

Till statsrådet Lena Adelsohn Liljeroth

Regeringen beslutade den 9 december 2004 att tillkalla en nationell samordnare för Mångkulturåret 2006 med uppdrag att på ett nationellt plan svara för samordningen av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006 samt att med utgångspunkt i de uttalade målen för Mångkulturåret utarbeta ett program för året (Dir. 2004:169).

Som nationell samordnare (Ku 2004:09) förordnades samma dag kulturproducenten Yvonne Rock.

Som huvudsekreterare förordnades den 15 mars 2005 Edna Eriksson. Samma dag förordnades statsvetaren Emil Plisch som sekreterare. Den 31 mars 2006 upphörde Edna Erikssons anställning. Den 21 mars 2006 förordnades journalisten Ulrika Westerlund som sekreterare.

Samordnaren har anlitat två konsulter. Fil. mag. Anna Selvåg och frilansskribenten Ulrika Lorentzi har bistått samordnaren och sekreterarna i delar av utredningsarbetet. Monica Augustsson och Sara Freeman har tjänstgjort som assistenter.

Den 15 mars 2005 förordnades följande personer som experter: Zanyar Adami, chefredaktör för tidningen Gringo, Stefan Andersson, projektledare inom Arvsfondsdelegationen på Socialdepartementet, Klara Grundberg, departementssekreterare på Justitiedepartementet, Cecilia Hörnell, verksamhetsansvarig för Re:Orient, Leif Magnusson, institutchef Mångkulturellt centrum, Monica Pourshahidi, kansliråd på Kulturdepartementet och Cissi Storck, departementssekreterare på Justitiedepartementet. Departementssekreterarna på Kulturdepartementet Ayse Sungur och Johanna Wistedt har under en period ersatt Monica Pourshahidi som expert. Den 8 januari 2007 entledigades Klara Grundberg på egen begäran. Den 8 januari 2007 förordnades Bilge Tekin Befrits, departementssekreterare på Justitiedepartementet som expert.

Samordnaren överlämnade sitt delbetänkande *Agenda för mångkultur. Programförklaring och kalendarium för Mångkulturåret 2006* (SOU 2005:91) till regeringen den 28 oktober 2005.

Samordnaren överlämnar härmed sitt slutbetänkande *Mångfald är framtiden* (SOU 2007:50).

Samordnarens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm den 28 juni 2007

Yvonne Rock

*/Emil Plisch
Ulrika Westerlund*

Innehåll

Sammanfattning	11
Summary	25
Förord	41
1 Inledning	43
1.1 Bakgrund och utgångspunkter	43
1.1.1 Bakgrunden till Mångkulturåret 2006	44
1.2 Direktiv, syfte och målsättningar med Mångkulturåret 2006.....	45
1.2.1 Direktiv	45
1.2.2 Syfte.....	45
1.2.3 Målsättningar	46
1.3 Uppdrag och inbjudan att medverka	46
1.4 Samordnarens uppdrag och arbete	47
1.4.1 Agenda för mångkultur	48
1.5 Kulturpolitikens mål och inriktning	48
1.6 Tidigare utredningar, utvärderingar och rapporter	49
1.6.1 Samordnarens reflektion	52
1.7 Lagar och förordningar.....	53
1.8 Statistik.....	54
1.8.1 Samordnarens reflektion	55
1.9 Begreppsdiskussion.....	56
1.9.1 Kultur	56

1.9.2	Kulturell mångfald	57
1.9.3	Mångkultur och mångkulturell	58
1.9.4	Interkultur och interkulturell dialog	60
1.10	Incitament och drivkrafter.....	60
1.11	Nya initiativ	61
	En illusion av förändring Om mångfalds- och integrationsdiskursens framväxt <i>av Qaisar Mahmood</i>	62
	Intersektionalitet – så funkar det <i>av Larwen Mohtadi</i>	73
	Efter mångkulturåret; mot det kosmopolitiska samhället <i>av Per Wirtén</i>	80
2	Exempel och erfarenheter, analys av året och tidigare insatser	87
2.1	Samordnarens erfarenheter	87
2.1.1	Bakgrund	87
2.1.2	Inledande reflektioner	88
2.1.3	Samordnarens externa arbete inför, under och efter 2006.....	90
2.1.4	Ekonomiskt stöd.....	92
2.1.5	Seminarier och konferenser.....	93
2.1.6	Samordnarens interna arbete inför, under och efter 2006.....	95
2.1.7	Förhandling och förankring – fortsatt arbete för mångfald	97
2.1.8	Avslutande reflektioner	101
	Det kritiserade Mångkulturåret – om den mediala logiken <i>av Moa Matthis</i>	104
2.2	Statliga eller statsunderstödda insatser för att skapa en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund	130
2.2.1	Kulturdepartementets ansvarsområde	131
2.2.2	Utrikesdepartementets ansvarsområde	143
2.2.3	Integrations- och jämställdhetsdepartementets ansvarsområde	144
2.2.4	Storstadspolitiken	147

2.2.5	Socialdepartementets ansvarsområde	148
2.2.6	Internationellt samarbete inom kulturområdet	150
2.2.7	Samordnarens bedömning.....	153
2.3	Institutionernas erfarenheter och reflektioner under Mångkulturåret 2006	160
2.3.1	Samrådsmöten.....	161
2.3.2	Myndigheternas och institutionernas slutredovisningar av genomförda insatser under Mångkulturåret 2006	161
2.3.3	Effekterna av Mångkulturåret 2006 på institutionerna.....	162
2.3.4	Internationellt utbyte och samarbete	189
2.3.5	De nationella minoriteterna	191
2.3.6	Universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar.....	191
2.3.7	Utlandsmyndigheter.....	198
2.3.8	Samordnarens bedömning.....	200
	Strategier för mångfaldsfrämjande rekryteringar eller magkänsla? <i>av Carlos Díaz</i>	206
2.4	De tre miljonerna, fördelning och erfarenheter.....	222
2.4.1	Bakgrund och principer för fördelningen av bidraget.....	222
2.4.2	Statens kulturråds erfarenheter.....	223
2.4.3	De sökande och de beviljade	224
2.4.4	Erfarenheter från de organisationer som beviljats stöd	225
2.4.5	Samordnarens bedömning.....	232
2.5	Lokala och regionala erfarenheter.....	235
2.5.1	Ekonomiska resurser och öronmärkta anslag	236
2.5.2	Kommunernas arbete	236
2.5.3	Storstadsarbetet och storstadspolitiken	243
2.5.4	Verksamhet i landsting och regioner	247
2.5.5	Länsstyrelsernas arbete.....	255
2.5.6	Samordnarens bedömning.....	257
	Kulturens soppstenar <i>av Oscar Pripp</i>	262
2.6	Mångkulturkonsulenternas arbete	283
2.6.1	Bakgrund	283

2.6.2	Utvärdering av mångkulturkonsulent- verksamheten.....	284
2.6.3	Statens kulturråds kommentar till utvärderingen	285
2.6.4	Mångkulturkonsulenternas arbete under Mångkulturåret 2006.....	286
2.6.5	Samordnarens funktion	288
2.6.6	Samordnarens bedömning	289
2.7	Internationella utblickar	290
2.7.1	Storbritannien	291
2.7.2	Samordnarens reflektion.....	296
2.7.3	Nederländerna.....	297
2.7.4	Samordnarens reflektion.....	303
2.8	Goda exempel	303
3	Större eget ansvar för institutionerna och bredare vägar in i kulturlivet	337
3.1	Institutionernas eget ansvar måste förtydligas	337
3.1.1	Regleringsbrev, myndighetsinstruktion och metodstöd.....	337
3.1.2	Nya mål och återrapporteringskrav i statliga kulturmyndigheters och institutioners regleringsbrev	338
3.1.3	Ändring i Förordning (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd	343
3.1.4	Metodstöd för mångfaldsarbete	344
3.2	Vägen in måste bli bredare	346
3.2.1	Tillsättning av chefer, styrelser och arbets-, referens- och jurygrupper.....	346
3.2.2	Arbetsförmedlingen Kultur ska se över sina regler och rutiner	349
3.2.3	Förhandling och förankring: Rekrytering.....	350
3.2.4	Förhandling och förankring: Synliggöra verksamheten och nå nya utövare och besökare	356
4	Nya metoder och modeller för svenskt kulturliv	359
4.1	Ställ högre krav på metodutveckling	359
4.1.1	Metodutveckling på Statens kulturråd.....	359

4.1.2	Förslag till fördjupad utbildning i mångfaldsfrågor för chefer, anställda och ledamöter i styrelser, arbets-, referens- och jurygrupper.....	365
4.1.3	Förhandling och förankring: Kompetensutveckling.....	366
4.1.4	Förhandling och förankring: Organisationsutveckling	370
4.1.5	Förhandling och förankring: Erfarenhetsutbyte.....	379
4.2	Släpp in fler aktörer.....	383
4.2.1	Utveckla och förstärk bidrag till kulturpolitisk utvecklingsverksamhet	383
Integration på undantag i kulturarvspolitiken <i>av Gunilla Kindstrand</i>		
		389
4.3	Frigör bundna medel	397
4.3.1	Förslag till den kulturpolitiska översynsutredningen att se över organiseringen och omfattningen av regional kulturverksamhet i Sverige	397
4.3.2	Förändring av mångkulturkonsulentfunktionen	397
Vi måste påstå något” Om kultur som verktyg för mångfald och mångfald som konstprojekt <i>av Ulrika Lorentzi</i>		
		399
5	Det nationella mångfaldsarbetet och det internationella hänger ihop.....	415
5.1	Utveckla och intensifiera det internationella arbetet.....	415
5.1.1	Underlätta internationellt kulturutbyte.....	415
5.1.2	Uppdrag till Svenska institutet	419
5.1.3	Europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog	420
5.1.4	Förhandling och förankring: intensifiera det internationella arbetet	422
Sverige måste ta sitt internationella ansvar <i>av Chris Torch</i>		
		431
Referenser		439

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv	447
Bilaga 2 Regeringsbeslut.....	453
Bilaga 3 Slutredovisning av genomförda insatser under Mångkulturåret 2006.....	471
Bilaga 4 Urval av konferenser, seminarier, samtal och möten som Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 har genomfört under 2005, 2006 och 2007	473
Bilaga 5 Följande beviljades bidrag från Statens kulturråds tillfälliga stöd under Mångkulturåret 2006	477
Bilaga 6 Interkulturella dialogåret 2008 och interkulturell dialog.....	479
Bilaga 7 De 23 myndigheter, stiftelser, bolag, universitet och högskolor som omfattas av samordnarens metod <i>Förhandling och förankring</i> och vilka föreslås få ett specifikt uppdrag inom mångfaldsområdet	481

Sammanfattning

Bakgrund

Sverige har utvecklats till ett land som i dag präglas av en betydande etnisk, kulturell, social, språklig och religiös mångfald. Denna mångfald av människor med olika bakgrunder, erfarenheter och perspektiv speglas inte alltid i vårt offentligt finansierade kulturliv. Vi vet genom tidigare genomförda undersökningar (se bland annat Pripp, Plisch & Printz Werner 2004) att det finns skillnader när det gäller vilka människor som utövar och tar del av offentligt finansierad kultur och vilka som sällan eller aldrig gör det. Andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund utgör fortfarande en mindre andel av de yrkesmässigt verksamma inom det offentligfinansierade kulturlivet även om en viss positiv utveckling har skett under senare år. Samtidigt har det särskilda ansvar som offentligt finansierad kulturverksamhet har att vända sig till och inkludera hela den svenska befolkningen förtydligats ytterligare. Utgångspunkten är att alla människors erfarenheter, kunskaper och perspektiv ska speglas och tas tillvara såväl hos anställda och utövare, i valet av utställningar, uppsättningar och andra produktioner, som hos besökare, brukare och publik.

Uppdraget

Regeringen beslutade i december 2004 att utlysa 2006 till Mångkulturår i Sverige. För att på ett nationellt plan svara för samordning av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006 tillkallade regeringen en särskild samordnare. Uppdraget var att i samarbete med olika aktörer inom kultur- och utbildningsområdet utarbeta ett program för Mångkulturåret och att vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret 2006. Samordnaren

hade också till uppdrag att skapa underlag för en långsiktig förändring av kulturlivet med syfte att öka den etniska och kulturella mångfalden och lämna förslag på hur denna bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet. Till stöd för samordnaren inrättades ett sekretariat med två sekreterare.

Syftet med Mångkulturåret 2006 var att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Syftet var också att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige (Direktiv 2004:169).

Regeringen beslutade i maj 2005 att ge i uppdrag åt myndigheter, stiftelser och bolag inom kulturområdet, universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar, samt ett antal svenska ambassader utomlands (sammanlagt 54 stycken) att under 2005 förbereda sin medverkan i Mångkulturåret 2006 och att under 2006 genomföra verksamheter. Regeringen inbjöd samtidigt landets samtliga kommuner, landsting, regioner och länsstyrelser samt andra myndigheter, regionala kulturinstitutioner, organisationer, föreningar med flera (sammanlagt 630 stycken) att delta i Mångkulturåret 2006.

Mångkulturåret 2006 invigdes officiellt den 11 februari 2006 i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå.

Arbetsätt och metod

Samordnarens och sekretariatets arbetsätt och metod har präglats av dialog, förhandling och förankring med företrädare för kultur- och utbildningsområdets olika verksamheter. Centrala ledord i arbetet har varit *långsiktighet*, *dialog*, *samverkan*, *medvetandegörande* och *förändring*. Inledningsvis handlade samordnarens arbete om att genom samtal, möten och på andra sätt inhämta kunskaper och erfarenheter om mångfaldsarbete inom kulturlivet.

Samordnaren gjorde tidigt bedömningen att det för att kunna genomföra uppdraget var viktigt att utgå ifrån en bredare mångfaldskontext som förutom etnisk och kulturell mångfald också handlade om att inkludera perspektiv som kön, ålder, utbildningsbakgrund, sexuell läggning och funktionalitet i kulturlivet.

Även om fokus har legat på de myndigheter och institutioner som fick ett särskilt uppdrag av regeringen att medverka i Mång-

kulturåret 2006, har samordnaren även lagt stor vikt vid att ta tillvara de fria kulturaktörernas erfarenheter och kunskaper av hur man kan arbeta för att skapa ett mer inkluderande och öppet kulturliv. Flera av dessa aktörer har i många år arbetat för att hitta och utveckla nya arbetssätt och metoder för att skapa delaktighet och öka tillgängligheten till kultur- och utbildningsverksamhet.

Samordnaren har sett som sin uppgift att ifrågasätta rådande normer, strukturer och nätverk inom kultur- och utbildningsområdet. Stor vikt har därför lagts vid att bland annat bidra till att skapa nya och öppna upp befintliga nätverk och mötesplatser, där människor med olika bakgrunder, kunskaper och erfarenheter kan mötas och inspireras av varandra.

Under våren och sommaren 2005 präglades arbetet till stor del av att i samarbete med olika aktörer inom kultur- och utbildningsområdet utarbeta ett program för Mångkulturåret 2006. Samordnaren överlämnade i oktober 2005 delbetänkandet *Agenda för mångkultur* (SOU 2005:91) med programförklaring och kalenderium för Mångkulturåret 2006 till regeringen. I betänkandet redovisade fler än 350 aktörer på lokal, regional och nationell nivå runt om i Sverige sina planerade aktiviteter och verksamheter inom ramen för Mångkulturåret 2006.

Inför, under och efter Mångkulturåret 2006 har samordnaren lagt stor vikt vid ett utåtriktat och kommunikativt arbetssätt. Samordnaren har stått som värd för ett flertal konferenser, seminarier, samtal och möten runt om i Sverige för att ta del av och inhämta kunskaper och erfarenheter om hur man kan arbeta för en ökad etnisk och kulturell mångfald. En viktig utgångspunkt för samordnaren har varit att synliggöra hinder och belysa möjligheter för ökad mångfald i kulturlivet och ta del av goda exempel på mångfaldsarbete såväl nationellt som internationellt. En viktig resurs i samordnarens arbete har varit de regionala konsulenter för mångkultur som idag finns i åtta landsting och regioner. Samordnaren har även haft en expertgrupp med rådgivande funktion till sitt förfogande.

Under senare delen av 2006 och under 2007 har fokus för samordnarens och sekretariatets arbete legat på att analysera erfarenheterna av Mångkulturåret 2006 och till regeringen lämna förslag på hur ett fortsatt långsiktigt och ansvarsfullt arbete för en ökad mångfald i det offentligt finansierade kulturlivet kan bedrivas. Ett viktigt steg i detta arbete har varit att träffa chefer och rektorer för samtliga myndigheter och institutioner inom kultur- och utbild-

ningsområdet och genom samrådsmöten diskutera möjligheter och hinder i arbetet för en ökad mångfald inom kultur- och utbildningsområdet.

Övergripande slutsatser

Ett av syftena med Mångkulturåret 2006 var att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige (Dir. 2004:169). Med utgångspunkt från den analys av erfarenheterna från Mångkulturåret 2006 som har gjorts gör samordnaren bedömningen att det inom offentligt finansierad kulturverksamhet på lokal, regional och nationell nivå i Sverige finns en stark och ökande vilja att arbeta för en ökad etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet, men att kunskaperna och viljan är ojämnt fördelade inom och mellan olika kulturverksamheter.

Intresset för att medverka inom ramen för året har varit stort. Myndigheter, centrala, regionala och lokala kulturinstitutioner, universitet, högskolor, kommuner, landsting, regioner, länsstyrelser, organisationer, föreningar och andra aktörer har på olika sätt uppmärksammat mångfaldsfrågorna i sina verksamheter och i kulturlivet i stort. Genom bland annat utställningar, uppsättningar och andra produktioner, konferenser, seminarier och dokumentationsarbeten har det mångkulturella Sverige skildrats på museer, scener och film, inom dansen, musiken och litteraturen, och i andra sammanhang.

Tre huvudinriktningar kan urskiljas inom framförallt kulturmyndigheternas och institutionernas verksamhet under Mångkulturåret 2006. Det har dels handlat om ett internt arbete med att förändra strukturer, se över riktlinjer för rekrytering av anställda, och utbilda personalen i mångfaldsfrågor. Det har också handlat om att diskutera innehållet i verksamheten, valet av teman för produktioner, och hur man skildrar det mångkulturella Sveriges utveckling, samt hur man når ut med sin verksamhet och vilka arbetsätt och metoder som kan användas för att nå en större och bredare publik.

Samordnarens samrådsförfarande med de storstadskommuner som omfattas av regeringens storstadsarbete visar att endast ett fåtal regionala och nationella kulturinstitutioner under 2006 har samverkat med lokala aktörer i de kommun- och stadsdelar som

omfattas av arbetet. Många kulturmyndigheter och institutioner har svårt att nå ut till, för dem, ”nya områden” och få fler människor att känna sig delaktiga i den offentligt finansierade kultur som de själva är med och bekostar. Offentligt finansierade kulturinstitutioner med uppdrag att nå ut till hela samhället behöver, enligt samordnarens bedömning, bli bättre på att nå fler människor med sin verksamhet, inte enbart i storstädernas förortsområden utan även på mindre orter och i samhällen i glesbygden. Kulturinstitutionerna behöver också hitta och ingå i nya samverkansformer med aktörer på nationell, regional, lokal och internationell nivå för att tillvarata den kunskap och de erfarenheter som finns runt om i Sverige, inte minst i det fria kulturlivet.

Mångkulturåret 2006 har bidragit till att lyfta upp frågan om mångfald i kulturlivet på den offentliga dagordningen och ökat medvetenheten hos beslutsfattare, kulturutövare och publik om betydelsen av ett mer öppet och inkluderande kulturliv. Året har också förtydligat det ansvar som offentligt finansierad kulturverksamhet har att vända sig till hela befolkningen och i sin verksamhet spegla den mångfald av människors olika kunskaper, erfarenheter och perspektiv som finns.

Samordnaren har med utgångspunkt från de hinder för ökad mångfald i kulturlivet som har identifierats pekat på behovet av att utifrån flera olika perspektiv se över såväl det interna som det externa mångfaldsarbetet inom den offentligt finansierade kulturverksamheten. Det handlar bland annat om att tydliggöra ansvaret för myndigheters och institutioners mångfaldsarbete, att se över rekryterings- och antagningsarbetet för att få fler människor med olika kunskaper, erfarenheter och perspektiv som anställda och studenter inom kultur- och utbildningsområdet, samt att hitta metoder så att fler människor som känner sig distanserade från och sällan eller aldrig besöker offentligt finansierade kulturinstitutioner ska kunna finna anledning att besöka och bli delaktiga och berörda av verksamheten.

Kapitelsammanfattning

I kapitel 1 redogörs för bakgrund, utgångspunkter, syfte och målsättningar med Mångkulturåret 2006. Samordnarens uppdrag och arbete presenteras och en diskussion om kulturpolitikens mål och inriktning samt teoretiska utgångspunkter förs.

I kapitel 2 redogörs för samordnarens erfarenheter av det interna och externa arbetet under Mångkulturåret 2006, kulturmyndigheternas och institutionernas insatser under 2006 analyseras och diskuteras, satsningar på lokal och regional nivå i kommuner, landsting, regioner och länsstyrelser presenteras, och kulturens roll inom ramen för regeringens storstadsarbete diskuteras. Vidare redogörs för mångkulturkonsulenternas arbete, Statens kulturråds uppdrag och inriktning diskuteras, samt flera goda nationella och internationella exempel presenteras.

I kapitel 3 redogörs för förslag gällande framförallt institutionerna, förslag ges till hur regleringsbrevens kan utformas och tillsättningen av chefer och styrelser förändras för att öka mångfalden i kulturlivet, exempel på metodstöd presenteras, samtidigt som förslag till uppdrag inom ramen för samordnarens metod *förhandling och förankring* presenteras.

I kapitel 4 redogörs för förslag gällande nya metoder och modeller för kulturlivet i Sverige som bland annat berör Statens kulturråd, utbildningsprogram för anställda och styrelseledamöter, samt förslag till uppdrag till aktörer inom kulturlivet samt myndigheter och institutioner inom ramen för samordnarens metod *förhandling och förankring*.

I kapitel 5 diskuteras förslag gällande internationellt samarbete och utbyte som berör förslag till uppdrag inom ramen för samordnarens metod *förhandling och förankring*.

Essäerna i betänkandet

Som en fortsättning på och en fördjupning av vissa aspekter av det interna arbetet har samordnaren valt att inkludera ett antal essäer i betänkandet. Essäerna fyller flera funktioner. De är en vidareutveckling av flera av de samtal som samordnaren och sekreterarna haft med olika aktörer under Mångkulturåret. De ger möjlighet till fördjupning i några specifika frågor och essäformen låter också fler röster komma till tals med en egen röst direkt i betänkandet.

I essäerna framförs åsikter eller förslag till förändring av svensk kulturpolitik, tankar som inte alla har plockats upp av samordnaren och tagits vidare till att till exempel bli ett förslag som samordnaren lägger. Skribenterna står själva för sina texter och de åsikter som ges utrymme där. Samordnarens förslag och analys av året presen-

teras i betänkandet endast i den ordinarie texten. Vissa av förslagen har inspirerats av essäförfattarnas.

Essäerna är placerade i olika kapitel i betänkandet, i anslutning till de texter de rent tematiskt berör. I det inledande kapitlet ligger Lawen Mohtadis text om intersektionalitet, Qaisar Mahmoods om de olika begrepp som använts inom integrationsarbetet och Per Wirténs om kosmopolitik. Wirténs text var ursprungligen ett tal som framfördes på Mångkulturårets avslutande seminarium på Moderna Museet den 3 april 2007 och innehåller en analys av innebörden av olika begrepp, som till exempel mångkultur och ett förslag till begreppsförändring. Wirtén slår ett slag för kosmopolitiken, de politiska handlingar som är det som borde förena ett land, snarare än en viss kultur. Han framhåller också varje människas rätt och möjlighet att byta platta i ”mosaiken”, den sammansättning av olika människor med olika ursprung som utgör ett samhälle. Mohtadi presenterar, med hjälp av intervjuer med fyra olika forskare, det intersektionella perspektivet och visar på hur det kan användas i praktiken. Mahmood varnar för riskerna med att byta ut ord utan att definiera noga vad man menar med dem – och konstaterar att det senaste och mest använda ordet just nu när integrationsfrågan kommer på tal är utanförskap.

I kapitel två analyserar Moa Matthis mediebevakningen av Mångkulturåret. Hon visar bland annat hur årets stora fråga, den om hur de ansvariga för de stora kulturinstitutionerna ska förmås att ta sitt ansvar för den etniska och kulturella mångfalden, helt försvann i medierna. Det som skrevs handlade istället mycket om kritiska synpunkter på själva året eller samordnarens arbete. Carlos Díaz presenterar i samma kapitel i sin text ”Strategier för mångfaldsfrämjande rekryteringar eller magkänsla?” konkreta tips för hur man kan agera medvetet vid rekryteringar för att öka mångfalden inom sin institution. Oscar Pripp diskuterar med många konkreta exempel de likheter som finns mellan de kultursatsningar som gjorts och görs för att öka integrationen från 1970-talet och framåt. Essän berör ett av samordnarens och sekreterarnas oftast diskuterade ämnen: kultur som mål, och kultur som medel och de gränser däremellan som ibland är svåra att dra.

I kapitel fyra presenterar Ulrika Lorentzi ett antal kulturarbetare som alla på något sätt i sin verksamhet berör kulturell mångfald. Några av dem har jobbat just i sådana projekt som diskuteras i Pripps essä, andra jobbar inte i särskilda satsningar som syftar till att förbättra integrationen eller öka mångfalden inom kultursektorn,

men kommer ändå i kontakt med frågorna. Gunilla Kindstrand diskuterar i sin essä riskerna med den traditionella syn på kulturarvsfrågor som kommer till uttryck bland annat i de stödformer som finns inom EU. Nya invånare i regioner som Hälsingland stängs nästan helt ute från möjligheter att driva kulturprojekt när stora delar av pengarna går till projekt som fokuserar ett traditionellt kulturarv.

Chris Torch visar i sin essä i kapitel fem på problem med den svenska internationella kulturpolitiken idag och kommer med förslag på vad som borde göras istället. Bland annat analyserar han Sveriges passiva roll i EU:s kulturarbete.

Huvudförslag

Med utgångspunkt från bland annat ovanstående analys och övergripande slutsatser föreslår samordnaren följande:

- *Uppdrag till 23 myndigheter, stiftelser, institutioner och bolag inom kulturområdet samt universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar att fördjupa det interna och externa mångfaldsarbetet*
 - Samordnaren föreslår att dessa, utifrån sina specifika ansvars- och verksamhetsområden, ges särskilda uppdrag som bland annat berör rekryterings- och antagningsarbetet, publikarbetet, med mera (se de tre avsnitten om förhandling och förankring under rubrikerna ”Vägen in måste bli bredare”, ”Ställ högre krav på metodutveckling” samt ”Utveckla och intensifiera det internationella arbetet”).
- *Utveckling och förstärkning av bidragen till kulturpolitisk utvecklingsverksamhet*
 - Samordnaren föreslår att det skapas en ny anslagspost i Statens kulturråds anslag 28:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete. Den nya anslagsposten får namnet Kulturpolitisk utvecklingsverksamhet och får ett anslag på 68 miljoner kronor. Den finansieras genom en sammanslagning av anslagsposterna:
 - Insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet, inklusive länskonsulenter (21 miljoner kronor),

- Bidrag till centrala amatörkulturorganisationer, lokalthållande organisationer och länsbildningsförbund (12 miljoner kronor),
- Bidrag och andra insatser till nationella minoriteters språk och kultur (8 miljoner kronor),
- Bidrag och andra insatser för kultur i arbetslivet och funktionshindrades deltagande i kulturlivet (17 miljoner kronor),
- Bidrag till mångkulturella organisationer med tvärkulturell inriktning (4 miljoner kronor).

Dessutom tillförs anslagsposten 6 miljoner kronor från de 10 miljoner kronor per år (2008–2010) som regeringen avsatte till främjandet av etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog i 2007 års ekonomiska vårproposition (prop. 2006/07:100).

- Samordnaren föreslår även att Statens kulturråd får i uppdrag att informera om möjligheten att söka bidrag för kulturpolitisk verksamhet till grupper som arbetar med kulturell mångfald och interkulturell dialog.
- *10 miljoner kronor i organisationsstöd till organisationer som arbetar med kulturell mångfald, interkulturell dialog och interkulturellt utbyte*
 - Samordnaren föreslår att 10 miljoner kronor av anslagsposten Kulturpolitisk utvecklingsverksamhet ska fördelas som organisationsstöd till kulturpolitiska aktörer som arbetar med kulturell mångfald, interkulturell dialog och internationellt utbyte. Organisationsstödet finansieras genom att lägga ihop:
 - anslaget till mångkulturella organisationer på 4 miljoner kronor,
 - 10 procent av anslagsposterna Insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet inklusive länskonsulenterna, Bidrag till centrala amatörkulturorganisationer, lokalthållande organisationer och länsbildningsförbund, samt Bidrag och andra insatser för kultur i arbetslivet och funktionshindrades deltagande i kulturlivet,
 - 1 miljon kronor från de 10 miljoner kronor per år (2008–2010) som regeringen avsatte till främjandet av

- etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog i 2007 års ekonomiska vårproposition (prop. 2006/07:100).
- Samordnaren föreslår att Statens kulturråd får i uppdrag att undersöka möjligheten att bevilja organisationsstöd för tre-årsperioder.
 - *5 miljoner kronor per år till anslagsposten ”Mångfald är framtiden” till projekt för strategisk kulturpolitisk metodutveckling för kulturell mångfald och interkulturell dialog*
 - Samordnaren föreslår att Statens kulturråd tilldelas 5 miljoner kronor per år till anslagsposten ”Mångfald är framtiden” som ska fördelas till projekt för strategisk kulturpolitisk metodutveckling för kulturell mångfald. Bedömningarna av ansökningarna ska göras av en referensgrupp som är tillsatt på två år. Det ska inte finnas krav på medfinansiering för att få stöd. Projekten ska utvärderas i samsrådsgrupper med Statens kulturråd, referensgruppen och de organisationer som fått stöd. Förslaget finansieras med medel från de 10 miljoner kronor per år (2008–2010) som regeringen avsatte till främjandet av etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog i 2007 års ekonomiska vårproposition (prop. 2006/07:100).
 - *Nya mål och återrapporteringskrav i statliga kulturmyndigheters och institutioners regleringsbrev*
 - Samordnaren föreslår att ett nytt mål om att myndigheter och institutioner, inom ramen för sin ordinarie verksamhet och med befintliga medel, i högre utsträckning än idag ska nå ut till geografiska områden och platser dit myndigheten/institutionen tidigare endast nått ut i begränsad omfattning, ska skrivas in i regleringsbrevet för samtliga myndigheter, stiftelser, institutioner och bolag inom Kulturdepartementets ansvarsområde.
 - *Ändring i Förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd och uppdrag till Statens kulturråd att förstärka metodutvecklingsarbetet kring mångfaldsfrågor*
 - Samordnaren föreslår att en ändring förs in i Förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd under rubriken Uppgifter, 1 b §, om att Statens kulturråd har ett samlat ansvar, sektorsansvar, för frågor om kulturell mång-

fald med anknytning till rådets verksamhetsområde, samt att rådet inom ramen för detta ansvar ska vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga parter.

- Samordnaren föreslår vidare att Statens kulturråd förstärker arbetet med metodutveckling kring frågor om mångfald i kulturlivet genom att:
 - skapa en förstärkt funktion på Statens kulturråd som samordnar, driver på och för dialog om mångfaldsfrågor med såväl bidragstagare som andra institutioner inom kultursektorn,
 - Statens kulturråd tillsätter en referensgrupp för mångfaldsfrågor. Referensgruppen ska bestå av aktörer, forskare och experter inom fältet, enligt den modell som Stiftelsen Framtidens kultur har utvecklat med ad hoc-grupper. Ledamöterna i referensgruppen får sitta i högst två år.
 - den förstärkta mångfaldsfunktionen får i uppdrag att anordna nätverksträffar för organisationer som fått bidrag för kulturpolitisk utveckling och institutioner som fått utvecklingsbidrag. Till nätverksträffarna inbjuds även referensgruppen för mångfaldsfrågor.
 - Statens kulturråd beaktar ett mångfaldsperspektiv vid rekrytering till samtliga referensgrupper.
 - att regeringen ger i uppdrag till tre fria aktörer inom mångfaldsområdet att, i form av pilotprojekt, bedriva metodutvecklingsarbete och återföra kunskap och erfarenheter till Statens kulturråd genom kontinuerlig dialog.
- *Förändring av mångkulturkonsulentfunktionen*
 - Samordnaren föreslår att även föreningar, organisationer, institutioner, kommuner och andra aktörer på lokal och regional nivå ges möjlighet att från Statens kulturråd söka medel för att ansvara för mångkulturkonsulentfunktionen i en specifik kommun eller region i Sverige. Det är idag endast möjligt för ett landsting eller region att vara huvudman.

- *Fördjupad utbildning i mångfaldsfrågor för chefer, anställda och ledamöter i styrelser, arbets-, referens- och jurygrupper*
 - Samordnaren föreslår att ett fördjupat utbildningsprogram om mångfaldsfrågor för chefer, anställda och ledamöter i styrelser, arbets-, referens- och jurygrupper inom kultur- och utbildningsområdet skapas för att öka förståelsen för, och kunskaperna om, såväl teoretiskt som praktiskt mångfaldsarbete inom verksamhetens olika delar.

Övriga förslag

- *Omfördelning av resurser från Sidas kulturbistånd till interkulturella samarbeten*
 - Samordnaren föreslår att sju procent av Sidas kulturbistånd, det vill säga ungefär 19 miljoner kronor per år, används till att skapa kontakter mellan internationella kulturutövare som ingår i svenska utvecklingssamarbeten och svensk publik samt kulturutövare i Sverige.
 - Samordnaren föreslår även att 4 miljoner kronor per år, under en treårsperiod, ges till Konstnärsnämnden för att bygga upp en verksamhet som internationell kontaktmäklare med inspiration från det brittiska Visiting Arts. Återstående 15 miljoner kronor fördelas av Sida till ett antal fria aktörer efter ansökningsförfarande. Samordnaren bedömer att det finns flera aktörer som har den kompetens och de kontakter som behövs för att fungera som kontaktmäklare, till exempel Bwana Club i Göteborg, Inkonst i Malmö, Jeriko i Malmö, Kulturstorm i Umeå och Skellefteå, Re:Orient i Stockholm och Selam i Stockholm.
- *Uppdrag till Svenska institutet att se över och förändra den Sverigebild som Svenska institutet använder i sitt Sverigefrämjande arbete*
 - Samordnaren föreslår att Svenska institutet får i uppdrag att se över och förändra den Sverigebild som Svenska institutet använder i sitt Sverigefrämjande så att bilden bättre överensstämmer med den mångfald som finns i dagens Sverige. I de kulturevenemang som Svenska institutet arrangerar bör andelen unga, icke-etablerade kulturutövare, bland annat med utländsk bakgrund, öka.

- För att Svenska institutet ska kunna genomföra uppdraget att se över och förändra sin Sverigebild föreslår samordnaren att Svenska institutet tillsätter en referensgrupp med personer som har kunskap om den kulturella och etniska mångfalden inom svenskt kulturliv. Uppdraget att sitta i referensgruppen är tidsbegränsat, förslagsvis till maximalt tre år.
 - Samordnaren föreslår även att Svenska institutet får i uppdrag att arrangera ett större seminarium tillsammans med de svenska kulturråden till exempel i Berlin, London och Paris. Temat ska vara hur dessa storstäder arbetar med mångfald och interkulturell dialog i ett globaliserat samhälle.
 - Vidare får Svenska institutet i uppdrag att, i de projekt som Svenska institutet stödjer med anslag från biståndsbudgeten, samarbeta med de konstmäklare för Sida-projekt som samordnaren föreslår.
- *Uppdrag till Arbetsförmedlingen Kultur att se över regler och rutiner för inskrivning av personer med utländska betyg och arbetslivserfarenheter*
 - Samordnaren föreslår att Arbetsförmedlingen Kultur får i uppdrag att se över sina regler och rutiner för att underlätta för personer med utländska betyg och arbetslivserfarenheter från ett annat land att skrivas in. Det bör bland annat undersökas om det är möjligt att skapa någon form av validering samt undersöka om den arbetssökande har de färdigheter som krävs inom kulturområdet.
 - *Uppdrag till Mångkulturellt centrum i Botkyrka att samordna utbildningsinsatser kring mångfald i kulturlivet*
 - Samordnaren föreslår att Mångkulturellt centrum i Botkyrka får i uppdrag av regeringen att, som ett pilotprojekt, samordna utbildningsinsatser för att öka förståelsen för och kunskaperna om mångfald i kulturlivet med inriktning mot offentligt finansierad kulturverksamhet. Pilotprojektet får en budget på 800 000 kronor årligen under perioden 2008–2010. Det finansieras med medel från de 10 miljoner kronor per år (2008–2010) som regeringen avsatte till främjandet av etnisk och kulturell mångfald och interkultu-

rell dialog i 2007 års ekonomiska vårproposition (prop. 2006/07:100).

- *Uppdrag till Intercult att driva ett europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog*
 - Samordnaren föreslår att produktionsgruppen Intercult i Stockholm får i uppdrag av regeringen att driva ett europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog. Det är ett treårigt uppdrag där en del arbetsuppgifter som idag utförs av Kulturkontakt Sverige flyttas ut från Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet samtidigt som arbetet med att skapa nätverk inom EU förstärks. Budgeten är på 1,3 miljoner kronor per år i tre år och finansieras dels med 1 miljon kronor från de 10 miljoner kronor per år (2008–2010) som regeringen avsatte till främjandet av etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog i 2007 års ekonomiska vårproposition (prop. 2006/07:100), dels med 300 000 kronor av Kulturkontakt Sveriges budget på 90 000 euro.

- *Uppdrag till organisationen MOI (Mångfald och inflytande) att utveckla ett nätverk för kulturell mångfald för organisationer och individer inom kultursektorn*
 - Samordnaren föreslår att organisationen MOI (Mångfald och inflytande) får i uppdrag av regeringen att, som ett pilotprojekt, utveckla ett nätverk för kulturell mångfald för organisationer och individer inom kultursektorn. Pilotprojektet får en budget på 400 000 kronor per år och finansieras med medel från de 10 miljoner kronor per år (2008–2010) som regeringen avsatte till främjandet av etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog i 2007 års ekonomiska vårproposition (prop. 2006/07:100).

Summary

Background

Sweden has come to be characterised by a considerable degree of ethnic, cultural, social, linguistic and religious diversity. This diversity of people with different backgrounds, types of experience and perspectives is not always reflected in our publicly financed cultural life. Previous studies (see for instance Pripp, Plisch & Printz Werner 2004) have taught us that there are differences regarding the kind of people who are involved in publicly financed cultural activities, either as practitioners or as audiences/recipients, and those who are rarely or never involved. Artistic creators, practitioners and cultural administrators of non-Swedish or minority origin still comprise only a limited proportion of professionals active in the publicly financed cultural sector, although some progress has been made in this respect in recent years. However, this sector has now been charged more explicitly with addressing and including the population as a whole. The basic principle is that the experience, knowledge and perspectives of all sections of the population are to be reflected and turned to account, both among employees and practitioners in the choice of exhibitions, performances and other productions, and among visitors, users and audiences.

The remit

The Government decided in December 2004 to proclaim 2006 the Year of Cultural Diversity in Sweden. A special Coordinator was given responsibility at national level for coordinating both the preparations and the implementation of the Year. The Coordinator's remit involved drawing up a programme for the Year of Cultural Diversity in collaboration with actors in the cultural

sector – cultural workers, organisations, institutions and agencies – and providing support for the relevant actors before and during the Year. The Coordinator was also assigned to create conditions for sustainable change in Swedish cultural life through greater ethnic and cultural diversity, and to submit proposals on how best to promote cultural diversity in the publicly financed cultural field. A secretariat was established and two secretaries/research officers were appointed to assist the Coordinator in this task.

The purpose of the Year of Cultural Diversity 2006 was twofold: to permanently extend the range of opportunities for people living in Sweden to participate in cultural life, and to bring about an interplay between prevailing cultural traditions. A further aim was to devise incentives for those responsible for publicly financed cultural activities to clearly reflect and incorporate the ethnic and cultural diversity that exists in Sweden today (Terms of Reference 2004:169).

In May 2005, the Government assigned all agencies, foundations and public enterprises working in the cultural sphere, universities and other institutions of higher education providing artistic training, and a number of Swedish embassies abroad – 54 bodies in all – to prepare for participation in the Year of Cultural Diversity and to undertake such activities in 2006. At the same time, the Government invited all municipalities, county councils, regions and county administrative boards, along with other public authorities, regional cultural institutions, organisations, associations and others (630 bodies in all) to take part in the Year.

The Year of Cultural Diversity 2006 was officially inaugurated on 11 February 2006 in Stockholm, Göteborg, Malmö and Umeå.

Working methods and procedures

The working methods and procedures of the Coordinator and the secretariat emphasised dialogue, negotiation and consultation with representatives of the various activities and operations in the Swedish cultural and educational field. The key concepts in their work were *long-range thinking*, *dialogue*, *interaction*, *awareness-raising* and *change*. Initially, the Coordinator's work involved discussions, meetings and other ways of gathering information and experience about diversity work in the cultural sector.

The Coordinator decided at an early stage that in discharging the mandate it would be necessary to proceed from a broader diversity context that embraced not only ethnic and cultural diversity but also such perspectives as gender, age, educational background, sexual orientation and functionality in cultural life.

While the emphasis in this work was primarily on the agencies and institutions in the cultural and educational field specifically assigned to take part in the Year, the Coordinator also felt it was important to draw on the knowledge and experience of independent cultural actors seeking to create a more inclusive and open cultural sphere. A number of them had been working for years to discover and develop new ways of enhancing participation in and accessibility to cultural and educational activities.

The Coordinator deemed it part of her task to challenge prevailing norms, structures and networks in the cultural and educational field. Considerable importance was attached, therefore, to creating new networks and forums and opening up established ones where people from different backgrounds and with different kinds of knowledge and experience could meet and draw inspiration from one another.

During the spring and summer of 2005, work focused largely on developing a programme for the Year of Cultural Diversity 2006 in collaboration with other actors in the cultural and educational field. In October 2005, the Coordinator delivered an interim report to the Government, 'Agenda for Cultural Diversity' (SOU 2005:91), which included a policy statement and a calendar for the Year. The report outlined the planned activities and operations of more than 350 actors at local, regional and national level around Sweden.

Before, during and after the Year of Cultural Diversity 2006, the Coordinator has made a particular point of adopting an outward-looking, communicative approach. The Coordinator has hosted a number of conferences, seminars, discussions and meetings around Sweden to learn more about how work to improve ethnic and cultural diversity may be pursued. A basic aim in this endeavour has been to bring obstacles into the open and show what opportunities for enhancing diversity are available in cultural life, while also identifying good practices in this area at both national and international level. The Coordinator has been much helped in this task by the regional cultural diversity consultants currently working in eight county councils and regions. A group of experts has also been available to assist the Coordinator.

During the latter part of 2006 and in 2007, the Coordinator and the secretariat have concentrated on analysing the lessons learned from the Year of Cultural Diversity 2006 and on formulating proposals on how long-term, responsible efforts to promote cultural diversity in publicly financed cultural activities may be pursued in the future. An important part of this work has involved meeting the senior officials and educational heads of all agencies and institutions in the cultural and educational field and consulting them on opportunities and obstacles in this area.

Overall conclusions

One of the aims of the Year of Cultural Diversity 2006 was to create incentives that would encourage publicly financed cultural activities to clearly reflect and incorporate the ethnic and cultural diversity found in contemporary Sweden (Terms of Reference 2004:169). Based on an analysis of what was learned during the Year, the Coordinator takes the view that the will to promote ethnic and cultural diversity in the publicly financed cultural sector at local, regional and national level is strong and growing, but that levels of knowledge and willingness in this respect are unevenly distributed within and between different cultural activities.

There has been very considerable interest in the Year. Agencies, national, region and local cultural institutions, universities, other institutions of higher education, municipalities, county councils, regions, county administrative boards, organisations, associations and other actors have all addressed diversity issues in their activities and in cultural life in general. Via exhibitions, performances and other productions, conferences, seminars and documentation work, multicultural Sweden has been portrayed at museums, on stage and screen, in dance, music and literature, and in other forums.

Three main approaches were evident in the work of cultural agencies and institutions in particular during the Year itself. One involved internal efforts to change structures, overhaul recruitment guidelines and train staff in diversity promotion. Another involved discussing activity content, choice of themes for productions, and how growing cultural diversity in Sweden might be depicted, while a third involved discussing how best to reach out with cultural

activities and which methods and procedures might be used to reach a wider, more diversified audience.

The Coordinator's consultations with the municipalities targeted by the Government's metropolitan policy work show that in 2006 only a few regional and national cultural institutions actually collaborated with local actors in the urban and suburban districts covered by this policy. Many cultural agencies and institutions have difficulty reaching what for them are "new areas" and getting more people to feel involved in the publicly financed culture they are already paying for. As the Coordinator sees it, publicly financed cultural institutions charged with reaching all sections of society need to be better at getting through to people with what they do, not only in metropolitan suburbs but also in smaller town and rural communities. The cultural institutions also need to develop and enter into new forms of collaboration with actors at national, regional, local and international level in seeking to avail themselves of the knowledge and experience found all over the country, not least on the independent cultural scene.

The Year of Cultural Diversity 2006 has helped to lift the issue up the public agenda and has raised awareness among decision-makers, cultural practitioners and audiences about the importance of a more open, inclusive cultural life. The Year also made clear that publicly financed cultural activities must address society as a whole and reflect the wide range of knowledge and experience and the diverse perspectives found in the community.

Regarding the obstacles to greater cultural diversity that have been identified in the course of the work, the Coordinator has pointed to the need to review from different perspectives both internal and external diversity efforts in the publicly financed cultural sector. This should include clearly defining the lines of responsibility in the diversity work of agencies and institutions, reviewing recruitment and admission procedures in order to attract more people with others kinds of knowledge and experience and other perspectives, both as employees and as students in the cultural and educational field, and developing appropriate methods so that people who feel distanced from publicly financed cultural institutions and seldom visit them find reason to do so and become actively involved in their activities.

Summary of chapters

Chapter 1 describes the background to the Year of Cultural Diversity 2006, its basic premises and its aims and objectives. The remit and work of the Coordinator is also presented, and the goals and focus of cultural policy are discussed, along with the theoretical principles on which it is based.

Chapter 2 describes the Coordinator's experience of both internal and external work during the Year of Cultural Diversity 2006. It also analyses and discusses the efforts of cultural agencies and institutions during the year, presents initiatives at local and regional level in municipalities, county councils, regions and county administrative boards, and discusses the role of culture in the Government's metropolitan policy work. In addition, it describes the work of the cultural diversity consultants, discusses the remit and focus of the National Council for Cultural Affairs, and presents a number of good practices at national and international level.

Chapter 3 outlines the Coordinator's proposals regarding cultural institutions in particular, and makes recommendations both as to how agencies' government appropriation directions might be formulated and how appointments to senior posts and executive boards might be changed to enhance diversity in cultural life. It also presents examples of methodological support and outlines proposed mandates as part of the Coordinator's application of the "negotiation and consultation" method.

Chapter 4 describes proposals for new methods and models in Swedish cultural life affecting such bodies as the National Council for Cultural Affairs, presents a training programme for employees and board members, and proposes mandates both for actors in cultural life and for agencies and institutions as part of the Coordinator's "negotiation and consultation" policy.

Chapter 5 discusses proposals on international collaboration and exchange affecting the mandates proposed as part of the Coordinator's "negotiation and consultation" approach.

The essays in the report

As an extension of certain aspects of the internal work involved, and to provide greater depth, the Coordinator has chosen to include a number of essays in the report. These fulfil a number of different functions. They amplify and elaborate on a number of the discussions that the Coordinator and the secretaries had with various actors during the Year of Cultural Diversity 2006. They afford an opportunity to delve deeper into a number of specific issues, and the use of the essay form enables more people to make their voices directly heard in the report.

The essays include opinions about Swedish cultural policy and proposals for change, not all which have been taken up by the Coordinator and incorporated in her recommendations, for example. The authors themselves are responsible for their texts and the opinions expressed therein. The Coordinator's proposals and analyses of the Year are presented only in the regular text. Some of these proposals have been inspired by the essayists.

The essays are placed in different chapters in the report, to align with the texts that correspond to their theme. The opening chapter includes Lawen Mohtadi's essay on intersectionality, Qaisar Mahmood's on the various terms used in integration work, and Per Wirtén's on cosmopolicity. Wirtén's text originated as a speech delivered at the closing seminar at Moderna Museet in Stockholm on 3 April 2007 and includes an analysis of various terms and concepts, including cultural diversity, and proposals as to how they might be revised. Wirtén strikes a blow for cosmopolities – political action designed to unite a country, instead of unity being sought via a given culture. He also advocates the right of each individual to change the tiles in the cultural "mosaic", i.e. the pattern of people from different backgrounds who make up a community. Mohtadi presents the intersectional perspective with the help of interviews with four different researchers, and shows how it might be applied in practice. Mahmood warns of the danger of exchanging certain words for others without carefully defining what is meant by them – and notes that the latest and most frequently used word at the moment when discussing the integration issue is exclusion.

In Chapter 2, Moa Matthis analyses the media coverage of the Year of Cultural Diversity 2006. She shows how the key issue – how those responsible for the country's major cultural institutions

are to be persuaded to take their share of responsibility for ethnic and cultural diversity – vanished from the media altogether. Instead, the press tended to focus on critical opinions expressed about the Year itself, or about the work of the Coordinator. In the same chapter, Carlos Díaz presents an essay entitled “Strategies for diversity-promoting recruitment, or going by instinct?” in which he offers practical suggestions as to how institutions can boost diversity when recruiting new staff. Oscar Pripp cites many specific examples in discussing the similarities between cultural initiatives undertaken since the 1970s that seek to promote integration. His essay examines one of the issues most frequently discussed by the Coordinator and the secretaries: culture as an end, culture as a means, and the difficulty of drawing a line between them.

In Chapter 4, Ulrika Lorentzi presents a number of cultural workers who all have something to do with cultural diversity in one way or another. Some of them have worked in precisely the kinds of projects discussed in Pripp’s essay, while others do not work specifically with projects or programmes for the enhancement of integration or diversity in the cultural sector, but come into contact with such issues nevertheless. Gunilla Kindstrand discusses the risks of adopting a traditional outlook on cultural heritage, as expressed for instance in the EU’s funding approach in this area. New inhabitants in regions such as Hälsingland have little chance of engaging in cultural projects when much of the money goes to projects that focus on traditional cultural heritage.

In Chapter 5, Chris Torch identifies problems in Sweden’s international cultural policy work and suggests alternative approaches. His essay includes an analysis of Sweden’s passive role in the European cultural field.

Main proposals

Based *inter alia* on the above analysis and overall conclusions, the Coordinator recommends the following:

- *The issuing of mandates to 23 agencies, foundations, institutions and enterprises in the cultural field and to universities and other institutions of higher education providing artistic training, requiring them to deepen their internal and external diversity work*

- The Coordinator proposes that these bodies be given special mandates, corresponding to their specific areas of responsibility and operation, relating to recruitment and admission work, audience work etc (see the three sections on negotiation and consultation under the headings “The entry path must be broadened”, “Make greater demands on methodology” and “Develop and intensify work in the international field”).
- *Increased and expanded funding to cultural policy development activities*
 - The Coordinator proposes that a new appropriation item be established in the National Council for Cultural Affairs’ appropriation 28:2 *Grants to general cultural activities, development and international cultural exchange and cooperation*. The new item is to be entitled *Cultural policy development activities* and the appropriation is to be SEK 68 million. This is financed by combining the following appropriation items,
 - Support for development activities and general cultural activities, including county consultants (SEK 21 million),
 - Grants to national amateur cultural organisations, organisations providing premises and county adult education associations (SEK 12 million),
 - Grants and other support to national minorities’ language and culture (SEK 8 million),
 - Grants and other support for culture in working life and participation of the disabled in cultural life (SEK 17 million),
 - Grants to multicultural organisations with a cross-cultural orientation (SEK 4 million).

In addition, this appropriation item is allocated SEK 6 million out of the SEK 10 million per annum (2008–2010) that the Government earmarked for the promotion of ethnic and cultural diversity and intercultural dialogue in the 2007 Spring Fiscal Policy Bill (2006/2007:100).
 - The Coordinator further proposes that the National Council for Cultural Affairs be assigned to provide information about the possibility of applying for grants for

cultural policy activities to groups working with cultural diversity and intercultural dialogue.

- *The provision of SEK 10 million in organisation support to organisations working with cultural diversity, intercultural dialogue and intercultural exchange*
 - The Coordinator proposes that SEK 10 million of the appropriation item *Cultural policy development activities* be distributed in the form of organisation support to cultural policy actors working with cultural diversity, intercultural dialogue and intercultural exchange. This organisation support is financed by combining:
 - The allocation to multicultural organisations of SEK 4 million,
 - 10 per cent of the appropriation items Support for development work and general cultural activities, including the county consultants, Grants to national amateur cultural organisations, organisations providing premises and county adult education associations, and Grants and other support for culture in working life and participation of the disabled in cultural life,
 - SEK 1 million from the SEK 10 million per annum (2008–2010) that the Government earmarked for the promotion of ethnic and cultural diversity and intercultural dialogue in the 2007 Spring Fiscal Policy Bill (2006/2007:100).
 - The Coordinator proposes that the National Council for Cultural Affairs be assigned to investigate the possibility of granting organisation support for three-year periods.
- *The provision of SEK 5 million per annum to the appropriation item “Diversity is the Future”, for projects for the development of strategic cultural policy methods for cultural diversity and intercultural dialogue*
 - The Coordinator proposes that the National Council for Cultural Affairs be allocated SEK 5 million per annum for the appropriation item *Diversity is the Future*, to be distributed to projects for the development of strategic cultural policy methods for cultural diversity. Projects are to be assessed by a reference group appointed for a period of two years. Co-financing will not be required as a

qualification. The projects are to be evaluated in consultative groups drawn from the National Council for Cultural Affairs, the reference group and the organisations that have been granted support. The proposal is financed out of funds from the SEK 10 million that the Government earmarked for the promotion of ethnic and cultural diversity and intercultural dialogue in the 2007 Spring Fiscal Policy Bill (2006/2007:100).

- *New objectives and reporting requirements in national cultural agencies' and institutions' appropriation directions*
 - The Coordinator proposes that a new objective be written into the appropriation directions of all agencies, foundations, institutions and enterprises under the jurisdiction of the Ministry of Culture, requiring them, based on their regular operations and their present budget frameworks, to extend their activities more widely to geographical areas and places the agency/institution concerned has hitherto only reached to a limited extent.
- *Amendment to the Ordinance (1988:676) containing instructions for the National Council for Cultural Affairs, and mandate requiring the National Council for Cultural Affairs to give greater priority to methodology work relating to diversity issues*
 - The Coordinator proposes amending the Ordinance (1988:676) containing instructions for the National Council for Cultural Affairs under the heading Tasks, Section 1 b, so that the National Council for Cultural Affairs is given overall responsibility (sectoral responsibility) for cultural diversity issues relating to the Council's area of operation, and further proposes that the Council, as part of this responsibility, acts as a uniting, supporting and motivating force in relation to other parties.
 - The Coordinator further proposes that the National Council for Cultural Affairs gives greater priority to its work with methodology relating to issues concerning diversity in cultural life by:
 - creating a reinforced function at the National Council for Cultural Affairs charged with coordinating and taking forward diversity issues and pursuing a dialogue

- to this end with both grant recipients and other institutions in the cultural sector,
- the appointment by the National Council for Cultural Affairs of a reference group for diversity issues. This group is to comprise actors, researchers and experts in the field, in accordance with the model developed by the Foundation for the Culture of the Future involving ad hoc groups. The members of the reference group are to occupy their positions for a maximum of two years.
 - the task of the reinforced diversity function is to arrange network meetings for organisations allocated grants for cultural policy development and institutions granted development funding. The reference group for diversity issues is also to be invited to the network meetings.
 - the National Council for Cultural Affairs is to take the diversity perspective into consideration in all recruiting to reference groups .
 - the Government assigns three independent actors in the diversity field to pursue, in the form of pilot projects, methodology work and to feed knowledge and experience back to the National Council for Cultural Affairs by means of ongoing dialogue.
- *A revised function for the cultural diversity consultants*
 - The Coordinator proposes that associations, organisations, institutions, municipalities and other actors at local and regional level also be given the opportunity to apply to the National Council for Cultural Affairs for funding so as to be able to assume responsibility for the cultural diversity consultant function in a given municipality or region in Sweden. Today, only county councils or regions are allowed to act as principals.
 - *More in-depth training in diversity issues for managers, employees and the members of executive boards/committees and work, reference and jury groups,*
 - The Coordinator proposes that a more in-depth training programme focusing on diversity issues be established for managers, employees and the members of executive boards/committees, and for work, reference and jury

groups in the cultural and educational field, so as to improve awareness of, and knowledge about, both theoretical and practical diversity work in the various parts of their operations.

Other proposals

- *Redistribution of resources from Sida's cultural aid provision to intercultural partnerships*
 - The Coordinator proposes that seven per cent of Sida's cultural aid, i.e. approximately SEK 19 million per annum, be used to establish ties between, on the one hand, international cultural practitioners in Swedish development partnerships and working with Swedish audiences, and, on the other, cultural practitioners in Sweden.
 - The Coordinator further proposes that SEK 4 million per annum be provided over a three-year period to the National Public Art Council for the purpose of building up an international artistic agency operation along the lines of the British organisation Visiting Arts. The remaining SEK 15 million is distributed by Sida to a number of independent actors under an application procedure. In the Coordinator's assessment, there are a number of actors with the competency and contacts to act as intercultural artistic agents, including the Bwana Club in Göteborg, Inkonst in Malmö, Jeriko in Malmö, Kulturstorm in Umeå and Skellefteå, Re:Orient in Stockholm and Selam in Stockholm.
- *Mandate requiring the Swedish Institute to review and update the image of Sweden that the SI uses in promoting Sweden*
 - The Coordinator proposes that the Swedish Institute be assigned to review and update the image of Sweden that the SI uses in Sweden promotion work, so that this image better reflects the diversity found in present-day Swedish society. The cultural events organised by the Swedish Institute should feature a larger proportion of young, non-established cultural practitioners, including those with foreign backgrounds.

- To enable the Swedish Institute to discharge its mandate to review and update its image of Sweden, the Coordinator proposes that the SI appoint a reference group comprising people familiar with the cultural and ethnic diversity found in Swedish cultural life. Membership of the reference group is for a limited period only, preferably three years.
 - The Coordinator also proposes that the Swedish Institute be assigned to organise a major seminar together with the Swedish cultural attachés in for example Berlin, London and Paris. The theme is to be how these cities work with diversity and intercultural dialogue in a globalised society.
 - In addition, the Swedish Institute is to be assigned, in projects to which it provides funding out of the appropriation from the aid budget, to cooperate with the artistic agents for Sida projects proposed by the Coordinator.
- *Mandate requiring the Cultural Employment Office to review its rules and procedures concerning the registration of people with foreign qualifications and work experience*
 - The Coordinator proposes that the Cultural Employment Office be assigned to review its rules and procedures so as to make it easier for people from other countries with foreign qualifications and work experience to register there. This task should include considering whether some form of validation might be introduced and whether the jobseeker has the requisite skills in the cultural field.
 - *Mandate requiring the Multicultural Centre in Botkyrka to coordinate training initiatives focusing on diversity in cultural life*
 - The Coordinator proposes that the Multicultural Centre in Botkyrka be assigned by the Government to coordinate, as a pilot project, training initiatives aimed at enhancing awareness of and knowledge about diversity in cultural life, focusing specifically on publicly financed cultural activities. This pilot project is to have an annual budget of SEK 800 000 during the period 2008–2010, and is to be financed out of the SEK 10 million per annum (2008–2010) that the Government earmarked for the promotion of ethnic and cultural diversity and intercultural dialogue in the 2007 Spring Fiscal Policy Bill (2006/2007:100).

- *Mandate requiring Intercult to operate a European resource centre for intercultural dialogue*
 - The Coordinator proposes that the Intercult production group in Stockholm be assigned by the Government to operate European resource centre for intercultural dialogue. This is a three-year mandate whereby some of the tasks currently undertaken by ‘Cultural Contact Sweden’ are transferred out of the National Council for Cultural Affairs and the National Heritage Board, while at the same time the task of creating networks in the EU is given greater priority. The budget is SEK 1.3 million per annum over a three-year period and is financed partly by SEK 1 million of the SEK 10 million per annum (2008–2010) that the Government earmarked for the promotion of ethnic and cultural diversity and intercultural dialogue in the 2007 Spring Fiscal Policy Bill (2006/2007:100), and partly by a SEK 300 000 share of the ‘Cultural Contact Sweden’ budget of 90 000 euros.

- *Mandate requiring the organisation MOI (‘Diversity and Influence’) to develop a cultural diversity network for organisations and individuals in the cultural sector*
 - The Coordinator proposes that the organisation MOI (‘Diversity and Influence’) be assigned by the Government to develop, in the form of a pilot project, a network for cultural diversity for organisations and individuals in the cultural sector. This pilot project is to have an annual budget of SEK 400 000 during the period 2008–2010, and is to be financed out of the SEK 10 million per annum (2008–2010) that the Government earmarked for the promotion of ethnic and cultural diversity and intercultural dialogue in the 2007 Spring Fiscal Policy Bill (2006/2007:100).

Förord

Det fanns så mycket att fokusera på när jag sa ja till uppdraget som nationell samordnare av Mångkulturåret 2006. Min omedelbara tanke var att mångfalden måste in i alla kulturlivets strukturer. Organisationen måste förändras för att spegla vårt samhälle bättre. Repertoaren eller utställningen måste tala till alla. Publiken borde förstås se ut som ett tvärsnitt av Sverige som det ser ut idag.

Men egentligen handlar det om så mycket mer.

Det handlar om hela det samtida, moderna Sverige. Vi kan inte längre låtsas som om världen utanför våra nationsgränser, den som en gång kändes långt borta, inte fundamentalt har förändrat oss i vårt lokala vardagsliv.

Kulturlivet är ibland en oerhört konservativ varelse. Samtidigt kan den vara öppen, kreativ och förändra samhället till en bättre plats för oss alla.

Det är i den här paradoxen som spänningarna kring mångfalds-rågorna uppstår. Men bara så länge som man betraktar dem som något som kommer in från sidan, istället för den centrala fråga som de faktiskt är.

Det handlar om en omedveten ovilja att ge upp maktpositioner, en ovilja som är i det närmaste nedärvd, och en stark vilja till förändring, inte minst konstnärligt, på en och samma gång.

En komplexitet som vi måste vara medvetna om när vi talar om de här frågorna.

Men en sak står väldigt klart för mig idag. Det finns så mycket som vi saknar som vi inte visste fanns.

Utan en mångfald i kulturlivet är vi dömda till att upprepa samma berättelser gång, på gång, på gång.

Det är inte bara fråga om rättigheter eller ens demokrati utan om det absolut centrala i konsten och kulturen som Octavio Paz

formulerade så här:

”Alla kulturer kommer till genom blandning, interaktion, eller konfrontation. Kulturer som isoleras dör däremot.”

Det är inte helt enkelt att förändras, det har det aldrig varit!
Men utan att försöka dör vi faktiskt en smula.

Yvonne Rock/Samordnare Mångkulturåret 2006
Stockholm juni 2007

1 Inledning

I detta kapitel redogörs för de utgångspunkter som ligger till grund för Mångkulturåret 2006 och för samordnarens uppdrag. Utgångspunkterna utgörs i huvudsak av den bakgrund som beskrivs i direktivet 2004:169 samt mål och inriktning för kulturpolitiken i de avseenden som rör kulturell mångfald. Den nationella samordnaren för Mångkulturåret 2006 hade ett speciellt uppdrag som skiljde sig från de flesta andra utredares på så sätt att uppdraget var tvådelat. Samordnaren skulle, enligt direktivet, dels ”svara för samordningen av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006” och dels ”lämna förslag på hur den kulturella mångfalden bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet”. Samordnarens arbete har därför till ganska stor del varit av praktisk karaktär och detta speglas i betänkandet. I nedanstående kapitel redogörs kort för några begrepp som varit centrala i de diskussioner som samordnaren fört med olika aktörer under året och som också varit betydelsefulla under arbetet med detta slutbetänkande. Som en fortsättning på diskussionen inkluderas i detta kapitel tre essäer som fokuserar på begreppsförståelse och -användning.

1.1 Bakgrund och utgångspunkter

Sverige är idag ett land präglad av en betydande social och kulturell mångfald. Det övergripande syftet med Mångkulturåret 2006 var att denna mångfald skulle bli synligare i det offentligfinansierade kulturlivet, såväl i publiken, som i organisationen och i det som produceras.

Offentligt finansierad kulturverksamhet har ett särskilt ansvar att vända sig till och inkludera hela den svenska befolkningen. Utgångspunkten är att alla människors erfarenheter, kunskaper och värderingar ska speglas och tas tillvara för att berika och utveckla

det offentligt stödda kulturlivet. Till grund för den verksamhet som kulturinstitutioner och kulturfrämjande organisationer har bedrivit under året med syfte att öka mångfalden inom kulturlivet ligger de av riksdagen fastslagna kulturpolitiska målen (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129).

1.1.1 Bakgrunden till Mångkulturåret 2006

Det var i Kulturdepartementets skrift *Dagordning för kultur 2003–2006* som förslaget om att göra 2006 till ett Mångkulturår formulerades för första gången. Detta nämndes också i regeringens budgetproposition 2004 (prop. 2003/04:1).

Under rubriken *Kulturell mångfald* skrevs följande: ”Sverige har förändrats. Svenskt kulturliv måste idag beskrivas och förstås på ett helt annat sätt än för tio eller tjugo år sedan. Detta måste också avspeglas i hur offentligt finansierade kulturinstitutioner och verksamheter arbetar.” Samtidigt uttrycktes i skriften också ambitionen att ”öka kunskapen om utrikes födda konstnärer/kulturutövare och förbättra deras möjligheter att utöva sina yrken.”

Det var också i samma skrift som förslaget om att ge Mångkulturellt centrum i uppdrag att studera och analysera hur kulturpolitikens mångfaldsmål uppfyllts av institutioner och andra aktörer presenterades. (*Dagordning för kultur 2003–2006*, sidan 10). Resultatet av detta blev rapporten *Tid för mångfald* och antologin *Mångfald i kulturlivet* som båda utkom under hösten 2004.

Tänkarna med Mångkulturåret 2006 utvecklades vidare i olika sammanhang, bland annat under våren 2004 i diskussionsserien *Det nya landet – visioner om ett mångkulturellt Sverige* som arrangerades av Riksföreningen för Folkmusik och Dans (RFoD) i samarbete med Kulturrådet och Riksutställningar. På det första seminariet, av totalt fyra, som hade rubriken *Kulturpolitik för vem?* deltog dåvarande kulturministern Marita Ulvskog. På frågan om det är politikernas ansvar att anpassa kulturen bättre till det samhälle vi har idag i Sverige svarade Ulvskog:

Mångkulturåret 2006 ska ha ambitionen att visa att Sverige är blandat och detta ska avspeglas i konstnärliga och kulturella uttryck. (...) Mångkulturåret kommer att sätta press på alla institutioner och verksamheter som får statligt stöd! Många kommer säkert att försöka göra saker som blir ett kliv framåt och som kan fortsätta och bli permanenta. De ska upptäcka hur bra det är att vara bättre på mångkultur! Så att de fortsätter med det också år 2007. (Nordin 2004, sidan 15)

1.2 Direktiv, syfte och målsättningar med Mångkulturåret 2006

1.2.1 Direktiv

Regeringen beslutade den 9 december 2004 att tillkalla en nationell samordnare för Mångkulturåret 2006. I uppdraget ingick att i samarbete med olika aktörer inom kultursektorn (myndigheter, institutioner, stiftelser, bolag, organisationer med flera) utarbeta ett program för året och vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret.

Regeringens direktiv (2004:169) bifogas i sin helhet (se bilaga 1). Enligt direktivet till Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 ska samordnaren:

- på ett nationellt plan svara för samordningen av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006 och med utgångspunkt i de uttalade målen utarbeta ett program för året,
- lämna förslag på hur den kulturella mångfalden bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet.

Utgångspunkterna för detta är:

- att Sverige har utvecklats till ett land som präglas av etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald,
- att alla medborgares erfarenheter, kunskaper och värderingar ska speglas och tas till vara för att berika och utveckla det offentligt stödda kulturlivet.

1.2.2 Syfte

Syftet med Mångkulturåret 2006 var, enligt direktivet, att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Syftet var också att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige. Mångkulturåret 2006 skulle också bidra till att fler och nya aktörer involverades i kulturlivet, att det gavs möjlighet att genom egna initiativ och på ett aktivt sätt bidra till samspelet mellan olika grupper och kulturer i samhället, samt till en breddning av det konstnärliga innehållet för

att på så sätt nå fler och nya grupper av besökare och publik. Fler människor, som sällan eller aldrig tar del av det offentligt finansierade kulturlivet, skulle under och efter Mångkulturåret 2006 besöka och känna sig delaktiga och berörda av den verksamhet som kulturinstitutionerna bedriver.

1.2.3 Målsättningar

Mångkulturåret 2006 ska bidra till att uppfylla följande långsiktiga målsättningar:

- Kulturutbudet under 2006 och därefter skall generellt vara mångfacetterat och i större utsträckning än idag aktualisera andra kulturuttryck än det traditionellt svenska eller västerländska.
- Andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund skall öka permanent och utgöra en större andel av de yrkesmässigt verkamma inom hela det offentligfinansierade kulturlivet.
- Kulturutbudet skall under 2006 och därefter generellt nå en bredare publik än idag, inkluderande en ökad andel av befolkningen med utländsk bakgrund.
- Internationella samarbeten och ett aktivt utbyte av kultur över gränser bör öka.

(Regeringsbeslut 1:9, 2005-05-04, U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr)

1.3 Uppdrag och inbjudan att medverka

Regeringen beslutade den 4 maj 2005 (regeringsbeslut 1:9, U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr) att ge i uppdrag åt myndigheter, stiftelser och bolag inom kulturområdet, universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar, samt ett antal utlandsmyndigheter att under 2005 förbereda sin medverkan i Mångkulturåret 2006 och att under 2006 genomföra verksamheter. Regeringen inbjöd samtidigt landets samtliga kommuner, landsting och länsstyrelser samt andra myndigheter, stiftelser, bolag, organisationer, föreningar med flera att delta i Mångkulturåret 2006.

Regeringen betonade i sitt beslut särskilt de statliga myndigheternas, stiftelsernas och aktiebolagens ansvar att bidra till att uppfylla de långsiktiga målsättningarna för att öka mångfalden i

kulturlivet. En förutsättning för detta är att myndigheter och institutioner genomför ett aktivt arbete under Mångkulturåret 2006 och att detta arbete får ett stort genomslag såväl i deras interna som externa verksamhet. Myndigheterna och institutionerna skulle, med utgångspunkt i den egna verksamheten och i de målsättningar som bland annat anges under punkten 1.2.3 ovan, överväga vilken eller vilka aktiviteter och verksamheter som var lämpliga att genomföra under 2006.

De myndigheter och institutioner som fick i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006 svarade själva för de aktiviteter och verksamheter som genomfördes under året. Det var tänkt att all verksamhet skulle genomföras inom befintliga anslags- och budgetramar eftersom de målsättningar som angavs för Mångkulturåret till stora delar hör till de offentligt finansierade kulturinstitutionernas grunduppdrag. Myndigheterna och institutionerna inom kulturområdet fick även i sina regleringsbrev för 2005 ett uppdrag att i samverkan med samordnaren förbereda aktiviteter och verksamheter inför Mångkulturåret 2006.

Även andra aktörer på lokal, regional och nationell nivå inbjöds att medverka i Mångkulturåret 2006. I detta sammanhang bör särskilt nämnas kommunernas, landstingens och regionernas kulturverksamheter, liksom de fria aktörerna som specialiserat sig på verksamhet som särskilt rör den etniska och kulturella mångfalden inom kultursektorn. En inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 gick också ut till ett antal myndigheter, institutioner och bolag utanför kultursektorn.

Regeringens beslut om Uppdrag och inbjudan till myndigheter och andra att medverka i Mångkulturåret 2006 bifogas i sin helhet (se bilaga 2).

1.4 Samordnarens uppdrag och arbete

Den nationella samordnaren för Mångkulturåret 2006, Yvonne Rock, har på ett nationellt plan svarat för samordning av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006. Uppdraget inför och under året var, enligt direktivet, att i samarbete med olika aktörer inom kultur- och utbildningssektorn – myndigheter, institutioner, stiftelser, bolag, universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar, organisationer med flera – utarbeta ett program för Mångkulturåret 2006 samt att vara ett stöd för berörda

aktörer. Under slutet av 2006 övergick samordnarens arbete till att tillsammans med två sekreterare analysera och utvärdera effekterna av Mångkulturåret, samt utarbeta förslag på hur den kulturella mångfalden bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet framöver. I kapitel två i detta betänkande beskrivs utförligt hur samordnaren har genomfört sitt uppdrag.

1.4.1 Agenda för mångkultur

Den 28 oktober 2005 överlämnade den nationella samordnaren av Mångkulturåret 2006 sitt delbetänkande Agenda för mångkultur (SOU 2005:91) till kultur- och utbildningsministern. Betänkandet innehåller förutom en programförklaring för året även ett omfattande kalendarium över alla de aktiviteter och verksamheter som myndigheter, institutioner, landsting, regioner, länsstyrelser, kommuner, organisationer, föreningar med flera planerade att genomföra inom ramen för Mångkulturåret 2006. Totalt finns drygt 350 aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå representerade i delbetänkandets kalendarium.

Förutom att redogöra för syfte och målsättningar med Mångkulturåret 2006 presenterade samordnaren även sin syn på vilka frågor som är centrala för det fortsatta utvecklings- och förändringsarbetet. Dessa är *långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande* och *förändring* med särskilt fokus på mångfald inom organisation, produktion och publik.

1.5 Kulturpolitikens mål och inriktning

De första målen för den statliga kulturpolitiken fastställdes av riksdagen 1974 (prop. 1974:28) och reviderades 1996. 1996 års kulturpolitiska mål (prop. 1996/97:3) är ännu vägledande för kulturverksamhet på såväl nationell som regional och lokal nivå.

Tre av 1996 års sju kulturpolitiska mål har särskild betydelse för arbetet med att stärka mångfalden inom kulturlivet. Dessa är:

- att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande,
- att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar,

- att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet. (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1997/97:129)

Det var i 1996 års kulturpolitiska mål och det betänkande som låg till grund för dessa (SOU 1995:84) som mångfaldsbegreppet/perspektivet användes för första gången i samband med målformuleringar inom svensk kulturpolitik.

Aven andra mål reglerar kulturmyndigheternas mångfaldsarbete. Enligt förordningen (1986:856) om integrationspolitikens genomförande ska alla myndigheter fortlöpande beakta samhällets etniska och kulturella mångfald både när de utformar sin verksamhet och när de bedriver den. De ska också verka för lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund och i sin verksamhet särskilt motverka alla former av etnisk diskriminering.

1999 gav regeringen samtliga statliga myndigheter som lyder omedelbart under regeringen i uppdrag att upprätta handlingsplaner för att främja etnisk mångfald bland sina anställda. De ska senast den 1 mars varje år redovisa planerade och vidtagna åtgärder till det departement som myndigheten sorterar under. Beslutet togs mot bakgrund av de redovisningar som myndigheterna lämnade till regeringen i mars 1999 som visade att flertalet myndigheter inte vidtagit eller planerat att vidta några åtgärder för att öka den etniska och kulturella mångfalden bland de anställda.

1.6 Tidigare utredningar, utvärderingar och rapporter

Arbetet för en ökad mångfald inom kulturlivet har under senare år analyserats i ett flertal utredningar, utvärderingar och rapporter som på olika sätt har pekat på behovet av en ökad medvetenhet om frågor kopplade till etnisk och kulturell mångfald.

I februari 1998 beslutade regeringen att tillsätta en kommitté med uppgift att under åren 1998 och 1999 bedriva en initiativtagande och samordnande försöksverksamhet för att öka den konstnärliga och kulturella mångfalden i Sverige. Kommittén, kallad *Forum för världskultur* (Dir. 1998:14), lämnade i februari 2000 delbetänkandet *Forum för världskultur* (SOU 2000:15). Senare samma år lämnades slutbetänkande *Ja jag vill leva jag vill dö i Norden* (SOU 2000:118). Ett av kommitténs förslag var att det skulle inrättas åtminstone tre regionala världskulturkonsulenter. Regeringen valde att

gå vidare med detta förslag och idag finns det regionala konsulenter för mångkultur i åtta landsting och regioner i Sverige. Deras uppgift är att i samarbete med statliga, regionala och lokala aktörer arbeta för att det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer tas tillvara och att främja mångfalden i kulturlivet.

I augusti 2002 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av de statliga insatserna för internationell kulturverksamhet. Resultatet presenterades i december 2003 i betänkandet *Internationella kulturutredningen 2003* (SOU 2003:121). I uppdraget ingick att klarlägga vilka mål som styr den internationella kulturverksamheten på svenska kulturmyndigheter och vilka eventuella synergier (eller motsättningar) som finns mellan dessa mål. Enligt utredningen ger dagens mångkulturella samhälle möjligheter till nya kulturella impulser, internationella nätverk och kontakter samtidigt som den etniska och kulturella mångfalden i Sverige bedöms vara en stor tillgång i internationella sammanhang. Utredningen föreslog i sitt betänkande bland annat inrättandet av en internationell kulturfond till stöd för större projekt, att Statens kulturråd skulle få ett kulturpolitiskt samordningsansvar för den internationella kulturverksamheten, samt att resurser skulle avsättas för rörliga kulturrådstjänster som även skulle förses med tydliga uppdrag.

Som en uppföljning av *Internationella kulturutredningen* presenterades sedan skrivelsen *Kulturlivets internationalisering* (2005/06:188) där regeringen lade fram ett program för ökat internationellt kulturutbyte. I samband med detta förstärktes också Kulturrådets anslag så att en tjänst som internationell samordnare kunde inrättas på Kulturrådet. Ett delmål som regeringen formulerade som en operationalisering av det kulturpolitiska målet att främja internationellt kulturutbyte var ”att kulturlivet i Sverige i högre grad öppnas för influenser från andra länder och kulturer och att internationaliseringen kommer en bred publik tillgodo, oavsett bostadsort, kön, social och etnisk bakgrund eller eventuellt funktionshinder” (ibid sidan 27).

Regeringen underströk att internationaliseringen av kulturlivet i första hand borde stödjas som en integrerad del av den nationella kulturpolitiken och inrättade ingen internationell kulturfond. Statens kulturråd gavs ett utökat ansvar för att utveckla den internationella kulturverksamheten och presenterade våren 2007 en plan för hur rådets arbete med internationell verksamhet ska bedrivas (*Plan för Kulturrådets arbete med internationell verksamhet 2007–*

2010, *Kulturrådets skriftserie 2007:2*). I planen framhåller Statens kulturråd bland annat att anslaget till det internationella kulturutbytet bör nivåhöjas med 20 miljoner kronor om de uppställda målen för kulturutbytet ska kunna genomföras. Hörnspelare i det utökade ansvaret för den internationella kulturverksamheten är, enligt Statens kulturråd, omvärldsbevakning, samordning mellan offentliga aktörer, bidragsgivning och information.

Mångkulturellt centrum i Botkyrka fick, under hösten 2003, ett regeringsuppdrag att kartlägga och analysera kulturmyndigheters och institutioners arbete med att främja och stärka mångfalden inom sina respektive verksamheter. Uppdraget redovisades i rapporten *Tid för mångfald* (Pripp, Plisch & Printz Werner 2004). Denna rapport, som bygger på enkäter, intervjuer och en kartläggning av myndigheternas årsredovisningar och verksamhetsberättelser för 2002 och 2003, visar att de statliga kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald under dessa år generellt gick långsamt och i flera fall var lågt prioriterat. Enligt Mångkulturellt centrum avspeglar kulturinstitutionerna i flera avseenden inte den svenska befolkningens sammansättning utifrån etnisk och kulturell bakgrund. Få av de anställda, och ännu färre av cheferna, har utomeuropeisk eller minoritetsbakgrund.

Till de förslag som presenteras i *Tid för mångfald* hör bland annat att förstärka förankringsarbetet på kulturinstitutionerna med interna program och rutiner för mångfaldsarbete inom samtliga delar av verksamheten, mer preciserade mål och återrapporteringskrav i regleringsbrev, en tydligare dialog och uppföljning av institutionernas resultat och måluppfyllelse, samt att representationsfrågorna ges en högre status.

I anslutning till rapporten gavs också antologin *Mångfald i kulturlivet* (Pripp 2004) ut. I denna ger ett 30-tal forskare och personer verksamma inom såväl det institutionella som det fria kulturlivet sin bild av vad som behöver göras för att stärka och påskynda mångfaldsarbetet inom kultursektorn.

Statens kulturråd har som central myndighet inom kulturområdet ett särskilt ansvar för mångkulturfrågorna. Kulturrådet har bland annat till uppgift att ta initiativ till insatser inom det mångkulturella området och ger även särskilda medel till mångkulturella organisationer och för insatser som syftar till att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Kulturrådets fördjupade omvärldsanalys för 2005, *Om kulturell mångfald*, handlade om konstens och kulturens förutsättningar i ett samhälle som går i

riktning mot ökad kulturell mångfald med ett särskilt fokus på det arbete som bedrivs på regional nivå i Sverige. Omvärldsanalysen visade att det inom samtliga konststartsområden finns ett ökande intresse och engagemang för att arbeta med det mångkulturella perspektivet i den egna verksamheten, men att det fortfarande fanns hinder. Tre huvudfaktorer identifierades som centrala för detta arbete: 1) ledningens och de anställdas personliga intresse för och kunskaper om mångfaldsfrågor, 2) institutionernas förmåga att etablera kontakter med utomstående aktörer och skapa nätverk för framtida samarbeten, samt 3) bristande ekonomiska och personella resurser. (Kulturrådet 2005)

Kulturrådet har även i samarbete med Mångkulturellt centrum i Botkyrka genomfört en utvärdering av mångkulturkonsulentverksamheten. I rapporten *Har du sett på mångkulturkonsulenten! Utvärdering av verksamheten med regionala konsulenter för mångkultur* (Edström 2006) redogörs för bakgrunden till den nuvarande konsulentverksamheten, möjligheter och hinder samt ges förslag till hur arbetet kan stärkas och utvecklas ytterligare. Enligt Edström framstår verksamheten med konsulenter för mångkultur i utvärderingen som så pass viktig för utvecklingen att en fortsättning av verksamheten är väl motiverad. För att bättre samordna verksamheten föreslås att Kulturrådet förtydligar intentionerna med uppdraget, utvecklar regionspecifika mål och verksamhetsplaner, samt tar tillvara de kunskaper som konsulentverksamheten genererar i länen genom att regelbundet samla konsulenterna för ömsesidigt kunskapsutbyte. Verksamheten med regionala konsulenter för mångkultur inrättades på försök 2002 och samordnas av Kulturrådet som även delar på finansieringen av nuvarande tjänster med berörda landsting och regioner.

Andra uppdrag med fokus på mångfald i kulturlivet har bland annat varit Konstnärsnämndens rapport *Invandrade konstnärers situation* från 2003 och Riksantikvarieämbetets rapport *Kulturarv är mångfald. Fördjupad omvärldsanalys för kulturmiljöområdet 2004* från 2004.

1.6.1 Samordnarens reflektion

Samordnaren menar att många av de förslag som tidigare lagts fram av andra utredningar har varit bra. Bland annat är förslaget om rörliga kulturråd och förslaget om att en större samordning av det

internationella arbetet behövs tankar som samordnaren har plockat upp i sina egna förslag. Samordnaren menar också att det arbete som mångkulturkonsulenterna har bedrivit i många fall har varit mycket positivt för mångfalden i svenskt kulturliv, men att samordningen av mångkulturkonsulenternas arbete måste förbättras. Det måste också till en större flexibilitet när det gäller vilka aktörer som kan vara huvudmän för mångkulturkonsulenternas arbete.

De resultat av hur arbetet för ökad mångfald bedrivs inom kultursektorn, som presenterades i *Tid för mångfald*, och som på många sätt har varit vägledande för hur samordnaren lagt upp sitt arbete under året, har enligt samordnaren till viss del blivit inaktuellt. Samordnaren ser nu en ökad vilja att arbeta med frågorna, vilket också har ökat takten på arbetet.

1.7 Lagar och förordningar

Det finns i Sverige idag ett antal lagar och förordningar som på olika sätt reglerar arbetsgivares ansvar för att främja mångfald och motverka alla former av diskriminering i arbetslivet. Enligt lagen (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning ska arbetsgivaren ”inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning”. (4§ Lagen (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning).

I Jämställdhetslagen (1991:433) finns angivet att arbetsgivare med fler än tio anställda är skyldiga att upprätta en jämställdhetsplan. I lagen (1999:130) finns däremot inte uttryckligen nämnt att detsamma bör gälla för mångfaldsplaner. För att, som lagen säger, kunna bedriva ett aktivt och målinriktat arbete krävs det dock att man upprättar någon form av handlingsplan eller policy för såväl det interna som externa mångfaldsarbetet.

Flera statliga utredningar har under senare år lagt förslag som betonar arbetsgivares skyldighet att arbeta för mångfald och mot diskriminering. Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet föreslog i betänkandet *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige* (SOU 2005:56) att ett krav på handlingsplaner mot diskriminering skulle

införas för alla statliga myndigheter. Planen skulle, enligt utredarens förslag, baseras på en analys av diskriminering i myndighetens interna och externa arbete och årligen revideras och lämnas in till Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO). I Diskrimineringskommitténs slutbetänkande *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning* (SOU 2006:22) föreslås att en ny lag om förbud och andra åtgärder mot diskriminering införs. Den nya lagen är tänkt att gälla samtliga diskrimineringsgrunder och ersätta de lagar som idag reglerar dessa områden. Kommittén föreslår också att arbetsgivare blir skyldiga att upprätta en årlig likabehandlingsplan för sitt arbete med aktiva åtgärder för att uppnå lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

1.8 Statistik

Ett generellt problem inom kulturområdet är att det tidigare till stora delar har saknats tillförlitlig statistik över såväl nationella som regionala och lokala kulturinstitutioners arbete med etnisk och kulturell mångfald när det gäller utbud, utövare/anställda och besökare/publik.

I en rapport som Kulturrådet överlämnade till regeringen (Kulturdepartementet) i mars 2007 (KUR 2006/8049) om uppföljning av de integrationspolitiska målen redovisas statistik från de tre områdena ovan.

Statistiken, som är från 2001–2004, visar att det framför allt finns skillnader mellan nationella och regionala kulturinstitutioner när det gäller till exempel andelen sysselsatta med utländsk bakgrund. Den senaste statistiken från 2004, som SCB tagit fram på uppdrag av Kulturrådet, visar att andelen sysselsatta med utländsk bakgrund var högst på regionala musikinstitutioner (17,1 procent) följt av nationella scenkonstinstitutioner (15,0), centrala museer (13,6), övriga myndigheter, stiftelser och bolag (11,7), regionala teaterinstitutioner (10,4) och lägst på regionala museer (8,0). Statistiken visar också att samtidigt som andelen sysselsatta med utländsk bakgrund bland samtliga sysselsatta uppgick till 12,8 procent så var motsvarande andel bland personer i ledande ställning 6,8 procent. Av Sveriges samtliga invånare 2004 hade 15,8 procent utländsk bakgrund varav 12,2 procent var utlandsfödda. SCB

definierar personer med utländsk bakgrund som utrikes födda samt svenskfödda med två utrikes födda föräldrar.

Kulturrådets statistik visar också att det bland upphovspersonerna till de olika verk som framförts såväl av fria teatergrupper som av teater- och musikinstitutioner (förutom Riksteatern) finns en klar dominans av personer födda i Sverige.

Kulturrådets rapport tar också upp några mindre publikundersökningar. Till exempel har stadsteatrarna i Stockholm och Göteborg en andel på 15 procent med utländsk bakgrund i publiken medan två länsteatrar har en andel på fem procent. Det är dock viktigt att veta att bland de bosatta i Stockholm har 27 procent utländsk bakgrund medan andelen med utländsk bakgrund i Dalarnas och Västerbottens län är 9 procent, vilket Statens kulturråd också tar upp. Ett antal museer har gjort publikundersökningar och den största gruppen har 13–14 procent utlandsfödda bland besökarna. Ibland har emellertid utländska turister ingått i gruppen utlandsfödda, vilket gör det svårt att jämföra och bedöma uppgifterna.

Statens kulturråd anser att det är problematiskt att göra undersökningar för att nå den typen av kvantitativa mål som har anvisats av regeringen. Skälen som rådet anför är att det är svårt att definiera basen och att hitta en tillförlitlig, säker och relevant metod.

1.8.1 Samordnarens reflektion

Samordnaren ansluter sig till Statens kulturråds uppfattning att det är svårt att göra undersökningar som kräver att man gör en schematisk indelning av människor i grupper. Detta eftersom det är osäkert vilken typ av kunskap som egentligen uppnås genom att till exempel redogöra för anställdas ursprung. En anledning till att indelning av människor i grupper är problematiskt är att en människa inte bara har ett etniskt och kulturellt ursprung, utan också en klasstillhörighet, ett kön, en sexuell läggning, en geografisk position, en funktionalitet, etcetera. Dessa aspekter är alla relevanta ur ett mångfaldsperspektiv, menar samordnaren.

Samordnaren menar därför att arbetet för ökad mångfald inom kultursektorn måste bedrivas utan att ”räkna huvuden” på vare sig publik eller personal. Ett sådant förfaringsätt, menar samordnaren, riskerar att förstärka avstånd mellan människor och känslan av att samhället är uppdelat i ”vi” och ”de”. Ett bra sätt att ändå kunna

bilda sig en uppfattning om en kulturinstitutionens arbete för att så många människor som möjligt ska kunna ta del av institutionens verksamhet är att göra enkäter där man frågar efter besökarnas postnummer.

1.9 Begreppsdiskussion

Kultur, mångkultur och kulturell mångfald är omdiskuterade och omstridda begrepp. Under Mångkulturåret 2006 har det blivit tydligt att olika aktörer menar olika saker. Här följer en kort redogörelse för hur diskussionen om några centrala begrepp sett ut under året och några reflektioner från samordnaren. För mer ingående begreppsdiskussion hänvisas till de tre essäerna i detta kapitel, som alla bidrar med mer ingående och personliga aspekter på några relevanta begrepp. Redogörelsen nedan är inte avsedd att vara någon heltäckande redogörelse för analysen av begreppen inom det akademiska området, utan inriktar sig på praktisk användning.

1.9.1 Kultur

I diskussionen om kulturell mångfald och mångkultur möts två olika kulturbegrepp; det *estetiska* och det *antropologiska*. Med det estetiska kulturbegreppet avses konstnärlig verksamhet i betydelsen olika konstnärliga uttryck, det vill säga olika konst- och kulturområden som till exempel teater, dans, musik och film. Det antropologiska kulturbegreppet avser en grupp människors normer, värderingar, seder och bruk som ofta förvärvas genom medlemskap i och känslan av samhörighet med ett samhälle.

Sveriges regering har inte någon fastslagen definition av kultur. Sida (Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete) har valt att använda UNESCO:s definition:

Kultur är ett samhälles eller en grupps uppsättning av andliga, materiella, intellektuella och emotionella särdrag, innefattande, förutom konst och litteratur ("kulturella uttryck"), livsstil, värderingar, traditioner och trosuppfattningar. (Universal Declaration on Cultural Diversity, UNESCO, 2001 citerad från *Sidas policy för kultur och medier*, 2006).

Denna definition utgår från ett antropologiskt kulturbegrepp. De estetiska kulturella uttrycken blir en del av det bredare begreppet

kultur som är ”ett sätt att leva, som bestämmer hur vi som individer och samhällen uppfattar och förstår våra egna identiteter, historia och vår samtid och hur vi organiserar våra erfarenheter och liv tillsammans som människor”. I *Sidas policy för kultur och medier* står vidare att individer och människor kan bära flera olika kulturella identiteter och att en kultur är under ständig förvandling och interagerar och överlappar med andra kulturer, oberoende av nationella eller andra artificiella gränser: ”Människor påverkar kulturer och blir samtidigt själva påverkade av dem.”

Samordnaren anser att detta är en bra definition av kultur och att den borde få större genomslag i kulturpolitiken i Sverige. Under arbetet med Mångkulturåret 2006 har samordnaren och sekreterarna stött på en mängd olika användningar av begreppet ”kultur” av aktörer inom kultursektorn. Det är ganska vanligt att använda begreppet på ett sådant sätt att man skulle kunna säga att såväl det estetiska som det antropologiska kulturbegreppet omfattas samtidigt. Detta har också varit tydligt i många av de satsningar som gjorts under året. Man har velat lyfta fram den kulturella mångfalden på olika sätt och har då inte stannat vid rent estetiska uttryck, som är de som omfattas av till exempel Statens kulturråds verksamhet, utan har kanske till exempel också velat visa upp en mångfald av maträtter eller kläder, gärna i kombination med till exempel musik från en viss kultur.

Samordnaren har också kunnat konstatera att begrepps-användningen eller begreppsförståelsen inte alltid spelar så stor roll för vad aktörer har valt att satsa på under året. Verksamhet kan utformas på ett bra sätt också utan tydliga begreppsdefinitioner så länge som syftet med projektet eller satsningen, det vill säga vad man rent konkret vill uppnå, är tydligt formulerat.

1.9.2 Kulturell mångfald

Begreppet *kulturell mångfald* kan definieras utifrån såväl ett estetiskt som ett antropologiskt perspektiv. Med ett estetiskt perspektiv avses en mångfald av olika konst- och kulturformer, uttryck, stilar och genrer medan man med ett antropologiskt perspektiv avser en mångfald av idéer, åsikter och perspektiv. Under senare tid har det dock blivit allt vanligare att man med kulturell mångfald avser etnisk mångfald och en mångfald av kulturer utifrån ett antropologiskt synsätt. Begreppet har även i de flesta västländer

inklusive Sverige under de senaste decennierna starkt förknippats med etnicitet, och då i synnerhet med begrepp som "invandrare", "nya svenskar" med mera och de "traditionella kulturella former" som dessa har fört med sig till Sverige från sina respektive födelseländer (Ronström 2004). Även i officiella dokument, som i till exempel Integrationspolitiska kommitténs slutbetänkande *Sverige, framtiden och mångfalden* (SOU 1996:55), talas om kulturell mångfald i termer av etnicitet och kultur. I regeringens proposition *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik* utgår regeringen ifrån att "etnisk och kulturell mångfald är begrepp som innefattar språklig och religiös mångfald, att etniskt och kulturellt är begrepp vars innebörd överlappar varandra samt att de ofta, men inte alltid, kan användas som synonymer" (prop. 1997/98:16, kap.5).

Ursprungligen bygger begreppet på en liberal tanketradition avseende att en mångfald av idéer, åsikter, perspektiv och stilar ska finnas företrädda i samhället, vilka enligt ett liberalt synsätt främjar individers möjligheter och valfrihet (Pripp, Plisch & Printz Werner 2004).

Det talas också om kulturell mångfald som parallella förhållningssätt. Med detta avses exempelvis att estetiska uttrycksformer kan ses som frikopplade från utövares ursprung, att utövare kan representera olika grupper och traditioner om de så önskar, samt att man bör tolka och behandla kulturella uttryck som blandformer (kreolisering, hybrider) skapade i en unik samtida lokal kontext, ofta utifrån globala influenser.

I detta betänkande syftar begreppet kulturell mångfald på att olika erfarenheter, utgångspunkter, förhållningssätt, perspektiv, berättelser och åsikter finns företrädda i samhället idag, att dessa bland annat beror av människors olika bakgrunder, kön, sexuella läggningar, geografiska positioner, funktionalitet, etcetera, och att de, i möjligaste mån, bör beaktas och ges möjlighet att påverka och få genomslagskraft i samtliga delar av den offentligt finansierade kultur- och utbildningssektorns olika verksamheter.

1.9.3 Mångkultur och mångkulturell

Begreppet mångkultur är ett begrepp som har fått utstå en hel del kritik, inte minst i samband med diskussionerna inför, under och efter Mångkulturåret. Begreppet är problematiskt på flera sätt,

kanske särskilt när det används för att särskilja och göra jämförelser mellan olika ”avgränsbara och åtskiljbara” ”kulturer”. Enligt Pripp, Plisch & Printz Werner (2004) fokuserar mångkulturbegreppet på olika gruppers kulturer, vilket därmed också riskerar att göra enskilda individer till kulturbärare. Ett sådant synsätt, som bygger på ett traditionellt antropologiskt kulturbegrepp där individer ses som bärare av avgränsbara kulturer, riskerar att bli homogeniserande och istället för likheter snarare betona skillnader mellan olika kulturer. Mångkultur har även i vardagligt tal allt oftare kommit att förknippas med ”många grupper med var sin kultur som lever sida vid sida i ett samhälle” (Lundberg, Malm & Ronström 2000, sidan 35). Verkligheten ser snarare ut så att ”grupper” ofta överlappar varandra samtidigt som många människor rör sig både inom, mellan och över nationella och subnationella gränser och lever i transnationella och diasporiska gemenskaper som svårligen låter sig kategoriseras eller ”kulturaliseras”.

Ett annat problem är att begreppet mångkultur främst används för att tala om olika minoritetsgrupper i samhället och mer sällan för att inkludera majoritetsbefolkningen. ”Det mångkulturella samhället” har kommit att bli synonymt med immigranter och immigrantättlingar, det vill säga i första hand med människor med ursprung utanför västvärlden som i dagligt tal kategoriseras som ”invandrare”.

Forskaren Charles Taylor (1994) är ett namn som ofta återkommit i diskussionen under Mångkulturåret 2006. Han talar om behovet av lika erkännande av de olika identiteter som vi människor har. Han menar att utvecklingen av det moderna identitetsbegreppet betonar den unika identiteten hos en enskild individ eller grupp och deras olikhet gentemot alla andra samtidigt som ideologin fördömer all form av diskriminering och ”ett andra klassens medborgarskap”. Han menar dock att denna tanke till övervägande del har förblivit ett ideal som har ”ignorerats, skylts över eller införlivats med en dominerande majoritetsidentitet” och kan jämföras med en politik som betonar ”ett identiskt paket av fri- och rättigheter som överallt ska vara detsamma”. En sådan politik förespråkar, enligt Taylor, icke-diskriminering som är helt ”blind” för hur medborgarna skiljer sig från varandra, medan en politik som på allvar tar hänsyn till människors identiteter och positioner omdefinierar icke-diskrimineringen så att de skillnader som finns bildar grund för en särbehandling (Taylor 1994, sidorna 47ff).

Denna dubbla strategi, att på en gång se människor som individer och inte vilja låsa fast människor vid en fast identitet och samtidigt uppmärksamma att vissa grupper diskrimineras kan på ett sätt sägas vara grunden för hur samordnaren har velat arbeta under året.

1.9.4 Interkultur och interkulturell dialog

Begreppen *interkultur* och *interkulturell* har under senare år förts fram som alternativa synsätt till begreppet mångkultur. Med interkultur och interkulturell avses möten mellan individer med olika kulturell bakgrund, snarare än mellan olika kulturer. Begreppet tar därmed intryck av den kritik som framförts mot begreppet mångkultur på så sätt att den tydligt pekar på problemet med att se kulturer som avgränsbara från varandra.

Begreppen interkultur och interkulturell har använts i 2007 års regleringsbrev. Statens kulturråd har till exempel som ett av sina övergripande mål att ”internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete skall öka och integreras i Statens kulturråds verksamhet” (Statens kulturråds regleringsbrev för 2007).

Europeiska kommissionen har beslutat att utse 2008 till det *Europeiska året för interkulturell dialog*. Syftet med året är att främja en interkulturell dialog som en process i vilken olika identiteter och trosuppfattningar samverkar. En samordnare med ansvar att koordinera arbetet har utsetts i varje medlemsstat.

Många av de aktörer som samordnaren träffat under Mångkulturåret 2006 är tydliga anhängare av begreppet interkultur, snarare än mångkultur. För många aktörer, liksom för samordnaren, fångar interkultur på ett bättre sätt upp det möte mellan människor som man tycker att Mångkulturåret handlade om, och bär inte med sig de problematiska aspekter av begreppet mångkultur som nämnts ovan.

1.10 Incitament och drivkrafter

Det finns en rad olika incitament och drivkrafter bakom arbetet med mångfaldsfrågor. Ett är *rättviseperspektivet* som innebär att människor ur alla samhällskategorier bör ges lika möjligheter att utveckla och uttrycka sina kunskaper, färdigheter och erfarenheter,

oavsett vilken social eller kulturell bakgrund de har. Ett annat perspektiv är *nyttospekten* som betonar hur mångfald är till nytta för och skapar ökad effektivitet. Förespråkarna för detta perspektiv menar att anställda med olika bakgrunder genom sina sociala och kulturella erfarenheter kan tillföra en organisation ökade kunskaper (däribland språkkunskaper) och ökad ekonomisk lönsamhet som på sikt kan innebära särskilda fördelar gentemot organisationer som inte tillvaratar samhällets mångfald.

En tredje aspekt är den så kallade *perspektiv-* eller *horisontaspekten* (Young 2000). Företrädarna för detta perspektiv menar att det bland människor som tillhör samma "marginaliserade" befolkningskategori finns en mångfald av olika åsikter och motstridiga intressen. Det som förenar dessa personer är det perspektiv som utgår ifrån ett gemensamt sätt att se på den sociala verkligheten utifrån deras positioner i samhället. Perspektivet ligger nära det förhållningssätt som bygger på att olika befolkningskategorier bör finnas representerade i viktiga samhälleliga organisationer och institutioner, däribland inom kultursektorn.

Samordnaren har under året mött alla dessa motiveringar till varför man valt att arbeta för ökad etnisk och kulturell mångfald på en kulturinstitution. Ofta finns flera olika motiveringar hos samma institution för varför man valt att arbeta för en ökad mångfald.

1.11 Nya initiativ

I 2007 års ekonomiska vårproposition (prop 2006/07:100) förstärktes kulturbudgeten med 10 miljoner kronor som särskilt var avsedda att främja och stärka den kulturella mångfalden inom kultursektorn. Också behovet av en ökad internationalisering framhölls av kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth, som poängterade att medlen skulle användas bland annat i byggandet av nationella och internationella nätverk.

Under sensommaren 2007 kommer också en ny kommitté att påbörja sitt arbete med att se över hela den svenska kulturpolitiken för att uppdatera den till dagens samhälle. Också i förberedelserna för detta arbete har regeringen tydligt visat att mångfalden inom kultursektorn är högt prioriterad. Vid Mångkulturårets avslutningsseminarium 3 april 2007 betonade statsrådet Lena Adelsohn Liljeroth att kravet på ett större mått av mångfald är en av de viktigaste delarna som den nya utredningen har att ta hänsyn till.

En illusion av förändring Om mångfalds- och integrationsdiskursens framväxt

av Qaisar Mahmood

Inledning

Sverige har alltid varit ett invandringsland och samhället har alltid präglats av mångfald avseende livsstilar. Den ganska utbredda föreställningen att invandringen är ett modernt fenomen och att Sverige en gång i tiden varit ett homogent land är alltså felaktig. Två fenomen är däremot moderna – för det första har en omfattande invandring kommit att under en kort tid förändra samhällets sammansättning, för det andra har medvetenheten ökat om att invandringens effekter behöver hanteras genom politiken. Två frågeställningar har, i varierande grad, varit i fokus för politiken de senaste 50 åren:

- 1) Hur skapar vi ett jämlikt och rättvist samhälle för alla invånare oavsett födelse-land, hår- eller hudfärg?
- 2) Hur skapar vi sammanhållning och delaktighet i ett samhälle präglat av mångfald?

Svaren på frågorna har varierat genom tiderna, men en historisk återblick på hur mångfalds- och integrationsfrågan har hanterats politiskt från 1975 och framåt visar att ett vi-och-de-tänkande alltid varit levande, även om retoriken har klätts i nya ord med jämna mellanrum. I statliga utredningar och motioner syns tydligt hur politiken alltid har haft som intention att hantera situationen för ”de andra”. Det har alltid funnits föreställningar om den normala svenska medborgaren som de avvikande ska efterlikna ekonomiskt, socialt eller levnadsmässigt för att inte vara ”de”, ”segregerade” eller ”utanför”.

De ska bli vi

De första officiella beskrivningarna av Sverige som ett invandrarland och mångfaldssamhälle dök upp i offentliga dokument på 1950-talet. I motioner började riksdagsmännen beröra frågor som rörde invandringen och de invandrades situation (SOU 1996:55,

sidan 26). Det dröjde däremot ytterligare ett årtionde innan det formulerades en samlad politik för att hantera ett mångfaldssamhälle. Under 1960-talet dominerades invandringen av arbetskraftsinvandrare som skulle tillgodose efterfrågan i den expanderande svenska industrin. Ungefär samtidigt byggdes den svenska välfärdsmodellen ut, för att tillgodose invånarnas sociala behov. Syftet med utbyggnaden av den generella välfärdspolitiken var att utjämna olikheter i ekonomiska och sociala villkor.

Under välfärdssamhällets expanderings genomfördes inga särskilda åtgärder för de invandrade, men dessa uppfattades som annorlunda. När det gällde rättigheterna var utländska medborgare med rätt att bosätta sig i landet i princip jämställda med de svenska medborgarna. Samma sak gällde skyldigheterna, det ställdes samma krav på svenska som utländska medborgare. Det enda undantaget var plikten att göra militärtjänstgöring. Med vissa undantag var politiken och åtgärderna med andra ord desamma för alla som bodde och verkade i Sverige.

Samma skyldigheter och rättigheter innebar däremot inte att det inte gjordes någon skillnad mellan de som hade invandrat och de födda. De som hade invandrat sågs som främmande, och många gånger som temporära, element i det svenska samhället. Svenskar var de som ansågs dela en nationell kultur och de som hade invandrat förväntades överta "svenska" värderingar och sedvänjor. De skulle anpassa sig till den rådande föreställningen om svenskhet och därmed assimileras in i det svenska samhället. Idén om *assimilation* innebär att de som uppfattas som avvikande från normen förväntas göra avkall på sin särart genom att överta majoritetssamhällets värderingar, seder och vanor.

Det kan vara värt att bära i minnet att förväntningarna om att de invandrade skulle assimileras hade sin utgångspunkt i goda intentioner eftersom syftet var att förbättra de invandrades sociala status genom att göra dem mer jämlika majoritetsbefolkningen. Dessvärre är det så att även om intentionerna med assimilation är goda leder assimileringsträvandena i regel till att personligheten hos de som förväntas assimileras direkt eller indirekt nedvärderas.

De personer som ställs inför krav på assimilering hanterar troligtvis detta genom i huvudsak tre strategier. Den första strategin kan tänkas vara att tona ner sin föreställda annorlundahet. Denna process kan vara både påtvingad och frivillig. För vissa individer är det dock omöjligt att välja assimilering, eftersom deras utseende skiljer ut dem från majoriteten. En andra strategi kan vara att mot-

sätta sig assimilerings genom att skapa distinkta subgrupper tillsammans med andra individer som upplevs/uppfattas/anses avvika från normen. Dessa subgrupper skapar och upprätthåller en egen gruppidentitet. Denna gruppidentitet kan användas för att på politisk väg förhandla till sig en begränsad autonomi, exempelvis i religiösa, språkliga eller lokalpolitiska frågor. Det tredje huvudalternativet kan vara separation, vilket innebär att man skapar, mer eller mindre, självförsörjande enklaver med andra gelikar.

De behöver inte bli som vi

Vid mitten av 1960-talet handlade samhällsdebatten mer och mer om att det behövdes särskilda sociala åtgärder från statens sida för de som uppfattades som annorlunda – det vill säga de invandrade eller andra språkliga och kulturella minoriteter (SOU 1996:55, sidan 27). Erfarenheterna visade att den generella politiken var otillräcklig för att skapa jämlika levnadsvillkor mellan de som hade invandrat och de infödda. Under 1960-talet började ett antal särskilda åtgärder riktade mot invandrade växa fram. Svenska för invandrare (sfi), som startades 1965, var den första statliga åtgärden riktad till invandrade. Kort därefter följde inrättandet av de första invandrarbyråerna samt verksamheter som till exempel syftade till att ge skriftlig information om Sverige på olika språk eller tolkservice. En särskild politik för invandrade och språkliga, religiösa och kulturella minoriteter började ta form. De skulle inte längre bli som vi, de skulle fortsätta vara de.

Den dåvarande regeringen tillsatte en särskild invandrarutredning som fick till uppgift att kartlägga invandrade och minoriteters situation samt föreslå åtgärder för att skapa jämlikhet i samhället. I Invandrarutredningens slutbetänkande *Invandrarna och minoriteterna* (SOU 1974:69) formulerades de riktlinjer som senare kom att ligga till grund för regeringens proposition *Riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken* (Prop. 1975:26). Den särskilda invandrar- och minoritetspolitiken kläddes i tre honnörsord: Jämlikhet, frihet och samverkan. Jämlikhetsmålet tog sikte på att ge dem som invandrat till Sverige ”reella förutsättningar” för att kunna ”bevara och utveckla sitt språk och sina traditioner”. Valfrihetsmålet innebar att de språkliga minoriteterna, det vill säga alla grupper i Sverige med ett annat språk än svenska som modersmål i landet skulle ges möjlighet att själva välja i vilken utsträckning de ville behålla och

utveckla sin ursprungliga språkliga och kulturella identitet. Samverkansmålet handlade om ömsesidig tolerans mellan de olika invandrargrupperna och den infödda befolkningen. Invandrar- och minoritetspolitiken föddes 1975 som ett nytt politikområde för att hantera det annorlunda som inte uppfattades som det normala. Det bör dock uppmärksammas att Invandrarutredningen utgick från att invandrargrupper skulle ses som minoritetsgrupper i Sverige: ”Eftersom de grupper som numera kan betraktas som etablerade minoriteter (t.ex. judar och ester) ursprungligen är invandrargrupper behandlar IU i detta betänkande invandrar- och minoritetsfrågor som delar av ett och samma problemområde.” (SOU 1974:69 sidorna 93–94)

I och med skapandet av invandrapolitiken övergav Sverige assimilationstanken till förmån för ett kulturellrelativistiskt och mångkulturalistiskt synsätt. För att kompensera för den generella politikens tillkortakommanden skulle särskilda åtgärder riktas till utrikes födda och deras barn. Sveriges utveckling till att bli ett mångkulturellt land skulle främjas genom att kulturella och språkliga grupper aktivt skulle stödjas för att kunna bevara sina språkliga och kulturella ytringar. Staten föreslogs därmed få ett tydligt ansvar för fortlevnaden av de som uppfattades som distinkta kulturella grupper. De skulle stärkas i sitt annorlundaskap.

I Invandrarutredningens slutbetänkande förespråkades två olika typer av åtgärder för skapandet av det mångkulturella samhället. För det första skulle åtgärder riktas till personer som nyligen invandrat och under en övergångsperiod behövde hjälp med att anpassa sig till det nya samhället. För det andra skulle staten vidta åtgärder för att möjliggöra för olika invandrargrupper och deras barn att kunna bevara sina ursprungliga språk och kulturella traditioner i Sverige. Här handlade det alltså om ett permanent stöd som skulle riktas till människor med invandrarbakgrund i deras egenkap av att vara språkliga, kulturella och etniska minoriteter. Genom särskilt ekonomiskt stöd till den frivilliga sektorn och särskilda språkliga åtgärder (möjlighet att läsa hemspråk) skulle staten aktivt främja fortlevanden av olika språk och kulturer som ansågs ha sitt ursprung i invandringsländerna. I båda fallen var det de invandrade och deras barn som utgjorde invandrapolitikens målgrupp.

Under slutet av 1970-talet gjorde åter kritiska röster sig hörda i den offentliga samhällsdebatten. Den här gången handlade det om det så kallade valfrihetsmålet. Kritikerna lyfte fram att det fanns

gränser för den kulturella valfriheten, att det fanns grundläggande värderingar i det svenska samhället som inte var förhandlingsbara. De får inte vara de på vår bekostnad.

En ny utredning tillsattes år 1980 med uppdrag att genomföra en översyn av principerna för både invandrings- och invandrapolitiken. En av utredningens slutsatser i betänkandet var att valfrihetsmålet inte bör tolkas som att invandrade skulle ha möjlighet att bevara sina livsmönster och sin kultur oförändrade i Sverige, eftersom detta inte bedömdes som realistiskt. Istället var målsättningen att tillförsäkra dem som invandrat möjlighet att behålla och utveckla andra modersmål än svenska och att med utgångspunkt i det egna kulturarvet bedriva kulturella aktiviteter på dessa språk. Gränserna för valfriheten och utrymmet för det kulturrelativistiska synsättet kom att bli snävare än vad som varit fallet tidigare. I slutbetänkandet skrevs till exempel följande om valfrihetens gränser: ”De etniska minoriteternas rättigheter är inskrivna i regeringsformen. Valfrihetsmålet får dock inte tolkas som ett godtagande av sådana värderingar som starkt avviker från den grundsyn som kommer till uttryck i vår lagstiftning rörande t.ex. jämställdhet mellan kvinnor och män eller barns rättigheter.” (SOU 1984:58 sidan 367)

Vi och de ska bli ett nytt vi

Under 1980- och 1990-talen handlade samhällsdebatten om huruvida det skulle vara generella eller selektiva åtgärder. Kritiken handlade om att invandrapolitiken i all välvilja hade bidragit till att peka ut ”invandrare” som en grupp, med vissa särskilda karaktäristika. Samtidigt skuldbelades gruppen genom att en stor del av invandrapolitiken handlade om vad som ofta betraktades som specifika ”invandrarproblem”. På detta sätt upprätthölls en diskriminerande världsbild präglad av ett ”vi-och-de-tänkande”. Samhället hade segregerats genom uppdelningen i ”svenskar” och ”invandrare”.

En parlamentarisk kommitté tillsattes år 1994 med uppdraget att göra en översyn av hela den svenska invandrapolitiken och lämna förslag på genomgripande förändringar. I kommitténs betänkande SOU 1996:55 och regeringens efterföljande proposition 1997/98:16 kritiserades den tidigare politiken för att ha bidragit till att förknippa invandrarskapet med annorlundaskap. I den nya

integrationspolitiken skulle därför säråtgärder för invandrade undvikas, till förmån för en i huvudsak generell politik. Vikten av att inte skapa säråtgärder riktade enbart till invandrade personer har senast markerats av utredaren Masoud Kamali i hans slutbetänkande SOU 2006:79 *Integrationens svarta bok*. Men dessvärre är flera av de förslag och rekommendationer Kamali lämnar i sitt slutbetänkande också säråtgärder som pekar ut en del av befolkningen som annorlunda.

Den nya retoriken 1996 var att det var den generella politiken som skulle genomgå en förändring. Samhället skulle integreras med den samtida befolkningen. Två utgångspunkter ansågs motivera kursändringen. För det första har det svenska samhället som en följd av invandringen genomgått omfattande förändringar under de senaste 40 åren. Den etniska, kulturella och religiösa mångfalden är idag en bestående del av samhället, och den har skapat nya förutsättningar och behov. För att på ett effektivt sätt kunna möta de behov som finns hos befolkningen måste även den generella politiken förändras. För det andra skulle integrationspolitiken vila på insikten om att människor som själva invandrat eller är barn till invandrade föräldrar inte utgör en homogen grupp, utan är individer med olika bakgrunder och en mängd individuella egenskaper.

En av grundbultarna i svensk integrationspolitik, som infördes 1997 i och med antagandet av den ovan nämnda propositionen 1997/98:16, är att den svenska befolkningen inte ska delas upp i svenskar – invandrare eftersom detta riskerar att öka segregationen och sprickorna i samhället. Säråtgärder baserade på invandrarskap ska inte förekomma eftersom den offentliga retoriken är att invandrade personer inte utgör en homogen grupp. Det görs också skillnad på minoriteter och personer med utländsk bakgrund. Minoritetspolitiken skapades år 2000 för att hantera särskilda insatser, rättigheter och skyldigheter för de fem särskilda nationella minoriteterna: samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar (Faktablad Ju 06:24).

Tillämpningen av integrationspolitiken visar dock att politiken till stora delar har bestått just av säråtgärder. Fortfarande sorteras människor in i facken ”svensk” eller ”invandrare”. Själva begreppet integration används, till skillnad från vad som var intentionen, som ett adjektiv för att beskriva huruvida invandrade personer har uppnått ett visst tillstånd. Invandrade förväntas bli ”integrerade”, vilket är det samma som assimilerade till en norm som uppfattas som den svenska. Begreppet segregation används för att beskriva situationen

när invandrade personer inte bor eller socialiserar med personer som uppfattas som svenskar. Även under integrationspolitiken har problemen handlat om att den delen av befolkningen som definieras som "invandrare" inte är som den delen av befolkningen som definieras som "svenskar".

I propositionen bakom förslaget om integrationspolitiken föreslogs att flera termer skulle bytas ut, användandet av termen invandrare i lagstiftningen skulle ses över och begreppet mångkultur bytas ut mot mångfald. Begreppet mångkultur ansågs ha blivit alltför belastat (Prop. 1997/98:16 sidan 1) och begreppet mångfald föreslogs istället då det ansågs vara ett mer generellt begrepp än mångkultur. I propositionen konstateras följande:

Till följd av att begreppet mångkultur laddats med så många och olika innebörder har regeringen alltmer övergått till att istället tala om samhällets mångfald. Den mångfald som är relevant för bedömningar och förslag i denna proposition berör inte bara etnisk mångfald utan också kulturell, religiös och språklig. (Prop. 1997/98:16 sidan 19)

Ett annat underliggande argument var att tillmötesgå kritiken som menade att begreppet mångkultur kunde relateras till en kulturalisering av exempelvis invandrades behov.

Ett begrepp som gjorde intåg under integrationspolitiken är etnicitet. I den allmänna debatten används etnisk och kulturell identitet ofta som synonymer. Begreppet etnicitet har sitt ursprung i det grekiska ordet "ethnos" vilket betyder folk. Den mest förekommande synen på etnicitet, den som i etnologisk forskning kallas den primordiala synen, karaktäriseras av föreställningen att varje person bär en tillhörighetskänsla inom sig som är knuten till markörer som språk, födelseplats eller biologiska kriterier. Detta synsätt på etnicitet utgår från att människan har en inneboende benägenhet att i första hand främja överlevnaden av andra som tillhör samma etnicitet. Etnicitet antas vara en del av individens innersta sanna väsen (Hutchinson 1994 sidan 33). Rasbegreppet kommer från liknande föreställningar om att människor som tillhör samma ras har mer gemensamt med varandra än med andra som tillhör andra raser.

Erfarenheterna av integrationspolitikens genomförande visar också att etnicitet används som ett rumsrent begrepp för att peka ut personer som har mörk hud- och hårfärg utan att använda begreppen utlänning eller invandrare. Inom integrationspolitiken är det därför begreppen etnicitet och mångkultur som bidrar till att

upprätthålla ett vi-och-de- tänkande. Idéhistorikern Michael Azar menar till exempel att ”det tycks som om den nya besattheten av rena kulturer och etniciteter helt enkelt har ersatt ras med kultur utan att någonting på djupet har förändrats” (Azar, SOU 2005:41 sidan 169).

Historiskt sett har etnicitetsbegreppet också använts för att kategorisera de som man upplever som primitiva och underlägsna. I USA användes etnicitetsbegreppet flitigt för att benämna judar, irländare, italienare och andra folkslag som under samtiden betraktades som underlägsna den övriga befolkningen som var av huvudsakligen brittisk härkomst, och inte diskuterades i termer av etnicitet (Thomas Hylland Eriksen 1998 sidan 4).

Samma sak gäller i dagens Sverige där definierandet av något som ”etniskt” ofta är en omskrivning för att något är ”osvenskt” eller avviker från normen. Det är alltid de andra som har en etnicitet eller är mångkulturella. De som uppfattas som normen (svenskar) i samhället definieras varken i etniska eller kulturella termer. Den kanadensiska forskaren Carl E James har uttryckt detta på följande sätt:

Those who see themselves as being without culture also regard themselves as being without race and ethnicity. They simply identify themselves as 'Canadians'. For these individuals, culture is identified as that which is possessed by Others, by people with particular 'look', who are often characterized by their skin color and/or other physical features, as well as by dress (or costume), food, religious practices and other 'visible' factors. (James, Carl E. 2003)

Även om den integrationspolitiska propositionen ansåg att begreppet mångkultur skulle bytas ut mot mångfald har termen mångkultur fortsatt att förekomma i den offentliga retoriken. Utnämningen av år 2006 till ett Mångkulturår är ett sådant exempel. När det gäller begreppet kultur är det få samhällsvetenskapliga begrepp som kan sägas vara så svåra att fånga som detta begrepp. Begreppet kultur används idag för det konstnärliga eller som ett paraplybegrepp för en samling regler, värden och symboler som antas delas av en grupp människor (Charles Westin m.fl. 1999 sidan 9). Begreppet mångkultur bygger därför på en föreställning om ett tillstånd där flera kulturella grupper lever sida vid sida.

I själva verket är begreppen etnicitet och kultur mångtydiga och olika människor har olika uppfattningar om vad det innebär att tillhöra en viss kulturell eller etnisk grupp. Det finns ingen gemensam

”natur” eller egenskap som alla de som definieras av andra, eller av sig själva, som medlemmar i etniska, kulturella eller religiösa grupper delar. Därför gäller att när myndigheterna eller företagarnas verksamhetsplaner efterlyser/önskar ökad etnisk och kulturell mångfald handlar det om att man önskar fler personer som är födda utanför Europa och som har mörkt hår eller kraftigt pigment bland sina besökare, personal, klienter, kunder eller vårdtagare. En genomgång av myndigheternas årsredovisningar visar tydligt att etnicitet och kulturell bakgrund tolkas som utländsk bakgrund. När myndigheterna ska redovisa vad de har gjort för att svara upp mot regeringens krav på ökad ”etnisk och kulturell mångfald”, redovisas genomgående statistik som beskriver situationen för personer med utländsk bakgrund (Riksrevisionen: *Från invandrarpolitik till invandrarpolitik*, 2005). Ingen myndighet har redovisat statistisk utifrån etnicitet eller kulturell bakgrund trots att det är detta som regeringen i de allra flesta fall efterlyser i myndigheternas styrdokument. Förklaringen till detta är att etnicitet och kulturell identitet är svåra begrepp att operationalisera.

Slutord

Efter Sveriges regeringsskifte under hösten 2006 har nya ord gjort intåg i den integrationspolitiska diskursen. Nu har fokus kommit att hamna på begreppet utanförskap. Enligt officiella dokument (Alliansens valmanifest år 2006 samt regeringsförklaringen 2006) ska den nya integrationspolitiska inriktningen fokusera på att bryta utanförskapet. I regeringsförklaringen, som den nya regeringen läste upp den 6 oktober 2006, betyder utanförskap på vissa ställen i texten att inte ha ett arbete. På andra ställen, som till exempel när den framtida integrationspolitiken nämns, kan utanförskap betyda många olika saker. Enligt regeringsförklaringen ska den framtida integrationspolitiken i vilket fall styras av följande princip: ”utöver den första tiden i Sverige behövs det ingen särpolitik för invandrare, utan en politik som frigör människors inneboende kraft och bryter det utanförskap som har fått fotfäste i Sverige.” (Regeringsförklaringen 6 oktober 2006)

Varken i regeringsförklaringen från öppnandet av riksmötet 06/07 eller i alliansens valmanifest definieras utanförskapet, det konstateras bara att det finns en del människor som befinner sig i ett utanförskap. Detta indikerar också indirekt att det finns före-

ställningar om ett innanförskap som är eftersträvansvärt. Idén känns igen från tidigare retorik inom invandrar- och integrationspolitiken. Det är vi mot dem. Vi som inte är utanför, inte segregerade men däremot integrerade. De som befinner sig i ett utanförskap, är segregerade eller åtminstone inte integrerade.

En historisk genomgång av den invandrar- och integrationspolitiska diskursen visar att politikens förändringar många gånger har bestått av införandet av nya begrepp utan att de har definierats och därmed fått en innebörd. Faran med att inte definiera begrepp och därmed ändra inriktningen på allvar är att man riskerar att skapa en illusion av förändring genom nya ord, utan att något ändras i grunden. Dessutom riskerar man att begreppen får samma laddning och innebörd som de begrepp som de avser att ersätta.

Utöver nya begrepp som ska definieras behöver synsättet på svenskheten och svensk kultur förändras för att det ska bli möjligt att komma ifrån ett vi-och-de-tänkande. Alla samhällen är och har alltid varit föremål för ständiga förändringar. Detta gäller även det som kallas för svensk kultur och svenskhet. Det som anses utgöra svensk kultur och svenskhet idag är inte samma sak som det som uppfattades som svensk kultur och svenskhet igår. Men paradoxen är att vi människor upplever kulturen och den nationella identiteten som något statiskt. Vi talar oftast om kultur som om den vore något homogent och nationell/etnisk identitet som om den vore något oföränderligt sedan urminnes tider.

För Sveriges del har migrationen, globaliseringen och informationsteknologin bidragit till att samhället har genomgått en dramatisk förändring de senaste 50 åren. De nya livsstilarna, trosuppfattningarna och värderingarna, som har gjort intåg med migrationen, har inte alltid fått bli en naturlig del av Sverige eller fått bidra till att uppdatera svenskheten. Istället har dessa nya inslag förpassats till en existens i ett segregerat tillstånd. Alltför mycket som inte definieras som "svenskt beteende" förväntas utövas/ uttryckas/manifesteras på marginalscener som exotisk krydda. Livsstilar, språk, trosuppfattningar och idéer som upplevs som annorlunda definieras som *mångkultur*. Svensk kultur blir därmed det som utövas av oss och mångkultur är det som utövas av *de andra*. Svensk kultur och mångkultur eller innanförskap och utanförskap blir därmed etiketter som delar upp samhället i ett *vi* och ett *de*.

I klarspråk innebär det att Sverige har kommit att ommöbleras men föreställningen om Sverige och svenskheten tillhör en svunnen tid. Samhället är mångfaldigt men föreställningen om det är enfal-

dig. Bilden av Sverige, svenskhet och svensk kultur behöver därför uppdateras så att den kommer i samklang med det samtida Sverige och de samtida svenskarna. Kulturen är ett viktigt instrument för att genomföra denna uppdatering eftersom kulturen är en viktig symbolkraft. Kulturen är också det kitt som binder ihop ett samhälle till en sammanhängande helhet. Kulturlivet, i vid mening, har därför en viktig nyckelroll eftersom det är genom kulturen som identiteter skapas och återskapas.

Om vi inte lyckas med denna uppdatering av svenskhet spelar det ingen roll om de övergripande målen talar om jämlikhet eller allas lika värde, samhället kommer att fortsätta vara segregerat i ett vi och ett de.

Qaisar Mahmood, var huvudsekreterare i den numera nerlagda Integrationspolitiska kommittén Ju 2005:09 och är idag revisionsdirektör på Riksrevisionen. Han har tidigare arbetat på Svenska Kommunförbundet och Integrationsverket med integrations- och flyktingfrågor.

Källor

- Alliansens valmanifest år 2006 samt regeringsförklaringen 2006
Regeringsförklaringen 6 oktober 2006
SOU 1967:18 *Invandringen*
SOU 1974:69 *Invandrarutredningen 3 – invandrarna och minoriteterna*
Proposition 1975:26 *Riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken*
SOU 1984:58 *Invandrar- och minoritetspolitiken*
SOU 1996:55 *Sverige, framtiden och mångfalden*
Proposition 1997/98:16 *Från invandrarpolitik till integrationspolitik*
RiR 2005:05 *Från invandrarpolitik till invandrarpolitik*
John Hutchinson & Anthony D. Smith, *Nationalism*, Oxford 1994
Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity & Nationalism – Anthropological Perspectives*, 1998
Charles Westin m.fl. *Mångfald, integration, rasism och andra ord: ett lexikon över begrepp inom IMER Internationell migration och etniska relationer*, Socialstyrelsen, 1999.

Intersektionalitet – så funkar det

av Lawen Mohtadi

Det är Frankrike, det kunde vara vilket
annat land som helst.
Kapitalismen proklamerar utgångsförbud.
Klasstriderna lyser upp nätterna och är sedan
lika plötsligt borta.

Allting återgår till lugn.
Ordningen härskar. För en tid.

Med de orden avslutar poeten, författaren och chefredaktören Göran Greider dikten *Till det historiska minnet av två veckors blinda revolter*. Utan någon närmare information om när dikten är publicerad får man anta att den handlar om kapitalismens exploatering av arbetare och arbetarklassens revolt mot sina förtryckare. Läger man däremot till en tidsangivelse, november 2005, förskjuts plötsligt bilden av ett klasskrig. Dikten handlar om upploppen i Paris förorter under hösten 2005. För de av oss som följde händelserna genom mediernas rapportering framgick det tidigt att de som revolterade var barn och barnbarn till invandrare. Med tanke på Frankrikes koloniala historia och den rasism som i dag präglar det franska samhället har den identiteten en betydelse. Och inte bara den identiteten, migrationsbakgrunden, utan andra identiteter som etnicitet och hudfärg kan också vara viktiga för att försöka förstå vad upproren i Frankrike handlade om. Att som Göran Greider runda av sin berättelse med ordet "klasstrider" och på det sättet ta ifrån konflikten dess rasmässiga dimension tycker jag är intressant. Det är intressant för det visar hur en analys av orättvisor blir bristfällig när man bara använder ett perspektiv åt gången, i det här fallet ett klassperspektiv. Ett bredare perspektiv hade till exempel kunnat inkludera hur både klass, hudfärg och etnicitet spelade roll för händelserna i Frankrike. Den här texten handlar om det, om intersektionalitet och hur det går till att ha ett intersektionellt perspektiv i praktiskt arbete.

För tolv år sedan skrev den svarta amerikanska juristen och forskaren Kimberlé Crenshaw en artikel som blev tongivande för intersektionalitetsarbetet. I *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color* visar Crenshaw hur arbetet mot mäns våld mot kvinnor utgår från vita kvinnors liv och behov. Crenshaw menar att svarta kvinnors liv inte

bara påverkas av sexism utan även av rasism, till exempel diskriminering på arbetsmarknaden. Ytterligare en viktig faktor i svarta kvinnors liv är ekonomisk fattigdom. De villkoren har betydelse för hur mäns våld mot svarta kvinnor slår mot kvinnornas vardag och liv. Till exempel, menar Crenshaw, har svarta kvinnor som utsätts för våld färre möjligheter att få stöd av vänner och släktingar när de behöver skydd. Våldet är alltså format av andra aspekter än enbart kön. Den här analysen, att se hur flera positioner samverkar i ett visst läge, grundar sig på ett intersektionellt perspektiv. Vidare, menar Crenshaw, ligger den vita normen också till grund för hur man utformar åtgärder mot våldet. I de åtgärderna tas inte hänsyn till kvinnor vars liv kantas av sexism, rasism och fattigdom, vilket gör att skydd och resurser inte kommer alla kvinnor till del.

Dessa frågor, som handlar om hur feminism definieras och utifrån vems villkor kunskap och krav formuleras, lyftes fram redan på 1970-talet av svarta feminister i USA. Det var Black Feminismrörelsen som utvecklade intersektionalitetsperspektivet. Bakgrunden var att svarta kvinnor motarbetades i både medborgarrättsrörelsen och i den feministiska rörelsen. När svarta kvinnor osynliggörs på det sättet förpassar man svarta kvinnors identitet till en plats varifrån det inte går att tala, menar Crenshaw. Crenshaw är också noga med att understryka att intersektionalitet inte är en teori om identitet; intersektionalitet handlar om att ta in flera identitetsgrunder när man tittar på hur den sociala världen är organiserad. Det handlar om ett bredare seende.

Första gången jag hörde ordet intersektionalitet var för fem år sedan i ett radioprogram i P1. Det kan ha varit första gången som begreppet kom upp i svenska medier, för det året, 2002, gav forskarna Diana Mulinari, Paulina de los Reyes och Irene Molina ut antologin *Maktens (o)lika förklädnader*, en bok som i ett svenskt sammanhang var banbrytande för såväl feministisk forskning som aktivism. Bokens undertitel är Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige. I det första kapitlet skriver Mulinari, de los Reyes och Molina själva och sätter en intersektionell ram för resten av boken.

Viktiga kategorier för att analysera makt, menar de, är kön, klass, etnicitet och sexualitet. Intersektionalitet är "att en kategori aldrig upplevs i sig själv". Alla kvinnor har inte samma upplevelse av att vara kvinna. Du kan vara en vit arbetarklasskvinna som är heterosexuell eller en svart medelklasskvinna som är lesbisk: de

levnadsvillkor du har ”formas i skärningspunkten för (flera) maktstrukturer”. Mulinari, de los Reyes och Molina kritiserar den dominerande svenska feminismens oproblematiserade förhållande till etnicitet och ras. I likhet med Crenshaw invänder de mot feminister som ”glömmer bort” (eller helt enkelt inte bryr sig om) att patriarkatet inte går att avskilja från hur kvinnors liv påverkas av rasism, fattigdom och heteronormativitet. Av det följer att feministiska strategier inte heller kan formuleras utan att ta in ras, etnicitet, klass och sexuell läggning. De skriver: ”Vår utgångspunkt är att en problematisering av makt, i synnerhet maktrelationer mellan kvinnor, är central för att kunna förverkliga feminismens emancipatoriska potential.”

Naiti del Sante är jurist och använder sig av ett intersektionalitetsperspektiv i sitt vardagliga arbete och i den forskning hon tidigare bedrev. Inspirationen till sitt examensarbete om sexualbrott mot kvinnor, ett examensarbete som senare blev en del i en större forskningsrapport, fick hon från sin mammas arbete med kvinnor som varit utsatta för våld i hemmet. Som jurist har Naiti del Sante varit ombud, undervisat på universitet och gjort flera studier om rättsväsendet. När rapporten om sexualbrott offentliggjordes blev den en stor nyhet. Den visade nämligen att 95 procent av alla våldtäktsanmälningar inte leder till åtal. Men vid sidan av det fick Naiti del Sante fram andra uppgifter.

– Jag ville titta på om alla brottsoffer behandlades lika av polisen eller om det fanns skillnader mellan svenska och invandrade kvinnor. Jag kom fram till att det fanns skillnader. Det fanns en benägenhet att göra mer ofullständiga utredningar med invandrar-kvinnor. Benägenheten att förhöra kvinnorna var mycket lägre, speciellt om mannen var svensk. Jag kunde också se att polisen som förhörde blev mer känslomässig när det var svenska brottsoffer, de frågade mer om kvinnans känslor. Jag menar att man på det sättet bygger upp sympati för brottsoffret som inte byggs upp på samma sätt när du låter bli att fråga om känslor. Det är nyckeln för att få upp ett ärende i rätten för det ökar trovärdigheten för offret.

– *På vilket sätt var ett intersektionellt perspektiv behjälpligt i den studien?*

– Jag tror att jag såg saker som jag inte skulle ha sett annars. Jag hade inte varit vaksam på både genus- och etnicitetsaspekten om jag inte haft en intersektionell analys bakom. Och det berikar analysen mer, den blir mer komplex. I stort sett handlar allt mitt arbete om mänskliga rättigheter och frågan: Behandlas alla lika

inför lagen? För att kunna svara på den frågan måste man gå in på flera aspekter.

– *Om du inte hade haft ett intersektionellt perspektiv, hur hade studien blivit då?*

– Som det ofta blir med sexualbrott, det vill säga: Har kvinnan samtyckt eller har hon inte samtyckt? Och den frågan gäller också för utländska kvinnor. Men man kan gå djupare. Jag kom till exempel fram till att det krävdes att invandrarkvinnorna hade visat mer motstånd än de svenska. Hade jag inte tänkt på både genus och etnicitet hade jag kanske sagt att alla kvinnor missgynnas lika mycket just för att de är kvinnor, men då hade jag inte sett ojämlikheten som beror på etnicitet.

Motståndsrum. Så hette en samtalsserie som föreningen Backspace anordnade på Södra Teatern i Stockholm våren 2006. Backspace är en ideell kulturförening som jobbar med olika slags projekt, det kan vara en performance på stan under Stockholm Pride, det kan vara litteraturkvällar, filmvisningar eller föreningens tidskrift Slut, men oavsett vad så har arbetet en intersektionell grund: det finns en strävan efter att förstå och handskas med världen utifrån en vidare syn på makt. Det vet jag för jag är själv med i Backspace.

Så här långt i texten har intersektionalitet handlat om feminism och våldet mot kvinnor. Det är inte konstigt eftersom intersektionalitet är skapat av svarta feministiska kvinnor som ville politisera sina liv och världen omkring dem. Men intersektionalitet är inte bara begränsat till olika typer av feministisk aktivism. Intersektionalitet är ett perspektiv som går att använda sig av i alla möjliga sammanhang. Som i samtalsserien Motståndsrum till exempel, där frågor som rörde sig kring offentlighet och på vilka villkor människor syns i offentligheten diskuterades. Det första samtalet hade rubriken *Kön och sexualitet i en färgbesatt värld – finns Sverige på den koloniala kartan?* och syftade till att komma bort ifrån hur man i den dominerande debatten ser på rasism.

I Sverige antas rasism vara något som en liten grupp förvirrade högerextremister och pensionärer ägnar sig åt. Varken rasism, eller det ännu mer sällsynta begreppet kolonialism, ingår i den svenska självbilden. Backspace undrade om det var en sann självbild. I programutskicket skrev vi:

Vi samlas för att försöka hitta Sveriges plats på den koloniala kartan. Har Sverige en kolonial historia? Hur har den i så fall påverkat vår tids bilder av kvinnor och sexualitet? Laddas kvinnor med olika värden

utifrån ”hudfärg” och ”etnicitet”? Vad menas med exotisering? Vad spelar svarthet och vithet för roller i en kultur besatt av färg? Hur hänger föreställningar om kön ihop med nationalistiska idéer? Panelen reder ut och diskuterar alltifrån symbolspråk i reklam och media till hur historia skrivs och tystnader uppstår.

Panelen bestod av aktivister och forskare (de flesta var både och) och de hade olika bakgrund, erfarenheter och intresseområden. Samtalet blev vardagsnära där både panelens och publikens personliga erfarenheter fick ta stor plats. Många ur publiken delade med sig av känslor och tankar utifrån att leva som icke-vit i Sverige. Många berättade att de sällan fick tillfälle att prata på sina egna villkor, att de ofta var rädda för att uppröra om de påtalade sexism, rasism eller homofobi. Samtalen blev givande eftersom människors berättelser togs på allvar och det inte fanns en strävan efter att förenkla komplexa frågor. Det intersektionella perspektivet användes brett som ett verktyg för att undersöka skeenden och fenomen som involverar maktförhållanden.

– Intersektionalitet är krångligt. Kvinnor har olika förutsättningar och olika intressen. Man måste handskas med det, och det blir knepigt att förhålla sig till, säger Viktorija Kalonaityte, postkolonial forskare vid Lunds universitet och skribent.

– Det finns olika sätt att närma sig intersektionalitet. Solidaritet handlar inte bara om att kvinnor enas, utan också om att vita västerländska medelklassfeminister måste sluta betrakta sig som att de är privilegierade uttolkare av det feministiska projektet. De måste erkänna att de inte vet vad stora delar av världen vill eller behöver.

Samtidigt kan man inte prata om vita medelklassfeminister som en enhetlig grupp, menar Viktorija Kalonaityte.

– Det finns ett behov av ett intersektionellt perspektiv inom västerländsk feminism, eftersom den inte längre är enhetlig på grund av att medelklassen eller vänsterintellektuella kretsar inte längre är bara vita, eller bara hetero. Och det finns en mängd människor och intressen som inte ryms i dessa befrielseprojekt, det vill säga i medelklassfeminism eller traditionell västerländsk vänsterintellektuell tradition.

Ulrika Dahl, som är genusforskare vid Södertörns högskola och skribent, framhåller också maktaspekten i intersektionalitet. Men hon tycker att man ibland gör det onödigt komplicerat när man pratar om vad intersektionalitet innebär.

– Begreppet intersektionalitet kan låta som en matematisk formel ibland. Men jag säger så här: Det är skillnad på att vara tolerant och att vara normkritisk. Jag tycker att det finns ett enormt stort arbete att göra i Sverige när det gäller vithets-privilegier. De av oss som har vissa privilegier i termer av att vi är svenska och vita i en värld som upphöjer vithet, vi har ett visst arbete att göra för att avkolonisera oss själva. Och det är ett arbete som aldrig blir klart så länge det finns rasism. Om vi, och då menar jag mina vita systrar, kan kräva av män att de måste inse att de lever i en värld där de har privilegier kan vi också kräva av oss själva att kritiskt granska de privilegier vi har.

Viktorija Kalonaityte berättar om något hon tänkt mycket på den senaste tiden som hon funnit i den postkoloniala teoretikern Gayatri Chakravorty Spivaks texter. Det handlar om migranternas tvetydiga förhållande till kapitalismen, där de å ena sidan exploateras, å andra sidan sätter sitt hopp till kapitalismen.

– Det tycker jag sätter nya frågor på agendan. Många vill till exempel att deras barn ska ta sig vidare i systemet. De vill inte nödvändigtvis vara fria från konsumtionen eller ägandet. Spivaks idé, så som jag förstår den, är att man genom att ta sig vidare i det kapitalistiska systemet kan agera för att bekämpa det, och särskilt dess sexistiska och rasistiska aspekter. Man kan ställa krav. Likaså kan man genom att skaffa sig nationalitet se till att andra, som annars inte kan få det, får det. Och, genom att skaffa sig en medelklassställning och kärnfamilj kan man ta sig tid och utrymme för politisk kamp och skaffa sig ekonomiska resurser för att hjälpa sin extended family eller motståndsrörelser någon annanstans. Jag tror att Spivaks idé är att utmana den politiska strategi som handlar om avståndstagande, och istället prata om hur man kan agera inom olika system för att förändra dem. För många människor handlar det om att få det bättre materiellt, sedan kan man protestera mot saker.

Intersektionalitet är ett perspektiv man anlägger på verkligheten, säger Viktorija Kalonaityte, men hon ser också intersektionalitet som en metod, som ett sätt att agera på. Det handlar om att ta ställning mot rasism och sexism och att inte anta att alla förtryckta grupper har samma strävan efter eller vision av frihet.

Ulrika Dahl tycker att ett intersektionalitetsperspektiv i grund och botten handlar om att bekämpa orättvisor.

– Den liberala svenska jämställdhetspolitiken säger att det är okej att olika människor får olika mycket betalt för att utföra olika

tjänster, det ska bara vara exakt lika många män som kvinnor som gör varje jobb. Blir det bättre ifall bruna kvinnor ändå städar skiten efter vita kvinnor? Nej, jag tycker inte det. Jag tycker att man kan vara kritisk till en kapitalistisk ordning och hierarki.

– *Du är forskare, varför ska du ägna dig åt orättvisor?*

– För det första ser jag mig lika mycket som aktivist och samhällsdebattör som forskare. För det andra är jag genusforskare, och genusforskningen kom till för att det fanns en kritik mot systemet. Det finns en intim koppling mellan vem som producerar kunskap, om vad och för vem och hur världen ser ut. Ta några tusen års universitetshistoria och så kan vi ta ungefär femtio år som några andra än vita män har fått vara med och bestämma vad som över huvud taget är kunskap. Som forskare så antingen återupprepar man den gamla berättelsen eller så är man kritisk till den och berättar andra berättelser i sin forskning.

Lawen Mohtadi är journalist och medverkar bland annat i Sveriges Radio och i tidskriften *Arena*. Hon är också chefredaktör för tidskriften *Slut*.

Källor

Kimberlé Crenshaw: "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color, Critical Race Theory", *The New Press*, 1995

Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari: *Maktens (o)lika förklädnader*, Atlas, 2002

Paulina de los Reyes, Diana Mulinari: *Intersektionalitet*, Liber, 2005

Ulla Eriksson-Zetterquist, Alexander Styhre: *Organisering och intersektionalitet*, Liber, 2007

Göran Greider, *Aftonbladet*, 16/11 2005

Kvinnovetenskaplig tidskrift, nummer 2–3 2005

Efter mångkulturåret; mot det kosmopolitiska samhället

av Per Wirtén

Det finns anledning att känna stor oro.

Sedan några år har insikten sjunkit in att Sverige blivit ett invandrarland och därmed de facto ett mångkulturellt samhälle. Inte bara det. Ett sprött och bräckligt konsensus har tagit form att detta också innebär att Sverige måste förändras – att inte bara de invandrade påverkas utan att även svenskheten kastas ut ur gamla banor. I brist på bättre har detta nya kallats en mångkulturell samhällspolitik. Ja, det finns till och med en gryende kunskap om att Sverige präglas av en strukturell rasdiskriminering: att även det här landet är inkapslat i de världsbilder som kommer ur rasfilosofi, kolonialism och slaveri. Jag har tvingats förstå att även jag som vit etnisk svensk har – just det – hudfärg och det som kallas etnicitet. Som vit manlig europé är jag inte normen. Jag är lika annorlunda som alla andra. Och i likhet med alla andra är jag en minoritet. Vissa dagar har jag ställts inför begrepp som ”den vita hudfärgens privilegiesystem” – i Sverige – och kanske också lärt mig förstå innebörden.

Det har varit en knepig resa. Det är en knepig resa, laddad av konflikter som hela tiden briserar längs vägkanterna. Men den har också fört med sig en stark känsla av politisk frihet. Horisonterna har flyttat sig. Rummet för det politiskt möjliga har vidgats. Sverige har öppnats mot världen, mot historien och mot framtiden på ett sätt som redan i sig självt är omtumlande. Det är inte en isolerad svensk historia. Jag tror vi kan säga samma sak, men med annorlunda ord och sammanhang, i Storbritannien, Holland, Tyskland, Spanien, Belgien och andra europeiska länder.

Men nu finns det anledning att känna oro.

Det rullar fram ett bakslag mot de här landvinningarna, som hämtar kraft och rörelse ur tre specifika händelser i Europa.

Jag tänker på mordet på Theo van Gogh, dödshoten mot Ayaan Hirsi Ali och hela den spiral av våld och hot detta framkallade i Holland. Det ställer pockande frågor om tolerans mot det intoleranta – och vem som egentligen är fundamentalist.

Jag tänker på tågbombarna i Madrid och självmordsbombarna i Londons tunnelbana. I första hand den senare händelsen, eftersom självmordsbombarna inte alls kom från slum och fattigdom, utan helt enkelt var välintegrerade brittiska muslimer, och därmed

väckte en helt ny typ av frågor om det brittiska samhället, islam och Europa i allmänhet.

Jag tänker på novemberupproret i Paris förorter 2005. Som i motsats till de två första händelserna inte har någonting med islam att göra, utan helt andra drivkrafter. I en nyutkommen bok har journalisten Torun Börtz talat med människor i de här fattiga stadsdelarna. Och lyssna på vad de har att säga: ”Jag vill inte bli integrerad. Jag vill ha ett jobb.” Och: ”Vad ska jag integrera mig i? Ska jag börja använda blå linser?” Och: ”Det är fransmännen som bör integrera sig i det land de själva skapat.” Här ställs frågor om varför vi envisas att tala om integration när de vi menar svarar med ord om rättvisa, respekt och jämlikhet.

Det är uppenbart hur det ur dessa tre händelser strålar en politisk samhällsdebatt där det ställs viktiga frågor, formuleras nödvändig kritik av missförhållanden – men där det också sprids ett starkt misstänkliggörande, ja ofta ett kategoriskt avvisande i högt uppskruvat tonläge, av det vi kallar en mångkulturell samhällspolitik.

Tidigare har det varit konservativa som entydigt avvisat idén om det mångkulturella. Men det som gör mig allvarligt oroad är att sådana kategoriska krav att skrota och dödförklara de politiska landvinningarna nu börjar komma även från vänster och från liberaler i mitten. De menar att mångkulturen trasar sönder själva idén om ett samhälle och den värderingsgemenskap de menar är förutsättningen för att samhällen ska fungera.

I vintras har den franske filosofen Pascal Bruckners utfall väckt uppmärksamhet och debatt. Han skriver: ”Mångkulturalismen är en antirasismens rasism: den fångslar människor vid deras rötter.” Ni kan läsa honom på Expressen.se. Chefredaktören David Goodhart på brittiska Prospect – en tidskrift nära New Labour – skriver att vi nog tvingas dra slutsatsen att solidaritet och mångfald inte kan samexistera och att vi därför måste ge upp mångfalden. Ayaan Hirsi Ali har vid flera tillfällen förkastat det mångkulturella som ett slags apartheid där man accepterar hedersrelaterat våld och barbariska enklaver. De iklär sig rollen att försvara upplysningens värderingar som de menar hotas av det mångkulturella – som då och då helt enkelt verkar vara kodord för islam.

Det är bara tre exempel. Slå upp europeiska idétidningar och ni möter debatten i land efter land. Även i Sverige. Det som förenar kritikerna är en längtan efter enkelhet, efter enkla svar. Det är en längtan som jag tror förenar dem med många intellektuella, journalister, akademiker, politiker och andra medborgare. Som ger deras

argument så starkt gehör. Det är en längtan som är enkel att dela. Det medger jag.

Men den här enkelheten är ju en illusion och ett självbedrägeri. Om det är nåt vi börjat förstå är det just frånvaron av enkla generella och abstrakta lösningar på den härva av sociala, religiösa, kulturella, moraliska och inte minst historiska konflikter som utmärker ett mångkulturellt samhälle. De konflikter som leder till dagliga förhandlingar för att hitta praktiska kompromisser och lösningar. Exakt den typen av förhandlingar vi lärt oss leva med, till och med uppskatta, när det gäller klass- eller könskonflikter. Men som fortfarande verkar svårsmälta när det gäller konflikter i ett postkolonialt landskap präglad av rasdiskriminerande strukturer och – ja, just det – den vita hudfärgens privilegiesystem.

Påtvingad enkelhet utmynnar däremot ofta i övergrepp. Det är därför jag känner så stark oro.

Och det är om den oron jag vill prata. Och om hur vi kan försvara de landvinningar som trots allt vidgat vårt rum, våra föreställningar, våra självbilder.

Kritikerna förenas också av att de inte primärt är intresserade av sakpolitik. De uppmärksammar begreppen, föreställningarna, orden och symbolerna. Deras kritik är som man brukar säga diskursiv.

Orden och begreppen är ju ett slags järnburar. Eller vänligare uttryckt: de skapar rum för vår föreställningsförmåga – öppningar såväl som begränsningar. Och det är min absoluta övertygelse att det begrepp vi använder här idag – mångkultur som i mångkulturåret – faktiskt leder fel. Jag vill försöka förklara med hjälp av en historisk omväg, som jag ofta gör i sådana här sammanhang.

Jag går ofta tillbaka till USA och 1900-talets två första decennier när jag känner behov av distans och perspektiv. Det var den stora invandringsepoken i USA och den tog brutalt slut 1924 med nya restriktiva invandringslagar. Det var nya invandrargrupper som anlände – de kallades the new immigrants – och de skapade stark rädsla i det anglosaxiska protestantiska USA. De som kom ansågs annorlunda: de var fattiga syd- och östeuropéer, judar, katoliker och ortodoxa. De var svartskallar. Ja, historikern David Roediger har visat att det dröjde ända till 1930-talet innan de accepterades som vita amerikaner. De ansågs hota kulturen, språket och den protestantiska religionen. Läget var som i Europa idag. Man ställde frågorna: Hur vill vi att USA ska förändras med invandringen? Vilket USA vill vi ha? Frågor som framkallades i mötet med ”de andra” – och som är identiska med de vi ställer i Europa idag.

Svaren och begreppen som mejslades fram – de begreppsliga rummen som framkallades – brottas vi också fortfarande med. Kraven på stängda gränser. Längtan efter kulturell homogenitet. Den ofta hänsynslösa och helt osentimentala assimileringpolitiken fick sitt begrepp – smältdegeln – genom en pjäs av Israel Zangwill som hade premiär i Washington 1908.

Men jag vill särskilt peka på två svar på frågan ”Vilket USA?” från de åren, två olika begreppsrum, som allt för ofta blandats samman i europeisk debatt och som skapat förvirring om vad som egentligen menas med en mångkulturell samhällssyn.

Det första svaret skrev sociologen Horace Kallen i en serie artiklar på 1910-talet: USA som en kulturell pluralism, en nation av många nationer. Den metafor som följde var mosaiken där de olika migrantkulturerna utgjorde små mosaikbitar sammanfogade till en större helhet. Kallen menade att det var statens uppgift att bevara varje enskild kultur och han fasade för smältdegeln likriktning. Han började använda ordet bindestrecks människan för att beskriva amerikanerna, de var italian-american, jewish-american, anglo-american etcetera.

Pluralismen hade under en period stort inflytande i svensk politik. Hemspråksundervisning var en fantastisk reform som var hämtad direkt ur pluralismens verktygslåda. Men idag framstår pluralismen som en obekväm kostym. Den ligger vidöppen för kritik om enklaver och en tolerans i namn av kulturbegreppet av slutenhet och våld (ofta mot kvinnor, barn och människor som buntas samman i de tre bokstäverna hbt). Pluralismen erkänner att det mångkulturella samhället är ett ofrånkomligt faktum – men erbjuder ingen politik som kan jämka samman mångfald med rättvisa och jämlikhet. Det erbjuder trygghet på varje mosaikbit – i de kulturella gemenskaperna – men ingen öppning för förändring, för dynamik, för rörlighet. Pluralismen fastnar i kulturen. I själva ordet kultur.

Det är hög tid att avvisa pluralismen. Dra en skarp linje mot föreställningar om mosaiker och salladsskålar och allt vad det varit. Göra klart att det är inte detta vi vill när vi försvarar det mångkulturella. Den kritik som nu kommer – i spåren av de tre händelser jag nämnde inledningsvis – tvingar fram ett sådant ställningstagande.

Samtidigt som Kallen skrev strövade en annan sociolog omkring på Manhattan, Randolph Bourne. Han såg också bindestrecks människorna. De som levde med en fot i Europa och en i Amerika.

Han mötte dem, talade med dem, arbetade med dem i politiska sammanhang. De fanns där och de gick inte att förneka. Men han såg också hur mosaiken stängde in människor och låste fast dem i deras historia – i deras historiska rötter. Han såg människor som ville byta mosaikbit och leva på en annan, han såg dem som föredrog att vandra i skarvarna, han kände en längtan att ströva fritt över hela mosaiken och han noterade att människor har fler identiteter än en och att den kanske inte alls är kopplad till etnicitet, ras eller nationell kultur – som alltsammans egentligen bara är andra ord för historia. Men han såg också att en del måste få lämnas i fred på sina trygga mosaikskärvor. Statens uppgift kan inte vara att bevara minoriteternas gemenskaper. Men inte heller att tvinga ner dem i smältdegelns jättegryta. Uppgiften är att hålla passagera mellan mosaikbitarna öppna för alla – och jag understryker det sista lilla ordet: alla.

I själva verket vilar pluralismens mosaikbyggen på samma rasfilosofi som både smältdegeln och invandringsfientligheten: den om homogena nationella grupper och att varje individ mår bäst i gruppens trygga gemenskap.

Bourne kallade sitt svar på frågan ”Vilket USA?” för det kosmopolitiska. Hans första preliminära osäkra noteringar bör vara grunden för vad vi menar när vi talar om en mångkulturell samhällsyn.

Men medan det ganska nyuppfunna ordet mångkultur pekar mot kultur, vetter det gamla ordet kosmopolitik mot politiken. Och medan kultur i dess antropologiska betydelse skapar låsningar, öppnar politikbegreppet upp mot möjligheter. På politikens domäner blir världen på ett helt annat vis görbar och rummets möjligheter vidgas.

Låt mig försöka förklara poängen med den mycket gamla tanke Bourne plockade upp på 1910-talet och som sedan utvecklats och de senaste tio åren fått en stark renässans i politiken, samhällsforskningen och konsten.

Den kosmopolitiska nationen hålls inte samman av en gemensam kultur, etnicitet eller ens en delad historia. Sverige är inte ett land för svenskhet, utan för de som bor här. Så här skriver den franska filosofen Catherine Audard: ”Nationen är inte given som sådan i kraft av det förflutna, genom kultur eller tradition, den skapas ständigt på nytt genom medborgarens tysta anslutning till dess politiska institutioner och [politiska] grundvärden: nationen som Ernest Renan sade med en berömd formulering är ’en daglig folkomröstning’.”

Det kitt som håller samman det kosmopolitiska samhället är politiken. Det vill säga att man har gemensamma problem som måste lösas i demokratisk ordning. Och då menar jag politik som Hannah Arendt tänkte fenomenet: de samtal som aktivt skapas där människor möts för att lösa gemensamma angelägenheter. Det vi kallar offentlighet. Eller de offentliga rummen. Teatern, dagstidningen, teveprogrammet, museet, musikscenen, etcetera. Det är där i de samtalen, grundade i tanken på demokrati och lika rättigheter, som den kosmopolitiska ordningen tar form. Det är inget enkelt svar på alla de konflikter som rasar i staden, men det är en ram för att lösa dem. Det är vad Jürgen Habermas med ett genialt uttryck kallat "konstitutionell patriotism" – det är med lagen, fri- och rättigheterna man är solidarisk, inte med nationens blodsband eller kulturhistoria.

Tillgången till detta samtal, till offentligheten, kräver ett slut på diskriminering och uteslutning. Att ha offentlighet och politik som gemenskapens enda förutsättning innebär att kosmopolitiken inte kan acceptera att någon hålls utanför, den förutsätter inkludering och därmed allas lika rättigheter, annars upphör den.

Men det kosmopolitiska är inte bara politisk teori. Det är i första hand levd erfarenhet. Gå en promenad genom London: genom East End, ta lokaltåget till Southall eller tunnelbanan till Brixton. Bli upprörda över ojämlikheten – men se livet. Hur människor varje dag öppnar upp mosaiken och får gränser att flyta. Hur de bevisar att en enskild människa inte alls bestäms av en entydig kulturtillhörighet. Hur rasdiskrimineringens murar överskrids. Upptäck musiken som ett ordlöst intellektuellt samtal om hur vi vill att den kosmopolitiska staden kan gestaltas: Rishi Rich, Nitin Sawhney, DJ Cheb i Sabbah och missa inte Ellika Frisells fantastiska samarbete med Solo Cissokho. Det är ingen tillfällighet att kultursociologen Les Back i London använt improviserad musik, och jazz, som metafor för det kosmopolitiska. Man måste kunna improvisera, men det kan man inte utan kunskap om både egna och andras traditioner.

Idén om det kosmopolitiska – eller det mångkulturella om ni nu fortfarande föredrar det ordet – är radikalt öppen och i avsaknad av på förhand givna svar. Det är en erfarenhet av osäkerhet. Därmed påminner den om den demokratiska idén. Båda är i någon mening bortom kontroll. Därför också oroande. Allt fast riskerar ju att förflyktigas, fasta gemenskaper att upplösas och kanske försvinna helt. Så här uttrycker Zygmunt Bauman situationen: "Sanningen

kan framkomma endast vid samtalets bortre ände – och i ett genuint samtal (det vill säga ett samtal som inte är en förklädd monolog) vet ingen deltagare med säkerhet, och kan inte heller veta, hur detta slut kommer att se ut (om det finns ett slut).”

Jag började i en djup känsla av oro. Men jag slutar den här monologen i en stark övertygelse att de landvinningar vi faktiskt gjort går att försvara. Och inte bara försvara. Det är fullt möjligt att samtidigt vidga rummet vi lever i. Men en förutsättning är att vi inte faller in i rädslan för frihet och ner i de enkla, till synes säkra svaren.

Demokratin är inte längre en social gemenskap, skrev den amerikanske filosofen och pedagogen John Dewey på 1920-talet. Det måste istället bli en gemenskap av främlingar.

Per Wirtén är chefredaktör på tidskriften Arena. 2007 kom hans bok ”The Crazy Swede” och 2002 ”Europas ansikte – rasdiskriminering eller mångkultur” (båda Norstedts förlag). Han är också medarbetare på Expressens och Sydsvenska Dagbladets kultursidor. Den som vill läsa mer hittar hans texter på www.arenagruppen.se/per

Referenser

- Audard, Catherine: ”Multikulturalism och erkännandets politik: fallet Frankrike” i Almqvist, Kurt & Erik Wallrup (red): Mot en kosmopolitisk framtid?, Atlantis, Stockholm 2007
- Back, Les: New Ethnicities and Urban Culture, St. Martins Press, N.Y. 1996
- Bauman, Zygmunt: ”Mänsklighetens öde: den kosmopolitiska utmaningen” i Almqvist & Wallrup (red): Mot en kosmopolitisk framtid?, Atlantis, Stockholm, 2007
- Bourne, Randolph: The Radical Will. Selected Writings 1911–1918, Urizen, N.Y. 1977
- Buruma, Ian: Murder in Amsterdam, Atlantic, London 2006
- Börtz, Torun: Betongen brinner, Leopard, Stockholm 2007
- Kallen, Horace: Culture and Democracy in the United States, Boni & Liveright, N.Y. 1924
- Marres, Noortje: ”Offentligheten uppstår genom sakfrågor” i Fronesis, nr 22–23, 2006
- Roediger, David: Working toward Whiteness, Basic Books, N.Y. 2005
- Zangwill, Israel: The Melting-Pot, MacMillan, N.Y. 1925

2 Exempel och erfarenheter, analys av året och tidigare insatser

2.1 Samordnarens erfarenheter

2.1.1 Bakgrund

Samordnaren av Mångkulturåret 2006 (Ku 2004:09) tillkallades av regeringen den 9 december 2004. Den roll och det uppdrag som samordnaren fick var olik många andra utredningars eller kommittéers genom att det inte enbart handlade om att på regeringens initiativ utreda en särskild fråga, utan också om att förbereda, genomföra och utvärdera ett speciellt temaår, Mångkulturåret 2006.

Under början av 2005 arbetade samordnaren ensam med att ta kontakt med aktörer på lokal, regional och nationell nivå för att kartlägga hur behoven inför Mångkulturåret 2006 såg ut för de olika verksamheterna runt om i Sverige. Den 1 april samma år anställdes två utredningssekreterare för att bistå samordnaren. Redan från första början märktes ett mycket stort intresse för att medverka inom ramen för året och samordnaren fick från dag ett ta emot en stor mängd förfrågningar om stöd och vägledning i förberedelsearbetet från såväl institutioner, fria kulturutövare och andra aktörer runt om i landet.

Samordnarens uppdrag har till stor del varit av kommunikativt slag och mycket av arbetet har inriktats mot att med hjälp av samverkan och förankring skapa och upprätthålla dialog med kultur- och utbildningsområdets företrädare. Det är därför viktigt att beskriva själva arbetsprocessen och samordnarens och sekreterarnas egna erfarenheter av arbetet. Nedan följer därför ett kortfattat

sammandrag av de viktigaste delarna av samordnarens arbete och hur samordnaren har uppfattat sitt uppdrag.

2.1.2 Inledande reflektioner

Det uppdrag som samordnaren har haft har handlat om att på ett nationellt plan svara för samordningen av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006, samt att lämna förslag på hur den kulturella mångfalden bäst kan främjas inom det offentlig-finansierade kulturlivet. Det var ett omfattande uppdrag som innefattade samtliga myndigheter, institutioner, stiftelser och bolag inom kulturområdet samt universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar. Dessutom var ett stort antal organisationer, föreningar och fria aktörer inbjudna att medverka.

Även om inriktningen för arbetet till stor del låg på att få myndigheter och institutioner inom kultur- och utbildningsområdet att ta ett större ansvar för mångfaldsfrågor ingick i uppdraget att också fokusera på det fria kulturlivets olika aktörer. Samordnaren har lagt vikt vid att ta tillvara de fria aktörernas erfarenheter och kunskaper av hur man kan arbeta för att skapa ett mer inkluderande och öppet kulturliv. Flera av dessa aktörer har i många år arbetat för att hitta och utveckla nya metoder för att skapa delaktighet och öka tillgängligheten till kulturverksamhet och behöver, enligt vår bedömning, stöd och offentligt erkännande för det viktiga arbete som många av dem bedriver.

Begreppet mångkultur kom i ett tidigt skede arbetet av att väcka frågor om definition och avgränsning. I och med uppdragets komplexitet och den ständiga kontextuella förändring som det befann sig i valde samordnaren att inte låsa fast arbetet i någon definition utan istället låta aktörerna själva, utifrån sina respektive förutsättningar, definiera begreppet. Enligt direktivet (Dir. 2004:169) var ett av syftena med Mångkulturåret 2006 ”att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige”. Med utgångspunkt från detta valde samordnaren att bredda mångkulturbegreppet till att också innefatta mångfalds-aspekter som exempelvis kön, ålder, utbildningsbakgrund, geografisk position, sexuell läggning och funktionalitet eftersom dessa, och liknande aspekter, tillsammans kan ge en bättre förståelse för de utmaningar som finns idag inom mångfaldsområdet, än om de

skulle användas var och en för sig. Lawen Mohtadis essä om intersektionalitetsperspektivet är av denna anledning inkluderad i betänkandet. Samordnaren har inte haft något helt integrerat intersektionalitetsperspektiv i sitt arbete, men arbetet har haft en ansats åt det hållet. Samordnaren vill också framhålla att det är av yttersta vikt att arbetet för mångfald inom kultursektorn framöver bedrivs med ett så inkluderande mångfaldsbegrepp som möjligt. Samordnaren och sekreterarna har under arbetets gång fört många interna diskussioner kring för uppdraget relevanta begrepp som exempelvis mångkultur, mångfald och etnicitet för att ytterligare belysa begreppens innebörd och komplexitet. Vi har också tagit till oss de många kritiska synpunkter på begreppet mångkultur som framförts av olika aktörer inom kulturlivet, och samordnaren har bland annat därför valt att inkludera Per Wirténs essä om några av problematiska aspekterna med begreppet i betänkandet. Samtidigt vill samordnaren framhålla att det i praktiskt arbete är möjligt att uppnå mycket goda resultat ur ett mångfaldsperspektiv trots användning av begrepp som är problematiska för många och till exempel, som begreppet mångkultur, signalerar en statisk och essentialistisk kultursyn.

Samordnaren tolkade således uppdraget utifrån en bredare mångfaldskontext även om fokus för arbetet inriktades mot att särskilt främja ökad etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Samordnarens tolkning av uppdraget var också att det handlade om ett övergripande och långsiktigt förändrings- och demokratifrämjande arbete, med fokus på att förändra rådande normer och strukturer i kulturlivet och få fler människor att känna sig inkluderade och delaktiga i offentligt finansierad kulturverksamhet. De centrala ledorden för detta förändringsarbete, som också presenterades i programförklaringen i delbetänkandet *Agenda för mångkultur* (SOU 2005:91) var *långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande* och *förändring*.

Det var viktigt att i alla kontakter med berörda parter tydligt framhålla att det är varje offentligt finansierad kulturverksamhets ansvar att vända sig till hela befolkningen och ta tillvara alla människors erfarenheter, kunskaper och perspektiv både när de utformar och när de bedriver sin verksamhet. Samordnaren såg det därför som sin uppgift att lyfta mångfaldsfrågorna i bland annat styrelser och ledningsgrupper och föra en konstruktiv och levande dialog med kultur- och utbildningsområdets företrädare om hur vi alla kan arbeta för en ökad mångfald i kulturlivet. Men samordnaren

ville också ifrågasätta rådande normer, strukturer och nätverk i kulturlivet, ”lyfta på varje sten”. Samordnaren har velat närma sig problematikens kärna från olika positioner – hur kan vi öka den etniska och kulturella mångfalden i kulturlivet utan att peka ut människor, ”räkna huvuden” och förstärka ett redan alltför starkt ”vi-och-de-tänkande” i samhället?

2.1.3 Samordnarens externa arbete inför, under och efter 2006

En av samordnarens viktigaste uppgifter under arbetets gång har varit att skapa och upprätthålla dialog och samtal med företrädare för såväl det institutionella som det fria kulturlivet samt med andra aktörer i och utanför kultur- och utbildningssektorn. En central metod för arbetet har varit att reflektera, lyssna, lära och hämta in kunskaper och erfarenheter från olika aktörer för att höra hur de arbetar för att främja mångfald i kulturlivet och vilka möjligheter och utmaningar som finns för det fortsatta arbetet. Med utgångspunkt från det behov av stöd och vägledning som funnits har samordnaren försökt att tillhandahålla kompetens-, metod- och utvecklingsstöd. Utifrån det direktiv och regeringsbeslut om uppdrag och inbjudan att medverka under 2006 (U2005/2828, 4445/KR) som låg till grund för året har samordnaren hjälpt de olika aktörerna att tolka uppdraget, som också framgånget av respektive regleringsbrev för kulturmyndigheterna för 2005 och 2006. Ett stort antal myndigheter, institutioner, kommuner, lands-ting/regioner, organisationer, föreningar och andra har hört av sig och efterfrågat olika former av stöd. Samordnaren har försökt att tillfredsställa de behov som funnits och genom ”koppleriverksamhet” förmedlat kontakter, skapat nätverk och mötesplatser och gett tips och råd om vart de olika aktörerna kan vända sig för att hitta nya samarbetspartners, söka ekonomiskt stöd eller höja den egna kunskapsnivån kring mångfaldsfrågor.

Under de två och ett halvt år som samordnaren har varit verksam har ett mycket stort antal samtal och möten genomförts på lokal, regional, nationell och internationell nivå. En stor del av dessa har initierats av samordnaren (se nedan), men samordnaren och sekreterarna har också blivit inbjudna att tala om Mångkultur-året 2006 och om uppdraget och arbetet. Att genom samtal, möten och medverkan på konferenser, seminarier och workshops bidra till

dialog och ökad medvetenhet kring uppdraget har varit en viktig del av såväl det externa som interna arbetet.

En utgångspunkt i arbetet var i enlighet med direktiven den studie som Mångkulturellt centrum genomförde på regeringens uppdrag 2003/2004 om mångfald i kulturlivet *Tid för mångfald* (Pripp, Plisch & Printz Werner 2004). Studien visade att mångfaldsarbetet i det offentligt finansierade kulturlivet generellt är svårt att implementera och att få av de yrkesverksamma inom kultursektorn har utomeuropeisk eller minoritetsbakgrund. Med utgångspunkt från uppdraget och med stöd i studiens resultat och slutsatser fokuserades samordnarens arbete i huvudsak mot fyra specifika målområden för ökad mångfald: *organisation, produktion, publikarbete* samt *internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte*. Genom att fokusera på dessa områden kunde utmaningar som gäller exempelvis frågor om rekrytering och representativitet, att spegla samhällets mångfald, att nå nya målgrupper, etcetera, belysas.

Som en del av samordnarens och sekreterarnas externa kommunikation öppnades webbplatsen www.mangkulturaret.se i början av januari 2006. Förutom information om bakgrund, syfte och målsättningar med året fanns där också ett kalendarium med ett urval av alla de aktiviteter och verksamheter som pågick runt om i Sverige under 2006. På webbplatsen fanns också möjlighet att bland annat lyssna på intervjuer med företrädare för kulturlivet och kulturskapare via podradio. Samordnaren och sekreterarna har också producerat och distribuerat en informationsbroschyr, ett nyhetsbrev samt ett faktablad i tryckt format om Mångkulturåret 2006 med information om året och intervjuer med företrädare för kultur- och utbildningssektorns olika verksamheter. Den publikation som kanske fått störst spridning inför och under Mångkulturåret 2006 är vårt delbetänkande *Agenda för mångkultur* (SOU 2005:91) som överlämnades till kulturministern i oktober 2005. Förutom en programförklaring för året innehöll betänkandet även ett omfattande kalendarium i vilket fler än 350 aktörer runt om i Sverige redovisade sina planerade aktiviteter och verksamheter inom ramen för Mångkulturåret 2006.

Inom ramen för det kommunikativa arbetet har samordnaren och sekreterarna även haft en opinionsbildande roll. Vi har själva och tillsammans med andra tagit initiativ till och bland annat skrivit debattartiklar och kommentarer i dagspress, medverkat i radio- och TV-intervjuer, medverkat i reportage i facktidkrifter samt på andra

sätt debatterat och diskuterat Mångkulturåret 2006 och mångfald i kulturlivet i allmänhet.

2.1.4 Ekonomiskt stöd

För att få hjälp med vägledning, planering och utveckling av enskilda projekt och samarbeten hade myndigheter, institutioner och andra aktörer möjlighet att söka visst stöd hos samordnaren. Detta resulterade, förutom i form av erfarenhets- och kunskapsstöd, även i bland annat visst ekonomiskt stöd.

Efter rekommendation från samordnaren beslutade regeringen den 22 juni 2005 att ge bidrag till aktörer för förberedande insatser inför Mångkulturåret 2006 med särskilt fokus på ett internationellt perspektiv. Mångkulturellt centrum i Botkyrka fick 300 000 kronor för att internationellt kunna turnera konstverket *Första generationen* av konstnären Esther Shalev-Gerz. Konstverket, som idag finns på Mångkulturellt centrum, innehåller berättelser från ett svenskt lokalsamhälle – Fittja. Den ideella föreningen Selam fick 100 000 kronor för att kunna arrangera *Tune In*, en mäsas för kulturell mångfald inom musik och scenkonst i Göteborg hösten 2005. *Tune In* innehöll seminarier, samtal och uppträdanden under fyra dagar. Det ekonomiska stödet till Mångkulturellt centrum och Selam möjliggjordes genom medel från Svenska Spel.

Ett annat ekonomiskt stöd var de så kallade ”fröpengar” som samordnaren hade möjlighet att föreslå till olika projekt inom kulturlivet. Syftet med dessa pengar var att initiera och stödja projekt och samarbeten som samordnaren bedömde som nyskapande och viktiga inför Mångkulturåret 2006. Det handlade framförallt om mindre projekt som var i sin linda och som med små ekonomiska medel bedömdes kunna ge ”ringar på vattnet” och ge samordnaren och aktörer inom kultur- och utbildningsområdet tillgång till nya nätverk, samarbeten och ny kompetens. Förfarandet med ”fröpengarna” liknar det som finns hos befintliga stödformer som exempelvis Stiftelsen Framtidens kultur, Stockholms stad (”Jalla, jalla!”) och Botkyrka kommun (”Drömdeg”), där man med förenklat ansökningsförfarande och korta handläggningstider möjliggör att projekt snabbt kan komma igång. Stödformen har, enligt samordnarens bedömning, även fungerat som ”dörröppnare” och möjliggjort att de som fått del av medlen även i vissa fall har sökt sig vidare till ordinarie bidragsformer och i många fall även beviljats

pengar för en vidareutveckling av sina projekt. ”Fröpengarna” har också, enligt samordnaren, givit aktörerna ett offentligt erkännande som har varit viktigt för deras fortsatta arbete.

Till de aktörer som beviljats ”fröpengar” hör bland andra Drömmarnas Hus i Malmö som fick medel för att kunna dokumentera arbetet med föreställningen *Malmö brinner*, som visades i Malmö under sommaren 2005. I föreställningen sammanfördes professionella konstnärer från hela världen med ungdomar från Malmö för att tillsammans skapa en föreställning. Stöd fick också projektledaren Mohamed Elabed för projektet *Förebildsmöten*. Elabed har tidigare arbetat med breddad rekrytering till universitet och högskolor. Genom detta projekt ville han inspirera fler ungdomar från segregerade förorter att söka sig till kultursektorn. Stöd utgick också till Hoodsfredsfestivalen (Gringo), en förortsfestival för ungdomar; Var ligger pepparkakeland? (NEON Gallery i Brösarp i Skåne), ett projekt med musik och mat med ambitionen att skapa möten mellan människor utifrån en regional kontext; en nätverkssammankomst med gruppen Ladjo bestående av en ung generation konstnärer, journalister och kulturskapare som alla på olika sätt arbetar med frågor om mångfald i kulturlivet; samt Mångkulturellt centrum i Botkyrka för förberedande insatser inför en internationell konferens om mångfald i kulturlivet hösten 2006.

Samordnaren har även haft tillgång till ekonomiska medel för att inleda olika former av samarbeten med aktörer inom kulturlivet. Bland annat samarbetet med kulturhuset Subtopia i Alby inför Mångkulturårets inledningskonferens den 11 augusti 2005, samt med Historiska museet inför den dialogkonferens som genomfördes där den 14 oktober 2005 (se mer nedan).

2.1.5 Seminarier och konferenser

Till de större sammankomster som samordnaren själv har tagit initiativ till och tillsammans med andra genomfört hör bland annat den dialog- och inledningskonferens som genomfördes på kulturhuset Subtopia i Alby i Botkyrka söder om Stockholm i samband med Subörbfestivalen den 11 augusti 2005¹. Inbjudna var samtliga myndigheter och institutioner som fått ett särskilt uppdrag att medverka under året samt övriga kulturaktörer, kommuner, lands-

¹ Se bilaga 4 för en större sammanställning av konferenser och andra aktiviteter som Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 har varit med och arrangerat.

ting/regioner, fria kulturutövare med flera från hela Sverige. De 220 personer som deltog fick under dagen lyssna till olika föreläsare samt gavs möjlighet att formulera vilka frågor som de tyckte var viktigast att fokusera på under Mångkulturåret 2006. I mindre grupper diskuterades olika sätt att arbeta för att uppnå en ökad mångfald i kulturlivet. Till de frågor som deltagarna tog upp som viktiga hörde att skapa mötesplatser, förändra strukturerna, rekrytera annorlunda och arbeta långsiktigt.

Den 14 oktober 2005 genomfördes ytterligare en dialogkonferens, denna gång på Historiska museet i Stockholm med ett 70-tal deltagare, för i första hand de myndigheter, stiftelser, institutioner och bolag inom kulturområdet med särskilt uppdrag att medverka under året. Förutom tal av dåvarande kulturminister Leif Pagrotsky presenterades Mångkulturåret 2006 och kommittén svarade på frågor om upplägg och genomförande.

För att sammanfatta arbetet under Mångkulturåret 2006 genomfördes avslutningsvis en slutkonferens på Moderna Museet i Stockholm den 3 april 2007 med rubriken *Året är slut, men arbetet har bara börjat!*. Drygt 250 deltagare fick bland annat lyssna på kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth, inbjudna svenska och internationella gästföreläsare och ta del av goda exempel på projekt som pågått under Mångkulturåret 2006.

Samordnaren har också genomfört flera mindre möten och seminarier med företrädare för kulturlivet. Ett exempel är det seminarium på Erlandergården i Ransäter i Värmland som kommittén arrangerade och bjöd in till den 18 oktober 2005 och som lockade ett 50-tal personer och riktade sig specifikt till kulturaktörer i Värmland. Utifrån en lokal och regional kontext diskuterades hur mångfalden hos utövarna, i utbudet och bland publiken kan öka inom kulturverksamheterna i Värmlands län och vilket behov av hjälp och stöd som dessa behöver från nationell nivå.

Samordnaren och sekreterarna har också i samverkan med andra arrangerat samtal, möten och seminarier om mångkultur och kulturell mångfald. Exempelvis ett samtal på Teaterbiennalen i Umeå (5 maj 2005) och på en nationell inspirationskonferens om mångfald i kulturlivet i samarbete med Statens kulturråd på Mångkulturellt centrum i Botkyrka (17 maj 2005), samtal om exotism och mångkultur på Dansens Hus i Stockholm (23 september 2005), seminarium om mångkultur på Bok & Bibliotek i Göteborg (30 september 2005), föreläsning på Dunkers Kulturhus i Helsingborg (2 mars 2006 och 19 februari 2007), föreläsning på kulturhuset *Werkstatt*

der *Kulturen* i Berlin, Tyskland (29 april 2006), seminarium i Kazan, Ryssland i samband med utställningen *First Generation* (17 maj 2006), seminarium på Svenska ambassaden i Dublin i samband med utställningen *First Generation* (25 maj 2006) samt seminarium om mångkultur och kulturell mångfald utifrån ett internationellt perspektiv på Mångkulturellt centrum och Subtopia i Alby, Botkyrka i samband med Riksteaterns Teaterdagarna 2006 (20 november 2006).

Som ett led i en pågående kompetensutveckling kring frågor om mångfald i kulturlivet bjöd samordnaren även in till seminarier med flera internationellt kända experter, teoretiker och praktiker inom området.

Den 23 januari 2006 genomfördes på samordnarens kansli seminariet *From cultural diversity to intercultural competence; the challenges of transnational citizenship* med den nederländske teatervetaren och kulturteoretikern fil.dr. Dragan Klaić kring mångfaldsarbete utifrån ett internationellt perspektiv. Den 9 februari 2006 arrangerade samordnaren tillsammans med Stockholms stads kulturförvaltning och Statens kulturråd på Finlandshuset i Stockholm ett seminarium med Naseem Khan, tidigare ansvarig för mångfaldsarbetet på Arts Council i England. Den 12 februari 2006 deltog ett tjugotal personer på ett seminarium på Mångkulturårets kansli med Naseem Khan och teaterregissören Ong Keng Sen från Singapore som bland annat diskuterade nationellt mångfaldsarbete och internationellt samarbete. Den 9 mars 2007 genomfördes ett seminarium på kansliet med Venu Dhupa, kreativ ledare på Europas största kulturella center Southbank Centre i London, som berättade om sitt arbete med att skapa ökad delaktighet i kulturlivet med mångfalden i centrum. Deltog gjorde ett 30-tal personer från kultur- och utbildningsområdet.

2.1.6 Samordnarens interna arbete inför, under och efter 2006

För att bistå samordnaren i arbetet utsågs i början av 2005 en särskild expertgrupp med åtta ledamöter representerandes såväl fria kulturaktörer som tjänstemän från Regeringskansliet. Expertgruppen, som endast har haft en rådgivande funktion, träffades vid nio tillfällen under 2005 och 2006 och fungerade som ett "bollplank" för samordnaren och sekreterarna i samband med bland

annat förberedelsearbetet inför delbetänkandet *Agenda för mångkultur* (SOU 2005:91).

Ett viktigt stöd för samordnaren och sekreterarna har också varit de regionala mångkulturkonsulenter som redan var igång och arbetade på lokal och regional nivå när samordnaren påbörjade sitt arbete och som under hela arbetets gång har varit en viktig diskussionspartner och resurs. Under 2005 och 2006 genomfördes sju möten med mångkulturkonsulenterna som kom att ge oss viktiga kunskaper och erfarenheter från arbetet med att främja mångfald i kulturlivet på lokal och regional nivå.

Ett exempel på intern samverkan är det samarbete som fyra av Kulturdepartementets kommittéer (Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006, Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet, Aktionsgruppen för barnkultur samt Orkesterutredningen) tillsammans med arbetsgivarorganisationen Svensk Scenkonst inledde under slutet av 2005 och som resulterade i en gemensam konferens i Rosenbad i Stockholm den 10 januari 2006. Initiativet till detta samarbete kom från kommittéerna själva som under sitt arbete sett gemensamma beröringspunkter och frågeställningar samt arbetat för att motverka liknande strukturer i sina respektive sakområden och i kulturlivet i stort. På konferensen deltog drygt 120 chefer, rektorer och utbildningsledare inom scenkonstens organisationer och utbildningar från hela Sverige.

En stor del av samordnarens interna arbete har ägnats åt att sätta sig in i förutsättningarna för mångfaldsarbete på lokal, regional, nationell och internationell nivå med särskilt fokus på de 54 myndigheter, stiftelser, bolag, universitet och högskolor som fått i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006. Förutom samrådsmöten och samtal med företrädare för institutioner och fria aktörer på kommitténs kansli har besök också gjorts ute i en del av de olika verksamheterna för att på plats följa arbetet och inhämta erfarenheter och kunskaper till arbetet med slutbetänkandet.

För att fördjupa samtalet kring en del av de frågeställningar som har diskuterats under året har vi valt att även inkludera ett antal essäer i detta betänkande (se presentationen längst fram i betänkandet). Tanken med detta har varit att ge en möjlighet åt olika aktörer verksamma inom kultur- och utbildningsområdet att reflektera kring frågor och belysa framtida utmaningar när det gäller ökad mångfald i kulturlivet.

2.1.7 Förhandling och förankring – fortsatt arbete för mångfald

LOGGA IN

Som ytterligare ett led i arbetet med att förankra mångfaldsperspektivet på de offentligt finansierade kulturinstitutionerna, lämnar samordnaren i betänkandet särskilda förslag om uppdrag till 23 av de myndigheter, institutioner, stiftelser, högskolor och universitet som hade i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006.

De är utvalda av samordnaren för att, genom de föreslagna uppdragen, fungera som bärare av det mångfaldsarbete som förstärktes på många institutioner, stiftelser, högskolor, universitet och myndigheter under Mångkulturåret 2006. Genom uppdragen ska de kunna verka som inspiratörer för mångfaldsarbetet på andra myndigheter och institutioner i kultursektorn. På flera av dem pågår samtal om hur man ska driva ett aktivt förändringsarbete för ökad mångfald i organisation, publik och konstnärliga uttryck och samordnaren vill genom dessa förslag ge arbetet kontinuitet.

Att genomdriva förändringar för att följa med i samhällets utveckling är en process som måste förankras inom organisationens olika delar. Att i större utsträckning försöka nå en ny publik, engagera fler människor och bredda utbudet är en utmaning som kan ställa krav på att se över vilket tilltal verksamheten har, hur man marknadsför sig, var man annonserar efter personal och hur kravprofilen är utformad. Det kan finnas behov av att se över till exempel jurygrupper och antagningsförfarande, problematisera hur man definierar kvalitet eller inventera vilken kunskap som finns om andra konstuttryck än de i Sverige redan etablerade. Vill man ha personal, studenter, konstnärer och andra utövare som tillsammans har olika erfarenheter, måste man skapa förutsättningarna för detta, och inte stanna vid det invanda arbetssättet.

Samordnaren ser de interna samtalen på myndigheterna och institutionerna som en viktig del av förändringsprocessen, men menar att det också krävs aktiv handling. Att bättre följa med i samhällets utveckling och tilltala och beröra en så stor del av befolkningen som möjligt är en nödvändighet för att långsiktigt motivera statlig finansiering.

Utvecklingsarbete för större mångfald innebär möjligheter till nya samarbeten och ett synliggörande av fler konstnärliga uttryck.

I förlängningen ger detta ett mer mångfacetterat kulturliv med ett utbud med större variation för publiken.

Uppdrag för kontinuitet

Samordnarens förslag till uppdrag är tänkta att ge kontinuitet och sprida ringar på vattnet då flera av dem innebär att institutionerna och myndigheterna inleder samarbeten med andra aktörer inom framförallt kultursektorn, men även inom utbildningsväsendet. Förslagen innebär att delar av institutionernas och myndigheternas verksamhet ses över och förändras och de uppmanar till erfarenhetsutbyte mellan aktörer i sektorn över hela landet på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Beroende på var i Sverige en institution är verksam finns olika förutsättningar och olika institutioner har självfallet olika erfarenheter av att arbeta nationellt respektive regionalt och lokalt. Dessa erfarenheter kan tillvaratas genom att en institution, myndighet eller stiftelse föreslås få en sammankallande funktion för kompetensutveckling för andra verksamheter inom samma del av kultursektorn.

Samordnaren anser att det finns ett behov av en högre grad av erfarenhetsutbyte inom kultursektorn kring metoder och förändringsarbete för ökad mångfald. Med anledning av detta föreslås flera av myndigheterna få sammankallande funktioner för att ge olika aktörer tillfälle att diskutera erfarenheter och inspirera varandra.

De föreslagna uppdragen är individuellt utformade med hänsyn till att de 23 myndigheterna, institutionerna, stiftelserna och högskolorna ser mycket olika ut, har olika funktioner, mål, bakgrund och storleksmässigt skiljer sig från varandra.² Uppdragen ska driva utvecklingen framåt, utifrån den nivå där myndigheten och institutionen nu befinner sig.

Förhandling och förankring – en process

För att förslagen till uppdrag ska få verklig effekt anser samordnaren att det är viktigt att myndigheterna och institutionerna är delaktiga i processen att utarbeta förslag. Därför har samordnaren valt att arbeta efter en metod kallad ”förhandling och förankring”.

² I bilaga 7 presenteras de 23 myndigheterna, institutionerna och högskolorna.

Förhandlingen om de förslag som samordnaren lägger har alltså skett i dialog med verksamhetsledarna och präglats både av deras bild av och samordnarens uppfattning om myndigheten eller institutionen ur ett mångfaldsperspektiv.

Myndigheterna, institutionerna och stiftelserna har valts ut på grund av de roller de har inom kulturlivet, att de representerar olika konstarter och kulturområden. Arbetsmetoden där specifika förslag utformats i dialog med myndigheter, stiftelser och institutioner var en omfattande process och att göra ett urval bland de som hade uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006 var nödvändigt.

Vissa av myndigheterna, institutionerna och stiftelserna har valts ut på grund av att samordnaren bedömer att det där finns ett behov av ett grundläggande arbete för att öka mångfalden, andra för att de snarare har en väl utvecklad strategi för ökad mångfald, kan driva specifika frågor och vara ett forum för erfarenhetsutbyte.

Bland de 23 som samordnaren föreslår ska få särskilda uppdrag ingår åtta av landets konstnärliga högskolor verksamma inom olika konstarter. Enligt Högskoleverket är andelen studenter med utländsk bakgrund låg, liksom andelen studenter med arbetarbakgrund.³ De konstnärliga högskolorna har stor betydelse för det framtida kulturlivet, eftersom de ofta är en förutsättning för en karriär inom branscher med hård konkurrens. Att arbeta för ökad tillgänglighet och minskad snedrekrytering är därför, precis som grunduppdraget till samordnaren ger vid handen, en demokrati-fråga. Men samordnaren bedömer också att ett kulturliv med konstnärer och andra verksamma med olika erfarenheter och bakgrunder förbättrar förutsättningarna för att flera perspektiv synliggörs och ges plats. I förlängningen leder det till en större mångfald och bredd också i de konstnärliga uttrycken.

Konkret har arbetsmetoden "förhandling och förankring" inneburit att Mångkulturårets samordnare, Yvonne Rock, har träffat myndighets- och institutionscheferna två till tre gånger vardera för att diskutera möjliga uppdrag. Legitimiteten hos en statlig satsning som Mångkulturåret 2006 har varit betydande och responsen har varit stark. Idén till arbetsmetoden "förhandling och förankring" föddes hos samordnaren under de samrådsmöten som samordnaren arrangerade med chefer för ett antal institutioner, myndigheter,

³ "Snäv rekrytering till de konstnärliga högskolorna", Statistik och analys, Högskoleverket 2005. Detta är den senaste statistiska undersökning om studenters bakgrund vid de konstnärliga högskolorna från Högskoleverket. Liksom samordnaren har Högskoleverket uppmärksammat att insatser har gjorts för att minska snedrekryteringen. Samordnarens bedömning är dock att detta arbete bör stärkas ytterligare.

stiftelser och högskolor. Myndigheterna och institutionerna hade kommit olika långt i arbetet för ökad mångfald. Gemensamt var behovet av att diskutera arbetsmetoder, vilka svårigheter man upplevde och vilka möjligheter man såg. Bedömningen från samordnaren var att cheferna visade en vilja att arbeta för att öka mångfalden i sina verksamheter.

Grunden till arbetsmetoden ”förhandling och förankring” är enkel, genom att lyssna kan möjligheterna och behoven framträda tydligare. Flera chefer som har haft en vilja att öka mångfalden men fastnat vid att se svårigheter och i en rädsla för att göra fel, har under samtal och diskussioner upptäckt möjligheterna och i dialog med samordnaren formulerat metoder för hur man önskar arbeta. Arbetsmetoden är en process där tidsaspekten är en viktig del. Mellan mötena har det förflutit upp till två månader, vilket har givit myndighets- och institutionscheferna möjlighet att reflektera över hur man önskar utveckla myndigheten och hur det arbetet konkret ska gå till. Cheferna har haft möjlighet att förankra förslagen hos ledningsgrupper, och samordnaren har, genom att få tillgång till information om eventuella omorganiseringar och projekt, haft möjlighet att formulera förslag som är tydligt förankrade i det aktuella läget och därmed har möjlighet att få effekt.

Myndigheterna och institutionerna har genom regleringsbrevens uppdrag att arbeta för ökad mångfald. Institutionernas ansvar för detta betonas ytterligare genom arbetsmetoden ”förhandling och förankring”, eftersom förslagen har uppkommit i dialog med cheferna. Förslagen är således ett resultat av hur respektive myndighets- och institutionschef önskar bedriva mångfaldsarbete, där samordnaren varit ett stöd i att ta fram modeller och verktyg för detta. Förslagen till uppdrag ska innebära en utmaning för den nuvarande verksamheten och majoriteten av förslagen ska utformas inom den ordinarie budgeten, vilket i många fall innebär omprioriteringar.

För samordnarens del har arbetsmetoden inneburit en möjlighet att ta del av institutionernas, myndigheternas, stiftelsernas och högskolornas chefers uppfattning och kunskap om den egna verksamheten. Samordnaren har också informerat sig om verksamheterna genom bland annat utredningar och rapporter, såväl internt som externt producerade. Den övervägande delen av uppdragen innebär långsiktiga förändringar för verksamheten som helhet, medan ett antal syftar på specifika delar av organisationen. Vissa av förslagen utgörs av projekt av olika omfattning. Eftersom projekt

är tidsbegränsade kan de innebära att myndigheter och institutioner här vågar inleda nya externa samarbeten som kan tillföra nya perspektiv.

2.1.8 Avslutande reflektioner

Det uppdrag som samordnaren fick av regeringen i slutet av 2004 innebar starten på ett långsiktigt arbete med målet att öka mångfalden inom kulturlivet och skapa förutsättningar för fler människor med olika bakgrunder, erfarenheter och kunskaper att utöva och delta i offentligt finansierad kulturverksamhet. Genom att lyfta upp frågan om mångfald i kulturlivet på agendan och synliggöra de möjligheter och utmaningar som finns med detta har samordnaren försökt att öka förståelsen för och medvetenheten om mångfaldens betydelse i ett offentligt finansierat kulturliv. Det har varit ett intressant och stimulerande arbete som stundtals även har varit svårt och krävande, bland annat när det gäller ifrågasättandet och utmanandet av de starka strukturer som idag finns inom kultur- och utbildningssektorn. Sett så här i efterhand är samordnarens bedömning att det hade varit bra om Mångkulturåret 2006 hade haft en tydlig kommunikationsplan för att bland annat hantera det stora trycket från medierna under i första hand slutet av 2005 och början av 2006. Som Moa Matthis skriver i sin essä i detta slutbetänkande har mediernas roll i bevakningen av Mångkulturåret 2006 haft en avgörande betydelse för på vilket sätt uppdraget och arbete har beskrivits och uppfattats av såväl branschen som allmänheten. Hennes genomgång av pressurklipp visar bland annat att medierna i många fall har fokuserat sin bevakning på "året" som ett tidsbegränsat projekt, och inte på att det också handlar om att utreda och lämna förslag på hur den kulturella mångfalden långsiktigt bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet. Samordnarens bedömning är också att en ökad bemanning av kansliet, framför allt i slutet av 2005 och början av 2006, hade gett ökade möjligheter att nå ut bättre i debatten. Dessa aspekter är viktiga att tänka igenom ordentligt inför eventuella framtida satsningar med liknande upplägg och genomförande.

Att det handlar om ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att förändra strukturer och utveckla kulturlivet i riktning mot ökad mångfald, tillgänglighet och öppenhet, och inte om ett "jippo-betonat" projekt som tar slut när "året" är slut, har samordnaren

och sekreterarna varit väldigt tydliga med att betona under hela arbetets gång. Att detta ändå kan ha missuppfattats av vissa aktörer kan till en del ha att göra med de tolkningsproblem som begrepp som till exempel mångkultur, mångfald och etnicitet skapar, inte bara inom kulturlivet utan även inom andra delar av samhället. Avsaknaden av tydliga och avgränsade begreppsdefinitioner och en allmän förståelse för vad det är som avses med dessa och liknande begrepp har också inneburit att aktörer utanför kultur- och utbildningsområdet har vänt sig till oss och velat medverka inom ramen för Mångkulturåret 2006. Så har personer verksamma inom exempelvis Apoteket, Polisen och Svensk Handel tagit kontakt med och sökt stöd hos samordnaren för att utveckla sitt eget arbete med mångfaldsfrågor. I avsaknad av annan aktör att hänvisa dem till har samordnaren efter bästa förmåga försökt att även hjälpa dessa aktörer att hitta andra kanaler för stöd, hjälp och inspiration för det egna förändrings- och utvecklingsarbetet. Samtidigt har dessa kontakter synliggjort det stora behov som finns idag när det gäller utvecklingen av mångfaldsarbetet inom olika politik- och samhällsområden.

En viktig del i samordnarens arbete har varit att skapa goda kontakter med företrädare för kultur- och utbildningsrådets olika verksamheter. Att få chefer, verksamhetsledare, styrelseledamöter med flera att reflektera kring vilket ansvar de och deras verksamheter har och vad de kan göra för att öka mångfalden inom sina egna ansvarsområden har varit av central betydelse i arbetet. Det har varit viktigt att vara lyhörd och närvarande i processen och ha förmågan att känna av vilka utmaningar och behov av stöd som finns inom såväl det institutionella som det fria kulturlivet och inom utbildningsväsendet. För att skapa långsiktighet och konkreta resultat av mångfaldsarbetet är det, enligt samordnarens bedömning, viktigt att i samarbete med dem som är berörda, för vår del i första hand med myndigheter och institutioner inom kultur- och utbildningsområdet, förhandla fram åtaganden kring mångfaldsarbetet och förankra dessa hos de berörda aktörerna. Detta har varit en viktig uppgift för samordnaren, i synnerhet, men inte bara, i samband med formulerandet av uppdrag till myndigheter och institutioner inför vårt slutbetänkande (se ovan).

Samordnarens och sekreterarnas arbete har, som påpekats ovan, stundtals inneburit många utmaningar, men har samtidigt varit oerhört stimulerande och belyst det stora intresse och engagemang som finns hos kultur- och utbildningsrådets olika verksamheter

att långsiktigt och på allvar arbeta för en ökad mångfald i kulturlivet och att våga ifrågasätta rådande normer, strukturer och nätverk. Arbetet har kännetecknats av nyfikenhet och vilja att skapa varaktig förändring, både från branschens och från samordnarens sida. Naturligtvis finns det fortfarande hinder kvar på vägen mot en ökad mångfald i kulturlivet. Det handlar bland annat om att tydliggöra ansvaret för såväl det interna som det externa mångfaldsarbetet, att bli bättre på att få fler människor att ta del av offentligt finansierad kulturverksamhet, samt att se över rekryteringsarbetet för att få in fler människor med olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv i kultur- och utbildningssektorn, och ändå lyckas betona att ingen kan vara representant för en grupp eller en kultur. Man kan bara representera sig själv som en individ med egna erfarenheter, berättelser och egen kompetens.

Det är samordnarens förhoppning att Mångkulturåret 2006 har bidragit till att sätta tydliga avtryck inom offentligt finansierad kulturverksamhet i Sverige. Genom att höja medvetenheten om betydelsen och behovet av ett aktivt och inkluderande mångfaldsarbete, genom att skapa nya och öppna upp befintliga nätverk och mötesplatser för fler, och genom dialog och delaktighet har samordnaren gjort sitt yttersta för att bidra till en ökad mångfald i det svenska kulturlivet. När samordnaren nu överlämnar detta slutbetänkande är det därför med stor förhoppning om att det arbete som har bedrivits under drygt två och ett halvt års tid kommer att fortsätta och att fler aktörer kommer att välja att arbeta aktivt för en ökad mångfald inom kultur- och utbildningsområdet.

Det kritiserade Mångkulturåret – om den mediala logiken

av Moa Matthis

Mediernas nyhetsbevakning idag är i hög grad konflikt driven, och det gäller i synnerhet de rikstäckande medierna, tidningar såväl som TV och radio. I praktiken innebär det att opinionsbildande skrivande inte längre är begränsat till ledar- och kultursidor, utan att också det som publiceras på nyhetsplats ofta skapar och driver en tes.

I den konflikt drivna journalistiken är föreställningen om Makten ett effektivt verktyg, eftersom den gör det mycket enkelt att rigga en konflikt där rollfördelningen redan från början är klar. Men den gör det också svårt att föra mer komplicerade resonemang om de ämnen man väljer att belysa. Den nyhetsrapportering som bakbundits av kravet på att framställa enkla svartvita konflikter, har inte råd att släppa in mer än en Maktaktör åt gången på scenen. Därmed blir det i stort sett omöjligt att belysa intressekonflikter som hamnar utanför det enkla dramatiska greppet Makt kontra vanmakt, eller aktion följt av reaktion. I denna konflikt drivna nyhetsjournalistik ryms bara en central Aktör, och "agency" – förmågan att handla, ta ansvar för sina handlingar, påverka omvärlden – är så att säga denna aktörs privilegium, och samtidigt just därför alltid per definition ett maktmissbruk. Därför blir det mycket svårt att på samma scen föra in andra aktörer och granska deras handlingar med samma skärpa.

Det är mot denna bakgrund i synnerhet rikstäckande mediers rapportering om Mångkulturåret bör betraktas för att bli begripligt och intressant.

Scenen riggas

I det följande kommer jag att visa hur den mediala scenen riggades inför och precis i inledningen av Mångkulturåret (hädanefter kallad MKÅ) 2006, i enlighet med den konflikt drivna dramaturgin. Den iscensättningen fick konsekvenser för hur den mediala diskussionen om MKÅ kom att föras under året, både på nyhetsplats och i krönikeform på kultursidor samt i radions och TV:s bevakning. Det vill säga; bilden av MKÅ:s syften, verktyg och utfall kom i hög grad att framställas i ljuset av den huvudkonflikt från vilken medierna ursprungligen utgått. Det är också viktigt att notera att

inom ramen för den mediala konflikten rymdes inte riktigt den verkligt brännande konfliktfråga som Leif Pagrotsky lyfte fram när MKÅ initierades 2004, nämligen att det i första hand är ”våra gemensamma kulturinstitutioner som ska förverkliga målen i MKÅ. Det måste ske genom att förändra och utveckla den verksamhet som man nu driver”.⁴ Att detta var MKÅ:s uttalade huvudsyfte hade man inte behövt läsa mångsidiga rapporter för att bli varse. I november 2004⁵ gjorde till exempel SVT:s Kulturnyheter ett inslag utifrån den rapport – *Tid för mångfald* – som Mångkulturellt Centrum gjorde på uppdrag av regeringen och vars resultat i hög grad tycks ha format MKÅ:s konkreta arbete. Inslaget innehöll intervjuer med Oscar Pripp på Mångkulturellt Centrum, en representant för Riksteatern samt skådespelaren Richard Seruwagi som berättade om sina erfarenheter av tidigare mångkulturprojekt. För tittaren framstod det som en effektiv sammanfattning av rapportens slutsatser om de informella nätverkens betydelse och institutionernas oförmåga att bryta invanda mönster. MKÅ:s målbeskrivning återkom både innan, under och efter år 2006 i pressreleaser och i intervjuer både med ansvarig minister samt med företrädare för MKÅ. Ändå var det ett spår – potentiellt mycket konfliktladdat – som medierna valde att inte i någon större utsträckning aktivt följa upp på nyhetsplats.

Därmed inte sagt att MKÅ:s formulering av huvudsyfte var fullständigt frånvarande i nyhetsrapporteringen om MKÅ. I *Dagens Nyheter* (hädanefter kallad DN) i juni 2005, beskrivs syftet med året vara ”att öka allas möjligheter att delta i kulturlivet och att få offentligt finansierade kulturinstitutioner att bättre spegla Sveriges mångfald”.⁶ Dessutom återges här huvudinnehållet i rapporten *Tid för mångfald*.

Men, det är inte en diskussion av rapportens slutsatser eller MKÅ:s uttalade huvudsyfte som står i centrum för DN:s rapportering. Artikeln inleds med rubriken ”Kritiska röster höjs mot Mångkulturåret” och ingressen lyder: ”Men redan ett halvår innan regeringens nästa satsning dragit igång är flera i Kultur-Sverige [sic!] kritiska”. De kritiska rösterna från Kultur-Sverige som inledningsvis återges tillhör dock inte – som man kanske skulle kunna förvänta sig i ljuset av MKÅ:s syfte som artikelförfattaren ju varit

⁴ Tal, Kulturdepartementet 19/11, 2004.

⁵ 11/11-2004.

⁶ *Dagens Nyheter*, 10/6-05, ”Kritiska röster höjs mot Mångkulturåret”, Lina Kalmteg. Om inget annat nämns är citaten i det följande hämtade ur denna artikel.

medveten om och också beskriver längre ner i brödtexten – i första hand representanter för kultur-institutionernas maktskikt. Istället är det två enskilda skådespelare som får säga att detta är en ”dum idé” och att begreppet mångkultur ger en ”galopperande psykos”. Först därefter uttalar sig en person som skulle kunna räknas in i gruppen maktbärande inom Kultur-Sverige, nämligen Elverkets konstnärlige ledare Stefan Laersson, som säger: ”Risken finns att det blir årets modeord inom politiken och konsten precis som genus är det i år”, och vidare: ”Det är så tacksamt att lägga sådana här politiska uppdrag på oss kulturinstitutioner eftersom vi så snällt tar emot dem”. Så långt de kritiska röster som artikeln via rubrik och ingress gör till en huvudpoäng i rapporteringen om MKÅ, men det mest intressanta i sammanhanget är att det inte är en enstämig kör som *DN* återger. När de två skådespelarna utvecklar sin kritik, säger Özz Nûjen: ”Det går inte att läsa sig till mångkultur. Man kan inte tänka så. Man lär sig ju genom att arbeta med folk som är från andra kulturer. När man har en grupp av vita kulturanter är det klart att det inte blir någon mångkultur”. Och Basia Frydman säger: ”Ett år? Tycker man att man har gjort sin plikt sedan? ... Jag är kanske otålig ... Nu har vi några blattar här och några blattar där när det behövs”. Fundera ett ögonblick på vad deras kritik riktar in sig på, och hur den kritiken förhåller sig till MKÅ:s uttalade syfte. Fundera sedan på hur Nûjens och Frydmans kritik förhåller sig till Laerssons, tre kritiska röster som artikeln så att säga buntar ihop till en och riktar mot MKÅ.

Enkelt uttryckt skulle man kunna säga att Laerssons kritik handlar om att av regeringen formulerade målsättningar för offentligt finansierade kulturinstitutioner i sig är en styggelse. Det är en kritik av MKÅ som återkommer i medierna i signerade krönikor. Enkelt uttryckt skulle man kunna säga att den handlar om att försvara konstens frihet – också om den är skattefinansierad – från politikens eller omvärldens krav. Det är en gammal konflikt som jag kommer att diskutera ytterligare framöver. Därmed inte sagt att Laersson inte kan se det berättigade i MKÅ:s syften, vilket framkommer när han genast returnerar MKÅ:s utmaning av den konstnärliga verksamhetens integritet genom att kasta tillbaka handsken till den rent politiska sfären. Han säger: ”Vad gör politikerna och landet i övrigt i den här frågan?”.⁷

⁷ En invändning från kulturinstitutionernas sida, som återkommer, t ex i en intervju med Staffan Valdemar Holm i *Dagens Nyheter* 31/3-06; ”Om regeringen misslyckas med sin

Men är Frydmans och Nûjens kritik av samma slag som Laerssons? Jag tycker att det är uppenbart att både Frydman och Nûjen i själva verket efterlyser det som är MKÅ:s uttalade syfte: nämligen att förändra de maktstrukturer som gör att kulturinstitutionerna idag i huvudsak styrs av och vänder sig till "en homogen grupp av vita kulturtanter" (vilket i ett senare återgivande av Nûjens ord har ändrats till "kulturgubbar"⁸). Mer i sanning överensstämmande när det gäller styrandet, medan "kulturtanter" kanske fortfarande är en rimlig beskrivning av majoritetspubliken), med några "blattar här och några blattar där". I själva verket uppenbarar sig alltså i den kör av kritiska röster som *DN* återger, en tydlig dissonans som tycks dela det kritiska läget i två hälfter som på sätt och vis befinner sig på kontrakurs med varandra. Det som för Laersson är ett "modeord" – mångkultur – är för Frydman och Nûjen en realitet som teatern inte förmår spegla i sin verksamhet. Det Frydman och Nûjen vänder sig emot är alltså inte primärt MKÅ:s problembeskrivning, eller försöken att politiskt påverka den fria konsten, utan snarast hur menlöst och eftersläpande ett MKÅ är i förhållande till verkligheten.

Den potentiella och intressanta konflikt inom kultursfären som fenomenet MKÅ blottlägger, är dock ett spår som medierna väljer att i huvudsak inte uppmärksamma och följa upp, till exempel genom att intervjua institutionsföreträdare mer utförligt på nyhetsplats. Man väljer istället att satsa på Kultur-Sveriges kritik mot MKÅ och redan innan år 2006 och MKÅ rullat igång på allvar är bilden av det kritiserade MKÅ väl etablerat i medierna. Jag kommer att fortsätta att uppehålla mig vid *DN*:s juniartikel ett tag till. Dels därför att den tydligt frilägger tendenser som kommer att renodlas vidare medialt, dels därför att den refererades i annan press under sommaren 2005 och därmed bidrog till skapandet av bilden av det kritiserade MKÅ.

Med utgångspunkt från *DN*:s artikel skulle man kunna säga att tre huvudsakliga kritikområden utkristalliserades i mediernas bevakning av MKÅ: 1) den politiska Makten kontra den konstnärliga Friheten, vilket var ett spår som krönikörerna följde upp, medan nyhetsbevakningen i huvudsak nöjde sig med att konstatera konfliktens existens. 2) Problemet med begreppet mångkultur som Intercults konstnärlige ledare Chris Torch kritiserar när han i *DN*

politik på detta område ska inte kulturen säga att allt är jättebra och visa upp en mångkulturell idyll på våra scener".

⁸ *Dagens Nyheter*, 13/6-05, "Jag vill inte vara mångkulturpolis", Lina Kalmteg.

säger: "Mångkultur känns som ett gammaldags sätt att tänka, att alla små kulturer ska få göra sitt ... medan konstnärerna själva har blivit mer sofistikerade och arbetar interkulturellt". Det här var en kritik som återkom under året i krönikeform, men som nyhetsrapporteringen i stort sett släppte helt. Antagligen därför att den kräver en hel del resonemang som inte på ett enkelt sätt lånar sig till en kritik av MKÅ:s syften. Till sist den kritik som medierna valde att följa upp och som intensifierades i nära anslutning till MKÅ:s inledning: 3) pengarna. I juni 2005 var anslagsfrågan ännu inte klar, men *DN* skriver ändå: "En annan kritik är att det ännu inte är klart hur mycket pengar som regeringen kommer att bidra med för att fullfölja året." I artikeln i juni 2005 framförs den kritiken så att säga anonymt, och kan därför inte bli mer än en mening i förbigående.

Trots att artikeln i juni publicerades under rubriken "Kritiska röster höjs mot Mångkulturåret" så rymde den nästan lika många positiva eller i alla fall neutrala röster. Birgitta Englin, VD för Riksteatern, tycker att det är "våldigt bra att man från regeringshåll visar: 'Ni får förändras, ni måste förändras'", och när det gäller kritiken mot den ännu oklara summan pengar som MKÅ får kosta, säger hon: "Det är ett sätt att göra klart för de skattefinansierade institutionerna att mångfald inte är ett sidoprojekt utan en del av den ordinarie verksamheten", vilket låter som om det kom ur hästens mun, och alltså redan har hunnit omfattas av åtminstone en representant för maktskiktet inom svenska kulturinstitutioner. I reaktionerna från Dramatenchefen Staffan Valdemar Holm och Moderna Museets chef Lars Nittve – ingen av dem citeras i texten – framkommer inte någon uttrycklig kritik av MKÅ, utan båda två "poängterar" respektive "betonar" att de redan arbetar med att förverkliga de mål som MKÅ efterlyser. Man kan här ana en implicit kritik av MKÅ:s utpekande av skattefinansierade kulturinstitutioner som senfärdiga när det gäller mångfaldsarbete, men *DN:s* reporter väljer i det här läget att inte följa upp – eller i alla fall att inte återge – den konflikt som också här kan skönjas.

Ett par dagar senare följer *DN* upp med en intervju med MKÅ:s samordnare Yvonne Rock (hädanefter kallad YR). Intervjuns utgångspunkt är att "många är kritiska till MKÅ och befarar att det inte ska bli något annat än ett modeord som har glömts bort när 2007 börjar"⁹. Det är på ett sätt en rimlig, och onekligen effektiv,

⁹ Ibid.

sammanfattning av den kritik som kom ifrån Larsson, Nûjen och Frydman. I samtalet kring denna kritik och YR:s tankar kring nödvändigheten och möjligheterna att undvika att skapa ett ”jippo”, uttrycker hon också det som är hennes ”främsta vision”: ”att sätta maktstrukturerna i fokus, att få folk i ledningsgrupperna att våga släppa in andra människor med annan kulturell bakgrund”. Och i ljuset av YR:s ”vision” framträder också den kritik som bara Nûjen och Frydman gav uttryck för, och som inte i första hand hade MKÅ som måltavla, utan snarare just det sakernas tillstånd som YR diskuterar i *DN:s* intervju. Men än en gång så släpps, eller uppmärksammas inte, den intressanta diskussion som ligger förborgad här. I korthet berör också intervjun kritiken mot begreppet – och Chris Torch citeras än en gång – samt frågan om pengarna.

It's all 'bout the money

En TT-Spektra artikel med rubriken “Mångkulturåret förlorare i budgeten”, fick stor spridning i slutet av september 2005.¹⁰ Utgångspunkten är att medan Designåret fick ett anslag på 65 miljoner kronor, fick MKÅ tre miljoner kronor. Kulturminister Leif Pagrotsky anser att dessa båda år inte går att jämföra, då den ”absolut största delen av” Designårets budget går från näringsdepartementet eftersom Designåret ”har ett mycket större fokus på tillväxt i näringslivet”. Han påpekar att MKÅ främst är ett ”sätt att väcka upp befintliga kulturinstitutioner” som redan har anslag i miljardklassen.

”En kortare rundringning visar på ett stort missnöje med statens bidrag” på kulturinstitutionerna, skriver TT-Spektra, men nöjer sig med att citera Dramatens Staffan Valdemar Holm som kallar de tre miljonerna ”en piss i Mississippi”, och anser att också designen borde ha kunnat nöja sig med pengar man redan hade. Det betyder inte att Holm inte har förstått det som är en av MKÅ:s huvudpoänger, eftersom han inledningsvis påpekar att ”man resonerar så att institutionerna får klara sig med den budget som finns”.

Vid sidan av Holm citeras också YR, som enligt Spektra ”låter ana en viss besvikelse”, men ändå tycker att de tre miljonerna är en markering av att ”staten vill något med det här året”. Zanyar Adami

¹⁰ Till exempel i: *Helsingborgs Dagblad*, *Västervikstidningen*, *Stockholm City*, *Vestmanlands Läns Tidning*, *Svenska Dagbladet*, *Länstidningen i Östersund*, *Dalarnas Tidning*, *Gotlands Allehanda*, *Hallandsposten*, *Gefle Dagblad*, *Eskilstuna Kuriren*, *Norrköpings Tidningar*, *Falu Kuriren*, *Östgöta Correspondenten*, *Uppsala Nya Tidning*.

från tidskriften *Gringo* är missnöjd med anslaget som han kallar "helt sjukt". Också han uttrycker att han vet varför anslaget är så "snålt", men han tycker ändå att "det ger en vink om på hur stort allvar man tar det här året". Avslutningsvis är Adami ändå entusiastisk och citeras: "jag tycker att det är skitbra med Mångkultur-året".

Frågan om pengarna – eller bristen på detsamma – får alltså stor uppmärksamhet i medierna, men vid den här tiden endast i form av en byråtext som inte i någon tidning leder till en egen uppföljning, till exempel i form av längre intervjuer med de institutioner som så att säga indirekt sätts under press genom att inga nya summor skjuts till, samt genom kulturministerns mycket tydliga markering av att man förväntar sig mer av de skattemiljarder som går in i den offentligt finansierade kultursektorn. Att det finns ett "stort missnöje" på dessa institutioner, som Holm ger ett kärnfullt uttryck för, påpekas, men undersöks inte vidare. Nog hade det kunnat bli en eller flera intressanta artiklar, med mycket citerbara rader från ilskna kulturmänniskor? I en artikel i *Göteborgs-Posten* om Teaterdagarna på Riksteatern i Botkyrka i november 2005, refereras till exempel Astrid Assefa, chef för Dalateatern, som "avslöjade att i de slutna chefsrummen kritiserades MKÅ sönder och samman".¹¹ Men mycket lite av denna kritik letade sig in i pressens spalter annat än i form av referat från offentliga paneldebatter och citat ur korta telefonintervjuer.

I samband med Teaterdagarna intervjuade både *DN* och *Svenska Dagbladet (SvD)*¹² Josette Bushell-Mingo, konstnärlig ledare för Tyst Teater och grundare av den brittiska organisationen "Push" som sedan fem år tillbaka arbetar med att öka mångfalden på brittiska kulturinstitutioner. "Och Sverige har en del att lära av hur det fungerar i Storbritannien", säger hon till *DN:s* reporter. Bushell-Mingo ges stort utrymme för att förklara Pushs syfte och tillkomsthistoria, och hennes hårda kritik av svenskt kulturliv återges också: "Om svenska teatrar inte speglar det mångkulturella samhället borde deras bidrag dras in"; "Det är bara lathet som gör att mångfalden inte syns på svenska scener"; "där måste den svenska regeringen bli tuffare mot de stora institutionerna. Dessutom måste teatercheferna vakna upp och ta sitt ansvar när de

¹¹ *Göteborgs-Posten* 22/11-05, "Mångkulturen är på väg in i teatersalongerna", Lis Hellström Sveningson.

¹² *DN*, 18/11-05, "Pushar för mångfald på scen", Alexandra Hernadi. *Svd*, 20/11-05, "För Push är teatern färgblind", Lars Collin.

anställer” (*DN*). ”Sverige ligger tio år efter”; ”Det händer bra saker kring mångfalden i Sverige, men jag känner att attityden ibland är lite väl avslappnad” (*SvD*). Ord och inga visor från en person som inte rimligtvis kan klämmas in i rollen som den politiska maktens springflicka, och som inte överhuvudtaget talar om mångkultur i termer av att det behövs mer pengar. Det hade garanterat blivit intressant läsning om man hade sammanfört Bushell-Mingo med, till exempel, Staffan Valdemar Holm.

Ändå återkom kärnan i Bushell-Mingos kritik några månader senare, i samband med att Teshome Wondimu, grundare av Selam, sa upp sig från sin tjänst som mångkulturkonsulent i Stockholms län. Hans avgång och kritik uppmärksammades inte bara i tidningar, utan också i radio och TV. I *DN* i början av år 2006¹³, intervjuas Wondimu under rubriken ”Inget intresse för våra kunskaper”. Tillsammans med Tomas Bokstad från Intercult och Cecilia Hörnell från Re;Orient, riktar Wondimu kritik mot MKÅ för att de fria kulturgrupperna inte tillräckligt har involverats i förberedelserna för MKÅ; ”Det har inte funnits något djupare intresse från politiker och tjänstemän att ta del av våra kunskaper”, säger Wondimu. ”Vi som arbetar med den här sortens frågor hade nog hoppats på att vi skulle få mer inflytande över MKÅ”, säger Bokstad. ”Idén att det är dags att förändra institutionernas arbete och att de ska göra det med de medel de redan har är jättebra”, säger Hörnell, men tillägger att om man hade lagt till ytterligare pengar hade också de fria grupperna kunnat delta och ”budskapet [hade] tydligare förankrats hos publiken”. YR får bemöta kritiken, och hon hävdar att de fria grupperna ”i allra högsta grad har varit delaktiga” och att allt inte kan ske ”över en natt”.

I artikelns ingress och inledning är det återigen kritiken (”MKÅ får kritik från de fria grupperna som känner sig utanför”) som så att säga framhävs som artikelns *raison d'être*, men när Wondimu uttalar sig, är det inte bara i egenskap av ”utestängd” frigruppsmedlem han framför kritik, utan han plockar också upp den tråd som Bushell-Mingo tog upp en lite dryg månad tidigare. Han säger: ”Det är helt absurt att det behövs ett speciellt år för att statligt finansierade institutioner ska göra sitt jobb. Att ha ett mångkulturellt perspektiv ingår i deras uppdrag och kan de inte sköta det borde deras anslag dras in”. I SVT Kulturnyheterna¹⁴, som också uppmärksammar Wondimus avhopp, säger han att han är ”förtviv-

¹³ *DN*, 3/1-06, ”Inget intresse för våra kunskaper”, Alexandra Hernadi.

¹⁴ 8/12-05.

lad” för ”att det går så långsamt” och att man måste ”ställa krav” på institutionerna.

I det här sammanhanget är det också intressant att notera att medierna – på nyhetsplats – väljer att inte följa upp den kritik av Kulturdepartementet för bristande tuffhet som återspeglas hos bland annat Wondimu, till exempel genom en intervju med ansvariga ministern Leif Pagrotsky. I intervjuer med fristående kulturutövare, såväl som hos enskilda krönikörer, återkommer under året synpunkten att MKÅ är ett alltför kravlöst instrument, alltför lite piska. Den kritik av den politiska makten som återfinns här, väljer medierna i stort sett att inte aktivt och självständigt följa upp, vilket är tänkvärt med tanke på den förkärlek de i andra sammanhang visar för maktkritik.

Frågorna om varför MKÅ ”kritiserades sönder och samman” i chefsrummen, varför Bushell-Mingo kallar de svenska teatrarna för lata, och om deras ”anslag borde dras in” är naturligtvis både komplexa och känsliga. Samtidigt väcktes de i offentligheten, som en följd av MKÅ och de responser som årets syfte och praktik genererade hos både kulturinstitutioner och fria kulturaktörer. När medierna valde att klumpa samman dessa komplexa och ofta motstridiga synpunkter under rubriken ”kritik av MKÅ”, valde man också att inte initiera den intressanta offentliga diskussion som hade kunnat bli resultatet. Både på kultur- och ledarsidor hade det funnits kompetens och integritet nog för att till exempel följa upp den ohörda kritikstormen inifrån de rum vars strukturer det var MKÅ:s uttalade syfte att förändra. När man från medialt håll valde att i stort sett avstå från att spegla denna diskussion, blev konsekvensen också att de eventuella förändringar som MKÅ kom att innebära inte heller kunde följas upp. Mer om det längre fram.

När media speglade ilskan över de tre miljonerna valde man alltså att göra det under en rubrik som utnämnde MKÅ till ”budgetförslorare”. Ett enkelt grepp som inte relaterade summan till MKÅ:s uttalade syfte att förändra inom rådande budgetramar, och därmed markerades på sätt och vis ett medialt ointresse för det förändringsarbetet. Penningvinklingen fortsatte att förfölja medierapporteringen, också när själva brödtexten egentligen handlade om något annat. Kanske trodde man att läsarna skulle vara ointresserade av MKÅ annars? När MKÅ rullat igång år 2006 har *SvD* en artikel under rubriken ”Spretigt projekt med för liten

budget”¹⁵. Samtidigt kan man i ingressen läsa att när *SvD* hade ringt runt till ett 15-tal kulturarbetare, var ”Nästan alla [var] positiva till idén, men hade flera invändningar”. Det som i rubriken ger intryck av att vara den huvudsakliga invändningen, visar sig också i själva brödtexten vara en bisak, och när det gäller just budgeten är det egentligen bara Juan Fonseca som berör den när han citeras: ”Summan är futtig och det hela fungerar som en rökridå”.

I övrigt handlar invändningarna snarare om just syftet med MKÅ och Wondimu återkommer och spetsar ytterligare till sin kritik när han säger: ”Dessutom är det hela alldeles för försiktigt. Ställ tydliga krav på institutionerna. Hota. Säg: ’Ni får den här tiden på er för att åtgärda de här områdena. Om inte drar vi ner på bidragen’. Så gör de i England. Det känns inte som om det är på allvar här”. Mot hans kritik av MKÅ:s slöa verktyg, snarare än dess budget eller mål, står representanter för institutionerna. Ronnie Hallgren, VD för Göteborgs Stadsteater, säger: ”Det går snart inte att hinna med längre ... Ska vi fördjupa några frågor, då krävs det att annat prioriteras bort. Barnkulturen ska ha sitt, man ska tänka på genusbalansen, ta hänsyn till jämställdheten, och nu även hantera mångfalden”. Hans röst, som ensam representerar de ”somliga [som] irriteras av att nu kommer ännu ett omfattande direktiv från regeringen” inifrån institutionerna, kompletteras med synpunkter från Eva Mark, forskare vid Göteborgs universitet och jämställd-hetsexpert, som retoriskt frågar: ”Hur ska man avgöra vad som är viktigast, jämställdhet eller mångfald?”, samt socialantropologen Aje Carlbom som anser att MKÅ är ”en del av statens överdrivna ideologiproduktion”, och han befarar att MKÅ kommer att ”resultera i en mer markerad uppdelning i ’vi’ och ’dom’”. En synpunkt som också återkommer hos en del av de krönikörer som är kritiska till MKÅ.

Rubriksättningen visar sig alltså dölja en artikel som inte har den relativt enkla frågan om pengar som huvudpoäng, utan som faktiskt återspeglar den komplicerade inomkulturella diskussionen kring de frågor som MKÅ väcker. De båda forskarnas uttalanden tydliggör dessutom att denna diskussion inte på något sätt är ny, utan att den tvärtom förts inom den akademiska världen under en lång tid innan MKÅ sjösattes. Genom att ta in dessa inomakademiska och utom-

¹⁵ *SvD*, 7/3 – 06, Ricki Neuman.

kulturella röster i belysningen av de reaktioner som MKÅ framkallade inom kulturlivet, vidgades fältet.

Nej och åter nej, och lite granna ja

I oktober 2005 gavs en annan TT-Spektra artikel nästan lika stor spridning under rubriken "Mångkulturåret tar form", i ett fall med tillägget "– många inbjudna tackar nej"¹⁶. TT-Spektra refererar i huvudsak en artikel ur *DN* den 28/10 – 05, under rubriken "Mångkultur på lång sikt" och ingressen: "Idag överlämnas delbetänkandet för MKÅ 2006 till kulturminister Leif Pagrotsky. Bara hälften av dem som inbjudits att medverka har svarat". Den del av *DN*-artikeln som TT-Spektra återger fokuserar följande faktum: "Inför året har drygt 660 inbjudningar skickats ut till de man vill ska medverka ... Men endast kring 350 av de som mottagit inbjudan har svarat", eller, i *DN*: "De har bara fått svar från cirka 350". Därefter återger *DN* och TT-Spektra YR:s kommentar: "Visst kan man fråga sig varför 300 inte har svarat. Men man kan också fråga sig varför så många har svarat. Det visar att det finns en vilja"¹⁷.

Den bedömning av nyhetsvärde när det gäller MKÅ:s delbetänkande som TT-Spektra har gjort, och som flera tidningar uppenbarligen delat, rör alltså inte i första hand innehållet i de svar som MKÅ mottagit eller delbetänkandet i sig, utan det faktum att knappt hälften av de som tillfrågats inte besvarat inbjudan. *DN* placerar, i sin betydligt längre artikel, in svarsfrekvensen i ett sammanhang som inledningsvis refererar vårens "kritiska röster" och *DN*:s tidigare artiklar. Läsaren anar alltså att svarsfrekvensen bör förstås som ännu ett uttryck för denna kritik; kulturinstitutionernas motvilja mot den politiska maktens inblandning. I övrigt låter *DN* både YR och MKÅ:s sekreterare Emil Plisch kommentera innehållet i delbetänkandet och de lyfter fram en önskan om att påverka "strukturerna", och Plisch får också beskt säga att det inte ska "räcka att de skriver att mångfaldsarbetet 'genomsyrar' allt de gör, det betyder oftast att de inte gör något alls".

¹⁶ Till exempel i: *Länstidningen i Östersund*, *Hallandsposten*, *Gefle Dagblad*, *Dalarnas Tidning*, *VLT*, *Eskilstuna-Kuriren*, *Västerviks Tidningen*, *Uppsala Nya Tidning*, *Gotlands Allehanda*, *SvD*, 28/10-05.

¹⁷ Observera också att skillnaden mellan de institutioner som fått i uppdrag att medverka under året och de andra aktörer som inbjöds i princip inte uppmärksammades alls medialt. Att många inbjudna tackade nej hade ingenting att göra med dem som stod i fokus för året; institutionerna.

TT-Spektra avslutar sin korta text med två exempel ur delbetänkandet på vad Riksteatern respektive Moderna Museet avser att göra under MKÅ; bland annat nämns utställningen "Africa Remix". *DN*, å andra sidan, väljer att helt avstå från konkreta exempel ur delbetänkandet och skapar därmed en tydlig vinkling. Mot MKÅ:s representanter och deras bitvis syrliga kommentarer om kulturinstitutionernas mångfaldsarbete – eller brist på densamma – står alltså i huvudsak de 300 tillfrågades tystnad som i sammanhanget kommer att framstå som en motsträvig opinion. Bilden av ett MKÅ som arbetar i motvind i förhållande till kulturinstitutionerna är den som i huvudsak framträder i denna artikel, och som kom att återges också i andra tidningar via TT-Spektra.

I *SvD* en månad senare¹⁸ kom det dock en uppföljning med en annan vinkel. Här nämns inte uttryckligen delbetänkandet, men man får ändå intryck av att det är utifrån denna och de konkreta handlingsplaner som där beskrivs, som *SvD*:s skribent kontaktat ett antal "traditionella kulturinstitutioner". "Flera av dem", skriver *SvD*, "medger att utan MKÅ skulle man sannolikt inte ha prioriterat mångkultur på ett lika medvetet sätt. Men man har tagit uppmaningen på allvar". "Det här är en väckarklocka, helt klart" säger en av de tillfrågade, marknadschef Karin Adolfsson på Berwaldhallen. Vid sidan av Berwaldhallen citeras Skansens programchef och informationschefen på Kungliga Operan, som båda beskriver de planer man har inför året; "stora satsningar" med opera i Kista Galleria, samarbete med Gringo och Radiokör på Tensta torg. Det här är ett av få tillfällen då de nationella institutionerna ges tillfälle att berätta vad de planerar för MKÅ – och inte bara hur kritiska de är – i rikstäckande medier. I lokalpressen såg det något annorlunda ut.

"Vad händer hos er under Mångkulturåret?"¹⁹

Lokalpressen var inte lika intresserad som de rikstäckande morgontidningarna, av att uppsöka de uttalade kritikerna av MKÅ. Samtidigt är det uppenbart att man hade tagit till sig bilden av det "kritiserade MKÅ", men nöjde sig med att skissa konflikterna inledningsvis, till exempel i ingressen; "En byråkratisk konstruktion som kan öka segregationen. Eller ett viktigt initiativ som kan

¹⁸ *SvD*, 24/11-05, "Nya metoder ska nå nya svenskar", Ulrika Nandra.

¹⁹ Rubrik i *Länstidningen i Östersund*, 11/1-06.

få olika människor och kulturer att mötas. Meningarna om regeringens mångkulturår går isär²⁰; ”Mångkulturåret har efter många om och men rullat igång”.²¹ Eller i första stycket: ”Nästa år är det mångkulturår. Det har regeringen bestämt. Det går att raljera och kalla det jippo, men det går också att se det som ett sätt att lyfta upp frågorna”.²² Eller i förbifarten i brödtexten: ”Det ifrågasatta Mångkulturåret”.²³ Överhuvudtaget vågar man nog påstå att lokalpressen på nyhetsplats förhöll sig neutral i förhållande till de åsikter som speglats i rikstäckande medier, och ganska svalt ointresserad av konfliktbeskrivningen i sig; den nämndes i förbifarten, men gjordes inte till de egenproducerade artiklarnas huvudnummer.

Istället fyllde man artiklarna om MKÅ med handfast information om vad de egna, lokala institutionerna tänkte hitta på med anledning av MKÅ. Det betyder dock inte att lokalpressen nöjde sig med att bara neutralt återge de lokala institutionernas planer inför året. Ett flertal tidningar granskade också mer kritiskt det lokala kulturlivets maktstrukturer, intervjuade lokala mångkulturkonsulenter, rapporterade från paneldebatter som handlade om MKÅ, och ringde upp forskare som fick presentera den akademiska diskussionen kring begrepp som mångkultur, etnicitet, kultur och så vidare.²⁴

Man får ett intryck av att det fanns en genuin vilja att förstå, förklara och konkretisera MKÅ:s syften i förhållande till det lokala kulturlivet, men också att föra en diskussion på en mer allmängiltig nivå. Man drar sig inte för att lyfta fram de konflikter som MKÅ alstrar; det problematiska begreppet ”mångkultur”, förhållandet mellan klass och etnicitet, de helsvenska maktstrukturerna på institutionerna och deras respons på MKÅ, och så vidare. Däremot är man påfallande ointresserad av att på kulturnyhetsplats ta upp frågan om pengar och i förhållande till den rikstäckande pressen också mindre intresserad av att spegla kulturinstitutionernas känsla

²⁰ *Gotlands Allebanda*, 22/2-06, ”Mångkulturåret 2006 – i gotländsk tappning”.

²¹ *Gefle Dagblad*, 10/1-06, ”Vackra, villkorade vävar”.

²² *Eskilstuna-Kuriren*, 15/11-05, ”Kultursektorn ska vara påläst”.

²³ *Göteborgs-Posten*, 1/12-05, ”Men klassbegreppet då?”

²⁴ T.ex. *Göteborgs-Posten* 1/12-05 (se ovan), *Västerbottens Folkeblad*, odaterat, men rimligen i januari -06, ”Mångkultur handlar om makt”, *Helsingborgs Dagblad*, 19/2 - 06, ”Vad är skillnaden mellan kultur och kultur?”, *Uppsala Nya Tidning*, 26/8-05, ”Inte bara två kulturer i Sverige”, samt 6/4-06, ”Få med invandrabakgrund på muséerna”, *Sydsvenskan*, 7/1-06, ”Idel svenskar bland ledande i Malmös kulturvärld”, *Östersundsposten*, 5/1-06, ”Vilken korvkiosk väljer du på gågatan?”, *Eskilstuna-Kuriren*, 15/11-05, ”Kultursektorn ska vara påläst”.

av att vara ”offer” för en politisk styrning. I lokalpressens krönikespalter däremot, återkom den bekanta frågan om (kulturens) Frihet kontra (den politiska) Makten med emfas.

”Behöver kulturen politiken?”²⁵

När Mårten Arndtzén diskuterar valrörelsen i Kulturnytt i SR i början av sommaren 2006, konstaterar han att han är ”glad så länge vi får behålla en kulturpolitik som är mer inriktad på att stödja än att styra. Som nöjer sig med den grå administrationen av kronor och ören – och lämnar idéerna och initiativen till kulturarbetarna själva”²⁶. För honom är MKÅ ett exempel på en styrande kulturpolitik: ”massor av god vilja och ingen budgetpolitik alls, eftersom det inte finns någon budget. Ja, det pågår förresten fortfarande även om det kanske inte märks så mycket”.

Åsikten att MKÅ utgör ett exempel på en förkastlig politisk styrning av kulturlivet finns företrädd bland mediernas krönikörer på kultursidorna. Den raljerande ton som Arndtzén anlägger går också igen i flera krönikor. Den konflikt mellan kulturens Frihet och politikens Makt, som jag diskuterade ovan i samband med nyhetsrapporteringen inför MKÅ (”Scenen riggas”), plockas upp och utvecklas i krönikornas personliga form.

MKÅ är något som tycks väcka lika delar ilska, oro och löje. Hos vissa krönikörer är det oron som överväger, man skulle till och med våga kalla den alarmism, till exempel när kulturjournalisten Lars Åberg skriver: ”Om något borde andra världskriget ha lärt oss hur det går när man sorterar människor efter härkomst. Ändå har mångkulturalismen uppstått som en inflytelserik åsiktsströmning, som i ord och handling vill omsätta sina påstått antirasistiska attityder i en offentlig politik grundad på människors bakgrund och grupptillhörighet.”²⁷

Eller hos kulturredaktören på *Västerbottens Folkblad*, Lars Böhlin, som skriver; ”Men att regimen går in och detaljstyr kulturlivet är faktiskt något som oroar när det gäller andra länder och bör inte vara oproblematiskt. Inte ens om syftet är gott”.²⁸

Och ingen av skribenterna bestrider egentligen det ”goda syftet” eller behovet av ett kulturliv som bättre återspeglar samhällets

²⁵ Mårten Arndtzén i SR:s Kulturnytt, 29/5-4/6-06.

²⁶ Ibid.

²⁷ *Sydsvenskan*, 18/1-06.

²⁸ *Västerbottens Folkblad*, 25/12-05.

befolkning, dess erfarenheter, kunskaper och traditioner. Det är bara det att det ”goda syftet” per definition är förfelat när det kommer i form av påbud från den politiska Makten, då blir det helt enkelt maktmissbruk som dessutom är hycklande. Det hyckleriargument som användes av kulturinstitutionernas representanter enligt devisen ”om inte ni, varför ska vi?” återfinns också hos kultursidornas krönikörer. Under rubriken ”Mångkulturåret döljer hyckleri” frågar Lars Böhlin avslutningsvis retoriskt: ”frågan är vad de [”landets invandrare”] anser om en regering som ena stunden avskaffar rättsäkerheten för vissa svartskallar, och i nästa ögonblick säger sig verka för att andra svartskallar ska få jobba med kultur?”²⁹

Det av regeringen påbjudna MKÅ är inte bara hycklande, det är också ”rörande och tafatt”, en ”vemodig [och] politisk korrekt gest”³⁰, ett utslag av ”integrationspolitisk välvilja”³¹, ”vackert och fint och alla är så rörande överens”³², ”god, politisk vilja”³³. Nu ingår det naturligtvis i kulturkrönikörens oskrivna arbets-beskrivning att vara kritisk mot den politiska Makten, och gärna i en raljerande ton som antyder kulturlivets överlägsna intellektuella kapacitet och analysförmåga. Men det var samtidigt tydligt att den raljerande, nästan ömsint nedlåtande tonen dolde den verkliga stridsfrågan om den politiska styrningen av kulturlivet: man betackar sig för ”påbjudna åsikter”³⁴, det ”etnochica” och ”förmanande uppifrånfall”³⁵.

”Ja, då får vi nog finna oss vid pekpinnar”³⁶

Medan en grupp krönikörer valde att stå fast vid försvaret av kulturens Frihet kontra Maktens ingrepp i sina tankar kring MKÅ, utan att närmare diskutera maktstrukturerna på de statliga kulturinstitutionerna eller i samhället i övrigt, fanns det andra krönikörer som använde MKÅ som utgångspunkt för att föra just den diskussionen. Det var en grupp med vitt skilda åsikter, men jag har valt att föra samman dem under en rubrik därför att de alla har gemen-

²⁹ Ibid.

³⁰ *Helsingborgs Dagblad*, 19/2-06, ”Ett politiskt korrekt slag i luften”, Gunnar Bergdahl.

³¹ *Sydsvenskan*, se ovan.

³² *Östersunds-Posten*, 16/2-06, ”Samer och invandrare är mångkultur – svenskar och Zlatan är svensk kultur”, Stefan Nolervik.

³³ *Kulturnytt*, se ovan.

³⁴ *Sundsvalls Tidning*, 17/11-05, Curt Bladh.

³⁵ *Sydsvenskan*, se ovan.

³⁶ *Östersunds-Posten*, 2/6-06, ”Mångfald – Ömse”, Catarina Lundström.

samt att de utgick från att det problem som MKÅ uppmärksammade var en realitet som krävde förändring. Ingen av dessa krönikörer utgick så att säga från grundantagandet att konstnärlig frihet står i ett absolut motsatsförhållande till politiska styrmedel, eller, rättare sagt, att konstnärlig frihet i den autonoma bemärkelsen är något eftersträvansvärt eller överhuvudtaget i sinnevärlden existerande.

Därmed inte sagt att de var okritiska till MKÅ, dess verktyg eller begreppet "mångkultur". I *Östersunds-Posten* skrev Catarina Lundström: "Det utlysta Mångkulturåret kanske kan kännas som en tvångströja. Men när kulturens institutioner inte på egen hand klarar av att utmana och bryta förgivet tagna normer om nation och region, vithet och medelklass, män och heterosexualitet – ja, då får vi nog finna oss vid pekpinnar"³⁷.

Eller Rakel Chukri i *Sydsvenskan* som beskriver MKÅ så här: "regeringen lackade ur rejält på den vita kulturvärlden och kräver nu av sina kulturinstitutioner att de en gång för alla börjar bedriva en mer inkluderande verksamhet"³⁸. Eller som Lars Ring i *SvD*: "Av någon anledning har det enorma jobb som samordnaren Yvonne Rock lagt ner inför Mångkulturåret 2006 mött gnäll – mycket för att hon inte har några stora ekonomiska resurser att dela ut. Men viktigast är väl ändå att någon tar på sig ansvaret för att peka och påstå saker om individer, grupperingar och möjligheter som få sett och insett."³⁹

Eller Zanyar Adami i *Metro*; "Staten och kultursvängen har gjort bort sig ordentligt och det är det dåliga samvetet som får dem att utlysa det här året. Men också en vilja att göra rätt. Jag tycker det är fett med året. Alla initiativ till förändring är bra. För nåt måste göras."⁴⁰

I likhet med Adami var det många skribenter som såg MKÅ som ett utslag av den politiska sfärens "dåliga samvete", och som befarade att även om viljan var god, så fanns risken att MKÅ bara var en gest som skulle döva samvetet och släta över missförhållandena, utan att saker i grunden förändrades. "Avsikten med Mångkulturåret är god", skrev Efat Saiady, men fortsatte: "Eller är avsikten kanske att vi efter detta år ska kunna säga att vi nu ägnat oss åt frågan, för att därefter kunna lägga allt till

³⁷ Ibid.

³⁸ *Sydsvenskan*, 28/10-05, "Rakel Chukri om mångkultur".

³⁹ *Svd*, 29/12-05, "Spännande scenkonst med kvinnligt fokus".

⁴⁰ *Metro*, 28/12-05, "Kulturfolket måste släppa in blattarna".

handlingarna och döva vårt samvete?”⁴¹. Likaså, Dilsa Demirbag-Sten som skrev att ”tanken är god”, men ”naturligtvis är en del av tanken bakom mångkulturåret att finna ett legitimt sätt att skjuta ifrån sig skulden för det växande problemet med den bristande integrationen i Sverige”⁴². Samma skribent återkom dock i frågan några dagar senare i en annan tidning, och avslutade med att konstatera att det ”finns ett signalvärde i Mångkulturåret trots allt”⁴³.

Medan den politiska maktens ”hyckel” för de krönikörer jag diskuterade i föregående avsnitt, samt för kulturinstitutionernas representanter, snarast var ett skäl att avvisa MKÅ, så innebar det för de krönikörer jag nu diskuterar snarast ett skäl att noga granska MKÅ:s uppnådda resultat, både inom kulturvärlden och i samhället i stort: ”Om det inte finns en genuin tro på att kulturlivet kommer att gagnas av att nuvarande status quo synas i sömmarna – då kommer Mångkulturåret att bli ett lika fattigt projekt som loggan är ful”, skriver Rakel Chukri.⁴⁴ Hyckleriargumentet hos dessa krönikörer, uttalas snarast enligt devisen: ”Vi låter oss inte luras”.

I diskussionen om ”hycklet” framträder också hos en del krönikörer samma otålighet som uttrycktes av Bushell-Mingo, Wondimu, men också Frydman och Nûjen. ”Eftersom regeringen vägrar villkora de nästan sex miljarder man ger kulturen efter hur väl den speglar Sverige måste folket resa sig. Alla vi som inte känner oss tilltalade av kulturinstitutionerna måste börja ställa krav”, skriver till exempel Adami⁴⁵. Och Chukri ser ett problem i ”att det inte existerar någon piska”⁴⁶ i MKÅ:s syftesbeskrivningar.

Farhågorna för att MKÅ bara skulle resultera i ”etnochica” jippon fanns också hos dessa krönikörer, men utgångspunkten var inte främst kulturens förmenta Frihet, utan snarare en ilska över den syn på människor med icke-svensk bakgrund som ansågs ligga i förlängningen på MKÅ:s uppdrag och utförande. I *Metro* skrev Boris Benulic: ”Hjärnorna bakom Mångkulturåret 2006 har samma mentalitet som vissa plantageägare i den amerikanska Södern på 1850-talet – den typ som var välvilligt inställd till slaverna... ’Jodå, svartingarna är nästan som vi, på vissa områden är de nästan bättre – ingen kan dansa och sjunga som en neger’. När byråkratin nu ska

⁴¹ *Östgöta Correspondenten*, 26/1-06, ”Vad menas med mångkulturalism?”

⁴² *Östgöta Correspondenten*, 10/1-06, ”Mångkulturår löser inte problem”.

⁴³ *Sydsvenskan*, 16/1-06, ”Dilsa Demirbag-Sten om mångkultur”.

⁴⁴ *Sydsvenskan*, 23/1-06, ”Rakel Chukri om mångkultur”.

⁴⁵ *Metro*, se ovan.

⁴⁶ *Sydsvenskan*, 28/10-05.

integrera oss blattar satsas det alltså på dans, sång, scenkonst och hantverk⁴⁷. Den här svidande kritiken av vad Benulic uppfattar som innehållet i och syftet med MKÅ, landar dock inte i en uppmaning till den politiska Makten att inte tafsa på den Fria kulturen, utan snarare tvärtom. Avslutningsvis efterlyser Benulic en ”satsning på att sprida svensk skönlitteratur till alla: gula, svarta, röda, bruna och så svenskarna själva förstås”. Bakgrunden för Benulic är att först ”när man står stadigt i den egna myllan kan man ta klivet över till främmande jord”, det vill säga, svenskarna behöver en ”större medvetenhet om det egna kulturarvet”, först då ”talar vi om verklig integration”. I en krönika är Mohamed Omar inne på samma tanke när han skriver: ”Regeringen har utlyst 2006 till Mångkulturår. Låt det bli det svenska språkets år. Litteraturen är vägen till inlevelse med människor, nutida och historiska⁴⁸. Hos båda dessa krönikörer, varav åtminstone en var uttalat negativ till MKÅ, fanns samtidigt åsikten att den kulturella sfären kunde användas som ett verktyg för att påverka samhället, och att det krävde politiska ingripanden av något slag – en central ”satsning” eller ett utropat år.

”Det finns en dynamik när olikheter möts”⁴⁹

När drygt halva 2006 hade gått började lokalpressen följa upp vad som gjorts med anledning av MKÅ i den egna kommunen och i länet. Bilden är brokig; Ale Möller som ”artist in residence” i Vara och Gävle⁵⁰; ”Ett möte mellan två konsthantverkare av olika kulturer men med tydliga gemensamma nämnare⁵¹ i Ludvika; ”Mångkulturellt tema på biblioteket. Från punk till magdans⁵² i Halmstad; ”Café Insikten satsar på mångkultur” med ”en iranskfödd ståuppkomiker, en svensk islamolog, en samisk textilkonstnär och en skånskfödd maya-ättling⁵³ i Piteå, en ”studieresa till London” för Njurunda församling ”med syftet att utveckla de anställdas mångkulturkompetens⁵⁴; ”Mångkultur genom anima-

⁴⁷ *Metro*, 15/2-06, ”Hellre Moberg än Mångkulturåret”.

⁴⁸ *Sydsvenskan*, 11/1-06, ”Mohamed Omar om mångkultur”.

⁴⁹ Ale Möller citerad i *Göteborgs-Posten* 7/12-06, ”Möller laddar för musikaliska möten i Vara”.

⁵⁰ *Gefle Dagblad* 26/11-06, och *GP*, 7/12-06.

⁵¹ *Borlängetidning*, 11/12-06.

⁵² *Hallandsposten*, 30/11-06.

⁵³ *Piteå-Tidningen*, 7/10-06.

⁵⁴ *Dagbladet*, 30/10-06.

tion”⁵⁵ på Gotland, ”En blandad kompott – när Kalix fixar Mångkulturåret”⁵⁶, och så vidare.

Överlag vågar jag påstå att lokalpressens rapportering har en positiv och entusiastisk grundton, som visserligen placerar de olika evenemangen inom ramen för MKÅ, men som, till skillnad från de rikstäckande medierna, inte beskriver eller tolkar dem som primärt politiska, centralt initierade projekt. Det innebär också att man inte ägnar sig åt att kritiskt granska eller diskutera i vad mån MKÅ har haft någon effekt på de lokala kulturinstitutionernas makt-strukturer. Det syfte som flera arrangörer ger uttryck för: ”att visa upp olika kulturer och visa på hur det är att komma från en kultur till en annan”⁵⁷, eller ”visa på mångkulturen”, accepteras utan vidare kommentarer av reportrarna. Den ”jippo”-rädsla som gick i dagen hos en del kulturkrönikörer och i rikstäckande medier innan MKÅ inletts, diskuteras inte i lokalpressen i samband med rapporteringen från dans- och musiktillställningar, brödbak och modevisningar. Flera artiklar innehåller också längre intervjuer med inbjudna föreläsare, ståuppare och konstnärer, där dessa reflekterar över sina egna erfarenheter och livsresor, och mötet med det svenska samhället. De tre problemområden som definierades i rikstäckande media inför MKÅ, och som i hög grad formade bilden av det kritiserade MKÅ, – 1) den politiska Makten kontra den konstnärliga Friheten; 2) begreppet mångkultur ; 3) pengarna – är påtagligt frånvarande i lokalpressens reportage från evenemangen.

När däremot Kulturnyheterna i SR recenserar utställningen ”Jihani Kalapour” på Tensta Konsthall, inleds inslaget med påan: ”Så här i slutet av det något omdebatterade mångkulturåret”, medan *SvD* väljer att bara i förbigående nämna att utställningen är en del av MKÅ⁵⁸. *DN* återkommer i frågan om MKÅ i oktober 2006, under rubriken: ”Mångkulturår, nej tack!”⁵⁹. Den är skriven med anledning av Kulturrådets kommande utvärdering av mångkulturkonsulenternas verksamhet. I huvudsak bygger den på en intervju med Teshome Wondimu som utifrån sin erfarenhet som mångkulturkonsulent i Stockholms län vill avskaffa konsulttjänsterna: ”Politikerna börjar i fel ände. ... Kulturinstitutioner som inte är intresserade av mångkultur får direktiv uppifrån, medan jag menar

⁵⁵ *Gotlands Allehanda*, 19/10-06.

⁵⁶ *Norrländska Socialdemokraten*, 17/10-06.

⁵⁷ *Jönköpingsnytt*, 27/9-06.

⁵⁸ SR 12/12-06, ”Vem väljer vad på Tensta Konsthall” , *SvD*, 4/12-06, ”De tar makten över smaken”.

⁵⁹ *DN*, 30/10-06.

att initiativet måste tillåtas komma från de mindre aktörer som verkligen vill syssla med mångkultur”. Den inomkulturella konflikt som blottades när Wondimu intervjuades nästan precis ett år tidigare går alltså än en gång i dagen. Det märkliga med denna artikel är väl närmast att rubriken där MKÅ uttryckligen nämns, inte återspeglar innehållet i brödtexten där året inte överhuvudtaget diskuteras eller ordet ens förekommer. Rubriken är dessutom i form av ett citat, som inte senare förekommer i de pratminussförsedda partier där Wondimu uttalar sig. Mot bakgrund av den serie artiklar DN publicerade under 2005, är det svårt att undvika intrycket att DN än en gång på nyhetsplats satsar på bilden av MKÅ som ett politruckprojekt på kontrakurs med det fria kulturlivets behov och önskningsar.

”Mångkulturåret, saknat av få, men ändå...”⁶⁰

Under den rubriken sammanfattade Kulturradions Mattias Berg sin bild av MKÅ, och han sa:

Ja, nu är Mångkulturåret slut – och många är väl glada för det. För det var länge sedan en kultursatsning blev så kritiserad nästan innan den var påtänkt. Och visst kan man ha synpunkter på hur satsningen utformades, med principer men utan pengar, eller på hur den sedan genomfördes utan större buller och bång. Eller kanske var det just det som var poängen; att den verkade i det tysta. Att den indirekt bidrog till att mycket av den intressantaste teatern såg Sverige från ett annat håll, att museerna – förstås med stor hjälp av fri entré – blev öppnare än på länge och att många medier på allvar började efterlysa nya röster med andra perspektiv. Jag tror helt enkelt att Mångkulturåret låg där som en ofta omedveten smärtpunkt i offentligheten, någonting som bultade och värkte och stötte saker och ting ur de mest uppkörda hjulspåren.”

När MKÅ väl avslutats är det, med ett iögonfallande undantag, svårt att finna renodlat kritiska inslag om året i medierna. De kommentarer som fallt kommer nästan genomgående från skribenter som varit positiva till året redan från början, till exempel från teaterkritikern Lars Ring i *SvD*, som under rubriken: ”Mångkulturåret en lyckad satsning”, skrev: ”2006 var utsett till Mångkulturår och personligen tycker jag att det var ett utmärkt initiativ... Regissören Farnaz Arbabi är begåvad nog att klara sig utan

⁶⁰ SR, Kulturnytt, 1-7/1-07.

särskilda insatser från staten men ändå har hennes uppsättningar, *Invasion!* av Jonas Hassen Khemiri på Stockholms Stadsteater och *Utvandrarna* på Regionteatern Blekinge Kronoberg, fått draghjälp av Mångkulturåret”.⁶¹ Eller en annan teaterkritiker, Sven Rånlund på *GP*, som skriver: ”Mångkulturåret – som snarare blev mångkulturhalvåret – beskylldes till en början för att vara fyrkantig kulturpolitik. Personligen tycker jag att det var ett bra initiativ, även om jag också sett föreställningar med närmast påtvingat invandrarstuk, som vore ’mångfald’ en stickig kofta teatern skulle kläs i”⁶². Och när ovan nämnda Farnaz Arbabi intervjuas i *Expressen*, säger hon: ”Jag anser att Mångkulturåret har varit bra, inte för att statliga direktiv kan garantera bättre teater, men för att det fött en diskussion på teatrarna: ’Kan Hamlet spelas av en svart kille?’. Att man diskuterat de egendomligt hårda krav på realism som präglat teatern”.⁶³

Som tidningsläsare kan man kanske önska att man under året fått en chans att i medierna närmare ta del av de diskussioner som MKÅ fött på teatrarna, genom intervjuer med teaterchefer, regissörer och så vidare.

I lokalpressen sammanfattades MKÅ under neutrala rubriker, som till exempel: ”Mångfaldsåret gav nya idéer”⁶⁴; ”Mångkulturellt projekt avslutas”⁶⁵; ”Gävles mångkulturår stavas Ale”⁶⁶. Projektledare och arrangörer intervjuades på nyhetsplats och fick avge sina omdömen – som ju snarast hade karaktär av självreflektioner – och de var, inte helt överraskande kanske, positiva: ”Vi tänkte lite annorlunda”⁶⁷; ”Jag tror att det kan vara bra med sådana satsningar”⁶⁸; ”Man får en spark i baken, man tvingas leta efter något nytt”⁶⁹. Lokalpressen präglas genomgående av en välvilligt redovisande, snarare än en kritiskt ifrågasättande, ton, både gentemot MKÅ som fenomen, dess syfte och konkreta uttryck, samt gentemot de lokala kulturinstitutionerna.

Aftonbladet, å andra sidan, skrev under rubriken ”Jag befarade att det bara skulle bli ett jippo”⁷⁰, vilket var ett citat från en

⁶¹ *Svd*, 27/12-07.

⁶² *GP*, 5/1-07.

⁶³ *Expressen*, ”Teater som vill något”, 5/1-07.

⁶⁴ *Helsingborgs Dagblad*, 23/12-07.

⁶⁵ *Hallandsposten*, 3/1-07.

⁶⁶ *Arbetsbladet*, 8/1-07.

⁶⁷ *Helsingborgs Dagblad*, 23/12-06.

⁶⁸ *Västerviks Tidningen*, 8/1-07.

⁶⁹ *Borås Tidning*, 8/1-07.

⁷⁰ *AB*, 3/1-07.

representant från musikhuset Jeriko i Malmö, en stad som i årets inledning präglades av en konflikt kring MKÅ som, liksom i Stockholm, ytterst tycks ha handlat om de fria kulturgruppernas känsla av att ha varit utestängda från MKÅ, dess syften, planering och budget. Samtidigt rymmer *AB:s* korta artikel fler positiva än negativa omdömen om MKÅ. Catarina Ek på Malmö Opera säger att hon "tror att året varit positivt för de delar av Sverige som, till skillnad från Malmö, inte är vana vid att arbeta med mångfald". Kulturkansliets Bo Nordström säger: "Det har varit positivt, men mest för att det har bidragit till en debatt som gjort allmänheten mer uppmärksam". Drömmarnas Hus i Rosengård, säger: "Det har varit kanonbra!" Än en gång kan man notera de rikstäckande mediernas tendens att, åtminstone i rubriksättning och ofta också i brödtext, sätta fokus på kritiken mot MKÅ. Den outtalade och säkert omedvetna utgångspunkten är genomgående MKÅ:s karaktär av myndighetsprojekt, vilket per definition gjorde den till ett angreppsmål.

I samma ljus kan man kanske också betrakta SVT Kulturnyheternas anklagelser mot Yvonne Rock och MKÅ för otillbörligt gynnande och jäv i två program i december 2006. I det första av dessa program⁷¹ beskrivs MKÅ som en "vänskapsorienterad organisation som gynnar de sina", och Kulturnyheterna "avslöjar att nära band till projektets ledare gynnar dem som söker pengar". Konkret handlar det om förhållandet mellan Mångkulturellt Centrum och MKÅ, samt om Yvonne Rocks dotter som – oavlönat – skrivit en text till en av MKÅ:s rapporter. En jurist som intervjuas säger "att det verkar var en hyfsad soppa" samt att det ganska "klart är jäv". I följande program⁷² inleder Kulturnytt med att tala om man idag kan avslöja att ett projekt "som redan från början fick kritik för allt för lite pengar och kortsiktighet", visar sig dölja "nära band mellan projektledare och utövare". Konkret handlar det om hur anslag har fördelats från Kulturrådet respektive MKÅ, och en företrädare för Kulturrådet intervjuas. I båda fallen intervjuas också Yvonne Rock.

Kulturnyheternas inslag plockas upp, om än i begränsad skala, av andra medier och i *SD:s* artikel ställs den jurist som uttalade sig i TV, mot rättschefen på Kulturdepartementet, som säger: "Att låta en närstående utföra obetalt arbete har jag svårt att se som jäv. Och det är inget konstigt att experter i utredningen också söker stöd så

⁷¹ 7/12-06.

⁷² 8/12-06.

länge de inte är med och bestämmer om vilka som får pengarna. ... Efter vad jag har hört är det inget jäv. Men man ska aldrig säga sista ordet, det kan ju dyka upp något ytterligare⁷³. Något ytterligare tycks inte ha dykt upp och det hela försvann snabbt ur mediernas blickfång.

Sett ur mediesynpunkt är Kulturnyheterens inslag oklanderliga. I det mediala uppdraget ingår att, som det heter, ”granska makten” och i praktiken innebär det ofta att misstänkliggöra densamma. I Kulturnyheterens inslag görs det en poäng av att medan MKÅ:s uppdrag handlat om att bredda och öppna upp kulturinstitutionerna, så är MKÅ:s egen verksamhet präglad av ”Mångkulturårets lilla värld”. På samma gång anar man att det anslaget inte riktigt fungerade som angreppsvinkel och fokus kommer istället att placeras på projektledaren Yvonne Rock. Det är hon, som är ”utan erfarenheter från mångkultur”, snarare än MKÅ:s verksamhet, som utgör måltavlan för Kulturnyheterens kritik.

Några dagar senare återkommer dock Kulturnyhetererna med två inslag som fokuserar MKÅ:s verksamhet⁷⁴, utan sidoblickar på projektledare och anslagsfördelning. Fast det är klart: jag hade blivit ganska häpen om Kulturnyheterens granskning som följde i spåren på de två föregående inslagen hade varit positivt färgad. Det är den inte heller. Man inleder med att gripa tillbaka till den diskussion som fördes i medierna redan innan året påbörjades, och konstaterar att det var en ”halvhjärtad satsning som havererat redan innan det började” och att ”satsningen på MKÅ fick så lite pengar och var så illa genomfört”. Därefter intervjuas Chris Torch från Intercult som återkommer till den kritik som framfördes från de fria kulturgrupperna ett drygt år tidigare, nämligen att MKÅ borde ”frågat oss”, att man inte ställde tillräckligt ”tydliga krav” på de statliga institutionerna. Också Basia Frydman återkommer och säger att MKÅ varit ”några multikultiföreställningar” och att ”det måste bli på riktigt” om man menar allvar med sina syften. För mig som läst nästan två års pressklipp kring MKÅ, känns kritiken väl igen; bristen på pengar, det jippoartade och de fria gruppernas upplevelse av att deras kunskaper och erfarenheter inte tagits tillvara. Vad som däremot lyser med sin frånvaro är uppställningen av den politiska Makten mot den Fria Kulturen. Snarare är det den politiska Maktens oförmåga att göra allvar av sina syften i förhållande till de statligt finansierade institutionerna som står i fokus för den kritik

⁷³ T.ex. *Svd*, 9/12-06, ”Kritik mot Mångkulturåret”.

⁷⁴ 11/12 samt 12/12-06.

som uttrycks i Kulturnyheter. Av Torch beskrivs MKÅ därför i konsekvensens namn som ett "alibi". Den kritiken är, måste man säga, väldigt generell och Kulturnyheter med sina trånga tidsramar väljer också att inte illustrera den med exempel från den kulturella sfären, och inte heller med intervjuer med representanter från de kulturinstitutioner som varit MKÅ:s huvudmål.

Alltså...

I korthet kan man konstatera att MKÅ i rikstäckande medier, i synnerhet i morgontidningarna, initialt drabbades av den konflikt-drivna nyhetsjournalistiken som utgår från att den politiska Makten per definition alltid bör utsättas för kritik. MKÅ var ett myndighetsprojekt, och dessutom ett som gjorde anspråk på att ingripa i den kulturella sfären. Det var, skulle man kunna säga, ett taskigt utgångsläge, egentligen oavsett vad MKÅ:s syften sades vara. När Mårten Arndtzen i SR:s Kulturnytt sa: "Själv föredrar jag kulturpolitiska reformer som den Miljöpartiet lockar med, just nu. En extra miljard till kulturen – och inga villkor, vad det verkar. Det kallar jag kulturpolitik. För kulturen behöver alltid mera pengar. Sällan mer politik", gav han uttryck för en väl företrädd åsikt inom kulturlivet, och en som jag själv i hög grad omfattar. I ett land som Sverige kanske frågan dessutom blir extra laddad därför att kulturlivet i så hög grad också är offentligt finansierat, och ekonomiskt direkt beroende av just den politiska sfären.

Det var alltså inte särskilt svårt för medierna att hitta "kritiska röster". De fanns inom de statliga kulturinstitutioner som mycket direkt togs i örat av kulturministern när MKÅ initierades och i den rapport som presenterades av Mångkulturellt Centrum på regeringens initiativ. De fanns också inom det fria kulturlivet som även det i hög grad är beroende av offentliga medel och vars ekonomiska läge är betydligt mer utsatt och villkorat än de statliga institutionernas. Inom den senare gruppen formulerades kritiken mot MKÅ utifrån åtminstone två, delvis sammanlänkade, utgångspunkter; dels att den mångåriga kompetens som de fria grupperna (Selam, Intercult, Re:Orient med flera) hade när det gällde konkret arbete med den typen av kulturverksamhet som MKÅ efterlyste, inte tillräckligt togs tillvara av MKÅ, vare sig när det gällde kunskaper eller i termer av ekonomiska satsningar. Dels att MKÅ och därmed regeringen var för "snäll" mot de statliga kulturinstitutio-

nerna. Medierna återgav den här kritiken, men valde att inte särskilt uppmärksamma den konflikt som den uppenbarade inom kultursfären; det vill säga att de fria gruppernas (och enskilda aktörers) kritik mot MKÅ i själva verket i första hand riktade sig mot de statliga institutionernas långsamhet och ovilja att förändra gamla strukturer. Man hade så att säga valt ut en konflikt som värd att skildra och avstod därmed från att fördjupa bilden av de redan sedan tidigare existerande motsättningarna som MKÅ blottade.

I krönikespaltarna utvecklades kritiken av MKÅ som myndighetsprojekt med ett förvisso vällovligt syfte men, eftersom direktiven kom uppifrån, med en risk för den goda viljans tyranni över ett kulturliv som behöver kunna verka fritt från politiska pekpinnar. Regeringen kritiserades för sitt ”hyckel”, när man av kulturlivet krävde förändringar som den politiska sfären inte hade lust att genomdriva inom sitt eget fält. Det var också en kritik som återfanns hos institutionsföreträdare som uttalade sig i pressen. Samtidigt kan man konstatera att den konflikt som initialt kom att ta mycket plats i skrivandet inför MKÅ – den politiska Makten kontra den fria Kulturen – blev allt mindre central i mediernas bevakning av MKÅ, både på nyhetsplats och i krönikeform.

Krönikeutrymmet dominerades till exempel under hela året numerärt av skribenter som i myndigheternas ”hyckel” snarare såg ett skäl att noga ge akt på MKÅ:s förmåga att faktiskt genomdriva de förändringar man föresatt sig. För dessa krönikörer var den politiska styrningen av kulturlivet inte i sig något problematiskt, men man påtalade risken att MKÅ inte var något annat än ett försök att slippa undan en kritisk granskning av samhället i stort och den ekonomiska segregationen.

I kulturkrönikorna betraktade som helhet ledde kritiken av MKÅ ofta till intressanta och komplexa diskussioner inte bara om Politik kontra Kultur, utan också om segregationens orsaker, utseende och möjliga lösningar. Det var i och för sig på inget sätt en ny diskussion, utan tvärtom en som förts under lång tid i offentligheten, både inom det politiska, akademiska och kulturella fältet. Ändå tror jag att man vågar påstå att den fick en annan ton och inramning när den fördes utifrån ett konkret myndighetsingripande i den kulturella sfären. Frågan gavs på sätt och vis en annan tyngd när den politiska makten med hyfsat eftertryck och helt öppet satte fingret på ”en ofta omedveten smärtpunkt i offentligheten, någonting som bultade och värkte och stötte saker och ting ur de mest uppkörda hjulspåren”, som Mattias Berg sade i SR vid årets slut.

Lokalpressen valde på det stora hela att på nyhetsplats följa MKÅ:s avtryck i enbart det lokala kulturlivet, och med en ton som var mer inriktad på beröm än på kritik av arrangemangen. Diskussionen om Makt kontra Kultur lämnade man åt krönikörerna att föra i sina signerade spalter på kultursidorna, och man gav inte heller utrymme åt de fria kulturgruppernas kritik av vare sig kulturinstitutioner eller MKÅ:s verksamhet. (Undantagen är förstås Göteborg och Malmö, som i likhet med Stockholm har ett kraftfullt fritt kulturliv med inriktning på just de frågor som MKÅ väckte.) Däremot intervjuades vid ett par tillfällen lokala mångkulturkonsulenter och/eller forskare som på nyhetsplats fick utveckla mångkulturbegreppets betydelse och verksamhetens syften.

Oavsett vad man tycker om MKÅ som projekt, så kan man konstatera att det satte spår i medierna i form av en ganska spretig diskussion som kom att handla om alltifrån kulturens frihet till huruvida begreppet mångkultur är användbart, och vilken verklighetsbild och verklighet det ger uttryck för. I den diskussion som speglades medialt involverades både kulturskribenter, akademiker, kulturarbetare och kommunalpolitiker. Däremot saknade jag ett mera aktivt uppsökande, självständigt och djuplodande rapportering av de konflikter som MKÅ blottade.

Moa Matthis är kulturskribent och författare

2.2 Statliga eller statsunderstödda insatser för att skapa en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund

Nedan följer en genomgång av olika insatser staten gör eller ger bidrag till för att skapa en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund. Samordnaren har valt att, utöver kulturpolitiska insatser, även beskriva insatser inom andra politikområden eftersom kultur kan vara ett medel för att uppnå mångfaldsmål även inom dessa politikområden.⁷⁵

Av denna genomgång drar samordnaren bland annat slutsatsen att kulturlivets institutioner och flera av dess bidragspotter är formade i en tid då mångfaldsfrågan inte var lika central som idag. Det är ett antal fria kulturpolitiskt agerande aktörer som har tagit på sig ansvaret för att driva mångfaldsfrågan inom kulturen. För att skapa kontinuitet bör dessa aktörer få fortsatt utrymme och ökade möjligheter att samarbeta med institutionerna. De fria aktörerna inom mångfaldsområdet bör fungera som utvecklingsresurser till Statens kulturråd och kulturlivet i övrigt. Samordnaren menar att det fortfarande saknas en nationell proaktiv aktör i arbetet med att stärka den kulturella mångfalden. Statens kulturråd har inte lyckats växa in i rollen än, men samordnaren anser ändå att det måste vara Statens kulturråd som har samordningsansvaret för mångfaldsarbetet. Delar av metodutvecklingsarbetet bör emellertid, åtminstone under de närmaste tre åren, bedrivas utanför Statens kulturråd av fria aktörer.

Samordnaren menar vidare att det är orimligt att huvuddelen av de resurser som Sverige satsar på internationellt utbyte går till att skicka svenska kulturutövare utomlands och en väldigt liten del till att bjuda in internationella kulturutövare. Flera institutioners uppdrag bör ses över så att de verkar för just utbyte. Samordnaren anser att en del av Sveriges bistånd till kultur bör användas till att skapa kontakter mellan kulturutövare i utvecklingssamarbetsländerna och publiken i Sverige. För att åstadkomma det finns behov av aktörer/kulturmäklare som kan bidra till att de internationella kulturutövare som kommer till Sverige når en större publik och fler scener i Sverige som kan ta emot internationella gästspel. I slutet av detta avsnitt beskrivs samordnarens bedömning mer utförligt.

⁷⁵ Se bland annat essäerna Pripp, Oscar, "Kulturens soppstenar" och Lorentzi, Ulrika, "Vi måste påstå något" Om kultur som verktyg för mångfald och mångfald som konstprojekt", i detta betänkande.

I Regeringens skrivelse 2005/2006:188 *Kulturlivets internationa- lisering* finns en aktuell beskrivning av de insatser för interkulturell dialog och internationellt kulturutbyte som görs inom Kulturdepartementet och Utrikesdepartementets ansvars-områden. Det handlar om bidragsfördelning, rådgivning, planering och genomförande av projekt, deltagande i internationellt kultursamarbete, främjande av konstnärligt utbyte m.m. I följande genomgång fokuseras det som berör arbetet för en ökad kulturell mångfald i Sverige.

Arbetet med att stärka kulturell mångfald, internationellt kulturutbyte och interkulturell dialog inom kulturpolitiken är i linje med den grundläggande utgångspunkten i integrations-politiken som är att all politik ska utformas utifrån samhällets etniska och kulturella mångfald och utifrån individens behov⁷⁶. Det angränsar till de insatser staten gör för integration i departementsövergripande verksamhet, som storstadspolitiken, samt inom Integrations- och jämställdhetsdepartementets och Socialdepartementets ansvarsområde. Även statens insatser för att skapa ett samhälle som är tillgängligt för funktionshindrade, för ökad jämställdhet och för stöd till homo- och bisexuella samt transpersoner angränsar till arbetet med kulturell mångfald.

2.2.1 Kulturdepartementets ansvarsområde

De myndigheter och stiftelser under Kulturdepartementet som är inblandade i arbetet med internationellt kulturutbyte, interkulturell dialog och kulturell mångfald är Statens kulturråd, Konstnärsnämnden med IASPIS (International Artists Studio Program in Sweden), Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Stiftelsen Svenska Rikskonserter och olika kulturarvs- och biblioteksinstitutioner. Under Kulturdepartementet ligger även, sedan 2003, de av regeringen utsända kulturråden vid svenska utlandsmyndigheter.

⁷⁶ Regeringens proposition 1997/98:16 *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik*.

Statens kulturråd

Statens kulturråd, oftast kallat Kulturrådet, har som övergripande uppdrag att förverkliga de nationella kulturpolitiska mål som regering och riksdag beslutar om. De kulturpolitiska målen är:

1. Yttrandefrihetsmålet: Värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda dem.
2. Jämlikhetsmålet: Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.
3. Mångfaldsmålet: främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar.
4. Självständighetsmålet: Ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.

Statens kulturråd fördelar statligt stöd inom kulturområdet, ger regeringen underlag för kulturpolitiska beslut och informerar om kultur och kulturpolitik. Nästan två tredjedelar av myndighetens förvaltningsresurser används för arbetet inom verksamhetsgrenen bidragsgivning. År 2006 fördelade Statens kulturråd knappt 1,9 miljarder kronor i bidrag till kulturlivet. Av detta gick nära 1 miljard kronor till teater, dans och musik, 160 miljoner kronor till litteratur, bibliotek och kulturtidskrifter, 170 miljoner kronor till konst, museer och utställningar och 570 miljoner kronor till konstområdesövergripande projekt.

I Statens kulturråds årsredovisning 2006 visas hur fördelningen ser ut mellan ansökt och utbetalt belopp i kategorierna regionala bidrag, det fria kulturlivet och branschstöd. De regionala bidragen, som går till regionala och kommunala teater-, musik- och dansinstitutioner samt regionala museer och bibliotek, är den största potten (drygt 900 miljoner kronor år 2006). I Statens kulturråds regleringsbrev finns anvisningar om vilka institutioner som ska erhålla det regionala stödet och samtliga ansökningar av regionala bidrag har bifallits, om än ibland till ett något lägre belopp än ansökt.

Det fria kulturlivet fick 115 miljoner kronor i bidrag. Denna kategori är inte lika tydligt reglerad i regleringsbrevet och 2006 var ansökningarna nästan dubbelt så många som bifallen. Det ansökta beloppet var tre gånger så stort som det utbetalda. Statens kulturråd har, i en översyn som lämnades till regeringen 2006, framhållit att stödet till de fria grupperna behöver stärkas. Ökade resurser är

angelägna både för att förbättra gruppernas arbetsvillkor och för att möjliggöra en fortsatt gynnsam konstnärlig och kulturpolitisk utveckling, menar Statens kulturråd.

Sedan 2007 står det i regleringsbrevet att Statens kulturråd ”bör i sin bidragsgivning inom scenkonstområdet prioritera ansökningar som avser samverkan mellan institutioner och den fria scenkonsten”.

Statens kulturråd har formulerat en praxis för sin bidragsgivning. Enligt den praxisen delas bidrag endast ut till verksamhet som får minst lika stort bidrag från regioner och kommuner. Regionala och lokala prioriteringar spelar alltså en viktig roll i fördelningen. Den statliga andelen av det offentliga stödet till kultur är 36 procent. Regionernas andel är 47 procent och kommunernas andel 17 procent.⁷⁷ Statens kulturråd ser motfinansieringen som en garant för långsiktighet och att verksamheten är förankrad lokalt.

Statens kulturråds bidragsgivning till kulturell mångfald och kulturpolitisk utveckling

Ett av Statens kulturråds mål är att främja kulturell mångfald. I Statens kulturråds regleringsbrev står att myndigheten har som övergripande verksamhetsmål att integrera i hela Statens kulturråds verksamhet ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv samt att arbetet med att främja ett internationellt utbyte. I enlighet med det övergripande målen i Sveriges integrationspolitik ska all offentligt finansierad kulturverksamhet spegla den etniska och kulturella mångfalden i dagens Sverige. Det ska alltså finnas ett mångfaldsperspektiv i all den verksamhet Statens kulturråd bedriver och i samtliga verksamheter som delar på det bidrag på 1,9 miljarder kronor som Statens kulturråd fördelar.

De olika perspektiv som ska integreras i Statens kulturråds verksamhet är barn och ungdom, etnisk och kulturell mångfald, tillgänglighet för personer med funktionshinder samt jämställdhet. Statens kulturråd har tillsatt en strategi- och samordningsgrupp som arbetar med frågan om hur de olika perspektiven kan samordnas och genomföra hela myndighetens verksamhet. Under 2007 tar Statens kulturråd fram nya redovisningsblanketter med specifika frågor bland annat om vilket arbete som gjorts för att främja kulturell mångfald. Syftet är att Statens kulturråd ska kunna göra en

⁷⁷ Statens kulturråds årsredovisning 2006, s. 15.

bättre uppföljning av mångfaldsarbetet på kulturinstitutionerna och utifrån kartläggningen kunna bli konkretare i dialogen med institutioner. I förlängningen kommer Statens kulturråd även kunna utforma bättre ansökningsblanketter där frågorna om arbetet med kulturell mångfald blir konkretare och lättare att följa upp. Tidigare har Statens kulturråd gjort bedömningar av arbetet med att främja kulturell mångfald utifrån kulturinstitutionernas redovisningar och informationen från de olika institutionerna har sett väldigt olika ut.⁷⁸

Det finns några exempel där det går att utläsa av bidragsredovisningen att medel ur Statens kulturråds ordinarie stöd till kulturen använts till satsningar på kulturell mångfald. Av de regionala bidragen är 2–3 procent avsatta för utvecklingsbidrag. År 2005 var mångfald ett prioriterat utvecklingsområde. Till exempel gick 1,4 miljoner, av de 6,6 miljoner som delades ut i utvecklingsbidrag till regionala museer, till projekt som fokuserade ökad kulturell mångfald. Två andra exempel är att Re:Orient, vars syfte är att presentera högkvalitativ kultur från Mellanöstern och Nordafrika, och Selam, som arrangerar en mängd olika verksamheter med inriktning på världsmusik, får verksamhetsbidrag ur den ordinarie bidragsfördelningen till arrangerande musikföreningar.

Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete

Förutom strategin att integrera arbetet med att främja kulturell mångfald och interkulturell dialog i all bidragsgivning så fördelar Statens kulturråd bidrag till allmän kulturverksamhet och utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete, där arbetet med mångfald är en del. Statens kulturråd disponerar 2007 totalt 152 miljoner kronor för detta ändamål.

Av detta anslag avsätts, i regleringsbrevet för 2007, 29 miljoner kronor till internationellt kulturutbyte, interkulturell dialog och kulturell mångfald. Från denna post fördelade Statens kulturråd 4,1 miljoner kronor i bidrag till mångkulturella organisationer samt 2,8 miljoner kronor i verksamhetsstöd till de regionala konsulenterna för mångkultur. Av anslaget för allmän kulturverksamhet finns även avsatt 8 miljoner kronor till nationella minoriteters språk och

⁷⁸ Om kulturell mångfald, Statens kulturråds omvärldsanalys 2005.

kultur samt ett bidrag till samisk kultur på 14,4 miljoner som disponeras av Sametinget.

Internationellt kulturutbyte

Ett av Statens kulturråds övergripande verksamhetsmål är att internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete ska öka och integreras i hela Statens kulturråds verksamhet. I Regeringens skrivelse 2005/2006:188 *Kulturlivets internationalisering* beskrivs det utökade uppdrag som Statens kulturråd har fått på det internationella området, bland annat ett uppdrag att verka för en förbättrad samordning av de statligt finansierade aktörerna för internationell kulturverksamhet samt att medel som Statens kulturråd fördelar till regionala och lokala institutioner får användas till institutionernas internationella verksamhet. Till internationell verksamhet räknas gästspel utomlands och andra projekt som syftar till att främja internationellt kulturutbyte och kultursamarbete.

Regeringen ökade 2006, som ett steg i arbetet med en internationell strategi, anslagsposten för internationellt kulturutbyte från 18,6 till 22 miljoner kronor. 2007 ökades anslagsposten till 29 miljoner kronor men då flyttades bidraget till mångkulturella organisationer på 4,1 miljoner dit från anslagsposten Bidrag till organisationer inom kulturområdet och bidraget till regionala konsulenter för mångkultur på 2,8 miljoner flyttades dit från Bidrag till övriga ändamål inom kulturområdet. Det innebar alltså inte någon ökning av resurserna.

Bidrag kan beviljas vissa internationella organisationer på kulturområdet som har som primärt syfte att bedriva internationellt arbete inom sitt konstområde. Organisationer som kan beviljas bidrag är i första hand svenska sektioner av internationella organisationer, och bidragen avser främst att täcka sektionernas medlemsavgifter till sina internationella moderorganisationer samt resekostnader till internationella möten. Bidrag utgår ej till sektionernas nationella verksamhet i Sverige.

När de bidrag som föreskrivs i regleringsbrevet fördelats återstår cirka 5 miljoner kronor som kan sökas av kulturlivet för internationellt kulturutbyte.⁷⁹ Bidrag ges främst för resekostnader. Till

⁷⁹ Regleringsbrevet 2007 anger att en del av de internationella medlen ska gå till specifika ändamål (t.ex. 9,3 miljoner kronor till Svenskhemmet Voksenåsen, Norges nationalgåva till Sverige, 0,9 miljoner kronor Hanaholmens kulturcentrum för Sverige och Finland samt 1 miljon kronor till Svenska Rikskonserter för marknadsutställning av svensk musik i

exempel beviljades, i april 2007, 41 ansökningar på totalt 1,3 miljoner kronor i bidrag till internationellt utbyte. Tre fjärdedelar av medlen gick till svenska gästspel och turnéer utomlands, en fjärdedel till verksamhet i Sverige som främjar internationellt kulturutbyte och kultursamarbete.

Mångkulturella organisationer

I Statens kulturråds regleringsbrev 2007 står att anslagsposten Bidrag till internationellt kulturutbyte bland annat ska användas till: ”verksamheter som främjar etnisk och kulturell mångfald och som utgår från interkulturell dialog” samt till ”bidrag till mångkulturella organisationer med tvärkulturell inriktning”. Stödet delas ut för ett år i taget.

Enligt Statens kulturråds praxis ska sökande organisationer arbeta genom att sprida kunskap om eller på annat sätt bidra till att säkerställa en kulturell och etnisk mångfald inom kulturlivet, stödet kan utgå som verksamhetsbidrag till organisationer som ansvarar för arkiv, bibliotek, dokumentation eller annan publik verksamhet och förutsättningar för bidrag är medfinansiering av annan part (kommun eller landsting), att verksamheten är av nationellt intresse, samt att den är tillgänglig för allmänheten.

När stödet inrättades på 1980-talet gick det till organisationer som regeringen pekat ut, utan ansökningsförfarande. År 2005 blev det möjligt att söka bidraget, men endast sex organisationer sökte och samtliga fick stöd. År 2007 sökte 24 organisationer bidraget, varav nio fick stöd. Ansökt belopp var 17 miljoner kronor. Det ökade söktrycket kan förklaras med att Mångkulturåret 2006 bidrog till att bidraget till mångkulturella organisationer blev mer känt.

utlandet), samt till verksamhetsstöd till internationella organisationer och svenska sektioner av internationella organisationer. Statens kulturråd skriver i *Plan för Kulturrådets arbete med internationell verksamhet 2007 – 2010* att de ”inte alltid har kunskap om den historiska bakgrunden” och att det är tveksamt om de har ”mandat att förutsättningslöst pröva dessa stöd” och föreslår därför att regeringen förtydligar syfte och förutsättningar för stödet.

Tabell Beviljade bidrag från Statens kulturråd till Mångkulturella organisationer 2004–2007, tkr

Organisationer	2007	2006	2005	2004
Immigrantinstitutet	200	400	695	700
Intercult, Stockholm	1 000	1 000	998	200
Stiftelsen Grekiskt bibliotek/Grekiskt kulturcentrum	200	300	397	400
Kurdiska bibliote- ket	1 000	1 000	1 087	1 000
Mångkulturellt centrum i Botkyrka	1 100	1 000	767	773
Selam	400	400	95	
Riksföreningen för Folkmusik och Dans, RFoD	80			
Kulturföreningen Bwana Club	80			
Stiftelsen Tensta Konsthall	80			
<i>Totalt</i>	<i>4 140</i>	<i>4 100</i>	<i>4 039</i>	<i>3 073</i>

Som framgår av tabellen går bidraget fortsatt främst till de organisationer som fått det tidigare år. De tre nya bidragstagarna får små belopp. Förutom Immigrantinstitutet, som ligger i Borås, och Kulturföreningen Bwana Club från Göteborg, har föreningarna sitt säte i Stockholm eller Stockholms förorter.

Ansökningarna från Immigrantinstitutet och Grekiskt kulturcentrum behandlades 2007 i särskild ordning. I båda besluten står att organisationerna inte kan drivas vidare utan ökade medel och att de därför får 200 000 kr för att få "möjlighet att finna en alternativ finansiering, alternativt avveckla verksamheten". Som skäl för minskade bidrag anges att tillgängligheten till verksamheten varit begränsad samt att verksamheterna får inget eller minskat stöd från region och kommun. Immigrantinstitutet har överklagat beslutet.

Regionala konsulenter för mångkultur

Regeringen beslutade 2002 om särskilda regionala konsulenter för mångkultur. Sådana konsulenter finns idag i nio regioner. De har till uppgift att, i samarbete med statliga, regionala och lokala krafter, stimulera en utveckling som tar till vara det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer och att främja mångfalden i kulturlivet. De senaste åren har de regionala konsulenterna för mångkultur fått 2,8 miljoner kronor i verksamhetsstöd från Statens kulturråd. Under 2006 beviljades, utöver verksamhetsstödet, 628 000 kronor i projektmedel för projekt som konsulenterna genomförde under Mångkulturåret.

Allmän kulturverksamhet och utveckling

Bidraget till allmän kulturverksamhet och utveckling är uppdelat på ett antal olika potter för specifika ändamål som kommit till vid olika tidpunkter. Här presenteras några potter som har en bredare karaktär och kan användas för arbete för ökad mångfald.

Insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet

Anslagsposten för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet ska, enligt regleringsbrevet 2007, bland annat gå till länskonsulenter, insatser för att främja dansen, till Sveriges dramatikerförbund för driften och administrationen av en digital pjäsbank, utvecklingsprojekt och insatser som främjar barns och ungdomars eget skapande och utveckling av folkbiblioteksverksamheten. Anslaget är på 21 miljoner kronor.

Centrala amatörkulturorganisationer

Bidraget ska gå till sådana centrala amatörkulturorganisationer som bidrar till att tillgängliggöra kulturupplevelser för en bred allmänhet och som stimulerar det egna skapandet. Bidrag kan sökas av centrala amatörkulturorganisationer som verkar inom ord-, ton-, bild-, teater- och dansområdena, kulturminnesvård och annan verksamhet inom Statens kulturråds ansvarsområde. Verksamhetsbidrag för 2006 fördelades med totalt 7,2 miljoner kronor.

Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

Statens kulturråd disponerar medel till forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet. Anslaget uppgår till drygt 2 miljoner kronor.

Kultur i arbetslivet

Bidrag och andra insatser för kultur i arbetslivet ges till verksamhet som ökar möjligheter till samspel mellan arbetsliv och kulturliv. Anslaget ska främja ett vidgat deltagande i kulturlivet och bidra till att utveckla samspelet mellan yrkesmässigt arbetande konstnärer och arbetslivet. Personalorganisationer, arbetsgivare och kulturaktörer kan söka pengar från anslagsposten. Ansökningarna bereds av en särskild referensgrupp med personer från bland annat fackförbund och bildningsförbund.

I regleringsbrevet 2007 står att anslagsposten ska användas för: ”att främja en bred kulturverksamhet med arbetsplatsen och arbetsgemenskapen som utgångspunkt. Stöd får lämnas under förutsättning att minst 25 procent av projektkostnaden finansieras på annat sätt.” Anslagsposten ska även användas för att stödja långsiktiga läsfrämjande projekt på arbetsplatser. Under senare år har ett prioriterat område varit kultur och hälsa.

För att bidra till ett långsiktigt utbyte prioriteras stöd som kan skapa nya kontaktytor som kan ge arbetstillfällen för kulturutövare. Projektiden ger möjlighet för kulturutövarna att bygga upp en verksamhet som arbetsplatser kan efterfråga och skapa ett kontaktnät. Det finns exempel på projekt som har lett till en långsiktig verksamhet som kan bära sig utan bidrag.

Bidrag och andra insatser för funktionshindrades deltagande i kulturlivet

År 2000 antog riksdagen regeringens proposition *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken*. Där står det att ”varje sektor i samhället ska utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionshinder. Kostnaderna och de nödvändiga

anpassningsåtgärderna ska finansieras inom den ordinarie verksamheten”.⁸⁰

Statens kulturråd har sektoransvar för att handikappolitiken genomförs inom kulturområdet, vilket innebär att Statens kulturråd ska vara stödjande, samlande och pådrivande för berörda institutioner. Statens kulturråd har ett anslag på 9,5 miljoner kronor för att genomföra ett handlingsprogram om ökad tillgänglighet till kultur för personer med funktionshinder. En del av pengarna kan sökas till projekt. Under 2006 fördelade Statens kulturråd 7,4 miljoner kronor till 28 projekt.

Kultur i arbetslivet och funktionshindrades deltagande i kulturlivet har slagits samman till en anslagspost som 2007 tilldelats 17 miljoner kronor.

Bidrag till nationella minoriteters språk och kultur

Sedan 2001 har Sverige en samlad politik för nationella minoriteter, i enlighet med Europarådets konventioner. De nationella minoriteterna är samer, romer, judar, sverigefinnar och tornedalingar. Statens kulturråd fördelar särskilda medel, 8 miljoner kronor 2007, i syfte att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. År 2006 fick Statens kulturråd 92 ansökningar om bidrag till nationella minoriteters språk och kultur, 46 ansökningar fick bifall. Det ansökta belopp var 19,8 miljoner kronor och det fördelade belopp 8,2 miljoner kronor.

Utgångspunkten för stödet till nationella minoriteters språk och kultur är en annan än den för stödet för ökad mångfald. Statens kulturråd konstaterar, i en analys av kulturell mångfald, att: ”Medan insatserna för ökad mångfald i övrigt huvudsakligen inriktas på att göra kulturlivet tillgängligt för alla, handlar stödet till de nationella minoriteterna om att stärka snävt avgränsade kulturella identiteter.”⁸¹ Statens kulturråd tror emellertid att om de nationella minoriteterna har livskraftiga språk och rikt kulturliv så bidrar det till mångfalden i svenskt kulturliv i stort.

⁸⁰ Prop. 1999/2000:79 *Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken*, s. 16.

⁸¹ Kulturrådets omvärldsanalys 2005 *Om kulturell mångfald*, s. 33.

Accessprojektet

Regeringen har gett Statens kulturråd i uppdrag att genomföra en stor satsning på sysselsättningsåtgärder inom kultursektorn under 2006 och 2007. Projektet, som fått namnet Access, har som syfte att stärka arbetet med att bevara, vårda och tillgängliggöra samlingar, föremål och arkivalier inom hela kulturfältet: musei- och kulturmiljö, arkiv, scenkonst, bibliotek, bild och form samt film och foto. Det innebär att myndigheter, institutioner och organisationer får ekonomisk hjälp att anställa arbetslösa kulturverksamma. Statens kulturråd har under 2006 och 2007 fördelat sammanlagt 519 miljoner kronor. I vårpropositionen 2007 har regeringen beslutat att avsätta ytterligare medel för Accessprojektet. Sammanlagt rör det sig om 75 miljoner för år 2008, och 25 miljoner kronor för år 2009.

Fram till och med april 2007 hade 970 personer anställts med hjälp av Accesspengar. Av dessa har 131 personer utländsk bakgrund, det vill säga är födda utomlands eller har två föräldrar födda utomlands. Andelen med utländsk bakgrund är alltså 14 procent. Statens kulturråd anser att en positiv effekt av Access är ”det relativt höga antalet personer med utländsk bakgrund som har fått arbete genom sysselsättningsåtgärder”.⁸²

Kulturråd i utlandet

Kulturråden i utlandet ska främja kulturutbytet mellan Sverige och stationeringslandet och stimulera den kulturella dialogen. För närvarande finns det kulturrådstjänster vid Sveriges ambassader i Berlin, London, Moskva, Tokyo, Vilnius, Washington, Warszawa och samt vid Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen i Bryssel.

Framtidens kultur

Stiftelsen Framtidens kultur ska främja ett vitalt kulturliv genom att ge bidrag till långsiktiga och nyskapande kulturprojekt. Stiftelsen, som bildades 1994 av svenska staten, disponerar för detta syfte medel från de upplösta löntagarfonderna. Utöver bidrags-

⁸² Access – *Delutvärdering av sysselsättningsåtgärder inom kulturområdet*, Kulturrådets skriftserie 2007:6.

givningen bedriver stiftelsen programverksamhet, finansierar utvecklingsprojekt samt anordnar seminarier och lokala kulturmöten. Framtidens kultur är en tidsbegränsad satsning och planen är att 2008 blir det sista året då stiftelsen fördelar bidrag. Verksamheten med seminarier, möten och uppföljning av projekt som fått bidrag kommer att fortsätta några år till.

2006 fördelade Framtidens kultur 35,7 miljoner kronor till 197 projekt. Under perioden 1994–2006 har, enligt Stiftelsens personal, cirka 5 procent av inkomna ansökningar beviljats bidrag.⁸³ En uppskattad del i Framtidens kulturs proaktiva bidragsgivning har varit möjligheten att söka ”fröpengar”. Stiftelsen kan bevilja utvecklingsmedel för projekt i startfas, normalt upp till 200 000 kronor. Medlen används ofta till en förstudie för att söka finansiering och förankring till större projekt.

Mångkulturellt centrum i Botkyrka har, på uppdrag av Framtidens kultur, gjort en utvärdering av Framtidens kulturs arbete med mångfald i kulturlivet. Den visar att 27 procent av stiftelsens hela bidragsgivning under åren 1994–2006 har gått till projekt som uppmärksammar etnisk mångfald i kulturlivet, totalt 189 miljoner kronor.⁸⁴ Projektens inriktning har förändrats under perioden. Under stiftelsens första fem år stod det i riktlinjerna att stiftelsen prioriterar verksamhet och projekt som, med kulturen som uttrycksmedel, engagerar invandrargrupper: ”Stiftelsen ger stöd till projekt som bidrar till integration – baserad på ömsesidig respekt och förståelse. Stiftelsen stöder därvid i första hand projekt som syftar till att stärka grupper eller individers identitet och självkänsla.” Enligt utvärderingen är den formuleringen ett uttryck för en syn på etniska kategorier och ”kulturer” som givna och slutna identiteter. Inom såväl forskning som samhällsliv har synen på etniskt eller kulturellt definierad olikhet och ojämlikhet förändrats. Idag finns mer kunskap om användandet av kultur och skapandet av (ojämlika) etniska kategorier. Denna förändring avspeglas, enligt utvärderingen, i Framtidens kulturs bidragsgivning. På senare år har stöd getts till allt fler projekt som syftar till att ”avetnifiera” den estetiska kulturen eller överträda etniska och kulturella gränser. En intressant trend är kulturarvsprojekten som går från representation av ”eget” kulturarv, via representation av ”andras” kulturarv (av majoritetens institutioner) till ett ökat intresse för hur kulturarven interagerar.

⁸³ Edström, Nina, *Framtidens kultur och mångfald i kulturlivet*, Mångkulturellt centrum 2007.

⁸⁴ *Ibid.*

2.2.2 Utrikesdepartementets ansvarsområde

Bland UD:s myndigheter spelar Sida och Svenska institutet en viktig roll för internationell kulturverksamhet. Dessutom får Sveriges utlandsmyndigheter särskilda medel för främjande verksamhet från UD och på ett flertal utlandsmyndigheter finns tjänstemän med ansvar för press-, information och kulturfrågor.

Sidas kultursamarbeten

Sidas arbete med kultur och media i svenskt utvecklingssamarbete utgår från Unescos definition av kultur som lyder:

Kultur är ett samhälles eller en grupps uppsättning av andliga, materiella, intellektuella och emotionella särdrag, innefattande, förutom konst och litteratur ("kulturella uttryck"), livstil, värderingar, traditioner och trosuppfattningar.⁸⁵

Sidas arbete med kultur är grundat i rättigheter – rätt att uttrycka sig och rätt att ägna sig åt kulturella och kreativa aktiviteter – men Sida menar att kultursamarbeten även handlar om att skapa förutsättningar för förändring, om effektivitet. Individens möjlighet att påverka, hävda sin rätt och sin röst är grundläggande i fattigdomsbekämpning.

Kultur- och mediasamarbete utgör ungefär 2 procent av Sidas totala utvecklingssamarbete. År 2005 beviljades 273 miljoner kronor.⁸⁶ Hur stor andel av biståndet som går till kultur beror på vilka samarbeten de länder som Sverige har utvecklingssamarbete med efterfrågar. Idag arbetar ett fyrtiotal svenska institutioner, teatrar, museer, universitet, högskolor, kulturhus med flera, i partnerskap med motsvarande institutioner i utvecklingsländer.

I Sidas internationella arbete ingår även kultursamarbetet mellan Sverige och Sydafrika som har pågått i tre år och inom vilket totalt 28 projekt har beviljats medel. Kultursamarbetet är ett exempel på ett långsiktigt internationellt samarbete mellan två länder där båda länderna bidrar med omfattande resurser. Sverige bidrar med 45 miljoner kronor och Sydafrika med ca 15 miljoner kronor under

⁸⁵ Universal Declaration on Cultural Diversity, UNESCO, 2001 citerad från *Sidas policy för kultur och medier*, 2006.

⁸⁶ *Facts & Figures 2005, Culture and Media*, Sida 2006. Av detta stöd gick 69 miljoner kronor till kulturarv, 22 miljoner kronor till litteratur, 49 miljoner kronor till scenkonst, 34 miljoner kronor till övrig kultur och 99 miljoner kronor till media.

den första fasen år 2004–2006. Samarbetet finansieras med svenska biståndsmedel genom Sida och förvaltas och genomförs i Sverige av Statens kulturråd. Den första fasen utvärderas under 2007 av Sida och Kulturdepartementet i Sydafrika.

Svenska institutet

Svenska institutet är en statlig myndighet som har som syfte att öka omvärldens kunskaper om och intresse för Sverige. Den bedriver kommunikationsarbete och utbyte inom kultur, utbildning och vetenskap.

Sedan 1988, enligt en överenskommelse med Sida, har Svenska institutet i uppdrag att stödja projekt för kulturellt utbyte med utvecklingsländer och länder i Östeuropa. Syftet är att främja och utveckla demokratiska processer och bekämpa fattigdom i de länder som omfattas av det svenska utvecklingssamarbetet. Anslaget är på 15 miljoner kronor per år och kommer från biståndsbudgeten.

För länderna inom EU, i Nordamerika, Japan och andra delar av världen är Svenska institutet inte en bidragsgivare utan en anordnare av kulturevenemang. Institutet tar initiativ till evenemang i utlandet och kontaktar svenska institutioner och kulturverksamma för deltagande. Tidigare kunde kulturlivet, både organisationer och enskilda kulturutövare, ansöka om projektstöd från Svenska institutet för internationellt kulturutbyte även till länder som inte omfattas av det svenska utvecklingssamarbetet. Enligt Statens kulturråd har denna förändring bidragit till ett ökat ansökningstryck hos Statens kulturråd.⁸⁷ Förändringen har även lämnat vissa tomrum, till exempel är det inte möjligt för enskilda personer att söka pengar hos Statens kulturråd.

2.2.3 Integrations- och jämställdhetsdepartementets ansvarsområde

Integrationspolitiken omfattar frågor om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller religiös bakgrund, invandrares etablering i det svenska samhället, svenskt medborgarskap, ersättning till kommunerna för flyktingmottagande samt

⁸⁷ Plan för Kulturrådets arbete med internationell verksamhet 2007-2010.

åtgärder mot etnisk och religiös diskriminering, främlingsfientlighet och rasism.

De övergripande målen för integrationspolitiken är:

- Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.
- En samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund.
- En samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter inom de gränser som följer av samhällets grundläggande demokratiska värderingar och som alla oavsett bakgrund ska vara delaktiga i och medansvariga för.

De integrationspolitiska målen ska genomsyra alla politikområden. Regeringen anser att, frånsett under den första tiden i landet, ska det inte finnas någon särpolitik för invandrare. Huvudfokus i regeringens integrationspolitik är att skapa bättre möjligheter för försörjning och egenmakt genom att driva en politik som underlättar arbete och företagande. Ett annat viktigt fokus är arbetet mot diskriminering.

Bidrag till organisationer som främjar integration

Det finns ett statsbidrag till organisationer som främjar integration. Detta ges i fyra former:

1. *Organisationsbidrag* som ges till organisationer som är rikstäckande, har över 1 000 medlemmar och "till övervägande del har medlemmar med invandrabakgrund".
2. *Verksamhetsbidrag* för verksamhet som främjar integration som får sökas av riksförbund som "till övervägande del har medlemmar med invandrabakgrund".
3. *Etableringsbidrag* som ges till nystartade riksorganisationer som har minst 100 betalande medlemmar och har bedrivit en verksamhet som främjar integration under minst två år.
4. *Projektbidrag* som ges till klart avgränsade projekt som syftar till att stimulera integration i samhället eller till att förebygga och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism. Det kan ges till organisationer som främjar integration, samt till landsting eller kommuner.

Det statliga stödet till organisationer som främjar integration har handlagts av Integrationsverket. Integrationsverket läggs ned 1 juli 2007. Enligt regeringsbeslut 8 mars 2007 ska Ungdomsstyrelsen ta över uppgiften att fördela statligt stöd till organisationer som främjar integration. Integrations- och jämställdhetsdepartementet har aviserat att stödets inriktning kommer att ses över, men att det fortsatt kommer att finnas ett stöd till organisationer som har en övervägande del medlemmar med invandrabakgrund.

Under 2006 fördelades 17,8 miljoner kronor i verksamhets-, organisations- och etableringsbidrag till 52 riksorganisationer. Dessa bidrag används bl.a. till olika kulturändamål och mer generellt till att upprätthålla och stärka vissa gruppers kultur. Samma år beviljades 7,2 miljoner kronor i projektbidrag till 25 utvecklingsprojekt. Antalet ansökningar var 180 vilket var en minskning jämfört med föregående år då antalet var 342. Integrationsverket tror att minskningen beror på att kriterierna för bidraget begränsats till projekt som underlättar nyanlända invandrares etablering.⁸⁸

Det har diskuterats om dessa bidrag borde förändras. I promemorian *Ett sammanhållet bidragssystem för etniska organisationer* (Ds 2003:10) förordades ett sammanhållet bidragssystem för organisationer bildade på etnisk grund. Den interdepartementala arbetsgrupp, som utarbetade förslaget, gjorde bedömningen att riksförbunden bildade på etnisk grund i huvudsak bedriver kultur-, språk- och identitetsbevarande verksamhet. Därför föreslogs Statens kulturråd som bidragsfördelande myndighet för organisationer bildade på etnisk grund som bedriver verksamhet för att upprätthålla kultur, identitet och språk. De flesta remissinstanser var positiva till förslaget men Statens kulturråd var tveksamma eftersom de ville renodla sin utvecklingsverksamhet.

I direktiven till Integrationspolitiska kommittén, som tillsattes 2005 och avslutades genom regeringsbeslut 2006, togs frågan upp igen:

Det är inte förenligt med en väl fungerande integrationspolitik att ha ett bidragssystem som enbart vänder sig till organisationer som bildats på etnisk grund för att dessa ska arbeta aktivt för integration. Detta bör vara en uppgift som kan utföras av många olika frivilligorganisationer.

I den interna promemorian *Handläggning av vissa bidrag till föreningslivet* (Justitiedepartementet 2007) diskuteras möjligheten att

⁸⁸ Integrationsverkets årsredovisning 2006.

flytta ansvaret för organisations- och verksamhetsbidrag till invandrarorganisationer till Statens kulturråd. Det som talar för är att stödet ”utgör ett sorts kulturstöd”, det som talar mot är att Statens kulturråd motsatte sig förslaget och ”att regeringen generellt betonar vikten av insatser som syftar till att stödja invandras etablering i samhället och på arbetsmarknaden”.

Bidrag till nationella minoriteter

Regeringskansliet fördelar ett ekonomiskt bidrag till organisationer som företräder de nationella minoriteterna. År 2007 fördelas 4 miljoner kronor till 11 organisationer. Bidraget fördelas efter antalet sökande föreningar och antalet lokalföreningar. Förordningen är detaljerad angående vad som avses med minoritetsorganisation, riksorganisation och lokalförening. Däremot finns inga krav på verksamhetens inriktning.⁸⁹

Bidrag till kvinnors organisering och vissa jämställdhetsprojekt

Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt är en tillfällig kommitté som har till uppgift att fördela statsbidraget för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt tills uppdraget tas över av en myndighet. Totalt hade Delegationen ett ramanslag på 22,5 miljoner att fördela under 2006.

2.2.4 Storstadspolitiken

I Sveriges storstäder finns några stadsdelar där de boende har väsentligt sämre förutsättningar för utveckling än befolkningen i resten av landet. Skillnaderna både i förhållande till andra delar av regionen och ett genomsnitt av Sverige är så stora att regeringen bedömt att det inte är rimligt att kommunerna själva ska klara problemen. Regeringen driver därför, på riksdagens uppdrag, en nationell storstadspolitik.⁹⁰ Statsrådsberedningen och nio departement,

⁸⁹ Handläggning av vissa bidrag till föreningslivet, Internt PM Justitiedepartementet, 2007.

⁹⁰ Regeringens proposition (prop. 1997/98:165) *Utveckling och rättvisa - en politik för storstaden på 2000-talet*. Regeringens skrivelse till riksdag (skr. 2003/04:49) *Lokalt utvecklingsarbete i storstäderna*.

däribland Kulturdepartementet, är involverade i storstadssatsningen. Storstadspolitiken har två övergripande mål:

1. att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktigt hållbar tillväxt och därmed kunna bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl inom storstadsregionerna som i övriga delar av landet samt
2. att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare.

Inom kulturpolitiken har Statens kulturråd i uppdrag att samverka med de kommuner som omfattas av lokala utvecklingsavtal i syfte att uppnå de storstadspolitiska målen. Av Statens kulturråds årsredovisning 2006 framgår att Statens kulturråds samverkan i första hand sker med landsting/regioner och att Statens kulturråd inte har gjort några särskilda riktade insatser för de kommuner som omfattas av lokala utvecklingsavtal. Statens kulturråd betonar dock att dessa kommuner får del av Statens kulturråds bidrag till regionala och lokala kulturinstitutioner, fria teater-, dans- och musikgrupper m.m. Statens kulturråd nämner exemplet Cirkus Cirkör i Botkyrka.

2.2.5 Socialdepartementets ansvarsområde

Socialdepartementet ansvarar för politikområden som är en del av arbetet att uppnå en samhällsgemenskap med mångfald som grund, bland annat barnpolitik och handikappolitik.

Allmänna arvsfonden

Allmänna arvsfonden bildades genom ett beslut av 1928 års riksdag i samband med att arvsrätten begränsades. Kvarlåtenskap, som inte övergår till en arvsberättigad släkting, tillfaller istället en särskild fond, Allmänna arvsfonden. Fonden har till ändamål att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionshinder i alla åldrar. Stöd ur fonden ska i första hand lämnas till verksamhet som är nyskapande och utvecklande. Regeringen angav i sin skrivelse i maj 2006 att stödet ur Arvsfonden bör ”stärka barns, ungdomars och funktionshindrades rättigheter, inflytande och jämställdhet, öka målgruppens livskva-

litet och hälsa samt bidra till såväl social som etnisk och kulturell integration och därmed stärka deras ställning i samhället”.⁹¹ Under år 2005 fördelades knappt 306 miljoner kronor till projekt efter ansökan till Arvsfondsdelegationen.⁹²

Regeringen beslutade i juni 2004 att, under en treårsperiod, ställa 20 miljoner kronor per år ur Allmänna arvsfonden till Arvsfondsdelegationens förfogande att fördelas till projekt som syftar till att utveckla barns och ungdomars möjligheter till delaktighet i kulturlivet, till kulturupplevelser och till eget skapande. Flera projekt som sökte bidrag från det tillfälliga stödet på 3 miljoner kronor som fanns under Mångkulturåret 2006, och fördelades av Statens kulturråd, slussades vidare till det prioriterade området barn och ungdomar i kulturlivet på Allmänna arvsfonden. Ett tiotal mångkulturårsprojekt, både projekt som fått bidrag från det tillfälliga stödet och de som fick avslag, fick stöd från Allmänna arvsfonden.

Bidrag till organisationer som bedriver verksamhet för homo- och bisexuella samt transpersoner (HBT)

I Socialstyrelsens regeringsbrev för 2007 står att av anslaget för insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar ska 6 miljoner kronor utbetalas i form av organisationsstöd till Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) och 330 000 kronor betalas ut till frivilligorganisationer riktade till homo- och bisexuella samt transpersoner. Både utredningen SOU 2004:13 *Samhällets insatser mot Hiv/STI* och de frivilliga organisationerna själva har framfört att det är olyckligt att stödet till HBT-organisationerna tas från aidsanslaget och ser hellre att stödet bryts ut och fördelas av en annan instans.

⁹¹ Regeringens skrivelse 2005/06:175 *Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2005*.

⁹² Av dessa medel har 276 miljoner kronor fördelats genom löpande handläggning av organisationernas egna initiativ under året och resterande medel, 30 miljoner kronor, har fördelats inom ramen för särskilda satsningar som regeringen gett Arvsfondsdelegationen i uppdrag att ansvara för. Därutöver har Ungdomsstyrelsen under år 2005 haft regeringens uppdrag att fördela stöd ur Allmänna arvsfonden inom en total ram av 20 miljoner kronor för två särskilda satsningar. Sedan 1 juli 2004 är Arvsfondsdelegationen en egen myndighet och regeringen kan inte längre besluta om särskilda satsningar.

2.2.6 Internationellt samarbete inom kulturområdet

Sverige ingår i en mängd internationella mellanstatliga organisationer och nätverk som behandlar kulturpolitiska frågor ur olika perspektiv, till exempel regionala intressen, mänskliga rättigheter, utvecklingsfrågor. Dessa är bland annat EU, det nordiska samarbetet inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet samt Unesco.

Europeiska unionen (EU)

EU:s medlemsstaters politik får inte harmonieras på kulturområdet. Huvudskälet för denna hållning är att kulturpolitik anses kännetecknas av nationella intressen och därför bör vara varje lands suveräna angelägenhet. Samarbetet sker genom olika samarbetsprogram och gemensamma överenskommelser. I maj 2007 lade EU-kommissionen fram en strategi för kulturens roll i en globaliserad värld där de formulerade tre huvudmål som ska utgöra en gemensam kulturstrategi för europeiska institutioner, medlemsstater och för kultursektorn:

- Att främja kulturell mångfald och interkulturell dialog.
- Att främja kulturen som en katalysator för skapande och kreativitet.
- Att främja kulturen som ett viktigt inslag i unionens internationella relationer.⁹³

De instrument EU har för att förverkliga sina mål på kulturområdet är dialogen mellan staterna och EU:s bidrag till projekt inom ramprogrammet för kultur. EU beviljar dessutom stöd till projekt med kulturanknytning inom ramen för EU:s strukturfondsprogram och gemenskapsinitiativ.

År 2007 efterträdde programmet "Kultur" EU:s tidigare ramprogram Kultur 2000. Det nya programmet omfattar perioden 2007 – 2013 och har som huvudsyfte att "genom utvecklingen av ett kulturellt samarbete mellan konstnärer, aktörer på kulturområdet och kulturinstitutioner i de deltagande länderna bidra till stärkandet av ett kulturområde som delas av europeiska medborgare och

⁹³ *Communication on a European agenda for culture in a globalizing world*, Commission of The European Communities, 2007.

som grundar sig på ett gemensamt kulturarv”.⁹⁴ Programmet har särskilda mål som att främja rörlighet över gränserna för konstnärer och konstverk samt att främja den interkulturella dialogen. Statens kulturråd har, tillsammans med Riksantikvarieämbetet, i uppdrag att förmedla kunskap och information om EU:s kulturprogram samt att utgöra ett stöd i utarbetande av ansökningar. Detta sker inom ramen för Kulturkontakt Sverige.

Inom programmet Kultur 2000 har, under perioden 2000 – 2006, cirka 15 ansökningar per år inkommit till EU från svenska huvudarrangörer och cirka fem per år har fått bifall. Under 2006 har för första gången en organisation med säte i Sverige (Intercult) erhållit verksamhetsstöd som europeisk organisation från EU:s ramprogram för kultur.

Under 2006 fick 273 svenska projekt med kulturanknytning stöd från EU:s strukturfondsprogram.⁹⁵ EU-stödet uppgick till 210 miljoner kronor och den totala finansieringen till över 545 miljoner kronor. Detta är en markant ökning jämfört med tidigare år som sannolikt kan förklaras av ett ökat återflöde av icke förbrukade medel som förvaltningsmyndigheterna velat använda under 2006 eftersom det är det sista året av programperioden.⁹⁶ Mest pengar till kulturanknutna projekt har gått till de regionala målen 1 och 2, som syftar till att stärka glesbygd och stärka näringslivsutveckling i utsatta industri- och landsbygdsregioner. Dessa projekt har ofta syftet att bevara eller tillgängliggöra kulturarvet och stärka den lokala eller regionala identiteten. Mål 3 och gemenskapsinitiativen gäller hela Sverige. Mål 3 syftar till att stärka individens ställning på arbetsmarknaden och inom det målet har till exempel Teateralliansen fått pengar för jämställdhetsprojekt. Gemenskapsinitiativen berör sociala och ekonomiska frågor. Inom till exempel gemenskapsinitiativet Equal har Världskulturmuseet beviljats nära 3 miljoner kronor för att främja attitydförändringar och motverka etnisk diskriminering.

EU har beslutat att 2008 ska vara det europeiska året för interkulturell dialog. Syftet med satsningen är att uppmärksamma alla människor som bor inom EU att dialog är en nödvändig förutsättning för att leva i och dra nytta av den allt mer multikulturella mil-

⁹⁴ EU:s kulturprogram. Stöd till kulturellt samarbete i Europa. Kulturkontakt Sverige.

⁹⁵ Stöd från EU:s strukturfonder till svenska projekt med kulturanknytning år 2006. Rapport nummer 10 perioden 2006-01-01 – 2006-12-31. En rapport från Statens Kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet. Se Gunilla Kindstrands essä i detta betänkande för en analys av EU stöd.

⁹⁶ Ibid s. 6.

jön i Europa. Året har en budget på 10 miljoner euro varav en tredjedel ska gå till en informationskampanj, en tredjedel till ett tiotal stora samarbetsprojekt och en tredjedel till ett projekt inom varje land.

Det nordiska kultursamarbetet

Kultursamarbetet i Norden vilar på en historisk kultur- och språkgemenskap och är en av grundstenarna i Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets arbete. Den totala budgeten för det nordiska kultursamarbetet var 2006 cirka 200 miljoner kronor. De två största budgetposterna är två fonder som delar ut stöd till projekt: Nordiska kulturfonden, som delar ut 25 miljoner danska kronor om året till nordiska kulturprojekt i vid bemärkelse, och Nordisk film- och TV-fond, som delar ut 67 miljoner norska kronor per år.

Våren 2007 har det nordiska kultursamarbetet fått en ny struktur, Kulturkontakt Norden, som är tänkt att vara mer flexibel och fungera bättre för nya samarbeten. En viktig förändring är att pengar delas ut från tidsbegränsade tematiskt inriktade fonder istället för sektorsindelade fonder. En annan viktig förändring är att det inte längre behöver vara tre nordiska länder i samarbete som söker utan det räcker med två.

År 2008 tar Norge över stafettpinnen från Mångkulturåret 2006 och har ett ”mangfoldsår”.

Unesco

Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) är FN:s organ för mellanstatligt samarbete inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation/medier. Målet för Unescos, och hela FN:s, arbete är att skapa fred genom mer samarbete mellan länder. Unesco utarbetar normativa instrument (konventioner, rekommendationer, deklARATIONER m.m.) och stödjer kunskapsutbyte och dialog mellan kulturer. Konventionen för skydd för och främjande av kulturell mångfald antogs 2005 och trädde i kraft 18 mars 2007. Konventionen stärker medlemsstaternas rätt och skyldighet att föra en nationell kulturpolitik till stöd för den kulturella mångfalden och betonar vikten av internationellt

kulturutbyte och solidaritet. Den erkänner också att kulturella varor och tjänster har fler värden än bara det ekonomiska värdet.

2.2.7 Samordnarens bedömning

Det görs en mängd olika satsningar för att stärka den kulturella mångfalden, det internationella kulturutbytet och den interkulturella dialogen och skapa en samhällsgemenskap med den etniska och kulturella mångfalden som grund. Det är många aktörer som vill arbeta med detta. De bidrag som utlyses får många ansökningar.

Arbetet med att stärka den kulturella mångfalden sträcker sig över flera politikområden och satsningarna har delvis olika syften. Det kan handla om en utveckling av konsten genom nya möten eller om att nå en bredare publik. Det kan också handla om att skapa nya kontaktytor och nå en ökad förståelse mellan länder eller mellan kulturer. Dessa kontaktytor kan leda till ökad handel och i förlängningen till fred genom samarbete. I till exempel Sidas verksamhet finns tankar om att kultur bidrar till en stärkt utveckling på andra områden.

Stärk det kulturpolitiska arbetet för kulturell mångfald!

De kulturpolitiska institutionerna är formade i en tid då samhällets mångfald inte var en lika aktuell fråga som idag. Även flera Statens kulturråds bidragspotter till kulturpolitiskt arbete är formade i en annan tid. Under Mångkulturåret 2006 har det blivit tydligt att ett antal fria aktörer har tagit på sig ansvaret för att driva en kulturpolitisk utveckling så att den offentligt finansierade kulturen utgår från samhällets mångfald och riktar sig till hela befolkningen.

Samordnaren anser att det idag framför allt är ett antal fria aktörer som har kunskapen, kontakterna och förmågan att skapa mångfald inom kulturlivet.⁹⁷ För att säkra kontinuiteten i arbetet för ökad mångfald är det viktigt att dessa aktörers kunskap och erfarenhet tas tillvara både genom samarbeten med institutionerna och genom att de fria aktörerna får fortsatt stöd och utrymme i kulturpolitiken. En större andel av det stöd som ges till aktörer som bedriver kulturpolitiskt arbete bör gå till aktörer som arbetar

⁹⁷ Viktiga aktörer är Bwana Club, Inkonst, Intercult, Jerico, Kulturstorm, Mångkulturellt centrum i Botkyrka, Re:orient och Selam.

för mångfald. Dessutom bör kravet på andra kulturpolitiska aktörer att integrera ett arbete för kulturell mångfald öka.

Bidrag behöver bli mer kända

En lärdom av Mångkulturåret 2006 är att få aktörer, särskilt nya aktörer inom mångfaldsområdet, känner till alla de olika stöd som finns för arbete för att skapa en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund. Både det faktum att flera projekt som sökte det tillfälliga stödet på 3 miljoner kronor, som fördelades av Statens kulturråd under Mångkulturåret 2006, kunde slussas vidare och få stöd från Allmänna arvsfonden, och att fyra gånger så många organisationer sökte pengar ur potten för mångkulturella organisationer efter Mångkulturåret, visar att dessa stöd har varit relativt okända för aktörer som arbetar för ökad mångfald.

Skillnader och beröringspunkter mellan det nationella mångfaldsarbetet och det internationella kultursamarbetet behöver klargöras

I Statens kulturråds regleringsbrev för 2007 har regeringen lagt samman internationellt kulturutbyte och arbetet för att stärka kulturell mångfald i samma anslagspost. Samordnaren håller med regeringen om att det nationella mångfaldsarbetet och internationella kultursamarbetet bör ses som ett gemensamt område men anser även, precis som Statens kulturråd, att skillnader och beröringspunkter mellan områdena behöver förtydligas.⁹⁸

Beröringspunkter är till exempel att personer med utländsk bakgrund inte bara kommit till Sverige utan kommit från ett annat land. Ett utökat kulturellt utbyte med det landet kan bland annat bidra till att befolkningen med svensk bakgrund får en mer nyanserad bild av de länder som personer med utländsk bakgrund kommer från och att befolkningen med utländsk bakgrund känner sig delaktiga i kulturlivet i Sverige.

En skillnad mellan nationellt mångfaldsarbete och internationellt kultursamarbete är att det internationella kultursamarbetet har högre status. Därför finns det en risk att det internationella kultursamarbetet tar resurser på det nationella mångfaldsarbetets bekostnad om

⁹⁸ Kulturrådets rapport *Om kulturell mångfald*, 2005.

de delar samma anslagspost. Samordnaren menar att diskussionen om skillnader och beröringspunkter mellan internationellt kulturutbyte och mångfaldsarbete måste vara levande. Analysen behöver utvecklas av flera aktörer.

Stödet till internationellt kulturutbyte måste bidra till utbyte, inte enbart vara en väg för svenska kulturutövare ut ur Sverige

Samordnaren anser att det är orimligt att en så stor del av de resurser som staten lägger på internationellt kulturutbyte används till att skicka ut svenska kulturutövare och en så liten del att bjuda hit internationella kulturutövare. De möjligheter som idag finns att söka pengar för internationella gästspel i Sverige behöver bli mer kända och Sverige bör lägga mer resurser på att ta in internationella gästspel. Om fler internationella kulturutövare framträder i Sverige ger detta ökad legitimitet åt minoritetsgrupper i Sverige.

Vidare menar Samordnaren att det finns ett behov av fler scener i Sverige som tar emot internationella gästspel och aktörer/kulturmäklare som kan bidra till att de internationella gästspel och besök som kommer till Sverige når en större publik. Inom ramen för Sidas kulturutbyte kommer en mängd internationella besök till Sverige men Sida anser sig inte ha uppdraget eller kontaktnätet som behövs för att skapa möten mellan de internationella gästerna och en publik i Sverige.

SOU 2003:121 *Internationella kulturutredningen* föreslog att en del av biståndsmidlen skulle föras till kulturmyndigheter som Statens kulturråd och Konstnärsnämnden. Samordnaren anser att detta förslag är värt fortsatt diskussion. Kulturpolitiska satsningar inom biståndet har goda biståndseffekter och bidrar till att skapa och bibehålla goda relationer med aktuella länder. Dessutom kan den kulturella mångfalden stärkas, genom att det svenska kulturlivet exponeras och får kontakter internationellt men också genom att kulturlivet i de länder som har utvecklingssamarbeten med Sverige kommer till Sverige och exponeras för och får kontakter med kulturlivet i Sverige och den svenska publiken. Dagens svenska publik har ursprung i en mängd olika länder och besitter både kunskaper och kontakter som kan bidra till en positiv utveckling i utvecklingssamarbetsländerna.

Samordnaren anser vidare att uppdragen till kulturråden i utlandet och till Svenska institutet bör ses över. Kulturrådstjänsterna

borde vara möjliga att flytta och gärna placeras i länder som många svenskar med utländsk bakgrund kommer ifrån. Deras uppdrag att stimulera den kulturella dialogen bör även inbegripa den invandrade befolkningen i Sverige. Likaså bör Svenska institutet se över vilken Sverigebild de förmedlar så att även den svenska befolkningen med utländsk bakgrund känner sig delaktiga i den. Samordnaren anser att det sverigefrämjande arbetet, i högre utsträckning än idag, måste inriktas på internationella utbyten.

Utrymmet för nya samarbeten och initiativ behöver ökas

En stor del av Statens kulturråds bidragsgivning är styrd av regleringsbrevet. Dessutom styrs bidragsgivningen av kravet på regional medfinansiering. När bidragsgivningen från Framtidens kultur avslutas 2008 försvinner en viktig resurskälla för nya projekt. Fria medel till kulturlivet kommer att saknas. Risken är stor att utrymmet för nya aktörer, nya samarbeten och nya projekt minskar.

Den stabilitet som finns i Statens kulturråds bidragsgivning skapar förutsättningar för ett långsiktigt arbete, framför allt för de regionala institutionerna. Problemet är att utrymmet för metodutveckling och för nya aktörer är begränsat. Detta blir tydligt när ett nytt område utvecklas snabbt, som när det vuxit fram nya aktörer som vill arbeta för en ökad kulturell mångfald. Flera av de aktörer som fick bidrag av de tillfälliga stödet på som fanns under Mångkulturåret 2006, och utvecklade ett arbete för kulturell mångfald har svårt att passa in i Statens kulturråds bidragspotter trots att deras verksamhet ligger i linje med de kulturpolitiska målen.

Samordnaren menar, precis som Statens kulturråd påpekat, att ett förändrat samhälle kräver att formerna för kulturverksamhet utvecklas, bland annat för att ge utrymme för nya aktörer och stimulera samverkan mellan etablerade kulturinstitutioner och det fria kulturlivet.⁹⁹ Ett steg i rätt riktning är skrivningen i 2007 års regleringsbrev till Statens kulturråd att prioritera ansökningar som avser samverkan mellan institutioner och den fria scenkonsten. Samordnaren anser att möjligheten till samarbeten bör förstärkas än mer och att även fria kulturpolitiska aktörer ska pekas ut som prioriterade samarbetspartners. Vidare behövs en möjlighet att ge statligt stöd till verksamhet som är av nationellt intresse men inte

⁹⁹ Kulturrådets budgetunderlag 2008 – 2010.

lyckas få regional finansiering. Samordnaren menar att det är nödvändigt att det skapas en motsvarighet till Stiftelsen Framtidens kulturs fria medel där det är möjligt att söka en mindre summa pengar för att utveckla en idé och hitta samarbetspartners och finansiärer.

Samordnaren anser även att det är ett problem att Statens kulturråds bidragsgivning till regionala institutioner i så stor utsträckning är styrd av regleringsbrev. Den kommande kulturpolitiska översynsutredningen bör se över möjligheten att konkurrensutsätta de regionala bidragen så nya regionala institutioner kan utvecklas om de gamla regionala institutionerna inte längre lever upp till sitt uppdrag.

Stödet till mångkulturella organisationer bör ingå i ett samordnat stöd för kulturpolitiskt arbete

Även när integrering av mångfaldsperspektivet är huvudstrategi kan det finnas skäl att ha öronmärkta pengar, till exempel för att göra tidsbegränsade satsningar och bygga ny kunskap och kompetens eller att stödja verksamhet under uppbyggnad. Bidraget för mångkulturella organisationer har inte haft denna tidsbegränsning utan fungerat som verksamhetsstöd till ett antal organisationer under lång tid. Några av verksamheterna borde kunna föras över till ordinarie stöd, till exempel till bibliotek, museer eller musikarrangörer, för att lämna plats för nya aktörer. Så har inte skett utan de nya och de gamla aktörerna tvingas konkurrera med varandra om samma bidragspott.

För några av organisationerna som får stöd ur potten för mångkulturella organisationer finns inget ordinarie stöd de kan flyttas över till. Det kan bero på att de bedriver en verksamhet som inte passar under någon annan kategori eftersom det inte är en kulturverksamhet i meningen kulturella uttryck. Det kan också bero på att verksamheten inte får regionalt stöd.

Samordnaren anser att det behövs bättre möjligheter för organisationer som bedriver en kulturpolitisk verksamhet att söka stöd. Idag finns sådant stöd men det är uppdelat på ett antal anslagsposter med olika specifika mål, t.ex. Kultur i arbetslivet, insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet, bidrag till centrala amatörkulturorganisationer och bidrag och insatser för funktionshindrades deltagande i kulturlivet. Det är svårt för nya

aktörer att hitta rätt i denna bidragsdjungel. Om dessa stöd samordnades skulle bidragsgivningen bli mer träffsäker.

Det behövs fortsatt utveckling av kunskapen om mångfald i kulturlivet och kompetensen att arbeta för mångfald

Mångkulturåret har inneburit en intensifiering i arbetet för ökad mångfald inom kulturlivet. Detta arbete behöver fortsätta och det är viktigt att det finns en tydlig ansvarsfördelning för vilka som ska driva på arbetet.

Forum för världskultur skrev i sitt slutbetänkande att Statens kulturråd behöver genomgå en rollförändring ”från att till stor del vara mottagare och bedömare av olika förslag till mer av kringstrykande lantbrevbärare som både fångar upp och hjälper till med formulerandet av kärleksbrevet”, eller i mindre metaforiska ordalag ”utveckla myndigheterna och dess tjänstemän så att de genom ett mer initierande och aktivt deltagande kan skapa förutsättningar för bättre måluppfyllelse”.¹⁰⁰ Samordnarens bedömning är att Statens kulturråd ännu inte, helt ut, lyckats genomgå den rollförändringen. Det saknas fortfarande en nationell proaktiv aktör i arbetet med att stärka den kulturella mångfalden. Samordnaren anser att Statens kulturråd fortsatt bör ha ett nationellt samordningsansvar för arbetet med att öka mångfalden i kulturlivet och att detta uppdrag bör skärpas.

Samordnaren menar att det metodutvecklingsarbete som sker på Statens kulturråd, med nya redovisningsblanketter som kan leda till bättre uppföljning och konkretare frågor i ansökningsblanketterna, är bra och bör utvecklas vidare. Statens kulturråd behöver bli bättre på att bedöma och följa upp arbete för att stärka den kulturella mångfalden. Men det behövs även utveckling av metoder för att arbeta med kulturell mångfald. Statens kulturråd har inte förmått driva på metodutvecklingen. Det finns ett antal fria aktörer som är framkant i arbetet för mångfald och interkulturell dialog. Samordnaren anser att dessa bör fungera som en utvecklingsresurs för Statens kulturråd och kulturlivet i övrigt. Delar av metodutvecklingsarbetet bör, under de närmaste åren, bedrivas utanför Statens kulturråd av fria aktörer.

¹⁰⁰ SOU 2000:118 *Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden. Slutbetänkande av kommittén för världskultur*, s. 90.

I beslutet om vilka organisationer som ska få stödet till mångkulturella organisationer används framför allt argument om organisationerna uppfyller de kriterier som Statens kulturråd har satt upp, dvs. om det finns regional finansiering, om verksamheten är av nationellt intresse och om verksamheten är tillgänglig för allmänheten. Samordnaren anser att det behövs mer diskussion om vilken verksamhet som bäst bidrar till det övergripande målet, alltså att främja etnisk och kulturell mångfald och utgå från interkulturell dialog. Samordnaren menar att det är nödvändigt att ta in experter utifrån i bedömningen, gärna efter den modell som Framtidens kultur använt med ad hoc-grupper utsedda på två år.

Luckor i dagens bidragsgivning

Denna genomgång, liksom tidigare studier, visar att det är ett problem att stöden till folkrörelser i Sverige är uppdelat på en mängd olika stöd med olika villkor.¹⁰¹ Regeringen har gett Folkrörelseutredningen i uppdrag att utreda ”effekterna av villkorade statsbidrag inom folkrörelsepolitiken och undersöka om det är möjligt att öka andelen villkorlösa statsbidrag, minska antalet villkor för statsbidragen eller revidera de villkor som ställs”.¹⁰²

Trots att det finns en mängd olika mångfaldsstöd inom flera politikområden faller en del verksamheter mellan stolarna. En sådan lucka är att huvuddelen av bidraget till ideella organisationer som vill arbeta med integration är öronmärkt för organisationer som till övervägande del har medlemmar med invandrabakgrund. Här saknas både stöd till organisationer med medlemmar med invandrabakgrund som vill göra något annat än att främja integration och stöd till andra organisationer som vill främja integration.

Samordnaren anser att det bör finnas ett stöd till organisationer som bedriver verksamhet för att stärka övriga minoriteters språk och kultur, precis som det finns stöd till hembygdsföreningar o.dyl. Detta stöd skulle, liksom stödet till nationella minoriteters språk och kultur, bidra till att minoriteterna har livskraftiga språk och rikt kulturliv vilket i sin tur bidrar till mångfalden i svenskt kulturliv i stort. Samordnaren menar att det inte bör finnas ett krav

¹⁰¹ Statskontoret, *Bidrag till ideella organisationer* (2004:17).

¹⁰² Tilläggsdirektiv till Folkrörelseutredningen (Ju 2005:12). Beslut vid regeringssammanträde den 1 februari 2007.

på organisationerna att de har en majoritet medlemmar med invandrarbakgrund utan att de ska vara öppna för alla.

Mer samverkan över politikområden

Arbetet för att uppnå en samhällsgemenskap med mångfalden som grund sker inom flera politikområden. Samordnaren anser att kulturpolitiken kan spela en viktig roll i detta arbete, till exempel bör Statens kulturråd samverka aktivt med Storstadsdelegationen och göra särskilda riktade insatser för de kommuner som omfattas av lokala utvecklingsavtal. Erfarenheter från till exempel Sidas kultursamarbeten kan tas in för att utveckla arbetet.

Aktivt nätverkande inom EU behövs

I EU:s arbete inom kulturpolitik är kulturellt samarbete grunden. För att få till stånd ett sådant samarbete krävs aktivt nätverksarbete för att hitta samarbetspartners och få projektidéer. Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet har endast i uppdrag att förmedla kunskap och information om EU:s kulturprogram samt att utgöra ett stöd i utarbetande av ansökningar. Samordnaren anser att det behövs ett mer proaktivt arbete med att skapa möten och kontaktnät.

2.3 Institutionernas erfarenheter och reflektioner under Mångkulturåret 2006

Enligt direktiven (2004:169) till Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 ska samordnaren utvärdera och analysera effekterna av Mångkulturåret 2006. I utvärderingen av året är analysen av de offentligt finansierade kulturinstitutionernas insatser en av de viktigaste delarna. Samordnaren och sekreterarna har därför samlat in information om hur institutionerna jobbade under året på olika sätt. I detta avsnitt redogörs översiktligt för några av de viktigaste iakttagelserna kring dessas arbete.

2.3.1 Samrådsmöten

Under hösten 2006 tog samordnaren initiativ till och genomförde sammanlagt sex samrådsmöten med företrädare för alla de myndigheter, institutioner, stiftelser, bolag, universitet och högskolor som fick ett särskilt uppdrag under Mångkulturåret 2006. Dessa representerades i de flesta fall av GD/VD, verksamhetsledare eller rektor/prefekt. Syftet med mötena var att diskutera bland annat erfarenheter under året, eventuella problem eller utmaningar, drivkrafter och incitament, samt hur ett långsiktigt arbete för att stärka den etniska och kulturella mångfalden kan bedrivas. En stor del av samtalen kom att handla om breddad rekrytering och representativitet. Frågeställningar rörande detta behandlas därför utförligt nedan, under rubriken organisation.

2.3.2 Myndigheternas och institutionernas slutredovisningar av genomförda insatser under Mångkulturåret 2006

Samordnaren gick i januari 2007 ut med en begäran till de myndigheter och institutioner som fick ett särskilt uppdrag av regeringen inför Mångkulturåret 2006 att lämna in en slutredovisning av de insatser som genomförts under året. För att kunna göra en analys och lämna förslag till långsiktiga åtgärder var det viktigt för oss att få ta del av de kunskaper, erfarenheter och goda exempel som myndigheterna och institutionerna förvärvat under 2006. I vår skrivelse preciserade vi därför följande utgångspunkter för slutredovisningen:

- Beskriv kortfattat hur arbetsprocessen såg ut (i samband med planering, genomförande, utvärdering m.m. av genomförda insatser under året).
- På vilka sätt har ni i samband med era insatser under året förhållit er till/speglat samhällets etniska och kulturella mångfald i fråga om utövare, innehåll/produktion och besökare/publik/brukare?
- Beskriv kortfattat efter vilka eventuella metoder, modeller, analysverktyg m.m. ni har genomfört era insatser under året (såväl teoretiska utgångspunkter som praktiska redskap).

2.3.3 Effekterna av Mångkulturåret 2006 på institutionerna

Nedan följer en redogörelse och analys för huvuddragen i diskussionerna och slutredovisningarna uppdelade i områdena *organisation, produktion, publik* samt *internationellt utbyte och samarbete*. För jämförbarhetens skull sker uppdelningen i enlighet med den som gäller för studien *Tid för mångfald* (Pripp, Plisch & Printz Werner 2004) som samordnaren, utifrån vad som framgår i direktivet, ska relatera sin analys till. Materialet bygger, som ovan nämnts, på det som sades på samrådsmötena och det som redovisas i slutredovisningarna och de citat som förekommer i texten är hämtade från de inskickade redovisningarna samt protokollen från samrådsgruppsmötena. De direkta citaten från samrådsgruppsmötena har anonymiserats. Resultat rörande de nationella minoriteterna, universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar samt utlandsmyndigheter redovisas separat.

Organisation

Institutionernas övergripande kommentarer

I myndigheternas och institutionernas egna reflektioner kring sin medverkan i Mångkulturåret 2006 dominerar bilden av att arbetet för en ökad etnisk och kulturell mångfald är ett prioriterat område såväl i det interna som i det externa arbetet. Nedan följer ett urval av de allmänt sammanfattande tankar kring syftet med och resultatet av året som olika institutioner och myndigheter delgett samordnaren.

En del myndigheter och institutioner har inför och under Mångkulturåret tillsatt särskilda arbets- eller mångfaldsgrupper (bland annat Riksantikvarieämbetet, Statens maritima museer, Skansen, Riksteatern, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, vars satsning blivit permanent, Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, Tekniska museet) och/eller interna samordnare för mångfaldsarbete med uppgift att stötta och samordna såväl planering som genomförande (bland annat Statens historiska museer, Talboks- och punktskriftsbiblioteket). Andra har anställt projektledare för särskilda satsningar under året (Statens konstråd) eller skapat rådgivande organ med externa kompetenser med fokus på mångfald och rekrytering (Riksutställningar). Statens musiksam-

lingar har anställt en arkivarie med särskilt ansvar för mångkulturfrågor, något som enligt myndigheten ”innebär att medvetenheten om detta ansvarsområde ökat generellt på myndigheten”.¹⁰³

Nordiska museet har under 2006 bland annat fokuserat på kunskapsuppbyggnad och skriver i sin slutredovisning:

... för när ’mångfald’ och ’mångkultur’ accepteras som en kvalitet, som en demokratisk aspekt på verksamheten, blir orden inte bara pliktskyldiga mantran utan omsätts i en praktik, så att alla museets olika verksamheter – insamling och dokumentation, utställningar, pedagogik och program – stäms av ur mångfalds- och kulturmötesperspektiv, och då inte bara etnisk utan även mångfald relaterad till kön, sexualitet, religion, generation och klass.¹⁰⁴

Som en del i museets långsiktiga arbete för att bland annat vidga de externa nätverken finns sedan 2003 en intendentstjänst med fokus på nationella minoriteter, mångfald och kulturmöten som ”en garant för att mångfaldsfrågorna hålls levande i framtiden”.¹⁰⁵ Inom ramen för Samdok (de kulturhistoriska museernas sammanslutning för samtidsinriktad insamling, dokumentation och forskning) har Nordiska museet inom bland annat *Kulturmötesgruppen* diskuterat frågor om mångfald och representativitet.

Arbetets museum menar att den av Mångkulturårets målsättningar som för dem har varit svårast att uppfylla har varit ”att engagera människor med annan bakgrund än den helsvenska att verka som kulturproducenter”.¹⁰⁶ Enligt Riksantikvarieämbetet var Mångkulturåret 2006 ett led i att uppfylla myndighetens interna målsättning att integrera jämställdhets- och mångfaldsperspektiven i verksamheten. Fokus låg på att prioritera mångfald i organisationen, produktionen och kommunikationen. Nordiska museet fokuserade arbetet under Mångkulturåret på att integrera mångaldersperspektivet i museets olika verksamheter med ”strävan att med ökad kunskap och ökad medvetenhet göra en mångkulturell blick till en del av det vardagliga seendet”.¹⁰⁷

Några kulturinstitutioner betonar att hela deras verksamhet bör genomsyras av ett mångkulturellt förhållningssätt (Statens konstråd). ”Att i varje planerad aktivitet bära med sig ett mångkulturellt förhållningssätt är avgörande för att frågan skall kunna integreras i

¹⁰³ Statens musiksamlingars slutredovisning, sid. 1.

¹⁰⁴ Nordiska museets slutredovisning, sid. 1.

¹⁰⁵ Ibid. sid. 7.

¹⁰⁶ Arbetets museums slutredovisning, sid. 1.

¹⁰⁷ Nordiska museets slutredovisning, sid. 9.

verksamheten” (Nämnden för hemslöjdsfrågor). Andra har, utifrån Mångkulturårets övergripande målsättningar, formulerat egna visioner och mål för sitt mångfaldsarbete. Statens historiska museer formulerade som sin grundläggande uppgift ”att uppmärksamma den mångfald av berättelser som både historien och samtiden rymmer samt att vara en kulturinstitution som brukas av och är angelägen för alla i samhället (...) Utgångspunkten är att det inte bara finns *en* historia, och att historien ser olika ut beroende på vem som berättar eller tolkar den”. Enligt myndigheten ses mångfaldsarbete ”som ett sätt att stärka demokratin genom att lyfta fram och ta tillvara på människors likheter och olikheter. Ledord för utvecklingsarbetet är ’inkludering’ och ’mångfald’”.¹⁰⁸

Vissa kulturinstitutioner påpekar tydligt att mångfald ytterst handlar om ett långsiktigt förändrings- och utvecklingsarbete (bland andra Riksteatern och Statens historiska museer). Inför Mångkulturåret gav Riksteaterns styrelse och kongress ett tydligt mandat att mångfaldsarbetet också förväntades förändra verksamheten. Statens museer för världskultur har för sina fyra museer under 2006 valt att inrikta sig på ett globalt perspektiv på mångfald, en term som dock inte ytterligare specificeras. Arkitekturmuseet skriver i sin slutredovisning att de mål som har varit svårast att uppfylla har varit att öka andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund, det vill säga ungefär samma iakttagelse som Arbetets museum gjort, samt att nå en bredare publik och sammanfattar med att ”det är med andra ord där det kommer att krävas störst insatser av museet framöver när nu Mångkulturåret har upphört, strålkastarljuset på mångkulturfrågorna har slocknat och arbetet med mångkultur och mångfald därmed återgår till att vara en naturlig del av vår ordinarie verksamhet”.¹⁰⁹

Flera kulturinstitutioner framhåller att medvetandet om betydelsen av att arbeta med mångfaldsfrågor har ökat (bland annat Moderna Museet, Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet). Statens musiksamlingar menar till exempel att ”Mångkulturåret har inneburit att vi medvetandegjort och betonat de mångkulturella aspekterna av en verksamhet som på många sätt är vår ordinarie”.¹¹⁰

Riksteatern skriver i sin slutredovisning att:

¹⁰⁸ Statens historiska museers slutredovisning, sid. 2.

¹⁰⁹ Arkitekturmuseets slutredovisning, sid. 4.

¹¹⁰ Statens musiksamlingars slutredovisning, sid. 1.

Medborgarnas behov av olika former av kultur, information och mötesplatser styrs i viss grad av kulturell bakgrund, utbildning och intresse. Men det styrs också av i vilken mån man som individ eller grupp upplever sig tilltalad av kulturutövarna, de arrangerande föreningarna. Därför vilar ett stort ansvar på oss som kulturinstitution att göra så många medborgare som möjligt delaktiga och tilltalade. Om vi tar den uppgiften på allvar så innebär det också att vi ställer oss öppna för att utveckla verksamheten till sitt innehåll. Utveckla hur vi kommunicerar och distribuerar den, samt utveckla vilka kompetenser som rekryteras för att utföra såväl ideellt som professionellt arbete.¹¹¹

Riksteatern avslutar dock sin redovisning med att betona att samtidigt som frågor om kulturell mångfald har fått ett "självkänt fokus" inom vissa delar av verksamheten finns det andra delar, till exempel teknisk bemanning och marknadsföringens bild och språk, där arbetet "knappt har påbörjats".¹¹²

Rekrytering och representativitet

Vid tidigare genomförda intervjuer med myndighets- och institutionschefer (i till exempel *Tid för mångfald* av Pripp, Plisch & Printz Werner 2004) framkom att frågor om mångfald och rekrytering generellt var lågt prioriterade inom kulturlivet samtidigt som det var vanligt förekommande att den etniska mångfalden bland de anställda var som störst ju längre ned i organisationen man kom (lokalvårdare, frontpersonal, timpersonal, tekniker med flera). Däremot var det inte lika vanligt att det fanns en etnisk och kulturell mångfald bland personer i beslutsfattande ställning i ledningsgrupper och styrelser.

Mångkulturåret 2006 har tydligt bidragit till att få upp frågan om breddad rekrytering på dagordningen inom kultursektorn. Rekrytering och representativitet var två av de huvuddiskussioner som fördes under året. Hur kan den etniska och kulturella mångfalden bland de anställda öka? Ska kulturinstitutionerna "räkna huvuden", det vill säga dela in människor i grupper efter till exempel födelseort och sedan använda positiv särbehandling i någon form, eller ska de inte det? Och hur ska de göra för att hitta kompetent personal med andra referensramar än de traditionellt svenska eller västerländska? I betänkandet används en bred definition av

¹¹¹ Riksteaterns slutredovisning, sid. 1.

¹¹² Riksteaterns slutredovisning, sid. 4.

rekrytering där även till exempel tillsättning av jurymedlemmar eller uppdrag till konstnärer ingår.

Att en fråga kommit upp på dagordningen är dock inte samma sak som att den är löst. Många institutioner och myndigheter framhåller i sina slutredovisningar att de är medvetna om att den egna myndigheten har problem med den etniska och kulturella mångfalden. I sin slutredovisning av Mångkulturåret 2006 skriver myndigheten Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet att samtidigt som man strävar efter att medarbetarna ska ha "mångkulturell kompetens" medger man att förutom guider finns "medarbetare med annan bakgrund än svensk framförallt i kategorin lokalvårdare".¹¹³ Att ledningsgrupper och styrelser är viktiga för mångfalden framförs också i slutredovisningarna av flera som menade att ett särskilt fokus borde läggas på ledningsgrupperna eftersom det är dessa som påverkar innehållet i verksamheten och därmed också mångfaldsarbetet. Riksteatern skriver i sin slutredovisning att man i samband med rekryteringsprocessen har prioriterat interkulturell kompetens i framförallt nyckelfunktioner som producenter och arrangörsutvecklare och ser detta som en prioriterad ledningsfråga.

På samrådsmötena mellan samordnaren, sekreterarna och institutionerna var det många som ansåg att frågor om rekrytering och representativitet är centrala för myndigheternas och institutionernas arbete med mångfaldsfrågor. Samma reflektion görs i många slutredovisningar. Sveriges författarfond skriver i sin slutredovisning att "mycket talar för att representationsfrågan – dvs. att öka organisationens egen etniska och kulturella mångfald – är den allra viktigaste för att en myndighet skall kunna stärka sin mångkulturella kompetens".¹¹⁴ Forum för levande historia betonar i sin slutredovisning att "målet är att Forum för levande historias medarbetare ska arbeta mångkulturmedvetet/mångfaldsmedvetet, dvs. välja konsulenter, samarbetspartners och projekt med detta perspektiv i åtanke. Vid nyrekrytering ska större mångfald eftersträvas. Frågan ska återkommande tas upp inom ledningsgruppen samt med de fackliga organisationerna. Arbetet med att implementera detta sträcker sig över de kommande åren".¹¹⁵

Många institutioner har under 2006 exempelvis ordnat interna utbildningsdagar där de har diskuterat rekryteringsfrågor eller gjort

¹¹³ Livrustkammarens, Skoklosters slotts och Hallwylska museets slutredovisning, sid. 2.

¹¹⁴ Sveriges författarfonds slutredovisning, sid. 4.

¹¹⁵ Forum för levande historias slutredovisning, sid. 1.

interna mångfaldsplaner. En generell uppfattning från kulturinstitutionernas sida har varit att en av tankarna med Mångkulturåret var att mångfalden skulle öka bland den egna personalen och de har också förhållit sig till detta på olika sätt.

Det som institutionerna och myndigheterna tog upp under samrådsgruppsmötena och i sina slutredovisningar gällande rekryteringar, kan delas in i ett antal ämnesområden. Här följer en redovisning av ett urval av det som förmedlats till samordnaren.

Vad är det som ska göras?

När det gäller resonerandet kring *vad* det är som ska göras använder sig många institutioner av ett ganska odefinierat och ickeproblematiserande benämning av vad det är som de har försökt att göra, vad det är de strävar efter: "Vi har försökt hitta nya ledamöter med annan etnisk/kulturell bakgrund. Representativitet är helt avgörande." Andra har istället lagt ner en del tankekraft på att formulera mer exakt vad det är de är ute efter: "Vi har formulerat om våra platsannonser och skriver numera att vi 'strävar efter en mångfald där medarbetarnas bakgrunder, erfarenheter, kunskaper och personligheter berikar vår verksamhet'." Båda förhållningssätten har såväl för- som nackdelar. Den första är av en standard-sort som är ganska odefinierad, men tydlig med vad som är syftet och den andra visar på en tydlig svårighet: institutionen ogillar vaga formuleringar av typen "etnisk och kulturell mångfald" och har därför skapat en egen. Problemet är bara att den i sig själv inte säger något om att det bland annat är snedrekryteringen ifråga om de anställdas etniska tillhörighet som man avser att bryta. Men, trots svårigheterna som finns med båda typerna av formuleringar kan också vilken som helst av dem fungera bra – bara den som är ansvarig för rekryteringen vet vad man är ute efter att uppnå.

Någon menade att "det viktiga är att få in människor i organisationen som delar visionen om vikten av breddning snarare än människor med till exempel en viss hudfärg eller med rötter utanför Sverige". Men för till exempel Riksställningar är målsättningen "att öka mångfalden bland egen personal, externa uppdragstagare, praktikanter, samarbetspartners, arrangörer och publik".¹¹⁶ Myndigheten har också valt att ta ett samlat grepp på frågor som rör jämställdhet, arbetsmiljö, mångfald, miljö och tillgänglighet under

¹¹⁶ Riksställningars slutredovisning, sid. 1.

benämningen JAMMT. Andra, som till exempel Konstnärsnämnden, har sett över den kompetens och representativitet som finns i de beslutande organen när det gäller att bedöma ett brett spektrum av kulturella intryck och identiteter och har även, enligt slutredovisningen, haft ett ökat fokus på ansökningar som berör olika kulturella uttryck.

Hur ska det göras?

Vissa har i samband med rekryteringarna försökt att ”formalisera processen tydligare och inte kompisrekrytera”. Andra har valt att jobba med externa rådgivande organ med fokus på mångfaldsfrågor i rekryteringsprocessen eller tillsammans med headhuntingföretag med inriktning mot dessa frågor. Flera har också kombinerat försöken till breddad rekrytering med interna utbildningsåtgärder, någon eftersom man sett tecken på problem: ”Internt har vi jobbat med företagskulturen och stött på grumliga idéer om mångfald.” Andra har konkreta metoder och mål och någon institution uttryckte att ”det är viktigt att arbeta strategiskt och långsiktigt och vi tillämpar också positiv särbehandling vid lika kompetens”. Inom teatern har man till exempel arbetat med ”blind casting” för att ge människor med olika bakgrunder en möjlighet att provspela för olika roller utan att något avseende ska fästas vid etnisk eller kulturell tillhörighet. Någon betonar vikten av att ”aldrig annonsera efter en blatte” eftersom ”man inte kan komma in som en representant för ett utanförskap utan som en representant för en själv”. Riksantikvarieämbetet har, enligt slutredovisningen, utarbetat en särskild rekryteringspolicy och rekryteringshandbok i vilka mångfaldsfrågor ingår.

Några berättar också om hur satsningar på nya områden gett nya sökanden. Danshögskolan satsade på en ny genre inom sitt område och fick direkt en ökad mångfald. Operahögskolan har gjort försök med uppsökande verksamhet i områden där det kommer få sökande ifrån. Många utbildningsinstitutioner har insett att de missar många talanger genom den bristande rekryteringen från vissa områden. Andra, som Dramatiska institutet, har startat introducerande utbildningar för att locka studenter som kanske annars inte hade sökt sig dit. Flera av dem har också formulerat sig kring att det handlar om att utarbeta en annan sökprofil och inte bara arbeta med breddad rekrytering. En del av utbildningsinstitutio-

nerna framhåller också att det handlar om att "leta bättre" (Operahögskolan, Kungliga konsthögskolan).

Varför har man jobbat med dessa frågor?

En del institutioner nämner att de har märkt att själva närvaron av personer med annan bakgrund än etnisk svensk spelar roll. "De med svensk bakgrund tar andra beslut när det finns personer med annan etnisk bakgrund i rummet." Andra anser att det är viktigt att man tilltalar så många som möjligt: "Vi har gjort analyser av vad som behöver göras, och kommit fram till att det är viktigt att vi finns tillgängliga för alla." Att nå så många som möjligt är för flera en tillräcklig drivkraft, "mångfald är en framgångsfaktor" och "det är också en drivkraft i sig att få folk att inse att det är en styrka att ha en större etnisk mångfald", medan andra menar att "det är en demokratifråga".

"Vi utlyste en tjänst och fick in 1500 ansökningar"

Kultursektorn är en sektor där det är svårt att få arbete och konkurrensen är i många fall stenhård. Detta kan i sig bidra till att människor med en svagare ställning på den svenska arbetsmarknaden och bristande social uppbackning drar sig för att utbilda sig till yrken som finns inom sektorn. Det kan också leda till att motivationen hos arbetsgivare för att ge sig ut och leta efter ännu fler personer, när man redan sitter med hundratals ansökningar till en tjänst, är låg. Som någon på ett samrådsmöte menade: "Jag får redan in så enormt mycket dåliga ansökningar, varför skulle jag ge mig ut för att leta upp ännu fler?", medan någon annan sa apropå att marknadsföra institutionen i nya sammanhang: "Vi är fullt ut kända överallt, de som finns känner redan till oss." Någon institution har också uttryckt att man lite grann känner sig som att man håller på med "falsk marknadsföring" när man gjort satsningar som syftat till att få till exempel en bättre bredd bland sina uppdragstagare, när man samtidigt vet att det är väldigt svårt att få ett uppdrag överhuvudtaget. Man vet också att det finns en stelhet i sektorn, personalomsättningen är låg, och det kommer att ta lång tid att få en mer diversifierad anställd grupp. Denna insikt om läget på

arbetsmarknaden kan också leda till att en del institutioner nästan ger upp innan de har börjat.

”Det finns oöverstigliga hinder – eller det finns saker man bara inte gör”

Många uttrycker sig mycket starkt negativt till kvotering och det finns också en oklarhet kring vad som egentligen är kvotering och vad som är positiv särbehandling. Det finns hos flera en rädsla för att om man börjar med positiv särbehandling (kvotering är enligt svensk lag inte tillåtet) kommer människor att misstänkliggöras för att ha rekryterats enbart på grund av just denna, och antas sakna kompetens för arbetet. Inte heller avidentifierade ansökningshandlingar är en väg enligt många som mer eller mindre kategoriskt menar att ”det kommer inte att fungera”. En del utgår också ifrån att det inte kommer att bli ”konstnärligt bra”. ”Det får inte bli garnityr det där med att rekrytera folk med annan etnisk bakgrund.” Andra konstaterar bara att kultursektorn är en svår bransch att försöka förändra: ”Attityderna, nätverken och värdekonserveratismen är oerhört stark inom kulturområdet.”

Ett annat problem med dagens slimmade organisationer, som några av mötesdeltagarna också lyfte fram, är att det ofta bara finns en person per funktion. Denna ”skelettorganisation” eller, som någon kallade det, ”den lilla institutionens stora problem”, gör att den som anställs måste ha erfarenheter från liknande arbeten. Detta blir också ett hinder för den breddade rekryteringen, menar flera.

Men könsbalansen då?

Några institutioner ställer en underrepresenterad grupp mot en annan. Man menar till exempel att ”kvinnor generellt inte har kommit lika långt som män inom yrket” och att läget för utlandsfödda kvinnor är ”ännu värre”. Därför, menar en del, blir det för svårt att lyckas med den breddade rekryteringen, särskilt om det ställs krav på både jämställdhets- och mångfaldsperspektiv: ”Ett globalt perspektiv på verksamheten medför därför närmast automatiskt en ojämn könsbalans.” Samtidigt domineras kultursektorn idag till stora delar av kvinnor, såväl bland de anställda som bland besökare och publik och en del institutioner framför att det snarare

handlar om att ”få in fler män på vissa befattningar där kvinnorna idag nästan dominerar helt”.

”Det finns ju inga”

En del institutioner menar att de själva egentligen inte kan göra så mycket för att förbättra personalens eller de sökandes sammansättning. Ansvaret ligger istället någon annanstans, som till exempel på utbildningsinstitutionerna. Det är, enligt dessa institutioner, de som måste bli bättre på att skaffa fram en rekryteringsbas: ”Vi är beroende av leverans från universiteten. Vad gör de för att säkra mångfalden bland studenterna?” eller ”sfi-undervisningen borde skärskådas”.

”Ska vi räkna huvuden då, eller?”

”Vi har räknat och vi har faktiskt jättemånga halvgreker och halvitalienare här – men kanske inte några utomeuropeiskt födda” eller ”vår personal vill faktiskt inte bli registrerad”. Det är lätt att låsa sig vid och fastna i en diskussion om hur man ska räkna, om man ska räkna alls, för- och nackdelar med det och om hur man överhuvudtaget ska arbeta med frågorna. Som någon sa: ”Vi har ingen plan för mångfald, för hur ska man arbeta strategiskt med de här frågorna. Ska man räkna? Vilka är invandrare?”

”Här hos oss är faktiskt kvalitet och kompetens viktigast”

Att ställa kvalitet mot mångfald är ett vanligt förekommande resonemang. Det har skrivits mycket om detta i framförallt jämställdhetssammanhang (se till exempel *Plats på scen* SOU 2006:42). Liknande resonemang finns även inom mångfaldsområdet.

Några exempel på hur institutioner har resonerat under samrådsgruppsmötena: ”Vi är en liten institution och alla är ensamma i sina respektive funktioner och måste därför ha erfarenhet”, ”det funkar inte med särbehandling och anonymiserade ansökningar, det går inte att gå förbi kompetensen”. ”Man får inte överdriva representationstanken, man kan transcendera sin identitet”, ”det viktigaste är att få in folk som delar visionen kring vikten av breddning, snarare än människor med viss hudfärg”. Även om dessa två senare

resonemang är lätta att hålla med om, kan det ibland också leda till väldigt problematiska situationer, där man slår sig till ro med en relativt enhetlig personalstyrka där personalsammansättningen är oviktig – eftersom alla ju ändå tycker att frågorna är viktiga!

Det finns också exempel på dem som resonerade på ett väldigt liknande sätt som ovanstående, men som sedan drog helt andra slutsatser, nämligen att om bredden inte är så stor så är inte kompetensen det heller: ”Vår rekrytering ska styras av förtjänst och skicklighet. Vår externa rekryteringsfirma levererade ett för dåligt underlag och vi gav dem bakläxa. Då lyckades de hitta en bättre blandning på folk.” Några har också lyft att kompetens inte är naturgivet och att det är nödvändigt att ha en diskussion om vad det är.

Nätverk

Kulturlivet i Sverige präglas till stora delar av de starka formella och informella nätverk som finns, vilket flera aktörer lyft fram under samrådsgruppsmötena och i slutredovisningarna. Flera myndigheter och institutioner är självkritiska när det gäller nätverkens betydelse för bland annat rekryteringen. Sveriges författarfond skriver i sin slutredovisning att:

Det råder ingen tvekan om att rekryteringen från båda håll sker inom kända nätverk på ett sätt som är begränsande för en etnisk och kulturell mångfald. Vilka motiven än kan vara för en förbättrad representativitet, måste kraven riktas mot regeringen själv och mot upphovsmannaorganisationerna. Författarfonden kan bara i de informella kontakter som tas inför beslut om representation i fondstyrelsen lyfta fram denna aspekt och påpeka värdet av att den beaktas.¹¹⁷

Andra, som exempelvis Operan, anser inte att nätverksrekryteringen är ett särskilt stort problem. Operan skriver i sin slutredovisning: ”De flesta yrken inom Operans verksamhet är så högt specialiserade att den ’nätverksrekrytering’, som kulturlivet ibland kritiserar för, neutraliseras av krav på extremt hög kompetens.”¹¹⁸

Nätverk kan förstås också användas på ett för mångfaldsfrågan positivt sätt. På samrådsmötena diskuterades också om det behövde skapas ett nytt nätverk för chefer kring bland annat mångfaldsfrågor. En institutionschef var kritisk och menade att: ”Vi har suttit

¹¹⁷ Sveriges författarfonds slutredovisning, sid. 4.

¹¹⁸ Operans slutredovisning, sid. 3.

mycket och snackat. Vi har varandras telefonnummer. Alla har en stark vilja att 'arbeta med frågorna'. Vill man ha råd kan man ringa någon." Andra var mer positivt inställda: "Vad händer på andra institutioner? Vad händer efter mötena? Det är viktigt att träffas på olika nivåer och lära av varandra." Någon förslog att man kanske skulle kunna ha ett forum på Internet för att diskutera frågorna: "Vi behöver lära av varandra för att inte göra om samma misstag och inte 'uppfinna hjulet' på nytt."

En positiv möjlighet: Accessprojektet

Flera av mötesdeltagarna i samrådsgruppsmötena lyfte fram det statliga Accessprojektet¹¹⁹ som en satsning som hade gjort det möjligt att få in fler personer med olika bakgrunder i organisationen. Enligt somliga har Accesstjänsterna aktivt använts för att stärka mångfalden medan andra anser att det mest är en "slump" att man har fått in många med en annan bakgrund än etnisk svensk. Någon uttrycker att det har varit lätt att hitta Access-projektanställda med bakgrund i andra delar av världen och menar att detta antagligen beror på "att det finns en högre arbetslöshet bland dessa".

Även i slutredovisningarna lyfts Accessprojektet fram som en bidragande orsak till en ökad etnisk och kulturell mångfald i personalstyrkan, bland annat nämns detta av Institutet för språk och folkminnen (samiska samlingarna), Skoklosters slott (utställningsproduktion) och Tekniska museet (projekt om parabol). Arkitekturmuseet menar att Accessprojektet har bidragit till att öka mångfalden i personalstyrkan och att "andelen utlandsfödda medarbetare var större bland dessa än i den ordinarie personalen" men att "på museet som helhet är dock andelen fortfarande låg, särskilt bland de fast anställda".¹²⁰

Eftersom detta endast är en tillfällig sysselsättningsåtgärd för att få in arbetslösa akademiker på arbetsmarknaden återstår det att se hur många av dem som idag arbetar inom projektet som kommer att arbeta kvar på kulturinstitutionerna när de ekonomiska medlen är slut. Men för många människor är satsningar som till exempel

¹¹⁹ Regeringen gav i oktober 2005 Kulturrådet i uppdrag att genomföra en satsning på sysselsättningsåtgärder inom kultursektorn under 2006 och 2007. Syftet med projektet är att stärka arbetet med att bevara, vårda och tillgängliggöra samlingar, föremål och arkivalier inom hela kulturområdet. Under 2006 fördelades 271 miljoner kr och 770 tidigare arbetslösa akademiker anställdes. www.kulturradet.se

¹²⁰ Arkitekturmuseets slutredovisning, sid. 3.

Access åtminstone ett viktigt första steg in på arbetsmarknaden där möjligheter ges att skapa kontakter och ingå i nätverk som på sikt förhoppningsvis kan leda till en fortsatt anställning inom kultursektorn.

Statlig styrning

En annan fråga som har diskuterats flitigt inom kulturlivet under 2006, och för samordnarens och sekreterarnas del också under 2005 och 2007 i den dialog vi haft med kulturlivet under hela vårt arbete, har varit den om statlig styrning och principen om ”armlängds avstånd” i statens relation till sina myndigheter och institutioner. Förespråkarna för den senare menar att staten endast ska sätta ramarna för verksamheten men inte ”lägga sig i” på detaljnivå, eller som en av mötesdeltagarna sade: ”Armlängden har hittills aldrig blivit för lång.”

På samrådsmötena diskuterades hur olika styrmedel, däribland de statliga myndigheternas och institutionernas regleringsbrev, kan användas i syfte att främja en ökad mångfald i verksamheten. Några menade att det krävs tuffare tag med både ”piska och morot” för att skynda på såväl det interna som det externa mångfaldsarbetet. En metod för att åstadkomma detta, menade några, är att precisera och förtydliga de mål, uppdrag och återrapporteringskrav som ges i de årliga regleringsbreven. Dessa innehåller idag relativt allmänna och vaga formuleringar om vad det är som förväntas av myndigheterna och institutionerna när det bland annat gäller deras mångfaldsarbete. Detta tyckte andra deltagare i samrådsmötena tvärtom snarare var bra, bland annat just med hänvisning till principen om armlängds avstånd.

Kritiker mot regleringsbrevens utformning brukar hävda att de generella skrivningarna öppnar upp för godtyckliga insatser som sällan inkluderar konkreta resultatmål (se till exempel Mångkulturellt centrum studie *Tid för mångfald*) och att de istället borde vara mer av ”levande dokument” som noggrannare följs upp och utvärderas. Förespråkarna brukar hävda att regleringsbrevens nuvarande utformning ger myndigheterna och institutionerna frihet att utifrån sina egna förutsättningar bedriva verksamhet i enlighet med de ramar som staten sätter.

Flera institutionschefer efterlyser en översyn av formerna för uppföljning och mål- och resultatdialog.¹²¹ Den sistnämnda, hävdar flera, sker idag allt för sällan och skulle behöva fördjupas och utvecklas ytterligare. En viktig fråga är också hur en tydligare uppföljning från Kulturdepartementets sida av vad varje enskild myndighet och institution presterar kan utformas. Som det ser ut idag saknas ofta en heltäckande uppföljning av måluppfyllelse och resultatredovisning när det gäller exempelvis mångfaldsarbetet. Här skulle krav på konkreta resultatmål kunna innebära att viktiga kunskaper och erfarenheter via departementet även överförs till andra myndigheter och institutioner såväl innanför som utanför kulturområdet.

Ett argument som en del kulturinstitutioner har fört fram mot ökad statlig styrning är värnandet av ”den konstnärliga friheten”. Denna invändning delas dels av dem som önskar se mer av frihet och självständighet gentemot staten men även av dem som månar om att själva få prioritera vilka frågor som de anser är viktiga, eller som en mötesdeltagare uttryckte det: ”Vi måste bita den hand som föder oss.”

I dialogen med kulturinstitutionerna har det också framkommit kritik mot själva konceptet med ”år” av Mångkulturårets typ: bland annat att de kommer för tätt och för sent för verksamhetsplaneringen och att man från statens sida måste tänka mer långsiktigt och se över formerna för myndighetsstyrningen. Viktiga frågor som till exempel ökad mångfald måste i första hand vara föremål för en långsiktig satsning, framförde flera företrädare för kulturinstitutionerna. Några menar till och med att Mångkulturåret kanske snarare fördröjt ett viktigt långsiktigt arbete, eftersom detta nu fick ”dela fokus med medieuppmärksamheten kring själva året”. Andra framhåller att Mångkulturåret har varit viktigt, eftersom det ”tvingat fram ett fokus på frågorna” eller ”möjliggjort satsningar”.

Utbildning av chefer och anställda

På samrådsmötena och i slutredovisningarna har flera myndigheter och institutioner påpekat behovet av ökade kunskaper om mångfaldsfrågor såväl i den interna som i den externa verksamheten.

¹²¹ Ungefär en gång vartannat år äger en mål- och resultatdialog rum mellan statssekreteraren och myndighets-/institutionschefen för att följa upp myndighetens/institutionens verksamhet under det gångna året.

Under 2006 har en del institutioner berört mångfaldsfrågor i introduktionsutbildningen för alla nyanställda medarbetare (Riksantikvarieämbetet) eller genomfört en utbildning i jämställdhets- och mångfaldsfrågor för nyutbildade filmkonsulenter (Svenska Filminstitutet).

Andra har valt att fokusera på chefsutbildningar: Riksantikvarieämbetet (religionsutövning, konfliktlösning och metoder att upptäcka förekomst av diskriminering och trakasserier), Statens historiska museer (lät samtliga chefer genomgå en MOD-kurs (Mångfald och Dialog) om mångfald, fördomar och diskriminering i samarbete med Studieförbundet Sensus), Dramaten (genomförde tillsammans med Intercult ett mångfaldsseminarium för chefer och nyckelpersoner som arbetar med de konstnärliga beslutsprocesserna. Övriga chefer på lednings- och mellannivå fick genomgå en utbildning för att stärka mångfaldskompetensen i de delar som ryms inom personalansvaret), Svenska Filminstitutet (genomförde ett seminarium för ledningsgrupp, enhetschefer och filmkonsulenter).

Andra har genomfört seminarier, föreläsningar och utbildningar för hela eller delar av personalen: Nationalmuseum (har tillsammans med Utvecklingsrådet utbildat hela personalen i "Olikheter som tillgång" på internat och som seminarier på arbetsplatsen), Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet (genomförde en utbildningsdag kring mångfaldsfrågor på Mångkulturellt centrum), Nordiska museet (har under året anordnat månatliga fredagsseminarier för museets personal där frågor om minoritets- och mångfaldsaspekter har diskuterats), Statens musiksamlingar (har anordnat ett seminarium för hela personalen där begrepp som mångkultur, etnicitet och identitet har diskuterats), Statens historiska museer (anordnade under 2006 två heldagsseminarier för samtliga anställda om bland annat postkoloniala perspektiv).

En del myndigheter och institutioner har använt sig av externa föreläsare för att diskutera frågor om etnisk och kulturell mångfald. Forum för levande historia bjöd i samband med ett av sina veckomöten in en extern föreläsare för att tillsammans med personalen diskutera hur man kan arbeta internt för att erbjuda en verksamhet som är angelägen för alla samt hur man når "nya" besökare som inte ingår i den normgivande gruppen. En del har genomfört studiebesök (Skansen, Talboks- och punktskriftsbiblioteket).

Handlingsplaner och policydokument

Flera myndigheter och institutioner har haft som mål att under 2006 utarbeta eller revidera befintliga handlingsplaner och policydokument som berör mångfaldsfrågor (bland andra Riksantikvarieämbetet, Statens maritima museer, Forum för levande historia, Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, Tekniska museet, Dramaten). Enligt Statens maritima museers mångfaldspolicy är kriterierna för mångfald på myndigheten att "befolkningsammansättningen bör speglas bland de anställda och att mångfald ska finnas i hela organisationen på alla nivåer".¹²²

I Statens museer för världskulturs jämställdhets- och mångfaldsplan sattes målet att minst 30 procent av dem som rekryterades till Accessprojektet skulle "bidra till att öka mångfalden inom organisationen" och att "underrepresenterat kön" skulle prioriteras. I myndighetens egen utvärdering framkom dock att detta mål inte nåddes trots över 1 000 ansökningar och att orsaken till detta är, enligt myndigheten, de få sökande med annan etnisk bakgrund än svensk inom det kulturvetenskapliga området som idag finns på de svenska universiteten och högskolorna. Forum för levande historia har också valt att satsa på tillgänglighetsfrågor i stort och utarbetat en handlingsplan för detta vilken är tänkt att bidra till "en attitydförändring när det gäller synen på exkludering och inkludering".¹²³

Produktion

Utställningar, föreställningar med mera under 2006

Under Mångkulturåret 2006 har det runt om i Sverige genomförts en mängd olika insatser för att uppmärksamma och införliva frågor om etnisk och kulturell mångfald i de olika verksamheter som har deltagit. Samordnaren har inte haft möjlighet att ta del av mer än en bråkdel och har inte heller haft möjlighet att göra någon kvalitetsbedömning av de olika evenemangen. Den uppräkningslista som görs här och i följande avsnitt ska därför endast läsas som en sammanställning av en del av det som hände under året. Samordnaren har velat visa på bredden i de aktiviteter som ordnades. Eftersom tanken med Mångkulturåret var att kulturinstitutionerna själva skulle

¹²² Statens maritima museers slutredovisning, sid. 4.

¹²³ Forum för levande historias slutredovisning, sid. 2.

tolka och avgöra hur årets syften bäst togs tillvara och framhövdes på den egna institutionen syns i det anordnade en väldig bredd och spridning. Samtliga av de nedan nämnda evenemangen är sådana som arrangören själv lyft fram som anordnade med anledning av Mångkulturåret 2006.

Flera museer har på olika sätt i sina utställningar och i sin programverksamhet velat belysa aktuella frågor i dagens samhälle, kopplade till etnisk och kulturell mångfald. Nationalmuseum genomförde tillsammans med Tensta Konsthall utanför Stockholm utställningen *Jihani Kalapour* (världskulturarv på kurdiska) där medlemmar i Tensta-Hjulsta Kvinnoförening fick välja ut föremål ur museets samlingar och sätta in dem i en egen kontext.

Nordiska museet har under 2006 bland annat visat utställningen *Sommarslöjd 2006* och *North meets South* med design och konsthantverk från Ryssland, Afrika, Norden och Sverige med syfte att diskutera det som förenar och skiljer olika uttryck och ifrågasätta "det typiskt svenska". Museet visade också den av Mångkulturellt centrum producerade utställningen *Än sen då? – en utställning om döden* som gav olika religioners, kulturers och generationers syn på döden och livet efter detta.

På Arbetets museum visades bland annat Elin Berges utställning *Slöjor* samt *Rötter* om fotografen Sanna Sjösvärds uppväxt i Teheran i Iran.

Historiska museet producerade utställningen *Spelet om Maya* och ville med den förmedla ett annat perspektiv på mayakulturen än den gängse.

Riksutställningar har bland annat producerat utställningarna *Leva i två världar* (judiska, romska och samiska ungdomars upplevelser av att vara ung i Sverige idag och leva med rötter i två kulturer), *Kongospår* (om Nordens delaktighet och roll i kolonisationen runt Kongofloden) samt *Fördomsbiblioteket* (där man under 15 minuter kan "låna" en person att samtala med, läs mer om detta under Goda exempel).

Arkitekturmuseet visade utställningen *Import: Utomeuropeiska influenser* (om att internationalisering inte är något nytt fenomen inom arkitekturen) och har även fokuserat på Asien, särskilt Japan.

Moderna Museet visade utställningen *Africa Remix* med ett åttiotal konstnärskap från ett tjugotal länder i Afrika.

Tekniska museet genomförde tillsammans med Mångkulturellt centrum ett dokumentationsprojekt om riksradio och parabler som resulterade i utställningen *Parabler* på Mångkulturellt cent-

rum. Projektet möjliggjordes av de Accessmedel som museet tilldelades.

Naturhistoriska riksmuseet deltog i vandringsutställningen *Får man grilla här? – Kulturell mångfald möter biologisk mångfald* som har producerats av Regionmuseet i Kristianstad och vill belysa frågor om natur och allemansrätt i ett mångkulturellt samhälle.

Riksantikvarieämbetet tog initiativ till sommarutställningen *Lever vikingen?* på Birkamuseet med ambitionen att ställa frågor om vad som är myt och sanning om vikingen. Utställningen gjordes i samarbete med tidningen Gringo som bland annat producerade utställningstexter och intervjuade högstadiel elever i skolor i Stockholmsförorten Skärholmen om deras syn på vikingarna.

Skansen skapade, med inspiration från Fittja koloniområde, två odlingslotter med växter och odlingsätt från Mellanöstern och Sydostasien.

Med syfte att få en ökad mångfald bland de konstnärer som får offentliga uppdrag anordnade Statens konstråd en portfoliovisning i Malmö i oktober 2006 (läs mer om detta under Goda exempel). Myndighetens egen analys visar att ”med några undantag nådde vi den grupp konstnärer vi sökte, vars konst vi inte visste fanns”.¹²⁴

Även scenkonstinstitutionerna har inom ramen för Mångkulturåret 2006 fokuserat på frågor om etnisk och kulturell mångfald i sin produktion. Dramaten spelade under 2006 *Sultanens hemlighet* med text av Tawfiq al Hakim och i regi av Eva Bergman och *De sju städerna* med text av Jörgen Hjerdt och i regi av Åsa Kalmér.

Operan satte upp *Svall* – en opera om hedersmord och samarbetade med bland annat organisationer som arbetar med dessa frågor. Om uppsättningen skriver Operan ”ämnen med denna genomslagskraft förpliktade engagerade konstnärer att reagera. Att gestalta dem är på intet sätt förbehållet någon särskild grupp. På samma sätt är de också en angelägenhet för en bred publik”. I samband med en av föreställningarna genomfördes även ett samtal på Kulturhuset i Stockholm. Operan skriver om satsningen i sin slutredovisning:

Naturligtvis vände vi oss både till en operavan publik, som här får bredda sitt engagemang, och till en ny publik, som attraheras av ämnet. Det vore naivt att ha överdrivna förväntningar på en modern operas förmåga att påverka ett svårt samhällsproblem men många åskådare som deltog i diskussionen framhöll hur viktigt det var att en institution med Operans prestige hjälper till att ”lyfta” en svår och kontroversiell fråga, som i grunden inte handlar om kulturell olikhet utan om

¹²⁴ Statens konstråds slutredovisning, sid. 4.

mänskliga rättigheter. Vi når en viktig del av vårt mål med denna beställning om ett våldsamt samhällsproblem gestaltat i operans form som väcker medkänsla, indignation och en möjlig katharsis, också hos den för vilken detta konstnärliga språk är nytt och kanske till en början främmande.¹²⁵

Rikskonserter turnerade musik- och dansföreställningen *Vi är dom* med utgångspunkt i den urbana musik- och dansstil som många ungdomar utövar.

Programverksamhet

Under 2006 har bland annat museerna i samband med sina utställningar anordnat programverksamhet med samtal, föreläsningar, framträdanden med mera som på olika sätt har försökt spegla dagens mångkulturella Sverige. Världskulturmuseet har bland annat arbetat med *Community Night*, ett koncept i vilket man upplåtit lokaler, teknik och marknadsföring för organisationer och föreningar som skapar egna program på museet.

Musikmuseet (Statens musiksamlingar) har fokuserat på funktionshinderades tillgång till dans och musik och anordnat temakvällar med musikaliska uttryck från olika delar av världen. Skansen anordnade i maj 2006 *Bazaar – mångkulturella dagar* då inbjudna föreningar baserade på etnisk grund visade sina folkdräkter tillsammans med svenska folkdräkter. I anslutning till Moderna Museets utställning *Africa Remix* erbjöds i samarbete med CinemAfrica möjlighet att se afrikanska filmer, lyssna på konserter och delta i konstnärssamtal. Armémuseum genomförde ”Tema Afghanistan”, en temadag med föredrag och musik, samt ”Mattor minns – om war rugs”, om krigsmattor producerade i flyktinglägren under Afghanistan-kriget på 1980-talet. Svenska Filminstitutet har via Cinemateket i Stockholm, Göteborg och Malmö visat äldre och nyare kvalitetsfilmer som på olika sätt skildrat frågor om mångfald och som i övrigt inte fått svensk distribution.

Dokumentation och forskning

Statens musiksamlingar har under Mångkulturåret 2006 skissat på en rad möjliga dokumentations- och forskningsprojekt som myn-

¹²⁵ Operans slutredovisning, sid. 1-2.

digheten skulle vilja se förverkligade. Till dessa hör bland annat projekten *Romerna i musiken och musiken i romerna* (om den romska musiktraditionen), *Sverige, islam och estetiska media* (om musikaliska uttrycksformer inom islam), *Sången i synagogan* (om den kantoriala sången chazzanut), *Att sjunga sig kurdisk* (om kurdisk musikprofil), *En sekulär motbild?* (om den persiska konstmusikformen dastgah), samt *Herder i folkhemmet* (om svensk folkmusik).

Seminarier, konferenser och samtal

Under Bok & Bibliotek 2006 arrangerade Sveriges författarfond tillsammans med Kulturrådet ett seminarium under rubriken "Översättaren om månglitteraturen". Marinmuseum i Karlskrona stod som värd för den pedagogiska mångfaldskonferensen *Många modiga möten* med unga människors identitetsskapande processer i fokus. Statens konstråd var tillsammans med bland andra Riksställningar en av arrangörerna av seminariet *Varför blir det så snett? III* på Malmö konstmuseum i slutet av januari 2006 som fokuserade på kvalitet, smak och mångfald. Arkitekturmuseet arrangerade under hösten 2006 den internationella konferensen *Stadsplanering och mångfald* om hur man genom stadsplanering kan främja en mångkulturell stad. Statens musiksamlingar arrangerade en internationell musiketnologisk konferens i Jokkmokk i september 2006 om musikens roll i mångkulturella kontexter. Institutet för språk och folkminnen anordnade i oktober 2006 ett symposium om namn i ett mångkulturellt perspektiv med bland annat ett samtal om dagens attityder till förnamn "Vilda, Månfare, Mohammed och Melvin". På Moderna Museet arrangerades bland annat konferensen *The New European Cultural Landscape and The Jewish Experience* samt *Ett museum för alla? Om konstmuseers tillgänglighet och förändring*.

Kvalitetsbegreppet

Kvalitet är ett omdebatterat begrepp inom kulturlivet. Vad är kvalitet och vem avgör det? Det har varit en av de frågor som ständigt har återkommit i diskussionerna under 2006.

Under Mångkulturåret 2006 har det runt om i Sverige genomförts en rad olika aktiviteter och verksamheter som på olika sätt har velat spegla det samhälle vi lever i. Mycket av detta tycker samordnaren har varit bra, annat kanske har varit mindre bra. Men vem är det egentligen som avgör om en utställning, en föreställning, ett konstverk, en bok eller en film är av "god kvalitet"?

I diskussionerna inför Mångkulturåret 2006 väckte kvalitetsbegreppet kopplat till frågor om mångfald hos en del företrädare för vissa kulturinstitutioner farhågor om bristande kvalitet, kompetens och professionalism såväl i det innehållsmässiga som hos utövarna. En ambivalent hållning präglade synen på "mångfaldens bärare" som några som inte riktigt nådde upp till de kvalitetsmässiga kriterier, som förespråkarna hävdade, kännetecknade kulturlivets olika yttringar. Denna hållning var särskilt framträdande inom verksamheter kopplade till museer och kulturarv. Detta skildrades också i *Tid för mångfald*.

Kvalitet, urval, innehåll och besökare/publik går ofta hand i hand. På ett av samrådsgruppsmötena påpekade en institutionschef att det finns ett "samspel mellan vad man visar och vilka som kommer". Detta gäller kanske inte nödvändigtvis ifråga om besökarnas etniska bakgrund utan i första hand när det gäller att kunna identifiera sig och känna samhörighet med det som produceras. Att exempelvis personer med turkiskt ursprung bosatta i Sverige per automatik skulle vara intresserade av turkisk konst bara för att den är gjord av turkiska konstnärer eller skildrar Turkiet av igår, idag eller imorgon är en allt för enkel slutsats. Visst kan det finnas uttryck och teman i konsten som en turk lättare kan ta till sig och identifiera sig med än personer med annat etniskt ursprung, men detta innebär inte att en turk inte skulle kunna vara mer eller lika intresserad av till exempel svenskt 1800-talsmåleri eller japansk kalligrafi. Det kan därför finnas en poäng med att "frikoppla" de konstnärliga uttrycken från dess utövares bakgrund och istället fokusera på innehållet och uttrycket som sådant och därmed kanske också nå en större och mer diversifierad publik.

Sveriges författarfond för i sin slutredovisning en diskussion om hur kvalitet och mångfald kan förenas och ställer frågan: "Kan man tänka sig ett kvalitetsbegrepp som istället är inkluderande, så att det per definition strävar mot en större mångfald, ur alla tänkbara aspekter? Kan det exempelvis i sig vara ett slags konstnärlig kvalitet att verka i en i Sverige ovanlig och mindre synlig litterär tradi-

tion?”.¹²⁶ Enligt Operan har ”ett omdiskuterat begrepp som representativitet ingen självklar plats i en diskussion om konstnärlig kvalitet”.¹²⁷

Inom utbildningsvärlden får frågor om kvalitet och urval en delvis annan innebörd. Under de samrådsgruppsmöten som samordnaren och sekreterarna haft med företrädare för universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar diskuterades hur antagningsprocessen kan göras mer transparent och vilken roll som jurygrupper, bedömning av arbetsprover etcetera har för studenternas möjligheter att komma in på utbildningarna. Vem och vad är det som avgör vad som är ”god kvalitet”? De konstförberedande och eftergymnasiala påbyggnadsutbildningarna fyller en viktig funktion när det gäller att öka studenternas möjligheter att komma in på universitetens och högskolornas eftertraktade utbildningar. Ett problem är dock att många ungdomar idag inte har råd att själva bekosta de ibland dyra förberedande kurser som i vissa fall är nödvändiga för att överhuvudtaget ha en chans att söka sig vidare i utbildningssystemet. Idag arbetar allt fler av utbildningsinstitutionerna aktivt för att bredda rekryteringen av studenter med olika sociala bakgrunder. Detta är en viktig fråga, inte minst mot bakgrund av att den ökande globaliseringen ställer nya krav på universitet och högskolor att i konkurrens med andra locka till sig de duktigaste studenterna från hela världen.

Dramatiska institutet skriver apropå kvalitet att ”DI vill vara en konstnärlig högskola där studenterna möter ett dynamiskt kvalitetsbegrepp, där kanon (de verk och konstnärer som har ’klassikerstatus’) utgörs av både mäns och kvinnors verk från skilda kulturer och där det finns en stark potential för konstnärlig utveckling inom det fält som likabehandlingsfrågorna utgör”.¹²⁸ Konstfack menar att ”det är av vikt att se ökad mångfald som en kvalitetsfaktor i sig, bredden av de konstnärliga utövarna inom olika områden behöver självklart motsvara bredden i samhället i övrigt beträffande etnicitet”.¹²⁹

Vad som anses vara kvalitet varierar mellan olika konstnärliga uttryck och genrer. Här kommer också en koppling till språket in. Det verbala språket kan fungera både som en nyckel och ett verktyg men även som ett hinder för att uttrycka sina förmågor och

¹²⁶ Sveriges författarfonds slutredovisning, sid. 7.

¹²⁷ Operans slutredovisning, sid. 3.

¹²⁸ Dramatiska institutets slutredovisning, sid. 2.

¹²⁹ Konstfacks slutredovisning, sid. 1.

tolka och förstå det som förmedlas. Detta gäller kanske i synnerhet för teatern där det talade ordet står i fokus för det konstnärliga uttrycket. Hur ”kvaliteten” påverkas hos de utexaminerade studenterna när socialiseringsprocessen – som gör att ”alla kommer ut likadana”, som en företrädare för en utbildningsinstitution uttryckte det – under utbildningen i vissa fall är så stark är en annan viktig fråga. Och vilken roll spelar ”kvaliteten” för bedömningen av autodidakter och myten om ”det konstnärliga geniet”? Kvalitet är ytterst en fråga om makt. Och som med alla frågor som på olika sätt berör inflytande och resurser är makt något som kan användas för att inkludera men också för att exkludera.

Diskussionerna under 2006 har också handlat en hel del om kvotering eller snarare positiv särbehandling. I kvalitetshänseende har dessa båda begrepp kopplade till ambitionen om en ökad mångfald använts som förespegling för en minskad kvalitet. I den dialog med utbildningsinstitutionerna som samordnaren haft har det framkommit en ambivalent inställning till metoder av detta slag. Kultursektorns företrädare är inte eniga. Några företrädare för kulturinstitutioner har en relativt positiv inställning till positiv särbehandling och andra typer av främjandeåtgärder, medan andra är kritiska. Ibland men inte alltid är det just farhågorna om den minskade kvaliteten som tas upp som anledning till den kritiska hållningen, ibland finns det andra anledningar, som också nämnts tidigare: ”Jag tror inte på positiv särbehandling. Det blir grupperings- och gränsdragningsproblem. Tydlighet och professionella kravprofiler etc. är viktigare.” ”Man måste också tänka på varför man vill göra det. För myndighetens kompetens skull, eller för rättvisans skull?” ”Det behövs inte avidentifiering eller positiv särbehandling. Vill man så går det.”

Publik

Många av de insatser som myndigheter och institutioner har genomfört under Mångkulturåret 2006 har handlat om att nå, för dem, ”nya grupper” av publik och få fler människor att ta del av offentligt finansierad kulturverksamhet.

Historiska museet samarbetade bland annat med tidningen Gringo kring *Gringo filmfestival* (november 2006) som hade temat historiska förortsfilm. Myndigheten genomförde även visningen *Alla är vi invandrare* där man försökte att problematisera bilden av

vem som är invandrare och vilka som har bidragit till det som vi idag kallar Sverige och svensk kultur. Svenska Filminstitutet har via Cinemateket i Stockholm, Göteborg och Malmö bedrivit ett aktivt publikarbete i "invandrantäta områden" för att försöka nå grupper "som annars inte återfinns bland Cinematekets medlemmar". För att nå "nya" grupper har Forum för levande historia bland annat arbetat med guidningar av utställningen *Anne Frank och jag* på kurdiska, persiska, serbiska och arabiska. Armémuseum har valt att "driva ett antal projekt i invandrantäta områden" och försökt lära sig att "förstå de mönster som får besökaren att välja eller att inte välja" museet som utflyktsmål.¹³⁰ Nationalmuseum har tillsammans med Senioruniversitetet haft föreläsningsserier med tema mångkultur. Museet har också varje lördag under 2006 genomfört visningar under temat *Mångkulturella möten i museisamlingen* där man har visat föremål från olika delar av världen samt samarbetat med sfi-grupper kring svenskt måleri 1500–1900. Under Pridefestivalen i Stockholm 2006 genomfördes även visningar av välkända konstverk ur ett queerperspektiv. (Läs mer under rubriken Goda exempel.) Operan, som har haft som mål att få fler barn och ungdomar att ta del av verksamheten, lägger en del av ansvaret på skolan och menar att "verksamhetens demokratiska tillgänglighet för eftersatta och underprivilegierade grupper handlar därtill alltid om ekonomi. Även de största kulturinstitutioner har idag små möjligheter att reparera brister i skolundervisningen eller på allvar bjuda den kommersiella kulturen motstånd".¹³¹

Pedagogik och skola

Nordiska museet har tillsammans med Rinkeby bibliotek samarbetat kring projektet *Vad är folkkonst för dig?* där elever med olika bakgrunder på mellanstadiet har fått fotografera det de uppfattar som folkkonst i sitt eget hem för att därefter besöka museet. Museet har också, tillsammans med Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk på Lärarhögskolan i Stockholm tagit fram en studiehandledning på webben för SFI-studerande som vill använda utställningen *Traditioner*. Under hösten hölls också en fortbildning för sfi-lärare tillsammans med Historiska museet på temat *Museet som lärandemiljö för sfi och svenska som andraspråk*.

¹³⁰ Statens försvarshistoriska museers slutredovisning, sid. 1.

¹³¹ Operans slutredovisning, sid. 3.

Statens maritima museer har under Mångkulturåret fördjupat sitt pedagogiska arbete med mångfaldsfrågor. Sedan 1999 samarbetar till exempel Marinmuseum (som ingår i myndigheten) med Sunnadalskolan i Karlskrona i vilken 85 procent av eleverna har ett annat modersmål än svenska. Samtliga elever erbjuds att inom timplanen få studera och arbeta på museet och man sätter årligen, tillsammans med kulturförvaltningen och fria kulturarbetare i Karlskrona, upp en gemensam teaterproduktion i vilken eleverna medverkar. Marinmuseum har också tillsammans med Sunnadalskolan arbetat med modersmålsprojektet *Inte utan mitt språk* i vilket modersmåls lärare har tagit fram flerspråkigt undervisningsmaterial och elever från skolan har guidat på museet (Se vidare under rubriken Goda exempel.)

Skansen har tagit fram ett nytt studiepaket för skolor på temat *Migration – vad är det som gör att man tar det stora steget att byta land – historiska erfarenheter och idag*. Skansen tog också emot 24 praktikanter från årskurs 2 på Uniform- och turismprogrammet på St. Botvids gymnasium i Botkyrka som fick lägga upp en visning av "Livet förr i Sverige" och därefter guida sina familjer på respektive modersmål. Också Tekniska museet har utbildat "miniguider" som sedan har guidat sina familjer på museet vilket även Flygvapenmuseum har gjort med guideutbildning av ungdomar samt med arbetsmaterial för sfi.

Svenska Filminstitutet har tillsammans med den filmpedagogiska tidskriften Zoom utarbetat en lista på filmer som lämpar sig särskilt väl för samtal i klassrummet om mångfald med tillhörande lärarhandledningar. Myndigheten har också tillsammans med Utbildningsradion givit ut dvd-materialet *Den sista hunden i Rwanda* om folkmordet i Rwanda. Forum för levande historia genomförde under våren 2006 ett nationellt filmprojekt på temat tolerans som vände sig till skolungdomar och lärare på 16 orter i Sverige. Ett av syftena med projektet var att reflektera kring värderingar om "Vi och De".

Moderna Museets publikarbete för ökad mångfald har i första hand bedrivits inom ramen för *Zon Moderna* med fokus på gymnasier. Även elever från IVIK (individuella programmets introduktionskurs för invandrare) har varit engagerade.

Armémuseum samarbetade med Dalhagsskolan i Husby med temat "Husby i världen" och i ett projekt där elever från Rinkebyskolan spelade Shakespeares Hamlet på engelska bland utställningarna. Man erbjöd också en fortbildningsdag för lärare på temat

”Att arbeta med tolerans” och om barns upplevelser av rasism i vardagen.

Operan har valt att under 2006 särskilt fokusera på barn och ungdomar som en viktig målgrupp för insatserna och bland annat, i samarbete med Botkyrka kommun, genomfört guideutbildning till ungdomar som sedan guidar yngre skolkamrater i Operahuset. Våren 2006 samarbetade Operan med en skola i Rinkeby kring ett Carmenprojekt med studiebesök, workshop och föreställning.

Samarbete med andra aktörer

Flera myndigheter och institutioner har under Mångkulturåret 2006 inlett eller fortsatt samarbeten med bland annat det fria kulturlivet, organisationer och föreningar baserade på etnisk grund (bland andra Arbetets museum och Riksställningar) samt andra aktörer. Detta arbete har bland annat syftat till att nå en ny publik, att få nya människor att ta del av institutionens utbud. För Arbetets museum har det till exempel varit viktigt ”att skapa en arena att uttrycka sig på för människor som vanligen inte har tillgång till det offentliga rummet”.¹³² Ett flertal myndigheter och institutioner har på olika sätt samarbetat med sfi-undervisningen (bland andra Statens maritima museer). Nämnden för hemslöjdsfrågor har genom de regionala hemslöjdskonsulenterna bland annat genomfört projekten *Språkslöjd* (Skåne) och *Mångkultur – människor, möten, möjligheter* (Gävleborg).

Tekniska museet har samarbetat med Öppna Kanalen, en organisation som består av 62 föreningar av vilka de flesta är bildade på etnisk grund och som sänder TV via kabeltevenätet i Stockholm.

Flera kulturinstitutioner redovisar att de under 2006 har samarbetat med tidningen *Gringo* – när det gäller annonsering (Vasamuseet och Sjöhistoriska museet), medverkan på Hoodsfredsfestivalen i Alby i juni 2006 (Statens maritima museer, Historiska museet, Arkitekturmuseet och Tekniska museet), samt fått hjälp att producera den egna personaltidningen (Riksställningar – *Gringo* producerade nr 3–4 2006 av tidningen Riksställningar med tema förort och miljonprogram).

Riksställningar har med hjälp av bland annat sina mobila rum turnerat runt till orter i Sverige, däribland till miljonprogramsområdena, och på plats skapat samarbeten med lokala arrangörer. Väg-

¹³² Arbetets museums slutredovisning, sid. 1.

ledande för valet av orter har bland annat varit Rädda Barnens årsrapport om barnfattigdomen i Sverige. I samband med utställningen *Nattpäron* (för barn i åldrarna 9–12 år) samarbetade Riksutställningar med de två barnboksörlagen Rabén & Sjögren och Bonnier Carlsen som också givit ut en bok med samma namn. Dessutom förlade Myndigheten för skolutveckling satsningar på språkutveckling på de aktuella turnéplatserna.

Information/marknadsföring/publikationer

En del myndigheter och institutioner har använt sig av nya kommunikationssätt för att få en ökad mångfald bland sina besökare, till exempel Skansen som annonserat i gratistidningar på bland annat finska, arabiska, farsi, spanska och tigrinja. I samband med 2006 års medborgarskapsceremoni i Stockholms stadshus den 6 juni delade Skansen dessutom ut 700 fribiljetter (varav 200 utnyttjades någon gång under året).

Andra, som till exempel Konstnärsnämnden, har genom samarbete med fria kulturaktörer (Selam, Inkonst, Södra teatern och Gottsunda teater) försökt hitta nya sätt att nå ut med information om stipendier och bidrag. Riksutställningar gav ut boken 4U (resultatet av ett konstprojekt i samarbete med miljonprogrammets förortsområden och Insamlingsstiftelsen Kulturförökarna) för att visa en mer nyanserad bild av förörternas och inspirera till att arbeta med konstprojekt utanför de etablerade institutionernas väggar.

Flera kulturinstitutioner har under 2006 påskyndat översättningen av till exempel informationsmaterial och utställningstexter till olika språk, däribland Statens museer för världskultur (arabiska, engelska och kinesiska), Konstnärsnämnden (blanketter och ansökningar på engelska), Riksteatern (information om verksamheten på 12 olika språk), Talboks- och punktskriftsbiblioteket (broschyr på 14 olika språk om att det finns talböcker att låna på folkbiblioteken), Armémuseum (information på arabiska, engelska, persiska, spanska, lättläst svenska och turkiska).

En del institutioner har tagit fram rapporter, böcker och andra publikationer som på olika sätt har berört mångfaldsfrågor, *Matlådan – med smak från hela världen* och serien *Barn i världen* (Centrum för lättläst).

Andra har arbetat med utveckling av webbplatser, bland annat 8 SIDOR (lättläst nyhetstidning, Centrum för lättläst) och Talboks- och punktskriftsbiblioteket med information på 14 språk.

2.3.4 Internationellt utbyte och samarbete

Under Mångkulturåret 2006 har ett flertal kulturinstitutioner arbetat med ett internationellt perspektiv i sin verksamhet med bland annat utbyten och samarbeten med olika länder i världen. En del av utbytet har bestått av samarbeten med kultur- och forskningsinstitutioner i andra länder i samband med exempelvis planering och produktion av utställningsverksamhet. Även internationella forskarbesök och utbyten har varit vanligt förekommande på många institutioner samt deltagande i internationella konferenser och kongresser.

Myndigheter, som till exempel Riksutställningar, har utifrån sin verksamhet formulerat strategier för sin internationella och interkulturella inriktning. Riksutställningar menar att ”en prioritering är att öka utbytet med länder som är representerade bland Sveriges befolkning, en annan att närma oss områden och länder som för oss är vita fläckar, en tredje att utveckla samarbete med länder och institutioner som ligger i fronten vad det gäller utveckling av utställningsmediet (...) Att vidga perspektiven bortom det traditionellt västerländska är ytterligare en prioriterad uppgift”.¹³³ Riksutställningar har planer på att under 2007 rekrytera en gästproducent med inriktning mot svensk och internationell samtidskonst samt undersöka formerna för residence-program för olika typer av gästande kreatörer. Målet är också att under 2007 bygga upp ett nätverk av korrespondenter, ”spanare” och omvärldsbevakare för att samla in internationella erfarenheter.

Några myndigheter och institutioner har tillsammans med Sida arbetat för att utveckla internationella kultursamarbeten: Statens museer för världskultur (kulturavssamarbete med museer i Laos, Vietnam och Kambodja), Statens musiksamlingar (skapandet av lokala musikarkiv i Vietnam), Svenska Filminstitutet (treårigt samarbete på skolbiområdet med Vietnam).

Konstnärsnämndens internationella program inom bild och form, Iaspis, arrangerade i mars 2006 den festivalinspirerade utställningen *A Fiesta of tough choices* med inbjudna nationella och inter-

¹³³ Riksutställningars slutredovisning, sid. 8-9.

nationella konstnärer och teoretiker. Två seminarier berörde begreppet multikulturalism utifrån mångkultur, postkolonialism, invandring och kulturväxling.

Riksteatern har bland annat etablerat ett samarbete med turkiska aktörer med utgångspunkt från den process som pågår mellan EU och Turkiet. Ett treårigt samarbetsavtal med sju finska teatrar har också inletts. Man har dessutom valt att särskilt titta på hur man arbetar med mångfaldsfrågor i Storbritannien, Nederländerna och Belgien även om man, enligt slutredovisningen, ”inte direkt överfört metoder”.

Svenska Filminstitutet har etablerat ett samarbete med Sydafrika och även arrangerat en Sydafrikansk filmvecka i Stockholm i april 2006.

Rikskonserter har deltagit i biståndsprojektet *Music Crossroads* i vilken gruppen Liyana med funktionshindrade ungdomar från Zimbabwe har framträtt och samverkat med ungdomar i Sverige. Myndigheten har också arbetat med det internationella folk- och världsmusiklägret Ethno där unga musiker från olika länder genom musik och dans inspirerar varandra, samt med projektet *Musical links* med sex länder i forna Jugoslavien.

Nationellt vs. internationellt

Några kulturinstitutioner påpekar att det nationella mångfaldsarbetet och det internationella samarbete lätt kan kopplas samman. Riksteatern skriver i sin slutredovisning att man i sitt arbete har ambitionen att försöka koppla samman ”det internationella uppdraget och det nationella mångkulturuppdraget”, något som även styrelsen har förordat. Riksteatern menar att ”det internationella uppdrag vi fått har vi valt att koppla till det nationella arbetet med mångkultur och mångfald”.¹³⁴ Operan menar att man ser internationellt utbyte och mångkulturellt arbete ”som grenar på samma träd, lika självklara och ytterst svåra att skilja åt”.¹³⁵

¹³⁴ Riksteaterns slutredovisning, sid. 1ff.

¹³⁵ Operans slutredovisning, sid. 3.

2.3.5 De nationella minoriteterna

Flera myndigheter och institutioner har under 2006 fortsatt eller fördjupat sitt samarbete med de fem nationellt erkända minoritetsgrupperna i Sverige (samer, romer, judar, tornedalingar och sverigefinnar). Representanter för samerna har bland annat samarbetat med Nordiska museet (med den permanenta sameutställningen), Nämnden för hemslöjdsfrågor (kring den samiska slöjdtraditionen), Statens historiska museer (kring utställningen *Människor i norr*), Skansen (ombyggnad av samevistet). Skansen har också haft kontakt med Judiska museet och Romskt kulturcentrum. Institutet för språk och folkminnen och folkminnesarkivet i Umeå har en forskningsarkivarie med samisk inriktning. Rikskonserter har turnerat konserter med den unga samiska sångerskan Sofia Jannok.

2.3.6 Universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar

Organisation

Samtliga universitet och högskolor med konstnärliga utbildningar fick i uppdrag av regeringen att förbereda och genomföra verksamhet under Mångkulturåret 2006. Eftersom deras verksamhet till stora delar skiljer sig från myndigheters och institutioners inom kulturområdet kommer resultaten av deras insatser under 2006 att redovisas separat. (Se dock tidigare diskussion under rubriken "Kvalitetsbegreppet".)

Ett antal universitet och högskolor valde att inför och under Mångkulturåret skapa särskilda arbetsgrupper som skulle jobba med året, med representanter för såväl skolans ledning som studenter (bland andra Dramatiska institutet och Umeå universitet) eller tillsätta interna samordnare (Danshögskolan).

Andra har gett de anställda möjlighet att se uppsättningar/föreställningar som på olika sätt behandlar det mångkulturella samhället (Dramatiska institutet – "Invasion" på Stockholms stadsteater och samtal med regissören Farnaz Arbabi).

Angeredsateljén, som är en del av Göteborgs universitet, anordnade i augusti 2006 en utbildningsdag för all personal vid Högskolan för design och konsthantverk med tema mångfald. Bland föreläsningarna fanns *Vardagsdiskriminering och rasism*, *Gringo – Sveriges svenskaste tidning*, *GU:s arbete med likabehandlingsfrågor*,

Angeredsateljén – breddad rekrytering och Dags för mångfald av mångkulturkonsulenten i Västra Götalandsregionen Rasoul Nejadmehr.

Kungliga musikhögskolans tanke är att ”mångkultur inte enbart innebär att de socialt och etniskt underrepresenterade kulturmiljöerna stimuleras, utan snarare att de olika formerna av kultur, vilket även innefattar kulturer som klassisk musik, jazz, körmusik, nutida musik, tidig musik och folkmusik från olika kulturer, möts och berikar varandra, deltagare såväl som åhörare”.¹³⁶

På temat rekrytering och representativitet skriver Danshögskolan i sin slutredovisning att deras nya ämne Street har engagerat lärare, varav de flesta är män, som ofta saknar formell utbildning men är framstående utövare, från den så kallade streetkulturen, en kategori av lärare som tidigare inte funnits på högskolan.

Utbildning

Även på kurser och utbildningsprogram har frågor om etnisk och kulturell mångfald tagits upp och problematiserats.

Institutionen för konst på Konstfack har bland annat genomfört seminariet ”Ethnic Marketing” med konstskribenten och curatorn Tirdad Zolghadr, som tog upp samtidskonstens tendens att marknadsföra konstnärer efter etniskt ursprung. Institutionen för Interdisciplinära Studier genomförde tvådagarskursen *Hospitality & Hostility in Humanitarian Design* för Konstfacks studenter. Syftet var att ”undersöka hur man genom design kan förbättra upplevelsen av att som flykting och asylsökande få en första kontakt med sitt värdlands myndigheter”.¹³⁷ Danshögskolan startade kursen *Världsdans/Många kulturens dans*. Sedan våren 2006 finns ämnet Street med som en valmöjlighet på danspedagogutbildningen. Danshögskolan har också i introduktionskursen för nya studenter fört en diskussion kring begreppet mångkultur.

Föreläsningar och seminarier

En del universitet och högskolor har genomfört öppna föreläsningar och i seminarieform bland annat problematiserat frågor om mångfald, globalisering, rasism, integration, strukturell diskrimine-

¹³⁶ Kungliga musikhögskolans slutredovisning, sid. 2.

¹³⁷ Konstfacks slutredovisning, sid. 3.

ring, jämställdhet, handikappfrågor med mera (bland andra Luleå tekniska universitet och Lunds universitet). Enligt Luleå tekniska universitet har det på deras totalt tjugo öppna föreläsningar under 2006 rått en jämn könsfördelning och en tredjedel av föreläsarna har haft utomeuropeiskt ursprung. Lunds universitet anordnade ett seminarium på temat "Paris: Integration 'à la française': the End?" med sociologiprofessorn Michel Wieviorka från Paris. Institutionen för Öst- och Centraleuropeiska studier genomförde bland annat gästföreläsningar och filmvisningar vilka på olika sätt berörde mångfalds- och minoritetsfrågor med efterföljande diskussion med ämnesexperter.

Andra har genomfört interna föreläsningar för personal och studenter. Dramatiska institutet hade en temadag om Mellanöstern, Konstfack genomförde *Skarpt läge – 4 dagar om mångkultur i barns och ungas visuella vardag* med möjlighet för alla studenter och elever att delta. På programmet stod föreläsningar om bild, form och konst ur ett globalt perspektiv. Teaterhögskolan genomförde tillsammans med Danshögskolan en föreläsningsserie för studenter och personal med tema klass och mångkultur med bland andra Bwana Club från Göteborg som består av en grupp forskare, filosofer och idéhistoriker. Danshögskolan genomförde, tillsammans med RFoD – Riksföreningen för folkmusik och dans, seminarieriet *FramSteg*, där utövare och aktörer från street-, flamenco- och folkdansvärlden möttes i samtal, föreställning och dansjam.

Umeå universitet har under 2006 bland annat haft en temadag om islam med syfte att öka kunskaperna om islam med anledning av debatten kring Mohammedteckningarna samt uppmärksammat Världens språkdag den 29 september.

Göteborgs universitet genomförde under den årliga Vetenskapsfestivalen tre föreläsningar i serien "Hälsa ur ett mångkulturellt perspektiv". Universitetet har även under så kallade *Akademiska kvartar* tillsammans med Wettergrens bokhandel i Göteborg genomfört korta lunchföreläsningar för allmänheten om bland annat *Vilka får vara med i ett mångkulturellt samhälle?* Och *Jag känner mig begåvad bara* – om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde. Under Handelshögskolans dag i samband med universitetets vecka hölls föreläsningar på temat mångkultur – *Ledning av olikheter – nödvändigt i ett globalt arbetsliv*, *Mångfald som strategi*, *Mångfald i arbetsgruppen* och *Mångfaldiga entreprenörer*. Under humanistdagarna gavs föreläsningar på temat *Dom – och vi; Dom och vi i*

musik, Islam i Europa, vart går du? samt *Modersmål eller kolonial-språk*. Jonsereds herrgård och Grundtviginstitutet vid Göteborgs universitet arrangerade ett seminarium om bildningstraditioner och mångkultur. Bland föreläsningarna fanns: *Kunskapskulturer inom kulturinstitutioner, Vems universitet är Göteborgs universitet?* och *Den andres kunskap om den svenska arbetsmarknaden*.

Konstfack var en av arrangörerna bakom det fleråriga projektet *Varför blir det så snett*, om hur kvalitet blir en makt- och mångfaldsfråga som i januari 2006 anordnade det tredje seminariet i serien på Malmö konsthall.

Likabehandlingsplaner

Flera universitet och högskolor har arbetat med att ta fram och/eller revidera likabehandlingsplaner (bland andra Dramatiska institutet och Linköpings universitet). I sin plan betonar Dramatiska institutet att mångfaldsarbete inte bara handlar om breddad rekrytering av studenter utan även om att prioritera kompetenshöjning om mångfalds- och genuskunskap inom lärarkåren och att skolans undervisning i högre grad ska präglas av ett jämställdhets- och genusperspektiv.

Breddad rekrytering

Många universitet och högskolor har arbetat för att bredda rekryteringen av studenter med olika social, kulturell och geografisk bakgrund (bland andra Dramatiska institutet, Konstfack, Danshögskolan och Kungliga Konsthögskolan) och/eller tillsatt arbetsgrupper för breddad rekrytering (Kungliga Konsthögskolan).

Dramatiska institutet menar att ”de viktigaste aktiviteterna inom Dramatiska institutet i anslutning till Mångkulturåret har tveklöst rört insatser för att påverka rekryteringen till högskolan, ett försök att skapa bredare erfarenhetsbas för framtidens konstnärer inom radio, television, film och teater”.¹³⁸ Konstfack pekar i sin plan för ökad mångfald och breddad rekrytering särskilt på att antagningsprocessen, samarbetet med de förberedande skolorna och informationsspridningen behöver ges större fokus.

¹³⁸ Dramatiska institutets slutredovisning, sid. 1.

En del utbildningsinstitutioner har deltagit på olika mässor för att locka nya studenter, bland annat Operahögskolan och Linköpings universitet som deltog på Gringos "Plugga-mässa" i Stockholmsförorten Skärholmen. En del har även bjudit in externa föreläsare som bland annat har diskuterat frågor om breddad rekrytering och hur man kan nå ut med information om sin verksamhet (Operahögskolan). Andra har besökt skolor och berättat om utbildning och karriärmöjligheter (Operahögskolan, tillsammans med Folkoperan i en "opera-attack" för skolelever i Rinkeby). Lunds universitet anordnade under våren 2006 tillsammans med föreningen *Fakultetsambassadörerna* ett seminarium om breddad rekrytering med temat "Hur vänder man utanförskap till en merit?". Publiken bestod av gymnasieelever från Lund, Landskrona och Malmö. Lunds universitet och Campus Helsingborg har även bedrivit mentorsprojektet *Näktergalen* med syfte att skapa möten mellan högskolestudenter och elever från en "mångkulturell" skola. I det treåriga projektet ingår Helsingborgs stad, Campus Helsingborg och Region Skåne. Som en förlängning av detta skapades "Webzone" för att möjliggöra samarbete mellan studenter och elever i de olika städerna.

Konstfack bedrev projektet "163 04" i samarbete med Tensta Konsthall och Tensta Gymnasium med syfte att erbjuda ungdomar vägar in i konst- och designvärlden och bredda rekryteringen.

Teaterhögskolan deltog i ett projekt i Rinkeby som vände sig till män med annan etnisk bakgrund än svensk som vill arbeta med teater. Under hösten 2005 och våren 2006 genomfördes cirka 20 kvällar på Teaterhögskolan.

Kungliga musikhögskolan (KMH) har bland annat genomfört en konsert i Botkyrka, "i för KMH icke traditionella miljöer". Konserter har, enligt KMH, också genomförts med mindre ensembler i skolor "som vanligtvis inte har kontakt med den för det specifika tillfället framförda musiken".¹³⁹

Antagningsprocesser och juryarbete

Flera utbildningsinstitutioner nämner att de kommer att se över antagningsprocesserna och juryarbetet som ett led i den breddade rekryteringen för att uppnå en ökad mångfald bland de sökande.

¹³⁹ Kungliga musikhögskolans slutredovisning, sid. 1-2.

Dramatiska institutet (DI) har till exempel identifierat antagningsprocesserna som ett "centralt område" för skolan och kommer, enligt egen utsago, att förstärka den "mångkulturella kompetensen". Enligt DI kommer den nya medvetenheten i antagningsarbetet "förhoppningsvis att balansera andra perspektiv och erfarenheter och göra den antagningsomgång, som inleddes under Mångkulturåret till den öppnaste och minst förutsägbara i skolans historia".¹⁴⁰

Samverkan

Danshögskolan har valt att i sin verksamhet samverka med aktörer som Teaterhögskolan, Danskonsulenterna i Stockholm, Riksföreningen för Folkmusik och Dans (RFoD), Stallet Folk- och Världsmusik, Studieförbundet Vuxenskolan, Landstinget i Stockholm, Rikskonserter, Stiftelsen Framtidens kultur och Orienteatern. Umeå universitet har inom ramen för sin verksamhet under Mångkulturåret 2006 samverkat med andra aktörer i regionen som till exempel Länsstyrelsen i Västerbottens län, Västerbottens landsting, Umeå kommun, SLU Umeå samt med den regionala mångkulturkonsulenten. Samverkansgruppen har haft tre sammanträden under 2006 vilket har resulterat i att det har bildats ett informellt nätverk som har planer på att diskutera fortsatt arbete kring mångfald.

Göteborgs universitet har tillsammans med medborgarkontoret, biblioteket, folkhögskolan och intresseorganisationer i Bergsjön arrangerat en serie föreläsningar under namnet *Kulturmöten i Bergsjön* för allmänheten. Ämnen för föreläsningarna har varit *Fördelarna med ett mångkulturellt samhälle* och *Folksagor från olika kulturer och ickeverbal kommunikation i olika kulturer*. Ett liknande upplägg har genomförts tillsammans med Frölunda kulturhus inom ramen för Stadsdelsprogrammet i Frölunda. Angeredsateljén, som hör till Göteborgs universitet, tog initiativ till och genomförde möten mellan representanter för konstnärliga fakultetens institutioner och kanslipersonal och representanter för "Periferins kulturella kompetens" och Kulturnätverket BAK (Bergsjöns och Angereds Kulturnätverk). Angeredsateljén genomförde i samverkan med Angereds gymnasiet workshopen "Education with passion" med information om ateljén och projektet Angeredsakademin.

¹⁴⁰ Dramatiska institutets slutredovisning, sid. 2.

Internationalisering och internationellt samarbete

Vissa universitet och högskolor samarbetar tillsammans med Sida i olika biståndsprojekt (till exempel Dramatiska institutet i Mellanamerika och Mellanöstern). Dramatiska institutet har också, tillsammans med Teaterhögskolan och Clowner utan gränser, genomfört ett projekt för barn i flyktingläger i Jordanien, haft ett utbyte med filmskolor i Hanoi och Ho Chi Minh-staden, samt svarat för ett konstnärligt utvecklingsprojekt om attityder till Afrika och afrikaner. Teaterhögskolan vid Lunds universitet genomförde en skolresa till Alexandria för att besöka teaterutbildningen och medverka i den alternativa teaterfestivalen i staden.

Flera universitet och högskolor har haft gästlärarbesök och internationella lärarutbyten (bland annat Kungliga musikhögskolan).

Information och marknadsföring

Flera universitet och högskolor har arbetat aktivt för att nå ut med information om sina utbildningar till för dem ”nya grupper” och bland annat givit ut informationsmaterial om universitetsstudier på olika språk (bland annat Kungliga musikhögskolan samt Lunds universitet med informationsbroschyr på turkiska, engelska, kurdiska, arabiska, serbokroatiska och albanska).

Konstfack har vänt sig till bland andra studie- och yrkesvägledare på gymnasieskolor och folkhögskolor med förberedande utbildningar via brev och hemsida. För att ”försöka synliggöra hur, när och var exkluderingen av stora grupper i samhället sker” beställde Konstfack under 2006 från SCB en statistisk analys av de sökandes bakgrund ”med syfte att klargöra i vilken utsträckning utslagning av underrepresenterade grupper sker vid själva antagningen”. Resultatet visade att ”antagningsgruppernas bedömning varken tycks öka eller minska den etniska eller sociala snedrekryteringen”, och enligt Konstfack är det därför viktigt att utveckla en dialog med förberedande konstskolor för att diskutera vad man gemensamt kan göra för att nå ”nya grupper”.

Publikationer

Institutionen för Service Management på Lunds universitet har, i samarbete med Helsingborgs stad, under 2006 publicerat magasinet "Se mångfalden" med examensuppgifter från kursen Diversity Management med syfte att "få syn på" och "förstå" mångfald. Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet publicerade inför Bok- och biblioteksmässan i Göteborg i september 2006 antologin *Bortom stereotyperna. Invandrare och integration i Danmark och Sverige* om den olika syn på dessa frågor som finns i våra respektive länder.

2.3.7 Utlandsmyndigheter

Nio utlandsmyndigheter (ambassader)¹⁴¹ med kulturråd fick av regeringen i uppdrag att genomföra verksamheter under Mångkulturåret 2006.

Ambassaden i Berlin genomförde en två dagar lång lektorskonferens på temat "Migrationens litteratur – litteraturens migration" på universitetet i Bonn med framstående forskare. Dessutom genomfördes en samtal mellan Integrationsverkets dåvarande generaldirektör Andreas Carlgren och den tysk-turkiska publicisten Necla Kelek på temat "Främmande hemma".

Ambassaden i London tog initiativ till ett samarbete mellan Beckmans designhögskola i Stockholm och Central Saint Martin School of Design (CSM) i London med ett elevutbyte under två veckor. Syftet med projektet, som fick namnet "Pride and Prejudice/Cut on the Bias", var att studenterna skulle få möjlighet att undersöka begreppet "nationell identitet" och skapa en modekollektion som belyser föreställningar om "den andre" och synen på den egna kulturella identiteten. Ambassaden anordnade även seminarieserien "Northern Lights" på tankesmedjan Demos i London i samarbete med British Council Denmark, Finska institutet och svenska ambassaden. Representant för Sverige var Mohamed Elabed från organisationen MOI (Mångfald och Inflytande). På seminariet diskuterades invandring och integration i Sverige, Finland och Danmark och paralleller drogs till policy och riktlinjer som utarbetats i Storbritannien. Utgångspunkten var skillnader i de nordiska ländernas hantering av 1990-talets invandring.

¹⁴¹ Berlin, Bryssel, London, Moskva, Paris, Tokyo, Vilnius, Washington, Warszawa.

Ambassaden i Tokyo gjorde bedömningen att ”det förmodligen inte skulle finnas någon grogrund för en debatt om mångkulturfrågor, då det är en vanligt förekommande uppfattning att befolkningssammansättningen bör vara tämligen homogen. Skulle det svenska Mångkulturåret på något sätt uppmärksammas lokalt fick det alltså vara genom att på ett diskret vis lyfta fram Sverige som ett land, där man inte skäms för sin kulturella mångfald utan tvärtom gärna låter invandrare representera Sverige även i officiella sammanhang”.¹⁴² De två programaktiviteter som genomfördes var en Japanturné med den Sverigebosatta operasångerskan Barbara Hendricks samt musikprojektet ”Sweden Sounds in Tokyo”, med den norska sångerskan Ane Brun och den kanadensiska sångerskan Wendy McNeill, som båda fick representera Sverige i en presentation av ny svensk popmusik i Japan. Projektet drevs av Export Music Sweden i samarbete med ambassaden, Rikskonserter och Svenska Institutet. Ambassaden har också visat utställningar med flera svenska utställare med annan etnisk bakgrund än svensk (däribland japansk). Ambassaden avslutar med att konstatera att

på detta vis har ambassaden indirekt visat att man i Sverige betraktas som svensk och kan representera Sverige även om man råkar ha rötterna i ett annat land. Att den nationella tillhörigheten är att uppfatta som den enskilda individens eget val, och att Sverige vill se kulturell påverkan utifrån inte som ett hot utan som en möjlighet att utveckla den nationella identiteten.¹⁴³

Ambassaden i Bryssel visade videoinstallationen *First generation* av konstnären Esther Shalev-Gerz i ett samarbete med Svenska institutet och Mångkulturellt centrum i Botkyrka (där den är en permanent installation). Ett seminarium anordnades också tillsammans med organisationen Kunst & Democratie, vars syfte är att få fler människor att medverka i och utnyttja det kulturella utbudet, samt ett internationellt heldagssymposium i universitetsstaden Gent med temat ”Social – kulturell över gränsen”. Installationen visades också på Stadsbiblioteket i Bryssel under tre veckor i november 2006. Ambassaden tryckte även upp en nederländsk översättning av den utställningskatalog som Mångkulturellt centrum producerade.

Ambassaden i Vilnius valde att arbeta med begreppet mångkultur genom att ”tala om och fokusera på tillgänglighet och del-

¹⁴² Ambassaden i Tokyos slutredovisning, sid. 1.

¹⁴³ Ambassaden i Tokyos slutredovisning, sid. 2.

aktighet, med särskild tonvikt på barns och ungas kultur”. Ambassaden har valt att peka på ”nödvändigheten av nätverk, målgrupper, aktiv publikkontakt och att definiera olika uttryck i förhållande till publiken” och menar att det ”är en viktig del i vårt Sverigefrämjande och utvecklingen av långsiktiga kontakter mellan länderna. Snarare är att ’presentförpacka’ det svenska och leta efter en publik, lyssnar vi på de litauiska möjligheterna och önskemålen och fungerar som länk till lämpliga svenska organisationer – och idéer”.¹⁴⁴ Ambassaden genomförde bland annat barnkulturveckor på och kring ambassadens gård – ”See the Child”, som till största delen finansierades av Sparbanksstiftelsen Skåne. I anslutning till detta arrangerades film- och inspirationsseminarier med BUFF, Salto! och Drömmarnas Hus från Skåne som knöt kontakter med litauiska motsvarigheter. Mot bakgrund av Aktionsgruppen för barnkulturs arbete för att kartlägga och föreslå ett fortsatt arbete kring främjandet av barnkultur i Sverige bestämde sig Litauen för att utse 2007 till ”Barnkulturår” i Litauen. En fotoutställning av och med svenska och litauiska förståndshandikappade ”Trapus Pasaulis/A Fragile World” genomfördes också, samt en konsert med Ale Möller Band på ”Festival Alternatyva” i Klaipeda. På en drama-workshop med Drömmarnas Hus och litauiska Teatro Mano väcktes frågor om hur man förmedlar kunskap och ”hur ska en struktur se ut för att ta till vara detta nya, kanske både i samhället och i individen?”.¹⁴⁵ Annan verksamhet under året har varit att den nystartade kvinnofilmfestivalen IFEMA i Malmö besökte sin likaledes nystartade motsvarighet ”Cherchez la femme” i Vilnius och att man på sina respektive festivaler ska visa litauisk respektive svensk film. Ambassaden stod även som värd för ett nätverksmöte för organisationer från Sverige, Litauen, Frankrike och Slovenien inom ramen för EU:s Equal-projekt kring frågor om diskriminering på arbetsmarknaden på grund av sexuell läggning.

2.3.8 Samordnarens bedömning

Bland de institutioner och myndigheter som fick i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006 finns generellt ett mycket stort intresse för och en god kunskap om frågan. Majoriteten av företrädarna för det offentligt finansierade kulturlivet har till samord-

¹⁴⁴ Ambassaden i Vilnius slutredovisning, sid. 1f.

¹⁴⁵ Ambassaden i Vilnius slutredovisning, sid. 4.

naren uttryckt en stor vilja att arbeta för att öka den etniska och kulturella mångfalden inom kulturlivet och många anser också att den breddade definitionen av mångfaldsbegreppet där också andra aspekter, som kön, sexuell läggning, geografisk hemvist, social bakgrund och funktionalitet kommer in, är en bra utveckling av mångfaldsarbetet. Utvecklingen går alltså i positiv riktning även om det fortfarande finns en hel del kvar att göra. Det finns idag inom stora delar av kultursektorn en bred samstämmighet om att man måste bli bättre på att spegla samhällets mångfald både inom organisationen, det innehållsmässiga och bland publiken/besökarna/studenterna. Insatserna och metoderna för hur man avser att åstadkomma denna förändring skiljer sig sedan åt mellan enskilda kulturinstitutioner – och detta menar samordnaren är den enda möjliga vägen att gå. Varje institution och myndighet måste själv ta sitt ansvar för arbetet för mångfald på den egna arbetsplatsen och i ansvaret ingår att formulera vad man själv menar med mångfald, lägga upp en plan för hur arbetet ska gå till och sedan följa upp denna för att se de konkreta resultaten.

Inom utbildningsväsendet talar man om behovet av att bli bättre på att "leta" och "hitta" blivande studenter med olika social och kulturell bakgrund genom att bland annat använda nya former av information och marknadsföring för att nå ut till fler. Det kan exempelvis handla om att arbeta med "förebilder", nätverk, uppsökande verksamhet eller förlägga en del av utbildningen till områden dit utbildningsinstitutionen tidigare inte har nått ut.

Sjalva orden mångkultur och mångfald har diskuterats flitigt under året. Många institutionsföreträdare har haft invändningar mot "mångkultur" eftersom man bland annat anser att det signalerar en essentialistisk kultursyn, där olika kulturer är tydligt avgränsade mot varandra samt oföränderliga. Mångfald är ett bättre ord tycker de flesta och många anser alltså också att det är viktigt att bredda mångfaldsbegreppet till att inkludera fler aspekter. Samordnaren kan konstatera att även om definitionsfrågan är mycket viktig är det ännu viktigare vad man sedan gör, att man kan använda sina valda ord på ett konstruktivt sätt. Samordnaren har till exempel sett flera exempel på framgångsrika verksamheter som använt ordet "mångkultur" utan att fastna i en essentialistisk fälla.

En stor del av de diskussioner som samordnaren haft med olika aktörer inom kultursektorn under året har handlat om breddad rekrytering. Bland annat under samrådsgruppsmötena var detta ett stort samtalsämne. Grovt sett går det, baserat på diskussionerna

under samrådsgruppsmötena och de inkomna slutredovisningarna, att dela in kulturinstitutionerna och deras ståndpunkter i frågan om breddad rekrytering i två olika grupper. Den ena gruppen, som också är den största, har konstaterat att den egna organisationen ofta är väldigt enhetlig avseende de anställdas etniska och kulturella bakgrund och man anser också att detta är ett problem som man försöker göra någonting åt. Flera i gruppen konstaterar också att det ser något bättre ut bland frontpersonal, lokalvårdare, timanställd personal eller visningspersonal men att den etniska och kulturella mångfalden är i det närmaste obefintlig på chefsnivå. Den andra gruppen menar att det kanske möjligtvis är så att det finns vissa problem, men att det inte finns så mycket man kan göra åt saken och / eller att det man kan göra inte har så stor betydelse för helhetsutvecklingen. Naturligtvis är det inga vattentäta skott mellan grupperna, flera sätt att resonera återfinns i båda två – det finns till exempel de som ser positivt på att försöka sig på en förändring, men ändå ser på vissa problem som närmast oöverstigliga.

Några av de kommentarer som fälldes av deltagare i samrådsgruppsmötena passar bra för att sammanfatta samordnarens bedömning av institutionernas arbete med rekrytering: ”*En bra chef betyder allt*” eller ”*Proppen sitter alltid högst upp i flaskan*”. En institution som är tydlig med att ledningen prioriterar breddad rekrytering och ökad mångfald lyckas generellt bättre med att öka den etniska och kulturella mångfalden. Om motståndet finns där, blir det betydligt svårare. Flera institutioner uttrycker förhoppningar om framtiden på det här området: ”Jag hoppas att man ska slippa kommittéer och sådant framöver, att detta ska vara ett ledningsperspektiv helt enkelt.”

Bland dem som uttrycker att de gjort ansträngningar för att hitta ”nya sorters sökande” finns också de flesta av dem som, enligt egen bedömning, uttrycker att de också lyckats med detta. ”Det behövs inte metoder som avidentifiering eller positiv särbehandling. Vill man så kan man.” ”Det har inte varit något problem att hitta kvalificerade sökande som också har annan etnisk bakgrund. De bästa har ofta haft det.” ”Det är viktigt att arbeta strategiskt och långsiktigt och vi tillämpar också positiv särbehandling vid lika kompetens.”

De institutioner som resonerar som ovan lyckas också generellt bättre med sin breddade rekrytering än de som fastnar i diskussioner om den positiva särbehandlingens vara eller inte vara och till exempel diskuterar gränsdragningsproblem eller helt enkelt nöjer

sig med att konstatera att ”det inte fanns några sökande med utländsk bakgrund” och istället väntar på att universiteten ska lyckas leverera några sökande nästa gång.

För att något ska hända krävs att detta ”något” är definierat av institutionen på ett sätt som fungerar där, exakt hur måste vara något som är upp till varje enskild institution att utifrån sina egna förutsättningar definiera. (Se även ovanstående resonemang om användning av orden mångkultur och mångfald.) Däremot är det viktigt att tänka igenom varför man vill ha en förändring, eftersom det styr hur man lägger upp arbetet.

Trots att många av de svårigheter som lyfts fram ovan kan spela mycket stor roll, vill samordnaren ändå peka på det ansvar som vilar på varje enskild institution. Samordnaren menar att ett stort fokus på frågan om just rekrytering är helt nödvändigt för att förändring och utveckling ska vara möjlig på en myndighet eller institution, inte bara vad gäller de anställdas sammansättning.

Flera av de aktörer som hade uppdrag under Mångkulturåret 2006 har kopplat uppdraget till sina internationella satsningar och kanske också resonerat en del kring hur den nationella mångfaldspolitikerna hänger ihop med det internationella arbetet. Samordnaren ser också många naturliga kopplingar mellan de två områdena och menar att kultursektorn generellt måste bli bättre på att se och utnyttja samband, genom till exempel samarbeten med länder varifrån många människor i Sverige har sina rötter. Samordnaren vill dock också framhålla att det finns en risk för att det internationella arbetet prioriteras för mycket jämfört med det nationella arbetet för till exempel en personalsammansättning som präglas av en större etnisk och kulturell mångfald. Detta är särskilt värt att nämna eftersom internationellt arbete ofta har en mycket hög status, vilket inte alltid arbetet för ökad mångfald har.

En satsning som spelade en mycket stor roll under året var Accessprojektet. Många aktörer som samordnaren träffat under året har framhållit att satsningen bidragit till att öka den etniska och kulturella mångfalden i den egna personalens sammansättning. Många institutioner och myndigheter har också medvetet använt projektet för att uppnå just detta. Det återstår dock att se hur många av deltagarna som efter projektens slut kommer att erbjudas mer permanenta eller fasta anställningar på respektive institution. Enligt samordnaren har Access dock effektivt bidragit till att ”sänka trösklarna” till arbetsmarknaden och ge arbetslösa akademiker möjlighet att få värdefulla kunskaper, erfarenheter och

referenser för sin fortsatta yrkeskarriär. Samordnaren ser också positivt på att regeringen i sin ekonomiska vårproposition 2007 har beviljat medel för en fortsättning av Accessprojektet under 2008 och 2009 med 75 respektive 25 miljoner kronor.¹⁴⁶ Detta kommer förhoppningsvis att ge ännu fler akademiker, bland dem många med utländsk bakgrund, en möjlighet att etablera sig i kulturlivet.

Ett av regeringens viktigaste styrinstrument i kontakten med institutioner och myndigheter är regleringsbrev. Dessa diskuteras också ingående på samrådsgruppsmötena. Samordnarens bedömning är att såväl regleringsbrev, målen och återrapporteringskraven behöver preciseras och förtydligas ytterligare, liksom formerna för uppföljning och återrapportering. Se vidare förslaget om detta i kapitel tre.

Nätverkens förekomst och betydelse var ett annat mycket omdiskuterat område på samrådsgruppsmötena och under året generellt. Nätverken kan fungera väldigt uteslutande, men det är inte realistiskt att förvänta sig att man med några enkla medel ska kunna upplösa nätverk och sammanslutningar. Det är inte heller, enligt samordnarens uppfattning, önskvärt eller möjligt att genomföra. Utmaningen ligger istället i att skapa överbyggande nätverk så att människor som kanske sällan eller aldrig skulle ha träffats kan mötas och utbyta kunskaper, erfarenheter och perspektiv med varandra. För att kunna göra detta krävs det att man anstränger sig för att "leta" efter dem som man inte redan är bekant med och att man har modet att våga satsa på nya begåvningar och ge dem en chans att visa vad de kan. Det krävs att man är lite av kulturlivets "riskkapitalist", som i likhet med näringslivets motsvarigheter, är beredd att stödja människor och idéer som man tror på. Detta kräver dock att det även finns ett motsvarande mod och insikt hos bidragsbeviljande myndigheter och organisationer som är beredda att inte enbart tänka endimensionellt utan se konstarterna och samhället som en enhet. Det här är något som i stor utsträckning saknas idag men som måste förbättras om vi ska få ett dynamiskt, mångfaldigt, hållbart och inkluderande kulturliv i hela Sverige.

Utmärkande för diskussionen om nätverk är att företrädare för kulturlivet sällan tar upp denna fråga själva och ser den som ett problem. Det är istället vanligare att utomstående aktörer, varav många befinner sig i gränslandet mellan kultur och andra sakområden, tydligare ser de strukturer som starka nätverk skapar och

¹⁴⁶ Faktblad om 2007 års ekonomiska vårproposition (Ku07.005), april 2007.

upprätthåller. Ett ”utifrån- eller underifrånperspektiv” kan ge andra förutsättningar att upptäcka förhållanden inom kulturlivet som en person med ett institutionaliserat ”inifrån- eller uppifrånperspektiv” kan ha svårare att se. Kulturlivets företrädare är bra på att analysera hur man ska nå ut med sin verksamhet och hitta nya målgrupper men är inte lika bra på att överbrygga de formella och informella nätverk och kanaler genom vilka en majoritet av deras anställda passerar innan de får in en fot i kulturlivet.

Strategier för mångfaldsfrämjande rekryteringar eller magkänsla?

av Carlos Díaz

Som aktivist inom hbt-rörelsen (hbt = homo-, bisexuella och transpersoner), där jag främst har arbetat antirasistiskt och med arbetsmarknadsfrågor, har jag sett hur mångfaldsarbete fortfarande betraktas som ett alternativ, som någonting man kan välja att arbeta för eller inte. Detta kan få tydliga konsekvenser för kulturinstitutionerna. Jag minns när debatten om parabolantennor i marginaliserade och stigmatiserade områden pågick. Fokus för analysen var etniska minoriteters ”vägran” till integration; genom att de valde att konsumera andra medier än de svenska. En del debattörer pläderade för människors frihet att välja, medan frågan om på vilket sätt svensk television lyckades tillgodose hela befolkningens behov var helt frånvarande. Finns det en koppling mellan vem som producerar och vem som konsumerar? Om så är fallet då är mångfaldsarbetet mer en nödvändighet än ett alternativ för kulturinstitutionerna. Till skillnad från företag är kulturinstitutionerna inte vana att tänka i konkurrenstermer. Men faktum är att medan en del institutioner fortfarande undrar ”men vi välkomnar alla... varför kommer de inte?” har andra aktörer inom kulturen ett försprång eftersom de redan är igång med sina mångfaldsstrategier. Vilka vill vara de sista att genomföra de nödvändiga förändringarna? Och vad kommer det att kosta för de enskilda institutionerna att hamna på den platsen?

Mångfald, representativitet, inkludering...

De senaste statliga utredningarna på området, SOU 2005:56 *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige* och SOU 2006:79 *Integrationens svarta bok, agenda för jämlikhet och social sammanhållning*, har uppmärksammat den bristande mångfalden som finns på arbetsmarknaden, en arbetsmarknad som våra kulturinstitutioner också är en del av. Mångkulturåret 2006 är en satsning som särskilt har uppmärksammat kulturinstitutionerna och frågan om att samma institutioner som ofta ställer samhällskritiska frågor genom sina produktioner också måste kunna svara

på frågor om hur de själva förhåller sig till mångfaldsfrämjande arbete.

Motståndet mot mångfaldsarbetet brukar inte vara speciellt stort så länge dessa satsningar begränsas till att anordna utåtriktad verksamhet. Men att gå ett steg längre och förespråka en demokratisering som förutsätter bättre representativitet och inkludering kan väcka reaktioner. I debatten om mångfaldsfrämjande rekryteringar kommer motståndet till uttryck genom att man vädjar om en försiktighet eftersom man befävar en försämring av den konstnärliga kvaliteten och friheten. Denna argumentation sätter demokratiska principer som delaktighet och jämlikhet i samhället i ett motsatsförhållande till kvalitet och frihet. Men med tanke på hur arbetsmarknadssituationen ser ut inom kultursektorn – vems eller vilkas konstnärliga kvalitet och frihet talar vi egentligen om?

”Konstnärlig kvalitet” och ”konstnärlig frihet” är två mycket använda begrepp i mångfaldsdiskussioner inom kultursektorn. Användningen och betydelsen av begreppet konstnärlig kvalitet har diskuterats och kritiserats i många studier, bland annat i SOU 2006:42 *Plats på scen*, som visar på hur detta subjektiva begrepp speglar normer och värderingar som upprätthåller en ordning i vilken vita heterosexuella män gynnas. Den konstnärliga friheten är ett mycket viktigt instrument för produktion men begreppet används också, liksom kvalitetsbegreppet, alltför ofta som motargument till mångfaldsfrämjande rekryteringar.

Rekryteringarna till kulturinstitutioner kännetecknas av en mycket hög andel nätverksrekryteringar. Yvonne Rock, nationell samordnare för Mångkulturåret 2006, skriver i SOU 2005:91 *Agenda för mångkultur* att 65 procent av all rekrytering sker via informella nätverk och inom kultursektorn är siffran sannolikt så hög som 75 procent. Dessa förhållanden får mig att undra om det verkligen är ”mångkultur” vi ska arbeta med. Journalisten Anki Bengtsson formulerade en mycket intressant fråga som rubrik till sin artikel *Mångkultur eller insikt om diskriminering?* i tidskriften *Mana* 2006. Med denna rubrik lyckas hon lyfta upp mångfaldsfrågan en nivå och sätta ord på vad det egentligen handlar om, nämligen antidiskrimineringsarbete.

Inom den privata sektorn kallas mångfaldsarbete ofta för organisationsutveckling och därmed ses mångfald som en självklar del i arbetet hos ett företag som vill kunna dra till sig de bästa medarbetarna för att få bättre konkurrensmöjligheter. En del kulturinstitutioner har redan insett att det underskott av männi-

skor med andra kunskaper, erfarenheter och referensramar än de som den heterosexuella, manliga, vita normen har att erbjuda är avgörande för deras verksamhet och i synnerhet deras kvalitet. Men mångfaldsfrämjande rekryteringar kommer inte av sig själva, utvecklingen är beroende av hur vi handlar. Sättet man rekryterar på är en del av organisationskulturen och en underrepresentation inom organisationen är snarare ett resultat av vårt handlande än en tillfällighet. Vilka rekryteringspraktiker leder till underrepresentation och homogenisering? Det svaret går att få genom att beskåda organisationskulturen, strukturen och sättet vi handlar på; därför är det viktigt att närmare se vad dessa strukturer består av. Rekryteringsprocessen är en del av dem.

Begrepp ändrar ständigt betydelse och de värderas också olika med tiden. I diskussionen om mångfald – som också i sig är ett mycket ifrågasatt begrepp – vimlar det av en massa ord som inkludering, exkludering, representativitet med flera. Därför är det angeläget att förklara hur man själv använder orden. När det gäller mångfald finns det många olika definitioner och hur man definierar begreppet är avgörande för vad mångfaldsarbetet kan resultera i. Det är med andra ord viktigt att fundera kring vad som menas med mångfald eftersom det vi lägger i ordet senare kommer att visa sig i själva resultatet.

Begreppet mångfald har ofta använts i sammanhang där man främst vill uppmärksamma etnicitet och i synnerhet personer med etnisk minoritetsbakgrund. På senare tid har fler kategorier än dessa börjat inkluderas. Mångfaldsbegreppet kan vara problematiskt, eftersom begreppet ofta syftar till att uppmärksamma och främja olikheter. Indirekt kan begreppet mångfald på så sätt användas för att påpeka olikheten hos *de andra* och därmed stärka vi-och-de-dikotomin. Det finns risk att dessa olikheter ses som essentiella, naturgivna, och *de andra* betraktas som annorlunda för att *de* har en annorlundahet som grundas på till exempel kön, etnicitet, klass eller sexualitet. När man använder mångfaldsbegreppet är det därför viktigt att vara medveten om att de egentliga, relevanta skillnaderna inte beror på vad människor *är* utan på hur maktrelationer utifrån föreställningar om kön, etnicitet, klass, sexualitet och funktionshinder påverkar människors liv. Det är där olikheterna har en potential och blir användbara och nödvändiga för kulturlivet; när de definieras i termer av kunskaper, erfarenheter och referensramar.

I debatten om mångfald inom kultursektorn har jag uppmärksammat hur en del debattörer förhåller sig skeptiska till begreppet representativitet. För en del leder representativitets-begreppet till tankar om kvotering, som om kvotering vore den enda metod som finns att tillgå för ökad delaktighet. Man ställer sig frågan *men ska vi verkligen spegla samhället till vilket pris som helst?* En fråga som bygger på tanken om att konstnärlig frihet och demokratiska principer som jämlikhet och delaktighet är oförenliga. Det kan också tolkas som att demokratiserings-strävandet står i vägen för kvalitet och frihet vilka nås bättre med en homogen organisation. Att blanda ihop begreppen representativitet och kvotering eller, som många uttrycker det, ”räkna huvuden”, är mycket missvisande eftersom mångfald inte handlar om att få fram representanter för olika grupper utan om att se till att hinder för de underrepresenterade undanröjs och att andra kunskaper och erfarenheter än de som redan finns inom organisationen kan tillvaratas.

Sällan diskuteras begreppet representativitet som ett resultat av en praktik. Hur ser representativiteten inom kulturinstitutionerna ut idag? Vilka praktiker har lett till att den ser ut som den gör? Hur ser representativiteten ut i samhället i stort? Överensstämmer representativiteten i samhället med den som finns på våra kulturinstitutioner? Det är mycket möjligt att den gör det, men inte utifrån demografin utan utifrån hur resurser och inflytande är fördelade i samhället. Så, oavsett vad man tycker om ordet representativitet; representativiteten finns alltid där ändå. Frågan är om den sorts representativitet som nu finns är den önskvärda.

Begreppsparet inkludering och exkludering är också högaktuellt i mångfaldsdebatten. Ordet inkludering används ofta i positiv bemärkelse som om all inkludering per automatik leder till jämlikhet och delaktighet. Det är centralt att alltid använda begreppsparet inkludering – exkludering tillsammans med begreppsparet överordning – underordning. Sociologen Anders Neergaard menar i *Rasifierad rekrytering i storstadskommunen: Mellan exkluderad och inkluderad underordning* att man kan bli inkluderad i en underordnad position. Detta kan man se när man studerar hur mångfalden ser ut på olika positioner i ett företag. Totalt sett kan ett företag ha en representativitet som överensstämmer väl med den som finns i befolkningen men vid en närmare granskning ser vi hur denna representativitet varierar utifrån olika hierarkier inom organisationen. Ett annat exempel på inkludering i underordning är rollfördelning. Finns det vissa specifika roller som betraktas som de mest

”naturliga” för till exempel personer med invandrarbakgrund? Vi måste alltså när vi använder begreppet inkludering ställa oss frågan: Inkludering i vad, i redan existerande strukturer? Då är risken stor att de nya ”inkluderade” blir gäster i ett sammanhang som de själva inte har varit med om att forma. Inkludering av grupper som är underrepresenterade inom kulturinstitutionerna kräver ett konsekvent arbete där organisationsutveckling och demokratiseringsarbete är en förutsättning för att bättre kunna tillvarata den kompetens som rekryteras in och samtidigt förebygga avsiktlig och oavsiktlig diskriminering.

De flesta människor håller med om tanken att vi får bättre jämlikhet och delaktighet genom mångfald. Vad finns det då för hinder om alla är överens? Utmaningen ligger i att lyckas få ett intellektuellt resonemang att resultera i en konsekvent konkret handling. Inom hbt-rörelsen används det akademiska begreppet heteronormativitet. Det är ett mycket användbart begrepp som synliggör normer i samhället. Mycket av osynliggörandet, exkluderingen och diskrimineringen av homo-, bisexuella och transpersoner sker i tysthet, så att vi knappt lägger märke till den. Och på samma sätt har mycket av den diskriminering som sker idag på arbetsmarknaden mer med normativitet än med öppen och direkt diskriminering att göra. Heteronormativitet beskrivs som ett normsystem som reglerar våra föreställningar om till exempel kön, sexualitet, samlevnadsformer och reproduktion och gör heterosexuallitet och stereotypa könsroller självklara och önskvärda. Detta synsätt resulterar i konkret handling. Ett tydligt exempel är debatten om huruvida samkönade par ska ha rätt att kunna ingå äktenskap. Oavsett vad man tycker om äktenskapet som samlevnadsform går det inte att bortse från att lagen gör skillnad mellan ”de riktiga relationerna” och de samkönade. Detta är bara ett exempel på hur en värdering kan få konkret resultat, i detta fall på hur vi formar våra lagar eller vad vi väljer att kalla (o)lika relationer.

Kulturinstitutioner kommer precis som alla samhällsinstitutioner inte undan normer och normativitet; det vill säga systemet som upprätthåller en hierarki i vilken det som anses *normalt och naturligt* får en given plats. Socialantropologen Lena Sawyer använder sig i SOU 2006:91 *Utbildningens dilemma* av begreppet symboliskt våld. Detta begrepp fungerar som begreppet heteronorm men används inom forskning om etnisk diskriminering. Begreppet illustrerar på samma sätt hur normer i tysthet normaliserar indelningen i ”vi” och ”de”.

Jag förespråkar inte en normlöshet utan insikt om hur normer reproduceras och omskapas och påverkar våra organisationer, medarbetare och verksamheten i stort. Medvetenhet om hur normer fungerar är viktigt för att kunna ifrågasätta det som ofreflekterat betraktas som självklart, se hur hinder byggs och osynliggörs som avviker från *normaliteten* och hur vi begränsas genom att sociala hierarkier upprätthålls. Katarina Mlekov och Gill Widell menar i boken *Hur möter vi mångfalden på arbetsplatsen?* att varje arbetsplats, utöver befattningsrelaterade krav, präglas av informella system och normer och vanor i arbetsgruppen. Vid rekryteringar letar man sedan efter nya medarbetare som förväntas reagera positivt på och i överensstämmelse med företagets kultur. Den nya medarbetaren förväntas alltså anpassa sig till den dominerande gruppen och bli mer lik den, eftersom likhet värderas högt. Mångfaldskonsulten Gabriella Nilsson Fägerlind konstaterar något liknande i sin bok *Mångfald i praktiken*, där hon dessutom menar att normer på arbetsplatsen, både de formella och informella, måste beskådas ur flera perspektiv. Om dessa normer ifrågasätts av majoritetsgruppen är det ett tecken på att organisationskulturen håller på att förändras.

För mig finns inga enkla lösningar på hur man förändrar en organisation, men utan diskussion och reflektion som leder till insikt om de egna normerna, tror jag inte att en organisationsförändring är möjlig.

Mångfaldsfrämjande rekryteringar

Allt mångfaldsfrämjande arbete är sammanflätat och de olika strategierna påverkar och kompletterar varandra. Därför bör mångfaldsfrämjande rekryteringar inte betraktas som en separat del som är oberoende av andra mångfaldsfrämjande insatser. Ett misstag man kan begå med mångfaldssatsningar som enbart syftar till att rekrytera in för bredare mångfald är att ha en övertro på att de nya förmågor som då tillkommer ska förändra den redan existerande organisationskulturen med hjälp av sin *olikhet*. Flera arbetsmarknadsstudier pekar på motsatsen, att de nya medarbetarna ofta anstränger sig för att passa in i organisationen. Mångfaldsfrämjande rekryteringar måste ske parallellt med andra insatser. Att analysera organisationskulturen är en bra början, en organisation som vill utvecklas måste kunna rekognoscera vilka arbetsätt, rutiner och

formella och informella regler som styr verksamheten. Detta är avgörande för att få en helhetsbild av nuläget i vilket personalsammansättningen också är en viktig del. Vad finns för representativitet inom organisationen? Vilka grupper är självklara och vilka inte?

En annan del i mångfaldsarbetet är att skapa medvetenhet om mångfaldsfrågor bland personalen, eftersom det är mycket viktigt att ha med sig hela arbetslaget i denna förändringsprocess som kräver att alla inom organisationen ska arbeta med sig själva och sina värderingar. Ett förekommande fenomen som jag har stött på i mitt arbete som utbildare med olika grupper inom skilda yrkeskategorier, är att utbildningsdeltagarna kan ställa sig skeptiska till dessa satsningar. En del kan resonera så här: "Varför ska jag lära mig detta? Här diskriminerar vi inte. Rasism och homofobi förekommer i samhället men inte hos oss. Dessutom umgås jag med flera personer som tillhör olika minoritetsgrupper och vi har öppna homosexuella i vår organisation." Dessa synpunkter är tyvärr mycket vanligt förekommande. Frågan är om man skulle resonera likadant när det gäller till exempel jämställdhet: "Vi har kvinnor på vår arbetsplats, därför behöver vi inte arbeta för jämställdhet."

Att kompetensutbilda personalen i mångfaldsfrågor är att kvalitetssäkra flera andra delar av organisationen eftersom systematiskt mångfaldsarbete ofta får spill over-effekter på många andra delar av organisationen som till exempel bemötande, arbetsmiljö och profilering av varumärket. Med utbildning menar jag inte föreläsningar. Det finns många intressanta, kunniga och underhållande föreläsare som kan ge inspiration men utbildning är inte detsamma som att lyssna på ett föredrag. En förändringsprocess kräver mycket mer än så. En utbildning består ofta av flera olika pedagogiska moment som innebär övningar, diskussionsgrupper och teoretiska moment, som framförallt kräver deltagarnas interaktivitet. Syftet med sådana utbildningar är att få deltagarna att se sin egen roll i verksamheten och utmana dem att möta sina egna värderingar. Frågan om utbildning handlar om att skapa bättre förutsättningar för organisationsutvecklingen, där det att kunna tillvarata olika sorters kompetenser och att förebygga diskriminering går hand i hand.

Trots det motstånd som ibland kan finnas mot utbildningar är ändå de flesta människor positivt inställda till större mångfald inom våra institutioner. Argumenten för mångfald som brukar komma upp i diskussionerna är många, men kan delas in i två huvudkategorier: demokrati och lönsamhet. Argument som utgår från demo-

kratiska principer lyfter upp jämlikhet, rättvisa och delaktighet som centrala för mångfaldsarbetet, och ibland vävs även andra mer etiska principer, som alla människors lika värde, in. Lönsamhetsargument understryker istället vikten av profilering av varumärket, där bilden av organisationen utåt spelar en viktig roll. Bra representativitet ger trovärdighet och bidrar till att organisationen blir bättre på att kommunicera med samhället. Lönsamhetsaspekter handlar också om att ta tillvara kompetenser och utveckla dem för att få bättre konkurrensmöjligheter och det mångfaldsfrämjande arbetet kan ibland syfta till att bredda rekryteringsbasen för att kunna dra till sig de bästa. Det finns många fler argument för mångfaldsarbete och denna uppdelning är inte representativ för någon specifik sektor. När organisationer startar diskussioner om varför man ska arbeta med mångfald brukar argument från båda kategorierna komma upp.

Rekryteringsprocesser för ökad mångfald

Att skapa ett tydligt system för rekryteringsprocessen är att formalisera och kvalitetssäkra sina arbetsmetoder. Mångfaldskonsulten Gabriella Nilsson Fägerlind menar att det är viktigt att man förstår sig på de tekniska delarna i rekryteringen eftersom den "gamla" kulturen finns inbäddad i strukturer och processer. En rekryteringspolicy är ett mycket praktiskt instrument som gör det möjligt att motivera varje rekrytering och undvika att ovidkommande faktorer styr.

Ingrid Edlund från Arkitekturmuseet berättade för mig att historiskt sett har Arkitekturmuseet haft en relativt informell rekryteringsprocess, med en stor andel nätverksrekryteringar vilket resulterade i en relativt homogen arbetsgrupp, vad gäller kompetens, bakgrund, ursprung, intressen, erfarenhet och ålder. Därför satte organisationen igång med att formalisera rekryteringsprocessen, ett arbete som fortfarande pågår. Ingrid Edlund menar att det är viktigt med en tydlig policy för rekrytering, och kanske ännu viktigare med riktlinjer, så att all rekrytering följer en rutin som är samma för alla sökanden och gäller oavsett vilken enhet man söker till. Syftet är att i så stor utsträckning som möjligt undvika att man går efter den berömda "magkänslan" istället för efter individens kompetens och förmåga i relation till verksamhetens behov.

Policy

Organisationer som anser att rekryteringar är långsiktiga investeringar är mycket angelägna om att skapa ett systematiskt och professionellt sätt att hantera rekryteringar på. Att värdera sökande utifrån personbundna och subjektiva bedömningar är det mest effektiva sättet att gå miste om kompetens. Rekryteringspolicyn är ett dokument som guidar rekryteringsgruppen i sitt uppdrag utifrån vissa principer, som till exempel grundläggande värden för organisationen och förebyggande av diskrimineringsituationer. Rekryteringspolicyn beskriver också olika rekryteringssteg som kravspecifikation och ger riktlinjer för urval och intervjusituationer. Det är en fördel att ha en aktuell lägesbeskrivning, en organisationsanalys som inventerar de kompetenser som finns, listar ut de kompetenser som saknas och för en diskussion om vad organisationen kommer att behöva på lång sikt.

Kravprofil/specifikation

– Vi är en ordinarie personalstyrka på 25 personer och rekryterade i våras tolv personer utifrån den nya rutinen, berättar Ingrid Edlund från Arkitekturmuseet. Cheferna arbetade med kravprofiler inför annonseringen, och utgick sedan strikt från dessa vid urval till intervju. Redan där blev skillnaden tydligare: alla ansökningar blev lästa och värderade utifrån kravprofilen, snarare än utifrån de personliga egenskaperna. Vi hade ju också målet att utveckla vår grupp sammansättning i bakhuvudet, och vi lyckades riktigt bra med detta! I stort sett följer den nya rutinen gängse metoder, men vi har valt att inte använda oss av aidentifierade ansökningar. Under hösten rekryterades också en ny enhetschef med en något utökad rutin. De tolv rekryteringarna samt chefsrekryteringen har fallit mycket bra ut. Vi har lyckats få in en bra blandning av personer med skilda bakgrunder, ålder, kön och erfarenheter och den befintliga gruppen har tillförts både nya erfarenheter och ny energi.

Den 19 – 20 februari 2007 hölls ett seminarium om rekryteringar inom kultursektorn på Dunkers kulturhus i Helsingborg. Flera representanter från olika kulturinstitutioner som deltog underströk vikten av att ha tydliga kravspecifikationer/profiler. I dessa beskrivs egenskaper och färdigheter som krävs för arbetsuppgifterna. Kravprofilen formulerar grundläggande krav, men definierar också vad

som anses vara kompetens, det vill säga utbildning, arbetslivserfarenhet och mer informella meriter. Denna specifikation får senare direkta effekter på bedömningsystemet, därför är det också viktigt att tänka igenom vad som anses vara ett *krav* och vad som anses vara *önskvärt*. Det är vid mångfaldsfrämjande rekryteringar viktigt att se upp för organisationens egna normer och omotiverade krav som kan leda till indirekt diskriminering och i sin tur en fortsatt homogenisering. Språkkunskaper är en sådan fråga som ofta formuleras som ett hinder. I boken *Hur möter vi mångfalden på arbetsplatsen?* av Katarina Mlekov och Gill Widell, menar författarna att dåliga kunskaper i svenska är den vanligaste förklaringen till att människor inte kommer ifråga för ett jobb. Det drabbar framförallt personer med utländsk bakgrund men även personer med tal-svårigheter. Gabriella Nilsson Fägerlind skriver i *Mångfald i praktiken*, att språkfrågan ofta blir ett hinder för etnisk mångfald och att det därför är viktigt att det inom organisationen förs en öppen diskussion kring språkkraven. Hon menar också att det är lätt att blanda ihop en människas förmåga att behärska det svenska språket med hans eller hennes yrkesförmåga.

En grundprincip vid formuleringen av specifikationskrav för mångfaldsfrämjande rekryteringar är att vara uppmärksam på subjektiva och omotiverade kriterier som kan leda till indirekt diskriminering. Risken för att outtalade normer styr krav-specifikationen blir större när krav som berör sådant som personlighet, social och kulturell kompetens ställs. Om sådana krav efterfrågas för arbetsuppgifterna måste dessa kunna definieras tydligt: *vad betyder social kompetens inom vår organisation?* Kan det finnas exkluderande effekter i detta krav och i så fall, exkluderande av vilka?

Krav på svensk examen leder automatiskt till att sökande med utbildning från utländska skolor uteblir. Vad säger att det är just personer med svensk utbildning som organisationen behöver? Hur motiveras det? Vi får inte heller glömma att "svenskutbildade" redan har passerat genom andra urvalsprocesser där många av de kompetenser som organisationen efterfrågar troligen har filtreras bort bland annat genom antagningar respektive icke-antagningar till olika utbildningar. Embria Kamara skriver, i antologin *Bruket av kultur – hur kultur används och görs socialt* verksam, att kriterierna som konst ska uppfylla, vare sig det rör sig om bild, teater, skulptur eller dans, inte bara handlar om uttrycket i sig eller konstverkets estetiska värde utan också om de värderingar och ideologier som upprätthålls av bedömarna. Därför är det viktigt att uppmärk-

samma sammansättningen av grupper som gör bedömningar. Med ordet sammansättningen menar jag inte att gruppen enbart ska bestå av ”representanter” för olika grupper. Utan att de som ingår i bedömningsgrupper ska vara medvetna om olika sociala hierarkier och sociala processer och ha insikt om sin egen maktposition och konsekvenserna av sitt eget maktutövande. Hans Ekbrand, forskare i sociologi vid Göteborgs universitet, konstaterar i en kvantitativ studie att det finns en underrepresentation av vissa grupper när man tittar på vilka som antagits till några av landets konsthögskolor:

Överensstämmelsen mellan de normer för kvalitet som bedömare tillämpar vid antagningen med de uppfattningar om kvalitet som företrädesvis vägleder manliga, infödda sökanden från familjer från en hög social position i de arbeten/insatser de presenterar för att bli antagna är kanske högre än överensstämmelsen mellan bedömarens normer för kvalitet och de uppfattningar om kvalitet som formar de andras (kvinnor, personer med utländsk bakgrund, personer från familjer med låg utbildning i arbetarklass eller lägre tjänstemannaklass) arbeten/insatser som de presenterar för att bli antagna.

Ekbrands studie besvarar inga frågor om hur och varför utan begränsas till att konstatera att så är fallet. Om bättre livsvillkor skulle kunna resultera i bättre prestationer vill jag inte gå in på, men däremot vill jag understryka att idag bedöms prestationer i form av till exempel arbetsprover. Det finns ett problem med att enbart bedöma prestationer utan att uppmärksamma processer, eftersom processerna ofta säger mer om elevens utvecklingspotential än vad resultatet gör.

Rekryteringskanaler

Rekryteringskanaler finns det många; allt ifrån användning av bemanningsföretag, internrekryteringar, mässor, arbetsmarknadsdagar och internetannonsering, till anlitan av nätverk, både formella och informella sådana. I en studie av samband mellan homogenitet och rekrytering, *Vad avgör?* av Cecilia Björk, Emma Johansson och Marie Lindström, uppmärksammas vikten av val av rekryteringskanaler eftersom olika arbetssökande använder sig av och attraheras av olika kanaler.

Det finns exempel på okonventionella metoder när det gäller mångfaldsfrämjande antagningar. Högskolan för Design och

Konsthantverk (HDK) arbetade med en strategisk lokalisering av verksamhet genom att starta Angeredsateljén i samarbete med Angereds gymnasiet. Syftet var att finnas i förorten och detta bidrog också till många sökande och antagna med utomeuropeisk bakgrund.

Nätverk nämns ofta som en vanligt förekommande rekryteringskanal. Fördelen med att använda nätverk är att man kan rikta sökarljuset mot de nätverk där kompetensen man har bestämt sig för kan finnas samlad. Det finns både formella och informella nätverk. Med formella nätverk avses här nätverk som är formellt organiserade, till exempel skolor och föreningar. Informella nätverk utgörs av grupper som inte är formellt organiserade, exempelvis grupper som består av gamla skolkompisar, vänner och bekanta, gamla arbetskamrater och andra grupper vars tillhörighet i nätverket bygger på personliga kontakter. Att använda sig av nätverk som rekryteringskanal kan vara ett effektivt sätt att komma igång vid starten av det mångfaldsfrämjande arbetet, men metoden kan även förstärka homogeniseringen om det används utan att ha en strategisk tanke. Icke-strategiska nätverksrekryteringar används i stor omfattning på arbetsmarknaden och det är ett känt faktum att de flesta arbeten förmedlas via informella nätverk.

När jag själv arbetade med en RFSL-studie om arbetsmarknads-situationen för homo-, bisexuella och transpersoner med etnisk minoritetsbakgrund var jag tvungen att fundera över olika kanaler för att komma i kontakt med potentiella intervjupersoner. Det kan tyckas lätt att komma i kontakt med hbt-personer genom vår egen organisation, men utmaningen låg i att komma i kontakt med personer som inte var föreningsorganiserade. Skälet till att vi ville det var att aktivister har större tillgång till information om sina rättigheter, de har ofta en sexualpolitisk uppfattning och är vana att känna igen diskrimineringsituationer. Av denna anledning var vi tvungna att använda andra kanaler än våra egna. Praktiskt innebar det att vi sökte människor genom andra medier än våra egna, att vi delade ut enkäter under bland annat Stockholm Pride, att vi annonserade i en tidning som vände sig till spansktalande homosexuella och att vi publicerade länkar till enkäten i en internetcommunity. Vi fick in svar från hbt-personer som inte visste att RFSL fanns, av personer som var nyanlända, av personer som hade upplevt diskriminering och personer som inte hade upplevt det. Vi fick svar från arbetssökande, studerande, personer med eget företag, personer från stora och små städer, personer med olika könsidentiteter och

könsuttryck, av personer med universitetsutbildning och personer med enbart grundskoleutbildning; och vi fick också en stor variation av åldrar, födelseländer och olika grader av öppenhet kring den sexuella läggningen. Att få en så stor variation blev en framgångsfaktor för undersökningen eftersom vi utifrån svaren strategiskt kunde välja intervjupersoner som hade mycket skilda upplevelser av den svenska arbetsmarknaden. Hade vi använt våra egna medier eller våra egna nätverk hade vi inte lyckats få samma mångfald. Naturligtvis är det inte samma sak att hitta potentiella intervjupersoner för en undersökning som att hitta arbetssökande men principen vad gäller strategiskt val av informationskanal är den samma.

Annonsering

Tydlighet i annonseringen med vilka krav som ställs och vad som anses meriterande är mycket viktigt. Risker med otydlighet är att även om annonsen riktas till en specifik målgrupp kan gensvaret från just denna grupp utebli. Det finns många andra faktorer som påverkar gensvaret. En av dem är utformningen av annonsen. Vilka som visas på annonsbilden och vilka som inte visas kan ha en proportionell effekt på gensvaret. En annan aspekt är var man ska annonsera, det måste föras en diskussion om vilka kanaler som finns och var man hittar den målgrupp som just nu är intressant för organisationen. Denna uppgift kräver att de personer som planerar annonseringen får tydliga riktlinjer och har aktuell kunskap om olika nätverk och deras sammansättning.

Urval

Det är viktigt att uppmärksamma sammansättningen på den grupp som får i uppdrag att gå igenom ansökningshandlingarna och göra en gallring där de som inte uppfyller kravprofilen sorteras bort. Gruppen bör vara så heterogen som möjligt med avseende på perspektiv och erfarenheter. En urvalsmetod som Björk, Johansson och Lindström uppmärksammar i sin magisteruppsats om samband mellan homogenitet och rekrytering, går ut på att flera personer läser ansökningarna och sedan gör sitt urval oberoende av varandra.

Bland de kandidater som blivit utvalda väljs sedan de som ska kallas till intervju.

Precis som i tidigare moment inom rekryteringsprocessen finns även under urvalsprocessen en stor risk för normativitetshandlande. Särskilt om rekryteringsgruppen lägger stor vikt vid det personliga brevet. Problemet med det personliga brevet är att det är ganska lätt hänt att man bildar sig en uppfattning om den sökande och denna bild är senare svår att ändra på. En metod som just nu ofta diskuteras är avidentifierade ansökningar. Det kan finnas en del fördelar med metoden men det finns också risker. Avidentifiering av ansökningar kan leda till att meriter och kompetenser döljs. Dessutom: om en ansökan exempelvis innehåller information om studier vid ett universitet i Teheran och information om ett tidigare arbete inom en kvinnojour blir inte mycket kvar av avidentifieringen.

Intervju

Vid intervjusituationer utmanas våra sinnesintryck av en mängd olika beteenden och attribut som röstläge, ton, brytning, gestikulering. Inget av dessa intryck undgår vår tolkning. Därför är en mall för ett strukturerat intervjusamtal att föredra. Intervjumallen kan guida intervjuaren genom olika moment i intervjun. Dessa moment kan samlas under rubriker som till exempel: presentation, utbildning, arbetslivserfarenhet, framtid. Det är viktigt att frågorna som ställs är yrkesrelevanta. Det finns mindre lyckade exempel där den intervjuade får frågor kring sitt privatliv och sin fritid vilket kan öppna för normativt bemötande. Ett bra exempel på detta är när personen som intervjuar ställer frågor som *Har du pojkevän? Vad arbetar din man med?* till en kvinna. En kvinna som lever i en samkönad relation måste i detta fall – om hon vågar – rätta den som intervjuar så att frågorna som ställs passar även till henne. Dessutom kan denna kvinna välja att inte berätta om sin familjekonstellation eftersom hon utifrån hur frågorna formuleras kanske antar att intervjuaren inte har kunskap om andra familjeformer än just kärnfamilj. Måste man alls ställa den typen av frågor, bör man tänka över om det finns mer neutrala sätt som till exempel *Har du partner? Hur ser din familj ut?*

Utifrån etnicitetsaspekter kan frågor som ställs öppna för exotiserande bilder och stereotypskapande. Då blir plötsligt etnicitet en

viktig markör som färgar vår bild av mötet med den intervjuade. En angelägen fråga att ställa sig är: Vad har all denna information för relevans för utförandet av själva arbetsuppgifterna?

Intervjun brukar ibland kombineras med olika personlighets-tester. "Lagom är bäst" brukar vara en förekommande rekommendation när det gäller att "lura" psykologiska tester. Dessa tester har fått mycket kritik av forskare som menar att testerna är tids- och kulturbundna och dessutom ofta gynnar män.

Avslutande ord

En uppmaning som kan riktas till alla som arbetar med mångfalds-främjande rekryteringsarbete är att inkludera alla kategorier som idag inte beaktas i mångfaldsbegreppet, inte minst de som tillhör normen. Mångfaldsbegreppet som ofta fokuserar på *de andra* tycks exkludera majoriteten på ett sätt som får många att tro att den som tillhör normen ingenting tjänar på en större mångfald. Som om mångfaldsarbete innebar att *normalitetens* kulturella territorium skulle tvingas delas i små bitar till förmån för *de andra* istället för att bli en gemensam plats där till exempel även svenskhet och heterosexualitet kunde uttryckas på många andra sätt än de exkluderande, stereotypa och normerande.

Faran med att inte lyckas inkludera alla i mångfaldsarbetet är också att det kan uppfattas som att man gör en speciell satsning för *de andra* och detta kan väcka ett motstånd. Vill man verkligen förändra exkluderande strukturer och kvalitetssäkra sina rekryteringsmetoder då måste man få med sig alla i processen, annars är risken stor att de olika sociala hierarkierna ställs mot varandra i en omöjlig diskussion vars enda vinnare blir den redan existerande ordningen.

Carlos Díaz är frilansskribent och arbetar på RFSL som projektledare med arbetslivsfrågor.

Källor

- Anki Bengtsson, "Mångkultur eller insikt om diskriminering?", *Tidskriften Mana*, 2006
- Cecilia Björk, Emma Johansson och Marie Lindström, *Vad avgör? Studie av sambandet mellan homogenitet och rekrytering*, Institutionen för Management, Lunds universitet, 2006
- Hans Ekbrand, *Antagningsprocessen till konstnärliga program: lika-behandling eller diskriminering? En jämförelse av sökanden och antagna med hänsyn tagen till kön, etnicitet och klass*, Göteborgs universitet, 2006
- Vanja Hermele, *Teaterchef och 'gate-keeper'*, Centrum för Genusstudier, Stockholms universitet, 2006
- Embria Kamara, "Afrikanska trummor och afrikansk dans – på svenska" i *Bruket av kultur – hur kultur används och görs socialt verksamt* (red Magnus Öhlander), 2005
- Katarina Mlekov och Gill Widell, *Hur möter vi mångfalden på arbetsplatsen?*, 2003
- Anders Neergaard, "Rasifierad rekrytering i storstadskommunen: Mellan inkluderad och exkluderad underordning", i *Kors & Tvärs: intersektionalitet och makt i storstadens arbetsliv* (red Eva Gunnarsson), 2006
- Gabriella Nilsson Fägerlind, *Mångfald i praktiken – handbok för verksamhetsutveckling*, 2004
- Oskar Pripp, Emil Plisch och Saara Printz Werner, *Tid för mångfald*, 2005
- RFSL, *Det trodde jag inte om Sverige*, 2006
- RFSL Ungdom och Forum för levande historia, *Bryt!*, 2006
- SOU 2005:56, *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*
- SOU 2005:91, *Agenda för Mångkultur, Programförklaring och kalenderium för Mångkulturåret 2006*
- SOU 2006:40, *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*
- SOU 2006:42, *Plats på Scen, Betänkande av Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet*
- SOU 2006:79, *Integrationens svarta bok, agenda för jämlikhet och social sammanhållning*
- Protokoll nummer 2006/0927-2, Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006

2.4 De tre miljonerna, fördelning och erfarenheter

2.4.1 Bakgrund och principer för fördelningen av bidraget

Den tidigare regeringen ställde inga särskilda medel till myndigheters eller institutioners förfogande under Mångkulturåret. Anledningen till detta var att dessa, via de så kallade regleringsbreven, redan har uppdraget att integrera en etnisk och kulturell mångfald i sin inre och yttre verksamhet.

Med anledning av året beslutade regeringen dock att Statens kulturråd skulle tilldelas tre miljoner kronor extra under 2006 att använda till insatser för verksamheter som främjar etnisk och kulturell mångfald. I riktlinjerna i Statens kulturråds regleringsbrev för 2006 framhölls att medlen skulle användas för att ”främja insatser som tar till vara det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer och mångfalden i kulturlivet. För att Mångkulturåret ska bli så framgångsrikt som möjligt skall Statens kulturråd i första hand uppmuntra nya samarbetsformer och främja insatser från aktörer på regional och lokal nivå.”

Statens kulturråd har inte offentliggjort någon utvärdering av detta bidrag, men handläggaren för bidraget har skrivit en kortare redogörelse för metoder och erfarenheter.¹⁴⁷ Enligt denna beslutade Statens kulturråds styrelse att medlen i första hand skulle ges till organisationer och verksamheter som hade förutsättningar att skapa inte bara nya utan också långsiktiga samarbetsformer.

Bidraget utlystes via Statens kulturråds hemsida och hade två ansökningstillfällen, 15 mars och 15 maj 2006. Beslutet om hur stödet skulle fördelas fattades av Statens kulturråd, som dock samrådde med bland andra Samordnaren av Mångkulturåret 2006.

Vid den första fördelningen fanns 178 ansökningar med ett totalt sökt belopp på 31 602 947 kronor. Till den andra omgången kom 112 ansökningar till ett värde av 16 384 605 kronor. Beslut fattades den 28 april respektive den 15 juni.

Statens kulturråd beslutade, enligt handläggarens redogörelse, ”för att överhuvudtaget kunna göra en fördelning”, att inte stödja enstaka arrangemang eller återkommande festivaler som hade valt mångkultur som tema just den här gången. Man lade också vikt vid lokal eller regional medfinansiering, samverkan med andra aktörer och förmodat långsiktiga effekter.

¹⁴⁷ Louise Thurén, 23 augusti 2006.

2.4.2 Statens kulturråds erfarenheter

I redogörelsen konstateras att intresset för att söka bidraget var mycket stort. Under hösten 2005 började människor att höra av sig och fråga om vad som gällde och det kom också in ett flertal ansökningar redan då. Statens kulturråd hade då ännu inte fått sitt regleringsbrev för 2006, och informationen hade inte lagts ut på hemsidan. Från och med slutet på januari 2006 ringde cirka 10 personer om dagen till Statens kulturråd för att fråga om bidraget och antalet ökade ytterligare inför de två ansökningstillfällena. Stödet var alltså ovanligt välkänt och detta var en anledning till att det fanns ett ovanligt stort intresse.

Statens kulturråd hade ett digert arbete med att fördela bidraget men också med att redogöra för hur besluten fattats. Det totala sökta beloppet uppgick till närmare 48 miljoner kronor och det som fanns att fördela var tre miljoner kronor. Det var alltså många som inte fick det bidrag de sökt och Statens kulturråd fick ta emot många samtal från besvikna organisationer, framförallt efter den första ansökningsomgången. Enligt handläggaren ringde mellan 80 och 90 personer under de två dagarna efter det första beslutet. Besvikelsen var mycket stor från dem som fått avslag och cirka 25 – 30 av de som ringde framförde sina synpunkter i mycket hårda ordalag.

Statens kulturråd uppger vidare i sin redogörelse att de redan i maj 2006 började få telefonsamtal med förfrågningar om hur det skulle bli med bidraget framöver. Många organisationer hade då fått upp ögonen för Statens kulturråds andra stödformer och sa att de skulle söka bidrag som mångkulturell organisation eller som nationell minoritet, vilket flera av dem senare också gjorde. Kunskapen om vilka som är nationella minoriteter är inte så stor och många av de som ringde hade svårt att förstå att det är just fem grupper som är de utsedda nationella minoriteterna.¹⁴⁸

Statens kulturråd konstaterar att det mycket stora söktrycket och de kraftiga reaktionerna på avslagen visar att de tre miljonerna tände ”ett enormt hopp” i hela kultursektorn och inom organisationer och föreningar som arbetar med kulturell mångfald om att deras arbete nu äntligen skulle få stöd. Det lokala och regionala intresset för föreningar av den typen verkar på många håll vara svagt och behovet av nationellt stöd är därför stort.

¹⁴⁸ Samer, romer, judar, sverigefinnar och tornedalningar.

I sin redogörelse framför Statens kulturråd också några kritiska synpunkter på det tillfälliga öronmärkta stödet. Man framhåller att arbetet med kulturell mångfald inte bör vara en separat fråga utan ska genomsyra all bidragsfördelning på Statens kulturråd och ställer också frågan om det är lämpligt att Statens kulturråd har hand om den här typen av bidrag, som dessutom har så pass lite medel. Ansökningar kom från för rådet okända organisationer och föreningar och detta genererade ett extra stort arbete både när det gällde bidragsprövningen och uppföljningen av projekten, menar Statens kulturråd.

2.4.3 De sökande och de beviljade

Cirka en tredjedel av ansökningarna till det tillfälliga bidraget kom från Stockholmsområdet, en tredjedel från Skåne och Västra Götaland och resten från övriga landet. Norrland var underrepresenterat. Av de 290 ansökningarna kom drygt 30 från det som Statens kulturråd kallar ”en-kulturs-organisationer”, en organisation som vill sprida kunskap om eller ordna evenemang för en specifik kultur.

Statens kulturråd konstaterade, i beslutet om den första bidragsutdelningen, att nästan en fjärdedel av ansökningarna rörde festivaler och att ett ”flertal” av ansökningarna gällde seminarier och liknande. Statens kulturråd menade också att det fanns få ansökningar som handlar om ”nya samarbetsformer eller samarbeten och många projekt är av engångskaraktär”. Det var med andra ord en ganska stor del av ansökningarna som inte uppfyllde Statens kulturråds, i efterhand, uppställda kriterier. (Jämför under rubriken ”Bakgrund och principer för fördelningen av bidraget”.)

De organisationer som fick stöd från Statens kulturråd uppvisar en stor bredd.¹⁴⁹ De 30 projekten kan delas in i sex olika grupper, baserade på vilken typ av verksamhet det rörde sig om. Allra vanligast var projekt som hade något slags integrationssyfte. Det kunde till exempel handla om en konstsatsning i en stor stads ytterområde, där man ville involvera de boende i syfte att nå en för kulturinstitutionerna ny publik eller bara intressera människor för kultur i närmiljön, och därmed närmiljön i stort. Det förekom också mer renodlade integrationssatsningar inom kultursektorn som syftade till att till exempel förbättra läget på arbetsmarknaden för skåde-

¹⁴⁹ Se bilaga 5 för en sammanställning av de organisationer som fick del av stödet.

spelare med utländsk bakgrund. ”De integrationssyftande projekten” utgjorde en tredjedel av de beviljade ansökningarna.

Den näst vanligaste typen av projekt, en grupp där totalt åtta projekt passar in, var seminarie- eller workshopverksamhet. Flera av projekten hade också annan verksamhet som hörde ihop med seminariet, som till exempel en teaterföreställning eller en filmvisning som sedan diskuterades i ett efterföljande seminarium.

På tredje plats kom kultursatsningar med internationella inslag. Fem av de projekt som beviljats stöd var till exempel dansturnéer med dansare från andra länder eller teaterföreställningar med utländska skådespelare.

Tre av de beviljade projekten var festivaler av olika slag, två var mer analyserande, teoretiskt inriktade satsningar. En teater gjorde en analys av sin egen publiksammanställning; och en organisation genomförde en längre satsning på kunskapsproduktion och kunskapsförmedling för att förändra strukturer.

Slutligen fick en konferens stöd, liksom ett projekt som handlade om att dokumentera en nationell minoritets musik.

2.4.4 Erfarenheter från de organisationer som beviljats stöd

Samordnaren av Mångkulturåret 2006 genomförde under 22 och 23 februari 2007 tre samrådsgruppsmöten med de organisationer som beviljats bidrag från Statens kulturråd.

Alla de 30 organisationerna bjöds in, och 20 hade möjlighet att närvara. Från några av dem som inte kunde komma har samordnaren fått in skriftliga redogörelser för vad projektet syftat till och åstadkommit.

Syftet med samrådsgruppsmötena var att i samtalsform samla in organisationernas och föreningarnas erfarenheter av projekten, men också att diskutera erfarenheter av och synpunkter på svensk kulturpolitik i stort. Samordnaren såg också själva träffarna som ett sätt att testa en form av metodutveckling. Deltagarna fick möjlighet att diskutera hur stödet fungerat, delge varandra sina erfarenheter av projekten och de kunde också knyta nya kontakter. På så sätt bidrog träffarna i sig till att utveckla aktörernas verksamhet. På mötena deltog också en representant från Statens kulturråd, som därmed direkt fick ta del av aktörernas synpunkter. På dagordningen stod bland annat frågor om organisationen tidigare fått stöd från Statens kulturråd, hur man fick kännedom om det tillfälliga

stödet, vad man anser borde göras framöver för att förbättra situationen för fria aktörer som arbetar med etnisk och kulturell mångfald och hur de själva förhåller sig till begreppet ”mångkultur”. Deltagarna delades in i tre grupper för att gruppstorleken skulle bli mer hanterlig. Gruppssammansättningen slumpades fram.

Deltagarnas synpunkter, erfarenheter och tankar om hur svensk kulturpolitik borde se ut framöver kan sammanfattas under ett par rubriker. Den stora spridningen i gruppen vad gäller de organisationer som fanns representerade och typen av projekt man fått stöd för visade sig också i de olika åsikter och synpunkter som framfördes. I de flesta frågor fanns motstridiga uppfattningar och deltagarnas erfarenheter av till exempel mötet med myndigheter och institutioner, nu och tidigare, skiljde sig också åt avsevärt. I redogörelsen nedan syns också gruppens bredd tydligt.

”Pengar, pengar, pengar...”

Samtalen under samrådsgruppsmötena handlade mycket om pengar. I princip samtliga deltagare hade stor erfarenhet av att navigera sig fram i systemen och hitta pengar för olika typer av verksamheter och de var vana bidragssökare. Erfarenheterna av just Statens kulturråds bidragspotter var dock väldigt olika. Flera av deltagarna uppgav att detta var första gången man hade kunnat söka pengar från Statens kulturråd, man hade inte tidigare hittat något bidrag som passade för den verksamhet man ville bedriva. Den erfarenheten fanns hos bland annat en deltagare som bedriver projekt som handlar om att ”producera deltagande” i kulturevenemang, snarare än att producera själva kulturevenemangen. En annan deltagare uppgav att hon, trots att hon arbetat med kulturfrågor i tjugo år, inte tidigare hade känt till att det fanns pengar att söka från Statens kulturråd som skulle kunna passa, till exempel det särskilda stöd som finns för ”Mångkulturella organisationer”. Ytterligare en menade att det var ”ren tur” att de hittat det här stödet, och att hon inte kände till att hon för sin projektverksamhet hade kunnat söka stöd också från stödet som ska gå till nationella minoriteter. En deltagare som genomfört en analyserande studie av den egna verksamhetens publik uppgav att hon tidigare inte hittat något stöd som passade för just detta projekt hos Statens kulturråd, även om andra delar av verksamheten regelbundet har stöd från både stat och kommun. Andra hade tidigare fått stöd från Statens kulturråd

för i princip identiska verksamheter som den som nu hade fått stöd från mångkulturårspengarna. Det var till exempel fallet för deltagaren som hade fått stöd för att ordna en dansturné i Sverige med dansare från Senegal. Tidigare hade han, för andra projekt, fått stöd ur potten för "Internationellt kulturutbyte".

Några deltagare menade att kulturrådspengarna var helt avgörande för att de hade kunnat genomföra projektet överhuvudtaget, för andra hade pengarna varit en pengapåse bland många andra, eller ett plus, men inte en nödvändighet för att projektet kunde genomföras. Pengarna från Statens kulturråd hade till exempel möjliggjort att man kunnat "involvera mer egen personal i arbetet" eller "gett status", vilket hade inneburit att andra bidragsgivare blivit mer positivt inställda till projektet och det hade blivit lättare att få andra bidrag.

Många av deltagarna gav uttryck för frustration över bland annat tidigare kontakter med Statens kulturråd och Statens kulturråds olika pengapotter; upplevelsen att man ofta "föll mellan stolarna", att just den sorts kultur man själv jobbade med inte passade in i någon bidragspott på Statens kulturråd var vanlig. En aktör menade att "vi vet vilka som inte får stöd från KUR", och en annan höll med och hävdade att det råder samma system när det gäller fördelningen av stöd till de fria aktörerna, som när det gäller institutioner, det vill säga att det är de "mest etablerade" som får stöd.

Stor frustration fanns också gällande det faktum att summan som diskuterades som möjlig att söka i framtiden, det vill säga Statens kulturråds avsatta stöd till Mångkulturella organisationer, Internationellt kulturutbyte och i viss mån Nationella minoriteter, är en så liten del av den totala summan som finns att fördela till kulturen. Deltagarna gillade inte heller att de ofta visste precis vilka andra organisationer de ställdes emot, de ville egentligen inte alls konkurrera om samma lilla summa pengar med andra som de också tyckte gjorde ett mycket bra jobb. Många av deltagarna önskade sig med andra ord en genomgripande omfördelning av de pengar som finns till kulturen som helhet. Institutionerna borde få mindre och de fria aktörerna mer.

Några av deltagarna hade också mer direkta förslag på varifrån pengarna till de fria aktörerna borde komma. "Lägg ner Operan", sa en deltagare, medan en annan tyckte att man åtminstone skulle tänka över om det behövs "tre orkestrar i Stockholm", eftersom det är omöjligt att "få in nya aktörer utan att göra det besvärligt för andra". Andra menade tvärtom att man borde använda det faktum

att institutionerna får så mycket pengar jämfört med det fria kulturlivet till att sätta hårdare press på dessa vad gäller deras eget mångfaldsarbete: ”Man borde tvinga dem att jobba med mångfaldsfrågor, eftersom de har resurser och är starka.” En aktör framhöll att kompetensen hos de fria aktörerna som jobbar med mångfaldsfrågor borde tas tillvara bättre också av institutionerna, som enligt honom ofta saknar kompetens på området och är väldigt dåliga på att till exempel anställa folk med utländsk bakgrund: ”De borde få ett krav på sig att samarbeta med sådana mindre, fria grupper”. Han ansåg också att han själv i sin organisation tog ett ansvar för att ”lyfta det som inte finns” (i institutionernas kulturutbud).

En deltagare framförde en visionär idé om att ”Statens kulturråd eller Framtidens kultur under ett år skulle kunna bevilja alla inkomna ansökningar och se vad som då händer med kulturlivet.” Andra förslag på vad som skulle kunna få fram mer pengar till kulturen i allmänhet och verksamheter av den typ som nu fått stöd inom ramen för Mångkulturåret i synnerhet, var att delar av Svenska spels pengar skulle gå till kulturen och att kulturproducenter borde bli bättre på att skaffa sig pengar från annat håll än från bidrag. En aktör framhöll också att det var viktigt att titta på andra politikområden, eftersom de verksamheter man bedriver inte så lätt går att passa in i fack. Vilka andra pengar finns som kan sökas, som kan passa för verksamheterna?

Sponsringsmöjligheter borde utforskas bättre och av fler, menade flera aktörer. Några hade också erfarenheter av olika typer av samarbeten med företag. Det vanligaste var att man hade fått olika typer av tjänster och varor, mer ovanligt var rena pengar som stöd. Någon uttryckte att det kan vara svårt att komma överens med företag, eftersom dessa i första hand var ”ute efter tidningsrubriker” när det gällde sponsringen, en annan att det varit ganska lätt för henne att få sponsorer, något hon menade berodde på att det var lättare att få detta på en liten ort. Flera menade att skatte- reglerna för sponsring av kulturen borde ses över, eftersom de menade att det idag är mer lönsamt för företag att sponsra idrotts- evenemang än kulturverksamhet.

Bidragsberoendet har nackdelar som flera aktörer pekade på. En aktör menade att det inte lönade sig att tjäna pengar på sin verksamhet, eftersom man då bara får mindre bidrag. Det blir med andra ord svårt att utöka budgeten, den står still på samma summa trots ökad försäljning. Hon ställde också frågan om man kan kalla sig oberoende, fri aktör om man är beroende av bidrag. Ett annat

problem som framhölls med bidragsberoendet var att administrationen tog mycket tid, enligt flera dessutom allt mer tid, och att man aldrig lyckades bygga upp någon bas. Vid varje nytt projekt upplevde man att man ”började från noll” både rent pengamässigt och vad gäller förtroendekapital. En aktör uttryckte frustration över att hans organisation, som jobbat länge och var väl etablerad, ändå aldrig fick längre stöd. En annan såg bidragssökandet som ett tidskrävande evighetsarbete och menade att man till slut sökte pengar för att söka pengar. Denne aktör hade också allt mer försökt ordna finansiering på annat sätt än genom att få stöd från till exempel Statens kulturråd.

Flera aktörer pekade också på ett specifikt problem med bidragsberoendet, nämligen det att kulturverksamheten och därmed utbudet tenderar att ändra sig beroende på var pengarna finns. ”Kultursektorn är opportunistisk och springer åt det håll där pengarna finns”, sa till exempel en aktör, och en annan menade att ”verksamheten kan förändras blixtnabbt, beroende på var pengarna finns”.

”Släpp in fler i systemet och strukturerna”

Deltagarna i samrådsgrupperna hade många förslag på vad som borde förändras för att förbättra situationen för dem som fria aktörer som arbetar med mångfald inom kultursektorn. Att det var så svårt att ta sig in i systemet lyftes av många och ett förslag som framhölls var att det borde finnas mer projektstödspengar på Statens kulturråd. Idag är en allt för stor del av de pengar som finns uppbundna på så sätt att det i praktiken är samma aktörer som får pengar år efter år. Detta gäller bland annat stödet till ”Mångkulturella organisationer”. Detta stöd borde istället vara ett ”utvecklingsmedel” och ”de stående organisationerna borde fasas över till ordinarie stödverksamhet”, ansåg en deltagare. En deltagare menade att det tidigare funnits mer ”utvecklingspengar” på Statens kulturråd, men att dessa numera i allt högre utsträckning är intecknade.

En deltagare tyckte sig ha sett en utveckling där kravet på medfinansiering i sig lett till ökade svårigheter för mindre aktörer att få del av stöd, ”allt mer av projektpengarna går till institutioner”. Några deltagare nämnde här också stöd som de fått från Europeiska socialfonden, som också kom med krav på medfinansie-

ring. Sammantaget tyckte flera att detta krav ökat från flera håll och att detta var ett problem. Eftersom Statens kulturråd i sin fördelning av bland annat det tillfälliga stödet under Mångkulturåret prioriterat sökande som hade just medfinansiering, var också Statens kulturråd delaktig i denna utveckling, enligt flera deltagare. En deltagare menade att eftersom det var en sådan djungel att navigera sig fram i bidragssystemen skulle det kanske vara en bra idé med en aktör som kan vara rådgivande i frågor kring bidragsutveckling och bidragsökning. En deltagare framhöll att mångkulturkonsulenterna kunde hjälpa till med sådana saker och att detta kanske kunde utvecklas.

Några deltagare tog också upp det faktum att gränserna mellan de olika stöden som finns inte är så tydliga och att syftet med indelningen därmed är lite oklart. ”Det mångkulturella och det internationella hänger ihop”, konstaterade till exempel en aktör.

Att det överhuvudtaget finns ett särskilt stöd för ”Mångkulturella organisationer” diskuterades också, och deltagarna var inte överens om huruvida detta var bra. Statens kulturråd ska ju enligt regleringsbrevet arbeta för en ökad kulturell och etnisk mångfald i kulturlivet generellt, och det lilla antalet organisationer som får del av det särskilda stödet ska inte ensamma stå för denna mångfald. Statens kulturråds representant lyfte Statens kulturråds strävan att börja arbeta mer med metodutveckling generellt, bland annat då för att bättre kunna uppfylla kraven på ökad mångfald, och undrade hur deltagarna såg på det specifika stödet till ”Mångkulturella organisationer” i det sammanhanget? Skulle det kanske också finnas ett stöd särskilt för metodutveckling? Själv menade hon att eftersom vi ”lever i ett segregerat samhälle” behövs det fortfarande både generella och specifika stödformer.

Deltagarna hade här många olika uppfattningar. En arrangör tyckte att det särskilda stödet behövdes och fungerade bra, men att det största problemet var att både detta stöd och det generella arrangörstödet, som han också fick del av, var för låga. En annan aktör menade att det specifika stödet fortfarande behövdes, men han såg en utveckling framåt där han trodde att det skulle bli överflödigt. Arbetet med ökad kulturell och etnisk mångfald ska mainstreamas in i Statens kulturråds verksamhet, framhöll han, och då kan det inte samtidigt finnas ett specifikt stöd till organisationer som särskilt arbetar med detta. En deltagare menade att de särskilda organisationerna som jobbar med ”mångkultur” var väldigt viktiga och måste få ett eget särskilt stöd, medan en annan framhöll att

hennes organisation ”också gjorde mycket i frågan” och att det var konstigt att de inte fick del av stödet bara för att de inte kunde kallas en ”mångkulturell organisation”.

Flera deltagare tog upp Kulturarbetsförmedlingens regler, som de upplevt problem med. Enligt en aktör saknas ett system för validering av utländska betyg, vilket leder till att arbetslösa skådespelare med utländsk bakgrund inte kan skrivas in på AF Kultur. Andra menade att inte heller utländsk arbetslivserfarenhet inom kulturområdet accepteras som något som kan möjliggöra inskrivning på Kulturarbetsförmedlingen, vilket lett till problem för det projekt de jobbade med, eftersom det var ett samarbete med bland annat arbetsförmedlingen. Man hade då svårt att få tag i konstnärer med utländsk bakgrund, eftersom de helt enkelt inte var inskrivna.

”Ordet och året”

Flera av deltagarna var mycket kritiska till ordet ”mångkultur”, som man menade ”skrämmar bort” människor från att komma till vissa kulturevenemang snarare än att locka dem. En deltagare menade att mångkulturetiketten borde tas bort helt och hållet, en annan ställde frågan om det annars skulle vara möjligt att fylla ordet med nytt innehåll. Det var heller egentligen ingen som använde ordet för att beskriva den egna verksamheten, och ingen hade ägnat sig åt att definiera vare sig ordet eller sin verksamhet teoretiskt.

Många deltagare berättade att de hade varit mycket skeptiska till året från början, och flera var fortfarande kritiska. De kritiska var framförallt aktörer med lång erfarenhet av just arbete med mångfaldsfrågor inom kulturlivet. Kritiken handlade om bland annat att just själva ordet mångkultur signalerade något man inte vill bli sammankopplad med, en deltagare menade till exempel att hon ansåg att det ledde till en ”etnifierad och snuttifierad diskussion om frågorna”. Andra var framförallt kritiska för att de ifrågasatte seriositeten hos Kulturdepartementet som tagit initiativ till året. ”Om man menade allvar hade man kunnat göra något ordentligt för länge sedan, det behövs inga år.”

Några av de som sa sig ha varit kritiska från början hade dock blivit mer positivt inställda till året allteftersom. En aktör menade till exempel att hon hade märkt en effekt av året på så sätt att ”samtalet har blivit lättare”, det finns i offentligheten en ökad för-

ståelse för frågan, en förståelse som också ökat hos bidragsgivare. Man känner sig mindre ofta som ett "alibi", och oftare tagen på allvar och respekterad i kontakten med nya samarbetspartners.

Som direkt effekt av stödet man fått tyckte flera sig ha fått nya kontakter och möjligheter att inleda nya samarbeten. De som tyckte detta var framförallt aktörer från andra orter än storstäderna, som inte tidigare varit specialiserade på mångfaldsarbete.

Flera aktörer önskade sig en fortsättning på året i någon form. Antingen genom en möjlighet att söka pengar för en uppföljning av de projekt man jobbat med, eller genom att till exempel en regelbunden mötesplats eller ett nätverk i någon form startas upp för aktörer som jobbar med frågor om mångfald inom kultursektorn.

2.4.5 Samordnarens bedömning

Det mycket stora intresset för att söka bidraget visade, precis som Statens kulturråd konstaterade i sin rapport, att det finns ett stort behov av stöd från organisationer och föreningar som arbetar med kulturell mångfald. Samtidigt kan söktrycket också tolkas som att Statens kulturråd i stora delar av samhället inte är så välkänt, och att det stora mediala intresset för Mångkulturåret och de tre miljonerna bidrog till att flera organisationer nu fick upp ögonen för myndigheten. Också det ökade antalet sökande till stödet för Mångkulturella organisationer gällande 2007, 24 sökande mot sex under 2006, visar på detta. Den ökade kännedomen anser samordnaren är ett bra resultat i sig. Det är viktigt att så många aktörer inom kultursektorn som möjligt känner till de stöd som finns att söka och vilka möjligheter som finns att bedriva sin verksamhet.

Det stora söktrycket kan dock också vara ett resultat av att syftet med stödet inte var så väldefinierat, vilket öppnade upp för en väldig bredd när det gäller både vilken typ av organisationer som sökte och vilken typ av projekt ansökningarna gällde. Den enormt stora mängden ansökningar hade kanske kunnat undvikas om syftet med bidraget specificerats tydligare. Det hade lett till mindre arbete för Statens kulturråd, och för de sökande organisationerna själva, som då inte hade behövt lägga ner tid på att arbeta med en ansökan till ett stöd de sedan ändå inte kunde komma ifråga för. Den inskränkning att till exempel årligen återkommande festivaler inte kunde komma ifråga, som Statens kulturråd gjorde när ansökningsmängden redan var ett faktum, hade kunnat göras tidigare.

Också bidragsfördelningen visar på att syftet med stödet inte definierats så tydligt. De som fått stöd har fått det för alla möjliga olika typer av projekt, där den gemensamma nämnaren enligt Statens kulturråd bland annat är att projektet anses kunna få långsiktiga effekter och att man har många andra samarbetspartners. I övrigt syns ingen särskild inriktning från Statens kulturråds sida. Vissa av de aktörer som fick del av de tre miljonerna är att betrakta som specialinriktade på just frågor om etnisk och kulturell mångfald, det är så att säga anledningen till att organisationen finns och man använde stödet för att ordna aktiviteter där frågan diskuterades. Andra ser sig som aktörer inom integrationssektorn. Andra är specialkunniga på till exempel musik eller dans från ett visst land, kultur eller region. Åter andra hade aldrig egentligen jobbat med mångfaldsfrågor och ordnade för första gången ett projekt som passade in under Mångkulturåret.

Bland de som fick stöd finns såväl projekt som bland Statens kulturråds återkommande stöd bäst skulle passa in just under stödet till mångkulturella organisationer, men också sådana som snarare handlar om internationellt kulturutbyte eller om nationella minoriteter. Andra jobbar med projekt som aldrig tidigare har kunnat komma ifråga för stöd från Statens kulturråd, det har inte funnits något stöd som passar för deras verksamhet. Det tillfälliga stödet visade därmed på att Statens kulturråds stödformer så som de nu är utformade inte fångar upp alla intressanta aktörer och deras satsningar.

Positivt med bredden bland de beviljade projekten är förstås den öppenhet från Statens kulturråds sida som detta signalerar – intressanta satsningar har inte stängts ute på grund av hård gränsdragning. Negativt är bland annat att det kommer att bli mycket svårt för Statens kulturråd att jämföra resultaten av projekten.

Projektgruppens bredd visar förstås inte heller bara att just detta stöd var otydligt definierat, utan att både själva ordet ”mångkultur” och direktiven gällande det reguljära stödet till ”mångkulturella organisationer” är otydliga. Statens kulturråd har också själva efterlyst en större tydlighet gällande syftet med detta stöd. Detta skulle underlätta också för de aktörer som söker stöden.

Många av de projekt som bedrivits med hjälp av det tillfälliga stödet har, enligt samordnarens bedömning, varit mycket framgångsrika. Några av dem lyfter vi upp i avsnittet ”Goda exempel”. Stödet bidrog också till att ge en, om än tillfällig, väg in i systemet för aktörer som inte tidigare haft möjligheten.

Samordnaren tycker dock att den i efterhand från Statens kulturråds sida uttalade prioriteringen av sökande som hade annan medfinansiering kanske inte var den bästa. I ljuset av många deltagares erfarenheter av att detta krav generellt har ökat och försvårar för mindre oetablerade aktörer att ta sig in i kultursektorn, hade det varit bra om Statens kulturråd hade frångått denna princip, som allmänt tillämpas på Statens kulturråd, i fördelningen av det tillfälliga stödet. En generell strävan i arbetet för ökad etnisk och kulturell mångfald måste vara att så mycket som möjligt underlätta för nya aktörer att etablera sig.

De långsiktiga effekterna av det tillfälliga stödet är svårare att uttala sig om. Samrådsgruppsmötena ägde rum då året varit avslutat i knappt två månader och det var svårt att avgöra om de positiva effekter som många av deltagarna upplevde skulle hålla i sig. Också beskrivningen av kultursektorn som opportunistisk är värd att ta i beaktande, om pengar finns att söka för en speciell sorts verksamhet kommer fler aktörer att vara intresserade av denna. Det är därmed svårt att säga om det stora intresset från såväl fria aktörer som deras samarbetspartners kommer att hålla i sig.

Angående deltagarnas beskrivning av kultursektorn som opportunistisk menar samordnaren att det också är möjligt att se positivt på detta: det är alltså ganska lätt att väcka ett intresse för frågor genom att till exempel utannonsera riktade stöd och göra andra typer av satsningar.

Det är däremot lätt att konstatera, som samordnaren gjort också tidigare, att det är viktigt att vara tydlig med vad som är syftet med ett år och att de signaler som skickas ut i och med ett namnval är viktiga att tänka på.

En negativ effekt av det tillfälliga stödet är att det på ett sätt kan uppfattas som lite av "falsk marknadsföring" av möjligheterna att få stöd från Statens kulturråd. Eftersom ingen stor höjning av det stående stödet till "Mångkulturella organisationer" har aviserats kommer de allra flesta av de nya aktörer som sökte stödet 2007 att bli utan inte bara i år utan också framöver.

Många av de svårigheter som deltagarna i samrådsgrupperna lyfte fram är på ett sätt allmänna iakttagelser om kulturlivet: det saknas pengar, men inte idéer och det är svårt för nya aktörer att etablera sig. Dessutom fanns också en stor frustration kring att det för aktörer som varit igång i några år ändå varit svårt att komma ifråga för mer långsiktiga stöd och därmed slippa en del av det administrativa arbetet och den kortsiktiga planeringen. Samman-

taget kan gruppen som helhet därmed sägas önska sig både lättare vägar in och mer kontinuitet.

Samordnaren menar att detta på ett sätt är allmänna önskningar från kultursektorn, men att svårigheterna inom kulturlivet är särskilt tydliga för aktörer som arbetar just med etnisk och kulturell mångfald. Här har nämligen många nya aktörer etablerat sig på kort tid utan att resurserna ökat och detta ser samordnaren som ett problem. De många sökande till det tillfälliga tre-miljoner-kronorsstödet under Mångkulturåret och bredden på verksamheterna tydliggjorde denna utveckling.

2.5 Lokala och regionala erfarenheter

Sveriges samtliga kommuner, landsting, regioner och länsstyrelser inbjöds av regeringen att medverka i Mångkulturåret 2006. I regeringens beslut betonades att det är en förutsättning att även aktörer på lokal och regional nivå deltar samt att kommuners, landstings, regioners och länsstyrelsers kulturverksamheter är av central betydelse för att Mångkulturåret 2006 ska bli framgångsrikt och ge bestående effekter. Regeringen lyfte också i sitt beslut fram betydelsen av samverkan mellan nationella, regionala och lokala nivåer och olika typer av verksamheter för att kunna uppnå en generellt större etnisk och kulturell mångfald i hela landet (Regeringsbeslut U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr). Nedan redogörs kortfattat för huvuddragen i arbetet med att öka den kulturella mångfalden under Mångkulturåret 2006 i det offentligt finansierade kulturlivet på lokal och regional nivå.

Sammanställningen ska inte ses som heltäckande och inte heller läsas så att de aktiviteter som är med här är just de som samordnaren bedömt som mest intressanta eller relevanta under året. Samordnaren har inte haft någon möjlighet att bedöma kvaliteten på varje enskild satsning som gjorts, och de arrangemang som är med i denna genomgång ska endast ses om ett urval av alla de aktiviteter som arrangerades under året. I de allra flesta fall är de nämnda föreläsningarna, utställningarna och andra kulturella satsningarna sådana som den arrangerande kommunen eller regionen själva uppgett arrangerades med anledning av Mångkulturåret. I något fall har samordnaren själv gjort bedömningen att aktiviteten passade in i sammanställningen av de lokala och regionala erfarenheterna.

2.5.1 Ekonomiska resurser och öronmärkta anslag

I maj 2006 genomförde samordnaren en kartläggning för att ta reda på hur stora ekonomiska resurser som olika lokala och regionala aktörer har avsatt på aktiviteter och verksamhet under Mångkulturåret 2006. Fokus låg på kommuner, läns museer, länsbibliotek samt kulturarbetsförmedlingar och hur mycket interna och externa medel som dessa hade beslutat att avsätta till verksamhet under Mångkulturåret 2006. Samordnaren öppnade upp för en uppskattning av hur mycket pengar som avsatts i de fall aktörerna själva inte kunde ge någon exakt siffra. Siffrorna nedan bör alltså ses som en ungefärlig uppskattning.

Av landets 290 kommuner svarade 75 (26 procent) på enkäten. Av den totala summa som dessa kommuner uppgav att de hade avsatt för verksamhet under Mångkulturåret 2006 (15 522 400 kronor) var 5 823 400 kronor interna medel, 4 626 000 kronor externa medel och 5 073 000 kronor ospecificerade.

17 av landets 25 läns museer (68 procent) svarade på enkäten. Av den totala summa som dessa läns museer uppgav att de hade avsatt (21 837 750 kronor) var 5 754 250 kronor interna medel, 10 688 500 kronor externa medel och 5 395 000 kronor ospecificerade.

13 av 20 länsbibliotek (65 procent) svarade på enkäten. Av den totala summa som dessa länsbibliotek uppgav att de hade avsatt (6 076 000 kronor) var 2 622 500 kronor interna medel, 2 808 500 kronor externa medel och 645 000 kronor ospecificerade.

Av landets fem kulturarbetsförmedlingar valde tre att svara på enkäten. Arbetsförmedlingen Kultur Mellersta regionen (Örebro) avsatte 155 000 kronor från interna medel till sex olika projekt. AF Kultur Norra regionen (Umeå) svarade att inga medel hade avsatts för mångkulturella projekt medan AF Kultur Västra regionen (Göteborg) avsatte 1 017 852 kronor av interna medel till ett enda projekt.

2.5.2 Kommunernas arbete

Mångkulturåret 2006 har uppmärksamats på många olika sätt i de kommunala kulturverksamheterna i landets 290 kommuner. En del kommuner har avsatt särskilda öronmärkta anslag för aktiviteter och verksamhet under året (till exempel Helsingborgs stad 1 miljon

kronor specifikt till Dunkers kulturhus och Marks kommun 50 000 kronor, för att bara nämna två exempel). Andra har valt att arbeta med kulturell mångfald inom ramen för den ordinarie kulturbudgeten utan att avsätta några särskilda medel för detta ändamål. I samband med den officiella invigningen av Mångkulturåret den 11 februari 2006 fick de fyra kommuner i vilken invigningen skedde (Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå) 300 000 kronor vardera i ekonomiskt stöd av regeringen för att kunna genomföra evenemanget. Utöver de officiella invigningarna var det några kommuner som valde att arrangera egna lokala invigningar av Mångkulturåret 2006 (bland annat i Jönköping den 22 januari och av det fria kulturlivet i Malmö den 7 februari 2006).

Samordnaren gick under 2005 ut till samtliga kommuner med en uppmaning att inkomma med en redovisning av planerade aktiviteter under Mångkulturåret 2006. Till kalendarier i vårt delbetänkande *Agenda för mångkultur* (SOU 2005:91) inkom ett 50-tal kommuner med redovisningar vilka också publicerades i betänkandet. Inför detta slutbetänkande har samordnaren däremot valt att inte gå ut med en allmän förfrågan om vilken verksamhet som kommunerna har bedrivit inom ramen för året. Istället valdes några geografiskt, storleks- och befolkningsmässigt olika kommuner ut för att utifrån deras verksamhet under året ge exempel på aktiviteter som har genomförts runt om i Sverige.

Samordnaren beslutade redan under början av 2006 att särskilt följa fyra kommuners arbete under Mångkulturåret 2006. Dessa är Botkyrka, Höganäs, Värnamo och Umeå.

Botkyrka kommun

Botkyrka är, med sina 77 500 invånare, den femte största kommunen i Stockholms län och den 23:e största i Sverige. Knappt hälften av invånarna (49,7 procent) har utländsk bakgrund (utrikes födda eller med båda föräldrarna födda utomlands). Det är också en kommun med en ung befolkning som aktivt har valt att satsa på kultur och upplevelser för bland annat barn och ungdomar. Under mandatperioden 2002–2006 styrdes kommunen av socialdemokraterna i samarbete med vänsterpartiet och miljöpartiet.¹⁵⁰

Under Mångkulturåret 2006 valde Botkyrka kommun att tillsammans med lokala aktörer, däribland Riksteatern, Mångkulturellt

¹⁵⁰ Botkyrka kommuns webbplats <http://www.botkyrka.se>.

centrum, Cirkus Cirkör, Subtopia, Hågelbyparken, föreningar, studieförbund, biblioteken och Kulturen i Botkyrka, utarbeta ett gemensamt program kallat *Xtra Allt – Mångkulturåret i Botkyrka 2006* med syfte att främja öppenhet och mångfald i kulturlivet. Representanter för dessa aktörer träffades regelbundet under 2005 och 2006 och skrev tillsammans en avsiktsförklaring i vilken ingick gemensamma åtaganden och planerade aktiviteter under året samt vad de olika aktörerna ville uppnå med sin medverkan i satsningen. Utöver de särskilda öronmärkta anslag på 200 000 kronor som kommunstyrelsen beviljade användes resurser från den ordinarie kulturbudgeten.

Botkyrka valde också att särskilt satsa på barn och ungdomar och omvandlade den årliga Kulturmånaden, som arrangeras varje höst, till *Mångkulturmånaden 2006 Xtra Allt!*. 13 000 barn och ungdomar i kommunen fick under oktober och november 2006 en möjlighet att i sin vardag möta olika konstnärliga uttryck. På programmet fanns bland annat utställningar, visningar, workshops, teater, nycirkus, musik och högläsning. Botkyrka konsthall visade utställningen *Fördomsturnén* från Forum för levande historia. Med utgångspunkt från myndighetens och Brottsförebyggande rådets *Intoleransrapport* om ungas attityder kring antisemitism, homofobi och islamofobi, har ungdomar från hela Sverige i samarbete med konstnärer skapat en interaktiv utställning med hjälp av musik, film, ljud och textil/kläder om fördomar som vi har om varandra. Kulturen i Botkyrka inledde också ett samarbete med Medelhavsmuseet vilka erbjöd fyra skolklasser visningar på temat *Främre Orienten och Egypten* och *Från kilskrift till latin*, samt med Musikmuseet och deras pedagogiska verksamhet kring bland annat *Tjejer, killar, musik & makt*.

Ett nytt bidragssystem, kallat *Drömdeg*, infördes också för att ungdomar lättare skulle kunna ansöka om pengar till att genomföra egna kulturella projekt. Under 2006 beviljades 15 ungdomar ekonomiskt stöd. Centrala ledord för kommunens arbete under Mångkulturåret 2006 har varit dialog, engagemang och delaktighet.

Enligt Botkyrka kommun har det svåraste att genomföra under Mångkulturåret 2006 varit att göra ett bra publikarbete och marknadsföra aktiviteterna för en bred publik. Kommunen menar också att man behöver bli bättre på att finna bra och fungerande metoder som kan utvecklas ytterligare. Det som, enligt kommunen, har varit särskilt viktigt och positivt med arbetet inför och under året har varit de många nya nätverk som har startat och fortsatt även efter

2006 samt att man har fått igång ett samtal om kulturen som mötesplats för ett interkulturellt samarbete. Under 2007 har kommunen valt att fördjupa sitt arbete med barn och ungdomar genom bland annat satsningen *k.Ung! – Barn- och ungdomskulturåret i Botkyrka 07* med liknande upplägg som för Mångkulturåret 2006.

Höganäs kommun

Höganäs är en kommun med 24 000 invånare på Kullahalvön, belägen mellan Ängelholm och Helsingborg i Nordvästra Skåne. 10,9 procent av invånarna har utländsk bakgrund (utrikes födda eller med båda föräldrarna födda utomlands). Kommunen visade redan på ett tidigt stadium intresse för att medverka i Mångkulturåret 2006 och har valt att arbeta med konkreta kulturaktiviteter i nära dialog med kommuninvånarna. Under mandatperioden 2002–2006 styrdes kommunen av en borgerlig majoritet.¹⁵¹

Under Mångkulturåret 2006 anordnades en rad olika konkreta aktiviteter i samarbete med bland annat det lokala biblioteket. Bland annat spelades Strindbergs *Påsk* om utanförskap i en samtida tolkning, det bjöds på mat från olika delar av världen i *Kulturk(r)ockar*, sång och musik för barn, besök av författaren Mustafa Can som berättade om sin bok *Tätt intill dagarna* samt föreställningen *Upp till mångfald* med stand-up komikerna Zinat Pirzadeh och Maggan Hammar om ett möte mellan två kvinnor med olika bakgrund. Dessutom hade kommunens Kulturnatt 2006 temat mångkultur.

Värnamo kommun

Värnamo är med sina 33 000 invånare den näst största kommunen i Jönköpings län och belägen i Gnosjöregionen, känd för sin entreprenörsanda, låga arbetslöshet och expansiva arbetsmarknad. 19,1 procent av invånarna har utländsk bakgrund (utrikes födda eller med båda föräldrarna födda utomlands). Kommunen har i sitt arbete under Mångkulturåret 2006 utvecklat en metod för att öka ungdomars delaktighet i kulturlivet genom att bland annat inspirera

¹⁵¹ Höganäs kommuns webbplats <http://www.hoganas.se>.

genom förebilder. Under mandatperioden 2002–2006 styrdes kommunen av en borgerlig majoritet.¹⁵²

Under Mångkulturåret 2006 har Värnamo kommun framför allt arbetat med projektet *Kulturmöten Värnamo*, ett samarbete mellan organisationen MOI (Mångfald och inflytande) med bas i Stockholm, och Kulturnämnden i Värnamo kommun. Kulturnämnden beviljade 200 000 kronor och Kommunstyrelsen 150 000 kronor i öronmärkta anslag för projektet. Syftet med projektet, som pågick från januari till december 2006, var ”att nå ut till dem som inte tar del av det befintliga kulturutbudet i Värnamo”.¹⁵³ Fokus låg på att öka ungdomars kontakt med, och kunskap om, det lokala kulturutbudet. Utgångspunkten var att den sociala och kulturella mångfalden bland ungdomar som idag söker sig till högre konstnärliga utbildningar är relativt liten, något som projektledningen genom sitt initiativ ville försöka att förändra. Metoden har varit att föra en dialog mellan ungdomar, vuxna och anställda inom skola och kommun. Konstnärliga utövare, inte bara från regionen utan även från övriga Sverige, med varierande etnisk, kulturell och social bakgrund, valdes ut och bjöds in för att i form av föreläsningar och workshops inspirera unga att förverkliga sina idéer och söka sig till konstnärliga yrken. Lokalt samarbetade projektet med bland annat skolor, bibliotek, fritidsgårdar och andra aktörer och genomförde en rad olika aktiviteter under året.

Enligt projektledaren för *Kulturmöten Värnamo* var tanken att ”kulturmötet skulle vara ett möte mellan två parter som kan ha olika kulturella bakgrunder men ett gemensamt intresse för olika kulturer och uttrycksformer” samtidigt som ”ett möte skulle handla om att ge och ta och inte vara ’envägskommunikation’”. Målsättningen var också att ”initiera ett ökat intresse för andra kulturer än den man själv är ’omgiven’ av, för att kunna se olikheter men också likheter”. Syftet var också att avdramatisera kulturbegreppet och sätta in begreppet mångfald i ett större perspektiv ”på ett inkluderande sätt där alla känner sig delaktiga”.¹⁵⁴ Kommunen har även i den ordinarie kulturverksamheten på olika sätt uppmärksammat Mångkulturåret 2006, bland annat i form av författarsamtal på biblioteken.

¹⁵² Värnamo kommuns webbplats <http://www.varnamo.se>.

¹⁵³ Slutrapport för projektet ”Kulturmöten i Värnamo”, 2006-12-22, sid. 1.

¹⁵⁴ *Ibid.*, sid. 3.

Umeå kommun

Umeå är Norrlands största kommun med 111 000 invånare. 10,3 procent av invånarna har utländsk bakgrund (utrikes födda eller med båda föräldrarna födda utomlands). Kommunen satsar aktivt på det lokala kulturlivet och är också en stor studentstad med många internationella utbytesstudenter. 2001 och 2002 valdes Umeå dessutom till Sveriges bästa homostad. Under mandatperioden 2002–2006 styrdes kommunen av socialdemokraterna i samarbete med vänsterpartiet.¹⁵⁵

Under Mångkulturåret 2006 valde Umeå kommun att utgå ifrån ett breddat mångkulturbegrepp och använde mångfald i betydelsen ”kön, etnicitet, sexualitet, klass och funktionshinder kopplat till kulturella verksamheter”. Ett centralt ledord i arbetet har varit långsiktighet och kommunen menar att ”att skapa och söka nya nätverk skall vara ett medvetet mål för alla som arbetar inom förvaltningen”.¹⁵⁶ Kommunen valde att i samband med planering och genomförande av aktiviteter under året involvera flera olika förvaltningar (däribland social- och för- och grundskoleförvaltningarna) i arbetet. Det övergripande ansvaret låg på Kulturförvaltningen, som också ansvarade för Umeås del av den officiella invigningen av Mångkulturåret den 11 februari 2006. Umeå valde, tvärt emot Stockholm, Göteborg och Malmö, att inte genomföra sin invigning i ett köpcentrum, utan istället på Rådhusorget i centrala staden dit människor välkomnades att i dialog diskutera förväntningar på året och vilket kulturutbud man skulle vilja se på stadens offentliga kulturinstitutioner. Detta gjordes genom att människor gavs möjlighet att svara på en enkät som förvaltningen sedan sammanställde till en utvärderingsrapport. I rapporten *Enkultur, flerkultur eller mångkultur? – en analys av Mångkulturåret 2006* dras bland annat slutsatsen att året har ”satt problematiken med ett exkluderande kulturliv på agendan och synliggjort diskriminerande strukturer”. Med utgångspunkt ifrån rapporten beslutade förvaltningen att avsätta 300 000 kronor till en uppföljning av invigningen. Som en fortsättning på den inledda medborgardialogen inbjöds Umeåborna därför till en Midvinterfest den 3 februari 2007 med bland annat en paneldebatt kring det fortsatta arbetet med främjandet av mångfalden inom kulturlivet i Umeå och i Västerbotten. En rad olika aktiviteter har genomförts under Mång-

¹⁵⁵ Umeå kommuns webbplats <http://www.umea.se>.

¹⁵⁶ Ibid.

kulturåret 2006, bland annat i bibliotekets regi med exempelvis Riksställningens satsning *Låna en fördom/Fördomsbiblioteket*, och i samarbete med det lokala föreningslivet.

Övergripande kommunala satsningar

En del kommuner har inför och under Mångkulturåret 2006 påbörjat och genomfört olika typer av kartläggningar och/eller undersökningar av hur mångfalden i det lokala kulturlivet ser ut. Ett exempel är Malmö där kommunstyrelsen beviljade Kulturförvaltningen medel för att under 2006 genomföra en studie av mångfalden i Malmös kulturliv med fokus på metodutveckling och kompetenshöjning inom mångfaldsområdet. En av slutsatserna av rapporten *Mångfald i Malmös kulturliv* (Malmö Museer 2007) är att begreppet mångfald behöver definieras och tydliggöras i samband med formulerandet av gemensamma målsättningar för kulturförvaltningens verksamhet. Förvaltningen har även, med utgångspunkt ifrån rapporten, utarbetat en handlingsplan och satt upp mål för vidgat deltagande i kulturlivet som innebär att antalet besökare på förvaltningens institutioner ska öka med minst 10 procent till 2010 samtidigt som andelen besökare födda utomlands, eller med båda föräldrarna födda utomlands, ska öka till minst 20 procent 2010.¹⁵⁷

I Karlskrona genomfördes *Många modiga möten*, en nationell konferens på temat mångkultur och mångfald (9–10 maj 2006) med föreläsningar, seminarier och ungdomsteater på Sunnadalskolan och Marinmuseum.

Behovet av att öka mångfalden i kulturlivet har också uppmärksamats på flera konferenser och seminarier där kommunföreträdare deltagit under 2006. På Sveriges Kommuners och Landstings årliga kultur- och fritidschefskonferens *Från erfarenhet till framtid* den 2 februari 2006 i Stockholm diskuterades vikten av att arbeta för en ökad mångfald i kommunala kulturverksamheter. Deltog gjorde kommunala kultur- och fritidschefer från hela Sverige. Även på Sveriges kultur- och fritidschefers konferens i Karlstad den 24 augusti 2006 diskuterades hur ett fortsatt långsiktigt mångfaldsarbete kan bedrivas i kommunerna efter Mångkulturårets slut.

¹⁵⁷ Malmö kulturförvaltnings webbplats <http://www.malmo.se/kultur>.

2.5.3 Storstadsarbetet och storstadspolitiken

Sedan 1998 har regeringen bedrivit en nationell, tvärsektoriell storstadspolitik som samordnat en rad olika politikområden. Regeringen och de sju storstadskommunerna Botkyrka, Göteborg, Haninge, Huddinge, Malmö, Stockholm och Södertälje tecknade under perioden 1999–2005 lokala utvecklingsavtal om gemensamma insatser i 24 kommun- och stadsdelar.¹⁵⁸ I den första fasen av storstadsarbetet anslog riksdagen 2,1 miljarder kronor i särskilda medel till kommunerna, som i sin tur avsatte motsvarande resurser. Storstadssatsningen, som senare kom att benämnas storstadsarbetet, tillkom som en följd av att riksdagen 1998 antog regeringens proposition *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet* (prop. 1997/98:165). Enligt propositionen är de två övergripande målen för storstadspolitiken:

- att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktigt hållbar tillväxt och därmed kunna bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl inom storstadsregionerna som i övriga delar av landet samt
- att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare.

Den 14 juni 2006 beslutade riksdagen att i enlighet med regeringens förslag utvidga storstadsarbetet. Detta innebar att ytterligare 23 kommuner, utöver de sju befintliga, erbjöds möjligheten att teckna lokala utvecklingsavtal med staten. 18 av kommunerna tackade ja och regeringen beslutade därför den 7 december 2006 att erbjuda överläggningar om lokala utvecklingsavtal för 2007 med dessa 18 nya kommuner samt med de sju som redan omfattas av storstadsarbetet (Storstadsdelegationens årsrapport 2006). För en fortsatt utveckling av storstadspolitiken framhåller regeringen att samordningen mellan de statliga myndigheternas och kommunernas arbete behöver påskyndas och öka i omfattning. Regeringen pekar också på behovet av att tillvarata befintliga erfarenheter och kunskaper från det lokala utvecklingsarbetet så att även andra kommuner med "utanförskapsområden" på ett effektivt sätt kan

¹⁵⁸ Alby, Bergsjön, Centrala Skärholmen, Fittja, Flemingsberg, Fornhöjden, Fosie, Geneta, Gårdsten, Hallunda-Norsborg, Hjällbo, Hovsjö, Husby, Hyllie, Jordbro, Norra Biskopsgården, Rinkeby, Ronna, Rosengård, Rågsved, Södra Innerstaden (Malmö), Tensta, Västra Skogås och Vårby gård.

komma igång med ett lokalt utvecklingsarbete (Justitiedepartementet, Faktablad *Storstadspolitiken*, Ju 2006.21).

Kulturen kom redan i ett tidigt skede under processen att få en viktig roll inom storstadsarbetet i de 24 berörda kommun- och stadsdelarna. I rapporten *Kultur i storstad*, framtagen 2002 av Mångkulturellt centrum i Botkyrka på uppdrag av Näringsdepartementet (Edström, Karlsson & Motsieloa 2002), presenteras en kartläggning och analys av kulturens roll i storstadsarbetet.

Kartläggningen visade att ungefär 32 procent av de ekonomiska resurserna inom ramen för storstadsarbetet hade gått till projekt som i större eller mindre omfattning inrymde kultur i någon form. Enligt rapporten möjliggör kulturaktiviteter en högre grad av delaktighet för de boende jämfört med exempelvis arbetsmarknadsåtgärder. Samtidigt påpekas att kultursatsningar som bedrivs utanför ramen för strukturer som exempelvis förskola, skola och andra större institutioner har svårt att fortleva efter det att de särskilda ekonomiska resurserna har tagit slut (Storstadssatsningen). Författarna menar också att organiseringen av storstadsarbetet samt stadsdelsnämndens och förvaltningens intresse för kultur har haft stor betydelse för dess officiella roll i områdena och att målformuleringar för kulturprojekt ofta styrs av de övergripande riktlinjerna för storstadspolitiken. Resultatet från kartläggningen visar också att det ofta finns större skillnader mellan olika kultursatsningar inom än mellan kommunerna (Edström, Karlsson & Motsieloa 2002).

I betänkandet *Storstad i rörelse – kunskapsöversikt över utvärderingar av storstadspolitiken lokala utvecklingsavtal* (SOU 2005:29) påpekas att majoriteten av kulturprocesserna inom ramen för de lokala utvecklingsavtalen har ägt rum utanför kulturmålet och att kulturen har använts som ett medel i arbetet för att uppnå andra mål. Man menar också att det har varit svårt att skilja på vilket kulturbegrepp det är som avses i olika sammanhang, det estetiska (konstverken och uttrycken) eller det antropologiska (normer, värderingar och livsstil).

En av de centrala metoderna för storstadsarbetet har varit det så kallade *underifrånperspektivet*. Det är ett samlingsbegrepp för lokal förankring, dialog med de boende och ökad delaktighet. Att tillämpa ett underifrånperspektiv för att stärka kulturen på lokal och kommunal nivå är ett viktigt medel för att göra utövare, publik och besökare mer delaktiga i arbetsprocessen (Edström & Plisch 2005).

I samordnarens direktiv (2004:169) framhålls att storstadspolitiken har visat på en rad nya samarbetsformer och att samordnaren därför bör samråda med regeringens storstadsdelegation samt med de sju kommuner med vilka staten har tecknat lokala utvecklingsavtal för att inhämta de erfarenheter som gjorts kring främjandet av kulturell mångfald. Samordnaren har därför samrått med såväl Storstadskansliet (som bereder Storstadsdelegationens ärenden) som med de lokala kommunsamordnare som ansvarar för storstadsarbetet i de sju kommuner som var de första att teckna lokala utvecklingsavtal. Resultatet av samrådsförfarandet visar att det görs en hel del på kommun- och stadsdelsnivå för att synliggöra och öka mångfalden i kulturlivet men att detta i många fall endast blir en lokal företeelse som inte nämnvärt påverkar övriga kommun- och stadsdelar som inte omfattas av storstadsarbetet.

Samordnaren gick i mars 2007 ut med en förfrågan till de sju kommunsamordnarna för att ta del av deras erfarenheter och kunskaper av vad som har gjorts på kommun- och stadsdelsnivå för att främja kulturell mångfald. De svar som kom in visar att det lokala föreningslivet i de flesta fall har varit inblandat i de aktiviteter som har genomförts (till exempel i Bergsjön och Hjällbo). Ofta har det handlat om att föreningar baserade på etnisk grund själva (eller tillsammans med andra aktörer) har arrangerat utställningar, aftnar, festivaler eller andra aktiviteter med särskilda, ofta etniska, teman (i Bergsjön bland annat Afghanskt hantverk och kläder av Afghanska kvinnoföreningen, Boliviansk textil och hantverk av Boliviagruppen och Romsk afton av Riksförbundet för romer i Europa). Det har också handlat om att genom nätverk och forum eller på andra sätt samla olika lokala aktörer, konstnärer och kulturutövare (i Husby till exempel Järva Kulturguide med kontaktuppgifter till kulturaktörer, föreningar och konstnärer på Järvafältet utanför Stockholm).

Mer sällan har det handlat om att regionala eller nationella kulturinstitutioner har samverkat med lokala aktörer. Ett undantag är dock Riksutställningar som bland annat har turnerat med utställningarna Gud har 99 namn, om det mångreligiösa Sverige (Bergsjön) och Nattpäron, om språk och berättande för barn (Bergsjön). Ett exempel på en kulturinstitution som har etablerat en scen i en av de stadsdelar som omfattas av storstadsarbetet är Stockholms stadsteater som hösten 2005 invigde en scen i Stockholmsförorten Skärholmen. Teatern, som var en av de som fick en inbjudan att medverka under Mångkulturåret 2006, ville

med sin etablering bland annat nå fler människor bosatta i och runt Stockholm. Det var även i Skärholmens centrum som den officiella invigningen av Mångkulturåret 2006 i Stockholm ägde rum den 11 februari 2006.

Från kommuncentralt håll (Botkyrka) och från några kommun- och stadsdelar (däribland Hjällbo och Västra Skogås) har man svarat att det, enligt deras bedömning, är få eller inga myndigheter eller institutioner inom kulturområdet (med uppdrag att medverka) som under Mångkulturåret 2006 har genomfört verksamheter i de berörda områdena.

Kommun- och stadsdelarna själva menar att flera åtgärder behöver vidtas för att stärka arbetet med kulturell mångfald på lokal nivå. Till dessa hör exempelvis att ge stöd och erkännande till de föreningar som bedriver verksamhet i områdena genom riktade resurser (Västra Skogås) och att Kulturskolan behöver utöka sitt ordinarie utbud så att verksamheten bättre ska återspegla den kulturella mångfald som finns i kommun- eller stadsdelen (Hjällbo).

Enligt Botkyrka kommuns erfarenheter från storstadsarbetet finns det framför allt tre tänkbara vägar för statens möjligheter att bidra till en ökad kulturell mångfald på lokal nivå. Det handlar, enligt kommunen, dels om att staten bör göra en resursmässigt rejäl och varaktig lokalisering till ett område som inte redan har nära till kulturinstitutioner och att detta kompletteras med åtagandet att även förankra verksamheten lokalt. Det handlar också om att statliga institutioner som har uppdrag att föra ut kulturverksamhet arbetar med metoder som aktivt drar in lokalbefolkningen i verksamheten, samt att det upprättas centrala fonder/stiftelser med ett långsiktigt uppdrag som gör det möjligt för lokala initiativ att söka medel och utvecklas i sin egen takt och inte i kortvariga projekt. Kommunen menar också att det senare förslaget kan vara en möjlighet att lyfta fram verksamheter och idéer som finns lokalt men som har svårt att nå ut i de vanliga kanalerna.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Botkyrka kommuns tjänsteskrivelse med Dnr KS/2007:273, 2007-05-24.

2.5.4 Verksamhet i landsting och regioner

Sverige är indelat i 18 landsting och två regioner (Västra Götaland och Skåne). Dessutom har Gotlands kommun landstingsansvar. Till landstingens och regionernas ansvar för kulturfrågor hör bland annat att ge ekonomiskt stöd till kulturinstitutioner, organisationer, folkrörelser och föreningsliv samt att i vissa fall även driva verksamheter i egen regi.

Även en del landsting och regioner har avsatt särskilda öronmärkta anslag för aktiviteter och verksamhet under Mångkulturåret 2006, till exempel Stockholms läns landsting 2 miljoner kronor (för projekt inom ramen för länsuppdragen) och Västra Götaland 800 000 kronor. För andra har det istället handlat om att i första hand prioritera främjandet av kulturell mångfald inom ramen för den ordinarie kulturbudgeten utan att avsätta några extra medel.

Många landsting och regioner har under Mångkulturåret 2006 på olika sätt uppmärksammat och genomfört aktiviteter med syfte att främja mångfalden inom kulturlivet. Viktiga pådrivare i detta arbete har varit de regionala mångkulturkonsulenter som idag finns i åtta landsting och regioner runt om i Sverige (se kapitel 2.6 Mångkulturkonsulenternas arbete för en utförligare diskussion). Även landsting och regioner som saknar egna mångkulturkonsulenter har på olika sätt uppmärksammat Mångkulturåret 2006.

De så kallade länsuppdragen (länsbiblioteken, läns museerna, länsmusiken och länsteatrarna) har tillsammans med resurscentra för film på regional nivå varit involverade i aktiviteter och verksamhet med syfte att synliggöra och öka mångfalden i kulturlivet. Nedan redogörs kortfattat för huvuddragen i landstingens och regionernas samt länsuppdragens arbete under Mångkulturåret 2006 indelat i övergripande arbete/kunskaps- och erfarenhetsutbyte, aktiviteter och verksamhet under Mångkulturåret 2006, publikationer, kartläggningar och nätverksskapande, samt utåtriktat arbete. Samtliga nämnda aktiviteter och verksamheter har genomförts under 2006. Syftet är inte att här ge någon heltäckande bild av vad var och en har gjort utan istället spegla generella tendenser i valet av teman, angreppssätt och metoder. För information om enskilda institutioners arbete under 2006 hänvisas till deras respektive webbplatser.

Övergripande arbete samt kunskaps- och erfarenhetsutbyte

En del landsting och regioner har på interna och externa konferenser, seminarier och möten på olika sätt uppmärksammat Mångkulturåret 2006 och fört en diskussion om hur den kulturella mångfalden i deras respektive län kan öka. Ett exempel är Landstinget i Uppsala län som i maj 2006 tillsammans med Mälardalsrådets kulturutskott anordnade seminariet *Mångfald Mälardalen – vem syns i kulturlivet?* med politiker, tjänstemän och företrädare för lokala och regionala kulturinstitutioner. Syftet var att diskutera hur det offentligt finansierade kulturlivet kan bli bättre på att inkludera den mångfald av människor, idéer och kulturuttryck som finns i Stockholms- och Mälardalsregionen.

Även i samband med årligen återkommande ordinarie evenemang har frågor om mångfald i kulturlivet uppmärksamrats. Örebro läns landstings och Landstinget Västernorrlands årliga *Kulturting* hade 2006 båda fokus på mångkultur och mångfald med inbjudna externa föreläsare och praktiska exempel på mångfaldsarbete från det egna länet. Landstinget Gävleborg anordnade tillsammans med Länsstyrelsen en mångfaldsmässa i oktober 2006 i Gävle konserthus i vilken företrädare för såväl kulturinstitutioner som näringsliv i länet deltog.

En av de regioner som under senare år aktivt har arbetat med frågor om mångfald i kulturlivet är Västra Götalandsregionen. Regionen är, med sina 49 kommuner, till ytan och befolkningsmässigt en av de största i Sverige. Viktiga aktörer i detta arbete har varit de två regionala mångkulturkonsulenter som är verksamma i regionen. De är placerade på avdelningen för Konst- och kulturutveckling och har med utgångspunkt ifrån sitt uppdrag valt att fokusera på att arbeta med regionens kulturinstitutioner, med kommunerna Göteborg, Skövde, Uddevalla och Borås, det fria kulturlivet, samt med interna samarbeten och kontinuerlig informations-spridning med syfte att öka mångfalden i det lokala och regionala kulturlivet. Även regionens politiker har betonat vikten av ökad mångfald. I den regionala kulturvision som regionfullmäktige i Västra Götaland antog i september 2005 framgår att mångfald är ett prioriterat område för all kulturverksamhet i regionen. Under rubriken mångfald står det:

Verksamheter som gör att det mångkulturella Västra Götaland får uttryck i kulturlivet ska stöttas. Arenor för ett mångkulturellt samspel ska skapas och stärkas. Mångfald är ett nyckelord i allt vi gör. Det ska

finnas vitala strukturer inom kulturens alla områden, plats för olika kulturella uttryck och genrer och utrymme både för det professionella skapandet och för en livaktig amatorkulturell verksamhet. En blandning av bredd och spets ger ett levande kulturliv. Ett sätt att skapa mångfald är också att särskilt stödja den kultur som den kommersiella marknaden inte kan eller vill bära.¹⁶⁰

Västra Götalandsregionen uttrycker i kulturvisionen även en ambition att vidareutveckla arbetet med mångfald i kulturlivet och verka för att långsiktigt stärka strukturerna kring det regionala kulturlivet. Regionen har under senare år arbetat aktivt för att inkludera mångfaldsfrågor och koppla ihop dem med jämställdhets-, tillgänglighets- och internationaliseringsfrågor, samt implementera dessa på verksamhetsnivå i de olika kulturverksamheterna runt om i regionen.

Ett annat av de landsting som under 2006 i sin verksamhet har prioriterat frågor om mångfald i kulturlivet är Stockholms läns landsting. Kultur- och utbildningsnämnden beslutade på sitt möte i januari 2006 att bevilja 2 miljoner kronor som stöd för projekt i anslutning till Mångkulturåret 2006 till sju aktörer i Stockholms län.¹⁶¹ Dessa länsuppdrag har inom ramen för sin verksamhet på olika sätt uppmärksammat den mångfald av människor, perspektiv och idéer som finns i Stockholms län. Ett exempel på en satsning som möjliggjordes av de öronmärkta anslagen är projektet *Hundra historier – en mångfald av röster i Stockholms län* i vilket Film Stockholm, Stockholms läns museum och Regionbibliotek Stockholm samarbetade (se mer nedan).

En del länsuppdrag har inför och under 2006 genomfört interna och externa seminarier, föreläsningar och workshops för personal på temat mångkultur och mångfald. Exempelvis länsbiblioteken (bland annat i Jönköping – *Vi träffas på bibblan! Idé- och inspirationsdagar kring mångkultur*, Uppsala – *Mångfald på biblioteken. Fixar vi det?*, Västmanland – *Heta böcker från varma länder*, Stockholm – *Tid för samtal – en seminarierie om mångfald*, Gävleborg – *Mångkulturdag*, Sörmland – studiedag om mångkultur, Karlshamn – MOD Mångfald och Dialog utbildning, Västra Götaland – *Litteraturen är en världslig sak – om litteratur i Kina, Arabvärlden m.m.*). Åtta länsbibliotek i Sverige genomförde i slutet av januari 2006 en gemensam inspirationsdag i Gävle om mångfald

¹⁶⁰ Västra Götalandsregionen *Kulturpolitik för Västra Götaland*, s. 4–5.

¹⁶¹ Stockholms läns landsting, Kultur- och utbildningsnämnden, protokoll 2006-01-20, § 19, KUN 2005/687.

på biblioteken med inbjudna föreläsare och författare. Andra har genomfört studieresor för att lära sig mer om hur man arbetar med mångfaldsfrågor på andra håll (till exempel gjorde Bibliotek Gävleborg studiebesök på biblioteken i Fisksätra och Rinkeby utanför Stockholm).

Ett flertal läns museer har inför och under 2006 arbetat för en ökad mångfald i sina verksamheter och på olika sätt uppmärksammat Mångkulturåret 2006. Redan 2005 gick ett antal museer samman i mångfaldssatsningen *Nya historier*. Förutom de 21 läns museerna deltog även de tre stora stadsmuseerna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt Historiska museet och Nordiska museet i Stockholm. Budgeten omfattade 1,5 miljoner kronor, varav Kulturrådet bidrog med hälften. Initiativtagare och projektkoordinator var Jämtlands läns museum Jamtli. Inom ramen för samarbetet genomfördes även föreställningen *Stå upp för mångfald* med komikerparet Zinat Pirzadeh och Maggan Hammar som turnerade runt på de medverkande museerna. Varje museum ansvarade även för ett eget program och parallellt med detta anordnades ett antal konferenser för museernas egen personal kring mångfaldsarbete.

I januari 2006 genomfördes i Falun och Gävle ett seminarium om mångfald, tolerans och medmänsklighet kopplat till film och pedagogik i ett samarbete mellan FilmCentrum, Forum för levande historia, Film i Dalarna och Film Gävleborg.

I mars 2006 anordnade Dunkers Kulturhus i Helsingborg det första av tre seminarier med workshops och samtal om kulturell mångfald *Get real!* med fokus på frågeställningar om tolerans, acceptans och normer. Seminarierna vände sig till kultur- och institutionschefer, kulturskapare och kultursekreterare i framför allt Skåne (läs mer under Goda exempel).

Aktiviteter och verksamhet under Mångkulturåret 2006

Olika former av samverkan mellan lokala och regionala kulturaktörer har initierats och genomförts under Mångkulturåret 2006. Ett sådant exempel är projektet *Hundra historier – en mångfald av röster i Stockholms län* i vilket Film Stockholm, Stockholms läns museum och Regionbibliotek Stockholm har samarbetat. I projektet har man låtit 100 personer från 12 kommuner i Stockholms län, representativt utvalda efter aspekter som kön, ålder, etnicitet och social bakgrund berätta om sina liv i form av kortfilmer. Dessa har

sedan presenterats i en utställning som har turnerat runt i olika kommuner i Stockholms län. Ett annat exempel är teateruppsättningen *Påsk* av August Strindberg i regi av Voula Kerekliou om en familj och deras känsla av utanförskap, som var ett samarbete mellan Västerbottensteatern, Smålands Musik och Teater samt Riksteatern. Musik i Väst lyfte, i ett samarbete med Sensus studieförbund och kommuner i regionen, fram mångfalden i Västra Götalands musikliv genom projektet *Konsertstafetten 2006* och *Open stage* med syfte att erbjuda musiker med olika bakgrunder möjlighet att framföra sin musik.

Intresset från läns- och kommunbibliotekens sida för att medverka inom ramen för Mångkulturåret 2006 och arbeta för en ökad mångfald inom litteraturområdet har varit stort. Många bibliotek har anordnat egna programaktiviteter samt bland annat sett över litteratur- och medieförsörjningen med målet att tillgodose ett brett utbud av litteratur på olika språk. På många bibliotek har föreläsningar och samtal med inbjudna föreläsare och författare arrangerats med syfte att utifrån aktuella frågor och utmaningar i dagens samhälle diskutera bland annat samtida litteratur och författarskap (bland annat *Världen i KB – KB i världen – mångkulturell dag på Kungliga biblioteket i Stockholm* den 14 oktober 2006). Flera bibliotek runt om i Sverige har även genomfört Riksutställningars satsning *Låna en fördom/Fördomsbiblioteket* (bland annat i Botkyrka, Umeå och Uppsala).

Ett tema som har tagits upp av flera av länsuppgifterna är berättelser och skildringar av hur det är att leva som flykting och invandrad i Sverige (till exempel Länsmuseum Halmstads utställning *Resan till Sverige* om kurdiska flyktingfamiljer och Blekinge museums utställning *Alla dessa inflyttade*). Hasselblad Center i Göteborg och Kulturhuset i Stockholm visade Henrik Saxgrens fotoutställning *Krig och Kärlek*, om människor som invandrat till Norden.

Flera institutioner har också skildrat och problematiserat ”det nya Sverige” (till exempel Dalateaterns uppsättning av *I djurens ögon* om mötet mellan bondesamhället och det moderna Sverige och mellan ”nya” och ”gamla” svenskar). Dalarnas museum visade utställningen *Kärlek jorden runt*, en utställning om internationella parrelationer i Dalarna som är resultatet av ett samarbete med Utbildningsradions projekt *Gränslös kärlek*. Värmlands Museum och Arbetets museum visade Sanna Sjösvärds utställning *Rötter*, om en ung kvinna som adopterats från Iran och återvänder för att söka

sina rötter. Regionmuseet Kristianstad visade utställningen *Får man grilla här? – Kulturell mångfald möter biologisk mångfald*, om allemansrätt och natursyn i det mångkulturella samhället.

En fråga som flera länsuppdrag har problematiserat är religionens betydelse i Sverige och övriga delar av världen. Exempelvis visade Jönköpings läns museum utställningen *Rena rama religionen* som var resultatet av en intervjuundersökning med syfte att reda ut begreppen symbolisk renhet och fysisk renlighet inom sex olika religioner. På Malmö Museer genomfördes projektet *Religion och växter i Mölleträdgården*, om växter med anknytning till religion och tradition. Trädgården drevs som en studiecirkel av museet och studieförbundet ABF. Ett flertal museer och gallerier har visat fotografen Elin Berges utställning *Slöjor*, med bilder på ett 20-tal unga muslimska kvinnor med slöja bosatta i olika delar av Sverige och hur olika slöjan kan bäras beroende på ursprung och åsikter (till exempel Arbetets museum, Västerbottens museum och Galleri Kontrast i Stockholm). Under 2006 gavs dessutom boken *Slöjor* ut med text av Edda Manga, fil.dr. i idé- och lärdoms historia (Atlas förlag).

En del länsuppdrag har samarbetat med skolor och sfi-undervisning (Svenska för invandrare) och upplåtit sina lokaler eller i samarbete med eleverna och deras lärare genomfört produktioner, programaktiviteter och dokumentationsarbete (till exempel Länsmuseum Västernorrlands projekt *Dubbelseende*, där fyra praktikanter från olika delar av världen har gjort ett urval i museets fotoarkiv som resulterat i en utställning, samtidigt som de tränat sig i det svenska språket; och Musik i Syds samarbete med NEON Gallery i Brösarp kring projektet *Var ligger pepparkakeland?* med syfte att tillsammans med sfi- och högstadielärover samtala om kultur och bakgrund i relation till mat och musik).

Flera länsuppdrag har fokuserat på produktioner och programaktiviteter om specifika världsdelar, geografiska områden och enskilda länder. Exempelvis Mellanöstern (bland annat Västerbottens museums föreläsning om moskéarkitektur), Kurdistan (Värmlands Museums utställning *KELIM – symbolfyllda vävar från Kurdistan*), Kina (Länsmuseet Halmstads utställning *Ordförande Mao*), Irak (Bildmuseet i Umeås utställning *Samtida arabisk bild: Irak*), Indien (Uppsala stadsbiblioteks temaveckor om Indien) och Bosnien (Jönköpings stadsbiblioteks *Bosnisk kulturdag*). Andra har utifrån ett samtida perspektiv försökt att hitta historiska band mellan olika kulturtraditioner (till exempel Läns-

museet på Gotlands utställningar *Noll & Ingenting* om Gotlands kontakter med den matematiska omvärlden skildrad genom ett möte mellan matematikern Al-Kwarismi från 800-talets Bagdad och den gotländska vikingakvinnan Matilda, samt *Möte i Kabul – vikingen i världen*, om Gotlands kontakter med Orienten). Läns-museet Varberg satte ”en mångkulturell prägel” på museets Medeltidsdag, Mickelsmäss och skördefest och visade också Riksutställningars och Mångkulturellt centrum utställning *Blod och andra band*, om vänskaps-, kärleks- och blodsband.

En del institutioner har genomfört programaktiviteter tillsammans med det lokala och regionala föreningslivet (till exempel Västerbottens museums *Internationell folkmusikkväll* med svensk och etiopisk folkmusik och mat från olika delar av världen). Dans-, musik- och mattraditioner från olika delar av världen är också teman som återkommer hos en del av länsuppdragen (till exempel Jämtlands läns museums utställning *Brödstuga* om brödtraditioner från olika delar av världen producerad av mångkulturkonsulenten i Jämtlands län, Länsmuseum Varbergs *Matolympiad* till vilken hallänningar med bakgrund i olika kulturer inbjöds att med utgångspunkt från halländska råvaror laga mat, och Länsmuseum Västernorrlands *Vårt mångkulturella kök*, med matlagning från olika delar av världen).

Vissa länsuppdrag har genomfört produktioner som fokuserat på de nationella minoriteterna i Sverige (till exempel Västerbottens museums utställning *Sydsamisk kultur möter Bolivias ursprungsfolk* och Nässjö biblioteks utställning om ursprungsbefolkning och minoriteter).

En del festivaler och årligen återkommande evenemang har valt att särskilt uppmärksamma Mångkulturåret 2006. Ett exempel är Rättviksdansen som ägnade en hel dag (den 28 juli 2006) åt att uppmärksamma dans och musik från olika delar av världen samt att i ett panelsamtal med representanter för kulturinstitutioner, det lokala föreningslivet och andra aktörer i Folkmusikens hus i Rättvik diskutera hur mångfalden i kulturlivet kan öka.

Publikationer, kartläggningar och nätverksskapande

En del länsinstitutioner har under 2006 genomfört egna studier kring mångkultur och kulturell mångfald på lokal och regional nivå. Ett exempel är Musik Gävleborg som tillsammans med DalFolk –

Folkmusikens hus i Rättvik sökte och fick utvecklingsstöd från Kulturrådet för att genomföra en omvärlds- och behovsanalys inom mångkulturområdet med fokus på folk- och världsmusik i Dalarna och Gävleborgs län. Arbetet resulterade i rapporten *Musik & Mångkultur* (2006) vars syfte var att uppdatera länsmusikens kunskap om hur behoven ser ut hos invandrade musiker, arrangörer och andra musikaktörer samt vilka arenor de använder sig av. Landstinget i Uppsala län inledde tillsammans med Gottsunda Dans & Teater ett samarbete kring en kartläggning av kulturutövare och konstnärer med olika etnisk och kulturell bakgrund i länet. Resultatet blev att det skapades ett kulturnätverk med syfte att underlätta kontakter mellan konst- och kulturutövare och arrangörer/uppdragsgivare. Jönköping läns museum gav ut boken *Inte bara Jesus*, en redovisning av det fleråriga projektet *Det mångreligiösa Jönköping* med en framsida inspirerad av kommitténs delbetänkande *Agenda för mångkultur* (SOU 2005:91). Länsbibliotek Sydost gjorde en kartläggning av förekomsten av litteratur på icke-svenska språk på länets bibliotek där bland annat de största icke-svenska språkgrupperna bosatta i länets kommuner identifierades. Kartläggningen visade att biblioteken framför allt efterfrågade ett närmare samarbete med det lokala föreningslivet kring vilken typ av litteratur som efterfrågas av låntagarna samt information och marknadsföring på olika språk.

Marknadsförande och publikundersökande arbete

Flera regionala kulturinstitutioner har under Mångkulturåret 2006 inriktat sitt arbete för att nå en större och bredare publik med olika etnisk, social och kulturell bakgrund och få fler människor delaktiga i offentligt finansierad kulturverksamhet. Några institutioner, däribland flera teatrar och museer, har under 2006 fördjupat sitt arbete med publikundersökningar för att bland annat ta reda på hur stor andel av publiken/besökarna som är födda utomlands eller har föräldrar som är det. Stockholms stadsteater genomförde mellan februari och maj 2006 en publikundersökning som visade att 14 procent av publiken som besökte scenerna vid Sergels torg (av totalt 319 755 personer) var födda utomlands eller hade minst en utrikes född förälder, och att 62 procent var bosatta i Stockholms ytterområden.¹⁶² Länsbiblioteken har, som en del i det utåtriktade

¹⁶² Stockholms stadsteaters årsredovisning för 2006, s. 29.

arbetet under 2006, bland annat arbetat med flerspråkig bibliotekservice genom *Flerspråkiga Fråga biblioteket/Ordbron* som ger vägledning på Internet om litteratur och samhällsfrågor på bosniska, finska, franska, kroatiska, persiska, polska, ryska, serbiska, spanska och tyska. Även Internationella biblioteket i Stockholm använder sig av Internet för att i sitt utåtriktade arbete informera om möjligheterna att ta del av litteratur och tidskrifter på olika språk. På deras hemsida kan man bland annat ta del av information på arabiska, engelska, franska, kinesiska, persiska, ryska, spanska och svenska. Ett annat exempel är Film i Västernorrland, som under 2006 kostnadsfritt lånade ut teknikpaket till skolor för att elever skulle kunna genomföra filmprojekt på temat mångkultur inom ramen för skolans pedagogiska arbete.

2.5.5 Länsstyrelsernas arbete

Sverige är indelat i 21 län som alla har en länsstyrelse och en landshövding. Länsstyrelsen är en statlig samordnande myndighet med tillsynsansvar, en servicemyndighet och en överklagandeinstans.

Länsstyrelsernas ansvar för kulturfrågor handlar i första hand om kulturmiljövård och bevarande, förvaltande och information om bland annat fornlämningar, byggnader, kyrkor och kyrkogårdar, industrihistoriska platser och kulturlandskap i de olika länen.

Flera länsstyrelser har varit aktiva under Mångkulturåret 2006 och själva tagit initiativ till eller tillsammans med andra aktörer i länet genomfört verksamhet med syfte att främja kulturell mångfald, integration och delaktighet i kulturlivet.

Övergripande arbete

Flera länsstyrelser har under 2006 bedrivit ett internt förändringsarbete för att synliggöra och implementera frågor om mångfald och integration i den egna organisationen, i policydokument, samt i samband med rekrytering. Ett exempel är Länsstyrelsen i Västernorrland som utifrån länets övergripande utvecklingsstrategi utarbetade ett program för Mångkulturåret 2006. Länsstyrelsen har själv tagit initiativ till och samordnat andras aktiviteter i länet under 2006 och drivande i detta arbete har varit att på olika sätt utveckla och marknadsföra myndighetens interna och externa mångfalds-

arbete. Man har i sitt arbete valt att utgå ifrån ett bredare mångfaldsperspektiv som avser ”de olikheter hos befolkningen som gäller etnisk bakgrund, religion, fysiskt eller psykiskt funktionshinder, kön eller sexuell läggning, ålder och social ställning”.¹⁶³

Erfarenhets- och kunskapsutbyte

En central del för många länsstyrelser arbete under 2006 har varit att öka kunskaperna om mångfald, integration och delaktighet i kulturlivet genom seminarier, konferenser, studiebesök och workshops. Ett exempel är länsstyrelsen i Västmanlands län som tillsammans med Västmanlands läns museum, Mälardalens högskola och Arkiv Västmanland bjöd in till en dag med föreläsningar om svensk invandringspolitik och arbetskraftsinvandring till Västerås under inledning av landshövding Mats Svegfors. Länsstyrelsen Västernorrland anordnade under hösten 2006 ett uppföljningsseminarium till det Mångfaldskonvent som arrangerades i oktober 2005. Länsstyrelsen Dalarna inledde Mångkulturåret 2006 med att bjuda in till ett seminarium om strukturell diskriminering med Diskrimineringsombudsmannen (DO) Katri Linna, regeringens diskrimineringsutredare Paul Lappalainen samt regeringens utredare av makt, integration och strukturell diskriminering Masoud Kamali. Länsstyrelsen Kalmar län anordnade i oktober 2006 seminariet *Kulturarvet i ett mångkulturellt sambälle* i Oskarshamn om vad det betyder att arbeta med kulturarvsfrågor i en mångkulturell miljö och hur verksamheten bättre kan spegla samhällets mångfald.

Aktiviteter och verksamhet under Mångkulturåret 2006

Flera länsstyrelser har samverkat med andra aktörer i länet kring aktiviteter och verksamhet under 2006. Startskottet för Mångkulturåret 2006 i Västernorrlands län gick den 7 april 2006 med projektet *Multikulti AB* på Läns museet Västernorrland i Härnösand och invigdes av Konung Carl XVI Gustaf och landshövding Gerhard Larsson. Projektet har under hela 2006 fungerat som en samordnande funktion för läns museets mångkulturarbete.

¹⁶³ Länsstyrelsen Västernorrland, *Program Mångkulturåret 2006 – Västernorrland*, Dnr 850-6884-05, s. 1.

Länsstyrelsen i Dalarnas län arrangerade i samarbete med Vasaloppet *Barnens Vasalopp-Integrationsloppet* i slutet av februari 2006 som en del av satsningarna under Mångkulturåret 2006. Barn mellan 2 och 15 år, med olika etnisk och kulturell bakgrund, deltog och Länsstyrelsen ordnade med ett särskilt program för barn och vuxna på Kulturhuset i Mora efter loppet där barnen bland annat fick möjlighet att prova på att spela fiol.

Länsstyrelsen i Västmanlands län avsatte under 2006 särskilda projektmedel och tog initiativ till en skrift om invandringen till Västmanland utifrån ett historiskt perspektiv.

Marknadsförande och publikundersökande arbete

En del länsstyrelser har anordnat utåtriktade aktiviteter och informationsinsatser med syfte att få fler människor intresserade av bland annat natur- och kulturlandskapen i länet. Ett exempel är Länsstyrelsen Gävleborg vars kulturmiljö- och naturenhet tillsammans med Invandrarcentrum i Gävle kommun under 2006 anordnade särskilda bussutflykter för invandrade personer i Gävle. Syftet var att öka deras kännedom om länets natur- och kulturmiljöer. Bland annat besöktes en varggrop, en gammal loge och ett järnåldersgravfält i kulturreseptivet Västeräng. Ett annat exempel är Landshövdingen i Dalarna Ingrid Dahlberg, som i april 2006 bjöd in företrädare för ett 20-tal länderföreningar och religiösa samfund i Dalarna till ett samtal för att diskutera möjligheterna för människor med olika etniskt ursprung att utöva kultur och religion och att ta del av länets kulturutbud. Bristande ekonomiska resurser och för små lokaler var två av de problem som deltagarna menade behövde uppmärksammas för att underlätta föreningarnas verksamhet.

2.5.6 Samordnarens bedömning

En stor del av alla de aktiviteter och verksamheter som har genomförts under Mångkulturåret 2006 har skett på lokal och regional nivå, i kommuner, landsting och regioner runt om i hela Sverige. Vilken typ av verksamhet som enskilda aktörer har valt att genomföra och hur mycket man har valt att satsa ekonomiskt på det varierar stort och beror bland annat på faktorer som kommu-

nens/landstingets/regionens storlek, befolkningssammansättning och behov, men har också att göra med ambitionsnivå, vilja och mod att ifrågasätta rådande normer och strukturer i kulturlivet, samt att få fler människor att ta del av offentligt finansierad kulturverksamhet.

De fyra kommuner som samordnaren har följt under 2006 har valt att lägga upp sitt arbete på olika sätt. Botkyrka valde att redan på ett tidigt stadium i samarbete med olika kulturaktörer i kommunen förbereda och i en gemensam satsning marknadsföra verksamheten under året. Höganäs valde att fokusera på konkreta evenemang som handlade om litteratur, mat och musik från olika delar av världen men också på turnerande produktioner som på olika sätt skildrar dagens mångkulturella samhälle. Värnamo valde att framför allt satsa på ett större projekt med syfte att få ungdomar att bli mer delaktiga i det lokala kulturutbudet, medan Umeå, i likhet med Botkyrka, involverade många olika aktörer i arbetet och fokuserade på dialog och delaktighet för att skapa förutsättningar för ett långsiktigt och målmedvetet mångfaldsarbete inom det lokala kulturutbudet i kommunen.

Vad kommunerna har valt att göra för att uppmärksamma mångfalden i kulturlivet beror i stor utsträckning på hur de själva har tolkat uppdraget och vad de har lagt in i begrepp som mångkultur och mångfald. En del kommuner har, istället för att använda mångkulturbegreppet, valt att utgå ifrån det bredare mångfaldsbegreppet för att också kunna inkludera frågor kopplade till bland annat kön, ålder, utbildningsbakgrund, sexuell läggning och funktionalitet. Andra har uppfattat regeringens satsning på Mångkulturåret 2006 som i första hand kopplat till integration i samhället i stort snarare än om en ökad mångfald i kulturlivet. Eftersom behoven, erfarenheterna och kunskaperna om mångfaldsfrågor varierar stort bland landets kommuner är det, enligt samordnarens bedömning, rimligt att också låta kommunerna själva definiera och bestämma vilka insatser som behöver vidtas utifrån en lokal kontext. Samordnaren valde medvetet att inte låsa fast sig vid någon specifik definition av begrepp som mångkultur och mångfald utan istället i samråd med medverkande aktörer hjälpa till med exempel på olika definitioner, metodstöd och vägledning för det fortsatta arbetet. Detta gjorde, enligt samordnaren, att de olika aktörerna blev tvungna att utifrån sina respektive verksamheter själva tänka igenom hur arbetet skulle läggas upp, utan att helt kunna förlita sig

på och kopiera färdiga mallar utarbetade på nationell nivå och utifrån delvis andra förutsättningar.

Samordnarens samrådsförfarande med de sju storstadskommuner som var först med att teckna lokala utvecklingsavtal med staten visar att få eller inga av de myndigheter och institutioner inom kulturområdet som fått i uppdrag att genomföra aktiviteter och verksamhet under Mångkulturåret 2006 har genomfört dessa i de kommun- och stadsdelar som ingår i regeringens storstadsarbete. Vad detta beror på är svårt att ge ett entydigt svar på men det visar att många kulturinstitutioner har svårt att nå ut till, för dem, ”nya områden” och få fler människor att känna sig delaktiga i den offentligt finansierade kultur som de själva är med och bekostar. Offentligt finansierade kulturinstitutioner med uppdrag att nå ut till hela samhället behöver, bedömer samordnaren, bli bättre på att nå fler människor med sin verksamhet, inte enbart i storstädernas förortsområden utan även på mindre orter och i samhällen i glesbygden. Kulturinstitutionerna behöver också hitta och ingå i nya samverkansformer med aktörer på nationell, regional, lokal och internationell nivå för att tillvarata den kunskap och de erfarenheter som finns runt om i Sverige, inte minst i det fria kulturlivet. Det är också samordnarens uppfattning att kulturen i högre utsträckning bör fungera som ett ”kitt” för integration inom ramen för till exempel storstadspolitiken och storstadsarbetet. Här kan, enligt samordnaren, kulturen spela en viktig roll för att bryta det utanförskap som finns i samhället idag.

Samordnarens bedömning är att intresset från kommuner, landsting och regioner att medverka i Mångkulturåret 2006 generellt har varit stort men att ambitionsnivån och deltagandet har varierat kraftigt. Vissa kommuner och landsting/regioner, bland annat i och omkring storstadsregionerna, har genomfört ambitiösa satsningar för att synliggöra och inkludera en ökad mångfald i kulturlivet. Samtidigt är det många andra som har valt att avstå från att medverka eller som endast har deltagit i begränsad omfattning under året. Som Gunilla Kindstrand visar i sin essä om integration och kulturarv utifrån exemplet Hälsingland (se kapitel 4.2 Släpp in fler aktörer) är det få projekt inom kulturarvsområdet som riktar sig till personer med annan bakgrund än etnisk svensk. Den bild som förmedlas av exempelvis Hälsingland, och marknadsförs i kulturturismens namn, är, enligt Kindstrand, inte heller representativ för den befolkning som lever och verkar där idag. Att som ett antal kommuner gjorde i samband med att samordnaren gick ut

med en förfrågan om att inkomma med redovisningar av planerade aktiviteter under Mångkulturåret 2006, svara att de inte ämnar medverka eftersom ”vi inte har så många invandrare eller invandrarföreningar i vår kommun”, håller inte som argument med tanke på att ett mångkulturellt samhälle inte kännetecknas av antalet ”invandrare” utan är summan av alla dem som lever och verkar i Sverige oavsett etnisk, kulturell eller annan bakgrund. Således är även det etniskt svenska en del av det mångkulturella samhället och även om befolkningssammansättningen i en enskild kommun kan vara relativt homogen med exempelvis få utrikes födda, lever vi i ett land där nästan var femte svensk idag har en annan etnisk bakgrund än svensk. Detta borde, enligt samordnarens bedömning, rimligtvis även på olika sätt avspelas i den kulturverksamhet som bedrivs på lokal och regional nivå.

För att kunna säkerställa att frågor om mångfald i det lokala och regionala kulturlivet utvecklas i enlighet med samhällets förändring och behov ser samordnaren det därför som viktigt att organisationer som verkar för att tillvarata kommuners, landstings och regioners intressen blir bättre på att synliggöra och inkludera den mångfald som finns i kulturlivet. Här har, enligt samordnaren, till exempel Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), intresse- och arbetsgivarorganisation för landets 290 kommuner, 18 landsting och två regioner, en mycket viktig roll att spela. SKL borde, enligt samordnaren, ta ett större ansvar för att kommuner, landsting och regioner lyfter upp mångfaldsfrågorna på agendan och med såväl politiker som tjänstemän föra en kontinuerlig dialog om hur mångfalden i kulturlivet kan öka på kommunal och regional nivå.

För ett långsiktigt arbete med frågor om mångfald och inkludering i kulturlivet är det, enligt samordnarens bedömning, viktigt att institutioner och förvaltningar på lokal och regional nivå kontinuerligt för en öppen dialog med invånarna om hur de skulle vilja utforma kulturutbudet på sin ort. Det är samtidigt viktigt att ta tillvara de kunskaper, erfarenheter och intressen, som inte minst barn och ungdomar besitter vid planering och genomförande av offentligt finansierad kulturverksamhet i kommuner, landsting och regioner.

En del av de aktiviteter som har genomförts inom ramen för året, såväl på lokal, regional som på nationell nivå, har handlat om integrations- och mångfaldsatsningar och projekt med liten eller ingen koppling till kulturlivet. Detta kan delvis bero på att begrepp som mångkultur och mångfald förstås, tolkas och definieras olika

av olika aktörer. Det finns en poäng med att inte definiera denna typ av begrepp som befinner sig i en ständig kontextuell förändring och utveckling, samtidigt som det också ibland kan medföra vissa oklarheter om vad det är som förväntas av aktörer på olika nivåer inom kulturlivet. Det är samordnarens uppfattning att det dock ytterst handlar om att varje enskild kulturaktör, utifrån sina specifika förutsättningar och behov, måste enas om en egen definition för att implementeringen av mångfaldsarbetet ska kunna ske fullt ut i de olika verksamheterna runt om i Sverige.

Kulturens soppstenar

av Oscar Pripp

Om kulturprojekt som socialt mirakelmedel

I swear you can taste the chicken and tomatoes
and the noodles and the marrowbone
But it really wasn't nothing but some water and potatoes
and the wonderful, wonderful soupstone.
(Dr Hook)

Ett sätt att studera hur kultursektorn idag formulerar mångfald och nationell gemenskap är att analysera kulturprojekt över tid och ur olika synvinklar. Den här texten är skriven utifrån *en* sådan synvinkel, utifrån ett kritiskt och självreflexivt perspektiv, avsett att kasta ljus över oreflekterade traditioner hos kulturprojekt med inriktning på samhällsarbete. Vilka är de ”soppstenar” som används om och om igen under olika tider, när andra ingredienser förändras? Texten handlar om sådana stenar i form av projektens sätt att förstå målgrupper, resonera kring orsakskedjor bakom människors marginalisering och projektmakarnas förväntningar på kulturens verkningar. Mitt bidrag handlar också om kopplingar mellan kulturpolitik, integrationspolitik och praktisk handling då marginaliserade grupper ska inkluderas.¹⁶⁴ Inledningsvis diskuterar jag hur kulturbegreppet är ett maktbegrepp och hur estetisk kultur under lång tid använts i samhällsnyttans tjänst. Därefter uppehåller jag mig kring ett kulturprojekt, *Kultur i boendemiljö*, präglad av 1970-talets ”nya” kulturpolitik. Utifrån detta projekt tar jag med mig frågeställningar som ger perspektiv på projektverksamheter idag.

¹⁶⁴ Ett särskilt tack till kulturforskaren Helene Egeland, Tema Q vid Linköpings universitet, för inspiration och givande diskussioner om kulturpolitiken och dess tillämpningar.

Kultur som makt

Kulturbegreppet hör till kategorin *hyperkomplexa begrepp*, vilket innebär att det genom historien burit med sig sina olika betydelser och betydelsesammanhang. Kultur som "själens odling" och bildning blandas inte sällan med dess estetiska och även antropologiska betydelse, det vill säga ett folks eller en grupps gemensamma tro, normer, sätt att tolka och se på världen. Det tre innebörderna har det gemensamt att de alla skapar hierarkier; mellan upplysta och oupplysta, mellan olika konstformer och genrer samt mellan länder/folkslag efter en kolonial och postkolonial världsordning. I exempelvis talet om kulturell mångfald förekommer ofta glidningar mellan dessa möjliga innebörder. Vi kan finna sådana betydelseskiftningar i såväl officiella direktiv och programförklaringar på statlig och överstatlig nivå som i samband med kulturinstitutionernas förhållningssätt till mångfaldsbegreppet.¹⁶⁵

De hyperkomplexa begreppen är också centrala maktbegrepp. De är föremål för en ständig diskussion och debatt inom samhällsbärande grupper om dess giltiga innebörder. Makt utövas till exempel genom att kulturbegreppets mångtydiga karaktär utnyttjas. Olika tolkningar ställs mot varandra i en diskussion, ofta resulterande i att maktutmanande perspektiv tappar sin kraft, genom att de problematiseras efter ett givet och återkommande mönster som förordar etablerade och ideala tolkningar.¹⁶⁶ Till de hyperkomplexa dragen hör också att ett begrepp förekommer som olika sammansättningar: finkultur, arbetarkultur, invandrarkultur och mångkultur.

Där kultur utövas, utövas alltså makt. Jag är dock övertygad om att kulturprojekt iscensätts av personer som har goda intentioner att underhålla och påverka andra människor. Viljan att påverka kan bygga på idéer om kulturen som verktyg både för en individs frigörelse och för att tillgodose "samhällets behov", som till exempel minskade bidragsutgifter eller försörjning av arbetskraft. För att förstå maktdimensionen i detta sammanhang måste man se till hur makt utövas i så kallade demokratiska liberala välfärdsstater, som Sverige. Makt är här inget som kommer från ett givet centrum, från en stark ledare eller stark grupp. Den är decentraliserad bland människor, som i lokala sammanhang utövar sina dagliga värv ofta efter goda intentioner. Man skulle kunna sammanfatta det som en

¹⁶⁵ Egeland 2006, Lundberg, Ronström & Malm 2000, Pripp, Plisch & Printz-Werner 2005.

¹⁶⁶ Pripp, Plisch & Printz-Werner 2005.

utbredd ”styrningsmentalitet”, där individer tillhörande dominerande grupper, tagit på sig/lärt sig att ha rätten att problematisera och leda andra grupper.¹⁶⁷ Styrningsmentaliteten bygger därigenom på en förhållningsinställning hos dem som har tolkningsföreträde. Det handlar inte om formell statlig makt, utan en känsla hos individen att ha den legitima rätten att styra och utöva makt över andra individer i vardagen. Sådan påverkan kan till exempel gälla föreställningar om att andra behöver stärka sina identiteter eller bli mer delaktiga.

Etnologen Anna Lundstedt skriver i sin avhandling om dagens integrationsinriktade textilprojekt som vänder sig till ”invandrarkvinnor” i förorter.¹⁶⁸ Lundstedt använder sig av begreppet ”vit governmentaltitet” som med antropologen Ghassan Hage ungefär kan översättas till ”vit styrningsmentalitet”. Hage utgår från en australisk kontext och Lundstedt överför begreppet till Sverige och ser hur ledarna inom textilprojekten var kvinnor ur majoritetsbefolkningen, som genom verksamheterna konstruerade ”vit kvinnlighet”.¹⁶⁹ Den vita ”svenska” kvinnligheten fick sina konturer genom att framstå som kontraster och rollmodeller i förhållande till invandrarkvinnorna och deras föreställda egenskaper.

Jag tror att det är särskilt nödvändigt att lyfta fram den globala och historiska kontexten när man försöker förstå hur kulturprojekt och makt hör ihop. Det är lättare att få perspektiv på det som utövas här och nu genom att dra paralleller till liknande fenomen på andra platser och i andra tider. Exempelvis har textil- och hantverksprojekt under lång tid marknadsförts av ”västerlänningar” som ansett sig ha den legitima rätten att styra över människor från andra delar av världen. Textilhantverk kopplades förr samman med fostrande och civilisatoriska ambitioner gentemot arbetarklasser och invånare i kolonierna. Även idag anses textil- och annat hantverk vara särskilt lämpat för människor i och ifrån den så kallade tredje världen. I detta arbete är både FN:s arbetslivsorgan ILO och olika organisationer i Sverige involverade.¹⁷⁰ Sådana utblickar visar att dagens kulturorienterade projekt i Sverige är en integrerad del av ett större synnerligen problematiskt maktsammanhang.

Verksamheter med inriktning på hemslöjd och textilhantverk användes förr i Sverige för att dels säkra försörjningen av tjänste-

¹⁶⁷ Hage i Lundstedt 2005.

¹⁶⁸ Lundstedt 2005.

¹⁶⁹ Den australiska kontexten är överförbar på den svenska, bland annat genom att nationsbegreppet där liksom i Sverige är av etnisk karaktär.

¹⁷⁰ Lundstedt 2005, jfr Hyltén-Cavallius 2004.

folk och dels för att fostra borgerskapets döttrar i rollen som hustru och husmor.¹⁷¹ Vi har en lång tradition bakom oss där kulturprojekt och kulturell verksamhet applicerats på marginaliserade grupper, med ambitionen att hjälpa, fostra/disciplinera och anpassa dem. Ofta med intentionen att det är för deras eget bästa. Genom handens arbete skulle man utveckla egna färdigheter, välmåga och förmågan att ta del av det samtida samhället.¹⁷² Man skulle med andra ord kunna säga att det finns gott om historiska och internationella trådar som placerar dagens kulturprojekt i ett vad jag föreställer mig nyttigt och självreflekterande ljus. Därmed inte sagt att jag ifrågasätter projektens resultat, dock kan det vara nödvändigt att ta några steg bakåt för att få syn på vår samtid.

Omsvängningen

Den historiska utblicken kan vara bra att ha i bagaget när vi diskuterar kulturpolitiken och dess iscensättningar i form av kulturprojekt. Från slutet av 1800-talet fram till 1960-talet handlade kulturpolitiken om att den goda konsten skulle spridas till folket. Formerna för sådana kulturmöten skulle framförallt utgå från kulturlivet i storstäderna.¹⁷³ Den så kallade ”nya” kulturpolitiken som fick sin utformning under 1970-talet tog spjörn mot det tidigare förhållningssättet att ”bara” sprida god konst. Synen på kulturbegreppet skulle nu vidgas och stå för något mer, för hela livsformer. Och kulturens samhällsbefrämjande roll skulle lyftas fram.¹⁷⁴ Mer precist angavs i 1974 års proposition att samhällets kulturinsatser skulle medverka till att skydda yttrandefrihet, motverka kommersialism, främja decentralisering, ta hänsyn till eftersatta gruppers erfarenheter och behov, möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse samt främja utbyte av erfarenheter och idéer inom kulturområdet över språk- och nationsgränser.¹⁷⁵

Den snabba utvecklingen under 1970-talet och framåt med allt fler så kallade ”människoförändrande” kulturprojekt hade ett klart samband med kulturpolitikens omsvängning och vidgning. Denna omsvängning hade att göra med fenomen som den så kallade

¹⁷¹ Hyltén-Cavallius 2004, Lundstedt 2005.

¹⁷² Hyltén-Cavallius 2004.

¹⁷³ Gerholm 1985 s.13, Nilsson 2003.

¹⁷⁴ Egeland 2006 s.54ff, Gerholm 1985. Det bör också påpekas att kulturpolitiken från och med 1974 års proposition blev ett eget politiskt sakområde.

¹⁷⁵ Kungl. Maj:ts prop. 1974:28:259.

vänstervågen, samhällsarbetets frammarsch inom den sociala sektorn och byalagsrörelsen som växte fram på 1960-talet med bland annat grannsamverkan.¹⁷⁶ Till bilden hör också att under 1970-talet minskade tron på modernitetens planeringsideal. Utvecklings- och förändringsprojekt blev istället allt vanligare för att pröva och utvärdera idéer och initiativ.

Inom det kulturella samhällsarbetet som växte fram förväntades kulturen att förmedla både kunskap om samhället och dessutom vara ett medel att förbättra detsamma. Sådana motiv bidrog till att kulturen fick ett ordentligt fäste inom den framväxande – offentliga – projektvärlden. Dock tror jag att det är viktigt att här påminna om att den ”nya” kulturpolitiken och dess verkningar också hade sin historiska och globala kontinuitet, som påpekats ovan.¹⁷⁷ Det fanns redan traditioner och idéer bland ledande aktörer om kulturens verkningar på eftersatta och marginaliserade grupper ur ett såväl globalt som inhemskt perspektiv.

Kultur som medel i en samverkansspiral

Omsvängningen i kulturpolitiken innebar att tyngdpunkten i kultursamhällsarbetet lades vid kulturen som *medel* att uppnå förändringar för såväl individer som lokalsamhällen och samhället i stort. Konsten skulle inte bara innebära något gott i sig, det vill säga som *mål*. Den skulle framförallt bidra till ett större mått av gemenskap, kreativitet, trygghet och samhällsengagemang samt utveckla självkänsla hos målgrupperna. Med inspiration från socialt samhällsarbete införlivades tankar om processer och utvecklingsmodeller där deltagarna skulle genomgå förändringar efter en *samverkansspiral*, en från början kommunikationsteoretisk modell.¹⁷⁸ Modellen innebar antaganden om hur olika kulturella aktiviteter bland deltagarna skulle leda till personliga insikter och engagemang i andra samhällsorienterade aktiviteter, som en spiralformad framåtskridande rörelse. Under 1980-talets första år kunde sådana antaganden formuleras av kulturrådsrepresentanter likt följande, ur broschyren ”Projektet Kultur i boendemiljö”.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Gerholm 1985 s.35.

¹⁷⁷ Jfr Egeland 2003.

¹⁷⁸ Gerholm 1985 s.37.

¹⁷⁹ Gerholm 1985 s.36.

Kanske får man nöja sig med i ett första skede att enbart ha som mål att aktivera människor i grupp kring kulturupplevelser eller studier de själva upplever meningsfulla. I senare skeden kan man utveckla mer systematisk samhällsorientering, sedan deltagarna fått en bas av kunskaper och självförtroende att stå på.

Etnologen Lena Gerholm skriver i sin avhandling om detta projekt, hur projektledningen föreställde sig hur det mellanmännsliga utbytet ”inom ramen för hobbyverksamhet, författarverkstäder, målargrupper m.m. skulle förankra deltagarnas självkänsla och förankring i området. Men kommunikationen skulle också öka individernas kunskaper och därmed fungera som instrument för att påverka de egna villkoren. Samverkansspiralen passade det ’samhällsorienterade kulturarbetet’ som en hand i handsken.”¹⁸⁰

Till projektanken hör förstas nödvändigheten av att ha en målgrupp. Och för att kunna stödja eftersatta grupper krävs att dessa kategorier först identifieras och förstås. I början av 1980-talet kunde grupperna vara låginkomsttagare, glesbygdsbor, handikappade, invandrare, barn, gamla, ensamma, isolerade familjer och ensamstående mödrar.¹⁸¹ Dessa ansågs ha små politiska resurser och begränsade möjligheter att påverka sin egen närmiljö. Genom genreartade beskrivningar av rotlöshet i trista förorter, passivitet, initiativ- och identitetslöshet gjordes målgrupperna och deras förmodade behov ”begripliga” för medelstilldelare. Projekten motive- rades genom ett särskilt språkbruk som betonade en problemfylld verklighet. Inte alltid beskrevs målgruppernas tillkortakommande rakt ut. Beskrivningarna kunde också formuleras indirekt genom att man gick direkt in på behov av stärkt identitet och gemenskap, utan att uttalat specificera bristerna. Det utvecklades en allestädes närvarande ”svart klangbotten” gentemot vilken projekten motive- rades. En sådan svart klangbotten verkar motivera kulturens när- varo i samhällets marginaler än idag.¹⁸²

Modell av och för verkligheten

Projektmakares sociocentriska agendor och tolkningar av mål- grupper kan enligt Gerholm systematiseras genom begreppen modell av verkligheten och modell för verkligheten. *Modell av*

¹⁸⁰ Gerholm 1985 s.37.

¹⁸¹ Gerholm 1985 s.97.

¹⁸² Jfr Arvastson m.fl. 2002, Pripp 2002, Pripp, Plisch & Printz-Werner 2005.

verkligheten är bilden av målgruppen och dess behov som varje projekt tecknar och som motiverar dess insatser. Ofta byggs modellen av verkligheten upp genom en ömsesidig process av iakttagelser och bekräftelser. De dominerande bilderna, som cirkulerar mellan massmedier, organisationer, politiker och kulturadministratörer, uppmärksammar ett visst utsnitt av verkligheten, som också bekräftas på olika vis och därför uppfattas som "sanna". Det är inom modellen av verkligheten som antaganden om orsaks-sambanden görs, mellan exempelvis å ena sidan bristande självförtroende och, å den andra, avsaknad av vissa kontakter, problem på arbetsmarknaden och dåliga skolresultat. Genom sådana tolkningsförfaranden skapas efterfrågan på kontaktskapande kulturarbetare och kreativa och animerade projektledare.¹⁸³

Modellen för verkligheten är lika med de åtgärder som antas avhjälpa problemen som formulerats utifrån modellen *av* verkligheten. *Modellen för* är med andra ord projektets handlingsplan – i form av en samverkansspiral – som följer ett utvecklingsscenario uppdelat i olika faser efter en tidsaxel. "Genom betoningen av ensamhet, isolering, främlingskap, passivitet, missmod röjdes väg för det samhällsorienterade kulturarbetet. Kulturbegreppet laddades med innebörder som gemenskap, aktivitet, kreativitet och fantasi", skriver Gerholm.¹⁸⁴

Hon kunde konstatera att projektet Kultur i boendemiljö till stor del byggde på antaganden som inte stämde överens med målgruppernas egna livsvärldar som byggde på vad man kallar för *första rangens konstruktioner*. Projektmakarna utgick istället ifrån sina egna ideal och verklighetsuppfattningar, dvs. *andra rangens konstruktioner* av målgruppernas verkligheter. Beskrivningarna av målgrupperna blev därigenom kompatibla med ett kulturpolitiskt språkbruk och önskescenario. Det fanns dock en stor diskrepans mellan det levda livet och projektledningens antaganden om isolering, mellan hur aktiviteterna gick till i praktiken och hur de senare beskrevs i rapporteringen. Ordinära händelser omskrevs i ordalag av att det sjöd av aktivitet; traditionella konstärliga former beskrevs som utvecklande och nyskapande. Projektarbetarna fick formligen "klämma" in projekterfarenheterna i den ideala samverkansmodellen. Det vidgade kulturbegreppet skulle medverka till nytt engagemang, den uppritade kartan skulle motsvaras av verkligheten. Min tolkning är att kulturen, i alla dess tre innebörder,

¹⁸³ Gerholm 1985 s.103.

¹⁸⁴ Gerholm 1985 s.104.

blev till politik i meningen att dess fastslagna innehåll blev utgångspunkt för ett målinriktat handlingsprogram.¹⁸⁵

Kulturen i Storstadsarbetet

Ett mer sentida projektförtäat skede var *Storstadssatsningen* som initierades av regeringen i slutet av 1990-talet.¹⁸⁶ Frågan är hur modellen av verkligheten såg ut vid den här tiden i jämförelse med 1980-talets inledande år. Initiativet berörde sju kommuner i tre storstadsregioner och avsikten var att bryta en negativ trend med etnisk och social segregation. Bostadsområdena som byggdes under miljonprogrammet beskrevs i termer av anonymitet och brist på gemenskap och samhörighet. Segregationens orsaker angavs vara: arbetslöshet, invånarnas bristande kunskaper i det svenska språket och vissa skolämnen, för låg utbildningsnivå, oattraktiva och otrugga bostadsmiljöer, dålig folkhälsa samt invånarnas bristande delaktighet i samhället.

De målgrupps- och problembeskrivningar som angavs i direktiven för storstadssatsningen var, som synes, snarlika de synsätt som dominerade kring ”eftersatta grupper” på 1970-talet. Man skulle kunna säga att de dominerande förståelseformerna var desamma, dock innehållande en del nya betoningar som folkhälsa, språk och genus. Genusperspektivets intåg är tydligt i exempelvis direktivens välkomnande av nya idéer och former kring satsningar på flickor och unga kvinnor. Betoningen av språkets betydelse var en annan trend som alltifrån lågkonjunkturen i början av 1990-talet fått ett ordentligt fäste som förklaringsmodell och orsakssamband bakom arbetslöshet och annan marginalisering.¹⁸⁷

Om vi går över till modellen för verkligheten fanns det direktiv inom *Storstadssatsningen* om att kulturen skulle användas som ett (av flera) verktyg i arbetet med att motverka social och etnisk segregation. *Kulturens* närvaro ansågs stödja barns och ungdomars utveckling, höja engagemang och motivation, vara identitetsstärkande och ett sätt att lära sig ta ansvar i demokratiska sammanhang. Kulturen skulle också vara en källa till glädje och välmåga.

¹⁸⁵ Med att kulturens tre innebörder gjordes till politik menar jag att man ville: 1) bilda/upplysa/skapa vissa definierade insikter, genom att 2) tillämpa särskilda konstnärliga former som skulle leda till dessa definierade effekter på 3) målgrupper vars förmodade egenskaper, färdigheter och världsbilder, dvs. kultur, både tjänade som utgångspunkt och som förändringsobjekt för verksamheten.

¹⁸⁶ Regeringens proposition 1997/98:165, *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden*.

¹⁸⁷ SOU 1996:55, Regeringens proposition 1997/98:165, Hosseini-Kaladjahi 2002b.

Kulturarvet nämndes som betydelsefullt i exempelvis områden som byggts inom ramen för miljonprogrammet. Man pekade i direktivet på att dessa hembygder har en sällan uppmärksammas historia som går långt tillbaka i tiden, mot järnåldern. Engagemang i kulturarvet omskrevs som ett viktigt bidrag till gemenskap och ansågs kunna råda bot på den anonymitet och brist på samhörighet som angavs vara mångfaldens baksida. Det mångsidiga kulturlivets närvaro sågs också som bidragande till ett öppet och demokratiskt samhälle.

Storstadssatsningen visar att det fanns en samsyn mellan integrations- och kulturpolitiken kring lämpliga målgrupper, segregationens orsaker och nödvändiga motåtgärder. Det fanns med andra ord inte bara gemensamma åsikter kring en giltig modell av verkligheten, utan också för verkligheten, kring själva *samverkansspiralen*; hur det ena skulle komma att leda till det andra, hur stärkt kulturarv skulle hjälpa till att skapa trygghet och självkänsla, hur kulturverksamheter skulle stärka språk, initiativförmåga och demokratiskt ansvarstagande. I Storstadssatsningens fall dirigerade de centrala aktörerna följaktligen om lokalt initierade kulturprogramområden till att istället ingå i demokrati- och delaktighetsprogram eller skolprogram.¹⁸⁸ Samverkansspiralen – giltig under 1970- och 1980-talen – var fortfarande intakt. Kvar fanns också en allestädes närvarande ”svart klangbotten”, den trovärdiga mörka verklighetsbeskrivningen, mot vilken insatserna, framåtandan och frigörelsen formulerades.

Inom kulturpolitiken gjorde mångfaldsbegreppet – med anspelning på ”invandrare” och olika kulturella uttryck – sitt inträde under 1990-talet i samband med utredningen *Konstnärens villkor* i decenniets begynnelse.¹⁸⁹ Begreppet ”eftersatta grupper” försvann och redan tidigt gjordes likhetstecken mellan ”invandrare” och mångfald. Inspirationen kom bland annat från Unescos ”kulturdecennium” och organets sätt att definiera kulturell mångfald utifrån ett brett liberalt tankegod, det vill säga bestående av olika stilar, erfarenheter, idéer, genrer och traditioner.¹⁹⁰ Lundberg, Malm & Ronström påpekar i boken *Musik, medier, mångkultur* (2000) hur kulturell mångfald i Unescos skrivningar beskrivs som ett vittomfattande begrepp, men alltför ofta glider över till att bli synonymt med den antropologiska innebörden att beteckna olika

¹⁸⁸ Se till exempel i Edström, Karlsson & Motsieola 2002 s.19.

¹⁸⁹ SOU 1990:39 i Egeland 2006 s.58.

¹⁹⁰ Jfr Egeland 2006 s.59, Lundberg, Malm & Ronström 2000, Pripp, Plisch & Printz-Werner 2005, SOU 1994:35.

etniska gruppers kulturer.¹⁹¹ Samma begreppsglidningar finns inom den svenska kulturpolitiken, menar kulturvetaren Helene Egeland som följt dess utveckling från 1970-talet till dags dato.

Inom kulturpolitiken hamnade mångkultur på ”den goda” sidan – tillsammans med finkultur och folkkultur – som ansågs motverka negativa effekterna av exempelvis kommersiell kultur.¹⁹² Påpekas bör att inom den goda sidan upprätthölls samtidigt distinktionen mellan finkultur och mångkultur där den senare förknippades med integration och socialpolitik. Kulturpolitiken som fastslogs 1997 var en modifiering av den ”nya” kulturpolitiken från 1970-talet. Man betonade bland annat bevarande och brukande av kulturarv, främjande av internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet, och verkan för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet. Kulturbegreppet vidgades nu till att beteckna ”den väv som håller ihop samhället”.¹⁹³ Mångkulturens spridning till hela landet framfördes som ett demokratiargument. Med utredningen *Forum för världskultur – en rapport om ett rikare kulturliv* 1997 kan man säga att kulturpolitiken uppmanades att ha en mer inkluderande hållning, att inte avgränsa mångkulturen till endast vissa grupper, utan att kulturell mångfald och tväretniska uttryck ska angå alla.

Inom Storstadsprojekten hade man ett gott stöd av den officiella kulturpolitiken i synen på mångkultur, finkultur, folkkultur och kulturarv som goda krafter, vilka ansågs motverka rotlöshet, initiativlöshet och bristande självkänslor. Kulturen kom visserligen att användas inom projekten som ett *mål* i sig, genom att fler invånare inom bostadsområdena fick tillgång till den. Men i första hand användes kulturen som ett *medel* i en samverkansspiral för att uppnå andra mål som språkfärdigheter och sysselsättning.

Jag skulle vilja påstå att kulturen nu stärkt sin position i jämförelse med dess inblandning i sociala projekt på 1970-talet. Inom Storstadssatsningen utgjorde kulturen inte något eget målområde. Många kulturaktörer misstänkte att konsten därför försummas vilket föranledde den centrala ledningen att initiera en kartläggning av kulturens inblandning. Studien som genomfördes av Mångkulturellt centrum visade att kulturen fanns med i en tredjedel av alla integrationssatsningar inom Storstadsarbetet, vilket vida över-

¹⁹¹ Lundberg, Malm & Ronström 2000.

¹⁹² Jfr Egeland 2006 s.64.

¹⁹³ SOU 1985:84 i Egeland 2006 s.61.

träffade måldokumentens krav.¹⁹⁴ Kanske visar det hur stor tilliten till kulturens goda verkningar nu kommit att bli bland politiker och kultur- och projektaktörer. I rapporten *Kultur i Storstad* från 2002 skriver Motsieloa, Karlsson & Edström att kulturens förmodade verkningar var något som man tog för givet.¹⁹⁵ Kanske visar denna tillit också på en kontinuitet inom de statsbärande skikten, en hållning till kulturens verkningar som sträcker sig lång tillbaka, förbi det föregående sekelskiftet.

En bläddring bland kulturprojekten som sjuösettes under Storstadsarbetet ger vid handen vissa återkommande teman efter samverkansspiralsens logik. Kulturen användes framförallt för att stärka barns och ungdomars färdigheter i svenska. Kulturaktiviteterna inom språkområdet spände från författarbesök, bokprat, läsning av skönlitteratur och barnsagor till sång och musik, dockteater, teateruppsättningar och träning i muntligt berättande. Till målgrupperna barn och invandrarkvinnor riktades kulturinsatser som ansågs stärka självkänslor, initiativförmågor och hos de senare främja deras möjligheter till sysselsättning och ”hitta rätt i samhällets labrynter”, som det hette inom ett projekt. För gruppen invandrarkvinnor initierades exempelvis textilhantverk och matlagning som motiverande sysslor för språkutveckling och ”samhällsträning”. Kulturen fanns också med i projekt som verkade för lokal demokrati och ökad delaktighet. Många initiativ utgick från övertygelsen om att bara invånare kunde mötas under gemensamma aktiviteter, som utövare eller som kulturkonsument, skulle de ta ett större samhällsansvar och bli mer demokratiska. De skulle också bryta isolering och stärka sina identiteter och självkänslor.

In i 2000-talet

Mitt intryck är att en stor del av de förståelseformer som dominerade hos kulturprojektsprojektörerna under 1970 – 1990-talen kommit att bestå fram till idag.¹⁹⁶ Kanske har intresset för kulturen som mål ökat i och med uppmärksamheten på konsten och kulturen som sociala och kulturella blandformer, som kreoliseringar och hybrider. Dock är mitt intryck att kulturen fortfarande har ett starkt fäste som *medel* i modeller för att stärka identiteter och

¹⁹⁴ Motsieloa, Karlsson & Edström 2002.

¹⁹⁵ Motsieloa, Karlsson & Edström 2002 s.10.

¹⁹⁶ Vid sidan av denna dominans har också förändringar ägt rum och andra diskussioner har kommit in i bilden, mer om detta längre fram.

främja språkutveckling, för att skapa delaktighet och gemensamma erfarenheter.

Inom undersökningen *Tid för mångfald* genomfördes år 2004 en kartläggning av mångfalden inom de statliga kulturinstitutionerna och kulturmyndigheterna.¹⁹⁷ Vårt forskarteam genomförde enkäter, samtalsintervjuer och gick igenom flera årgångar av de sextiotre institutionernas årsredovisningar. Vid genomläsningen av de årliga redovisningarna fann vi hur vissa skrivningar om etnisk och kulturell mångfald återkom år från år och kunde vara identiska mellan olika myndigheter och institutioner. Man kan säga att det utvecklats en redovisningsgenre där institutionernas aktiviteter/verkligheter omkodades till *andra rangens konstruktioner*, till ekon av regleringsbrevens och de kulturpolitiska målens formuleringar framför kritisk självrannsakan, erfarenhetsnära språkbruk samt precisa mått på måluppfyllelse. Formuleringar som att "väcka debatt", "ta till vara" "kulturarv" och "mångfald" i samband med projekt och andra satsningar kunde ge intrycket av att det sjöd av aktiviteter *av, med* och *för* aktörer och brukargrupper representerande en bred mångfald. Retoriken var med andra ord snarlik de officiella bilderna av projektet Kultur i boendemiljö.

Vi fann också att problembilderna av målgrupperna i stort innehöll beskrivningar snarlika boendemiljöprojektets. Det var antaganden om behov av samhällsinformation, lärande, utveckling, inte heller helt olika kolonialt präglade bilder av människor i tredje världen. Man strävade efter att aktivera, informera, utveckla och lära exempelvis invandrarkvinnor inom sfi (Svenska för invandrare) och skolungdomar i "invandrartäta" förorter. Den sociocentrism som Gerholm spårade i 1970- och 1980-talens modeller av och för verkligheten hade enligt vår uppfattning blivit ännu mer markant i frågor om immigration och immigranter.

Samtida fenomen är förstas alltid svåra att fånga in, även om vi distanserar oss genom att föra in Gerholms dekonstruerande begreppsflora. Ett sätt att få syn på kulturellt samhällsarbete "snett från sidan" är att lyssna till erfarenheter hos konstnärer som skapat sig en plats i det svenska kulturlivet under senare år, som regissören Dritëro Kasapi, konstnärlig ledare på *Gottsunda dans och teater* i Uppsala. Jag intervjuar honom en förmiddag i februari 2007. Vi har träffats för att prata om hans projekt *Nya pjäser – nya världar* som

¹⁹⁷ Pripp, Plisch & Printz-Werner 2005.

Gottsunda driver tillsammans med Intercult, Östgötateatern, Folkteatern i Göteborg, Helsingborgs stadsteater och Dalateatern. Utan att jag ställt några frågor om sociocentrism hos olika aktörer kring verksamheten, kommer Dritëro själv in på ämnet, då han berättar om hur det är att leda en teater i en etnisk-svensk förort. Han förvånas över omgivningens låga förväntningar på den konstnärliga kvaliteten, men höga krav på att uppsättningarna ska handla om integration och en uppsättning specificerade sociala problem.

Det konstnärliga syftet som måste finnas i teater är inte intressant för omgivningen. Bra konst växer ju just ur dessa sociala sammanhang. Att sätta integrationsaspekterna först skapar i längden motsatt effekt. Ingen av de unga killar som kommer till oss på teatern vill hamna i ett fack som den där förortskillen, när de ska ta sina första steg som konstnärer. Människor runt omkring säger 'men, han kommer från Gottsunda, vi ska se till att han ska integreras'. 'Nej', säger jag, 'se till att han får göra sin konst.'

Det verkar som om man bara ser hur teater ska vara ett medel att uppnå mål som har ett klart bildnings- och socialt syfte. Men det har ju inget att göra med reflexioner ur en människas liv. Politikerna och tjänstemännen frågar: 'Vi vill veta vad ni pratar om. Pratar ni om hedersmord? Jättebra! Vi ger extra pengar till det.' Det får inte vara för komplext, som om man tänkte 'stackars invandrabarn, ska de komma och se den? Det blir bara förvirrande. Det är inte bra om det är för mångbottnat.'

Dritëro Kasapi riktar här ljuset mot dominerande föreställningar om lämplig kultur för unga förortsbor. För att gå ett steg längre i analysen kan man se dessa tongivande uppfattningar som pusselbitar i aktörernas egna identitetskonstruktioner, ett centralt tema i Anna Lundstedts avhandling om integrationsbefrämjande textilprojekt. Textilprojekten bildar också ett slags kontinuitet: från den projektförtätade "Blomman-satsningen" under 1990-talet, via dess uppföljare Storstadssatsningen över sekelskiftet, och in i vår samtid.

Enligt Lundstedt fick textilprojekten som startades i förorterna stor uppmärksamhet i pressen. Journalisterna skildrade deltagarna på klassiska koloniala manér där de "svenska" projektledarna framställdes som eldsjälar, aktiva och drivande individer som "upptäckte" och omvände "invandrarkvinnorna". Innan upptäckten beskrevs "invandrarkvinnan" vara utan självförtroende och sakna förmåga att själv kunna ta sig fram i tillvaron. Upptäckaren var den som lotsade dem in i det svenska samhället. Först genom omvån-

dandet trädde individen bakom kategorin "invandrarkvinnan" fram. Efter omvändelsen skrev hon dikter och tryckte screentryck som om hon aldrig gjort annat.¹⁹⁸ Den vita kvinnligheten som trädde fram genom dessa kontrasteringar blev också en pusselbit i konstruktionen av svenskhet. I sina självpresentationer förmedlade projektledarna, samtliga tillhörande majoritetsbefolkningen, vad som karakteriserar dem och därigenom "svenskarna" i förhållande till "invandrarna". Inom projekten och i pressen utpekades också vissa platser som typiskt svenska och andra inte. Förorten, med många olika kategorier av immigranter, utnämndes både av de intervjuade projektledarna och av journalisterna som ett icke-Sverige. Det föreställda svenska samhället förmedlades istället genom besök i städernas centrum, där både initiativtagarna och journalisterna bor, studiebesök på botaniska trädgårdar, museer, bibliotek, teatrar och hantverksbutiker.

Lundstedts resultat pekar på hur de svensketniska ledarna kunde skapa en "vit svensk kvinnlighet" (som medvetna, jämställda, demokratiska aktiva) genom kontrasterande förståelse av "invandrarkvinnor" (som passiva, omedvetna, ojämlika). Hon visar att kulturprojekt som vänder sig till invånare i så kallade miljonprogramområden är en del av en särskild historisk kontext. Jag skulle förenklat vilja beskriva detta sammanhang som att Sveriges miljonprogram under mer än trettio år tjänat som en kontrasterande projektyta för vad som ska uppfattas som just "svenskt".¹⁹⁹ Områden som Alby, Fittja, Rinkeby och Rosengård har inom medier, politik och i en rad andra offentliga sammanhang beskrivits och behandlats som "något annat än Sverige". Bilden av det svenska som *ett* folk med *en* historia och *en* kultur, dvs. etnisk nationalism, har mejslats fram delvis med hjälp av bilder av förortsbornas tillkortakommanden och bristande anpassning. Inte minst har antaganden om invånarnas identitetsproblem och undermåliga kompetenser varit en återkommande tankefigur i skapandet av en normerande svenskhet.²⁰⁰ Formuleringar om förortsbornas särskilda behov av lokal förankring och stabila identiteter har med andra ord en lång tradition bakom sig. I förhållande till denna historik blir det förstas problematiskt att hävda att en ökad medvetenhet om *kulturarv* är något som exempelvis gör människor mer demokratiska, toleranta och stärkta i sina lokala identiteter,

¹⁹⁸ Lundstedt 2005.

¹⁹⁹ Jfr Arvastson m.fl. 2002, Pripp 2006a, 2006b.

²⁰⁰ Pripp & Öhlander 2005.

vilket idag är vanliga argument för att bedriva kulturarvsprojekt.²⁰¹ Ur ett postkolonialt perspektiv skulle sådana argument snarare ses som klassiska binära oppositioner, där den andre ses om omedveten, vilsen och passiv gentemot initiativtagarnas medvetenhet, trygga förankring i samhället samt aktiva förhållningssätt. Det är i detta ljus som kulturprojektens modeller *av* och *för* verkligheten träder fram som delar av ett större nationalistiskt sammanhang. Och dagens kulturbegrepp som lyfter fram mångfald har enligt mitt intryck kommit att fogas in i samma traditionella modeller av och för, genom att mångfalden blivit liktydig med förorter och invandrarkategorin.

Försök att förändra

Men kulturpolitiken och projektvärlden präglas förstås inte bara av oföränderlig kontinuitet, även om det är ämnet för denna framställning. Mångfaldsbegreppet innebär också något mer än "förort" och "invandrare" genom att det har potential att utmana dominerande världsbilder och hegemonier. Dessutom finns det inget som säger att kulturprojekten genomgående åstadkommer dåliga resultat, även när de reproducerar givna ordningar och fantasibilder av verkligheten. Min erfarenhet är att många projekt ändå till slut står och faller med projektledarnas förmåga att bryta ner orealistiska visioner och målsättningar till vardagliga meningsfulla verksamheter, och förväntade effekter som "fred på jorden" till vad deltagarna själva definierar som givande.

Ett annat intryck är att representationsfrågorna fått en större giltighet under senare tid. Inom kulturinstitutionerna har det blivit vanligare att man ifrågasätter och problematiserar sammansättningen bland sina ordinarie medarbetare. Än så länge är det dock få som realiserat sådana ord genom konkreta förändringar i sina organisationer. Ett annat tecken på representationsfrågans ökade betydelse är hur man inom allt fler politikområden riktar in sig på "inkludering" och "mainstreaming" istället för integration. I Mångkulturårets *Agenda för mångkultur* från 2005 talas det till exempel om behovet av strukturella förändringar och problematiseringar av organisationernas sammansättningar av medarbetare. Utvecklingen går också mot intersektionella perspektiv, där mång-

²⁰¹ Högberg 2003 s. 134. Sådana stärkande kulturarvsprojekt kan vara inriktade på såväl "svenskt" kulturarv som minoritetens behov av att medvetandegöras om sina kulturarv.

fald innebär att givna maktordningar utmanas. Institutionerna tar ett bredare grepp kring hur kulturaktörer underordnas på grund av sociala identiteter, som kön, etnicitet, klass, ålder och funktionshinder. Det sätter dels fingret på vilka grupper som så gott som alltid hamnar överst i olika hierarkier och vad som förenar och skiljer de underordnade sociala kategorierna åt.²⁰²

Inom mitt pågående forskningsprojekt *Kultursektorns förändring i en föränderlig värld* studerar jag sentida kulturprojekt inom olika konstformer. En del av dessa initiativ försöker medvetet att vända upp och ner på rådande modeller av och för verkligheten, som föreställningar kring kulturarvets innebörder och effekter. Två sådana exempel är *Citytunnelprojektet* (2001 - 2003) och projektet *Arkeologi för alla* (2004 - 2006), båda initierade inom Malmö kulturmiljös uppdragsarkeologi. Särskilt intressant finner jag hur man valt att förhålla sig till mångfaldsfrågor inom den pedagogiska verksamheten riktad till en bred allmänhet och till skolbarn.²⁰³ Så här formulerar sig arkeologen Anders Högberg i samband med projektet *Arkeologi för alla*:

Är det verkligen så att vi blir mer toleranta och förstående för att vi fokuserar på *vår egen* historia och *vårt eget* kulturarv? Borde det inte vara dynamik, öppenhet och vilja till förändringar som istället förs fram som nödvändigt? Frågan som måste ställas är varför det anses som positivt att stärka människors identitet i nutiden med hjälp av dåtiden?

Åsikten genom att känna mitt kulturarv kan jag lättare känna någon annans är en jargong som haltar. Kulturarvet är inte enbart något som fysiskt vittnar om tidigare generationer. Det är också något som konstrueras i vår egen samtid. Det brukas. Kulturarvet måste därför betraktas för vad det är, dvs. något som inte är definitivt, utan något som kontinuerligt förändras.

Inom *Arkeologi för alla* ifrågasattes med andra ord en samverkansspiral som utgår ifrån att kulturarvet gör oss toleranta och stärker våra identiteter. Man poängterade också för sina målgrupper hur kunskapen om det förflutna är en symbolisk konstruktion, som produceras och hanteras i nuet. Ett annat projekt som försöker göra upp med hur mångfald hanteras är Statens konstråds *Portfoliövisningar* (läs mer om projektet i avsnittet "Goda exempel" i det här betänkandet). Projektet, som initierades under Mångkulturåret, växte fram i ett skede där Konstrådet kände sig mer eller mindre

²⁰² Anthia 2002, Young 1990.

²⁰³ Högberg 2004a, 2004b, Persson & Richardt 2004.

tvingade att uppgradera sina relationer med det omgivande samhället. Konstpedagogen Inger Höjer Aspemyr berättar att man beslöt sig för att inte sitta och vänta på ansökningar och därefter göra bedömningar, utan att istället aktivt söka upp konstnärer och erbjuda dem möjligheter till portfoliovisningar. Efter den första visningen, som ägde rum i Malmö, kunde man konstatera att effekten inte bara handlade om att 84 konstnärer från södra Sverige etablerade kontakter med Statens konstråd. Även rådets anställda och ordinarie verksamhet påverkades. Inger Höjer Aspemyr:

Portfoliodagen blev jättebra, men det bästa var uppföljningsdagarna, då de sex projektledarna presenterade konsten för varandra, för när man måste presentera den så måste man sätta sig in i den, måste ha läst på, måste kunna se kvaliteten i det som man kanske förut inte brytt sig om att närma sig. Vi har också kommit fram till nya saker som ska gälla för all vår verksamhet:

När vi ger skissuppdag, ska vi ge tre konstnärer uppdrag, istället för en eller två, och sen blir en av dem vald. Det är ingen katastrof för de andra två, de har fått ett uppdrag, de har något för sitt CV, något att visa nästa gång.

Vi har också kommit överens om att man betalar ut en större summa för skissuppdagen redan från början. Man kanske som konstnär inte har råd att ligga ute med kostnader för att bygga modell eller vad det nu är.

Vi har också bestämt att vid våra projektsammandragningar som vi har var sjätte vecka ska projektledarna gå igenom alla nya namn på dem som vill ha uppdrag för Statens konstråd. Förut lades det bara i pärm i arkiv och så gick man och tittade där. Men nu när man ska gå igenom de nya blir det en annan sak, man börjar genast diskutera frågor om de nya med de andra projektledarna, och då gäller det alla nya konstnärer, och inte bara denna lilla del som är aktuell för portfoliovisningarna.

Inom Konstrådet har projektet dessutom medfört förbättrade rutiner för att bemöta personer som tar kontakt med myndigheten. En annan positiv effekt är hur diskussionen om mångfald blivit mer angelägen och intensiv bland medarbetarna. Förekomsten av många kritiska röster har tvingat initiativtagarna att fördjupa sina bevekelsegrunder och kunskaper, menar Inger. Portfoliovisningarna kan ses som ett försök att bryta de gängse modellerna *av* och *för* verkligheten. Man förlade inte problemen till målgruppen utan granskade sina egna rutiner och handhavanden. Det fanns ingen samverkansspiral som antog att konstnärerna skulle förändras efter ett givet scenario. Istället fokuserades lärdomarna och avtrycken i den egna organisationen.

Projektet *Nya pjäser – nya världar*, som initierades av Dritëro Kasapi och hans *Gottsunda dans och teater*, genererade 280 pjäs-bidrag genom alternativa nätverk (läs om projektet i avsnittet ”Goda exempel”). Dritëro berättar att redan i valet av teatrar fanns tanken på hur man skulle kunna bryta inrotade föreställningar kring bland annat förortsteater:

Jag kontaktade Östgötateatern, för de har progressiv barnteater och Folkteatern i Göteborg, för där finns Niklas Hjulström som har jobbat i Angered. Jag ville inte ha Angered, inte två förortsteatrar, utan någon mer central. Sen ville jag ha en klassisk stadsteater, Helsingborgs stadsteater, man måste jobba på alla plan så att säga. Sen var det Intercult som jag har känt till sedan länge. För om man bara spelar det i Gottsunda, då kommer omgivningen att säga, ’ja, det är bara *sån där* dramatik’. Men om man spelar på Folkteatern i Göteborg och Stadsteatern i Helsingborg, då säger folk ’oj, vad är det där?’.

Genom att sätta upp de nya teaterstyckena på olika slags teatrar var avsikten att inte låsa dramatiken utifrån omgivningens föreställningar om vad som egentligen passar på det ena eller det andra stället. Samproduktioner och korsvisa gästspel är tänkta att lyfta uppsättningarna ur för givet tagna sammanhang. Vi talar också om den kritik som brukar riktas mot mångkulturprojekt, att man pekar ut ”invandrarkonstnärer” genom riktade upprop, som i fallet med *Nya pjäser – nya världar*. Dritëro ser ingen sådan fara, han menar att om det finns ett problem måste detta synliggöras och de som klagat gör själva sällan något aktivt för att förändra situationen. Det viktiga är att författarna själva avgör vad de vill representera och vad de vill berätta om. Dritëro tycks mena att *Nya pjäser – nya världar* är ett sätt att bemöta sociocentriska förväntningar, om vad som borde angå människor med utländsk bakgrund och vad de borde skriva om. Vi kommer så in på frågan om mångkulturåret och mångkulturprojekt. Dritëro ställer sig positiv till de möjligheter som sådana initiativ skapar, trots att han samtidigt är kritisk till gängse förväntningar på vad mångkulturprojekt ska handla om och generera.

För att individen ska kunna känna att ’här har jag en plats, jag kan berätta min berättelse’, måste man bygga upp förutsättningar för det. Alla har inte lika bra förutsättningar för att kunna känna det. Mångkulturåret, mångkulturprojekt, riktade insatser av bidragsgivare, politiker och andra som har makt, kan skapa sådana förutsättningar.

Men de här insatserna som man gör för att kunna skapa förutsättningar, de ska inte vara eviga. De ska skapa förutsättningar som gör att

uttrycken fungerar som en normal del av kulturen när insatserna tas bort. Det handlar om att mainstreama det som är marginellt. Men, det går inte att mainstreama det som är marginellt och samtidigt bevara gamla strukturer. Det kanske till och med är så att man måste stänga några institutioner, och med de pengarna skapa något annat.

Kulturens soppstenar

Jag har i den här artikeln försökt att lyfta fram några av "kulturens soppstenar". Med uttrycket menar jag problematiska delar av det kulturella samhällsarbetet, inrotade föreställningar och synsätt som dröjer sig kvar fast nya ingredienser tillsatts och kulturpolitiken förändrats. Jag har framförallt riktat fokus mot inslag som förstärker avståndet mellan samhällets in- och utgrupper. Mycket tyder på att bilderna av "eftersatta grupper" har bestått från 1970-talet fram till idag, fastän begreppsfloran förändrats. Förståelseformerna, vad som karakteriserar målgrupperna, verkar också vara desamma. Dock har de socio- och etnocentriska bilderna "invandrare" och "förorter" förstärkts. Kvar dröjer sig den samverkansspiral som infördes under 1970-talet och som byggde på att vissa kulturaktiviteter skulle leda till projektdeltagares personliga, sociala och integrerande utveckling. Spiralen förekommer ofta i projektbeskrivningar som något oreflekterat och naturgivet. Kulturen dyker upp i allehanda sammanhang som ett *mirakelmedel mot marginalisering*. Den anses kunna råda bot på alltifrån utbredda "dåliga självkänslor" till tillstånd av "rotlöshet". Ett annat kvardröjande fenomen är att kulturbegreppet glider mellan olika innebörder i såväl offentliga dokument som enskilda projekt. Inte minst tenderar en del kulturprojekt att skapa en föreställd etnisk svenskhet som får sina konturer genom kontrasteringar mot målgruppernas förmodade brister och behov.

Givetvis är denna problematiska bild av kulturens soppstenar inte allena rådande. Det skapas kontinuerligt nya initiativ och försök att åstadkomma en positiv utveckling genom att utmana inrotade modeller av och för verkligheten. Modiga ledare och aktörer "mainstreamar" mångfalden och slåss för det marginaliserades rätt att vara en del av smakens och kulturetablissemangets centrum.

Oscar Pripp är fil. dr. i etnologi vid Uppsala universitet där han driver projektet *Kultursektorns förändring i en föränderlig värld*.

Källor

- Floya Anthia, "New Hybridities, old concepts. The limits of 'Culture'." *Ethnic and Racial Studies*, vol 24, s. 619-641, 2001.
- Karin Arvastson, Urban Eriksson, Irene Molina & Per-Markku Ristilampi, *Miljonprogram och media – föreställningar om förorten*, Norrköping; Stockholm: Integrationsverket, Riksantikvarieämbetet, 2002.
- Helene Egeland, "Fra 'forbigåtte gruppe' mot en politikk for kulturelt mangfold: svensk kulturpolitikk i spenningsfeltet mellom integrasjon og fornyelsesimpulser." *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, 2006:2.
- Helene Egeland, "Mangfoldsdoktrinen – et tema i den svenske kulturpolitikk" i *Kulturen i kunskapsambället: om kultursektorns tillväxt och kulturpolitikens utmaningar*, Sverker Sörlin (red.). Nora: Nya Doxa, 2003.
- Hassan Hosseini-Kaladjahi, "Lokal integration. Hinder och möjligheter i integrationsarbeidet i ett lokalsamhälle" i *Fittja världen och vardagen*, Ingrid Ramberg & Oscar Pripp (red.) Tumba: Mångkulturellt centrum, 2002a.
- Hassan Hosseini-Kaladjahi, *Stora fiskar äter fortfarande små fiskar*, Tumba: Mångkulturellt centrum, 2002b.
- Charlotte Hyltén-Cavallius, "Hemslöjdens nationaliteter och kön" i *Mångfald i kulturlivet*, Oscar Pripp (red.) Tumba: Mångkulturellt centrum, 2004.
- Anders Högberg, *Arkeologi för alla. Projektprogram för verksamhet inom Malmö kulturmiljös uppdragsarkeologi* Malmö: Malmö kulturmiljö, 2004a.
- Anders Högberg, "Historiemedvetande och uppdragsarkeologi – tankar om alternativa kunskapsmål" *META*, nr 3 2004, 2004b.
- Lena Gerholm, *Kulturprojekt och projektkultur*, 1985, Malmö: Liber. (Diss.)
- Kungl. Maj:ts prop.* 1974:28:259.
- Dan Lundberg, Krister Malm & Owe Ronström. *Musik, medier, mångkultur. Förändringar i svenska musiklandskap*, Hedemora: Gidlund, 2000.
- Anna Lundstedt, *Vit governmentality. 'Invandrarkvinnor' och textilhantverk – en diskursanalys*, Norrköping: Arbetslivsinstitutet. (Diss.) 2005.
- Viveca Motsieloa, Eva Karlsson & Nina Edström, *Kultur i Storstad*, Tumba: Mångkulturellt centrum, 2002.

- Sven Nilsson, *Kulturens nya vägar. Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*, Malmö: Polyvalent, 2003.
- Thomas Persson & Folke Richardt, *Citytunnelprojektet. Grävande förmedling – en arkeologi för alla*, Rapport nr 47. Malmö: Malmö kulturmiljö, 2004.
- Oscar Pripp, "Media och levd erfarenhet" i *Fittja, världen och vardagen*, Ingrid Ramberg & Oscar Pripp (red.). Tumba: Mångkulturellt centrum, 2002.
- Oscar Pripp, "Bruket av lokala och globala kulturarv i Botkyrka" i *Arkeologi och mångkultur*, Mats Burström & Johan Rönby (red.) Huddinge: Södertörn Archeological Studies 4, Södertörns högskola, 2006a.
- Oscar Pripp, "Den kulturbundna kulturen. Om strukturell utslutning i kulturlivet" i *SOU 2006:73*, Stockholm: Fritzes, 2006b.
- Oscar Pripp, Emil Plisch & Saara Printz-Werner, *Tid för mångfald*. Tumba: Mångkulturellt centrum, 2005.
- Oscar Pripp & Magnus Öhlander, "Kulturbegreppets användningar och sociala betydelser", Paper presenterat på *ACSIS Kulturkonferens*. Linköping: Linköping University Electronic Press. www.ep.liu.se/ecp/015/, 2005.
- Regeringens proposition 1997/98:165, *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden*.
- SOU 1994:35 *Vår andes stämna - och andras : kulturpolitik och internationalisering*
- SOU 1996:55 *Sverige, framtiden och mångfalden : slutbetänkande från Invandrapolitiska kommittén*
- Iris Marion Young, *Justice and the Politics of Difference*. New Jersey: Princeton University Press, 1990.

2.6 Mångkulturkonsulenternas arbete

Det finns idag regionala konsulenter för mångkultur (mångkulturkonsulenter) i åtta landsting och regioner runt om i Sverige.²⁰⁴ De finansieras till hälften av landstinget/regionen (som är huvudman) och till hälften av Statens kulturråd och har till uppgift att vara ”påtryckare, kunskapsförmedlare och inspiratörer i det lokala och regionala arbetet med etnisk och kulturell mångfald”.²⁰⁵ De ska också i samarbete med statliga, regionala och lokala krafter stimulera en utveckling som tar tillvara det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer och främja mångfalden i kulturlivet. Ungefär hälften av konsulenterna är centralt placerade på landstinget/regionen medan övriga sitter på någon av länsfunktionerna (exempelvis läns museet eller länsmusiken).

Statens kulturråd beslutade i april 2007 att bevilja bidrag med totalt 2 537 500 kronor för länskonsulentverksamhet inom området mångkultur för 2007. Vid ansökningstillfället i november 2006 hade totalt nio ansökningar om mångkulturkonsulentverksamhet inkommit till Statens kulturråd. Göteborgs stad var den enda nya aktör som sökte medel för 2007, men ansökan avslogs ”med hänvisning till att bidraget för mångkulturkonsulentverksamhet syftar till en regional verksamhet”.²⁰⁶ Samtidigt valde Landstinget Västmanland att för 2007 avveckla sin mångkulturkonsulentverksamhet.

2.6.1 Bakgrund

Bakgrunden till inrättandet av mångkulturkonsulenter kommer från det förslag som kommittén *Forum för världskultur*, verksam under åren 1998 – 2000, presenterade i sitt slutbetänkande *Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden* (SOU 2000:118). Där föreslogs att det bör inrättas åtminstone tre regionala ”världskulturkonsulenter”. Regeringen tog fasta på detta och föreslog i budgetpropositionen för 2002 (Prop. 2001/02:1 utg. omr. 17, bil. 22) 3 miljoner kr till Statens kulturråd för inrättandet av ”regionala konsulenter för mångkultur”. Förslaget motiverades med att det handlar om ett långsiktigt arbete som kräver öronmärkta resurser under en över-

²⁰⁴ Blekinge, Dalarna (0,5 tjänst), Jämtland, Skåne (0,5 tjänst), Stockholm (1,5 tjänst), Sörmland, Västerbotten och Västra Götaland (1,5 tjänst).

²⁰⁵ Statens kulturråds webbplats <http://www.kulturradet.se>

²⁰⁶ Statens kulturråds beslut 2007-04-10, GD 2007:116, Dnr KUR 2006/8794.

gångsperiod. Regeringen föreslog att Statens kulturråd skulle få i uppdrag att samordna en decentraliserad verksamhet med konsulenter vilka har en stark lokal och regional förankring och att konsulenterna skulle ha en regional huvudman som mottagare av de statliga medlen. Försöksverksamheten inrättades av Statens kulturråd 2002.

2.6.2 Utvärdering av mångkulturkonsulentverksamheten

I april 2005 gav Statens kulturråd Mångkulturellt centrum i uppdrag att genomföra en utvärdering av mångkulturkonsulentverksamheten. Syftet var att samla in och analysera erfarenheterna från försöksverksamheten med regionala konsulenter för mångkultur. I rapporten *Har du sett på mångkulturkonsulenten! – Utvärdering av verksamheten med regionala konsulenter för mångkultur* (Edström 2006) redogörs för hur arbetet har fungerat ute i regionerna och hur man med hjälp av konsulenter har främjat kulturell mångfald på lokal och regional nivå. I utvärderingen har de sju landsting och regioner som tillsatte konsulenter under åren 2003–2004 ingått.

Rapportens slutsatser pekar på att konsulenternas styrka i första hand har varit att de har bidragit med utvecklingsinspiration till beslutsfattare, institutioner och organisationer. De har också, i de fall verksamhetsbudgeten har tillåtit, anordnat seminarier, föreläsningar, mångfaldsdagar och andra typer av kunskaps- och erfarenhetsutbytesträffar. Nya nätverk har skapats, diskussion och debatt har bidragit till att höja den teoretiska nivån på samtalet, och "amatörkulturen" och föreningslivet har involverats i arbetet. Som hinder för verksamhetens utveckling pekar Edström framförallt på att regionerna uppfattade Statens kulturråds mål som oklara och frånvaron av en diskussion om innebörden av begreppet mångkultur. Med avsaknad av tydliga definitioner var det, enligt Edström, upp till konsulenterna själva att hitta ett förhållningssätt som fungerade. Den "förvirringens dynamik", som enligt Edström uppstod, förstärktes av Statens kulturråds svaga roll i utvecklingen av verksamheterna och avsaknaden av en fungerande dialog mellan myndigheten och den regionala nivån.

Enligt rapporten har arbetet fungerat bäst på konkret verksamhetsnivå där konsulenternas kompetens inom mångfaldsområdet och förmåga att skapa möten och nätverk med kulturlivets aktörer

har visat sig i praktiken. Viktigt har också varit att konsulenterna har haft ett uttalat och engagerat stöd från regional politik och förvaltning. Begreppet mångkultur har, enligt Edström, skapat viss förvirring och framför allt berört frågor om integration, etnicitet och kultur i antropologisk mening. I regionernas definition av uppdragen har ofta det estetiska kulturbegreppet kommit i skymundan. Edström menar att i de landsting och regioner där verksamheten har fungerat bäst har frågan varit förankrad i politik och förvaltning, chefer har gett tillgång till nyckelaktörer och sett till att hålla en dialog mellan nämnd och konsulent. Andra möjliga framgångsfaktorer har varit ett nära samarbete med andra konsulenter i länen och regionerna och kontinuitet och långsiktighet i arbetet. Enligt Edström är det svårt att utifrån utvärderingen avgöra om det har fungerat bättre med en förvaltningsplacerad konsulent än det har gjort med en konsulent med sin bas i en institution. Det finns såväl goda som mindre goda erfarenheter av båda modellerna.

Edström avslutar med att sammanfatta att verksamheten med regionala konsulenter för mångkultur är så pass viktig för utvecklingen av främjandet av kulturell mångfald på lokal och regional nivå att en fortsättning av verksamheten är väl motiverad. För att Statens kulturråd ska bli bättre på att samordna verksamheten i framtiden föreslås att

- 1) myndigheten bör förtydliga intentionerna med konsulentverksamheten,
- 2) i ansökningsprocesserna vara med och utveckla regionspecifika mål och verksamhetsplaner, samt
- 3) att Statens kulturråd genom att regelbundet samla konsulenter till ömsesidiga kunskapsutbyten blir bättre på att ta tillvara de kunskaper som konsulentverksamheten genererar i länen.

2.6.3 Statens kulturråds kommentar till utvärderingen

I Statens kulturråds kommentar till utvärderingen framhålls att myndigheten i framtiden kommer att ge större valfrihet till regionerna att själva utforma mångkulturkonsulentverksamheten. Myndigheten menar också att syftet med verksamheten har förtydligats inför 2007 års bidragsomgång och att det centrala är ”att arbeta för att det regionala kulturlivet ska spegla samhällets etniska och kulturella mångfald inom såväl utbud, publik och bland kulturlivets

utövare”. Vidare framhålls att bidraget med den utgångspunkten kan användas för att ”identifiera och undanröja hinder för tillgång till kultur”.²⁰⁷ Däremot ställer sig Statens kulturråd kritiskt till förslaget om att myndigheten kan vara med och utveckla region-specifika mål och verksamhetsplaner, och menar att den rollfördelning som gäller mellan den nationella och den regionala nivån bör respekteras. Däremot påpekas att det är viktigt att uppdraget till regionerna är klart och tydligt utformat men att det, enligt myndigheten, är regionerna som ska avgöra hur verksamheten ska bedrivas.²⁰⁸

2.6.4 Mångkulturkonsulenternas arbete under Mångkulturåret 2006

En viktig del av mångkulturkonsulenternas arbete har handlat om kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring frågor om delaktighet och mångfald i kulturlivet. Konsulenterna har valt att arbeta utifrån olika metoder för att skapa förankring och nätverk för ett långsiktigt arbete i samverkan med det lokala föreningslivet, ”amatörkulturen”, studie- och bildningsförbund, kulturinstitutioner, kommuner och andra aktörer.

En viktig uppgift för konsulenterna har varit att arbeta tillsammans med regionens kulturinstitutioner och bistå dem med stöd och råd vid exempelvis utarbetandet och uppdaterandet av mångfaldsplaner, policydokument och handlingsplaner (bland annat Skåne och Västra Götaland) för såväl det interna arbetet i den egna organisationen (till exempel rekryterings- och antidiskrimineringsfrågor), som i det externa arbetet med information, marknadsföring och publikarbete. I Blekinge har konsulenten inriktat sitt arbete mot att stödja regionens kommuner att ta fram mångfaldsplaner genom att bland annat anordna seminarier och fortbildning i mångfaldsfrågor. I den största regionen Västra Götaland har konsulenterna under 2006 valt att arbeta med fyra av regionens 49 kommuner (Göteborg, Skövde, Uddevalla och Borås). Några konsulenter har särskilt fokuserat på länsfunktionerna (bland annat Skåne, Stockholm och Sörmland) medan andra har haft ett bredare angreppssätt (exempelvis Västra Götaland). Västra Götaland har även skapat en chefsgrupp med regionala kulturinstitutionsschefer

²⁰⁷ Statens kulturråds kommentarer, 2006-10-13.

²⁰⁸ Ibid.

som träffas två gånger per år för att följa upp arbetet, samt en arbetsgrupp med representanter för kulturinstitutioner kring tillkomst och förankring av mångfaldsplaner.

En annan viktig uppgift för konsulenterna har varit att synliggöra och stödja det lokala och regionala föreningslivet och enskilda aktörer (bland annat Sörmland och Västerbotten) samt samverka med kommuner och organisationer som anordnar kulturarrangemang (exempelvis Blekinge och Stockholm). Några har valt att även fokusera på de nationella minoriteterna (bland annat Sörmland och Västerbotten). Flera har även fungerat som ett stöd för kulturaktörer som vill nå nya publikgrupper (bland annat Blekinge, Jämtland, Stockholm, Sörmland och Västra Götaland) eller fokuserat på pedagogiskt arbetet (Jämtland). Samtliga har på ett eller annat sätt arbetat med att tillhandahålla kompetensutveckling och utbildning i mångfaldsfrågor, samordning, processtöd m.m. Konsumenten i Jämtland har även fungerat som konsult och resurs i arbetet med utställningar och programverksamhet och bland annat samarbetat med SFI-undervisningen. Dalarna kom igång i slutet av 2006 och har i första hand ägnat sig åt att bygga upp en fungerande verksamhet. Konsulenterna i Västra Götaland har även arbetat med att stödja regionala radionätverk som tillhandahåller ett bredare språkligt utbud i syfte att koppla ihop dem med kulturinstitutioner och arrangörer i regionen.

Region Skåne har planer på att fortsätta arbetet med att formulera och implementera en regional mångfaldsplan för kulturområdet där det övergripande målet är att den etniska och kulturella mångfalden på kulturinstitutionerna ska motsvara befolkningsstrukturen i Skåne avseende organisation, produktion, publik och rekrytering. I ett första skede handlar det om att under 2007 särskilt fokusera på scenkonstinstitutionerna för att under 2008 fortsätta med andra kulturområden.

För att marknadsföra sig själva och sin verksamhet har konsulenterna bland annat informerat via nyhetsbrev (till exempel Västerbotten och Västra Götaland) och på webbsidor. Information om mångkulturkonsulentverksamheten har även funnits på Statens kulturråds och kommitténs webbplatser.

2.6.5 Samordnarens funktion

Samordnaren tog redan under början av 2005 initiativ till att fördjupa samarbetet med konsulenter genom bland annat regelbundna mångkulturkonsulentmöten. Under 2005 och 2006 genomförde samordnaren totalt sju gemensamma kunskaps- och erfarenhetsutbytesmöten till vilka även representanter för Statens kulturråd bjöds in. Dessa möten kom att få en stor betydelse för samordnarens fortsatta arbete, inte minst när det gäller att få en god överblick över vad som var på gång på lokal och regional nivå runt om i Sverige. Samordnaren såg dessa möten som bra tillfällen att inhämta kunskaper om praktiskt mångfaldsarbete på lokal och regional nivå, att diskutera olika förslag och åtgärder för att stärka arbetet på lång sikt, samt genom att bjuda in externa gäster till vissa av mötena skapa nya nätverk och kontakter.

För att samla konsulenter och deras huvudmän till ett gemensamt erfarenhets- och kunskapsutbytesmöte tog samordnaren initiativ till att förlägga ett av de regelbundet återkommande mötena på Göteborgs Stadsmuseum under Bok & Biblioteksmässan i Göteborg i september 2006. Det var första gången (under samordnarens arbete) som konsulenter och deras huvudmän (förvaltningschefer och i ett fall även en nämndordförande) samt samordnaren, Kulturdepartementet och Statens kulturråd samlades till ett gemensamt möte. Under några timmar diskuterades mångkulturkonsulentverksamhetens fortsatta utveckling och utvärderingsrapporten presenterades. På mötet uttrycktes ett övervägande missnöje med Statens kulturråds hantering av mångkulturkonsulentfrågorna. Till de invändningar som framfördes, av i första hand huvudmännen, hörde den sena beslutsgången i frågan, oklarheter kring den framtida utvecklingen, samt bristfällig dialog mellan Statens kulturråd och konsulenter och deras huvudmän. Huvudmännen uttryckte även viss självkritik mot det egna arbetet med frågorna och pekade bland annat på behovet av att sätta upp tydligare mål för mångfaldsarbetet samt förbättra uppföljningen och utvärderingen av verksamheten.²⁰⁹

²⁰⁹ Samordnarens protokoll från möte med mångkulturkonsulenter och deras huvudmän på Göteborgs Stadsmuseum den 21 september 2006. Protokoll 2006/0921, 2006-11-09.

2.6.6 Samordnarens bedömning

Samordnaren har under arbetets gång noga följt mångkultur-konsulenternas arbete och utveckling och har vid ett flertal tillfällen stått som värd för gemensamma erfarenhets- och kunskapsutbytesmöten.

Enligt samordnarens bedömning är mångkulturkonsulenterna en mycket viktig resurs för främjandet av kulturell mångfald på lokal och regional nivå. De har i de regioner där de är verksamma gjort betydelsefulla insatser för att skapa delaktighet, öppenhet och mångfald i kulturlivet. En styrka med konsulenternas arbete har också varit att de, utifrån sina specifika kunskaper, erfarenheter och bakgrunder, har arbetat självständigt och utvecklat egna modeller anpassade till de förhållanden som råder i de regioner där de är verksamma.

Samordnaren delar Statens kulturråds syn att i framtiden ge större valfrihet till regionerna att själva utforma mångkulturkonsulentverksamheten. Samordnaren ser gärna att fler aktörer på lokal och regional nivå, som exempelvis föreningar, organisationer, institutioner, kommuner och andra aktörer ges möjlighet att från Statens kulturråd söka medel för att ansvara för mångkulturkonsulentverksamheten i den kommun eller region där de är verksamma. Dessutom vill samordnaren öppna upp för att aktörer utan bas i en specifik kommun eller region ska kunna söka medel för verksamhet i olika kommuner och regioner i landet. Således skulle en förening med bas i exempelvis Malmö kunna söka och beviljas bidrag för arbete med att främja kulturell mångfald i Kiruna. Samordnaren ser dock att det även fortsättningsvis ska finnas krav på medfinansiering av lokal eller regional huvudman för att skapa förankring på den aktuella platsen.

När det gäller konsulenternas inriktning så menar samordnaren att denna i första hand bör vara fokuserad på det som konsulenterna är bäst på, nämligen att bidra med utvecklingsinspiration för beslutsfattare, institutioner och organisationer och att långsiktigt inrikta sig på att bryta dominerande strukturer i kulturlivet genom nätverksskapande, metodutvecklande och dialogfrämjande arbete. Arrangerandet av lokala och regionala aktiviteter och evenemang borde, enligt vår bedömning, snarare vara en fråga för övriga regionala sakkonsulenter (till exempel dans- och konstkonsulenterna) att ansvara för.

Samordnarens bedömning är att beviljandet av bidrag till mångkulturkonsulentverksamhet bör styras av behov och efterfrågan. Således skulle en kommun eller region, exempelvis i någon av storstadsområdena, kunna ansöka om och beviljas bidrag för fler än en "mångkulturkonsulent".

Samtidigt delar samordnaren den oro och kritik som flera av mångkulturkonsulenterna vid olika tillfällen under 2005, 2006 och 2007 har framfört mot Statens kulturråds hantering av verksamheten. Samordnaren har inga principiella invändningar mot myndighetens val av beslutsgång, men den otydlighet och oklarhet som en sen hantering av beslut om utbetalning av bidrag skapar och det svaga metod- och utvecklingsstöd som idag finns på Statens kulturråd, riskerar att försena och försvåra konsulenternas viktiga arbete. Samtidigt kan denna långsamma hantering även påverka förtroendet negativt mellan regionala och centrala myndigheter något som, enligt samordnarens bedömning, vore olyckligt för en långsiktigt hållbar utveckling av frågorna.

2.7 Internationella utblickar

Samordnaren för Mångkulturåret 2006 har under året studerat vad andra länder har gjort för att öka den kulturella mångfalden inom kultursektorn. De två länder som samordnaren tyckt har haft särskilt intressanta projekt och en konsekvent långsiktigt satsning är Storbritannien och Nederländerna. Några av projekten och erfarenheterna från dem har också inspirerat samordnaren till att lägga förslag om satsningar i den svenska kultursektorn, medan andra idéer inte har bedömts som möjliga att genomföra i ett svenskt sammanhang. Samordnaren har ändå ansett att några av dem är intressanta att inkludera i slutbetänkandet. Här presenteras några av de verksamheter som bedrivs inom de båda ländernas kulturpolitiska praktik. Sammanställningen gör inte anspråk på att vara heltäckande.

Flera av de förslag som samordnaren lägger är inspirerade av hur aktörer i dessa två länder arbetar. Läs mer om dessa i kapitel fyra (förslag om att outsourca funktioner från Statens kulturråd och släppa in fler aktörer) och i kapitel fem (förslag om mer proaktivt internationellt arbete). I såväl kapitel tre och fyra finns också förslag till aktivt nätverksarbete som är inspirerat av dessa båda länders arbete.

2.7.1 Storbritannien

Storbritannien har genomfört flera olika typer av satsningar på mångfald inom kulturlivet de senaste åren. Landets strategier för ökad kulturell mångfald skiljer sig stort från Sveriges på en punkt. Många av de stora satsningarna som bedrivits i Storbritannien har uttryckligen riktat in sig på några specifika grupper, som man genom undersökningar kommit fram till är underrepresenterade i kultursektorn eller i vissa delar av kultursektorn. Detta tillvägagångssätt i mångfaldsarbetet kräver att människor kategoriseras in i grupper och att de grupper som är underrepresenterade sedan positivt särbehandlas.

Många av de aktörer från Storbritannien som kommittén träffat under vårt arbete med Mångkulturåret, både på plats i Storbritannien och under till exempel konferenser i Sverige, framhåller att det som fått störst effekt på den positiva utvecklingen mot ett kulturliv i Storbritannien som präglas av en större mångfald, är ”piskan” som Arts Council har tagit till mot de offentligt finansierade kulturinstitutionerna. Det vill säga, om de inte aktivt arbetar för en ökad mångfald, där de bland annat uttryckligen vänder sig mot underrepresenterade grupper, så riskerar de minskat eller uteblivet stöd.

Denna strategi är omdiskuterad och ställs ibland i ett motsatsförhållande till en annan utveckling som också karakteriserar Storbritanniens arbete för ökad kulturell mångfald: rörelsen från det mångkulturella mot det interkulturella. När dialog och utbyte mellan olika kulturer och kulturers gränsöverskridande egenskaper fokuseras blir det svårare att bedriva ett mångfaldsarbete som handlar om att underlätta vägen in i kultursektorn för just vissa grupper. Den sistnämnda strategin kräver ju att grupper tydligt definieras och avgränsas.

Ett stort antal aktörer i Storbritannien framhåller också outsourcing av funktioner inom de offentligt finansierade kulturverksamheterna som en framgångsrik väg till ökad etnisk och kulturell mångfald i kultursektorn.

Arts Council, Year of Cultural Diversity och decibel

2002 var i Storbritannien utnämnt till Year of Cultural Diversity. Initiativet kom från Arts Council England, vars kommitté för kulturell mångfald hade skapat ett projekt som ursprungligen hette

Diversity 2002. Denna satsning omvandlades till Year of Cultural Diversity och följdes sedan, för att försöka skapa en hållbar plattform för långsiktig förändring, upp av ett nytt initiativ, decibel. Decibel drevs av Arts Council England mellan maj 2003 och mars 2004 och fokuserade på människor med ursprung i Afrika, Karibien och Asien, som var verksamma i kultursektorn. Detta eftersom undersökningar hade visat att dessa, det vill säga svarta konstnärer och konstnärer med annan minoritetsbakgrund (de grupper som i Storbritannien kallas BME, Black and minority ethnic) var underrepresenterade. Decibel bestod både av evenemang runt om i Storbritannien, där vissa var av nationell och andra av regional karaktär, debatter, nätverksmöten och pr-kampanjer – men fokuserade också på Arts Council internt. Bland annat anställdes 27 nya medarbetare på Arts Council, alla med de bakgrunder som fokuserades under decibel. Man genomförde också internutbildningar i syfte att kunna inkludera ett mångfaldsperspektiv inom alla områden av Arts Councils arbete. Förhoppningen var och är att decibel ska leda till en mer jämlik ställning för alla konstnärer när satsningen är avslutad och att satsningar som särskilt riktar sig till vissa grupper inte ska behövas i framtiden.

Decibel hade en budget på cirka fem miljoner brittiska pund under det knappa år som satsningen pågick och följs nu upp av decibel legacy, som kommer att vara finansierat fram till och med 2008. Detta möjliggör att personal finns på plats för att bland annat se till att öka andelen konstnärer med minoritetsbakgrund bland dem som får stöd av Arts Council och för att stödja organisationer och föreningar som jobbar med kulturell mångfald inom kultursektorn. Dessutom finns Arts Council's Race Equality Scheme, som jobbar långsiktigt för att stödja svarta och asiatiska konstnärer.

Decibel fick överlag en mycket positiv respons från det brittiska kulturlivet, även om det från några organisationer fanns ett missnöje med den uttryckliga fokuseringen på organisationer med konstnärer med just vissa bakgrunder.

Arts Council England har också ett bredare mångfaldsarbete som också inkluderar funktionalitet, kön, sexuell läggning och ålder med mera. Detta tar sig bland annat uttryck i krav på alla som söker stöd från Arts Council att aktivt jobba med mångfaldsfrågan och bland annat analysera hur det projekt man söker stöd för kommer att jobba med människor med etnisk minoritetsbakgrund.

Uppfylls inte detta riskerar man att inte komma ifråga för ekonomiskt stöd.

Visiting Arts

Visiting Arts startades för 30 år sedan av British Council och har sedan starten varit en fristående organisation. Syftet var att underlätta för aktörer i Storbritannien att få dit de bästa internationella artisterna. Under åren har arbetet förändrats och syftesbeskrivningen med det. Visiting Arts syftar idag till att ”strengthening intercultural understanding through the arts”.

Visiting Arts hjälper aktörer i Storbritannien med information och kunskap om aktörer i andra länder och kan sedan även bistå med kontakter som kan leda till finansiering av ett projekt med utländska artister, genom till exempel kommersiella samarbetspartners. Visiting Arts sponsrar också föreställningar och utställningar direkt och initierar och underlättar samarbeten mellan brittiska och utländska konstnärer. För att möjliggöra detta har man utländska samarbetspartners. I Sverige är Intercult samarbetspartner med Visiting Arts.

Visiting Arts har även ett system för professionell utveckling för konstnärer från olika länder. Man organiserar seminarier, konferenser och nätverksträffar och brittiska konstnärer kan också få åka iväg på resor utomlands som Visiting Arts ordnat i syfte att underlätta möjligheterna för ett framtida interkulturellt utbyte genom träffar med utländska konstnärer i det aktuella landet. Visiting Arts ordnar även utbildningsprogram för utländska kulturaktörer i Storbritannien. Bland annat har cirka 150 kinesiska kulturadministratörer gått utbildningar hos Visiting Arts, och dessa är numera verksamma på centrala poster inom den kinesiska kulturadministrationen.

När nuvarande chefen Yvette Vaughn tillträdde 2005 satte hon upp som utvecklingsmål att den vita medelklassdominansen skulle undvikas. För att uppnå detta samarbetar man bland annat mycket med till exempel de kinesiska grupper och individer som bor i Storbritannien. Ett annat mål är att verka för att länder i Syd, det vill säga sådana länder som ibland kallas utvecklingsländer, får behålla sina egna kulturella resurser. Av princip arbetar inte Visiting Arts med konstnärer som man anser bedriver en verksamhet

som i första hand är inriktad på socialt arbete. Man riktar sig mot professionella konstutövare inom olika genrer.

Visiting Arts har en mycket välbesökt hemsida, där många läser de tips som finns om samarbetspartners, artister och kontakter i olika länder och man producerar också en stor mängd annat informationsmaterial. Budgeten är 1,5 miljoner pund per år. Visiting Arts finansieras av British Council, Arts Council England, the Scottish Arts Council, the Arts Council of Wales, the Arts Council of Northern Ireland och det brittiska kulturdepartementet.

Southbank Centre och NESTA Cultural Leadership Award

Southbank Centre är ett kulturellt centrum i London som samlar ett stort antal kulturinstitutioner på en total yta av 85 000 kvadratmeter i centrala London. Bland annat ingår The Royal Festival Hall och The Poetry Library i centret där cirka 750 personer arbetar. Årligen har Southbank Centre över tre miljoner besökare och runt 1000 entrébelagda föreställningar. Dessutom erbjuds cirka 300 gratisföreställningar, ett antal konst-föreställningar och ett utbildningsprogram. Programmet är mycket varierat med både klassisk musik, världsmusik, västerländsk populärmusik, dans och litteratur med mera. Själva hävdar Southbank Centre att de attraherar Storbritanniens bredaste publik, mångfaldsfrågan är viktig i verksamheten.

Ursprungligen byggdes centret som en del av ”Festival of Britain” 1951 och styrdes av bland andra Arts Council, den brittiska motsvarigheten till Kulturrådet, fram till 1988 då centret blev en självständig organisation, vilket man har varit sedan dess.

Southbank Centre fungerar också som en thinktank för brittiskt kulturliv och genomgår just nu ett internt förändringsarbete med kompetenshöjning kring bland annat mångfaldsfrågor, som drivs av den egna utvecklingsavdelningen Creative Innovation Unit. Chefen för utvecklingsavdelningen, Venu Dhupa, arbetar också bland annat med en internationell ledarskapsutbildning, NESTA²¹⁰ Cultural Leadership Award.

Trots namnet är det inte fråga om något pris i egentlig mening, utan snarare ett slags stipendium där mottagaren får en skräddar-

²¹⁰ NESTA står för National Endowment for Science, Technology and the Arts. NESTA finansierar idéer och uppfinningar på ett tidigt stadium inom olika sektorer i samhället, bland annat den kulturella. NESTA finansieras själva av fonderade pengar från National Lottery och får inga pengar direkt från något departement, förutom för särskilda satsningar.

sydd utbildning med internationell placering, språkträning och en mentor på plats i det land där han eller hon placeras. Meningen är att ge priset till en person som sedan, efter sin utlandsplacering, kan medverka på ett betydande sätt till sitt eget lands utveckling inom kultursektorn. Ofta placeras stipendiaterna ut i organisationer eller företag i en annan sektor än kultursektorn, för att bidra till kontakter över olika politikområden och använda erfarenheter gjorda i olika sammanhang. Man premierar därför yngre personer som är i början av sin karriär. Utbildningen syftar särskilt till att ge deltagarna verktyg för att kunna bidra till den ökade etniska och kulturella mångfalden genom sina internationella erfarenheter och kontakter. Hittills har NESTA Cultural Leadership Award placerat ut deltagare i bland annat Norge, Bahamas, Kina och Singapore. Som nästa steg hoppas NESTA nu kunna etablera samarbeten med aktörer, som själva skulle kunna börja sända ut stipendiater, i bland annat Sverige.

Under en nätverksträff som kommittén arrangerade i mars 2007, där representanter från olika delar av den svenska kultursektorn träffade Venu Dhupa och hennes medarbetare Nicola Turner för att få en presentation av stipendiet, trodde majoriteten att en liknande satsning i Sverige skulle få stora positiva effekter på mångfalden i kulturlivet. Särskilt positivt ansåg flera deltagare det vara om en sådan placering kunde leda till erfarenhetsutbyte mellan olika samhällssektorer och med länder utanför västvärlden.

Kritik av den brittiska modellen

På senare tid har några aktörer i Storbritannien börjat framföra kritik mot den etablerade brittiska metoden för ökad etnisk och kulturell mångfald. Ganska typisk är den kritik som framförs av den fristående kulturorganisationen Manifesto Club Artistic Autonomy Group. De hävdar att metoden, där svarta och asiatiska konstnärer alltså positivt särbehandlas på olika sätt i syfte att öka gruppernas deltagande i det offentligt finansierade kulturlivet, i själva verket snarare försämrar dessa konstnärers möjligheter att delta i kulturlivet på lika villkor. Som exempel på satsningar man anser vara problematiska nämner Manifesto Club Artistic Autonomy Group bland annat möjligheten konstnärer från dessa grupper haft att bli positivt särbehandlade i fråga om praktikplatsmöjligheter på prestigefyllda gallerier och museer, och Arts

Council Britain öronmärkning av 10 procent av sina stipendier för svarta och asiatiska konstnärer och grupper.

Manifesto Club Artistic Autonomy Group hävdar bland annat att konstnärer från dessa grupper ofta arbetar inom satsningar som handlar just om etnisk mångfald och att de på grund av detta stängs ute från sammanhang där vita personer, som sitter på den mesta makten, verkar. De stängs därmed ute från de verkliga makt-nätverken och pekats ut som svaga och behövande, vilket blir stigmatiserande. Manifesto Club Artistic Autonomy Group hävdar dessutom att den verkliga orsaken till att svarta och asiatiska konstnärer är underrepresenterade i kultursektorn är klassorättvisorna i Storbritannien, inte deras etniska tillhörighet.

Andra aktörer inom den brittiska kultursektorn, bland annat representanter för Visiting Arts och den i Sverige verksamma regissören och initiativtagaren till Push, en satsning på teater med svarta aktörer och upphovsmän, Josette Bushell-Mingo, anser att systemet fortfarande fyller sitt syfte och är nödvändigt.

2.7.2 Samordnarens reflektion

Samordnaren ansluter sig till den kritik angående det brittiska systemet som redogörs för ovan och är av uppfattningen att ett sådant tillvägagångssätt, trots framgångarna i Storbritannien, inte är fungerande i Sverige. Här finns inte samma vana vid att dela in människor i grupper baserat på etnicitet och motståndet skulle bli stort. Samordnaren anser också att positiv särbehandling är problematiskt på så sätt att den som gynnas av ett sådant system riskerar att misstänkliggöras för att inte vara bra nog. Det finns också alltid risken att systemet leder till att människor ses som representanter för en särskild grupp.

Samordnaren menar däremot att en satsning som mycket väl kan fungera också i Sverige är outsourcingen av funktioner från aktörer som nu är centrala inom kultursektorn, till exempel Statens kulturråd, se vidare i kapitel fyra. Också den skapade ökade internationella rörligheten som ett system liknande det som uppnås i och med bland annat NESTA Cultural Leadership Award, anser samordnaren skulle bidra på ett mycket positivt sätt till det svenska kulturlivets ökade mångfald.

2.7.3 Nederländerna

I Nederländerna har de offentliga debatterna och diskussionerna om den kulturella och etniska mångfalden i landet ofta morden på Pim Fortuyn och Theo van Gogh som självklar klangbotten. Också i sammanhang där det som diskuteras helt och hållet handlar om vikten av att de offentligt finansierade kulturinstitutionerna tar ett större ansvar för mångfalden på deras institutioner nämns ofta morden. Det offentliga samtalet om den kulturella och etniska mångfalden är därmed generellt ganska problemorienterat, men frågan har också ständigt en hög aktualitetsnivå eftersom så många är överens om att det är viktigt att arbeta för att minska segregationen. För kulturens del leder detta ofta till att synen på kulturen är ganska instrumentell. Också inom kultursektorn finns för många en självklar koppling mellan kulturprojekt med en mångfaldsambition och socialt arbete för integration. Dock brukar det också framhållas att konst måste få finnas också bara för konstens egen skull, att det är nödvändigt med en balans mellan det instrumentella och detta.

I Nederländerna används definitionen att man tillhör en minoritet eller är en "icke-nederländsk" person om man själv, båda eller en av ens föräldrar är född i ett icke-västerländskt land. Den exakta benämningen på dessa personer varierar. Såväl "minoritetsperson", "icke-nederländsk person" som "person med internationella rötter" används av människor inom kultursektorn. Att dessa människor utgör en mycket stor del av den nederländska befolkningen framhålls som en viktig anledning till varför arbetet med kulturell mångfald är viktigt för kultursektorn. Många aktörer argumenterar utifrån demokratiaspekten: alla människor som bor i Nederländerna betalar skatt, alltså måste alla också få valuta för sina pengar.

Netwerk CS och Atana

2001 var Rotterdam kulturhuvudstad i Europa och samma år startades Netwerk CS sedan den politiska ledningen tog kulturhuvudstadsårssatsningen och erfarenheterna från den som en startpunkt för att kräva att kultursektorn jobbade mer med mångfald. Netwerk CS riktar sig till organisationer inom kultursektorn i hela

landet och jobbar genom att skapa nätverk och ordna mötespunkter.

Netwerk CS kompletteras av en annan satsning, Atana. Atana är en organisation som jobbar med att få mer bredd i styrelser inom kultursektorn genom att verka som en resurs eller rekryteringsfirma för aktörer som hävdar att ”de inte hittar någon med annan bakgrund än nederländsk” när nya styrelseledamöter ska föreslås. Under kulturhuvudstadsåret satsade Nederländerna också på styrelseutbildningar för professionella konstnärer med minoritetsbakgrund.

Netwerk CS startades med tanken att inte skapa en ny institution. De två anställda projektledarna skulle driva en lätt och rörlig organisation där man försökte ta tillvara på den kompetens som redan finns inom kultursektorn när det gäller arbetet med kulturell mångfald. I uppstartsfasen åkte projektledarna runt och fångade in åsikter och projekt hos organisationer som redan bedrev intressanta satsningar. Sedan erbjöds både de organisationer som redan arbetade med frågan, och de som inte gjorde det, hjälp med sitt arbete, och slutligen fördes alla nya erfarenheter vidare till andra organisationer. Så har arbetet fortsatt och all information som samlas in om gamla och nya projekt läggs upp på Netwerk CS hemsida. Att vara medlem är gratis, men i gengäld, för att få tillgång till tips och kompetens från de andra medlemmarna, måste organisationerna bidra med sitt eget kunnande. Den allra mesta verksamheten bedrivs alltså via nätet och av de två rörliga projektledarna, men en gång per år ordnas också ett stort nätverksmöte dit aktörer inom kultursektorn kommer och deltar i workshops med mera.

Från början var tanken att Netwerk CS skulle finnas i fyra år och sedan avveckla sig själva. Så har det ännu inte blivit men syftet är fortfarande detta. Utmaningen handlar nu om att försöka komma på sätt som arbetet kan fortleva utan Netwerk CS och projektledarna. En strategi som använts bland annat för att kunna lyckas med detta är att utmana organisationer: ”vi kan finansiera er, men ni får själva hitta på vad ni ska göra som passar er organisation”. Netwerk CS menar att det är viktigt att trycka på det egna ansvaret, att få institutionerna eller organisationerna att formulera sin egen strategi och ta ansvar för att den också används och följs upp. Mycket viktigt anser Netwerk CS det också vara att samla in inte bara information och tips om hur institutionerna kan förändras utan att också visa upp det motstånd som finns, hur mekanismerna

som verkar mot en förändring ser ut. Netwerk CS tycker sig efter dessa dryga fem år ha sett att det ofta är ganska lätt för institutioner och organisationer att hitta på idéer och projekt, men att det sedan är betydligt svårare att implementera idéer i hela organisationen. Allra svårast verkar det enligt dem vara att få chefer på stora institutioner att göra något.

Netwerk CS arbetar med flera olika metoder för att uppnå resultat. I första hand kan man erbjuda viss finansiering av intressanta projekt, eftersom pengar är ett effektivt maktinstrument när det gäller att driva igenom ett visst perspektiv. Sedan erbjuds organisationerna de olika fördelar som kommer av att vara med i ett konkret nätverk där andras goda erfarenheter är offentliga och kan användas för inspiration. Netwerk CS använder också legitimitetsargumentet. Många människor i Nederländerna har annan bakgrund än nederländsk, och det är därför centralt att de också känner att det finns något för dem på de offentligt finansierade kulturinstitutionerna och/eller att de också kan verka på dessa, eftersom det annars är svårt att motivera kostnaderna. Av liknande skäl lyfter man också fram demokratiaspekten. I Rotterdam, där Netwerk CS har sin bas, har cirka 50 procent av befolkningen rötter i andra länder. Detta måste synas också inom kulturlivet, menar de. Också kulturarvet är ett argument som används: Nederländerna måste uppdatera sin syn på vad som är ett kulturarv och ta in bilden av att också de nya holländarnas arv tillhör landets kulturarv.

Arbetet på Netwerk CS finansieras av regeringen och budgeten är 500 000 euro per år. Varje år får man också särskilda uppdrag av regeringen, bland annat om områden/teman man ska fokusera särskilt på. Några av de senaste fokusämnena var "etnicitet" och "ålder".

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Cultuur och "armlängds avstånd" i Nederländerna

Det nederländska systemet är just nu under förändring. Det anses bland annat att det system som hittills gällt har haft nackdelar som att det varit för byråkratiskt och kortsiktigt. Fram till och med en bit in på 2007 har dock arbetet bedrivits som beskrivs nedan.

I Nederländernas policy för kultursektorn framhålls kvalitet och mångfald som de två principerna som ska styra den kulturella verksamheten. Också vikten av interkulturell dialog betonas.

I det nederländska systemet tillsätts inte styrelser för de kulturella institutionerna av motsvarigheten till Kulturdepartementet, utan av institutionerna själva. Bland annat tar de då hjälp av nätverket Atana som nämndes ovan. Från departementshåll²¹¹ framhålls bland annat principen med armlängds avstånd mellan departementet och de kulturella institutionerna som en anledning till att dessa sköter sina styrelsetillsättningar själva. Departementet är också nöjda med institutionernas arbete och har viss möjlighet att mer informellt föreslå personer till styrelser.

Alla som vill ha stöd för att utöva sin konstnärliga verksamhet söker stöd från den nederländska motsvarigheten till Statens kulturråd, Cultuur. Det gäller även de stora institutionerna. Kulturaktörerna lämnar in en ansökan där man beskriver de projekt man vill jobba med under året och rådet tar sedan ställning till alla ansökningar på lika villkor. Fördelen med systemet är att rörligheten är relativt stor och det blir lättare för nya, små aktörer att etablera sig, nackdelen är att det blir svårt för någon att planera mer långsiktigt. Tanken när systemet nu görs om är att större institutioner ska få en mer långsiktig tilldelning av pengar, men att deras konstnärliga kvalitet sedan ska kontrolleras i efterhand av en kommitté istället för som nu i förväg genom att det görs en bedömning av kvaliteten redan på ansökningsstadiet.

Det är meningen att institutionerna ska jobba med mångfaldsfrågan och rapportera om vad de gjort på årlig basis. På ett liknande sätt som i Sverige ansvarar de helt själva för hur de lägger upp arbetet och från departementet skickas inga direkta riktlinjer ut, mer än att departementets önskan om att institutionerna borde beakta mångfaldsaspekten i sitt arbete kommuniceras skriftligt. Om institutionerna inte jobbar med mångfalden så som det var tänkt sker heller inget speciellt, det finns inget sanktionssätt inbyggt i systemet.

Förutom Cultuur finns också mindre, självständiga fonder som delar ut mindre summor pengar, åt till exempel tillfälliga projekt. Departementet framhåller att de är nöjda också med dessas arbete.²¹² De delar ut pengar inte bara till de traditionella grupperna

²¹¹ Intervju med Joost Burger, ansvarig för mångfaldsfrågor på Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Nederländerna.

²¹² Intervju med Joost Burger.

och de delar också ut bidrag som ska främja integrationen och sammanhållningen i samhället.

Satsningar inför 2008 – EU:s interkulturella år

Det nederländska kulturdepartementet har tagit initiativ till flera satsningar under EU:s kommande interkulturella år. Några av dem presenteras nedan.

SICA – Stichting International Culturele Activiteiten

SICA, Servicecentret för internationella kulturella aktiviteter, är en aktör som finansieras gemensamt av nederländska Utrikesdepartementet och Kulturdepartementet och som bland annat motsvarar den funktion som i Sverige fylls av Kulturkontakt Sverige. Syftet med SICA är att förbättra samarbetet mellan institutioner, organisationer och andra aktörer på kulturområdet som agerar internationellt och interkulturellt. Man vill bland annat skapa balans mellan att ta in och föra ut kulturella aktiviteter i/ur Nederländerna och vara ett service- och kunskapscenter. SICA har sedan starten varit en ”möjliggörare” som har stått för stödet till aktörer som velat vara verksamma inom det internationella och interkulturella området. SICA har kunnat erbjuda finansiellt stöd och kontakter till inhemska aktörer, samt information till både inhemska och utländska aktörer. De senaste åren har SICA utvecklats alltmer mot att vara en mer strategisk och självständigt agerande aktör inom fältet, en funktion som hittills har saknats i Nederländerna.²¹³ De andra aktörer som finns, till exempel fonder, är inriktade på att hjälpa intresserade organisationer att till exempel knyta kontakter och skaffa finansiering, men organiserar ingenting, agerar inte proaktivt själva, enligt SICA.

Ett exempel på SICA:s nya strategiska, aktiva roll, är att man själva bestämt att det var dags att Nederländerna utvecklade sitt samarbete med Kina och därefter har utvecklat ett program för verksamheten riktad mot Kina. SICA blir på så sätt en aktör som sätter upp ett slags riktning för hela landets internationella kulturarbete, man blir en proaktiv aktör som driver satsningar självständigt.

²¹³ Enligt SICA:s verksamhetsansvariga George Lawson.

SICA:s årliga budget är 600 000 euro. En satsning mot till exempel ett visst land börjar ofta med att en person går igenom hela landet och granskar det i syfte att hitta intressanta partners. Samtidigt letar man efter passande partners i Nederländerna. Det är, enligt verksamhetschefen George Lawson, en stor poäng med att SICA inte är Cultuur. I sin nuvarande roll kan SICA agera fritt, men ändå vara en paraplyorganisation som inte konkurrerar med andra fria aktörer inom kultursektorn. För sitt arbete svarar man sedan inför båda departementen.

SICA poängterar också att deras roll inte är att sätta Nederländerna på kartan i de länder där de har samarbeten. Istället är kvalitetsutvecklingen hemma i Nederländerna det viktigaste för SICA. Det är viktigt att se att ”kvalitet har en internationell dimension” och att internationaliseringen därför är nödvändig. Det är också nödvändigt med en koppling mellan det internationella som hämtas hem och de stora invandrargrupperna i Nederländerna.

En annan av SICA:s funktioner är att tillhandahålla en hemsida där all information om nederländska kulturaktörer som har internationell verksamhet läggs upp. Därmed är det lätt för andra aktörer att hitta tänkbara samarbetspartners.

SICA grundades 1999 och är en av de nationella koordinatörerna i Nederländerna under EU:s interkulturella dialogår 2008.

Kosmopolis

Kosmopolis är en annan nationell institution som nyligen etablerats i Nederländerna med uppdrag att arbeta interkulturellt och internationellt och inspirera till samarbeten mellan olika aktörer. Kosmopolis ska bland annat skapa relationer med länder varifrån många har utvandrat till Nederländerna.

Kosmopolis ska tillhandahålla fysiska träffpunkter, hus för kulturell dialog i några olika städer i Nederländerna: Amsterdam, Rotterdam, Haag och Utrecht och de ska samarbeta med SICA. Satsningen finansieras tillsammans av staten och de inblandade städerna. Varje stad har en budget på cirka 1 miljon euro.

Kosmopolis är den andra av de nationella koordinatörerna i Nederländerna under 2008.

2.7.4 Samordnarens reflektion

Det arbete med nätverk som bland andra Netwerk CS bedriver är något som samordnaren gärna ser etableras mer i Sverige. Eftersom nätverken har en så stor betydelse för människors möjligheter att bli anställda eller få uppdrag inom kultursektorn, och också för goda idéers möjligheter att nå så många som möjligt är en satsning på ett mer organiserat nätverksarbete av yttersta vikt. Det är också något som samordnaren lämnar som förslag till ett flertal av de offentligt finansierade institutionerna (se avsnitten under Förhandling och förankring i kapitel tre och fyra).

Också det sätt att arbeta som har utvecklats av Netwerk CS, där bland annat ansvaret hos varje enskild institution betonas, menar samordnaren är något att ta efter. Varje aktör som är verksam inom kultursektorn ska själva formulera hur de vill jobba med mångfaldsfrågor och själva ta ansvar för att detta sedan sker och följs upp.

Samordnaren ser också mycket positivt på den typ av arbete som SICA bedriver. Att en aktör i ett land har som uppgift att agera proaktivt och ta ett övergripande ansvar för hela landets internationella satsningar, utan att vara direkt styrd av ett departement ser samordnaren som ett sätt att arbeta som har stor potential att fungera också i Sverige. Att arbetet också är politikområdesöverskridande är också en stor fördel, menar samordnaren. I betänkandet läggs också fram förslag som är inspirerade av SICA:s sätt att arbeta. (Se kapitel fem.)

2.8 Goda exempel

Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 har under året tagit del av en mängd intressanta satsningar som gjorts av såväl stora, offentligt finansierade institutioner som mindre, fria aktörer. Några av dessa projekt har initierats just med anledning av Mångkulturåret, andra påbörjades innan året offentliggjordes eller är på annat sätt att betrakta som helt fristående från kultur- och utbildningsdepartementets utnämning av 2006 till Mångkulturår.

I vår presentation av de projekt som vi särskilt vill lyfta fram som goda exempel har vi inte gjort någon särskiljning mellan de projekt som initierats med anledning av året och de som är fristående. Detta dels eftersom poängen med sammanställningen inte är

att visa på effekter av själva året, utan att lyfta fram lyckade genomförda projekt som med fördel skulle kunna upprepas av andra, dels eftersom det ibland kan vara svårt att med säkerhet veta hur och med anledning av vad som ett projekt har tillkommit. I betänkandet lägger kommittén fram förslag inspirerade av några av dessa goda exempel, men det här avsnittet kan också användas fristående som inspiration av andra aktörer inom kultursektorn.

De goda exempel som vi presenterar här har vi fått kännedom om på olika sätt. Många av dem har vi stött på under vårt arbete, utan att vi särskilt letat efter projekt, men vi har också letat mer systematiskt. Vi har, via e-post, frågat kommuner, kulturarbetsförmedlingar, länsbibliotek och läns museer om vilka projekt med anknytning till mångkultur som man drivit under 2006. Vi har också sökt efter projekt via olika bidragsgivare: Stiftelsen framtidens kultur, Kulturrådet och Allmänna arvsfonden. Också vår egen sammanställning över projekt i vårt delbetänkande har använts och vi har frågat mångkulturkonsulenter i Västra Götaland, Stockholm, Dalarna, Södermanland, Västerbotten, Blekinge och Västmanland efter projekt i deras län/region.

Vi har också vänt oss direkt till några organisationer, föreningar, institutioner och studieförbund. Bland annat har vi sökt av hemsidorna tillhörande Rikskonserter, Mångkulturellt centrum, Svenska kyrkan, Konstnärsnämnden, Svenska institutet, Intercult, Ungdomsstyrelsen, Riksutställningar, Riksteatern, Riksantikvarieämbetet, Sensus studieförbund, IASPIS och SIDA.

I en andra sökomgång har vi särskilt letat efter projekt i Lappland, Norrbotten, Västerbotten, Ångermanland, Jämtland, Härjedalen och Medelpad, via kommuners och landskaps hemsidor, eftersom dessa landskap var underrepresenterade efter den första genomgången.

Hundra Historier – en mångfald av röster i Stockholms län

Kul och intressant projekt. 100 historier till eftervärlden. Tänk att just jag fick vara med! (Utvärderingskommentar från en av deltagarna i projektet)

Med projektet har vi velat nå ut till en bred allmänhet och skapa debatt kring frågor som rör mångkultur med utgångspunkt i människors egna upplevelser av att leva och verka i vår region idag. (Sammanfattning av projektet i Hundra Historiers slutrapport, maj 2007)

Hundra Historier – en mångfald av röster i Stockholms län var ett samarbetsprojekt mellan Film Stockholm, Regionbibliotek Stockholm och Stockholms läns museum med anledning av Mångkulturåret och Berättaråret 2006. Bakgrunden till projektet, som påbörjades 2005, var att ta reda på hur Stockholms län egentligen ser ut när det gäller till exempel befolkningens sammansättning, vilken roll omgivningen spelar för hur vi utvecklas och uppfattar oss själva, samt hur våra framtidsdrömmar ser ut.

Projektet finansierades med medel från Stockholms läns landstings kultur- och utbildningsnämnd som under 2006 öronmärkte 2 miljoner kronor för mångkulturella samarbetsprojekt mellan två eller flera kulturinstitutioner med länsuppdrag.

Hundra Historier var ett filmpedagogiskt projekt där 100 personer från 13 kommuner i Stockholms län, representativt utvalda efter aspekter som kön, ålder, etnicitet och social bakgrund, fick möjlighet att göra en 1–3 minuter lång film, en digital historia, om sitt liv. Urvalet av deltagare gjordes med hjälp av officiell statistik om befolkningssammansättningen i Stockholms län hämtad från Stockholms läns landstings Regionplane- och trafikkontor. Samtliga bibliotek i länet fick en förfrågan om att delta. Efter bland annat annonser i lokaltidningar valdes 10 deltagare ut till en workshop. Deltagandet var gratis och byggde på frivillighet och gruppen träffades vid totalt tre tillfällen för att bland annat lära sig grunderna i hur man producerar film. Den tekniska utrustningen tillhandahölls av arrangörerna.

Syftet med projektet var att med filmen som medium ge röst åt människor som sällan hörs i offentliga sammanhang, att lyfta fram den mångfald av berättelser som finns i Stockholms län, att erbjuda en mötesplats för människor med olika bakgrund, samt att dokumentera det immateriella kulturarvet. Ett annat syfte var att fördjupa och utveckla det interna mångfaldsarbetet hos de medverkande kulturinstitutionerna. I samband med arbetet skapades också en styrgrupp, projektgrupp och referensgrupp med representanter för Film Stockholm, Regionbibliotek Stockholm och Stockholms läns museum.

Ett övergripande tema för de digitala historier som producerades var identitet och mångfald kopplat till nutida och framtida frågeställningar om bland annat vilken roll som omgivningen spelar för den egna självuppfattningen, om framtidsdrömmar etcetera. Materialet har tillgängliggjorts dels genom den gemensamma webbplatsen www.hundrahistorier.se och dels genom en dvd som till-

sammans med en lärarhandledning har distribuerats till skolor, bibliotek och andra institutioner runt om i Sverige. Utöver detta producerades en vandringsutställning som under 2006 och 2007 turnerade runt till olika bibliotek i Stockholms län. I samband med utställningen genomfördes även programaktiviteter i form av bland annat föredrag och diskussionskvällar med koppling till de digitala historiernas tema.

Det som, enligt samordnaren, gör projektet *Hundra Historier* till ett gott exempel är den breda utgångspunkt som projektet har haft med syftet att nå ett representativt urval av befolkningen i Stockholms län och ge människor med olika bakgrunder och erfarenheter en möjlighet att med filmen som medium få möjlighet att berätta en historia om sitt liv. Projektet är också ett bra exempel på hur ett samarbete mellan länsuppdrag med olika ansvars- och verksamhetsområden kan fungera och utvecklas. Det som förenar Film Stockholm, Regionbibliotek Stockholm och Stockholms läns museum är berättelsen/historien i sig, oavsett om den förmedlas genom film, litteratur eller med hjälp av dokumentation och utställningar.

De Hundra Historierna är nu en del av vårt kulturarv som fortlever på webbplatsen www.hundrahistorier.se och förvaras i Stockholms läns landstings arkiv. (Slutkommentar i Hundra Historiers slutrapport, maj 2007)

Nationalmuseums queerguidning av samlingarna

Det har inte gjorts några särskilda praktiska förberedelser för den här visningens skull, utan allt görs i den ordinarie hängningen av de permanenta samlingarna. Och det finns en poäng i just det: att vi går in i något befintligt men visar på ett nytt seende och nya perspektiv. (Patrik Steorn, fil.dr. i konstvetenskap och guide på Nationalmuseums queervisningar, i intervju 16 mars 2007.)

Under Stockholm Pride 2006 visades Nationalmuseums samlingar ur ett queerperspektiv för första gången. Patrik Steorn, som tidigare jobbat som pedagog och guide på Nationalmuseum, blev inspirerad av liknande visningar som gjordes av Moderna Museets samlingar under Pride-festivalen året innan, och tog själv initiativ till att genomföra liknande guidningar på Nationalmuseum. Nationalmuseum arvoderade honom för att utarbeta konceptet och guidningen och sedan genomföra själva visningarna.

Det blev totalt fyra visningar under den vecka som festivalen varade och det var några av de mest välbesökta visningarna i Nationalmuseums historia. Upp emot två hundra personer trängdes i salarna framför Patrik Steorn som själv överraskades av intresset. Efter festivalen har det blivit fem ytterligare visningar, samtliga specialbokade av organisationer och företag som hade personlig kännedom om att visningen fanns. Nationalmuseum har inte marknadsfört queerguidningen särskilt, eftersom det hittills bara är Patrik Steorn själv som läst in sig på visningen, och hans tid är begränsad eftersom han numera är anställd som lektor vid Stockholms universitet.

– Men jag hoppas ju förstås att visningen ska börja ingå i det ordinarie utbudet här. Det blir för sårbart på sikt att den här typen av alternativa visningar är helt beroende av en enda person.

Under queerguidningen, som tar cirka en timme, visas besökarna runt i ett blandat urval av museets samlingar. Guidningen ger en bild av manlig och kvinnlig homosexuell historia och problematiserar föreställningar kring kön och sexualitet. Allt från mer väntade inslag som antika statyer och porträtt av drottning Kristina till det lite mer otippade, som svenska familjeporträtt från 1700-talet och europeiskt 1500-talshelgonmåleri, ingår. Patrik Steorn:

– Det är också lite av poängen. På en visning var det en man som sa att han efter ett tag började försöka gissa vilken tavla det var jag skulle prata om varje gång vi gick in i en ny sal. Han hade helt enkelt fått upp ögonen för att det skulle kunna vara möjligt att se på varje konstverk ur ett nytt perspektiv. Och det är ju precis vad jag hoppas att queerguidningen ska leda till.

Queerguidningen börjar i Nationalmuseums trapphall, vid statyerna av antika gudar. Med hjälp av konsthistoriska referenser visar Patrik Steorn hur konstbetraktaren alltid tar med sig alla sina erfarenheter och egenskaper, som sin bakgrund, sitt kön, sin sexuella läggning, sin identitet, in i tolkandet av ett konstverk. En tidig konstvetenskaplig beskrivning, gjord för cirka 100 år sedan, av statyn som föreställer Apollon excellerar till exempel i sensuella, kärleksfulla beskrivningar av den vackre mannen. Upphovsmannen till texten var också en man som älskade män, och Patrik Steorn konstaterar att hans queerguidning inte är det första exemplet på hur ett queert öga har tittat på konst.

I queerguidningen ingår också en 1500-talsmålning av Sankt Sebastian, helgonet för snabbt tillfrisknande som var populär under pestepidemierna. Målningen föreställer en mycket ung man med smal kropp iklädd endast ett tygstycke ”som snarare framhäver än döljer det den avser att dölja”. Mannen är genomborrad av två pilar, men ser helt oberörd ut. Patrik Steorn berättar om hur bilden skapades med intentionen att verka under andaktsstunder som handlade om att få en hel, frisk kropp – men han konstaterar att dessa stunder nog lätt kunde slå över i ett begär efter kroppen som sådan. Långt efter det att pestepidemierna upphört att härja Europa fortsatte också bilderna av Sankt Sebastian att cirkulera bland homoerotiskt intresserade män.

Under 1980-talets aids-epidemier återupptogs sedan Sankt Sebastian som populärt helgon och det franska berömda konstnärsparet Pierre et Gilles gjorde en egen bild av honom, som användes som omslag till ett magasin för en homosexuell manlig publik. Patrik Steorn konstaterar att en bild kan läsas och användas på helt andra sätt än vad som var intentionen från början. Och bilder kan leva kvar och återuppstå som nya, betraktade av nya betraktare med nya erfarenheter i nya historiska sammanhang.

Nya pjäser – nya världar

Drömscenariot är att det här projektet ska döda sig självt. Att det inte ska behövas fler projekt av den här typen när vi har genomfört detta. Att människor som de som vi kommit i kontakt med genom projektet ska känna att de kan tillhöra teatervärlden om de vill. Att jag efter det här projektet ska ha hört en röst som jag inte hört förr. Och att teatern ska ha fått möjlighet att bredda sin publik. (Dritëro Kasapi)

Under hela 2006 har Gottsunda Dans & Teater tillsammans med Folkteatern i Göteborg, Helsingborgs Stadsteater, Intercult, ungdomscen/öst och Dalateatern jobbat med projektet ”Nya pjäser – nya världar”. Arbetet började redan våren 2005, fortsätter under 2007 och 2008 och syftet är, som namnet antyder, att hitta och utveckla nya röster, nya dramatiker, för svensk teater.

Tanken på projektet tog form ganska snart efter det att Dritëro Kasapi i januari 2005 blev konstnärlig ledare på Gottsunda Dans & Teater. Jakten på pjäser som kunde engagera invånarna i Gottsunda, en förort till Uppsala där många människor har annan etnisk bakgrund än svensk, gick trögt tyckte han, och dessutom saknades

pjäser med tillräckligt många roller för skådespelare med sådan bakgrund. Pengar söktes från Framtidens kultur för ett projekt som skulle resultera i nyskrivna pjäser som kunde skildra en ny publiks erfarenheter. De medverkande teatrarna gjorde sedan alla plats i sin planering för att sätta upp pjäserna under 2007 eller 2008. Frilansregissören och översättaren Edward Buffalo Bromberg, projektledare för "Nya pjäser – nya världar":

– Vi tar en risk, men vi tror ju att det kommer att bli bra pjäser.

Projektet utformades som en tävling. I bland annat annonser, på hemsidan, under Tune In-festivalen i augusti 2005 och i mejl-utskick, sökte man efter nya pjäsförfattare. Mycket tid och kraft lades ner på marknadsföring för att göra projektet och tävlingen så kända som möjligt för så många som möjligt – allt för att hitta så många nya röster som möjligt. Vilka det var som eftersöktes försökte man fånga in med formuleringen "om du har erfarenheter av andra kulturer och vill skriva för teater, skicka din idé till oss". Dritëro Kasapi:

– Det var svårt att formulera uppdraget. Vi ville inte skriva att vi sökte "du som är invandrare" eller "du som har invandrabakgrund". Hade vi skrivit så hade vi missat alla de som nu är med, och det var ju deras typ vi sökte, de som protesterar mot kategoriseringar, förenklingar. Så fort man definierar, utesluter man.

Hela hösten 2005 och fram till 30 januari 2006 kunde tävlingsbidrag skickas in. När sista anmälningdagen var passerad hade 236 personer skickat in 270 bidrag. Det inskickade var allt från kompletta pjäs- och filmmanus och publicerade böcker till cd-skivor och korta synopsis.

I en första sällning lästes sedan varje bidrag av två olika bedömare från någon av de deltagande teatrarna. Till den andra omgången valdes 30 bidrag ut, och dessa lästes av representanter för alla teatrarna. Efter denna andra läsning återstod tio bidrag och författarna till dessa intervjuades innan den allra sista utgallringen gjordes och sex författare kvarstod. Då var det april 2006 och i maj presenterades författarna på Scenkonstbiennalen för barn och ungdom i Lund. Utvalda var Nasim Barghashi, 26 år och studerande; Behrang Behdjou, 29-årig journalist; Sohrab Fadaï, 19 år och väskförsäljare samt ordförande i riksteaterföreningen i Falun; Archana Khanna, skådespelerska, 34 år; Alma Kirlic, 29 år och bland annat estradpoet; och Susanna Mehmedi, 38-årig kulturvetare.

Alma Kirlic såg projektets annons i *Ordfront* och blev intresserad, trots att hon aldrig skrivit dramatik tidigare. Från början förstod hon inte att projektet var särskilt riktat till personer med erfarenhet från flera kulturer, hon uppfattade bara att det handlade om att hitta nya berättelser.

– Men när jag förstod det så kändes det lite rättvist faktiskt. Jag känner att jag inte har haft samma villkor som de som är födda här. Jag visste inte vad Dramatiska institutet var till exempel, även om jag kommer från ett kulturellt hem.

Behrang Behdjou hade redan lite känningar i teaterbranschen och fick höra talas om projektet genom sin vän Farnaz Arbabi, regissör till bland annat *Utvandrarna* för Riksteatern. Tidigare hade han skrivit ett pjäsutkast till ett projekt på Elverket.

– När jag hörde talas om projektet förstod jag att det riktade sig till folk med annan etnisk bakgrund och egentligen tycker jag inte om den typen av satsningar, när de är riktade till mig. Jag önskar väl att de inte behövdes, det är ett underbetyg till ett samhälle att de gör det.

Den 14–20 augusti rivstartade projektet för författarnas del med att de deltog i ett skrivarläger. Dagarna fylldes med tid för eget skrivande, föreläsningar av dramatiker och regissörer, samt möten med mentorerna: de tre dramaturgerna Sofia Fredén, Marie Persson Hedenius och Mia Törnqvist. Under såväl lägret som de tre följande veckorna hade de sex författarna betalt. Detta var en mycket viktig princip för de ansvariga för projektet. Man ville signalera att de utvaldas kompetens togs på allvar, att resultatet skulle bli professionellt skrivna pjäser, att det inte handlade om att utnyttja okända talanger för teaternas räkning.

För Marie Persson Hedenius var betalningen till de medverkande en stor anledning till att hon tyckte att det var intressant att engagera sig i projektet.

– Det är spännande att man i urvalet har letat efter bra historier i första hand, inte dramatikerbegåvningar. Man har haft en tilltro till författarna, att de ska klara detta, trots att de är väldigt oerfarna. Här kommer pengarna in, som möjliggörare. Helt avgörande för mig var också att teatern som medverkar gjort utrymme för att sätta upp pjäser helt osedda, och så lockades jag av hela det unika samarbetet mellan teatern. Allt detta har gett projektet ett driv och en säkerhet.

Alma Kirlic tycker att det allra bästa med projektet har varit just detta – att hon lärt sig så mycket om själva hantverket av erfarna teatermänniskor. Hon tycker också att hon fått värdefulla tips om hur hon skulle kunna gå vidare inom teatervärlden efter det här projektet. Dörrar har öppnats genom att deltagarna träffat representanter för olika teatrar till exempel, och hon är nu helt inställt på att försöka fortsätta skriva för teater.

Den fjärde oktober var det dags för ytterligare en sällning, efter att de sex författarna levererat sitt grovmanus. Nu valdes fyra av de sex ut: Behrang Behdjou, Alma Kirlic, Nasim Barghashi och Susanna Mehmedi. Fram till den slutliga deadline för pjäserna, sista januari 2007, då ett slutmanus för en helaftonspjäs skulle levereras fick de möjlighet att fortsätta jobba med sina manus, med lön och med handledning. Marie Persson Hedenius träffade Nasim Barghashi närmare en gång i veckan under hela hösten. Till varje träff levererade han en ny version av sitt manus, som Marie Persson Hedenius kommenterade.

Under hösten spikades också uppsättningsdatum för två av pjäserna. Behrang Behdjouss pjäs *Re:union* får premiär i september på Gottsunda Dans & Teater och går sedan vidare till ungsцен/öst. Susanna Mehmedis pjäs *My nation* får premiär i oktober på Puster-viksteatern i Göteborg. Niclas Hjulström regisserar och pjäsen går sedan ut på turné. Nasim Barghashis och Alma Kirlics pjäser är under utveckling, och syftet är att sätta upp dem också under våren 2008. Edward Buffalo Bromberg:

– Vi är väldigt nöjda med utfallet av projektet. Vi hoppas kunna genomföra en andra våg av projektet, och då ge några av författarna till de manus som vi inte kunde använda nu en chans till skivvecka och stöd fram till leverans av grovmanus. Sedan skulle vi kunna hjälpa dem att marknadsföra sina grovmanus gentemot andra teatrar. Vi har också tankar på att göra något liknande på barn- och ungdomsteatersidan, och har börjat knyta kontakter med folk som drivit liknande projekt i andra länder.

Edward Buffalo Bromberg hoppas också att idén bakom ”Nya pjäser – nya världar” ska plockas upp av andra.

– Jag hoppas på att det någon gång ska kunna finnas ett ställe som jobbar med pjäsutveckling på det här sättet, på heltid, alltid. Ska man demokratisera institutioner så måste man locka med pjäser som skildrar den nya publikens erfarenheter.

Statens konstråds portfoliovisningar

Den tydligaste måttstocken på om visningarna har lyckats är ju om de framöver påverkar hela vårt arbetssätt. (Inger Höjer Aspemyr, konstpedagog på Statens konstråd)

Redan innan Mångkulturåret drog igång hade Statens konstråd identifierat tre betydelsefulla strategier för arbetet med ökad kulturell mångfald: utvidgade nätverk, uppsökande arbete och transparens. När man så funderade igenom vad man vill göra för att uppmärksamma Mångkulturåret, kom idén med portfoliovisningar upp. En av projektledarna hade tidigare varit på en sådan på Centrum för fotografi och Statens konstråd bestämde sig för att göra en egen variant, som särskilt skulle fokusera på konstnärer med annat etniskt ursprung. Portfoliovisningarna förenar också alla de tre strategierna.

Tanken med visningarna, som genomfördes i Malmö i oktober 2006 och under våren 2007 också kommer att äga rum i Umeå, Luleå och Östersund, är att nå konstnärer utanför de vanliga nätverken. Denna idé kräver ett aktivt och uppsökande förhållningssätt och mycket tankekraft har lagts ner på formuleringar, avgränsningar och kriterier: viktigt både för att resultatet av visningarna ska bli det önskade, att fler konstnärer med annan etnisk bakgrund än svensk ska få uppdrag av Statens konstråd, men också för att arbetet ska bli så transparent och tillgängligt som avsett. Till Norrlandsvisningarna har man enats om formuleringen ”konstnärer med erfarenhet i andra kulturer och konstnärer som arbetar med konst som få har haft möjlighet att ta del av” som beskrivning av vilka personer det är man söker. I Malmö löd definitionen ”utbildade konstnärer med erfarenheter av andra kulturer som är bosatta i södra Sverige”.

Den första visningen ägde rum i Malmö 11 oktober 2006. Den lokala projektledaren, Arjumand Carlstein, anställdes på 20 procent drygt två månader innan visningen skulle äga rum, och ägnade sin mesta tid åt att nätverka och sprida information om projektet. Via e-post, telefonsamtal och möten nåddes bland annat gallerier, konstnärsföreningar, kulturinstitutioner, kulturföreningar för till exempel arabisk och rysk kultur, arbetsmarknadsprojekt och kulturskolor. Dessutom annonserade och affischerade hon, delade ut vykort med information, skickade ut pressmeddelanden och tog personlig kontakt med människor i sitt eget nätverk.

Genomslaget blev stort. 259 konstnärer skickade in material. 84 fick chansen att visa upp sin portfolio för en projektledare från Statens konstråd vid ett personligt möte på 20 minuter. Under mötet strävade man i första hand efter att föra ett samtal kring konsten, och inte att sätta några betyg.

I början av december samlades projektledarna och tittade igenom alla bilderna. Det bestämdes att alla konstnärer som medverkat i Malmö skulle hamna i Statens konstråds arkiv, för att på så sätt ha möjlighet att komma ifråga för uppdrag. Att hamna i arkivet är något som alla konstnärer alltid har möjlighet att göra, bara genom att skicka in sin portfolio till Statens konstråd. Visningarna har antagligen också haft den effekten att kännedomen om denna möjlighet ökat.

Tre månader efter visningen menar Inger Höjer Aspemyr att den viktigaste erfarenheten från satsningen är att Statens konstråd har börjat genomgå en förändring i rutiner och synsätt, vad gäller myndighetens alla projekt. Förändringen är ett direkt resultat av diskussionerna som fördes under arbetet med portfoliovisningen, menar hon. Framöver ska fler konstnärer erbjudas skissuppdrag och ersättningen för skissuppdraget ska betalas ut i början av arbetsprocessen, och inte i slutfasen. Vid varje möte som projektledarna har på myndigheten ska tid avsättas för gemensam genomgång av nyinkomna konstnärers inskickade material. Dessutom är tre av de konstnärer som kom till portfoliovisningen i Malmö på gång att få skissuppdrag.

Projektet har alltså redan gett effekt, men det finns förstås också svårigheter. En sådan är att en så här stor satsning riskerar att väcka orealistiska förhoppningar om möjligheten att få uppdrag hos Statens konstråd hos konstnärerna. En annan är att myndighetens egen etniska och kulturella mångfald är bristfällig. En långsiktig förändring, som myndigheten strävar efter att uppnå med erfarenheterna från portfoliovisningarna som bas, är att kvalitetsbegreppet ska börja diskuteras mer aktivt internt. Man hoppas också på ännu mer vidgade nätverk och konstaterar att en annan positiv effekt av projektet skulle kunna vara att andra aktörer inom kultursektorn skulle kunna inspireras och göra något liknande inom sin verksamhet.

Off record på Moderna Dansteatern

Vi har all världens människor på scen, men mer sällan all världens människor i publiken. Det vill vi ändra på och därför gör vi det här projektet. (Christina Molander, teaterchef Moderna dansteatern)

Under Mångkulturåret har Moderna Dansteatern i Stockholm bedrivit projektet "Off record". Idén föddes under Dans- och teaterbiennalen Göteborg i maj 2006, där man arbetade med så kallade "mångkulturella vittnen". Några olika personer hade till uppgift att besöka biennalens föreställningar och andra evenemang och sedan vittna om vad man sett, ur ett "mångkulturellt" perspektiv. Paloma Madrid, projektledare på Moderna Dansteatern, var ett av vittnena. Hon och Christina Molander började prata om hur satsningen hade fungerat och hur Moderna Dansteatern skulle kunna göra något liknande. Christina Molander:

– Vi var tilltalade av idén med vittnena. Om man vet att man blir studerad, så skärper man sig. Hela Mångkulturåret bygger ju också lite på den tanken. Det handlar om att få ögonen på sig så att man anstränger sig lite mer.

Från Kulturrådets tillfälliga stöd under Mångkulturåret fick teatern 60 000 kronor för satsningen och de pengarna var helt avgörande för att genomförandet skulle vara möjligt, menar Christina Molander.

Rekryteringen av personerna som skulle vara Moderna Dansteaterns vittnen tog lite längre tid än vad man räknat med. Det var svårt att hitta lämpliga personer.

– Vi tyckte också att det var väldigt viktigt att vi som drev projektet inte visste vilka personerna som kom och tittade var. Paloma Madrid bad därför en utomstående person om hjälp med att anlita dem. Det blev fem personer, som studerade oss under säsongen hösten 2006 / våren 2007.

De fem personerna hade till uppgift att själva söka efter information om Moderna Dansteatern, boka biljetter och komma på föreställningar. Sedan gick de hem och skrev ner sina upplevelser.

– Vi ville veta hur vi uppfattas. Stämde deras upplevelser med hur vi beskriver oss själva, vad vi kommunicerar ut? Känner man sig välkommen, är vi på rätt plats och berättar att vi finns, beskriver vi oss på rätt sätt, stämmer våra beskrivningar med vad man sedan får?

En stor del av Moderna Dansteaterns publik är återkommande, berättar Christina Molander.

– Det gör kanske att man blir lite ”blind i sitt eget hus”, man kommunicerar med dem som man brukar kommunicera med. Därför ville vi ha någon utifrån som granskade oss.

– Vi har inte haft någon avslutning av satsningen ännu, men det vi hört hittills är att personerna som varit med tidigare aldrig tänkt tanken att gå på dans, men att de blivit positivt överraskade och känt sig välkomna. De har också tyckt att publiken uppvisat lite mer bredd än vad de trodde. Vi har inte hört några negativa saker ännu – de väntar väl med dem! Det har självklart varit kul att höra att de känt sig välkomna och så. Min skräck är att vi i samtidsdansen isolerar oss. Det är ingen självklarhet att publiken ska komma till oss, det måste vi komma ihåg.

Förutom vittnenas arbete genomförde Moderna Dansteatern under Mångkulturåret tre samtalsseminarier på temat ”Hur ser vi på publiken, hur ser publiken på oss” och man anlidade också sociologen Lars-Göran Karlsson från Södertörns högskola och Umeå universitet för att han skulle göra förtydligande djupintervjuer med vittnena.

Under hösten 2007 kommer de fem vittnena att presentera resultatet av sitt arbete publikt och sedan planerar Moderna Dansteatern att fortsätta med satsningen. Lokalen på Skeppsholmen där teatern håller till ska renoveras och man tänker utnyttja tillfället på samma sätt som Moderna Museet gjorde för några år sedan under sin renovering. Under de cirka två åren som renoveringen beräknas ta kommer Moderna Dansteatern att finnas c/o i olika lokaler i bland annat Botkyrka, Skärholmen, Fisksätra och på Sergels Torg. Under hela den tiden ska satsningen fortsätta.

– Det blir en bra kombination. Vi får möjlighet att komma ut och träffa en ny publik som tidigare kanske inte hittat till oss, och så får vi samtidigt veta vad denna publik tycker om oss. Det känns också helt nödvändigt att en sådan här satsning fortsätter ett tag för att den ska få effekt.

Låna en fördom i Fördomsbiblioteket

Hört vid lånedisken:

– Hej, jag är lite nyfiken på att låna den skånske bonden.

– Ja, honom har du här!

– Va, nehej! Jag trodde han skulle se ut som Edvard Persson. Då har jag fått min fördom raserad, jag behöver inte låna längre ...

(Citat från en besökare på *Fördomsbiblioteket* under kulturfestivalen *Under konstruktion* i Stockholm 2–3 september 2005, hämtat från Riksutställningars webbplats)

Idén till *Fördomsbiblioteket* kommer ursprungligen från Danmark där den för första gången genomfördes av föreningen Stop Volden under Roskildefestivalen 2002. Rent praktiskt fungerar det som ett vanligt bibliotek med stolar, bord och lånedisk bemannad av bibliotekarier som administrerar lånen. Vilka fördomar som finns tillgängliga för utlån under det aktuella tillfället finns angivet på en skylt vid disken. Låntagaren får, efter att ha valt en fördom, ett lånekort och får sedan under 15 minuter sitta ned och tala, ställa frågor eller diskutera tillsammans med den person som man har lånat. Denna person representerar endast sig själv som privatperson och är inte representant för en hel grupp, religion eller etnisk tillhörighet.

Utgångspunkten för *Fördomsbiblioteket* är att alla människor har fördomar och att det är genom ökade kunskaper, till exempel genom personliga möten, som man kan bli av med dem. Vilka fördomar som finns tillgängliga för utlån bestämmer de som hyr biblioteket antingen genom att välja ur en lånekatalog eller genom egna val. Det vanliga är att 6–7 fördomar, som samtliga arvoderas för sina arbetsinsatser, finns tillgängliga för utlån vid ett tillfälle.

Riksutställningar, som med utgångspunkt från den danska idén har utvecklat konceptet i Sverige, har haft som mål att blanda olika fördomar utifrån religion, etnicitet, yrke, sexuell läggning, intressen och utseenderelaterade fördomar. Man har däremot valt att inte ha med politiska och ideologiska fördomar eftersom man anser att diskussionen därmed riskerar att hamna på en mer ideologisk nivå snarare än på individnivå. Exempel på fördomar som har funnits i biblioteket är: muslim, rom, överviktig, fotbollssupporter, generaldirektör, sikh, skånsk bonde, blondin, katolik, homosexuell, jude, buddhist, same, förortskid, gambier, brat, dörrvakt, rullstolsburen, amerikan, präst och polis. Man har kommit i kontakt med fördomarna genom att kontakta nationella, regionala och lokala organisationer, yrkeskårer, nätverk och så vidare.

Under Almedalsveckan i Visby 3–5 juli 2006 kunde man från *Fördomsbiblioteket* även låna politiker från olika politiska partier för samtal under 15 minuter. Efter lånetidens slut fick man gissa vilket politiskt parti som politikern representerade.

De bibliotekarier som bemannar *Fördomsbiblioteket* utgör en viktig länk mellan låntagarna och fördomarna. Deras uppgift är att förklara upplägget, administrera lånen och hålla koll på utlåningstiden. Omlån av en utlåningsperson är tillåtet efter omregistrering i utlåningsdisken. Utlåningspersonerna har alltid rätt att välja att avstå ifrån att svara på frågor. Det är endast tillåtet för en person i taget att låna en fördom.

Första gången Riksutställningar genomförde *Fördomsbiblioteket* var i samband med kulturorganisationen Intercults kulturafton *Våryra* i Skeppsholmskyrkan i Stockholm den 9 april 2005. Andra tillfället ägde rum under kulturfestivalen *Under konstruktion* i Stockholm den 2–3 september 2005. Därefter har biblioteket turnerat runt till flera olika platser i Sverige. Lokala organisatörer som har hyrt *Fördomsbiblioteket* har även haft möjlighet att anpassa fördomarna utifrån egna önskemål beroende på bland annat tillgång och efterfrågan på olika fördomar på den aktuella orten.

Det som, enligt samordnaren, gör *Fördomsbiblioteket* till ett gott exempel är den metod att bemöta människors fördomar genom personliga möten och samtal som Riksutställningar med sitt projekt har bidragit till att utveckla. Genom att sitta ned och samtala med sin ”fördom” ökar möjligheterna till förståelse för varandras likheter och olikheter, något som enligt samordnaren är en viktig utgångspunkt för en fortsatt dialog. Lina Ahtola, projektledare på Riksutställningar:

– Vi tror inte att femton minuters samtal löser alla problem och gör en helt fördomsfri, men det är en bit på vägen.

Fördomsbiblioteket är också en satsning som har fått stor geografisk spridning och som inför och under Mångkulturåret 2006 har turnerat runt till ett flertal bibliotek, konsthallar och andra publika platser runt om i hela Sverige.

Marinmuseum och Sunnadalskolan i Karlskrona

Statens Maritima museer har genom Marinmuseum i Karlskrona inlett ett samarbete med Sunnadalskolan, en skola med cirka 400 barn och ungdomar i åldern upp till 16 år. På Marinmuseum får besökarna ta del av den svenska marinens historia, vilken den gamla örlogsstaden Karlskrona är en naturlig plats för.

Samarbetet påbörjades i större omfattning läsåret 1999–2000. Initiativtagaren och läraren Peter Skogsberg såg stora fördelar med att förlägga delar av undervisningen utanför skolan. Syftet var att bredda undervisningsytorna, ge eleverna förutsättningar till kontakter med vuxna utanför skolans miljö samt stimulera inlärningsprocessen. Den senare kan också stärkas genom att eleverna erbjuds ”riktiga” arbetsuppgifter som ska leda till ett konkret resultat som andra ska ta del av.

För Marinmuseum kom förfrågan om samarbetet rätt i tiden. Man hade där diskuterat hur man skulle kunna fördjupa det pedagogiska innehållet och förbättra kontakterna med skolans värld. Pedagogiken är uppbyggd för att passa skolans behov, inte utifrån museets vilja att förmedla kunskap om den egna verksamheten. Skolan är projektägare och museet bidrar med lokaler, fakta och kunskapshantering, personalmässiga resurser och tid för planering, utvärdering och utveckling. Besöken på museet integreras i Sunnadalskolans undervisning, genom att utgöra en arbetsmetod för ordinarie undervisning.

Cirka 85 procent av skolans elever har ett annat modersmål än svenska och både Sunnadalskolan och Marinmuseum ser samarbetet som en del av ambitionen att stärka integrationsarbetet. Sunnadalskolan ligger i ett område som har betraktats som fyllt av sociala problem. Området är nu, genom olika satsningar, i stark förändring. Skolan har renoverats och byggts till och man har även byggt en idrottshall.

I samarbetet med Marinmuseum får eleverna praktiskt ta del av sin nya hemstads kulturarv och perspektiv på samhällets utveckling. Genom att låta elever med olika kulturell bakgrund förmedla Sveriges kulturarv ser samarbetsparterna att arbetet stärker samhörigheten och gemensamma upplevelser. Under det sjätte skolåret har eleverna möjlighet att under 4–6 veckor ”gå i skolan på museet”, och kan då välja olika teman som exempelvis matematik och problemlösning, med utgångspunkt i navigation; sjömaning, där man gör en knoptavla och lär sig om knopars användning; bild på museet, utifrån museets konstverk. Målsättningen är bland andra att stärka elevernas tro på den egna förmågan att skapa någonting, stärka elever som föredrar en praktisk inlärningsmetod och skapa nya arenor för integrationsprocesser.

Genom ett samarbete med museet, Musik i Blekinge, Kulturförvaltningen i Karlskrona och fria kulturarbetare erbjuder Sunnadalskolan eleverna en kulturprofil, som omfattar cirka 60 elever per

läsår. Samarbetet innebär en miniguideutbildning på Marinmuseum samt i Karlskrona stad och fördjupningsprojekt och temaarbeten. Miniguideutbildningen genomförs av elever i årskurs sex som under ett första studiebesök på museet guidas av en museilärare som berättar om delar av utställningarna, med målet att eleverna sedan själva ska kunna förmedla kunskaperna. Guidningen video-filmas för att man senare i klassrummet ska kunna gå tillbaka till materialet. Under ytterligare två besök på museet tränar eleverna för att presentera utställningen, både lärare och museipedagoger finns då till hands. Efter en "generalrepetition" tar eleverna sedan emot sina föräldrar och inbjudna gäster för att under en lördag guida dem i museets utställningar. Eleven guidar på det språk han eller hon känner sig mest bekväm i, modersmålet eller svenska.

Under varje läsår genomför kulturprofils eleverna en teaterproduktion, vars olika delar arbetas fram av dem själva. Marinmuseum är även engagerat i detta projekt. Eleverna väljer vilken produktionsgrupp de vill vara med i. Manusgruppen skriver utifrån ett synopsis som delas ut av handledarna. Synopsis har arbetats fram av en referensgrupp av personal från Marinmuseum, lärare och kulturarbetare. Ämnet utgår från världsarvsstaden Karlskrona ur ett historiskt perspektiv. I de olika grupperna, som exempelvis kostym, mask och rekvisita, scenografi, bygg och hantverk, arbetar eleverna med utformning och tillverkning.

Målen med arbetet är flera, bland andra att skapa nya arenor för integrationsprocesser, att genom mötet med professionella kulturarbetare öka elevernas kunskap om scenkonst, sprida kulturarvet och stärka elevernas sociala kompetens och självkänsla.

För museet innebär samarbetet med Sunnadalskolan kontakter med en ny publik, samt en möjlighet att utveckla nya pedagogiska modeller och skolprogram. Enligt Peter Skogsberg är en stor anledning till framgången att hans anställning till 60 procent finansieras av Sunnadalskolan och till 40 procent av Marinmuseum. Det gör att han är insatt i och kan driva engagemanget inom de båda verksamheterna. Peter Skogsberg ser många fördelar med samarbetet, varav att eleverna har så roligt i undervisningen bara är en. Han ser också ett ökat intresse från studenterna att besöka museer. Skogsberg påpekar att många kulturinstitutioner fortfarande förmedlar sitt budskap från ett "ovanifrån-perspektiv" som många besökare känner sig förminskade av. Samarbetet har enligt Skogsberg skapat det mod som kan krävas för att besöka en kulturinstitution hos eleverna.

Kultur och idrott

På olika håll i landet har idrottsföreningar och kulturinstitutioner börjat inse fördelar med att samarbeta, inte minst för att nå nya målgrupper.

I Örebro pågår ett samarbete mellan Karlslunds IF Herrfotbollsklubb och Länsteatern. KIF HFK planerar en utbyggnad av verksamheten i form av en konstgräsarena med klubblokaler och kansli i västra Örebro för föreningens breda ungdomsverksamhet och för seniorfotboll. I samband med KIF HFK:s projektering initierades samarbetet med länets teater. Teatern har deltagit i planering av lokalerna där målsättningen är att bygga en mångfunktionell samlingslokal där idrotts- så väl som kulturevenemang kan äga rum. Både KIF HFK och Länsteatern i Örebro ser samarbetet som en möjlighet att nå flera möjliga idrottsutövare och en ny publik.

För Länsteatern i Örebro, som turnerar både i länet och i staden, innebär nybyggnationen att man får tillgång till en ny scen i delar av staden där det i nuläget inte finns någon arena för teater. På länsteatern har man noterat att den turnerande verksamheten ger teatern en ny publik som inte åker till de fasta scenerna i centrala Örebro, man har därför anledning att tro att tillgång till en ny scen i stadens västra delar kan ge en ny publik. Örebros västra delar präglas liksom föreningen KIF HFK av kulturell mångfald. En multifunktionell arena kan här utgöra en ny mötesplats för publik och utövare med olika kulturell bakgrund och intressen.

I Visby ligger ett liknande projekt i startgroparna. Länsteatern, Länsmusiken och Länsdansen har tillsammans lagt fram planer för en ny arena för kultur. Gotlands Idrottsförbund har också uttryckt önskemål om en ny idrottshall. För att förbättra förutsättningarna för bägge parter att genomdriva planerna initierade Inger Harlevi, ordförande i Kultur- och fritidsnämnden, ett samarbete.

Under hittills två möten har man diskuterat projektet. Inger Harlevi:

- Kultur och idrott är ju inte de parter som pratar med varandra varje dag. Vid första mötet funderade jag på om jag borde hyra in en ”tolk”. Men, det behövdes inte, snart flöt samtalen på riktigt bra och planeringen är igång.

Harlevi anser att samarbetet kommer underlätta möjligheterna för alla parter att få sponsorer. Det skulle enligt henne vara svårt att få tag på sponsorer för två så stora projekt på ön. Nu går man sam-

man och kommer även att söka sponsorer internationellt. Man strävar även efter att ha internationella evenemang och gäster.

Den stora fördelen parterna ser med samarbetet är att enklare nå ut till varandras målgrupper, och få mer och ny publik – och nya utövare.

De två projekten är alltså endast i planeringsstadiet, men samordnaren anser att samarbeten mellan idrott och kultur kan vara mycket intressanta, och att dessa två därför förtjänar att nämnas ändå. Genom att exempelvis dela lokaler förbättras möjligheterna för båda parter att nå barn, unga och föräldrar som annars inte besöker renodlade idrottsplatser eller teatrar. Genom samarbete kan teaterns scen och idrottens arena bli en ny mötesplats för människor med olika bakgrund och intressen.

Leva i två världar

Hur är det att vara 100 % svensk och 100 % judisk/samisk/romsk?
(Ur programförklaringen till utställningen *Leva i två världar* på Riksutställningars hemsida)

I syfte att producera en utställning av och med, och inte om och för, genomförde Riksutställningar, Malmö museer, Judiska Museet och Samiskt informationscentrum tillsammans med unga romer, samer och judar en utställning om hur det är att vara ung och ha två identiteter i Sverige idag.

Man ville visa ”vilken tillgång det är att ha två världar men också hur problematiskt det kan vara”. I centrum för utställningen står de medverkande ungdomarnas egna berättelser, tankar och reflektioner kring att ha två identiteter och Riksutställningar påpekar noga att utställningen är mycket subjektiv och inte har någon ambition att representera alla judar, romer eller samer.

Utställningen är byggd kring tre rum ur tre olika lägenheter. I det judiska köket hänger hämtpizza-menyn på kylskåpet med de pizzor som inte funkar ihop med kosher-diet överstrukna och de extrafina vinglasen till sabbatsmiddagen står uppställda på hyllan. I det samiska rummet finns samiskt hantverk och samiska klädesplagg och det romska hemmet bjuder på vackra föremål som kristallkrona och väggklocka och fotoramar i glänsande gulmetall. På tv-apparater i alla hemmen rullar en film där lägenhetsinnehavaren visar upp sitt hem och berättar om alla minnen och funktioner som föremål ger och har.

Förutom rummen med inredningarna finns också en musikmix med musik från alla de tre representerade kulturerna, ett porträttgalleri med möjlighet att gissa den avporträtterades kulturella tillhörighet – och få svar på baksidan av bilden i form av en symbol.

Samer, romer och judar är tre av Sveriges nationella minoriteter. I Leva i två världar fångades på ett personligt sätt vad en sådan grupptillhörighet betyder för unga människor i Sverige idag.

Den 1 oktober 2006 var det vernissage på Malmö museer, sedan åkte Leva i två världar vidare till Judiska museet i Stockholm och Kulturhuset Lättings i Gävle. Under hösten 2007 bär det av till Kulturcentrum Asken i Borlänge, Norrköpings stadsmuseum och Attje, fjäll- och samemuseum i Jokkmokk.

Ny publik – Nya möjligheter

Ny publik – nya möjligheter är Teater Västmanlands satsning för att synliggöra teaterns verksamhet för en bredare publik och göra teatern mer angelägen för denna. Målgruppen är främst invånare med utländsk bakgrund i Västerås.

Till satsningen anställde Teater Västmanland tillsammans med arbetsförmedlingen en projektledare, Claudia N. Ekström, som under Mångkulturåret 2006 informerade om teaterns verksamhet vid skolor, företag och kulturföreningar. Projektledaren har under året gjort ett omfattande publikarbete, under året mötte hon många Västeråsbor som inte kände till att teatern fanns.

Mats Arnell, regional arrangörsutvecklare vid teatern, säger att man mött många som upplevt det som "svårt" att gå på teatern, bland annat på grund av språkförbistring. Teatern har välkomnat en ny publik med studiebesök med information om verksamheten på "lätt svenska". Förstagångsbesökare har även fått rabatterade biljettpriiser. Mats Arnell berättar att det även funnits publikvärdar på plats som de nya besökarna i många fall redan mött under studiebesöket, som kan svara på eventuella frågor.

På Teater Västmanland finns det även möjlighet för kultur- och konstutövare att låna teaterns lokaler, samt att få arrangörshjälp mot en mindre kostnad. Man söker även samarbetspartners till "Öppen scen", där kultur- och konstutövare har möjlighet att visa sin konst för publik.

Målsättningen är att svenskar med utländsk bakgrund ska få bättre möjligheter att utöva kulturaktiviteter i samma utsträckning

som i hemlandet och att teatern i högre grad ska bli en interkulturell mötesplats.

Teater Västmanland har genom Ny publik – nya möjligheter fått nya nätverk men satsningen har enligt Mats Arnell haft inverkan på verksamheten som helhet. Teater Västmanland påbörjade ett utvecklingsarbete genom att satsa på att nå en ny publik, det gjorde att man fick utveckla resten av organisationen. Nu annonserar man på nya ställen och har utvecklat nya policydokument för rekrytering och man har även sett att repertoaren har inslag av nya ämnesval.

Samordnaren ser projektet som ett gott exempel på en teaters arbete för att öka tillgängligheten för stadens invånare och för att teatern i högre utsträckning ska bli en plats för en interkulturell dialog.

Shit också! – Folkoperans barn- och ungdomsprojekt i Rinkeby

Det var onödigt bra! (Kommentar från 12-årig pojke i Rinkebyskolan efter repetitionen av *Shit också!*)

I november 2005 påbörjade Folkoperan i Stockholm ett barn- och ungdomsprojekt i workshopform tillsammans med 80 mellanstadieelever i årskurs 6 i Askebyskolan och Kvarnbyskolan i Rinkeby, en förort till Stockholm.

Målet med samarbetet var att skapa intresse för opera som konstform hos eleverna genom att väva samman deras egna berättelser, tankar, drömmar och musikaliska impulser och involvera dem i hela arbetsprocessen. Dramatikern Manuel Cubas utgick i librettot från barnens tankar, kompositören Fredrik Österling hämtade inspiration från musikaliska workshops med eleverna när han skrev musiken, och scenografen Monika Frelin plockade upp elevernas idéer kring scenbild och kostym i scenografin. Regisserade gjorde Mira Bartov.

Eleverna fick i uppdrag att skriva text, musik och skapa scenografi till en helt ny opera med urpremiär på Folkoperan den 10 mars 2007. I operan, som fick namnet *Shit också!*, spelades rollerna av professionella sångare och musiken framfördes av sjutton musiker ur Blåsarsymfonikernas orkester. Parallellt med detta pågick under våren och hösten 2006 ett pedagogiskt arbete med bland annat prova-på-dagar, workshops och andra aktiviteter där eleverna

sattes in i ett större sammanhang och fick ge feedback till varandra. Eleverna delades sedan in i en textgrupp, musikgrupp, scengrupp och olika produktionsgrupper som leddes av en regissör, kompositör, musiker, sångpedagog, dramapedagog och personal från Folkoperan.

I anslutning till *Shit också!* har även ett pedagogiskt arbete innan föreställningen ägt rum. Med detta har Folkoperan och Länsmusiken i Stockholm velat ge eleverna en inblick i hur det kan vara att arbeta i en kreativ process på en teater. Besökande skolklasser har kunnat välja mellan tre olika operaverkstäder inom scenografi, musik eller drama.

Syftet med projektet har varit att skapa delaktighet och ge eleverna verktyg för att förverkliga sig själva som ett led i deras egen kunskapsutveckling. Syftet har också varit att visa eleverna vilka möjligheter till framtida arbeten som finns inom operakonsten med målet att på sikt även bredda rekryteringsbasen inom denna del av arbetsmarknaden. Geronimo Unia, projektledare för Studiecetrum i Rinkeby och en av de medverkande i projektet:

– Det är viktigt för mig att detta inte var en engångsföreteelse. Men det absolut viktigaste resultatet av projektet är att barnen har fått självförtroende, och de har fått möta långt fler vuxna än de normalt brukar.

– Om sedan 1 av 10 kommer att intressera sig för opera längre fram, är det gott nog. Zlatan-effekten kan gälla också opera, på samma sätt som barnen identifierar sig med en invandrare som blir framgångsrik fotbollsspelare, så kan de också göra det med en operasångare, scentekniker eller regissör. Våra barn ska också kunna spela Shakespeare.

Shit också! är resultatet av ett samarbete mellan Folkoperan i Stockholm, Stockholms Läns Blåsarsymfoniker, Länsmusiken i Stockholm, Askebyskolan, Kvarnbyskolan och Studiecetrum i Rinkeby.

Folkoperan i Stockholm startade sin verksamhet 1976 med målet att utveckla och förnya operakonsten, nå nya publikgrupper och skapa sysselsättning för framförallt yngre sångare och musiker.

Folkoperans arbete i Rinkeby har bland annat inspirerats av de så kallade "operaattacker" som Folkoperan gjorde i Stockholms förorter 2004. Syftet med dessa var att, utan att eleverna visste om det i förväg, framföra operan *Tosca* i skolornas aulor och därefter bland annat låta eleverna själva få prova på hur det är att som dirigent leda en hel orkester.

Kultur i exil

Festivalen Kultur i exil är en mötesplats för olika kulturer, syftet är att skapa en plattform där dessa kan mötas och bygga en gemensam grund där en mångfald av uttryck accepteras och uppskattas. Kultur i exil vill lyfta fram en positiv och nyanserad bild av det mångkulturella samhället.

Initiativtagare är Rasoul Nejadmehr, bland annat verksam som Mångkulturkonsulent i Västra Götalandsregionen. Exilmänniskors konstnärliga uttryck har i många fall förnekats existensberättigande i hemlandet, och i Sverige dominerar den västerländska konsttraditionen.

Rasoul Nejadmehr ser festivalen som en möjlighet för människor i exil att uppträda på sina villkor, vilket inger både stolthet och självförtroende och samtidigt väcker intresse hos andra svenskar.

Kultur i exil arrangerades första gången år 2000, de första åren var programmet relativt litet och organiserades av kulturföreningen Farhang med ett antal artister och föreläsare som uppträdde i Stockholm eller i Göteborg. Nu har projektet vuxit till en regional satsning som ska ges kontinuitet och drivs av kommuner, föreningar och kulturinstitutioner. Festivalen stöds också av kultur nämnden i Västra Götaland. I Göteborg, Uddevalla, Skövde och Borås hålls konserter, föreläsningar, seminarier och workshops och det har även gjorts gästspel i Stockholm. Kultur i exil är ett försök till regionalt nationellt och internationellt kulturutbyte.

Konserthuset i Göteborg är en av kulturinstitutionerna som är engagerade i festivalen. Rasoul Nejadmehr betonar att det har ett viktigt symbolvärde att en av Göteborgs större institutioner är med. Invandrade svenskars kultur hänvisas ofta annars till mindre förortsscener. Kultur i exil innebär även en möjlighet för berörda kulturinstitutioner att nå en ny publik och utöka sina nätverk. För mångkulturkonsulenterna i Västra Götalandsregionen har festivalen blivit basen i arbetet med metodutveckling för att tillgängliggöra kulturlivet för regionens samtliga invånare oavsett bakgrund och öka kunskapen och förståelsen för olika kulturella uttryck. Kommunerna, institutionerna och föreningarna lägger programmet tillsammans, vilket ökar graden av deltagande för alla parter.

Festivalen har överlag en stor publik och det finns ett starkt intresse från kulturföreningar att medverka. För att förbättra förutsättningarna för att bredda respektive evenemangs målgrupp ska,

från och med i år, varje förening motivera hur deras förslag bidrar till en interkulturell dialog.

Samordnaren ser Kultur i exil som ett gott exempel på en arbetsmodell för att bredda nätverk och på samarbete mellan föreningsliv, kommuner och kulturinstitutioner. Kultur i exil exemplifierar hur kulturinstitutioner kan tillgängliggöras för en bredare publik och fler konstnärliga uttryck för att göra kulturutbudet relevant för fler människor med olika kulturella bakgrunder.

Framsteg

Vi arrangörer hoppas att seminarierna ska stimulera samarbete och öka förståelsen för samband inom den breda genren världsdans. Vi vill stärka samverkan mellan dansgenrer för att folklig dans / världsdans / folkdans / etnisk dans, vad vi än väljer att kalla det, utvecklas än mer som scenkonst och umgängesform. (RFoD i reklamblad för det första seminariet, som arrangerades den 4 februari 2006.)

Riksföreningen för folkmusik och dans, RFoD, ordnade sammanlagt fem seminarier under 2006 och 2007 i syfte att etablera nya kontakter och främja kunskapsutbyte mellan olika dansgenrer inom den genre som man valde att kalla "världsdans". "Världsdans" är ett begrepp RFoD vill lansera, bland annat med utgångspunkt i erfarenheterna från sina seminarier, för att bredda synen på vad som kan ingå i både folkdansgenren och den nutida dansen. Namnet är förstås tänkt som en parallell till "världsmusik"-begreppet, och speglar bland annat den frustration som finns hos vissa dansare när det gäller de olikheter i villkor som de menar finns mellan musik och dans, bland annat gällande möjligheterna att få stöd för sin verksamhet.

Lars Farago, förbundssekreterare för RFoD, ville också använda seminarierna för att tydliggöra sambandet mellan det sociala och det sceniska när det gäller dans, eftersom han menar att allt för mycket tenderar att ligga på det sceniska, kanske särskilt när det gäller så kallad mångkulturell dans. Därför bjöd seminarierna på en kombination av kortare föreläsningar, workshops och möjligheter för alla deltagare att själva dansa. Lars Farago:

- Den sceniska dansen har också en social funktion, och vi ville utveckla den sociala dimensionen i samspel med den sceniska. Vi vet ju till exempel att levande musik betyder väldigt mycket mer för vår typ

av dans än vad den gör för koreograferad scendans. Musikernas aktivitet i rummet spelar väldigt stor roll.

Det inledande seminariet kombinerade uttrycken från polskan och den orientaliska dansen och avslutade med ett danshus som erbjöd möjligheten att dansa till namnkunniga sångare och spelmän från båda dessa genrer. Under det andra seminariet var ämnet ”Tradition och modernitet” och syftet var att kompetensutveckla dansare, pedagoger och koreografer som vill skapa modern dans på traditionell grund. Fokus låg till viss del på afrikansk dans. Det tredje tillfället var inriktningen helt och hållet folkdanskoreografer och scenisk folkdans från olika länder.

Det fjärde seminariet hade rubriken ”Dans med attityd” och handlade om att visa på likheter mellan så vitt skilda dansgenrer som street, flamenco och den traditionella nordiska macho-dansen halling. Programmet bjöd på workshop och dansuppvisning av välkända dansare inom de respektive genrerna, som bland annat dansade ett work in progress med både street och flamenco. Som avslutning ordnades ett dansjam med livemusik och DJ:s dit dansare från olika genrer hälsades välkomna. Fokus låg på modern dans, street, breaking, spanskt, jazz, halling eller annan folkdans och på golvet skedde oväntade möten då dansare upptäckte likheterna mellan dessa olika genrer, som sällan ses ihop men som förenas just av sin ”attityd”.

Det femte seminariet hade temat *Dans som symbol* och var ett möte mellan koreografer och utövare inom buto, indisk klassisk dans, Koochi Poodi och nordisk folklig dans som modern scenkonst.

RFoD ville med seminarieserien dels inspirera dansare från dessa vitt skilda genrer till möten, liknande musikernas möten, och dels återskapa en träffpunkt som de menar tidigare fanns inom till exempel street-dansen. De ville också bidra till att stärka den folkliga dansens ställning.

– Vi ville bidra till att folk inom olika delar av dansvärlden får upp ögonen för att de har mycket gemensamt. Vi fokuserar ofta skillnader och ser allt för lite av alla våra likheter. Det gör oss svagare som grupp och det vill vi förändra. Att vi har kommit en bit på den vägen är nog projektets största vinst. Vi ville också skapa en ökad förståelse för att traditionell dans kan vara väldigt modern och visa på hur vi alla inom våra olika danser arbetar med relationen mellan tradition och modernitet.

– Vi fick väldigt bra respons på hela serien, det kändes att den var efterlängtd. En deltagare sa att ”jag önskar verkligen att den här tillställningen inte behövdes, men det gör den”. Många inom vår del av dansvärlden känner sig inte rättvist behandlade av till exempel Kulturrådet, som upplevs som okunniga om våra dansformer. Referensgrupperna för dans saknar till exempel representanter från våra genrer.

Serien har dokumenterats i form av artiklar i Folkmusik & Dans. Under hösten 2007 presenteras en samlad dokumentation. RFoD arbetar med två nya seminarier: TaPlats handlar om kvinnors svängrum inom världsmusiken respektive dansen medan serien Proffs vill utveckla kompetensen inom marknadsföring, produktionskap med mera hos människor som befinner sig i gråzonen mellan amatörkultur och professionell verksamhet, ofta de som arbetar med världskultur.

– På sikt hoppas vi förstås att alla våra seminarier kommer att bidra till att stärka världsdansgenrens ställning i Sverige.

Framsteg arrangerades av Riksföreningen för Folkmusik och dans tillsammans med en mängd olika aktörer: Stallet Folk- och Världsmusik, Danshögskolan, Danshögskolans vänner, Danscentrum, Danskonsulenterna i Stockholm, Studieförbundet Vuxenskolan, Dans i Stockholms stad och län, Parkteatern i Stockholm, Tune In, Stockholms kulturfestival och Föreningen Världskultur i Eskilstuna. Stöd för arrangemangen fick man från Stiftelsen Framtidens kultur, Stockholms läns landsting, Statens Kulturråd, Rikskonserter och Stockholms läns bildningsförbund. Projektet var ett av dem som fick stöd från Kulturrådets tillfälliga stöd under Mångkulturåret.

Teateralliansens ”Utbildning för skådespelare med annan bakgrund än den nordiska” och ”Det mångkulturella projektet”

Det som måste till är att människor med annan etnisk bakgrund än svensk/nordisk kommer in på teatrarna på längre kontrakt i skådespelarens ensembler. (Ulla Svedin, Projekt Trappans ordförande, i projektbeskrivningen ”Att ta tillvara invandrade artisters kompetens”)

Trappan är ett kompetensutvecklingsprojekt med jämställdhetsinriktning som ordnar utbildningar för scenkonstnärer i Västra Götalandsregionen. Teateralliansen är huvudman. Våren 2007 startade man ”Utbildning för skådespelare med annan bakgrund än den

nordiska”. Utgångspunkten var att många invandrade scenkonstnärer inte får arbete inom branschen i Sverige, trots att de är välutbildade. Det är svårt att komma in i de starka nätverk som präglar kulturlivet. Målsättningen var ” att invandrade skådespelare skall erbjudas plats på scenen och på film och på tv på samma sätt och på samma villkor som andra”. Utbildningen har planerats bland annat genom att man talat med potentiella arbetsgivare om vilka behov de ser. Samtal har också förts med pedagoger samt deltagarna själva.

Nio skådespelare från hela landet med bakgrund från olika delar av världen gick kursen som till stora delar innehöll skådespelarträning, men även mycket språkträning. Deltagarna fick även en inblick i den svenska arbetsmarknaden och kulturlivet. I utbildningen ingår även en praktik på mellan en till sex månader, med syfte att komma i kontakt med en framtida arbetsmarknad.

Trappan annonserade om kursen på AF kultur samt i Teaterförbundets tidskrift Akt. Kursens deltagare var inskrivna på AF Kultur och hade aktivitetsstöd.

För att kunna undanröja hindren på arbetsmarknaden menar Ulla Svedin att det är viktigt att samla personer på nyckelpositioner för diskussion och samarbete med att lösa problemen. Här är, bland annat, Trappans ledningsgrupp, med representanter från Arbetsförmedlingen Kultur, Danscentrum Väst, Film i Väst, Institutionsteatrarna i Västra Götalandsregionen, SVT Drama Göteborg, Teatercentrum, Teaterförbundet, Högskolan för scen och musik samt Filmhögskolan inom Göteborgs universitet, en viktig part då alla medverkande har hög kompetens och även ett stort nätverk. Nätverket har fungerat bland annat på så sätt att flera teatrar kontaktade Trappan under utbildningen för att erbjuda praktikplatser och även kortare uppdrag till deltagarna, eller bara för att få tillgång till deltagarnas CV. De flesta kursdeltagarna har genom utbildningen fått praktik och några även längre och kortare kontrakt på teatrar.

”Utbildning för skådespelare med annan bakgrund än den nordiska” är enligt samordnaren ett gott exempel på insatser i arbetet för att tillgängliggöra svenska scener för konstnärer med olika kulturella bakgrunder.

Projektet stöds av Västra Götalandsregionen, Göteborgs kommun, Arbetsförmedlingen Kultur och Teaterhögskolan Göteborg. Huvudfinansiär är svenska ESF-rådet.

Teateralliansen har även arrangerat ”Det mångkulturella projektet” för att i teaterform diskutera och problematisera invandrade

skådespelares situation på arbetsmarknaden. Utgångspunkten är också här att skådespelare med utländsk bakgrund generellt har svårare att få jobb och att det överlag betraktas som ett konstnärligt ställningstagande att ha skådespelare med utländsk bakgrund i rollerna. En etnisk svensk ensemble däremot är ingen norm att ta ställning till, utan betraktas som en självklarhet. Detta diskuteras genom korta humoristiska teaterscener där publiken får se skådespelare med utländsk bakgrund i olika situationer; exempelvis en svart man som söker rollen som Emil i Lönnebergas pappa, och möter en regissör som inte förstår att han söker rollen utan säger ”det här är inte Integrationsverket”. Efter scenerna bjuds publiken in till diskussion och förslag till problemlösning. Också den svenska teaterns låga tolerans för vissa dialekter problematiseras genom en svensk skådespelerskas kraftiga värmländska dialekt, vilket inte anses passa till att spela till exempel Fröken Julie.

Teateralliansen strävar efter att nå ut med projektet till så många svenska teatrar som möjligt, och har hittills framträtt bland annat på Teaterbiennalen. Samordnaren ser ”Det mångkulturella projektet” som ett gott initiativ och en bra metod för att försöka få upp en viktig fråga på svenska teatrars agenda.

Vad då tolerans?

”Vad då tolerans?” var ett projekt som pågick under hösten 2005 och våren 2006. Forum för levande historia var projektets huvudman och Svenska Filminstitutet, FilmCentrum, UR, Kulturskolan Stockholm, Film Stockholm och Rädda Barnen samarbetsparter.

Syftet var att starta en diskussion kring begreppet tolerans, genom att låta ungdomar uppleva och skapa egna filmer med begreppet som tema. Bakgrunden till projektet var regeringens Handlingsplan mot rasism och Forum för levande historias och Brottsförebyggande rådets Intoleransrapport samt Forums uppdrag att kombinera kunskap med kulturella uttrycksformer.²¹⁴

Totalt deltog 1 000 ungdomar från 29 skolor på 22 orter i projektet. 200 filmer producerades. Projektledarna, tio regionala film- och resurscentra²¹⁵, ansvarade för urvalet av skolor och projektens omfattning, med allt från 15 elever i en grupp, till fyra skolor.

²¹⁴ Rapport från 2004 om undersökning av ungdomars intolerans.

²¹⁵ De lokala projektansvariga var Film i Skåne, Film i Öst, Film i Sörmland, Film i Örebro, Film i Dalarna, Film i Halland, Film i Jämtland, Film i Värmland, Kulturskolan i Stockholm, BildMuseet i Umeå.

Målsättningen var att producera en max fem minuter lång film. Sju olika ämnesområden lades fram utifrån vilka toleransbegreppet kunde diskuteras: Funktionshinder, kulturmöten och kulturkrockar, mobbning och våld, nazism och nynazism, rasism, främlingsfrihet och flyktingfrågor, religion och politik samt sexualitet.

I grunden var temat historisk tolerans relaterat till nutiden, vikten lades vid att utgå från ungdomarnas egna liv och sedan ge förutläggningar för att se historiska samband.

Ungdomarnas arbete sattes i ett större sammanhang genom att ett nätverk av lärare, filmpedagoger, föreläsare och vuxna från andra organisationer fanns runt dem. Syftet var här också att lärare skulle kunna utveckla sina pedagogiska metoder genom att använda filmen som uttrycksmedel.

För Forum för levande historia, som en myndighet belägen i Stockholm, var det viktigt att projektet var lokalt och regionalt förankrat runt om i landet, för att minska fokuseringen på huvudstaden. Man ville stärka det lokala och regionala engagemanget, varför projekten i möjligaste mån skulle finansieras med lokala medel, genom att projektansvariga sökte stöd och regionala samarbetspartners. Myndigheten gick in och stödde projekt vid behov, liksom vid kick-off och avslutning för projektet.

Forum för levande historia gav tips och idéer och inledningsvis inga fasta ramar, man bistod också med relevant material som skickades ut. Projektet hade en hemsida, med presentation av projektet samt tips och idéer. Här fanns även en lärarhandledning och en lathund med förslag på hur projekten kunde byggas upp. Projekten ingick i majoriteten av fallen i ordinarie undervisning, meningen var också att de skulle vara ämnesövergripande.

Forum för levande historia uppger att majoriteten av lärarna och eleverna uppger att de är nöjda med projektet. Myndigheten har låtit utföra en extern uppföljning av "Vadå tolerans", enligt denna har utgångspunkterna för projekten varit olika gällande exempelvis ambitionsnivå, resurser etcetera. Majoriteten av både eleverna och lärarna uppskattade arbetet med att producera film, de senare uppskattade det som pedagogisk metod. Undersökningen visar att Vadå tolerans? har bidragit till att skapa ett djupare engagemang, majoriteten av deltagarna anser också att projektet har givit dem nya infallsvinklar avseende tolerans.

Samordnaren anser att satsningen är ett gott exempel på hur en statlig myndighet kan samarbeta med lokala och regionala parter

och fördjupa engagemanget för en viktig samhällsfråga för barn och unga.

Seminarieerien Get Real! på Dunkers Kulturhus i Helsingborg

Med anledning av Mångkulturåret 2006 och för att fördjupa arbetet med mångkulturella frågeställningar inom kulturlivet valde Dunkers Kulturhus i Helsingborg att under 2006 och början av 2007 anordna en seminarierie kallad *Get Real!* med såväl teoretiska som praktiska inslag och exempel.

Tanken med den processororienterade och specialinriktade seminarierien var att erbjuda, i första hand professionella kulturutövare, institutionschefer, kultursekreterare och kulturchefer i Skåne, kompetensutveckling med erfarenheter, upplevelser och praktisk kunskap om begrepp som tolerans, acceptans och normer. Målet var att erbjuda en praktiskt inriktad ”så funkar det” om exkludering, integration och mångkultur och vad man som verksam inom kultursektorn kan tänka på och göra för att öka den etniska och kulturella mångfalden i den egna verksamheten.

Syftet med seminarierna har varit att de ska leda till fördjupad insikt om mångkulturella frågor, att deltagarna ska få nya erfarenheter och kunskaper, samt att stärka och utveckla regionala nätverk inom kulturlivet. Utgångspunkten är, enligt Dunkers Kulturhus, att ”vi som kulturarbetare vet alldeles för lite om vad det innebär att arbeta med mångkulturella frågor i praktiken, att vi måste börja med att processa oss själva och våra egna värderingar”.

Det första seminariet, som ägde rum den 2–3 mars 2006, bestod bland annat av tre valbara workshops som handlade om metoder mot strukturell diskriminering, innehåll, publik och kvalitet utifrån ett mångkulturellt perspektiv, samt en dramapedagogisk övning på temat tolerans och acceptans. Under dag två presenterades bakgrunden till Mångkulturåret 2006, en diskussion fördes om hur man kan nå nya publikgrupper, samtidigt som ett panelsamtal om mångfald i kulturlivet mellan företrädare för såväl det institutionella som det fria kulturlivet genomfördes.

Rubriken på det andra seminariet, som ägde rum den 11 september 2006, var *Mångkulturåret, del 2: Gör det själv! – Hardcore Workshop*. Tanken med denna mer praktiskt inriktade workshop var att deltagarna skulle ta med sig egna ”konkreta och verkliga fall” att jobba med, analysera, hitta alternativ till, belysa och dis-

kutera”. Syftet med detta var, enligt Dunkers Kulturhus, att ”erbjuda en kompetensutveckling som kan göra skillnad, där den egna verksamheten hamnar under luppen och har möjlighet att utvecklas – för att minska exkludering, osynliggörande, exotisering, ’andrafiering’ av det som ligger utanför rådande normer”.

Deltagarna kunde bland annat välja mellan tre olika workshops – *text* (analys av berättarrösten i utställningar, texter med mera), *tal* (analys och bearbetning av guidning med mera), samt *agerande* (bemötande och mottagande i till exempel reception och andra publika arenor med mera).

Det tredje och sista seminariet, som genomfördes den 19–20 februari 2007, hade rubriken *Mångkulturåret, del 3: Kompetens och rekrytering i ett mångkulturellt perspektiv*. Fokus för detta seminarium handlade om att belysa och diskutera olika metoder att bredda ”vägen in” i kulturlivet och hur man kan öka den etniska och kulturella mångfalden bland anställda och kulturutövare. Bland annat diskuterades erfarenheter och kunskaper från Mångkulturåret 2006 och hur ett långsiktigt arbete kan bedrivas.

Det som, enligt samordnaren, gör seminarieserien *Get Real!* på Dunkers Kulturhus i Helsingborg till ett gott exempel är den höga ambitionsnivå och vilja till förändring och utveckling av kulturlivet i riktning mot ökad mångfald, inkludering och öppenhet, som ledningen för Dunkers Kulturhus har visat i och med denna seminarieseries inriktning mot såväl det teoretiska som det praktiska området. En viktig utgångspunkt är att vi måste börja med oss själva och våra egna värderingar som chefer, verksamhetsledare, politiker och beslutsfattare inom kulturlivet om vi ska lyckas åstadkomma en ökad etnisk och kulturell mångfald. Viktigt, enligt samordnaren, är också att det har varit ett långsiktigt arbete som har pågått under flera år med syfte att bidra till ökat kunskaps- och erfarenhetsutbyte där såväl enskilda kulturutövare, fria kulturaktörer, kommunala och regionala kulturverksamheter som större kulturinstitutioner har varit involverade.

Ungdomsguider på Malmö Stadsbibliotek

För att möta nya besökargrupper finns det sedan några år tillbaka så kallade ungdomsguider på Stadsbiblioteket i Malmö. Guiderna är flerspråkiga och rekryterade via annonsering och på bibliotek på bland annat Malmös gymnasieskolor.

Guidernas arbetsuppgifter är att på kvällstid under veckorna finnas till hands på Stadsbiblioteket och fungera som en länk mellan användaren och bibliotekspersonalen samt visa och svara på frågor om biblioteket på andra språk än svenska. Guiderna visar exempelvis hur man bokar en dator och får ett lånekort. Olika språk finns representerade olika dagar, det finns möjlighet att få hjälp på albanska, arabiska, bosniska, persiska och somaliska. Arabiska och persiska har varsin dag i veckan. Biblioteket informerar om tjänsten via flygblad och utrop i bibliotekets högtalare. Guiderna kan även nås via bärbara telefoner.

Syftet med att anställa ungdomar som guider var att synliggöra deras unika kompetens genom sin flerspråkighet, men också från bibliotekets sida att få del av ungdomarnas nätverk och på så sätt nå fler och nya besökare. Syftet har också varit att få ungdomar intresserade av bibliotekarieyrket. Genom guiderna får den ordinarie personalen dessutom tips om böcker och tidskrifter som kan vara intressanta för barn och ungdomar.

För att öka tillgängligheten till litteratur och tidskrifter ytterligare finns ungdomsguiderna (albanska, arabiska och somaliska) även med på vissa av de turer med bokbussen som Stadsbiblioteket anordnar och som bland annat går till områden där dessa språk talas av en stor del av befolkningen. På bussen finns 30 tidskrifter och cirka 1 000 böcker, varav många barn- och ungdomsböcker.

Arbets sättet med ungdomsguider har utformats efter ungdomarnas förutsättningar. Innan de påbörjade sitt arbete fick de bland annat fyra timmars utbildning, guidning i det virtuella biblioteket, och information om bibliotekslokalerna. De får avtalsenlig lön för sitt arbete och gör varje vecka även en skriftlig uppföljning av hur veckan har varit.

Det som, enligt samordnaren, gör Malmö Stadsbiblioteks arbete med ungdomsguider till ett gott exempel är den metod som biblioteket har valt, att genom flerspråkiga ungdomar skapa en länk mellan användare och personal och därigenom nå fler och nya Malmöbor med olika bakgrunder samtidigt som samlingar och tjänster tillgängliggörs och biblioteket blir en interkulturell mötesplats.

För sitt arbete med bland annat ungdomsguider belönades Malmö Stadsbibliotek med Nationalencyklopedins Kunskapspris 2006.

Ungdomsguider finns idag på flera bibliotek runt om i Sverige, bland annat på Linköpings Stadsbibliotek och biblioteket i Skäggetorp i Östergötland.

3 Större eget ansvar för institutionerna och bredare vägar in i kulturlivet

3.1 Institutionernas eget ansvar måste förtydligas

3.1.1 Regleringsbrev, myndighetsinstruktion och metodstöd

Det finns idag ett antal olika dokument som regeringen använder som styrning. De viktigaste är *regleringsbrev* och *förordningar med myndighetsinstruktion*. Därtill kommer andra förordningar som innebär olika bestämmelser för myndighetsutövning av olika slag.

- *Regleringsbrev* är ett samlingsnamn för de regeringsbeslut som utfärdas årligen och som innehåller de finansiella ramarna för innevarande budgetår samt de prestations- och effektmål som myndigheten ska uppnå under året.
- *Förordningar med myndighetsinstruktion* anger det övergripande syftet för myndighetens verksamhet samt klargör myndighetens ansvars- och kompetensområde och gäller fram tills den ändras.

Därutöver styr regeringen med hjälp av så kallad mål- och resultatdialog, då departements- och myndighetsledning diskuterar verksamheten i ett framåtsyftande perspektiv. Särskilda regeringsuppdrag kan också lämnas, när till exempel regleringsbreven inte anses vara rätt instrument för att precisera eller förtydliga en generell fråga. Ett exempel på det är det uppdrag som regeringen gav alla kulturmyndigheter inför Mångkulturåret 2006.

3.1.2 Nya mål och återrapporteringskrav i statliga kulturmyndigheters och institutioners regleringsbrev

I regleringsbreven för myndigheter och institutioner inom kulturområdet finns förutom de sju nationella kulturpolitiska målen även mål och återrapporteringskrav för olika verksamhetsområden och verksamhetsgrenar. Flera av dessa berör på olika sätt såväl det interna som det externa mångfaldsarbetet. Myndigheter och institutioner inom kulturområdet har som ett av sina övergripande verksamhetsmål att integrera ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv i sin verksamhet. Med 2007 års regleringsbrev följer också ett krav för alla kulturmyndigheter att öka och integrera internationellt och interkulturellt utbyte i all sin verksamhet. Hur myndigheterna har uppfyllt dessa mål ska för varje år redovisas i årsredovisningen.

Mål och återrapporteringskrav som berör myndigheternas och institutionernas mångfaldsarbete ser utöver de övergripande målen olika ut beroende på ansvarsområde och typ av verksamhet. Statens kulturråd har till exempel som ett av sina mål att *”bidra till att utveckla samspelet mellan de statliga, regionala och kommunala insatserna i syfte att slå vakt om en nationell kulturpolitik, främja kulturell mångfald och geografiskt jämlik fördelning av kulturutbudet”*. (Statens kulturråds regleringsbrev för 2007)

För flera av museerna gäller att *”samlingsarnas sammansättning skall spegla skilda perspektiv, t.ex. kön och kulturell bakgrund. Skilda perspektiv skall också uppmärksammas och prioriteras när det gäller det löpande arbetet med samlingsarna”*. (Se till exempel Moderna museets regleringsbrev för 2007)

Begreppsanvändning

Flera av de formuleringar om mångfald som idag förekommer i samband med mål och återrapporteringskrav i regleringsbreven är i regel allmänt och vagt formulerade och öppna för många olika tolkningar. Ett exempel är begreppet *kulturell mångfald* som antingen kan förstås utifrån ett antropologiskt eller ett estetiskt synsätt, eller i form av en kombination av dessa båda. Eftersom det i regleringsbreven (och i andra styr- eller policydokument) inte ges någon definition av detta och liknande begrepp eller vägledning för hur man från regeringens sida vill att myndigheterna och institu-

tionerna ska tolka och uppfatta begreppen och dess innebörd är det helt upp till den enskilda myndigheten/institutionen att tolka, bedöma och återrapportera måluppfyllelsen enligt de kriterier som de själva finner vara mest relevanta. Men vad är det då man återrapporterar och hur kan man från regeringens sida bedöma graden av måluppfyllelse för något som tolkas och redovisas på olika sätt av olika myndigheter och institutioner? Genom att regeringen i exempelvis regleringsbrevet preciserar vad det är man konkret avser med formuleringar som till exempel ”främjandet av kulturell mångfald”, ”interkulturellt utbyte och samarbete”, etc. ökar möjligheten för myndigheter/institutioner att undvika oklarheter kring begreppens innebörd samtidigt som jämförbarheten mellan olika myndigheters och institutioners måluppfyllelse underlättas, något som också ger regeringen ett bättre beslutsunderlag inom området. Samordnarens förslag på hur en precisering av skrivelsen ”främja kulturell mångfald” utifrån ett antropologiskt synsätt skulle kunna formuleras är följande:

Att främja kulturell mångfald innebär att med utgångspunkt från människors olika bakgrunder och förutsättningar medvetet och konsekvent ta till vara och införliva olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv i samband med planering, genomförande och utvärdering av offentligt finansierad kulturverksamhet.

En precisering av skrivelsen ”interkulturellt utbyte och samarbete” utifrån ett antropologiskt synsätt skulle samtidigt, enligt samordnaren, kunna formuleras på följande sätt:

Ett interkulturellt utbyte och samarbete innebär att med utgångspunkt från människors olika bakgrunder och förutsättningar genom en ömsesidig påverkansprocess och på jämlika villkor gemensamt ta till vara och erkänna olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv.

Nya mål och återrapporteringskrav i regleringsbrevet

Samordnaren ser det som angeläget att diskutera hur nuvarande mål och återrapporteringskrav i regleringsbrevet kan förändras och utvecklas för att bättre överensstämja med den utveckling som har

skett i kulturlivet och i samhället i övrigt under senare år. Enligt samordnarens bedömning behövs det en översyn av hur regering och departement följer upp och återkopplar myndigheternas och institutionernas måluppfyllelse och återrapportering och hur denna kan förbättras för att tydliggöra vikten av ett utvecklat och långsiktigt mångfaldsarbete. Det är därför samordnarens förhoppning att den nya utredning som ska tillsättas om en översyn av kulturpolitiken även ser över regleringsbrevens generella utformning och hur dessa i framtiden kan utvecklas till att bli mer effektiva instrument för ett fortsatt förändrings- och utvecklingsarbete inom kultursektorn.

Samordnaren har i samband med sitt arbete noterat att flera myndigheter och institutioner inom kulturområdet har uppvisat svårigheter att med sin verksamhet nå ut till, för dem, ”nya områden/platser”. Det kan exempelvis handla om storstädernas förortsområden, om glesbygdsområden eller mindre orter. Flera av dessa aktörer har till samordnaren eller i andra sammanhang själva påpekat behovet av att bli bättre på att nå en bredare publik med olika social och kulturell bakgrund och knyta kontakter med föreningar, organisationer och andra aktörer med lokal och regional förankring. En av målsättningarna för Mångkulturåret 2006 var att ”fler människor som känner sig distanserade från och sällan eller aldrig besöker offentligt finansierade kulturinstitutioner under detta år och därefter skall kunna finna anledning att besöka och bli delaktiga och berörda av verksamheten”. (Dir. 2004:169, sidan 5)

Med utgångspunkt från detta föreslår samordnaren därför att följande mål skrivs in i regleringsbrev för samtliga myndigheter, stiftelser, institutioner och bolag inom Kulturdepartementets ansvarsområde, oavsett verksamhetsområde, som ett av deras övergripande verksamhetsmål under 1. Verksamhetsstyrning, 1.1 Politikområde Kulturpolitik:

Myndigheten/institutionen (xx) ska inom ramen för sin ordinarie verksamhet och med befintliga medel i högre utsträckning än i dag nå ut till geografiska områden och platser dit myndigheten/institutionen tidigare endast nått ut i begränsad omfattning.

Samordnaren föreslår samtidigt att återrapporteringskravet till ovanstående mål ska vara följande:

Myndigheten/institutionen (xx) ska redovisa måluppfyllelsen enligt de kvantitativa och kvalitativa mått som myndigheten/institutionen finner mest relevanta. Redovisningen ska vara jämförbar mellan olika verksamhetsår. Analysen ska avse samtliga delar av myndighetens/institutionens verksamhet och innehålla en redovisning av vilka konkreta åtgärder som (xx) har vidtagit under året samt resultaten av dessa. (xx) ska vidare, med utgångspunkt från den genomförda analysen, bedöma vilka åtgärder som myndigheten/institutionen behöver vidta för att påskynda, fördjupa och förstärka detta arbete.

Förslag till ändring av skrivning i regleringsbrevet för Kungliga Dramatiska Teatern AB och Kungliga Operan AB

I Dramatens och Operans regleringsbrev för 2007 finns under politikområdet Kulturpolitik målet att *”genom hög kvalitet och bevarad nationell egenart kunna hävda sig väl i jämförelse med de främsta scenerna utomlands och i det internationella samarbetet”*.

Samordnaren gör bedömningen att skrivningen ”bevarad nationell egenart” är ett ålderdomligt uttryck från en förgången tid som kan vara svår att förena med den verklighet som dagens samhälle utgör, samtidigt som en sådan skrivning riskerar att försvåra uppfyllelsen av de mål och återrapporteringskrav som handlar om att i sin verksamhet integrera ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv samt internationellt och interkulturellt utbyte. Med utgångspunkt från detta föreslår samordnaren därför att denna skrivning tas bort och att delmålet istället formuleras på följande sätt:

Målet för statens bidrag är att Dramaten/Operan ska

– genom hög kvalitet kunna hävda sig väl i jämförelse med de främsta scenerna utomlands och i det internationella samarbetet.

Institutionernas eget ansvar behöver förtydligas

Samordnaren vill särskilt betona att det är varje myndighets och institutions eget ansvar att se till att såväl det interna som det externa mångfaldsarbetet hålls levande och utvecklas i enlighet med de mål, återrapporteringskrav och uppdrag som finns i regleringsbrev. Offentligt finansierad kulturverksamhet behöver bli bättre på att implementera ett tydligt mångfaldsperspektiv i verksamheten och nå en bredare publik med olika bakgrunder, erfarenheter och perspektiv. Det är dock, enligt samordnarens bedömning, viktigt att i sammanhanget också påpeka att det är upp till varje enskild myndighet och institution att själv definiera hur detta arbete konkret ska bedrivas inom ramen för deras ordinarie verksamhet. Staten ska däremot genom regleringsbrev sätta tydliga ramar för verksamheten och ställa krav på att offentligt finansierad kulturverksamhet blir bättre på att spegla samhällets etniska, sociala och kulturella mångfald såväl i det interna som i det externa arbetet.

Samtidigt delar samordnaren den kritik som framförts bland annat i rapporten *Tid för mångfald* (Pripp, Plisch & Printz Werner 2004, sidan 25) om brister i mål- och resultatdialogen mellan departement och myndighet/institution och uppföljningen av hur mångfaldsarbetet har utvecklats över tid. Här behövs det, enligt samordnaren, en förbättrad dialog och tätare uppföljning från departementets sida av vad myndigheterna och institutionerna återrapporterar att de har gjort för att öka mångfalden inom sina respektive verksamheter under det gångna året. Så som den nuvarande mål- och resultatdialogen är utformad möts statssekreteraren och myndighets-/institutionschefen i regel en gång per år för att på ett övergripande plan diskutera verksamheten i ett framtidsytande perspektiv. Samordnarens bedömning är att det under ett sådant möte visserligen finns möjligheter att diskutera myndighetens/institutionens mångfaldsarbete, men att en djupare dialog kring dessa frågor i första hand bör föras mellan enskilda myndighetshandläggare och myndighets-/institutionsledningen. Med utgångspunkt från den dialog som redan finns i dag, är det samordnarens uppfattning, att denna behöver fördjupas och inriktas mer mot att i första hand kontinuerligt under verksamhetsåret tillhandahålla metod- och kompetensutvecklingsstöd kring hur respektive myndighet/institution kan utveckla och bedriva ett ansvarsfullt och långsiktigt mångfaldsarbete inom ramen för sin verksamhet. Detta kan ta sig uttryck genom att exempelvis hand-

läggaren och myndighets-/institutionsledningen gemensamt, och med utgångspunkt från till exempel de förslag till metodstöd som presenteras nedan, utarbetar konkreta riktlinjer för myndighetens/institutionens mångfaldsarbete i enlighet med de mål och återrapporteringskrav som finns i regleringsbrevet.

3.1.3 Ändring i Förordning (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd

En myndighetsinstruktion anger det övergripande syftet för en myndighets verksamhet samt klargör myndighetens ansvars- och kompetensområde. Det vanligaste är att en myndighetsinstruktion utfärdas när en myndighet startar sin verksamhet för att sedan kompletteras genom införda ändringar i författningstexten.

I instruktionerna för myndigheter inom kulturområdet saknas idag generella instruktioner att arbeta för en ökad mångfald inom myndigheternas respektive ansvarsområden. För exempelvis Statens museer för världskultur, som är ett särskilt ansvarsmuseum inom de delar av området kulturhistoria som rör kulturer med ursprung utanför Sverige, gäller endast att samlingarna ska hållas tillgängliga för allmänheten och att myndighetens fyra museer ska samarbeta med olika publikgrupper.¹ För Statens kulturråd, central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet, saknas idag helt instruktioner för mångfaldsarbetet.²

Det är samordnarens bestämda uppfattning att Statens kulturråd, som central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet, bör ha ett samlat ansvar, ett sektorsansvar, för frågor om kulturell mångfald och samtidigt vara samlande, stödjande och pådrivande i detta arbete i förhållande till övriga berörda parter. Detta innebär bland annat att ansvara för erfarenhets- och kunskapsutbyte kring frågor om etnisk, social och kulturell mångfald och främja ökad delaktighet och tillgänglighet i kulturlivet.

Med utgångspunkt från detta föreslår samordnaren därför att följande ändring förs in i Förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd under rubriken Uppgifter, 1 b §:

¹ Förordning (1998:1714) med instruktion för Statens museer för världskultur.

² Förordning (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd.

1 b § Rådet har ett samlat ansvar, sektorsansvar, för frågor om kulturell mångfald med anknytning till rådets verksamhetsområde. Rådet ska inom ramen för detta ansvar vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter.

Ovanstående förslag till ändring av förordningen (1988:676) bör, enligt samordnarens bedömning, kunna införas i samband med de planerade nya förordningar med instruktion för samtliga myndigheter som regeringen kommer att besluta om och som kommer att träda i kraft samtidigt som den nya myndighetsförordningen den 1 januari 2008.

3.1.4 Metodstöd för mångfaldsarbete

En av samordnarens uppgifter under arbetets gång har varit att samla in och analysera olika exempel på metodstöd, modeller och analysverktyg för arbete med mångfaldsfrågor inom kultur- och utbildningsområdet.

Företrädare för myndigheter, institutioner och andra aktörer har till samordnaren uttryckt att det finns behov av ökad kompetens kring praktiskt mångfaldsarbete inom såväl det interna som det externa arbetet. Det kan exempelvis handla om att utarbeta nya kriterier i samband med rekrytering av personal, att hitta och knyta nya kontakter och nätverk till sin verksamhet, eller att fördjupa det externa samarbetet med exempelvis lokala och regionala föreningar, organisationer och andra för att på så sätt nå fler och nya besökare.

Även om valet av konkret metod är en fråga för varje enskild myndighet och institution att själv ta ställning till, är det samordnarens uppfattning att ett målinriktat, effektivt och långsiktigt mångfaldsarbete bör bedrivas utifrån beprövade metoder och arbetssätt.

Idag förekommer flera olika metodstöd inom bland annat kultur- och utbildningsområdet. Nedan ges exempel på några av de metoder och modeller som myndigheter, institutioner och andra aktörer använder för att utveckla det egna mångfaldsarbetet.

VERVAS åttastegsprocess (2006) för mångfaldsarbete på myndigheter

VERVA (Verket för förvaltningsutveckling) presenterar åtta steg för mångfaldsarbete på myndigheter enligt följande:

- 1) Skapa en vision,
- 2) Koppla till verksamheten,
- 3) Skapa engagemang,
- 4) Gör en nulägesanalys,
- 5) Sätt upp mål,
- 6) Inkludera mångfald,
- 7) Bedriv operativt arbete och
- 8) Följ upp.

För myndigheter och institutioner inom kulturområdet är modellen i första hand tillämpbar för det interna arbetet med organisationsutveckling, rekrytering med mera.

Tid för mångfald (2004) – Mångkulturellt centrum i Botkyrkas studie av statliga kulturinstitutioners mångfaldsarbete

Analysverktygen *Av, För, Hur, Med, Om* och *Var* med syfte att tydliggöra inriktningen och omfattningen av såväl det interna som det externa mångfaldsarbetet, samt indelning av verksamheten i analysområdena *Organisation, Produktion* och *Publikarbete*. Analysverktygen är tillämpbara för samtliga konst- och kulturområden.

Bokslut för scenkonst (2003) – Statens kulturråds förslag till verktygslåda till stöd för scenkonstinstitutionernas interna utvärdering av sin verksamhet

Modellen ger förslag till analys av det innehållsmässiga utbudet genom produktionernas, upphovsmännens och scenartisternas ursprung (födelseland), förslag till publikundersökningar samt medarbetarenkäter. Modellen är i första hand tillämpbar för scenkonstens institutioner.

Texasmodellen (1995) – The Texas Association of Museums (TAM) modell för mångfaldsarbete inom museisektorn

Modellen sätter in museet i ett större samhällsperspektiv och berör såväl lednings- och kompetensfrågor som samlingar, utställningar, programverksamhet, publikationer samt PR och marknadsföring. Modellen är i första hand tillämplig för museisektorns institutioner.

MOD – Mångfald och Dialog (1989) – studieförbunden Bilda och Sensus pedagogiska koncept för arbete med mångfalds- och diskrimineringsfrågor

Metoden bygger på de diskrimineringsområden som finns formulerade i svensk lagstiftning – *kön, etnicitet, sexuell orientering och funktionshinder*.

MOD bygger på en ”steg-för-steg-modell” med pedagogisk handledning genom kurser, utbildningsmaterial och verktygslådor. Metoden är i första hand användbar på individnivå (attityd- och värderingsfrågor) och är tillämplig för samtliga kulturområden.

3.2 Vägen in måste bli bredare

3.2.1 Tillsättning av chefer, styrelser och arbets-, referens- och jurygrupper

Samordnaren föreslår att regeringen ser över rekryteringsförfarandet vid tillsättning av myndighetschefer och styrelseledamöter till myndighetsstyrelser. Erfarenheter och kunskaper om mångfaldsarbete inom exempelvis offentlig förvaltning, kulturverksamhet och hos fria aktörer ska vara kriterier som väger tungt när regeringen bedömer lämplighet för ett uppdrag. Samordnaren anser också att regeringen behöver bli bättre på att se över kravprofilerna för utlysta tjänster samt utarbeta strategier, kriterier och rutiner för att kunna inkludera fler människor med olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv i organisationen.

Vidare föreslår samordnaren att offentligt finansierade kultur- och utbildningsinstitutioner ser över tillsättningen av sina arbets-, referens- och jurygrupper så att ett mångfaldsperspektiv präglar sammansättningen av ledamöter.

Att tillsättningen av chefer, styrelser, arbets-, referens- och jurygrupper är viktiga även utifrån ett mångfaldsperspektiv är något som samordnaren har fått erfara under arbetets gång.

Det är viktigt att betona att ansvaret för såväl det interna som det externa arbetet med mångfaldsfrågor ligger på den högsta chefen och hos ledningsgruppen. Även styrelserna har ett mycket viktigt ansvar och uppdrag att betona vikten av att mångfaldsarbetet efterlevs och utvecklas i enlighet med de övergripande målsättningar som finns för detta.

Inom Kulturdepartementets ansvarsområde finns det idag 57 styrelser. Det är regeringen som utser styrelseledamöter och beslutar om arvode. I styrelser med så kallat fullt ansvar utses ordföranden och de övriga styrelseledamöterna för en tid av ett år i taget. I styrelser med begränsat ansvar och insynsråd är mandatperioden normalt tre eller fyra år. Enligt ett förslag, som för närvarande bereds inom Regeringskansliet, kommer styrelser med begränsat ansvar, som det idag finns 19 av inom Kulturdepartementets ansvarsområde, att upphöra att finnas vid årsskiftet 2007/2008. Den 5 juni 2007 beslutade regeringen att den nuvarande verksförordningen från och med den 1 januari 2008 ska ersättas av en ny myndighetsförordning vilket också kommer att innebära nya förordningar med instruktioner för samtliga statliga myndigheter. De myndigheter inom Kulturdepartementets ansvarsområde som idag har styrelser med begränsat ansvar kommer enligt förslaget att bli så kallade enrådighetsverk i vilka regeringen har möjlighet att inrätta insynsråd.

Förslag till förändrade rekryteringsförfaranden

Ledarskapets betydelse för ett effektivt och långsiktigt mångfaldsarbete kan inte nog betonas. Detta är något som har blivit särskilt tydligt, inte minst under de samrådsmöten med myndighets- och institutionschefer inom kultur- och utbildningsområdet som samordnaren genomförde under 2006. Samordnaren har under arbetets gång kunnat notera ett visst samband mellan de myndigheter och institutioner vars högsta chefer och ledning i konkret handling har visat intresse och engagemang för att arbeta för en ökad mångfald inom sina respektive verksamheter, och hur långt dessa myndigheter och institutioner har kommit när det gäller detta arbete. Självfallet finns det på olika nivåer inom de flesta organisationer männi-

skor som arbetar aktivt för att med hjälp av ökad mångfald utveckla verksamheten, men om dessa personer inte får gehör eller mandat att skapa en långsiktig förändring från den högsta ledningen, kan det, enligt samordnarens bedömning, bli svårt att uppnå en generellt ökad social och kulturell mångfald som är integrerad i den ordinarie verksamheten.

Ett stort ansvar vilar också på regeringen vars uppgift det är att utse personer till högre tjänster inom den offentliga förvaltningen, till exempel generaldirektörer för statliga myndigheter och rektorer för universitet och högskolor. Denna, regeringens så kallade utnämningssmakt, har under senare år varit föremål för diskussion och debatt. Regeringen uttryckte i regeringsförklaringen i oktober 2006 ambitionen att öka transparensen i utnämningssförfarandet och i större utsträckning utlysa lediga chefstjänster genom ett sedvanligt ansökningsförfarande, en hållning som även samordnaren delar.

Samordnaren vill särskilt framhålla att erfarenheter och kunskaper om mångfaldsarbete inom exempelvis offentlig förvaltning, kulturverksamhet och hos fria aktörer, bör vara en av de kriterier som väger tungt när regeringen bedömer en myndighets- eller institutionschefs lämplighet för ett uppdrag. Samordnaren anser också att man från regeringens och myndigheternas sida behöver bli bättre på att se över kravprofilerna för utlysta tjänster och komplettera dessa samt utarbeta strategier, kriterier och rutiner för att kunna inkludera fler människor med olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv i organisationen. Hur man exempelvis utformar en platsannons och var och hur man väljer att annonsera har betydelse för vilka sökanden man får. Genom att även annonsera i till exempel gratistidningar, genom SMS-utskick eller i sammanhang där man vet att potentiella sökanden kan finnas, ökar chanserna att man når människor med olika nätverk och kompetens som behövs för att utveckla den egna verksamheten. Metoderna för detta varierar men det finns flera exempel på aktörer, entreprenörer och andra, framförallt inom det fria kulturlivet, som har lyckats hitta nya sätt att ta tillvara och inkludera en interkulturell kompetens som idag är en bristvara inom bland annat delar av det institutionaliserade kulturlivet.

Arbets-, referens- och jurygrupper

Det är samordnarens uppfattning att ett mångfaldsperspektiv även bör präglade sammansättningen av ledamöter i offentligt finansierade kultur- och utbildningsinstitutioners arbets-, referens- och jurygrupper som bland annat har en beslutande eller rådgivande funktion för fördelning av bidrag och offentliga uppdrag, samt antagning av nya studenter vid de konstnärliga högskolorna. Detta innebär konkret att gruppernas sammansättning, enligt samordnaren, i större utsträckning än idag bör präglas av de perspektiv som kunskaper och erfarenheter av fler än en kultur och internationell och interkulturell kompetens kan ge. Sammansättningen av gruppernas ledamöter bör även ha en jämn fördelning mellan kvinnor och män och representera en regional spridning. Samordnaren bedömer att detta bör öka möjligheterna för att ledamöterna ska se och värdesätta fler kvaliteter hos de sökande, något som även på sikt skulle kunna utmana rådande normer och strukturer och därmed bidra till en ökad mångfald i kulturlivet. Även om det under senare år har skett en viss förbättring återstår det fortfarande en del att göra för att ledamöternas sammansättning bättre ska spegla dagens Sverige när det gäller bland annat etnisk och kulturell bakgrund. Det är samordnarens uppfattning att de som idag utser ledamöter till arbets-, referens- och jurygrupper måste bli bättre på att "leta" och använda befintliga och nya nätverk för att hitta personer med olika bakgrunder, erfarenheter och perspektiv. Samordnaren vill dock betona att det är viktigt att den som utses till ledamot inte blir utsedd som en representant för en "grupp" eller "kultur" utan endast kan representera sig själv och utgå ifrån sina egna erfarenheter, kunskaper och perspektiv.

3.2.2 Arbetsförmedlingen Kultur ska se över sina regler och rutiner

Samordnaren föreslår att Arbetsförmedlingen Kultur får i uppdrag att se över sina regler och rutiner för att underlätta för personer med utländska betyg och arbetslivserfarenhet från ett annat land att skrivas in, bland annat bör undersökas om det är möjligt att skapa någon form av validering för att undersöka om den arbetssökande har de färdigheter som krävs inom kulturområdet.

Arbetsförmedlingen Kultur är en rikstäckande specialförmedling inom kulturområdet som ger service till arbetssökande med yrkesutbildning och/eller lång erfarenhet inom kulturområdet. Samordnaren har fått flera signaler om att personer med utländska betyg inom kulturområdet och/eller lång erfarenhet från kulturområdet i ett annat land stöter på problem när de ska skrivas in på Arbetsförmedlingen Kultur. Betygen kan översättas men det behövs även kunskap om vilka skolor som är kvalificerade utbildningar. På samma sätt kan arbetsintyg översättas men det kan vara svårt att bedöma nivån på en konstnärlig verksamhet i ett land vars kulturliv arbetsförmedlingen inte har tillräcklig kunskap om.

En möjlig väg, som Arbetsförmedlingen Kultur bör utreda, är att utforma ett valideringssystem som undersöker om de arbetssökande har de färdigheter som krävs inom kulturområdet. En annan möjlig åtgärd är att söka internationella kontakter och att Arbetsförmedlingen Kultur ökar sin kunskap om internationella utbildningar och andra länders kulturliv för att bli bättre på att bedöma utländska betyg och arbetsintyg.

3.2.3 Förhandling och förankring: Rekrytering

LOGGA IN

Rapporten *Tid för mångfald*, genomförd av Mångkulturellt Centrum 2004 på uppdrag av regeringen, visar att personer med utländsk bakgrund som är anställda på kulturinstitutioner främst arbetar på positioner utan krav på utbildning (Pripp, Plisch och Printz Werner, 2004).

Samordnaren anser att det ur ett demokratiskt perspektiv är viktigt att undanröja hinder på kulturinstitutioner som verkar exkluderande för personer med annan kulturell och etnisk bakgrund än svensk. En arbetsplats som speglar befolkningens sammansättning har bättre förutsättningar att samverka med det omgivande samhället och följa med i utvecklingen. Kulturinstitutioner och myndigheter med en personalsammansättning med olika erfarenheter, perspektiv och kunskaper förbättrar förutsättningarna för att uppnå ett kulturliv med mångfacetterade uttryck. Samordnaren använder här en bred definition av mångfald och ser att etnicitet och erfarenhet av fler kulturtraditioner ingår, men också de olika

perspektiv som olika geografisk hemvist, kön, sexuell läggning, social bakgrund och funktionalitet kan ge.

Förslag på uppdrag till de 23 myndigheter och institutioner³ som omfattas av ”förhandling och förankring”⁴

Samordnaren föreslår att de 23 myndigheter och institutioner som omfattas av ”förhandling och förankring” vid rekrytering förstärker arbetet för att arbetsplatsen i högre utsträckning ska spegla befolkningens mångfald.

Institutionerna och myndigheterna har ofta låg personalrörlighet bland de fasta tjänsterna. Flera av dem har dock ett stort antal personer anställda bland exempelvis konstnärlig, administrativ och pedagogisk personal med tidsbegränsade kontrakt, där det finns möjlighet att i större utsträckning och inom kortare tid bredda rekryteringen för att uppnå en personalsammansättning som bättre speglar samhällets mångfald.

De tidsbegränsade tjänsterna ställer alltså olika krav på utbildning och kompetens och innebär olika grader av inflytande på myndighetens och institutionens verksamhet. Några av de myndigheter och institutioner som samordnaren har samtalat med arbetar aktivt för att bredda rekryteringen vid anställning av personal, men samordnarens bedömning är att detta arbete generellt bör förstärkas.

Samordnarens förslag innebär att myndigheter och institutioner ska utveckla delar av rekryteringsprocessen som kan förbättra möjligheterna att rekrytera personer som kan tillföra fler erfarenheter, perspektiv och kunskaper till arbetsplatsen. Också vid rekrytering av praktikanter ska metoder för breddad rekrytering användas. Samordnaren vill inte föregå varje myndighets och institutions utvecklingsarbete, men det finns anledning att anta att det kommer att behöva göras en översyn av och en utveckling av kravprofiler samt en analys av om det finns behov av att annonsera på andra platser än man gör i nuläget. (Se Carlos Díaz essä ”Strategier för mångfaldsfrämjande rekryteringar eller magkänsla?” i detta betänkande för tips på fler metoder.)

³ Se i bilaga 7 vilka dessa är.

⁴ Se kap 2.1 Samordnarens erfarenheter för presentation av ”förhandling och förankring”.

Ett mångfaldsperspektiv ska även användas vid val av medlemmar till jury- och arbetsgrupper vid antagning av nya studenter vid de konstnärliga högskolorna, liksom vid val till Konstnärsnämndens arbetsgrupper som tillsammans med Bildkonstnärsfondens styrelse, som utses av regeringen, beslutar om fördelning och bidrag. Konstnärsnämnden har under Mångkulturåret 2006 arbetat medvetet för att jury- och arbetsgruppernas sammansättning ska präglas av olika perspektiv, erfarenheter och kunskaper. Samordnaren är positiv till detta och uppmuntrar ett fortsatt arbete.

En jury, arbets- eller referensgrupp präglad av mångfald ökar möjligheterna för att de olika jurymedlemmarna ser och uppskattar olika kvaliteter hos de sökande. Detta kan utmana rådande normer och i förlängningen bidra till ökad mångfald inom kulturlivet.

Förslag på uppdrag till Statens historiska museer, Statens maritima museer, samt Riksantikvarieämbetet

Samordnaren föreslår att Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer och Statens maritima museer, får i uppdrag att i samarbete med universitet och högskolor initiera ett praktikplatssystem där studenter med erfarenheter av mer än en kultur särskilt beaktas.

Som ett led i arbetet för breddad rekrytering föreslår samordnaren efter samråd med de tre myndigheterna ett utvecklat samarbete med universitet och högskolor för att uppnå större mångfald vid rekrytering. Samordnaren bedömer att de tre myndigheterna har goda möjligheter att utveckla och ta tillvara tidigare erfarenheter av samarbete med universitet och högskolor. Samarbetet kan ske med utbildningar inom ämnen med relevans för myndigheternas olika verksamheter. Uppdraget ger myndigheterna möjlighet att öka intresset kring kulturarvet för studenter med olika bakgrund, som kan tillföra perspektiv som exempelvis erfarenheter från fler än en kultur kan ge. För studenternas del innebär förslaget en bättre kontakt med arbetslivet.

Förslag på uppdrag till Beckmans designhögskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan, Operahögskolan i Stockholm och Teaterhögskolan i Stockholm

Samordnaren föreslår att Beckmans designhögskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan, Operahögskolan i Stockholm samt Teaterhögskolan i Stockholm får i uppdrag att utveckla och förstärka arbetet för att bredda rekryteringen av studenter med målet att skolan ska spegla befolkningens mångfald.

Enligt Höskoleverket har de konstnärliga skolorna färre antal studenter med arbetarbakgrund och färre studenter med utländsk bakgrund än övriga högskolor.⁵ Arbetet för breddad rekrytering ingår i de konstnärliga högskolornas uppdrag⁶, men samordnaren vill betona att detta arbete bör förstärkas. Flera av skolorna har under samtal med samordnaren uttryckt att de önskar samarbeta med andra konstnärliga högskolor med satsningar för breddad rekrytering, samordnaren är positiv till sådana initiativ. Högskolorna har olika erfarenheter av att arbeta med breddad rekrytering, och föreslås därför få individuellt anpassade uppdrag:

Beckmans designhögskola

Beckmans designhögskola har en tradition av entreprenörskap och ett nära samarbete med näringslivet. I linje med detta föreslår samordnaren att Beckmans designhögskola utvecklar ett pilotprojekt i samarbete med Röda Korset. Konkret innebär uppdraget att Beckmans designhögskola initierar ett samarbete med Röda Korsets secondhandbutik Kupan i Skärholmens centrum, en förort till Stockholm. Samarbetet berör elever i årskurs två på skolans tre utbildningsprogram, Mode, Form samt Reklam och grafisk form, vilka inom sina olika utbildningsområden ska stärka och synliggöra Kupans profil, och därmed även den egna verksamheten. Samord-

⁵ "Snäv rekrytering till de konstnärliga högskolorna", Statistik och analys, Höskoleverket 2005. Detta är Höskoleverkets senaste statistiska undersökning om studenternas bakgrund vid de konstnärliga högskolorna. Enligt Höskoleverket har skolorna sedan undersökningen genomfördes arbetat för att bredda rekryteringen. Samordnarens bedömning är att detta arbete ytterligare bör förstärkas.

⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende universitet och högskolor m.m.

naren bedömer att samarbetet med en verksamhet som Röda Korset i ett område med kulturell mångfald ger Beckmans designhögskola goda förutsättningar att presentera sig för människor med olika bakgrund. I förlängningen kan detta öka möjligheterna att bredda Beckmans designhögskolas rekryteringsbas.

Som en del av förslaget ska Beckmans designhögskola arrangera ett seminarium för andra konstnärliga högskolor om nya samarbeten med organisationer och verksamheter, med utgångspunkt i erfarenheterna från samarbetet med Röda Korset.

Danshögskolan

Samordnaren föreslår att Danshögskolan förstärker det uppsökande arbete som Danshögskolan redan idag bedriver med att presentera sin verksamhet för rektorer och ledningsgrupper på högstadie- och gymnasieskolor. Syftet är att i högre utsträckning synliggöra Danshögskolan som ett möjligt val av högre utbildning. (Se också avsnittet om Danshögskolan under rubriken 4.1.3 Kompetensutveckling.)

Dramatiska institutet och Teaterhögskolan i Stockholm

De två skolorna har under samtal med samordnaren betonat vikten av insatser för breddad rekrytering. Samordnaren föreslår att Dramatiska institutet och Teaterhögskolan i Stockholm får uppdrag att förstärka och utveckla arbetet för breddad rekrytering och att de under hösten konkretiserar hur uppdraget ska utföras.

Konstfack

Uppdraget innebär att Konstfack utvecklar sitt samarbete med förberedande skolor inom konst och design, för att tillsammans med dessa presentera sina verksamheter på högstadie- och gymnasieskolor i områden där man inte tidigare gjort detta. Syftet är att presentera verksamheten för ungdomar med olika erfarenheter och bakgrund.

Kungliga Musikhögskolan

För att bredda juryns rekryteringsunderlag samarbetar Kungliga Musikhögskolan idag med grund- och gymnasieutbildningar i olika kommuner och informerar om verksamheten. Samordnaren är positiv till samarbeten av dessa slag, men föreslår också att Kungliga Musikhögskolan i arbetet för breddad rekrytering utformar alternativa programstrukturer, som ett komplement till de fleråriga grundutbildningarna. Kortare kurser kan vara attraktivt för många som idag inte vill satsa på en traditionell flerårig utbildning men ändå söker kvalificerad kunskap. Uppdraget innebär också att Kungliga Musikhögskolan marknadsför kursutbudet i sammanhang där skolan inte tidigare presenterat sin verksamhet.

Operahögskolan

Samordnaren föreslår att Operahögskolan utvecklar det arbete man idag bedriver med att presentera sin verksamhet för barn och ungdomar som åldersmässigt har möjlighet att utveckla sig musikaliskt till den höga nivå som antagningsproven på Operahögskolan kräver. Samordnarens förslag innebär att Operahögskolan förlägger delar av utbildningen till grundskolor där man tidigare inte har presenterat sin verksamhet. Dessa delar ska införas i ordinarie kursplan för studenter i årskurs två. Samordnaren ser gärna att undervisningen även presenteras för klasser som inte har musikinriktning. Syftet är att väcka intresse för och göra operakonsten begriplig även för barn som tidigare inte varit i kontakt med konstarten. Förslaget sträcker sig över en treårsperiod varefter en utvärdering får visa om arbetet bör vidareutvecklas.

3.2.4 Förhandling och förankring: Synliggöra verksamheten och nå nya utövare och besökare

LOGGA IN

Förslag på uppdrag till Riksteatern

Samordnaren föreslår att Riksteatern får i uppdrag att utveckla en webbplats för unga teaterintresserade. Syftet är att hjälpa unga att utvecklas inom teaterkonstens olika delar. Webbplatsen ska erbjuda metoder och professionell vägledning inom teaterproduktion.

Samordnarens förslag innebär en möjlighet för svenskt teaterliv att hitta och utveckla talanger inom teaterkonsten. Målet är att stärka unga teaterintresserades roll och möjlighet inom svensk teaterkonst och förbättra möjligheterna för att synliggöra fler perspektiv och berättelser. Webbplatsen ska vara ett forum där unga teater-skapare kan diskutera texter och egna produktioner. Webbplatsen ska också vara en mötesplats där företrädare för landets teaterinstitutioner kan upptäcka och knyta kontakt med morgondagens teatertalanger. Landets institutioner ska bidra med kompetens och mentorskap för stöd och utveckling av unga kreatörer med ambition att skapa sina berättelser för scenen. Webbplatsen blir även en nyhetsplats med möjligheter att få information om produktioner och utbildningar. Genom god marknadsföring ska webbplatsen bli ett forum för unga talanger som kan tillföra olika perspektiv, erfarenheter och kunskaper till teaterlivet i Sverige. Förslagets förlaga är webbplatsen Dvoted, en webbplats för unga filmskapare i ett samarbete mellan Svenska filminstitutet, föreningen Norden, Det danske filminstitut, Norsk film institutt, Icelandic filmcentre och the Finnish film Foundation⁷.

⁷ www.dvoted.net

Förslag på uppdrag till Stiftelsen Svenska rikskonserter

Samordnaren föreslår att Stiftelsen Svenska rikskonserter får i uppdrag att vidareutveckla verksamheten med syfte att nå fler och, för Svenska rikskonserter, nya musiker.

Uppdraget är en konkretisering av det mål Stiftelsen Svenska Rikskonserter har genom regleringsbrevet, det vill säga att främja det unga musiklivet genom ett kvalitativt musikutbud, samverkansprojekt och utvecklingsarbete⁸.

Stiftelsen Svenska rikskonserter arbetar efter en genreindelning bestående av bland annat jazz, kammarmusik, folk- och världsmusik, kör, nutida musik samt orkester. Inom jazzgenren har man utvecklat konceptet ”Jazz i Sverige”⁹. Uppdraget att intensifiera arbetet för att nå fler och nya musiker är omfattande och kräver långsiktiga strategier. Som en del av arbetet föreslår samordnaren att Stiftelsen Svenska Rikskonserter överför konceptet ”Jazz i Sverige” till folk- och världsmusikgenren som del av Rikskonserters ordinarie verksamhet. Företrädare för musiklivets parter utgör bedömningskommitté, som utser en ensemble som kommer att sättas in i Rikskonserters ordinarie verksamhet. Liknande projekt finns också inom körområdet under rubriken ”Årets kör”. Samordnaren föreslår att en jury avseende utmärkelsen för folk- och världsmusikområdet, förutom av Svenska rikskonserter, representeras av företrädare för olika delar av området.

Förslag på uppdrag till Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde

Samordnaren föreslår att Nationalmuseum förstärker och vidareutvecklar verksamheten för barn och unga, med syfte att presentera verksamheten för en ny publik med olika kulturella bakgrunder.

⁸ Mål, återrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2007 avseende Stiftelsen Svenska rikskonserter.

⁹ Ett samarbete mellan institutioner inom området, hittills SAMI, Stim/svensk musik, P2 och Rikskonserter samt fristående utövare.

Uppdraget är en konkretisering av nuvarande mål att utveckla den pedagogiska verksamheten i samarbete med bland annat skola, universitet, högskola samt andra kulturinstitutioner¹⁰.

Nationalmuseum genomför regelbundet omfattande publikundersökningar.¹¹ Tack vare undersökningarnas redovisning av besökarnas bostadsort samt härkomst har Nationalmuseum ett omfattande underlag för kommande informations- och marknadsföringsinsatser för att presentera verksamheten för en ny publik. Samordnarens förslag innebär att Nationalmuseum, med utgångspunkt i senast genomförda publikundersökning, söker kontakt med barn och unga från områden där en relativt låg andel av de boende besöker Nationalmuseum¹².

Förslag på uppdrag till Kungliga Dramatiska Teatern

Samordnaren föreslår att Kungliga Dramatiska Teatern förstärker regionala och lokala samarbeten.

Uppdraget ska förstärka Dramatens nationella verksamhet och bidra till att ge Dramaten en ny och bredare publik.

¹⁰ Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde.

¹¹ Undersökningarna visar exempelvis besökarnas ålder, kön, bostadsort, sysselsättning, födelseland och härkomst, Nationalmuseum, Sammanställning över demografisk bakgrund bland besökarna på museet under 2005-2006.

¹² Publikundersökningen riktade sig till samtliga besökare över 14 år, men samordnaren bedömer att underlaget, tillsammans med uppgifter om vilka skolor som oftast besöker museet, ger Nationalmuseum förutsättningar att vidareutveckla arbetet riktat mot barn och unga. En detaljerad redovisning visar besökarnas boende ort, redovisat efter postnummer, samt härkomst, vilket visar att en övervägande majoritet av besökarna är födda i Sverige och har föräldrar som båda är födda i Sverige.

4 Nya metoder och modeller för svenskt kulturliv

4.1 Ställ högre krav på metodutveckling

4.1.1 Metodutveckling på Statens kulturråd

Samordnaren föreslår att Statens kulturråd även i fortsättningen ska ha ett nationellt samordningsansvar för arbetet med mångfald inom kultursektorn. Samordnaren föreslår vidare att detta arbete förstärks genom att:

- skapa en förstärkt funktion på Statens kulturråd som samordnar, driver på och för dialog om mångfaldsfrågor med såväl bidragstagare som andra institutioner inom kultursektorn.
- Statens kulturråd tillsätter en referensgrupp för mångfaldsfrågor. Referensgruppen ska bestå av aktörer, forskare och experter inom fältet, enligt den modell som Stiftelsen Framtidens kultur har utvecklat med ad hoc-grupper. Medlemmarna i referensgruppen får sitta i högst två år.
- den förstärkta mångfaldsfunktionen får i uppdrag att anordna nätverksträffar för organisationer som fått bidrag för kulturpolitisk utveckling och institutioner som fått utvecklingsbidrag. Till nätverksträffarna inbjuds även referensgruppen för mångfaldsfrågor.
- Statens kulturråd beaktar ett mångfaldsperspektiv vid rekrytering till samtliga referensgrupper.
- regeringen ger i uppdrag till tre fria aktörer inom mångfaldsområdet att, i form av pilotprojekt, bedriva metod-

utvecklingsarbete och återföra kunskap och erfarenheter till Statens kulturråd genom kontinuerlig dialog.

Samordnaren anser att Statens kulturråd fortsatt bör ha ett nationellt samordningsansvar för arbetet med att öka mångfalden i kulturlivet och att detta uppdrag bör skärpas. Det saknas fortfarande en nationell proaktiv aktör i arbetet med att stärka den kulturella mångfalden. Det metodutvecklingsarbete som sker på Statens kulturråd, med nya redovisningsblanketter som kan leda till bättre uppföljning och konkretare frågor i ansökningsblanketterna, är bra och bör utvecklas vidare. Men samordnaren menar att Statens kulturråd behöver bli bättre på att bedöma och följa upp arbetet för att stärka den kulturella mångfalden. Därför föreslår samordnaren att Statens kulturråd skapar en förstärkt funktion som samordnar, driver på och för dialog om mångfaldsfrågor med såväl bidragstagare som andra institutioner inom kultursektorn och tillsätter en referensgrupp för mångfaldsfrågor.

Referensgruppen ska vara med i bedömningen av bidrag till kulturpolitiska projekt och utvecklingsprojekt för regionala institutioner. Den ska utformas enligt den modell med ad hoc-grupper som utvecklats på stiftelsen Framtidens kultur. Aktörer, forskare och experter inom mångfaldsområdet väljs in i referensgruppen på två år. Medlemmarna i referensgruppen får inte söka projektmedel ur potten "Mångfald är framtiden" (se vidare under rubriken "Släpp in fler aktörer") samtidigt som de själva sitter i referensgruppen.

För att vidga kretsen som bedömer ansökningar på Statens kulturråd och förstärka arbetet med att integrera mångfaldsperspektivet i hela bidragsgivningen föreslår samordnaren att Statens kulturråd beaktar ett mångfaldsperspektiv vid rekrytering till samtliga referensgrupper.

Samordnaren anser att arbetet med att utvärdera projekt, skapa nya nätverk och utveckla metoder för mångfaldsarbete behöver förstärkas. Därför föreslår samordnaren att Statens kulturråd anordnar nätverksträffar för organisationer som fått bidrag för kulturpolitisk utveckling och institutioner som fått utvecklingsbidrag med fokus på mångfaldsarbete, enligt samma modell som de nätverksträffar som Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 anordnade för de aktörer som fått del av det tillfälliga stödet på 3 miljoner kronor som fanns under Mångkulturåret 2006, och

fördelades av Statens kulturråd. Till nätverksträffarna inbjuds även referensgruppen för mångfaldsfrågor.

Det behövs fortsatt utveckling av metoder för att arbeta med kulturell mångfald. Statens kulturråd har inte förmått driva på metodutvecklingen. Det finns ett antal fria aktörer som är i framkant i arbetet för mångfald och interkulturell dialog. Samordnaren anser att dessa bör fungera som en utvecklingsresurs för Statens kulturråd och kulturlivet i övrigt. Delar av metodutvecklingsarbetet bör, som pilotprojekt under de närmaste åren, bedrivas utanför Statens kulturråd av fria aktörer.

I viss mån sker ett arbete med att utveckla metoder redan av de organisationer som erhåller stöd för kulturell mångfald och interkulturell dialog. Genom nätverksträffarna förstärks återkopplingen till Statens kulturråd så att kunskapen och erfarenheten från de fria aktörerna även kommer Statens kulturråd till del. Samordnaren föreslår, utöver det utvecklingsarbete som sker på initiativ av de fria aktörer som arbetar med kulturell mångfald och interkulturell dialog, att regeringen ger tre av dessa fria aktörer specifika metodutvecklingsuppdrag. Två av pilotprojekten beskrivs nedan: uppdraget till organisationen MOI, Mångfald och inflytande att utveckla ett nätverk för kulturell mångfald för organisationer och individer inom kulturektorn samt uppdraget till Mångkulturellt centrum (MKC) i Botkyrka att samordna utbildningsinsatser för att öka förståelsen för och kunskaperna om mångfald i kulturlivet med inriktning mot offentligt finansierad kulturverksamhet och det fria kulturlivet. Det tredje pilotprojektet beskrivs i kapitel fem: uppdraget till produktionsgruppen Intercult att driva ett europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog.

BILD IN STATENS KULTURRÅD**Nätverk för organisationer och individer inom kultursektorn**

Samordnaren föreslår att organisationen MOI, Mångfald och inflytande, får i uppdrag av regeringen att, som ett pilotprojekt, utveckla ett nätverk för kulturell mångfald för organisationer och individer inom kultursektorn. Pilotprojektet får en budget på 400 000 kronor per år och finansieras med medel från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt i vårbudgeten 2007 till etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog.

Samordnaren anser att det behövs ett aktivt nätverk i Sverige som kan ta tillvara den kompetens som finns inom kultursektorn när det gäller arbete för kulturell mångfald och sprida den inom kultursektorn samt stärka arbetet med att implementera kompetensen i hela organisationerna. Nätverket bör ha nära kontakt med Statens kulturråd men samordnaren menar att nätverket bör, som ett pilotprojekt, utvecklas av en fristående aktör.

Organisationen MOI har fått så kallade ”fröpengar” från Stiftelsen Framtidens kultur för att göra en förstudie till ett nätverk för kulturell mångfald för organisationer inom kultursektorn liknande Netwerk CS i Rotterdam. Nätverkets syfte är att utveckla och sprida metoder för arbetet med kulturell mångfald och inter-

kulturell dialog. Det ska samla aktörer som arbetar lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. Nätverket är i första hand webbaserat men det bör även söka finansiering för att anordna möten och seminarier.

Samordnaren anser att MOI har goda förutsättningar för att skapa ett sådant nätverk och föreslår därför att MOI får i uppdrag av regeringen att, som ett pilotprojekt, fortsätta arbetet med att utveckla nätverket. MOI ska föra en dialog med Statens kulturråd om lärdomar och erfarenheter. Pilotprojektet inleds 2008 och pågår i minst tre år. Under det tredje året görs en utvärdering av insatserna. I den utvärderingen ska även ingå en utvärdering av modellen att låta aktörer utanför Statens kulturråd utveckla det kulturpolitiska arbetet.

Uppdrag till Mångkulturellt centrum att samordna utbildningsinsatser kring mångfald i kulturlivet

Samordnaren föreslår att Mångkulturellt centrum (MKC) i Botkyrka får i uppdrag av regeringen att, som ett pilotprojekt, samordna utbildningsinsatser för att öka förståelsen för och kunskaperna om mångfald i kulturlivet med inriktning mot offentligt finansierad kulturverksamhet. Pilotprojektet får en budget på 800 000 kronor årligen under perioden 2008–2010. Det finansieras med medel från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt för etnisk och kulturell mångfald samt interkulturell dialog i vårbudgeten 2007.

Mångkulturellt centrum (MKC) är beläget i Fittja i Botkyrka kommun utanför Stockholm och bildades 1987 som en kommunal stiftelse. Verksamheten är uppbyggd kring visionen om ett samhälle där mångfalden reflekteras i den nationella självbilden, där migrationsrelaterade fenomen ingår som en självklar del i det svenska kulturarvet, och där ingen människa behöver ge avkall på sin egen kultur och identitet för att vinna delaktighet.

Mångkulturellt centrumets verksamhetsidé är att vara ett forum och en mötesplats för olika estetiska uttryck, forskning och kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring migration och social och kulturell mångfald. Under senare år har centret med utgångspunkt från lokalsamhället Fittja etablerat en infrastruktur i liten skala för att

arbeta med kunskap och inspiration kring frågor som fokuserar på etnisk och kulturell mångfald, begrepp inom fältet och migrationsrelaterade aspekter relevanta för kulturområdet.

På Mångkulturellt centrum bedrivs forsknings-, utbildnings- och dokumentationsverksamhet bland annat genom externa uppdrag från myndigheter, landsting, kommuner, organisationer och andra aktörer kring bland annat integration och mångfald, kultur, natur, arbetsmarknad och storstadsfrågor. Mångkulturellt centrum är också samordnare av Samdoks (de svenska kulturhistoriska museernas sammanslutning för samtidsinriktad insamling, dokumentation och forskning) kulturmötesgrupp i vilken under 2006 följande museer deltog: Kulturen i Lund, Nordiska museet, Världskulturmuseet i Göteborg, Örebro länsmuseum, Upplands länsmuseum, Sörmlands länsmuseum, Jämtlands länsmuseum, Ajtté, Malmö museer och Norrköpings Stadsmuseum. På centret finns en utställningshall, galleri, bibliotek, programverksamhet, kulturpedagogisk verkstad, butik, café, förlagsverksamhet, hörsal samt konferens- och mötesfaciliteter. Mångkulturellt centrum får ekonomiskt stöd från Statens kulturråd, Botkyrka kommun och Stockholms läns landsting.

Det uppdrag, som samordnaren föreslår att Mångkulturellt centrum får, är ett pilotprojekt som går ut på att genom beprövade metoder, modeller och arbetssätt samordna utbildningsinsatser kring mångfald i kulturlivet med inriktning mot offentligt finansierad kulturverksamhet och det fria kulturlivet. Samordnaren gör bedömningen att Mångkulturellt centrum, med 20 års samlad erfarenhet av kunskapsutbyte kring frågor om migration, integration och mångfald, har goda förutsättningar att utifrån såväl ett teoretiskt som ett praktiskt perspektiv bidra till en ökad kunskapsnivå och genom konkreta exempel inspirera fler aktörer att utveckla sitt mångfaldsarbete. Det kan exempelvis handla om att anordna konferenser, seminarier, workshops, etcetera och skraddarsy utbildningsinsatser specifikt för enskilda myndigheter och institutioner inom kultur- och utbildningsområdet, att skapa långsiktiga nätverkssamarbeten, samt att genom kartläggning och analys följa utvecklingen inom området.

Samordnaren menar att en viktig roll för Mångkulturellt centrum även bör vara att utveckla befintliga metoder, nätverk och kunskapsstöd inom området och fungera som ett nationellt kunskaps- och resurscentrum för frågor med särskild inriktning mot etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Centrets arbete bör

inriktas mot såväl det institutionella som det fria kulturlivet. Mångkulturellt centrum ska, inom ramen för ovan nämnda uppdrag, föra en dialog med och återföra lärdomar och erfarenheter till Statens kulturråd.

Samordnaren vill särskilt betona att det, för att skapa en förändring av kulturlivet i riktning mot ökad mångfald, krävs ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att pröva nya metoder och arbetsätt. Med utgångspunkt från detta föreslår därför samordnaren att Mångkulturellt centrum för ovan nämnda uppdrag av regeringen erhåller 800 000 kronor årligen under perioden 2008–2010. Pilotprojektet inleds 2008 och pågår i minst tre år. Under det tredje året görs en utvärdering av insatserna. I den utvärderingen ska även ingå en utvärdering av modellen att låta aktörer utanför Statens kulturråd utveckla det kulturpolitiska arbetet.

4.1.2 Förslag till fördjupad utbildning i mångfaldsfrågor för chefer, anställda och ledamöter i styrelser, arbets-, referens- och jurygrupper

Samordnaren föreslår att ett fördjupat utbildningsprogram om mångfaldsfrågor skapas för chefer och anställda inom kultur- och utbildningsområdet. Varje myndighet och institution ska, med utgångspunkt från sitt specifika uppdrag, skraddarsy ett eget utbildningsprogram för ökad mångfald. Mångfaldsfrågor ska vara ett obligatoriskt inslag i introduktionen av nya anställda och ledamöter i styrelser och arbets-, referens- och jurygrupper.

Ett mångkulturellt samhälle och ett allt mer internationaliserat kulturliv förutsätter interkulturell kompetens och en förmåga att förstå kulturlivets och samhällets förändring i riktning mot en ökad mångfald.

Det är samordnarens uppfattning att kunskapsnivån om frågor som har med etnisk och kulturell mångfald att göra hos chefer, anställda och ledamöter i styrelser, arbets-, referens- och jurygrupper på myndigheter och institutioner inom kultur- och utbildningsområdet behöver förstärkas. Samordnaren gör därför bedömningen att mångfaldsfrågor borde få en mer framträdande roll i samband med till exempel den introduktion och kompetensutveckling för nya och befintliga styrelseledamöter som redan finns idag i form av myndighetsintroduktion, styrelseprogram, introduktionsutbildning och styrelseseminarium. Samordnaren gör också bedömningen att ett fördjupat utbildningsprogram

om mångfaldsfrågor bör skapas för chefer och anställda inom kultur- och utbildningsområdet. Ett sådant program skulle till exempel kunna bestå av att bjuda in externa föreläsare med såväl teoretiska som praktiska kunskaper inom mångfaldsområdet specifikt kopplade till myndighetens eller institutionens ansvars- och verksamhetsområde, att bjuda in företrädare för andra verksamheter, såväl från det institutionaliserade som det fria kulturlivet och näringslivet, som kan delge sina erfarenheter och exempel på metoder, modeller och analysverktyg som de har använt sig av i sitt arbete, eller att genom studiebesök och studieresor såväl i Sverige som utomlands på plats ta del av konkreta exempel på hur andra arbetar med mångfald i sina verksamheter. Det är vidare samordnarens uppfattning att varje myndighet och institution, med utgångspunkt från sitt specifika uppdrag, själv måste skraddarsy ett eget utbildningsprogram för ökad mångfald, men att det bör vara ett obligatoriskt inslag i samband med introduktionen av nya anställda och ledamöter, i första hand på chefsbefattningar.

4.1.3 Förhandling och förankring: Kompetensutveckling

LOGGA IN

För att uppnå ett övergripande förändringsarbete för att öka mångfalden inom en arbetsplats eller skola, finns det anledning att stärka medarbetares eller studenter kompetens i att kunna utmana samhällets normer och maktstrukturer kopplade till exempelvis etnicitet och kultur.

Det kan även finnas behov av att ge personal och studenter kunskap om aktuell forskning ur ett mångfaldsperspektiv. Uppdragets syfte är att stärka kompetensen och förbättra möjligheterna hos studenter och personal att betrakta det invanda ur nya perspektiv vilket kan innebära en vidareutveckling av verksamheten. Samordnaren använder en bred definition av mångfald och ser att etnicitet och erfarenhet av fler kulturer ingår, med också de olika perspektiv som olika geografisk hemvist, kön, sexuell läggning, social bakgrund och funktionalitet kan ge.

Förslag på uppdrag till Beckmans designhögskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Teaterhögskolan i Stockholm, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan och Operahögskolan.

Samordnaren föreslår att Beckmans designhögskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Teaterhögskolan i Stockholm, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan, och Operahögskolan får i uppdrag att integrera ett mångfaldsperspektiv i utbildningen med målet att ge de studerande verktyg att analysera och utmana normer och maktstrukturer som är kopplade till kultur och etnicitet såväl i konstnärliga arbetsprocesser som konstnärlig gestaltning.

Förslaget innebär att ett mångfaldsperspektiv förstärks genom teoretiska inslag i de konstnärliga utbildningarna.

De konstnärliga högskolorna bedriver olika verksamheter och har kommit olika långt i arbetet med att utmana de utbredda normer och maktrelationer som är kopplade till etnicitet och kultur.

För de olika skolorna innebär förslaget följande:

Danshögskolan

Samordnaren bedömer att den snäva rekryteringen till Danshögskolan ur etniskt, kulturellt och könsmässigt hänseende beror på tidigare faktorer i studenternas utbildningsgång. Eleverna på gymnasieprogrammen med dansinriktning består till största delen av etniskt svenska flickor. För att bredda rekryteringen till Danshögskolan är det nödvändigt att bredda rekryteringen till gymnasieprogrammen med dansinriktning. Insatser för breddad rekrytering innebär troligtvis en breddad syn på danskonsten. Genom att förmedla en variation av uttryck och förebilder bedömer samordnaren att Danshögskolan kan ge de bästa förutsättningarna för att elever med olika bakgrund i högre utsträckning söker sig till utbildningar i dans. Uppdraget innebär att analysera samhällets maktstrukturer och normer och ge blivande danspedagoger, dansare, nycirkusaktörer, koreografer och dansterapeuter verktyg att utmana dessa i relation till sitt ämnesområde. Uppdraget innebär att Danshögskolan initierar ett utvecklingsarbete för att förstärka studenternas

kompetens i konstnärliga och metodiska färdigheter ur ett mångfaldsperspektiv.

Beckmans designhögskola, Dramatiska institutet, Konstfack, Operahögskolan i Stockholm samt Teaterhögskolan i Stockholm

Uppdraget innebär att skolorna ska introducera de studerande i ett urval av de teoribildningar som diskuterar föreställningar om identitet och normalitet utifrån begrepp som kön/genus, sexualitet, etnicitet, kultur, social bakgrund och funktionalitet samt hur dessa kategorier samverkar. Syftet är att ge de studerande verktyg att analysera och utmana normer och maktstrukturer kopplade till exempelvis etnicitet och kultur i relation till studenternas verksamhetsområden. Några av skolorna har under samtal med samordnaren uttryckt önskan att utforma kursen i samarbete med någon av de övriga konstnärliga högskolorna, vilket samordnaren är positiv till.

På Konstfack gavs hösten 2006 introduktionskursen "Normalitet" för studenter på institutionen för konst, med utgångspunkt i ovanstående frågor. Kursen innefattade seminarier där teoribildningarna tillämpades på samhället såväl som konstvärlden. Samordnaren är positiv till detta arbete och föreslår att Konstfack initierar en vidareutveckling av kursen med målsättningen att samtliga studenter ska få gå en teoretisk introduktionskurs utifrån ett mångfaldsperspektiv.

Kungliga Musikhögskolan

Förslaget innebär att Kungliga Musikhögskolan initierar en teoretisk introduktionskurs för studenter på lärarutbildningen i musik. Syftet är att utveckla musikens roll i skolan som redskap för att uppnå en fördjupad interkulturell dialog. Uppdraget innebär också att Kungliga Musikhögskolan undersöker förutsättningarna för och sedan genomför en teoretisk kurs för de konstnärliga utbildningarna vid Kungliga Musikhögskolan om samhällets maktrelationer och normer kopplade till kultur och etnicitet med syfte att ge studenterna verktyg att utmana dessa. Efter samråd med Kungliga Musikhögskolan föreslår samordnaren att kursen utformas i sam-

arbete med Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet, som har erfarenhet av liknande arbete.

Förslag på uppdrag till Stiftelsen Nordiska museet

Samordnaren föreslår att Stiftelsen Nordiska museet får i uppdrag att initiera fortbildning för personalen ur ett mångfaldsperspektiv med syfte att öka kunskapen om aktuell kulturhistorisk forskning och den kulturpolitiska utvecklingen såväl nationellt som internationellt.

Uppdraget innebär att Stiftelsen Nordiska museet förstärker ett interkulturellt perspektiv i verksamheten i samarbete med forskare vid universitet och högskolor.

Förslag på uppdrag till Riksantikvarieämbetet

Samordnaren föreslår att Riksantikvarieämbetet genom kompetensutveckling ger personalen verktyg att analysera och utmana rådande normer och maktstrukturer kopplade till kultur och etnicitet med syfte att synliggöra fler perspektiv i kulturarvet.

Förslag på uppdrag till Kungliga Dramatiska Teatern och Kungliga Operan

Samordnaren föreslår att Kungliga Dramatiska Teatern och Kungliga Operan får i uppdrag att förstärka ett kompetenshöjande utvecklingsarbete för personalen med syfte att fördjupa ett mångfaldsperspektiv inom teaterns tekniska, administrativa och konstnärliga delar.

Uppdraget innebär att ett aktivt arbete för ökad mångfald förankras inom institutionernas olika enheter. En stor del av Sveriges befolkning har erfarenhet från fler än en kultur, och genom att tillvarata dessa erfarenheter och utmana rådande normer finns det goda möjligheter att utveckla svensk scenkonst.

Förslag på uppdrag till Riksantikvarieämbetet

Samordnaren föreslår att Riksantikvarieämbetet integrerar ett mångfaldsperspektiv i samarbetet med centrala myndigheter, organisationer och institutioner på regional och lokal nivå inom kulturarvsområdet.

Riksantikvarieämbetet ska vara samlande och pådrivande i kulturmiljöarbetet och arbeta för att utveckla samspelet mellan den statliga kulturmiljöorganisationen, kommuner, de regionala museerna och de centrala kulturarvsorganisationerna. Samordnarens förslag innebär att Riksantikvarieämbetet i samarbetet integrerar ett mångfaldsperspektiv i högre utsträckning i de olika frågeställningar och arbetsområden som här behandlas. Syftet är att synliggöra fler perspektiv i arbetet med kulturarv och kulturmiljöer på regional och lokal nivå.

4.1.4 Förhandling och förankring: Organisationsutveckling

LOGGA IN

Uppdragen ska ge institutionerna och myndigheterna möjlighet att utveckla sin verksamhet för att genom nya metoder och perspektiv integrera ett förstärkt mångfaldsperspektiv.

Förslag på uppdrag till Kungliga Konsthögskolan

Samordnaren föreslår att Kungliga Konsthögskolan får uppdrag att förstärka ett mångfaldsperspektiv i verksamheten.

Samordnaren ser att Kungliga Konsthögskolans utomeuropeiska samarbeten som intressanta och rekommenderar att skolan fördjupar dessa. Samordnaren rekommenderar även att skolan förstärker insatser för breddad rekrytering samt integrerar ett mångfaldsperspektiv i undervisningen.

Förslag på uppdrag till Kungliga Dramatiska Teatern

Samordnaren föreslår att Kungliga Dramatiska teatern får i uppdrag att förstärka arbetet med att synliggöra nyskriven dramatik som speglar mångfalden i dagens svenska samhälle.

Kungliga Dramatiska teatern har i sitt regleringsbrev i uppdrag att stödja nyskapande svensk teaterkonst genom att beställa och framföra nyskriven svensk dramatik.¹

Kungliga Dramatiska Teatern arbetar med detta, men samordnaren bedömer att arbetet kan förstärkas. Kungliga Dramatiska teatern har genom den samlade kompetens som finns på teatern goda möjligheter att i högre utsträckning främja nyskriven dramatik. Samordnaren ser gärna att Kungliga Dramatiska Teatern inom uppdraget arrangerar readings av nyskrivna verk och aktivt söker efter nya dramatiker. Samordnaren menar att projektet ”Nya Pjäser – Nya världar” (läs mer i avsnittet Goda exempel) kan ses som ett gott exempel på hur teatrar kan arbeta för att finna nya dramatiker och rekommenderar Kungliga Dramatiska Teatern att inspireras av det arbete som projektet inneburit.

Samordnaren bedömer att förslaget har möjlighet att bidra till förnyelse och konstnärlig utveckling på Dramaten. Detta kan i förlängningen ge Kungliga Dramatiska Teatern en ny och bredare publik.

Förslag på uppdrag till Kungliga Operan

Samordnaren föreslår att Kungliga Operan får i uppdrag att initiera en seminarieserie under rubriken ”Operan och framtiden” med syfte att diskutera operans ställning och möjligheter i dagens samhälle som präglas av kulturell mångfald, med syfte att stärka ett interkulturellt perspektiv i verksamheten.

Förslaget innebär att Kungliga Operan under en femårsperiod arrangerar en seminarieserie för personal på Kungliga Operan, lärare och personal inom kultursektorn på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Syftet är att Kungliga Operan ska utveckla

¹ Mål, återrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2007 avseende Kungliga Dramatiska Teatern AB.

ett närmare samspel med samhället för att bli en än mer angelägen plats för fler människor med olika bakgrund och erfarenheter.

Förslag på uppdrag till Statens konstråd

Samordnaren föreslår att Statens konstråd får uppdrag att integrera portfoliovisningar i den ordinarie verksamheten.

Som en del av uppdraget att medverka i Mångkulturåret 2006 arrangerade Statens Konstråd portfoliovisningar under rubriken "Vi söker konst som vi inte fanns". Syftet var att få nya konstnärer inlagda i Statens konstråds arkiv, vilket ger dem möjlighet att få uppdrag av Statens konstråd. Samordnaren ser Statens konstråds projekt som ett gott exempel på hur en institution kan arbeta för att hitta för institutionen nya konstnärer som kan få möjlighet att anlitas. (Läs mer i avsnittet Goda exempel.) Samordnaren anser att det finns ett stort intresse på myndigheten för satsningen men för att säkerställa dess kontinuitet föreslår samordnaren att Statens konstråd ges i uppdrag att integrera portfoliovisningarna i ordinarie verksamhet. Samordnaren föreslår att Statens konstråd årligen arrangerar portfoliovisningar på olika orter runt om i landet. Uppdraget är begränsat till fem år, varefter en utvärdering får bestämma om satsningen ska fortsätta.

Förslag på uppdrag till Statens maritima museer

Samordnaren föreslår att Statens maritima museer får i uppdrag att initiera ett pedagogiskt samarbete med en grundskola i ett område i Stockholm där man tidigare inte presenterat museets verksamhet.

Myndigheten Statens maritima museer består av Vasamuseet och Sjöhistoriska museet i Stockholm samt Marinmuseum i Karlskrona.

Marinmuseum har utvecklat ett pedagogiskt samarbete med en av grundskolorna i kommunen, Sunnadalskolan. Samordnaren bedömer att detta är ett gott exempel på hur museer kan samarbeta med skolor för att synliggöra verksamheten för nya besökare (läs mer under avsnittet Goda exempel). Med anledning av detta före-

slår nu samordnaren att myndigheten utvecklar ett liknande samarbete mellan Sjöhistoriska museet och en grundskola i en del av Stockholm där museet tidigare i låg utsträckning presenterat sin verksamhet.

I Marinmuseums samarbete med Sunnadalskolan utgår pedagogiken från skolans behov av att uppnå sina mål med undervisningen, inte från museets behov av att förmedla kunskap. För museet har samarbetet inneburit att man kunnat utveckla pedagogiska metoder och nå nya besökare. Marinmuseums samarbete med Sunnadalskolan utgör modell för förslaget för Sjöhistoriska museet, men konceptet kan vidareutvecklas vid val av pedagogiska metoder och annan verksamhet, som beslutas i samråd mellan Sjöhistoriska museet och den skola museet väljer att arbeta med. Samordnaren bedömer att förslaget kan förstärka myndighetens mål att förmedla kunskap om och upplevelser av kulturarvet till fler och nya besökare.

I uppdraget ingår också att Marinmuseum och Sjöhistoriska museet i samarbete med berörda skolor arrangerar seminarier där arbetsmodellen presenteras för pedagoger och chefer på andra museer samt för lärare på grundskolor.

Förslag på uppdrag till Statens historiska museer

Samordnaren föreslår att Statens historiska museer får i uppdrag att vidareutveckla pågående arbete med publikundersökningar, i syfte att förbättra möjligheterna att ytterligare utveckla myndighetens verksamhet utifrån en fördjupad kunskap om myndighetens publik.

Statens historiska museer har ett väl utvecklat system för att samla in och sammanställa uppgifter om besökarnas bakgrund, såsom kön, ålder, geografisk hemvist, bostadsort, utbildningsbakgrund och kulturell bakgrund, med mera. Därutöver insamlas och sammanställs regelbundet uppgifter om hur publiken upplever och betygsätter sitt besök, såväl avseende helhetsintrycket av besöket som vad gäller enskilda delar, såsom utställningar, programaktiviteter, service och bemötande.

Statens historiska museer har i överläggningar med samordnaren framhållit att detta material, genom fördjupade sammanställningar

och analyser, sannolikt kan vidareutvecklas för att ge ökad kunskap och insikt om hur olika grupper av besökare använder museet och hur de värderar sina besök. En sådan analys kan bland annat genomföras avseende utbildningsbakgrund och/eller bostadsort. Samordnaren finner att det är angeläget att ett sådant utvecklingsarbete prövas och föreslår därför att Statens historiska museer ges i uppdrag genomföra detta.

Förslag på uppdrag till Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde

Samordnaren föreslår att Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde får uppdrag att vidareutveckla den pedagogiska verksamheten med syfte att synliggöra nya perspektiv i konsten och konstens roll i en interkulturell dialog.

I samband med Mångkulturåret 2006 förstärktes ett internationellt perspektiv i visningsverksamheten och den pedagogiska verksamheten på Nationalmuseum. Kontakter med andra länder och internationella influenser i konsthistorien framhölls. Uppdraget innebär att Nationalmuseum vidareutvecklar detta arbete med syfte att synliggöra konsthistoriens interkulturella perspektiv. De internationella kontakterna har haft stor betydelse i konsthistorien och genom att visa på detta tydliggörs paralleller till dagens samhällsutveckling, där Sverige nu som då är del av ett internationellt sammanhang.

Förslag på uppdrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet

Samordnaren föreslår att Stiftelsen Svenska Filminstitutet får i uppdrag att bedriva verksamhet för att öka mångfalden inom stiftelsens samtliga verksamhetsområden och avdelningar.

Uppdraget innebär att Svenska Filminstitutet ger samtliga avdelningar i uppdrag att planera och genomföra ett konkret projekt eller vidareutveckling av nuvarande arbete, som bidrar till att öka mångfalden inom respektive avdelning.

Respektive avdelning ansvarar för idé, planering och genomförande, men projekten återrapporteras i ledningsgruppens möten var tredje månad. Vid slutet av 2008 ska projekten och arbetet som helhet utvärderas. Utvärderingen får senareläggas om flera projekt fortfarande pågår.

Förslaget innebär en metodutveckling för Svenska Filminstitutet där VD ger samtliga avdelningar ansvar för en konkretisering av arbetet för ökad mångfald.

Avdelningarna verkar på internationell, nationell, regional och lokal nivå, så arbetet får således spridning på flera nivåer.

Nedan följer en kort presentation av Filminstitutets organisation:

Filmavdelningen: Innehåller enheterna Filmarkivet, Bibliotek, Rotebro Filmservice samt Filmarkivet i Grängesberg.

Publiken: Samlar enheterna Barn och ungdom, Biograferna, Cinemateket, Film i hela landet, Information samt Utland och festivaler.

Produktionsstöd: Fördelar stöd till värdefull svensk filmproduktion.

Stab: Innehåller enheterna HR, Ekonomi och Data.

Förslag på uppdrag till Riksarkivet och landsarkiven

Samordnaren föreslår att Riksarkivet och landsarkiven får i uppdrag att bedriva verksamhet för att öka mångfalden inom avdelningen för forskarservice och avdelningen för enskilda arkiv inom Riksarkivet samt vid Landsarkivet i Lund.

Ett särskilt utvecklingsarbete för ökad mångfald kan fungera som goda exempel och få nationell spridning. Avdelningen för forskarservice och avdelningen för enskilda arkiv inom Riksarkivet samt Landsarkivet i Lund föreslås få i uppdrag att planera och genomföra ett utvecklingsarbete som bidrar till att öka mångfalden inom verksamheterna. Landsarkivet i Lund är, förutom att regionen har en hög andel utlandsfödda vilka det finns anledning att tillgängliggöra arkivet för, utvalt för att samordnaren, efter samtal med Riksarkivet, bedömer att Landsarkivet i Lund har goda förutsättningar att i ökad utsträckning integrera ett mångfaldsperspektiv i organisationen. Samordnaren föreslår att uppdraget berör tillgänglighets-

och informationsspridnings-frågor. Avdelningarna vid Riksarkivet är utvalda på grund av verksamhetsområdenas betydelse och utvecklingsmöjligheter utifrån ett mångfaldsperspektiv.

Avdelningen för forskarservice: driver forskarexpedition och forskarsalar samt ansvarar för publicering (till exempel Riksarkivets årsbok) och utställningsverksamhet, information, studiebesök samt visningar.

Avdelningen för enskilda arkiv: Riksarkivet tar emot enskilda arkiv av riksintresse med iakttagande av de gränsdragningar som görs till andra institutioner. De enskilda arkiven innehåller bland annat person-, organisations- och föreningsarkiv, politiska partiers arkiv och pressarkiv. Avdelningen bedriver rådgivande verksamhet och arrangerar kurser i arkivvård för enskilda arkivbildare.

Landsarkivet i Lund: arbetar, som alla landsarkiv, med den statliga arkivinstitutionens hela verksamhetskedja från tillsyn och rådgivning, mottagande av arkiv och bevarande till många typer av informationsförmedling.

Mångfaldsarbetet ska enligt förslaget kontinuerligt återrapporteras till Riksarkivets ledningsgrupp. Under 2009 ska arbetet slutrapporteras till och utvärderas av ledningsgruppen.

Förslag på uppdrag till Riksarkivet och landsarkiven

Samordnaren föreslår att Riksarkivet och landsarkiven får i uppdrag att initiera samråd inom ABM-sektorn (arkiv, bibliotek och museer) angående ansvars- och arbetsfördelning för bevarande och tillgängliggörande av enskilda arkiv. Samordnaren föreslår också att Riksarkivet vid bidragsgivning till enskilda arkiv föreskriver att årlig inrapportering till den nationella arkivdatabasen ska göras. Syftet är att arkiven ska spegla samhällets mångfald av föreningar, organisationer och andra grupper.

De enskilda arkiven, från föreningar, organisationer och andra grupper, finns idag dels i föreningsarkiven och de kommunala arkiven, men också på bibliotek, hembygdsföreningar och museer. Riksarkivet får enligt instruktion ge råd och ta emot enskilda arkiv, men har ingen skyldighet till detta². Riksarkivet har dock enligt regleringsbrev i uppdrag att arbeta för en förbättrad arkivhantering

² Förordning (1995:679) med instruktion för Riksarkivet och landsarkiven.

hos enskilda arkivbildare³. I enlighet med detta har Riksarkivet ambition att registrera enskilda arkiv i sin nationella arkivdatabas (NAD) samt att svara för en samlad överblick. Detta förutsätter att samtliga institutioner och organisationer som tar emot enskilda arkiv rapporterar detta till Riksarkivet och här finns det i dagsläget brister. Detta medför att det inte finns en samlad bild av vilka enskilda arkiv som idag finns.

För att åtgärda detta föreslår samordnaren att Riksarkivet initierar samråd inom ABM-sektorn med syfte att fastlägga ansvars- och arbetsfördelning för de enskilda arkiven. Samordnaren bedömer att en tydlig ansvarsfördelning ger förutsättningarna för ett mer komplett register över enskilda arkiv. En övergripande kartläggning kan visa vilka behov det finns för riktade informationsinsatser till organisationer och föreningar som idag inte arkiverar sina handlingar. Ett samlat register över landets enskilda arkiv är även positivt i forskningssammanhang.

Samordnaren bedömer att en tydlig ansvars- och arbetsfördelning angående de enskilda arkiven, tillsammans med inrapporteringskrav till Riksarkivets nationella arkivdatabas, kan förbättra förutsättningarna för att samhällets mångfald av föreningar, organisationer och andra grupper speglas tydligare i arkiven.

Statens museer för världskultur

Samordnaren föreslår att Statens museer för världskultur får i uppdrag att bedriva verksamhet för att öka mångfalden inom områdena information och marknadsföring samt pedagogik inom myndigheten.

Uppdraget innebär att funktionen för information och marknadsföring samt funktionen för pedagogik på respektive museum, det vill säga Världskulturmuseet, Etnografiska museet, Medelhavsmuseet samt Östasiatiska museet, får i uppdrag att planera och genomföra ett förändringsarbete av nuvarande verksamhet, som bidrar till att öka mångfalden inom respektive område. Funktionerna ansvarar för idé, planering och genomförande, men projekten återrapporteras kontinuerligt till Statens museer för världskulturs

³ Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Riksarkivet och landsarkiven.

ledningsgrupp. Arbetet ska sjasättas under 2008 och utvärderas ett år senare.

Förslaget innebär en metodutveckling för Statens museer för världskultur, där myndighetschefen ger funktionerna ansvar för en konkretisering av arbetet för ökad mångfald. Förslagen ska ge långsiktig effekt och förankra mångfaldsarbetet inom verksamhetens olika delar.

Förslag på uppdrag till Stiftelsen Nordiska museet

Samordnaren föreslår att Stiftelsen Nordiska museet vidareutvecklar modeller för att analysera verksamheten ur ett mångfaldsperspektiv.

Stiftelsen Nordiska museet använder referensgrupper inför nya utställningar och samordnaren bedömer att det är en intressant arbetsmodell som det finns möjlighet att vidareutveckla inom verksamheten.

Konkret innebär förslaget att Nordiska museet ska anlita referensgrupper inför samtliga nya utställningar och projekt inom insamling, dokumentation, forskning och förmedling. Museet ska även tillsätta referensgrupper med uppgift att analysera museets fasta utställningar och kulturhistoriska miljöer. Referensgrupperna ska spegla samhällets mångfald och bidra med de olika perspektiv som exempelvis etnicitet, erfarenhet av fler kulturtraditioner, kön, sexuell läggning, funktionalitet och social bakgrund kan ge. Samordnaren föreslår även att forskare vid universitet och högskolor med interkulturell kompetens ingår i referensgrupperna.

Målsättningen är att arbetsmetoden blir en modell som kan tillämpas vid museets samtliga avdelningar och i förlängningen även vid andra museer.

4.1.5 Förhandling och förankring: Erfarenhetsutbyte

LOGGA IN

Efter samtal med myndigheterna och institutionerna bedömer samordnaren att det finns behov av en högre grad av erfarenhetsutbyte om metoder för mångfaldsarbete. Erfarenhetsutbyte kan effektivisera förändringsarbetet och uppmåna till aktivt handlande, genom att goda idéer får tillfälle att spridas.

Förslag på uppdrag till Kungliga Musikhögskolan och Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet

Samordnaren föreslår att Kungliga Musikhögskolan och Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet, får en sammankallande funktion för personal vid landets samtliga lärarutbildningar i musik på högskolor och universitet. Syftet är att öka kompetensen och ge tillfälle till erfarenhetsutbyte om hur ett mångfaldsperspektiv kan integreras i undervisningen.

Kungliga Musikhögskolan och Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet, föreslås utforma en teoretisk kurs utifrån ett mångfaldsperspektiv på Kungliga Musikhögskolan (se även avsnittet om Kompetensutveckling ovan). Samordnaren föreslår här också, som en vidareutveckling, att de två skolorna samarbetar i utformandet av en kompetenshöjande seminarierie för personal på landets lärarutbildningar i musik, det vill säga i Göteborg, Örebro, Karlstad och Luleå. Samordnaren föreslår att Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet, och Kungliga Musikhögskolan, tilldelas uppdraget under tre år följt av en utvärdering. Finns det sedan behov, ser samordnaren gärna att uppdraget går vidare till någon av de andra berörda högskolorna eller universiteten. Seminarieriens syfte är att ge de olika skolorna möjlighet till erfarenhetsutbyte om hur man kan stärka ett interkulturellt perspektiv i lärarutbildningen för musik och synliggöra fler musiktraditioner.

Statens historiska museer

Samordnaren föreslår att Statens historiska museer under en treårsperiod får uppdrag i att svara för en sammankallande funktion för de centrala museimyndigheterna och museistiftelserna med syfte att ge tillfälle till erfarenhetsutbyte om hur ett ökat mångfaldsarbete kan bedrivas.

De centrala museimyndigheterna och museistiftelserna är, utöver Statens historiska museer:

Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Naturhistoriska riksmuseet, Statens museer för världskultur, Livrustkammaren och Skoklosters slott med stiftelsen Hallwylska museet, Statens maritima museer, Arkitekturmuseet, Statens musiksamlingar, Statens försvarshistoriska museer, Moderna museet, Stiftelsen Nordiska museet, Stiftelsen Skansen, Stiftelsen Tekniska museet och Arbetets museum.

Uppdraget innebär att chefer och i förekommande fall annan nyckelpersonal under en treårsperiod årligen skall sammankallas för att diskutera mångfaldsarbete på museiinstitutioner och hur ett sådan arbete kan utvecklas genom till exempel erfarenhetsutbyte eller ökad samverkan. Samordnaren är mycket positiv till om något av de andra centralmuseerna övertar den sammankallande funktionen efter Statens historiska museers treårsuppdrag.

Förslag på uppdrag till Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde

Samordnaren föreslår att Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde får i uppdrag att initiera ett samarbete mellan centralmuseerna för samordning av utvecklingsarbete ur ett mångfaldsperspektiv för museernas personal på olika befattningar.

Både Nationalmuseum och Statens historiska museer föreslås att i samarbetet med övriga centralmuseer i högre utsträckning integrera ett mångfaldsperspektiv. Uppdraget till Nationalmuseum omfattar personal vid olika befattningar, medan uppdraget till Statens historiska museer berör chefer och annan nyckelpersonal.

Förslaget innebär att Nationalmuseum planerar och genomför det första seminarietillfället, varefter uppdraget går vidare till något av de andra centralmuseerna. Samordningen ger en mer effektiv användning av resurser gällande utvecklingsarbetet inom museisektorn.

Med utgångspunkt i museernas olika verksamhetsområden kan seminarierna ha olika inriktning. Syftet är att de olika verksamheterna ska utveckla ett närmare samspel med samhällets utveckling. Många människor i dagens Sverige har erfarenhet från mer än en kultur, och genom att tillvarata dessa erfarenheter finns det goda möjligheter att utveckla det svenska kulturlivet. Samtida samlingar kan få ett mer mångfacetterat innehåll liksom även de konstnärliga uttrycken. Fler perspektiv kan synliggöras i utställningar i arbetet med kulturarvet och genom att utmana rådande normer och ifrågasätta invanda perspektiv kan nya möjligheter uppdragas.

Förslag på uppdrag till Riksutställningar

Samordnaren föreslår att Riksutställningar får i uppdrag att under en treårsperiod arrangera en seminarierie om metodutveckling gällande publikarbete.

Många statliga myndigheter och institutioner har genom regleringsbrev i uppdrag att nå ut till fler och nya besökare. Samordnaren anser att Riksutställningar arbetar aktivt med metodutveckling för att skapa nya samarbeten och förhållningssätt för att nå en ny publik. Riksutställningar arbetar även med utbildningar för olika aktörer inom utställningssektorn för att höja kvaliteten på publikarbete och pedagogik. Uppdraget innebär att Riksutställningar under en treårsperiod arrangerar seminarier för erfarenhetsutbyte med andra statliga institutioner och myndigheter, men även fria aktörer, om metoder för att bredda nätverk, hitta nya samarbetspartners och i förlängningen ny publik.

Förslag på uppdrag till Riksställningar och Statens maritima museer

Samordnaren föreslår att Riksställningar och Statens maritima museer får i uppdrag att genomföra ett seminarium kring mångfald och rekrytering.

Samordnaren anser att de båda myndigheterna har en tydlig målsättning att varje rekrytering ska bidra till ökad mångfald i respektive organisation. Riksställningar har dessutom genom omlokaliseringen nyrekryterat en stor andel av personalen. Det finns därför anledning att föreslå att Riksställningar och Statens maritima museer arrangerar ett seminarium om rekrytering för personer i ledande positioner på myndigheter, stiftelser, högskolor och institutioner inom kultursektorn. Seminariet blir ett tillfälle för erfarenhetsutbyte kring arbetet för breddad rekrytering, kring metoder, kravprofiler och annonsering.

Förslag på uppdrag till Statens konstråd

Samordnaren föreslår att Statens konstråd får uppdrag att svara för en sammankallande funktion inom konstsektorn med syfte att utbyta erfarenheter om metoder för att nå nya konstnärer med olika bakgrund och bredda nätverken för att öka mångfalden i verksamheten.

Samordnaren ser Statens konstråds projekt ”Vi söker konst som vi inte visste fanns” som ett gott exempel på verksamhetsutvecklande arbete ur ett mångfaldsperspektiv (läs mer under avsnittet Goda exempel). Med anledning av detta föreslår samordnaren att Statens konstråd under en treårsperiod arrangerar en seminarierie, med syfte att utveckla och förmedla metoder om hur organisationer och institutioner inom konstvärden kan arbeta för att bredda befintliga nätverk. Seminarieverksamheten föreslås vara ett nationellt, nordiskt eller internationellt projekt med målgruppen chefer för konstinstitutioner och företrädare för konstföreningar. Samordnaren bedömer att erfarenhetsutbytet kan effektivisera förändringsarbetet för ökad mångfald.

4.2 Släpp in fler aktörer

4.2.1 Utveckla och förstärk bidrag till kulturpolitisk utvecklingsverksamhet

- Samordnaren föreslår att det skapas en ny anslagspost i Statens kulturråds anslag 28:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete. Den nya anslagsposten får namnet Kulturpolitisk utvecklingsverksamhet och får ett anslag på 68 miljoner kronor. Den finansieras genom en sammanslagning av anslagsposterna:
 - Insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet, inkl. länskonsulenter (21 miljoner kronor)
 - Bidrag till centrala amatörkulturorganisationer, lokalhållande organisationer och länsbildningsförbund (12 miljoner kronor)
 - Bidrag och andra insatser till nationella minoriteters språk och kultur (8 miljoner kronor)
 - Bidrag och andra insatser för kultur i arbetslivet och funktionshindrades deltagande i kulturlivet (17 miljoner kronor)
 - Bidrag till mångkulturella organisationer med tvärkulturell inriktning (4 miljoner kronor)Dessutom tillförs anslagsposten 6 miljoner kronor från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt i vårbudgeten 2007 till etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog.
- Samordnaren föreslår att Statens kulturråd får i uppdrag att marknadsföra möjligheten att söka bidrag för kulturpolitisk verksamhet till grupper som arbetar med kulturell mångfald och interkulturell dialog.

Ett av de av riksdagen beslutade målen för Statens kulturråds verksamhet är att:

främja kulturpolitisk utvecklingsverksamhet samt förbättra metoderna för uppföljning och utvärdering av kulturpolitiken i syfte att öka och sprida den samlade kunskapen inom kulturområdet.

Samordnarens bedömning är att viktig kulturpolitisk utvecklingsverksamhet har gjorts och görs av aktörer utanför Statens kulturråd. Dessa aktörer har en unik kunskap och förmåga som bör tas tillvara och ges utrymme. Därför anser samordnaren att det behöver bli tydligare vilka möjligheter som finns för organisationer som bedriver en kulturpolitisk verksamhet att söka stöd hos Statens kulturråd och att stödet behöver öka.

Dagens kulturpolitiska stöd är uppdelat på ett antal anslagsposter med olika specifika mål, till exempel Kultur i arbetslivet, insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet, bidrag till centrala amatörkulturorganisationer och bidrag och insatser för funktionshindrades deltagande i kulturlivet. Det är svårt för nya aktörer att hitta rätt anslag att söka för sin verksamhet. Samordnaren menar att om dessa stöd samordnas blir bidragsgivningen mer träffsäker. Det ska betonas att samordnaren anser att de bidragskategorier som finns idag ska finnas kvar, men att det kan ske en omprioritering mellan dem. Det kulturpolitiska stödet behöver följa med i samhällsutvecklingen. Andelen med utländsk bakgrund i Sveriges befolkning har ökat och därför bör arbetet med att stärka den etniska och kulturella mångfalden i kulturlivet prioriteras högre.

I samordnarens förslag flyttas stödet till mångkulturella organisationer från anslagsposten Internationellt kulturutbyte till den nya anslagsposten Kulturpolitisk utvecklingsverksamhet. Samordnaren betonar att det finns flera kopplingar mellan det nationella mångfaldsarbetet och det internationella kultursamarbetet och att det fortsatt bör finnas ett nära samarbete mellan avdelningarna på Statens kulturråd. Dock anser samordnaren att det nationella mångfaldsarbetet inte bör konkurrera med det internationella kultursamarbetet om samma anslagspost då risken är stor att det internationella kultursamarbetet, som har högre status, får en ökande del av resurserna. Vidare tror samordnaren att mångfaldsarbetet, när det ingår som en del av stödet till kulturpolitisk utvecklingsverksamhet, ska kunna integreras starkare i de andra kulturpolitiska utvecklingsverksamheterna.

Samordnaren anser att stödet till kulturpolitisk verksamhet behöver ökas och föreslår därför att anslagsposten tillförs 6 miljoner kronor från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt i vårbudgeten 2007 till etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog. Av dessa 6 miljoner kronor används 1 miljon kronor till att förstärka stödet till organisationer som arbetar med kulturell

mångfald, interkulturell dialog och internationellt kulturutbyte och 5 miljoner kronor till projektbidrag till projekt för strategisk kulturpolitisk metodutveckling för kulturell mångfald och interkulturell dialog i anslagsposten "Mångfald är framtiden" (se mer information nedan).

Det finns en föreställning om att det inte går att söka pengar för kulturpolitisk verksamhet från Statens kulturråd utan endast för konstnärlig verksamhet. Samordnaren anser att det ingår i Statens kulturråds uppdrag att främja kulturpolitisk utvecklingsverksamhet och att även informera om de bidrag som finns att söka. Därför föreslår samordnaren att Statens kulturråd får i uppdrag att marknadsföra bidraget till kulturpolitisk verksamhet till grupper som arbetar med kulturell mångfald och interkulturell dialog.

10 miljoner kronor i organisationsstöd till organisationer som arbetar med kulturell mångfald, interkulturell dialog och internationellt utbyte

- Samordnaren föreslår att 10 miljoner kronor av anslagsposten Kulturpolitisk utvecklingsverksamhet ska fördelas som organisationsstöd till kulturpolitiska aktörer som arbetar med kulturell mångfald, interkulturell dialog och internationellt utbyte. Organisationsstödet finansieras genom att lägga ihop:
 - anslaget till mångkulturella organisationer på 4 miljoner kronor,
 - 10 procent av anslagsposterna Insatser för utvecklingsverksamhet och allmän kulturverksamhet, inkl. länskonsulenterna, Bidrag till centrala amatörkulturorganisationer, lokalhållande organisationer och länsbildningsförbund samt Bidrag och andra insatser för kultur i arbetslivet och funktionshindrades deltagande i kulturlivet,
 - 1 miljon kronor från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt i vårbudgeten 2007 till etnisk och kulturell mångfald och interkulturell dialog.
- Samordnaren föreslår att Statens kulturråd får i uppdrag att undersöka möjligheten att bevilja organisationsstöd för treårsperioder.

Ett antal fria aktörer som arbetar med kulturell mångfald, interkulturell dialog och internationellt utbyte har spelat stor roll för arbetet med mångfald inom kulturlivet i Sverige. Samordnaren anser att det är viktigt för kontinuiteten att dessa organisationer även i fortsättningen ges utrymme och resurser. På senare år har det tillkommit flera nya aktörer. För att skapa en långsiktig hållbar utveckling inom området kulturell mångfald och interkulturell dialog menar samordnaren att det är nödvändigt att de nya och de gamla aktörerna inte behöver konkurrera om ett oförändrat stöd utan att stödet ökas.

Arbetet med att öka mångfalden i kulturlivet tar tid och kräver uthållighet. Det är viktigt att aktörerna kan planera sin verksamhet flera år framåt. Samordnaren föreslår därför att Statens kulturråd ska undersöka möjligheten att bevilja organisationsstöd för en treårsperiod.

De organisationer som samordnaren anser bör få organisationsstöd är dels flera av de organisationer som redan idag erhåller stöd från mångkulturella organisationsstödet, som Kulturföreningen *Bwana Club*, *Intercult*, *Selam* och *Mångkulturellt Centrum*, dels organisationer som inte får sådant stöd men som utför ett högkvalitativt kulturpolitiskt arbete inom området kulturell mångfald och interkulturell dialog som *Kulturstorm*, *Loco Motion*, *Moi* och *Perfect performance*.

Kulturföreningen *Bwana Club* är en konstellation som, med föreläsningar, workshops, utställningar, bokutgivning, evenemang och aktioner, försöker belysa demokratins villkor i en postkolonial och globaliserad tidsålder. Produktionsgruppen *Intercult* genomför lokala, regionala och internationella aktiviteter, bland annat internationella kulturpolitiska samlingar, egna produktioner, gästspel, förmedlar artister, driver publikutvecklingsfrågor och arbetar kulturpolitiskt. *Selam* är en nationell, regional och internationell kulturpolitisk aktör inom världsmusikfrågor och ämnen som rör mångkulturella konstytrningar. *Mångkulturellt centrum* är ett forum och en mötesplats för olika estetiska uttryck, forskning och kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring migration och social och kulturell mångfald.

Kulturstorm är en ideell förening med målsättningen att erbjuda möjligheter och arenor för ungdomars skapande inom scenkonst. De driver projektet *Kutlur* som vill motverka stereotyperna på kulturscenen så att även ungdomar som står helt utanför kulturlivet bjuds eller lockas in. *Loco Motion* är ett export- och produktions-

kontor för ny svensk scenkonst. De vill skapa förutsättningar för konstnärer att växa och göra svensk rörelsebaserad scenkonst känd och tillgänglig både i Sverige och utomlands. Organisationen *Moi*, Mångfald och inflytande, arbetar metodutvecklande med att öka den sociala mångfalden inom högre utbildning, kultur och andra samhällsinstitutioner. *Perfect Performance* är en ideell förening som vill få in internationell kompetens i svensk teater. Föreningen har anordnat tre internationella scenkonstfestivaler 2003, 2004 och 2006. Den har även skapat nya europeiska och nordiska nätverk, ett arbete som samordnaren gärna ser utvecklas vidare.

5 miljoner kronor per år till anslagsposten ”Mångfald är framtiden” till projekt för strategisk kulturpolitisk metodutveckling för kulturell mångfald och interkulturell dialog

Samordnaren föreslår att Statens kulturråd tilldelas 5 miljoner kronor per år till anslagsposten ”Mångfald är framtiden” som ska fördelas till projekt för strategisk kulturpolitisk metodutveckling för kulturell mångfald. Bedömningen av ansökningarna ska göras av en referensgrupp som är tillsatt på två år. Det ska inte finnas krav på medfinansiering för att få stöd. Projekten ska utvärderas i samrådgrupper med Statens kulturråd, referensgruppen och de organisationer som fått stöd. Förslaget finansieras med medel från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt för etnisk och kulturell mångfald samt interkulturell dialog i vårbudgeten 2007.

Samordnaren gör bedömningen att det behövs fortsatt utveckling av metoder för att arbeta med kulturell mångfald. Erfarenheterna av det tillfälliga stödet på 3 miljoner kronor som fanns under Mångkulturåret 2006, och fördelades av Statens kulturråd, visar att det finns ett mycket stort behov av stöd till organisationer och föreningar som arbetar med kulturell mångfald och interkulturell dialog. På detta område har det, på senare år, vuxit fram en mängd olika aktörer utan att resurserna har ökat.

Vidare anser samordnaren att det är nödvändigt att det finns fria projektmedel där det är möjligt att söka en mindre summa pengar för att utveckla en idé och söka samarbetspartners och finansiärer,

liknande de fria medel som finns på Stiftelsen Framtidens kultur. Det är projektidéns bärkraft för att skapa strategisk metodutveckling för kulturell mångfald och interkulturell dialog som ska vara avgörande för om stöd delas ut.

Bedömningen av projektens kvalitet ska göras av en referensgrupp med aktörer, forskare och experter inom fältet, enligt den modell som Stiftelsen Framtidens kultur har utvecklat med ad hoc-grupper. Medlemmarna i referensgruppen får sitta i högst två år och har under denna tid inte rätt att söka pengar ur bidragspotten. Projekten ska utvärderas varje år i samrådsgrupper bestående av organisationerna som fått stöd, Statens kulturråd och referensgruppen. Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 genomförde samrådsgrupper för de som fått bidrag från det tillfälliga stödet under Mångkulturåret och samordnaren anser att det var en bra form.

Samordnaren anser att anslagsposten ”Mångfald är framtiden” ger fria kulturpolitiska aktörer inom mångfald och interkulturell dialog möjlighet att prova och utveckla metoder som sedan kan användas i ett bredare långsiktigt samarbete med institutioner och finansieras av institutionernas utvecklingspengar eller bli en språngbräda för att söka till exempel EU-bidrag till större långsiktiga projekt.

Anslagsposten ”Mångfald är framtiden” ska placeras under anslaget 28:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete. Efter tre år ska anslagsposten utvärderas.

Integration på undantag i kulturarvspolitiken

av Gunilla Kindstrand

Välkommen till Hälsingland.

Välkommen in i tvättmaskinen.

Den är för tillfället inställd på vittvätt 90 grader.

Det här är en fallstudie i hur den nya tidens regionala kulturarvs- politik förhåller sig till integration och mångfaldsperspektiv. Exemplet är hämtat från Hälsingland, ett av Sveriges mest hård- profilerade kulturarvslandskap. Här har 110 miljoner kronor⁴ fördelats i EU-projektet ”Intryck Hälsingland”, som syftar till att stärka landskapsprofilen med utgångspunkt i kultur- och natur- resurser. Projektet vill också skapa nya nätverk, ge sysselsättning och öka kunskapen om samhället. Enligt reglerna ska integrations- tanken beaktas i allt som görs. Nu står utvärderingen för dörren: Det visar sig att inget av de nära 250 ”Intryck Hälsingland”-pro- jekten haft integration, mångfald eller mångkultur som mål.

I Hälsingland bor 130 000 personer. Ungefär var tionde har annan bakgrund än den helsvenska. Men samtidigt som debatt och politik kraftigare än någonsin förr lyft fram vikten av mångfald, har ”Intryck Hälsingland” finansierat nya bilder av en etniskt homogen hälsingekultur.

Hur kunde det bli så här?

Vem tjänar på det?

Och vem tillhandahåller blekmedlet?

Mångkultur är ett begrepp som utmejslats ur stora städers nutida erfarenhet. Ute på landsbygden träder helt andra, hittills outfors- kade, mönster och villkor fram.

Utsikten över Ljusnandalen är som vanligt bedövande vacker den dag jag besöker EU-kontoret i Järvsö. Det är en liten effektiv arbetsplats, som under de senaste sex åren förmedlat drygt hundra miljoner kronor över landskapet.

I korridoren sitter en stor karta med nålar instuckna. Där kan man läsa HELSINGEBILDER, LINLANDET, FLOTTARLE- DEN, FÅBODMAT, FOLKDRÄKTER, HÄSTKRAFT, MEDEL-TID, UPPLEVELSECENTRUM ...

⁴ Drygt 60 miljoner kronor kommer från Jordbruksfonden (EU) och nationell medfinansiering. Resten är projektets eget tillskott, det vill säga mer offentlig finansiering, pengar från näringsliv, organisationer samt ideella insatser.

”Intryck Hälsingland” är ett av tolv Leaderområden i Sverige. Leader+ är ett av EU:s initiativ för att främja utveckling på landsbygden. Med utgångspunkt från lokala förutsättningar och lokala initiativ ska Leader+ hjälpa fram en förnyelse som förhoppningsvis ger större möjligheter att bo (kvar) på landet. Leader+ kan ses som ett försök att mildra de akuta och mest aggressiva effekterna av det som är Europeiska unionens egentliga drivkraft: att kapital och människor ska lokaliseras till de områden där de är mest produktiva.

Lena Bergils, som är högsta ansvarig på kontoret i Järvsö, är en mycket erfaren kulturadministratör. Hon har under många år arbetat som producent, museichef, författare, utredare, ofta med anknytning till landsbygdsfrågor.

– Några projekt som riktar sig mot nya svenskar har vi inte varit med och finansierat, säger hon. Och vi har heller inte fått in ansökningar från några. De integrationstankar som man kan hitta gäller människor med funktionshinder.

– Det tvärsgående målet om integration betyder i praktiken inte särskilt mycket, säger hon. Min upplevelse är att de som söker sig till oss redan har en klar bild av vad de vill göra. Sedan anpassar de sina ansökningar efter de matriser och signalord som gäller. Men vi ser givetvis till att projekten inte strider mot EU:s intentioner.

Hon urskiljer en rad rent tekniska sällningsmekanismer som gör att människor med annan bakgrund än den helsvenska är så frånvarande i arbetet:

– Enligt reglerna får Leaderprojekt bedrivas i områden med maximalt 100 000 invånare. Vi löste det genom att skära bort tätorterna från vårt projektområde. Och det är i tätorterna som de flesta invandrade svenskarna bor. Ytterligare en sällning sker i EU-byråkratin som redan i sig kräver breda språkkunskaper och ett högt ställt självförtroende.

– Formalian kan vara osannolik. För en tid sedan hörde vår tillsynsmyndighet, Jordbruksverket, av sig och påpekade att ett av våra projekt fått ut 16 kronor för mycket. Det tog dagar att gå igenom all bokföring för att hitta de 16 kronorna. Det visade sig vara pant för fyra Ramlösaflaskor. De tomflaskorna kostade skattebetalarna minst 10 000 kronor.

En uppenbar anledning till slagsidan finns också i själva Leaderkonceptet. Det bygger på att utvecklingsidéerna ska komma ”underifrån”. De ansökningar som flyter in utgår alltså oftast från befint-

liga (formella eller informella) nätverk i Hälsingland. Där finns ytterst få nya svenskar representerade.

En blick i protokollen visar att också de grupper (LAG/Local Action Groups) som fördelar pengarna oftast rekryteras inom samma beprövade nätverk. Själva Leaderidén riskerar alltså att per automatik reproducera och förstärka rådande maktförhållanden och tolkningsföreträden.

Men den tyngsta uteslutningsmekanismen visar sig ligga i själva programförklaringen för "Intryck Hälsingland". Också den kommer "underifrån", eftersom den skrevs fram av lokala eldsjälar och aktivister i slutet av 1990-talet. Det skedde i hård tävlan med andra grupper i Sverige som ville ha Leaderpengar till sina områden och till sina idéer. Det är eldsjälarnas visioner Lena Bergils har i uppdrag att förvalta. Det är en icke avundsvärd uppgift. Några gånger under samtalet suckar hon tungt över den retorik hon har att handskas med. Grunddokumentet har en stärkt *"hälsingsk landskapsidentitet"* som utgångspunkt för både mänsklig och ekonomisk tillväxt. Det som sammanfattas som *"hälsingekulturen"* antas motverka *"den identitets- och rotlöshet som finns bland Hälsinglands befolkning i allmänhet och de yngre i synnerhet ... Vi vill stärka de bofasta hälsingarnas förankring i sin bygd så att vi med stolthet och generositet kan erbjuda dess överflöd åt gäster från när och fjärran."* Det konkreta och symboliska navet i projektet är de gamla hälsingegårdarna. Utifrån 1800-talets kulturvärld ska delprojekt i form av *"fäbodas, dans, mat, kläder"* utvecklas, både i *"totala upplevelsepaket"* och genom att hälsingarna lär sig att *"produktifiera, marknadsföra, sälja och leverera till rätt målgrupp vid rätt tidpunkt och vid rätt plats"*.

"Intryck Hälsinglands" grunddokument är något lättare att fördrö om man ser det som ett barn av det sena 1990-talet. Det är en tid då landsbygden upplever en gigantisk backlash. Hälsingland delar villkor med många andra bygder: låg utbildningsnivå, utflyttning, hög arbetslöshet. Det som brukar sammanfattas som globalisering visade sig här framför allt som jordbruksdöd och arbetslöshet. Kulturturismen framstod i ett sånt läge som en varm filt i snålåsten, och turistindustrins siffror kan än idag få alla att häpna: I år omsätter turismen i Sverige 191 miljarder kronor. Som exportvärde är turismen större än exporten av personbilar, respektive järn och stål.⁵

⁵ Källa: Nutek.

Det är i detta sena 1990-tal som den nya stora berättelsen om landskapet Hälsingland börjar ta form: Berättelsen om äktheten, ursprunget och stoltheten. "Intryck Hälsinglands" första eldsjälager mödosamt ord åt de stämningar som sedan ska ta – en något mera kontrollerad – gestalt i såväl regionala tillväxtavtal som i det prestigefyllda världsarvsprojektet "Hälsingegårdar".

Särskilt kulturarvsarbetet med hälsingegårdarna spelar en stor roll i den nya ideologiproduktionen. Lena Bergils nickar:

– Världsarvsprojektet började lovligt. Många gårdar höll på att förfalla och i sista stund lyckades länsantikvarien skapa uppmärksamhet kring den här byggnadskonsten.

– Men sen blev det någon sorts snedtändning. Idag försöker de baka sin kaka av bara russin. Det kommer inte att gå bra.

Det som har hänt är välkänt: När kulturturismen tar vid och förpackar det upphöjda kulturarvet trängs allt med "fel" karaktär eller "ful" framtoning undan, till förmån för den "rätta", alltså den enkla, säljbara bilden. I Hälsinglands fall innebär det att komplexa historiska sammanhang kring till exempel förtryckande genusordning, patriarkala ekonomier, egendomslost proletariat och så vidare skjuts undan. Samma sak har skett med landskapshistoriens samer och resande, med linneindustrins och järnhanterings arbetskraftsinvandring. Ett avstånd på dryga hundra år är tillräckligt diffust för att kunna bära nutidsturistens projektioner och önskningar om ett enklare, mer harmoniskt, mer "genuint" liv, fritt från skavande frågor kring just mångfald och genus. Samtidigt ligger 1800-talet tillräckligt nära för att turistindustrin ska kunna utnyttja de fetischer som behövs när drömmarna ska formuleras: faktiska föremål, mönster, konkreta byggnader. Riksantikvarieämbetets ensidiga engagemang i världsarvshausen gav en tung legitimitet åt de här processerna. Ämbetet valde att inte kommunicera sina egna mångfaldsstrategier från till exempel Agenda Kulturarv, utan bidrog istället i det målmedvetna arbetet med att lyfta de mest välbärgade, påkostade husen ut ur sitt ekonomiska och sociala sammanhang.

Också på bilderna av det nutida Hälsingland⁶ får den nya berättelsen om det gamla återverkningar:

⁶ Se till exempel "Vilket Hälsingland är det vi visar?", genomgång av turistiskt material, artikel av Jan-Olov Nyström, Hudiksvalls Tidning, 2004-06-01.

– Titta i kommunernas broschyrer och hemsidor! Du ser leende blonda människor mot röda hus med vita knutar. Vem får känna sig hemma här? Och var är framtiden?

Den som frågar är Delshad Saleh. Han är mätningenjör i Nordanstig, men ägnar sin mesta tid åt fackligt och politiskt arbete. Delshad Saleh kan se Hälsingland både inifrån och utifrån. Han sitter i SKTF:s förbundsstyrelse, men också för vänsterpartiet i Hudiksvalls kommunstyrelse. Han är förste vice ordförande i kommunfullmäktige och ledamot i Hälsingerådet, där hälsingekommunerna samverkar. Delshad Saleh kom till Sverige från Irak 1985.

– Jag älskar det här landskapet. Men jag älskar det som det är, här och nu, och behöver inte låtsas att det är något annat. Jag mår illa av allt prat om det ”äkta kulturarvet”, och de ”renodlade” linjerna i hälsingearkitekturen.

– Herregud, vilka var det som byggde de stora gårdarna som man ständigt och jämt lyfter fram? Vilka skapade överskottet som bekostade brokvistar och skåp? Och under vilka förhållanden arbetade de?

Han menar att EU-projektens solida helsvenska homogenitet speglar en allvarlig demokratisk brist i Sverige.

– Av SKTF:s medlemmar har 12,5 procent utomnordisk härkomst. I Sveriges representativa politiska organ finns 1,5 procent med utomnordisk härkomst.

Delshad Saleh ser kulturarvet som en maktfråga. Den som förlorar makt på ett område vill återskapa den på ett annat.

– Den vita, medelålders medelklassvensken, som tappar sitt tolkningsföreträde på så många ställen, tar revansch via det vi kallar kulturarvet.

– Jag vägrar arbeta för att integrera nya svenskar i ett färdigt svenskt samhälle, säger han. Däremot jobbar jag för ett integrerat samhälle. Det är en väldig skillnad.

Dessa Hälsinglands satsningar skulle kunna användas som konkreta exempel i de studier som visat att begrepp som ”kultur”, ”etnicitet” och ”folkslag” har kommit att ersätta det som förr kallades ”ras”. Tankemönstret är detsamma och fungerar på samma särskiljande och diskriminerande vis: ”Kulturen” ses som något isolerat och oföränderligt, och varje försök till rörelse och uppluckring av gränser ses som ett hot. Blicken på den andre blir ett vardagsvapen.

Idéhistorikern Michael Azar är en av dem som hävdar att de här vardagliga formerna av särskiljande ofta ligger dolda i överenskomelser som på ytan är politiskt korrekta. Ett regelverk kan vara oklanderligt vad gäller miljö, jämställdhet, integration, men samtidigt användas för att särskilja och bevara gamla strukturer. "De andra" ska antingen hålla sig på sin plats eller anpassa sig till rådande normer.⁷

En av dem som vet mest om villkoren i landsbygds-Sverige är Erik Westholm. Han är professor i kulturgeografi med inriktning på regional utveckling. Han är också verksam vid Institutet för framtidsstudier med forskningsansvar för Regional förändring. 2003 gjorde han utredningen *Mot en ny landsbygdspolitik* åt regeringen. Erik Westholm menar att kulturarvsindustrin har kommit att fylla ett tomrum på landsbygden.

– Det är de övergivna bygderna som ägnar sig åt den här sortens överreflektion kring frågan "vilka vi är".

– Jämför Hälsingland med Kiruna. I Kiruna flyttas ett helt samhälle för att LKAB vill utvinna mera malm. Det grandiosa kapitalet, själva världsmarknaden tar nu plats på scenen. I det läget är det inte många som vill slå vakt om det gamla samhället och de gamla traditionerna. Flytten tycks istället fylla Kiruna med framtidstro.

Ungefär var tionde person på svenska landsbygden har icke-svensk bakgrund. På vilket sätt påverkar de nya svenskarna livet på landet?

– På ett mycket centralt, och sällan framlyft vis: De äger och tillhandahåller merparten av landsbygdens samlingsplatser: caféer, pizzerior, krogar, utbyggda bensinmackar ... Det är människor från andra länder som håller det sociala livet uppe på landet. De är en gigantisk tillgång för landsbygds-Sverige.

Han ställer sig skeptisk till trenden att göra varumärken av landskapen. Om man ska utveckla landsbygdsturismen måste man gå ifrån det enhetliga och istället utveckla mångfalden, menar han.

– Det fungerar inte att år efter år sälja samma auktoriserade rundresor i ett landskap. Det kommer säkert att finnas folk som är intresserade av att titta på gamla gårdar också i framtiden, men turistnäringen måste också kunna möta den som är intresserad av amerikanska bilar, broderier, caféer, litteratur, jazz ... Utmaningen

⁷ Michael Azar: *Frihet, jämlikhet, brodermord - Kolonialism och revolution hos Albert Camus och Frantz Fanon*, 2001 samt *Den koloniala bumerangen - från schibboleth till körkort i svenskhet*, 2006.

ligger i att tänka precis tvärtom mot vad man gör idag. Och därmed släppa kontrollen över landskapsberättelsen.

Integration är en blind fläck i landsbygdsforskningen, menar han.

– Frågorna har inte ställts så här tidigare. Vi behöver mera kunskap och mera forskning.

Tillbaka till Lena Bergils på EU-kontoret i Järvsö. Hon har nu gått igenom sitt arkiv en gång till och påpekar att hon faktiskt hittar formuleringar om integration i två av de cirka 250 projekten.

– Inte som verksamhetsmål, visserligen, men ordet nämns i alla fall.

Hon medger att hon storknar av kulturarvsromantiken i Hälsingland, men säger sig ha svårt att se ”Intryck Hälsinglands” roll i ideologiproduktionen och vittvätten.

– Vad hade vi kunnat göra? Vår uppgift är att handskas med de idéer som kommer från lokala initiativ. Vi har aldrig givit pengar till rent bevarande, utan bara till projekt som kan bli innovativa och utvecklande.

– Dessutom finns en motsatt bild att hantera: Att somliga nya svenskar, framför allt holländare, danskar och tyskar, väljer Hälsingland just på grund av schablonbilden.

Hon är obekvämd med det hon kallar storstadssättet att tala om integration.

– På landet kan man inte lika svepande tala om ”grupper” av befolkningen. Här syns alla som individer. På landet möts man öga mot öga på ett annat vis än i stan. Vi, som inte är födda i bygden, är också några ”andra” i ett samhälle där man fortfarande på fullt allvar kan säga att det krävs sju generationer för att få rötter. Vi är många inflyttingar som bär en sorts invandrarroller på landsbygd och glesbygd.

Men sådana frågor ryms inte i den politiska integrationsdiskussionen, tillägger hon.

– Staden är normen numera. Landsbygden är alltid undantaget.

Epilog

Ingenting tyder på att mångfaldens svenska landsbygd väntar bakom nästa vägkrök. Tvärtom, så hårdnar villkoren: Kulturarvsindustrins grova tillväxtfaktor tystar effektivt resonemang liknande det som här har förts.

Leadermodellen, som så lätt låter blindheten gå i arv, ska tillämpas på ännu bredare front i och med nya landsbygdsprogrammet (2007 – 2013).

Hur hittar man den blinda fläcken i sitt eget öga? En väg till ett öppnare "underifrånperspektiv" i Leadergrupperna går över tillsynsmyndigheten Jordbruksverket. Verket har skäl att snarast utarbeta en metodik för mångfald och integration som är anpassad till LAG-gruppernas arbete.

Riksantikvarieämbetet har mycket att vinna på att kritiskt och analytiskt granska den historieskrivning och kultursyn som kulturmiljösektorn idag svarar för. Förutom traditionella instrument som checklista, seminarier, kompetensplan och liknande, skulle myndigheten kunna forma en särskild intern utbildning kring gemensamma värdegrunder. Modellen finns redan inom ämbetets väggar; när projektet "Skog och historia" byggdes ut genomfördes en lyckad kunskapsöverföring som spreds i vida ringar. Tillsammans med Jordbruksverket, Nutek, Glesbygdsverket borde Riksantikvarieämbetet genomlysna sina strukturer och utveckla en metodik för, och en kvalitetssäkring av, mångfaldsperspektivet.

Sedan gäller det förstås att lära sig se – på nytt.

Ja, vem blir först med att initiera forskning kring mångfald och integration på glesbygd/landsbygd och mångfald?

Institutet för framtidsstudier?

Formas?

En framtidslysten regional högskola?

Sveriges undantag väntar.

Gunilla Kindstrand är kulturjournalist och sedan 17 år bosatt i Hälsingland

Källor

Michael Azar, *Frihet, jämlikhet, brodermord – Kolonialism och revolution hos Albert Camus och Frantz Fanon*, 2001

Michael Azar, *Den koloniala bumerangen – från schibbolet till körkort i svenskhet*, 2006

Jan-Olov Nyström, "Vilket Hälsingland är det vi visar?", *Hudiksvalls Tidning*, 2004-06-01

4.3 Frigör bundna medel

4.3.1 Förslag till den kulturpolitiska översynsutredningen att se över organiseringen och omfattningen av regional kulturverksamhet i Sverige

Samordnaren föreslår att den kulturpolitiska översynsutredning som regeringen har beslutat att tillsätta, inom ramen för sitt uppdrag, ser över organiseringen och omfattningen av regional kulturverksamhet i Sverige med syfte att undersöka möjligheterna att omfördela bidrag från befintliga institutioner på regional nivå till nya aktörer med regionala ambitioner.

Det institutionaliserade kulturlivet på regional nivå består idag av så kallade länsuppdrag (länsbibliotek, läns museer, länsmusik och länsteatrar), som tillsammans med resurscentra för film på regional nivå och regionala arkivinstitutioner utgör den regionala kulturella infrastrukturen i Sveriges landsting och regioner.

Samordnaren har under sitt arbete noterat att den struktur som idag råder för det institutionaliserade kulturlivet på regional nivå i en del fall verkar utestängande för nya aktörer som vill in i kulturlivet. Det är därför samordnarens uppfattning att inriktningen för och organiseringen och omfattningen av regionala länsuppdrags verksamhet bör ses över. Detta innebär även att utifrån identifierade framtida behov föreslå förändringar av antalet länsuppdrag och deras finansiering.

4.3.2 Förändring av mångkulturkonsulentfunktionen

Samordnaren föreslår att även föreningar, organisationer, institutioner, kommuner och andra aktörer på lokal och regional nivå ges möjlighet att från Statens kulturråd söka medel för att ansvara för mångkulturkonsulentfunktionen i en specifik kommun eller region i Sverige.

Det finns idag regionala konsulenter för mångkultur (mångkulturkonsulenter) i åtta landsting och regioner runt om i Sverige. De finansieras till hälften av landstinget/regionen (som är huvudman) och till hälften av Statens kulturråd och har till uppgift att vara

påtryckare, kunskapsförmedlare och inspiratörer i det lokala och regionala arbetet med etnisk och kulturell mångfald.

Samordnaren gör bedömningen att regionerna bör ges större valfrihet att själva utforma mångkulturkonsulentverksamheten och föreslår därför att även aktörer på lokal och regional nivå, som exempelvis föreningar, organisationer, institutioner, kommuner och andra ges möjlighet att från Statens kulturråd söka medel för att ansvara för mångkulturkonsulentverksamheten i en specifik kommun eller region i Sverige. Hittills har det endast varit möjligt för ett landsting/region att ensam fungera som huvudman. Samordnaren vill även öppna upp för att aktörer utan bas i en specifik kommun eller region ska kunna söka medel för verksamhet i olika kommuner och regioner i landet. Samordnarens uppfattning är dock att det även fortsättningsvis ska finnas krav på delad finansiering mellan Statens kulturråd och lokal eller regional huvudman för att skapa förankring på den aktuella platsen.

Samordnarens bedömning är också att beviljandet av bidrag till mångkulturkonsulentverksamhet bör styras av behov och efterfrågan. Således skulle en kommun eller region, exempelvis i någon av storstadsområdena, kunna ansöka om och beviljas bidrag för fler än en mångkulturkonsulent.

Vi måste påstå något” Om kultur som verktyg för mångfald och mångfald som konstprojekt

av Ulrika Lorentzi

Ett mål för kulturpolitiken är att främja kulturell mångfald. Dessutom ska all offentligt finansierad verksamhet i Sverige bidra till att Sverige blir ”en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund”. Flera forskare har visat att det saknas konkretiseringar av vad dessa mål innebär för kulturlivet och många kulturutövare har svårt att omsätta målen i sin verksamhet.⁸ Men det finns också konstnärer och kulturutövare som arbetar konstnärligt med samhällets mångfald och bidrar till en samhällsgemenskap med den grunden. Den här essän bygger på intervjuer med några av dem. Vilka drivkrafter har de? Ser de några konflikter mellan vilja till samhällsförändring och konstnärlig kvalitet? Och är kulturprojekt eller konstverk en bra metod för att bidra till att Sverige blir en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund?

”Konstens besmittning”

Konstnären Esther Shalev-Gerz har i över 20 års tid arbetat med projekt som bygger på samarbeten. Hon lever och arbetar i Paris och är sedan 2003 professor vid Konsthögskolan Valand, Göteborgs universitet. I Sverige har hon bland annat gjort videoinstallationen *First Generation* på Mångkulturellt centrum i Fittja utanför Stockholm och verket *Konstens plats* som visades november 2006 till januari 2007 i Bergsjöns centrum och Göteborgs Konsthall. Videoinstallationen *Konstens plats* är gjord i samarbete med ett fyrtiotal konstnärer som bor i förorten Bergsjön utanför Göteborg. De har svarat på frågorna: ”Hur skulle du definiera konst?” och ”Var finns den plats där konsten äger rum?”. I Göteborgs konsthall visades fyra olika 3D-animationer gjorda utifrån svaren på frågan om var konsten äger rum: köket, ateljén, kulturhuset och icke-platsen. Besökarna fick höra konstnärernas svar i hörlurar. I Bergsjöns Centrum visades en film utan ljud där konstnärerna sitter i sin lägenhet och lyssnar på sina egna svar på frågan vad konst är. Esther Shalev-Gerz hade placerat citat ur

⁸ Se till exempel Oscar Pripp, Emil Plisch, och Saara Printz Werner, *Tid för mångfald*, 2004.

konstnärens svar i konstnärens hem, till exempel står det ”Konst är kommunikation” i träbokstäver i bokhyllan bakom en man och ”Konst finns överallt” projicerat i vitt på en kvinnas textilier.

– Det är komplexiteten i integrationsfrågan som intresserar mig, säger Esther Shalev Gerz. Varje konstnärs uppgift är att utvidga det fält som vi kan uttrycka. Integration är svårt att greppa.

– Det handlar om att kristallisera skillnader. Det går inte att bygga ett samhälle som kräver att människor måste förändras dramatisk utan skillnaderna måste kunna leva tillsammans. Det går och det gör vårt liv rikare.

Esther Shalev Gerzs övertygelse om att vi kan leva med skillnader kommer från hennes uppväxt. Hon föddes i Vilnius men flyttade till Jerusalem som barn och var det enda barnet från Europa i sin klass. Alla var judar men från olika kulturer.

– Hur tar vi död på ordet homogen? Sverige har aldrig varit homogent. Här har funnits samer, valloner, norrmän, finnar. Nya människor kan få en plats, precis som kvinnor har fått en plats. Men det kräver att de gamla flyttar på sig. Integration måste vara en uppgift för både de gamla människorna och de nya. Den riktigt svåra uppgiften är att integrera Europa i världen. Vi har arvet från kolonialismen att göra upp med.

Verket Konstens plats har kritiserats för att det inte visar de arbeten som konstnärerna i Bergsjön själva gör. När Esther Shalev-Gerz hör den kritiken utbrister hon:

– Att visa dessa konstnärers arbeten var exakt det jag absolut inte skulle göra. Min uppgift var inte att göra en videofilm om deras arbete utan att visa att de behövde en plats. Vi är vana vid trevliga dokumentärer men jag är konstnär och vill vara problematisk. Sen finns alla namnen i programmet och Sverige är ett litet land – det är lätt att hitta dem.

När Johan Åberg, forskningssekreterare vid Göteborgs universitet, frågade Esther Shalev Gerz om hon ville göra något med gruppen konstnärer i Bergsjön ställde hon två krav: 1. Familjebostäder skulle betala hälften. Dessa konstnärer bor i Familjebostäders hus och Familjebostäder bör se till deras behov. 2. Göteborgs Konsthall skulle ha detta som ett projekt utanför Konsthallen. Esther Shalev Gerz trodde att de inblandade aldrig skulle gå med på kraven, men det gjorde de. Det skapades en styrgrupp med lokala kulturarbetare och människor från konstinstitutioner, bostadsföretag och kom-

munal förvaltning. Hon använde sin prestige för att skapa en plattform som kan leva kvar, en "konstens besmittning".

– Jag har en position och genom den kan jag bjuda in dessa konstnärer till min arena. Nu växer detta för Familjebostäder har lovat att ge konstnärerna en lokal i Bergsjön.

Esther Shalev Gerz är uppenbart nöjd med hur hennes konstverk smittat av sig på Familjebostäder, som lovar en lokal, och Göteborgs Konsthall, som genomfört sitt första externa projekt och delat ut tidtabeller för buss och spårvagn mellan Konsthallen i Göteborgs centrum och förorten Bergsjön. Att kunna bidra till en långsiktig förändring är både en av hennes drivkrafter för att genomföra konstprojektet och något som hon ser som en del av konstverkets kvalitet.

"Teatern ska vara en plats som vågar påstå något"

Skådespelaren Shebly Niavarani utexaminerades från Teaterhögskolan i Stockholm 2004. Han har medverkat i föreställningar som tar upp frågor om samhällets mångfald: *Invasion!* på Stockholms stadsteater 2006, *Guantanamo* på Stockholms Stadsteater 2005 och *En tripp i Alger* på Riksteatern 2005. Våren 2007 är han aktuell som Bagheera i *Djungelboken* på Stockholms stadsteater.

– Efter scenskolan gjorde jag tre uppsättningar på raken som handlar om mångfald eller integration. Det kan vara en fälla, men jag har inte brytt mig om det för jag har tyckt att det har varit viktiga historier. Jag har inga problem med att spela invandrare, bara det är pjäser som säger något angeläget idag. Jag känner mig inte som invandrarskådespelare. Jag är född i Iran men uppvuxen och utbildad i Sverige. Mina drömmar finns inom svensk teater. Men samtidigt använder jag mig av min kultur och min bakgrund i allt jag gör.

– *En tripp i Alger* handlar om tre killar som super och röker på och pratar om varför allt gick åt helvete med deras land. För mig var det Iran jag pratade om. Jag förstod kanske inte från början varför de här killarna var så otroligt utstötta. Jag har haft teatern. Men samtidigt har jag sett mina föräldrars längtan tillbaka. Utanförskapet och arbetslösheten kan jag relatera till. Och förstås till historien om kampen mellan religion och politik i Alger. Jag är född i ett land där den problematiken är ständigt aktuell.

Hur viktigt var det att skådespelarna i pjäsen hade utländsk bakgrund? Shebly Niavarani menar att det absolut hade gått att göra uppsättningen med skådespelare med svensk bakgrund.

– Det kanske hade blivit en bättre föreställning. Vi är skådespelare. Jag måste utgå från mig själv, vad som finns i den här kroppen. Nu när jag jobbar med *Djungelboken* kan jag också använda mina erfarenheter. Jag har en bakgrund som flera av de andra skådespelarna bara har sett på tv. Men det är upp till mig om jag vill använda saker som har med mig att göra. Regissören har valt mig för att han tycker att jag är en bra skådespelare. Han skiter i hur jag ser ut. Det är skönt att slippa höra att jag är här för att vi behövde en iranier. Men det finns en motsägelse här. Jag spelade iranier i *Invasion!*, för att det var en viktig story.

Att brinna för en historia är det viktigaste för att det ska bli bra teater, menar Shebly Niavarani.

– Teatern måste vilja något med det den gör. Vi måste komma bort från klichébilderna av invandrare och svenskar och teatern är ett starkt verktyg för att lyckas med det. Jag saknar dagens historier. Var är kidsen som inte hittar sin plats i samhället? Varför har vi inte gjort något om de apatiska barnen? Vi är lite slöa, jag med. När *Utvandrarna* (i regi av Farnaz Arbabi på Riksteatern) kom tänkte jag: Äntligen! Där fanns dagens historier.

Föreställningen *Utvandrarna* visade också att det går att spränga språkvalLEN. I föreställningen förekommer tal och text på bland annat bosniska, persiska, grötskånska och kanslisvenska. De skådespelare som kommer till Sverige i vuxen ålder saknar nätverk här och de slåss med språkliga problem. Språket är viktigt för skådespelare, men behöver all teater vara på vacker svenska med fantastiska konsonanter, undrar Shebly Niavarani.

– Vilka tillhör scenrummet? Teatern i Sverige är inte mångkulturell men det har hänt en hel del. Fler med utomeuropeisk bakgrund söker till scenskolorna, även tjejer. Det kommer en ny generation som ser strukturerna och vill bryta upp dem men vi vet inte riktigt hur vi ska göra. Jag har inte mött en enda teaterchef som inte strävar efter kulturell mångfald men det finns ett färdigt mönster på teatern, hur det ska se ut. Våra teaterhus måste vända sig mer utåt mot publiken. Det roliga med *Invasion!* var att den lockade en helt annan publik än teaterns vanliga.

Teatern ska vara en plats som vågar, tycker Shebly Niavarani. Vågar påstå något, släpper in nya historier och nya pjäsförfattare.

– Nyskrivna pjäser kan bryta ned många väggar. Och de ska inte bara spelas av fria grupper utan även på stora institutioner som har ekonomiska resurser. Stockholms stadsteater sa till Jonas Hassen Khemiri att han fick skriva vad han ville. Då gick han igång. Han hade fått frågor från andra teatrar men ingen hade tidigare gett honom fria händer.

Shebly Niavarani menar att vi sitter fast i föreställningen att kultur i Sverige måste sälja och då satsas på säkra kort. Han tycker att människor inom kulturen måste bli bättre på att förklara varför vi har offentligt finansierad kultur.

– Vi försöker vara ett land som lever på demokratiska grunder. Vi måste hela tiden skapa yta och rum för historier och för möten som kanske inte är så lättsålda.

Att bli dömd efter sitt utseende har Shebly Niavarani egen erfarenhet av, till exempel när han turnerade ute i landet med *En tripp i Alger* och inte fick mat på hotellet efter klockan nio fast det vita paret bredvid blev serverade. Eller när ensemblen inte fick bada i jacuzzin.

– Det behövs attitydförändring för att alla ska fatta att Sverige är mångkulturellt. För mig är teatern en mötesplats, en plats där vi kan få träffas oberoende storleken på plånboken, etnisk härkomst, sexuell läggning eller kön för att få tillfälle för eftertanke, att få sätta oss in i svåra frågor kring våra liv och samhälle. Vem är invandraren? Vem är svensken? Vad gör vi för att alla ska trivas och komma till sin rätt? Teatern ska stå på människans sida, vara en kritisk motståndare till rådande strukturer och våga se världen från olika vinklar.

"Min drivkraft är att ifrågasätta homogenitet"

Koreografen Malin Hellkvist Sellén blir först förvånad över att Mångkulturåret kontaktar henne som ett exempel på en konstnär som arbetar med kulturell mångfald. Hon har aldrig tänkt att det är det hon gör. Hennes dansföreställningar, till exempel *dom ger tanken kropp* (2003) och *Kung Kristina* (2005), har handlat om kropp, sexualitet och kön.

– Min drivkraft är att ifrågasätta homogenitet. Men det kan förstås ses som ett sätt att arbeta för kulturell mångfald. Min första utgångspunkt var att få in ett feministiskt perspektiv. Sen har mitt arbete utvecklats och jag tänker inte lika specifikt längre.

– En konstant drivkraft i mitt arbete som konstnär är att stå i dialog med samtiden. För mig är det självklart att ifrågasätta. Jag kan inte tänka mig vad jag skulle göra istället. Konstnärers arbete är lite likt forskares. Vi ger oss in i något som är utforskat, eller tar nya steg på ett område.

En del konstnärer är rädda för att ha ett uttalat budskap. Viljan till samhällsförändring ställs i konflikt till konstnärlig kvalitet. Malin Hellkvist Sellén menar tvärtom att vilja till samhällsförändring är ett signum för bra konst.

– Jag märker att när man, som jag, har en uttalad problematik så talar andra om konsten mer utifrån temat än som konstverk. Jag blir bemött som om innehållet var det enda viktiga. Det kan bero på hur jag uttalar mig. Men jag sysslar med konst och där är både innehållet och uttrycket viktigt. Jag försöker hitta metoder att spetsa till båda och jag ser ingen konflikt. Tvärtom blir det bättre om de går hand i hand. För mig är det en förutsättning. Jag skulle inte syssla med dans annars. Det finns så mycket nonsenskonst och det intresserar inte mig.

Malin Hellkvist Sellén menar att det har skett en stor förändring i hur hennes eget arbete bemöts. Inte minst när det gäller finansiering.

– Föreställningen *dom ger tanken kropp*, som gjordes 2003, fick inga bidrag. Det finns säkert flera skäl till det men det är intressant hur bidragsgivarna diskuterade. De sa att de inte kunde stödja föreställningen för ingen kommer vilja se den och för att jag nischer in mig i ett fack. Ingen verkade förstå vad ett queerperspektiv i danskonsten kunde betyda. När det gäller skolföreställningen *Kung Kristina*, från 2005, ifrågasatte en del bidragsgivare att jag vände mig till barn, men jag fick stöd från Kulturrådet och Kulturförvaltningen.

– Det är stor skillnad nu. Det beror delvis på att jag är mer etablerad. Bidragsgivarna vet att detta inte bara är ett ungdomligt uppror och att det finns fler kvaliteter än temat. De vet också att jag har en stor återkommande publik. Personer som inte tillhör den vanliga danspubliken. En baksida kan vara att jag får större utrymme för att det blir en politiskt korrekt satsning. Ibland måste jag tacka nej till saker där det är tydligt att jag är ett politiskt alibi. ”Nu har vi Malin så behöver inte vi andra bry oss.”

De senaste åren har diskussionen om kön och genus växt inom dansen. Diskussionen om etnisk mångfald finns men är inte lika

omfattande. Malin Hellkvist Sellén tycker att diskussionen fastnar i förenklade resonemang.

– Allt för ofta handlar det om hur vi ska få fler killar eller personer med invandrarbakgrund att dansa. Det finns idéer om att killar skulle föredra mer explosiva uttryck som street dance och att vi kan locka dansare med annan etnicitet genom flamenco. Då är vi kvar i en fixerad uppdelning i vad könen och olika etniciteter står för. Samtida dans kan vara intressant för alla. Det finns inget inskrivet i dansen att den bara kan vara intressant för vit medelklass.

Det viktiga är att hitta vägar ut och visa upp samtida dans för fler. Malin Hellkvist Sellén har gjort en skolföreställning och tyckte att det var mycket lärorikt att möta den publiken.

– Jag tänker inte så mycket på publiken när jag skapar en föreställning men jag är väldigt intresserad av publiken. Inom dansen pratar vi mycket om att nå fler och att vara mer allmängiltiga. Jag tror tvärtom att vi ska våga vara specifika. Om jag hittar ett sätt att formulera något som stämmer för mig, då kan jag nå ut med detta till en publik.

Malin Hellkvist Sellén betonar att hon inte vill se en reglering av konsten, men däremot mer diskussioner.

– Konstnärlig frihet är viktig, men tyvärr leder den till att vi konstnärer inte riktigt förväntas försvara det vi gör. Inom dansen är vi väldigt dåliga på att ge varandra kritik. Det finns ett antal mål som folk krystar in i sina ansökningar, men det finns ett glapp i uppföljningen. Vad stod i ansökan? Hur blev det i slutändan? Dagens bidragssystem inom dansen är dessutom enbart inriktat på nya föreställningar. Det är en fabrik som spottar ut bidrag och inte följer upp. Jag tycker att dansen skulle kunna bli mer resurseffektiv om vi ger föreställningar ett längre liv. Det borde finnas bidrag för att ta upp ett gammalt verk.

Hur ser diskussionen inom dansen ut för hur dansen ska bidra till att Sverige blir en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund?

– Det finns en slogan om dans, att den är ett språk som hela världen kan förstå och det gör att vi inte tror att vi har problem. Det stämmer inte. Det är inte ens en ordlös konstform längre. Jag kan känna mig trög och behöver ett samtal med fler. Vad kan jag göra? Vi behöver diskutera konsten, vad den representerar. Dansens ekonomiska problem bidrar tyvärr till att många direkt sätter taggarna utåt när det kommer luddiga direktiv. Framför allt

om det märks att direktiven bygger på bristande kunskap om danskonsten.

Malin Hellkvist Sellén efterlyser en diskussion där alla kan se sitt eget förhållningssätt och hur de själva kan förändra strukturererna inom dansen. Hon menar att det finns flera områden som hon som fri konstnär kan påverka.

– När jag arbetar med en frågeställning så förändrar jag mig själv och dem jag arbetar med. En svårighet är att dansarnas utbildning fortfarande har fokus på teknik, inte på intellekt. Jag vill jobba med professionellt utbildade dansare. I Sverige består den gruppen nästan bara av vita medelklassvenskar som ser ganska lika ut fysiskt. Möjligheterna att sätta ihop en spretig grupp är små. Jag tycker inte om att lägga ansvar på utbildningar men mycket måste ändras där. Kretsen som söker behöver breddas och själva utbildningen förändras.

– Förhoppningsvis förändrar jag publiken, kanske inte genom själva verket men genom hur publiken talar om det. Konstnärer har inträde överallt och vi kan uttrycka våra åsikter till rätt många människor. Jag försöker bli tydligare med vad det är jag gör och inte ta det här utrymmet för givet. För mig är det självklart att ta del i den diskussion som pågår inom fältet, att inte bara vara i en studio utan arbeta utåtriktat och hela tiden ställa frågan: Vad vill jag med konsten?

"Vad har vi för rätt att prångla på dem opera?"

Den 10 mars 2007 hade Folkoperan i Stockholm, i samarbete med Stockholms läns Blåsansymfoniker och Länsmusiken i Stockholm, urpremiär för den nyskrivna operan *Shit också!*, som bygger på tankar och idéer från elever i årskurs 6 från stockholmsförorten Rinkeby. Hösten 2005 fick Folkoperan kontakt med Geronimo Unia från Studiecetrum i Rinkeby. Han driver projektet Plugga vidare som ska motivera elever att läsa vidare på gymnasium och högskola. En viktig del i projektet är att ge eleverna förebilder och visa vilka möjligheter som finns och det kunde Folkoperan bidra med. Eftersom Studiecetrum hade upparbetade kontakter kom projektet igång snabbt och redan i slutet av 2005 började eleverna i årskurs 6 i två skolor skriva texter som skulle ligga till grund för en opera.

– I februari 2006 hade vi prova-på-dagar på Folkoperan. Eleverna fick nosa på olika yrken inom opera som dirigent, kostymör, maskör, ljus tekniker, säger Jonas Palerius som är producent för *Shit också!*.

Under resten av vårterminen arbetade eleverna i verkstäder på skolan med fem olika pedagoger: drama, dans, scenograf, musik, text. Text och scenografi kom rätt långt medan det var svårare med musik, drama och dans. En erfarenhet från projektet i Rinkeby är att det är svårt att få eleverna att själva gestalta utan det fungerar bättre om eleverna får maktpositionerna som att skriva eller regissera.

– Det har varit en pedagogisk utmaning att förklara den konstnärliga processen. De visste inte vad en premiär eller en operasångare är.

Folkoperans drivkraft är inte att uppfostra publiken, betonar Jonas Palerius.

– Vad har vi för rätt att prångla på dem opera? Vi vill visa vad kulturen kan erbjuda och ge dem en inblick i en konstnärlig process. Men framför allt är vår drivkraft att lära själva! Vi behöver komma bort från vår homogena grupp människor på Hornsgatan på Södermalm och möta publiken. Jag blir glad om någon av ungdomarna som varit med i projektet tar mitt jobb om tio år.

Jonas Palerius menar att det är svårt att veta om projektet har gjort skillnad i Rinkeby, men det finns några positiva tecken. De två sexorna från olika skolor har jobbat ihop sig. Det var lättare än tidigare år när de skulle börja i sjuan tillsammans.

– Några elever som fick i uppgift att redovisa en bok valde att dramatisera den. Något sånt hade inte hänt tidigare. Sen är det små men viktiga saker som när vi fick ett brev från en elev som skrev att han i vanliga fall är blyg men att han växte när han fick stå framför orkestern och dirigera.

Folkoperan mötte inte uttryck från andra kulturer bland 12-åringarna i Rinkeby. Eleverna relaterade till samma tv-serier och västerländska popmusik som andra ungdomar, inte till arabisk eller turkisk musik.

– Om vi hade mött ett massivt inflöde av annan kultur hade vi förstås plockat upp det, men det har vi inte. Ett tänkt sidospår i projektet är att skapa kontakter med musikgrupper i Rinkeby – ett möte med annan musik och andra instrument som kan förändra vår orkesterklang. Ett fortsatt arbete med Rinkeby skulle kunna leda

till det. Men det kanske vore lika spännande att arbeta i Rågsved med en arbetarklass som får bryr sig om idag?

Att de här ungdomarna inte kommer i kontakt med de stora kulturinstitutionerna i innerstan är, enligt Jonas Palerius, mer ett klassproblem än ett "mångfaldsproblem". Och ett invandrarstatusproblem. Bland eleverna fanns en medvetenhet om hur samhället ser på invandrare.

– I elevernas texter med framtidsvisioner eller lyckliga familjer har personerna ofta vanliga svenska namn som Karin, Lena och Kalle. Eller Steve och James som flyttar till Kanada på slutet. Texter som handlar om att det bor en knarkare i min trappuppgång hade personerna ofta namn som Mohammad och Abdul. Det var lite läskigt, att de redan som tolvåringar själva ser sig som problem.

Arbetet med *Shit också!* har, i huvudsak, bekostats med Folkoperans egna pengar. Vissa delar, till exempel en pedagogisk verksamhet med delaktighet och medskapande för publiken, har gjorts tillsammans med Länsmusiken och Blåsarsymfonikerna i Stockholm och fått ett riktat stöd från Landstinget. Folkoperan har inte något särskilt krav från sina finansörer att arbeta i förorter utan viljan att genomföra projektet i Rinkeby kom inifrån. För Jonas Palerius är det en självklarhet.

– Kulturinstitutionerna ska vara en del av samhället. De är bekostade av staten och bör förändras utifrån hur samhället ser ut. För Folkoperan är inte det svåra att genomföra detta projekt. Det svåra är att förändra oss själva och upprätthålla det.

Jonas Palerius är skeptisk till specifika direktiv om mångkultur utan ser hellre åtgärder som att öronmärka pengar till att kulturinstitutioner ska ha utåtriktad verksamhet. Han menar att samhällsförändring är en förutsättning för kulturell kvalitet och att det går att förändra samhället genom kultur, men det kräver att kulturen kommer ut i samhället.

– Kulturens uppgift är att skapa intellektuellt tänkande. Att få en textrad som du ska fortsätta på eller som du ska gestalta med en bild, det sätter igång ett intellektuellt tänkande. Kulturen skulle verkligen kunna väcka människorna. Vi som jobbar med kultur ska vara i fronten, vi ska påstå något.

”Man blev modig”

Kunskaps- och designcentret Livstycket i Stockholmsförorten Tensta kombinerar språkundervisning med praktiskt och konstnärligt arbete. Verksamhetschefen Birgitta Notlöf blir upprörd när jag frågar om Livstycket är ett integrationsprojekt. Hon ser inte Livstycket som ett renodlat konstnärligt projekt heller, utan beskriver det helst som ett demokratiprojekt.

– Vi jobbar med att få människor att ta sig ut i samhället. Det finns en kraft i skapandet. Hit kommer människor från krig, människor som har varit torterade. I skapandet kan de finna en ro, en vila. Ibland sitter det trettio människor och skapar och det är så tyst att du kan höra en knappål falla. Vi vill bidra till ett samhälle med ett levande skapande, där det är tillåtet att tänka nytt.

Birgitta Notlöf betonar att slutprodukten av skapandet ska ha en hög konstnärlig kvalitet och därför måste ledarna ha hög konstnärlig nivå och materialen vara bra.

– Alla på Livstycket är med och skapar mönstren men det är de konstnärliga ledarna som slutgiltigt sätter ihop dem. Vi vill att våra deltagare ska vara stolta över att vi gör saker som människor vill köpa, inte bara en gång för att vara snälla utan flera gånger för att de gillar dem.

1999 gjorde Livstycket utställningen Kvinna i världen på Hallwylska museet i Stockholm och därefter har det följt flera utställningar. Våren 2007 ställer Livstycket ut på Svenskt Tenn. Har Livstycket som mål att påverka textilkonsten i Sverige att bli mer mångkulturell?

– Vi har inte tänkt så, men genom att finnas på Hallwylska museet och Svenskt Tenn så påverkar vi ju automatiskt textilkonsten. Det är dags att se att människor med annan etnisk bakgrund kan tillföra något till Sverige. Kom ihåg att designern Josef Frank kom som flykting till Sverige från Österrike.

Birgitta Notlöf tror att en väg att komma vidare är att sluta prata om invandrare.

– Jag tror vi borde prata om dubbelkulturer – svensk-turk, svensk-indier. Samtidigt är det viktigt att Livstycket har personal som själva har kommit som flyktingar, både för att de vet mer om hur våra elever har haft det och för att våra elever ska förstå att det går att komma vidare.

Livstycket har fått kritik för att de förstärker bilden av invandrarkvinnan som en kvinna vid symaskinen. Birgitta Notlöf håller inte med.

– Stereotypen finns i betraktarens öga. Våra deltagare skapar mönster som sedan finns på tyger, brickor, stolar, lampor. De kan se sina egna mönster på vackra saker. Många av de nya eleverna klagar på att de har ont i huvudet eller ont i magen. Efter en tid här blir de friskare och gladare. Jag tror att människor som inte har en plats i samhället får ont. När jag har frågat tidigare elever vad som var speciellt med Livstycket säger många: ”Man blev modig.” Det här är vårt sätt att hjälpa människor att växa – om någon annan har ett bättre sätt så får de gärna komma med förslag på hur vi kan ändra oss eller själva göra något.

”Ni tror verkligen på konstnärer”

2004 blev konstnären Cecilia Parsberg tillfrågad av Riksställningar om hon ville ingå i projektet 4U och vara en av fyra konstnärer som skulle arbeta i olika förorter. Uppdraget var att arbeta i process med institutioner, föreningar och individer och skapa ett konstverk.

– Jag skulle arbeta på plats på halvtid i fyra månader. Budgeten på 100 000 kr var alldeles för liten. Jag kan inte be folk jobba gratis med att göra min grej. Det tillsattes en grupp som sökte pengar och fick ihop 300 000 kr till.

Syftet var att dra igång kreativa processer och involvera kulturintresserade i Rinkeby för att kunna visa upp en kreativ bild av förorten som sällan syns.

– Jag tänkte: ni tror verkligen på konstnärer. Här ska jag komma och jobba på ett ställe där jag inte har några tidigare nätverk och initiera processer som lever kvar och skapa ett konstverk. Det intressanta är att det fungerade.

Björn Gardarsson, som är föreståndare på Rinkeby Folkets Hus, tror att projektets framgång beror på att Cecilia Parsberg krävde att få arbeta med något som är på riktigt och för att hon gjorde konst på riktigt.

– Cecilia ställde frågan: Vad är det som behövs mest av allt i Rinkeby just nu? Diskussionerna i den grupp som bildats i projektet landade i makt. Känslan av maktlöshet och utanförskap är ett

behov av mer makt. Både att definiera sin egen makt och att definiera de som har makt.

I Rinkeby betonas medborgarinflytande och stadsdelsförvaltningen hade precis gått ut med en enkät med en mängd frågor som alla handlade om "hårda" saker som gatubelysning och vägar.

– De frågade ingenting om kultur eller behov av vackra saker, säger Björn Gardarsson. En idé i gruppen var att gå ut med en alternativ enkät som ställde frågorna om kultur. Men varför ska vi alltid fråga? Gatubelysningen ska vara bra och det finns människor på stadsdelsförvaltningen som har betalt för att se till det. Vi bestämde oss för att fråga en enda fråga: "Vad vill du fråga någon som har mer makt än du?" Den frågan översattes till 70 språk och designades till en tapet som sattes upp i trappan i Folkets Hus i Rinkeby.

– Det passerar en miljon människor förbi tapeten i Folkets Hus per år – det är en stor del av konstverket, säger Cecilia Parsberg. De kanske läser lite ibland, går förbi, läser igen nästa gång. Ett konstprojekt är inte att tala om något, utan att skapa ett intresse och ett deltagande. Jag arbetar med ett relationellt konstnärskap. Det skapar mening och bygger vidare genom deltagande och debatter. Översättningen var ett stort jobb som involverade hundratals människor. Det är en ganska komplicerad fråga som ledde till diskussioner på torget. "Vad menar du med makt? Jag har väl ingen makt? Ja, kanske om du menar kraft."

Cecilia Parsberg menar att angelägenheten ger ett estetiskt uttryck och även påverkar konsten. Hon ser ingen konflikt mellan viljan till samhällsförändring och konstnärlig kvalitet.

– För mig är konst politisk i betydelsen att den har med människor att göra. Konstnärlig kvalitet har varit viktig för projektet. Hade inte människor som bor och arbetar här tyckt om tapeten så hade vi fått lov att måla över den. Vi har fått ett svar på plats att den har kvalitet.

För att bli angelägen måste konstnären jobba utifrån det som finns och det kräver en närvaro, att vara på ett ställe och arbeta där en längre tid. Men varför ska en förort satsa resurser på att anställa en konstnär? Vore det inte bättre med en jobbcoach?

– En jobbcoach hjälper människor in i ett samhällssystem genom att titta på vilka förmågor en människa har och hur han eller hon kan få jobb, säger Cecilia Parsberg. En konstnär jobbar med

tyst kunskap, med det som sker i pauserna, i mellanrummen. Där människor slappnar av och inte behöver prestera något.

– Det finns inget motsatsförhållande till jobbcoach, fortsätter Björn Gardarsson. Kulturaktiviteter blir en motor för dialog. Det skapar en rörelse som leder till att folk vill vara här. Det är viktigt även för att skapa jobb. På den språkmässa vi ska ha i Rinkeby i vår arrangerar vi ett seminarium som heter: ”Jag är människa först”. Som människa har jag olika funktioner – kan ni se det innan ni börjar prata om hur jag ska försörja mig. Konsten tar fram just det. Det finns en frigörande kraft i konstens sätt att närma sig frågor.

– Jag hade ingen aning om att det skulle bli en tapet, säger Cecilia Parsberg. Jag var beroende av svaret på platsen. Vi har talat om att när vi gör en mässingsskylt vid tapeten så ska det stå att verket är skapat av Projekt Samarbete, som hela projektet hette. Det är inte ett verk enbart av Cecilia Parsberg.

Cecilia Parsberg menar att konstnärer har en förmåga att ställa om blicken, utifrån den konstnärliga kompetensen, och vara med i en dialog med samhället. För att utveckla den måste konstnärer öppna ögonen och arbeta i samhället, på plats.

”Det institutionella musiklivet definierar sitt uppdrag alldeles för snävt”

Ale Möller är ett av de mest kända namnen inom svensk världsmusik. De senaste tio åren har han jobbat tillsammans med svenska musiker med rötter i olika musiktraditioner.

– Jag har länge haft på känn att det finns en väldig dynamik i mötet mellan olikheter. Det vanliga är annars att man skapar en stil och ett konstnärligt djup genom att samla folk som har samma referenssystem.

Under kulturhuvudstadsåret 1998 fick Ale Möller chansen att arbeta med mötet mellan olikheter i stort format. Han fick resurser att starta Stockholm Folk Big Band som bestod av 14 musiker som bor i Stockholm men har ursprung från hela världen. Det låter som en integrationspolitisk dröm och Ale fick flera gånger betona att det var ett konstnärligt projekt.

– Det finns en fara med mångkultur likställs med etnicitet. När vi sökte pengar fick vi frågor om varför det var två killar från Kuba med i bandet. Var inte det överrepresentation? Eller uppmaningar att hitta en finländare så att de stora invandrargrupperna

skulle vara representerade. Men i vårt sätt att arbeta är musikerna inte representanter och det viktiga är inte varifrån de kommer, utan att de har olika erfarenheter.

Stockholm Folk Big Band kunde fortsätta några år tack vare stöd från departementet och Forum för världskultur, men idag vilar projektet eftersom ett så stort band inte kan bära sina egna kostnader.

– Det är absurt att enbart konstmusiken kan få stöd för att jobba i större format. Jag har försökt söka orkesterstöd men fått höra – ”du står inte med på listan för de som ska få stöd”. Flera kulturministrar har sagt att det vi gör är jättebra och uppmanat mig att bilda opinion för andra sätt att skapa musik. Men hur ska jag hinna göra det samtidigt som jag gör musik och turnerar? Jag blir snabbt omsprungna av de stora institutionerna som har marknadsföringsfolk.

Ale Möller betonar att han inte tycker att konstmusiken är oviktig, men det finns annat som också är viktigt. Det institutionella musiklivet definierar sitt uppdrag alldeles för snävt, menar han.

– Det är skandal att länsmusiken inte har flera ensembler som sysslar med världsmusik. De kanske inte behöver livstidsanställa en sitar spelare men de skulle kunna ställa resurser till förfogande under en tid. Idag finns minst tio frilansproduktioner som sysslar med svensk folkmusik i möte med annan musik. Det finns både intresse från publiken och musiker som kan tekniker för att sätta samman olika sorters musik.

Ett sätt att ställa resurser till förfogande provas på Gävle och Vara konserthus där Ale Möller är Artist in residence. I ett pressmeddelande skriver konserthusen att syftet med projektet är ”ömsesidig vitalisering och kreativitet för både artister och institutioner; att utveckla nya konsertformer, hitta nya konstellationer och nå nya publikgrupper”.

– För mig är det en möjlighet att fördjupa det jag håller på med – repetera, skriva omsorgsfullt och tänka efter.

Det Ale Möller utvecklat under de senaste åren är en kunskap om hur man gör ett möte mellan olikheter så kreativt som möjligt.

– Jag underskattade det från början. Det är lika konkreta tekniker som de mer kända tekniker vi använder inom likheter, inom en stil. Framför allt behövs kunskap om musikaliska strukturer.

– Det jag minst av allt vill är att musiken ska vara en representerande kavalkad. Jag blir generad när jag tänker på hur jag förr på

skolkonserter presenterade sångaren Mamadou Sene genom att prata om hur det ser ut i Afrika. Det är viktigare att berätta att Mamadou bor i Botkyrka och har en flicka som går på dagis där. Annars är risken stor att musiker som kommer från andra länder förblir representanter för en kultur de har lämnat. Vi behöver lära oss att en musiker i Sverige är ett spektrum av möjliga identiteter. Det finns en förväntan att invandramusiker, från länder som svenskar tycker är exotiska, ska vara representanter. Det blir en välviljans förtryck där musiken förlorar sitt konstnärliga egenvärde.

Ale Möller är i samma sits utomlands.

– Ju mer traditionell folkmusik från Sverige, desto bättre. Jag har absolut inget emot att spela sådan musik men det finns en automatik som är tråkig.

Ale Möller är inte intresserad av det museala folkmusikidealet utan vill se folkmusik som en gestaltning av den egna samtiden. Att en folkmusiker måste avgränsa sig till att enbart spela låtar från en by i Värmland hela sitt liv är en sent skapad myt.

– Utomlands presenterar jag Ale Möller Band kanske inte som svensk folkmusik, det blir för förvirrande, men som folkmusik från Sverige. Vår musik är ett uttryck för hur Sverige ser ut idag i en storstad.

Bidrar den musiken till att Sverige blir en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund? Ale Möller får ofta den reaktionen från publiken och tycker att det är roligt om det stämmer men han är nog med att samhällspåverkan är en sekundär funktion i hans verksamhet.

– Det finns så många fällor. I vissa kretsar finns en förtjusning över att man gör mångkultur istället för hur. Jag tycker att staten har rätt att lägga sig i kulturlivet och det ska finnas kulturpolitiska mål men man måste respektera den konstnärliga friheten också.

Det är viktigt att staten jobbar med integration inom kulturlivet, säger Ale Möller. Sedan det har blivit känt att han jobbar med musiker som invandrat till Sverige så ringer och skriver det musiker till honom varje vecka och undrar om de får spela med honom.

– När jag intresserade mig för människor som flyttat hit och har fantastisk musik så upptäckte jag hur många de är. Jag har inte resurser att ta emot alla, men vart ska de vända sig istället? Bristen på kontaktytor är det stora problemet. Institutionerna rör sig i sina fasta cirklar och saknar kunskap om alla de musiker som finns här.

Ulrika Lorentzi är frilansskribent

5 Det nationella mångfaldsarbetet och det internationella hänger ihop

5.1 Utveckla och intensifiera det internationella arbetet

5.1.1 Underlätta internationellt kulturutbyte

- Samordnaren föreslår att 7 procent av Sidas kulturbistånd, det vill säga ungefär 19 miljoner kronor per år, används till att skapa kontakter mellan internationella kulturutövare som ingår i svenska utvecklingsarbeten och svensk publik samt kulturutövare i Sverige.
- Samordnaren föreslår att 4 miljoner kronor per år, under en treårsperiod, ges till Konstnärsnämnden för att bygga upp en verksamhet som internationell kontaktmäklare med inspiration från det brittiska Visiting Arts. Återstående 15 miljoner kronor fördelas av Sida till ett antal fria aktörer efter ansökningsförfarande. Samordnaren ser att det finns flera aktörer som har den kompetens och de kontakter som behövs för att fungera som kontaktmäklare, till exempel Bwana Club i Göteborg, Inkonst i Malmö, Jeriko i Malmö, Kulturstorm i Umeå och Skellefteå, Re:Orient i Stockholm och Selam i Stockholm.
- Samordnaren föreslår att Utrikesdepartementet ser över visumregler för att underlätta för internationella gästspel.

BILD IN OM SIDA

Sidas huvuduppdrag är att bidra till att skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor. I Sveriges politik för global utveckling, som antogs 2003, betonas att utvecklings-samarbetet är en fråga för alla politikområden.¹ I Sidas beskrivning av sin egen roll och ansvar inom politiken för global utveckling står att Sida har

ett medansvar för att bidra till att hela svenska samhället ska engageras för en rättvis och hållbar global utveckling. Svenska aktörers intresse för utvecklingsfrågor och för kontakter med Sida kan förväntas öka och Sida bör även bidra till erfarenhetsutbyte och dela med sig av sin kunskap. Sida bidrar även till Sveriges internationalisering och till att främja en svensk resursbas av utvecklingskunnande.²

Målsättningen är att det svenska samhället i större utsträckning ska engageras för att utveckla idéer, bilda opinion och bidra till att konkret genomföra Sveriges politik för global utveckling. Detta bör naturligtvis gälla hela det svenska samhället. Den svenska biståndspolitik har kritiserats för att inte ha tagit tillvara kom-

¹ Prop. 2002/03:122 *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling*.

² Sida, 2005, *Sidas roll och ansvar inom politiken för global utveckling*.

petensen hos invandrade personer som möjliga medskapare av utvecklingsarbetet med dessas ursprungsländer.³

Samordnaren anser att mer kontakter mellan internationella kulturutövare som ingår i svenska utvecklingsarbeten och svensk publik samt svenska kulturutövare bidrar till att stärka den svenska resursbasen av utvecklingskunnande. Ett ökat internationellt kulturutbyte som sker i Sverige har goda förutsättningar att bidra till att det svenska samhället engageras för att utveckla idéer, bilda opinion och bidra till att konkret genomföra Sveriges politik för global utveckling. Flera av de fria aktörer som arbetar med internationellt kulturutbyte kombinerar redan idag kulturevenemang med seminarier och diskussioner. Kulturen bidrar till att skapa ett rum för dialog mellan personer med ursprung i de länder som Sverige har utvecklingsarbete med och personer med ursprung i Sverige. Några av aktörerna, till exempel Selam, arbetar i länder som Sverige har utvecklingsarbete med. Samordnaren menar att det är en styrka om de internationella kontaktmäklarna även har verksamhet och egna kontaktnät i olika världsdelar.

De fria aktörerna Bwana Club i Göteborg, Inkonst i Malmö, Jeriko i Malmö, Kulturstorm i Umeå och Re:Orient i Stockholm och Selam i Stockholm har spetskompetens i mångfald och interkulturell dialog samt goda förutsättningar att förmedla kontakter och gästspel. Dessutom kompletterar de varandra då de har kunskap om olika delar av världen, arbetar med olika målgrupper och har olika geografisk placering i Sverige.

Bwana Club är en konstellation som, med olika medel som föreläsningar, workshops, utställningar, bokutgivning, evenemang och aktioner, försöker belysa demokratins villkor i en postkolonial och globaliserad tidsålder. Särskilt fokus ligger på de sätt på vilka koloniala strukturer upprepar sig i vår tids kulturproduktion. Samordnaren anser att de har goda förutsättningar att skapa ett forum i Göteborg både för internationellt kulturutbyte och för diskussion om Sveriges politik för global utveckling.

Inkonst är en scen för allt från experimentell, smal kultur till välkända arrangemang inom teater, musik, konst och klubb samt en kontinuerlig barn- och ungdomsverksamhet. Som kulturmäklare skulle Inkonst, som är baserade i Malmö, kunna vara en fysisk plats för alla former av internationella gästspel.

³ Likic-Brboric, Branka (2006) "Utvecklingspolitik och mångfald: invandrarkvinnors jämställdhet" i *Bortom etnicitet*, red. Diana Mulinari & Nora Räthzel.

Jeriko är ett musik- och kulturhus i Malmö som drivs av föreningarna Jazz i Malmö och Mixmusik. Mixmusik arrangerar världsmusikkonserter och driver ungdomsverksamhet. Samordnaren anser att Jeriko och Mixmusik som kulturmäklare skulle kunna utveckla en scen för musik från länder som Sverige har utvecklingssamarbeten med samt former att engagera unga svenskar med utländsk bakgrund i diskussionen om Sveriges politik för global utveckling.

Kulturstorms målsättning är att erbjuda möjligheter och arenor för ungdomars skapande inom scenkonst. De driver projektet Kultur som vill motverka stereotyperna på kulturscenen så att även ungdomar som står helt utanför kulturlivet bjuds eller lockas in. Som kulturmäklare skulle Kulturstorm kunna stärka det internationella utbytet i Norra Sverige och utveckla arbetet med ungdomar.

Re:Orient är en organisation som arbetar med att lyfta fram en mångfald av kulturella uttryck från hela den arabiska regionen, från Nordafrika till Bangladesh, genom seminarier och kulturevenemang i Stockholm och Vadstena. Cecilia Hörnell, verksamhetsansvarig på Re:Orient, menar att organisationens viktigaste funktion är att vara ett återkommande offentligt rum för all sorts kultur från Mellanöstern och för samtal kring dagsaktuella frågor med Mellanöstern som gemensam beröringspunkt. Man vill också vara en mötesplats för såväl minoriteter som andra svenskar. Samordnaren anser att Re:Orient kan spela en viktig roll som kulturmäklare med fokus på att öka förståelsen och kunskapen om islam och arabvärlden.

Selam är en nationell, regional och internationell kulturpolitisk aktör inom världsmusikfrågor och ämnen som rör mångkulturella konstyttringar. Selam arbetar redan idag med utvecklingssamarbete inom Swedish East African Music Network (SEAMN). Som kulturmäklare kan Selam bidra med kunskap och nätverk inom världsmusik med tonvikt på östra Afrika.

Både Konstnärsnämndens uppdrag att bygga upp en verksamhet inspirerad av Visiting Arts i Storbritannien och systemet att fördela resurser till fria aktörer ska utvärderas efter tre år.

5.1.2 Uppdrag till Svenska institutet

- Samordnaren föreslår att Svenska institutet får i uppdrag att se över och förändra den Sverigebild som Svenska institutet använder i sitt Sverigefrämjande så att bilden bättre överensstämmer med den mångfald som finns i dagens Sverige. I de kulturevenemang som Svenska institutet arrangerar bör andelen unga, icke etablerade kulturutövare, bland annat med utländsk bakgrund, öka.
- För att Svenska institutet ska kunna genomföra uppdraget att se över och förändra sin Sverigebild föreslår samordnaren att Svenska institutet tillsätter en referensgrupp med personer som har kunskap om den kulturella och etniska mångfalden inom svenskt kulturliv. Uppdraget att sitta i referensgruppen är tidsbegränsat, förslagsvis till maximalt tre år.
- Samordnaren föreslår även att Svenska institutet får i uppdrag att arrangera ett större seminarium tillsammans med de svenska kulturråden till exempel i Berlin, London och Paris. Temat ska vara hur dessa storstäder arbetar med mångfald och interkulturell dialog i ett globaliserat samhälle.
- Vidare får Svenska institutet i uppdrag att, i de projekt som Svenska institutet stödjer med anslag från biståndsbudgeten, samarbeta med de kontaktmäklare för Sida-projekt som samordnaren föreslår.

Samordnaren anser att den Sverigebild som Svenska institutet förmedlar inte avspeglar den mångfald som finns i dagens Sverige. Det är ett problem att så många svenskar inte känner igen sig i Svenska institutets bild av Sverige. Det är också ett problem att den bild som används för att öka omvärldens kunskaper om och intresse för Sverige inte stämmer med dagens svenska samhälle. Svenska institutet behöver vända sig utåt mot det land det har i uppgift att lansera och se att det har förändrats. I de kulturevenemang som Svenska institutet arrangerar måste fler unga, icke etablerade kulturutövare, bland annat med utländsk bakgrund, få plats.

Samordnaren bedömer att Svenska institutet behöver en referensgrupp med personer som har kunskap om den kulturella och etniska mångfalden inom svenskt kulturliv för att kunna for-

mulera en Sverigebild som avspeglar den mångfald som finns i dagens Sverige.

För att ännu mer förstärka Svenska institutets omvärldsbevakande roll och kompetens om mångfaldsarbete i olika länder föreslår samordnaren att Svenska institutet ska anordna ett större seminarium, tillsammans med kulturråden i till exempel Berlin, London och Paris, om hur de storstäder som kulturråden befinner sig i arbetar med frågor om mångfald och interkulturell dialog. Det är lämpligt att seminariet genomförs under det europeiska året för interkulturell dialog 2008.

I förslaget om att underlätta internationellt kulturutbyte står att samordnaren anser att mer kontakter mellan internationella kulturutövare som ingår i svenska utvecklingsarbeten och svensk publik samt svenska kulturutövare bidrar till att stärka den svenska resursbasen av utvecklingskunnande. Ett ökat internationellt kulturutbyte som sker i Sverige har goda förutsättningar att bidra till att det svenska samhället engageras för att utveckla idéer, bilda opinion och bidra till att konkret genomföra Sveriges politik för global utveckling. Detta gäller även de biståndsfinansierade projekt som Svenska institutet fördelar bidrag till. Därför föreslår samordnaren att Svenska institutet ska samarbeta med de kontaktmäklare som samordnaren föreslår (se förslaget Underlätta internationellt kulturutbyte). Syftet är att de internationella kulturutövare som kommer till Sverige för att besöka Svenska institutet även når en bredare svensk publik och fler svenska kulturutövare.

5.1.3 Europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog

Samordnaren föreslår att produktionsgruppen Intercult får i uppdrag att driva ett europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog. Det är ett treårigt pilotprojekt där en del av de arbetsuppgifter som idag utförs av Kulturkontakt Sverige flyttas ut från Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet samtidigt som arbetet med att skapa nätverk inom EU förstärks. Budgeten är på 1,3 miljoner kronor per år i tre år och finansieras dels med 1 miljon kronor från de 10 miljoner kronor som regeringen avsatt för etnisk och kulturell mångfald samt interkulturell dialog i vårbudgeten 2007, dels med 300 000 kronor av Kulturkontakt Sveriges budget på 90 000 euro.

Kultursamarbete är en viktig del av EU:s arbete och i och med den nya europeiska agendan för kultur i en globaliserad värld förstärks kulturens roll inom EU.⁴ Samordnaren anser att Sverige måste bedriva ett mer proaktivt arbete med att skapa möten och kontaktnät inom EU. Sverige måste satsa inom detta område för att kunna delta i och få del av resurserna i kultursamarbetet i EU.

Produktionsgruppen Intercult är idag en aktiv aktör inom EU och har goda förutsättningar att bedriva ett proaktivt arbete med fokus på att skapa kontakt och sprida information för att stödja och förstärka kulturprojekt initierade av svenska aktörer eller med svensk inblandning. Samordnaren föreslår därför att Intercult får i uppdrag att driva ett europeiskt resurscentrum för interkulturellt utbyte och dialog.

Intercult grundades i Stockholm 1992. Produktionsgruppen ordnar både lokala, regionala och internationella aktiviteter och samarbetar ofta med andra aktörer, såväl internationellt som nationellt. Fokus ligger på projekt med mångfaldsaspekt och Intercult arbetar också kulturpolitiskt.

Resurscentret övertar några av Kulturkontakt Sveriges arbetsuppgifter men får ett tydligare utökat uppdrag att skapa nya möten och kontakter. Det europeiska resurscentret ska bedriva aktivt partnerskapande mellan svenska kulturorganisationer och europeiska nätverk som arbetar med kulturfrågor. I det arbetet ingår rådgivning och aktiv hjälp att hitta lämpliga partners i andra länder. Resurscentret ska även ordna fortbildning för att öka den interkulturella kompetensen hos svenska kulturorganisationer och producenter. Dessutom ska resurscentret spela en aktiv roll under det europeiska året för interkulturell dialog 2008⁵ och det svenska EU-ordförandeskapet hösten 2009.

Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet har kvar funktionen som formell Kulturkontakt Sverige och ansvarar för avtal och direkta överenskommelser med EU-kommissionen samt för att förvalta de kontakter och projekt som uppstår via Europeiskt resurscentrum för interkulturell dialog. Enligt Kulturkontakt Sverige kommer EU-kommissionen, i linje med den nya agendan, satsa mer på information om och marknadsföring av EU:s kulturprojekt i syfte att förstärka de kulturella samarbetena i Europa. Samordnaren ser positivt på en sådan utveckling och menar att om

⁴ *Communication on a European agenda for culture in a globalizing world*, Commission of The European Communities, 2007.

⁵ För en utförligare beskrivning av det europeiska året för interkulturell dialog, se bilaga 6

kulturkontaktkontoren får ett utökat uppdrag med att arbeta med marknadsföring och utvärdering av pågående projekt bör Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet omprioritera sin budget så att Kulturkontakt Sverige får mer resurser.

Resurscentret ska föra en dialog med Statens kulturråd och lärdomar och erfarenheter ska återföras till Kulturkontakt Sverige. Pilotprojektet inleds 2008 och pågår i minst tre år. Under det tredje året görs en utvärdering av insatserna. I den utvärderingen ska även ingå en utvärdering av modellen att låta aktörer utanför Statens kulturråd utveckla det kulturpolitiska arbetet.

5.1.4 Förhandling och förankring: intensifiera det internationella arbetet

LOGGA IN

Myndigheter och institutioner har genom regleringsbrevet i uppdrag att stärka ett internationellt och interkulturellt perspektiv i sina verksamheter. Samordnaren lämnar, efter samråd med institutioner och myndigheter, förslag på konkretisering av detta uppdrag.

Förslag på uppdrag till Beckmans Designhögskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan, Operahögskolan och Teaterhögskolan i Stockholm

Samordnaren föreslår att Beckmans Designhögskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan, Operahögskolan och Teaterhögskolan i Stockholm får i uppdrag att inom sitt internationella uppdrag i högre utsträckning initiera samarbeten med länder varifrån immigrantgrupper i Sverige har sin bakgrund.

De konstnärliga högskolorna har genom regleringsbrevet i uppdrag att bedriva ett aktivt internationaliseringsarbete. Syftet är att främja

utbildningens kvalitet samt förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.⁶

Samordnaren anser att nya samarbeten, förutom att öka förståelsen för andra länder, även kan inspirera studenterna på de konstnärliga högskolorna till nya estetiska uttryck.

Förslag på uppdrag till Kungliga Dramatiska Teatern

Samordnaren föreslår att Kungliga Dramatiska Teatern, inom ramen för sitt internationella uppdrag, fördjupar samarbeten med länder varifrån immigrantgrupper i Sverige har sin bakgrund.

Uppdraget är en specificering av nuvarande mål att öka och integrera ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete i Kungliga Dramatiska Teaterns verksamhet.⁷

Samordnaren ser gärna att Kungliga Dramatiska Teatern intensifierar det internationella utbytet, gärna genom gästspel eller fördjupade samarbeten exempelvis kring ny dramatik. Samordnaren bedömer att en större mångfald i repertoar och estetiska uttryck kan förbättra Kungliga Dramatiska Teaterns förutsättningar att uppnå det mål de genom regleringsbrevet har, att publiken ska åter spegla befolkningens sammansättning.

I samband med ett utökat internationellt arbete rekommenderar samordnaren att Kungliga Dramatiska Teatern översätter delar av sin hemsida till engelska.

Förslag på uppdrag till Konstnärsnämnden

Samordnaren föreslår att Konstnärsnämnden får uppdrag att förstärka ett internationellt samarbete genom en modell med så kallade kulturspejare. Samordnaren föreslår att uppdraget finansieras genom att Konstnärsnämndens budget årligen under en treårsperiod tillförs 800 000 kronor av de 10 000 000 kronor som regeringen i vårpropositionen (prop.2006/07:100) föresla-

⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende universitet och högskolor m.m.

⁷ Mål, återrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2007 avseende Kungliga Dramatiska Teatern AB.

git ska tillföras kulturbudgeten för att främja etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Arbetet ska kontinuerligt återrapporteras till Kulturdepartementet.

BILD IN OM KONSTNÄRSNÄMNDEN

De enskilda konstnärerna har generellt sett, i högre utsträckning än konstinstitutioner, svarat för en internationalisering inom det svenska konstlivet. Med anledning av detta lämnar samordnaren följande förslag till Konstnärsnämnden, med syfte att ytterligare förstärka det svenska kulturlivets och de enskilda konstnärernas internationella kontakter.

Konstnärsnämnden ska initiera ett system med omvärldskorrespondenter, eller så kallade kulturspejare. Systemet organiseras av en projektledare som anställs av Konstnärsnämnden. Kulturspejarna ska informera om kulturlivet i landet de verkar i, vilket företrädesvis är utomeuropeiskt och icke-anglosaxiskt, för att bredda de internationella influenserna. Samordnaren ser dock gärna att kontakter även etableras med europeiska länder som man tidigare endast i låg utsträckning samarbetat med, och där delar av befolkningen nu bor i Sverige, som exempelvis länder på Balkan.

Kulturspejarnas roll är att informera om trender och nya konst- och kulturuttryck i det egna landet där man är placerad, föreslå samarbetspartners för kulturprojekt samt även bistå svenska konstnärer som exempelvis har fått stöd för internationellt kulturutbyte av Konstnärsnämnden, med nätverk och tips under vistelsen.

Projektledaren kontrakterar kulturspejarna, som ska ha mycket god kännedom om kulturlivets olika uttryck och konstarter. I Sverige har projektledaren till uppgift att marknadsföra kulturspejarnas tjänster för att svenska institutioner, myndigheter, organisationer och kommuner med flera ska kunna köpa kulturspejarnas tjänster, det vill säga information om trender, kulturuttryck och aktuella konstnärer i de olika länderna. Projektledaren bör även bistå med information vid utominstitutionella utbyten. Det ska även finnas möjlighet för svenska kulturinstitutioner, organisationer eller förvaltningar att i Sverige, genom ett seminarium eller workshop få information av kulturspejarna, vilket då bekostas av beställaren.

Syftet är att förstärka och bredda de internationella influenserna och kunskapen om internationellt kulturliv. Målsättningen är att förstärka inspirationsflödet till aktörer verksamma inom kultursektorn, vilket i förlängningen kan ge en ökad mångfald i de konstnärliga uttrycken.

Samordnaren föreslår att Konstnärsnämndens budget kompletteras genom att årligen under en treårsperiod tillföras 800 000 kronor av de 10 000 000 kronor som regeringen tillförde kulturbudgeten i vårpropositionen 2007 för att främja etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Arbetet ska kontinuerligt återrapporteras till Kulturdepartementet.

Samordnaren är positiv till om Konstnärsnämnden inom förslaget samarbetar med Svenska Riksutställningar, som föreslås vidareutveckla sin omvärldsbevakning (se nedan).

Förslag på uppdrag till Riksutställningar

Samordnaren föreslår att Riksutställningar får i uppdrag att förstärka sin omvärldsbevakning med syfte att öka kunskapen om utställningsmediet ur ett internationellt perspektiv.

Samordnaren föreslår att uppdraget finansieras genom att Riksutställningars budget årligen under en treårsperiod tillförs 500 000 kronor av de 10 000 000 kronor som regeringen i vårpropositionen (prop. 2006/07:100) föreslagit ska tillföras kulturbudgeten för att främja etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Arbetet ska kontinuerligt återrapporteras till Kulturdepartementet.

Riksutställningar har inrättat en omvärldsredaktion som tillsammans med främst externa skribenter, så kallade omvärldskorrespondenter, bevakar utställningsområdet, nationellt och internationellt. Redaktionen ska rapportera om nya trender inom utställningsmediet gällande gestaltning, teknik och pedagogik. Redaktionen ska också förmedla intervjuer med tongivande konstnärer och beslutsfattare. Korrespondenterna ska ge en bild av vad som är på gång inom utställningsområdet, nationellt så väl som internationellt.

Förutom korrespondenterna, som engageras för olika lång tid, strävar Riksutställningar efter att etablera samarbeten också under betydligt längre perioder med medarbetare som kallas stringers. Målsättningen är att engagera minst en stringer eller korrespondent per kontinent.

Korrespondenterna rapporterar via hemsida, tidning, nyhetsbrev och trendrapporter.

Förslaget från samordnaren innebär att Riksutställningar utökar verksamheten genom att exempelvis etablera tätare samarbeten med fler korrespondenter och stringers och genom att utveckla och uppdatera redaktionens hemsida oftare. Målsättningen är att genom att öka kunskapen om utställningssektorn internationellt sett, förbättra förutsättningarna för att utveckla utställningsmediet. Målgruppen är aktörer inom musei- och utställningssektorn, beslutsfattare, journalister och andra med ett intresse för utställningsmediet.

Förslaget innebär också att Riksutställningars omvärldsredaktion etablerar samarbete med andra aktörer från olika länder för utbyte med Riksutställningar, något som samordnaren bedömer stärker de internationella kontakterna och fördjupar ett interkulturellt perspektiv. Samordnaren föreslår att Riksutställningar inom uppdraget samarbetar med Konstnärsnämnden som får i uppdrag att ytterligare förstärka sin internationella verksamhet (se ovan).

Förslag på uppdrag till Riksteatern

Samordnaren föreslår att Riksteatern får i uppdrag att initiera en utvecklingsmodell, en så kallad idékultivator, med syfte att främja konstnärlig utveckling och mångfald. Samordnaren föreslår att uppdraget finansieras genom att Riksutställningars budget årligen under en treårsperiod tillförs 500 000 kronor av de 10 000 000 kronor som regeringen i vårpropositionen (prop. 2006/07:100) föreslagit ska tillföras kulturbudgeten för att främja etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Arbetet ska kontinuerligt återrapporteras till Kulturdepartementet.

Erfarenheten visar att det av olika skäl kan vara svårt att få till utvecklande möten mellan kulturens *större* institutioner och det fria kulturlivet. Institutionerna går därmed miste om en del av den kulturella kraft som utvecklas i dess omvärld. De fria kulturutövarna går miste om den kompetens och de resurser som inte alltid är fullt utnyttjade inom institutionernas ram och vi går alla miste om spännande evenemang som på grund av bristande samordning aldrig förverkligas. Nedan presenteras ett förslag – Idékultivatoren – som är tänkt att underlätta interaktionen mellan det fria kulturlivet, medborgarna och våra kulturella institutioner.

BILD IN OM IDÉKULTIVATORN

Idékultivatoren fångar upp idéer hos fria kulturutövare och diskuterar dessa med olika referensgrupper. De mest spännande idéerna ges ett utrymme att vidareutvecklas inom kulturinstitutionernas ram. Idékultivatoren kan genomföras på en nationell nivå, men den kan med fördel kompletteras med ett samarbete över gränserna, i första hand inom ramen för EU.

Idékultivatoren bygger på frivillig medverkan från alla berörda parter men det är mäklarfunktionerna som kopplar samman de olika parterna. Idékultivatoren är en utvecklingsmodell som innesluter två fält.

Målet för utveckling i det övre fältet är att utveckla artisters och konstnärers förmåga att kommunicera en idé direkt till tänkta mottagare och att genom dialog med tänkta mottagare göra dem delaktiga i urvalsprocessen.

Målet för det nedre fältet är att låta urvalsprocesser baserade på andra referenser än de traditionella stimulera till utveckling och möte med nya målgrupper (större marknad). Detta kommer inte att konkurrera med traditionella urvalsprocesser då det kan ske genom att ta tillvara obrukade resurser. Modellen har till syfte att främja konstnärlig utveckling och diversifiering genom demokratiutveckling i befintlig infrastruktur. Idékultivatoren verkar i tre steg; urval, utveckling och exploatering.

Steg 1 – Urval

Kulturutövare bjuds in för att presentera idéer för idékultivatorns kulturmäklare.

Mäklarna sätter samman referensgrupper där de diskuterar idéer och gör ett urval. Om en idé väcker ett starkt intresse slussas den vidare till nästa steg. Mäklaren kan och bör pröva olika referenssystem men det totala utfallet bör inte överstiga ca 5 procent för att endast de bästa idéerna ska slussas vidare. De kulturutövare som så önskar kan själva delta i referensgruppsdiskussionerna. Denna medverkan kan i sin tur leda till att kulturutövare i högre grad fokuserar på kommunikationen med sin publik än på att tillfredsställa urvalskriterier hos institutionschefer eller konstnärliga råd.

Steg 2 – Utveckling

De idéer som tar sig igenom urvalsprocessen lämnas över till resursmäklarna. Mäklarna har en mycket god kännedom om resursutnyttjandet på de medverkande institutionerna.

Inom många institutioner finns periodvis resurser som inte används fullt ut, exempelvis tillfälligt oplacerade artister, reploka-

ler, verkstadskapacitet, etcetera. Det är resursmäklarnas uppgift att koppla samman de utvalda idéernas behov med tillgängliga resurser inom institutionerna. De institutioner vars tillgängliga resurser rimligt matchar en utvald idéns behov erbjuds att vara värd för dess vidare utveckling. Institutionerna väljer inte själva vilka idéer de vill facilitera utvecklingen av, det är mäklarnas uppdrag att avgöra hur varje idé får tillgång till de optimala resurserna. Den kulturutövare som äger idén får därmed tillgång till dessa resurser för att utveckla idén till en färdig prototyp.

Genom att låta mäklaren göra urvalet öppnas möjligheterna att artisterna finner en arbetsmarknad/arbetsplats utanför den förväntade och att institutionerna finner kulturutövare utanför det förväntade. Detta möte skapar förutsättning för kompetensöverföring i bägge riktningar.

Steg 3 – Exploatering

Alla idéer som utvecklats till prototyper tas om hand av en mäklare som på marknadsmässiga villkor förmedlar dessa vidare såväl till de medverkande institutionerna som till andra intresserade aktörer. Mäklaren har ett ansvar för att undersöka möjligheterna för en marknad såväl inom de medverkande institutionerna (befintlig infrastruktur) som utanför på den fria marknaden. Vårdinstitutionen som väljer att utveckla någon av prototyperna vidare till ett färdigt verk som kan framföras för en publik ska ges företräde framför den fria marknaden. Det gäller val av alla prototyper inom den befintliga infrastrukturen, alltså även de som tagits fram på annan institution. Detta för att stimulera institutioner inom den befintliga infrastrukturen för anslagsfinansierad kultur att delta i utvecklingsprojektet med sina outnyttjade resurser och sin kompetens. I samma stund som mäklaren i steg 3 förmedlat prototyp till en institution så ingår den i ordinarie planerings- och produktionsprocess och upphör att vara en del av idékultivatoren.

Mäklarnas roller

Målet med kultivatorns mäklarfunktioner är att kunna återkoppla till anslagsgivare med kvantitativa och kvalitativa analyser av projektets utfall.

Mäklare 1 har särskilt fokus på demokratiutveckling och ökat inflytande på kultursektorn ur ett medborgarperspektiv (inflytande) och kvantitativa analyser av utfall gällande nya artister och nya målgrupper (tillgänglighet, delaktighet).

Mäklare 2 har fokus på utfall av resursutnyttjande och resursutveckling inom den befintliga infrastrukturen av anslagsfinansierade institutioner samt behov av resursutveckling.

Mäklare 3 har fokus på marknadsutveckling i form av såväl analys av befintlig arbetsmarknad för konstnärer och möjlig arbetsmarknadsutveckling inom den anslagsfinansierade arbetsmarknaden och den fria marknaden som möjlig publikutveckling. Mäklare 3 har också fokus på synergieffekter inom och mellan marknaderna.

Finansiering

Idékultivatorns övre fält finansieras i huvudsak av de medverkande anslagsgivarna. Dessa kan kopplas samman kommunalt, regionalt, nationellt och/eller internationellt. Vid sidan av institutionernas insatser krävs en kompletterande finansiering för utveckling av informationsverktyg till stöd för kultur- och resursmäklarnas arbete. Samordnaren föreslår att detta finansieras genom att 500 000 kronor av de 10 000 000 kronor som regeringen tillfört kulturbudgeten för ökad mångfald i kulturlivet årligen under en treårsperiod tillförs Riksteatern. Arbetet ska återrapporteras kontinuerligt till Kulturdepartementet.

Det mäklrarbete som krävs för att sälja de färdigutvecklade idéerna finansieras av försäljningsprovisioner.

Sverige måste ta sitt internationella ansvar

av Chris Torch

Det är lätt att bli hemmablind när man talar om migration och kulturell mångfald.

Vi lever våra liv lokalt. Det är i vardagen som mångfalden märks mest. Det är också i vardagen som en ökande segregering blir tydlig. Etniska svenskar bor i en stadsdel, invandrare i en annan. Arbetslösheten ökar bland människor med utländska namn. Svenskar födda utomlands saknar politiskt inflytande.

När det gäller Kultursverige är bilden inte heller särskilt uppmuntrande. Tradition, kulturell bakgrund och fördomar bestämmer repertoar, publik och tillgänglighet. Och det finns inte många invandrare – särskilt inte utomeuropeiska – som har chefspositioner på offentliga kulturinstitutioner.

Men migration är inte ett svenskt fenomen. En ökad rörlighet pågår över hela världen.

Jag själv är uppvuxen i USA, i en stor industristad i Ohio. Min farfar emigrerade dit från Italien 1915. Jag gjorde resan i motsatta riktningen och efter några år i Italien flyttade jag till Sverige för 30 år sedan. Mina barn bär två pass och jag med. Det är inte unikt men definitivt berikande. Flerspråkighet och ökad rörelsefrihet är naturligt för många idag; det är inte bara jetsetfolket som lever det livet längre.

Alla storstäder brottas med samma brokiga blandning av folk, religioner och livsstilar. Att migration har skapat spänningar i många EU-länder märks tydligt i Frankrikes förstäder och på de populistiska tongångarna i bland annat Danmark, Nederländerna, Belgien, Österrike och Italien. Etnisk diskriminering – och ilskan den skapar – går som en röd tråd genom Europa. Inget land har en lösning, inga klara modeller finns.

Men, samtidigt – i nästan varje EU-land pågår seriösa försök att överbrygga osynliga gränser och sätta igång varaktiga samtal, med konst och kultur. Dessa erfarenheter erbjuder en rik källa av kunskap.

Sverige är ett litet land. Vi representerar en bråkdel av världens befolkning. Vi har överlevt som folk och nation genom att samarbeta med omvärlden så gott det går. Den internationella tanken ingår på ett sätt i den svenska folksjälen. Den tillhör vår nationella berättelse. Men när vi konfronteras med utmaningar om identitet

och värderingar på hemmaplan verkar vi vilja hålla blicken sänkt, mot de egna fötterna, istället för att lära oss något från andra länders erfarenheter.

Hur kan Sverige få igång ett samspel där olika modeller jämförs och där vår egen interkulturella kompetens växer? Och hur hänger det internationella och det som jag, kanske något inspirerad av ett engelskt språkbruk valt att kalla blandkulturella, ihop?

Två viktiga resurser är nästan outnyttjade i vårt arbete för en ökad mångfald i kulturlivet: den delen av vår befolkning som har invandrarbakgrund och Sveriges goda rykte i världen som en solidarisk och pålitlig partner.

Många svenskar är blandkulturella idag. De har växt upp i hem där ett annat språk än svenska talas till vardags. Men de har sin grundutbildning på svenska. De reser till sina forna "hemländer" ofta. De har bara delvis anammat den svenska kulturen. De står stadigt med en fot i varje kultur. De kanske bildar familj med andra personer med liknande bakgrund som de själva och deras barn flyter sedan obehindrat mellan olika språk och traditioner.

Dessa kosmopolitiska medborgare skulle kunna ge oss en fördel. Sveriges tidigare självständiga och generösa invandrarpolitik kan visa sig ha varit den bästa möjliga framtidsinvesteringen. Ekonomiskt och politiskt utbyte underlättas av kultursatsningar som odlar ömsesidig respekt och nyfikenhet: hur gör man i andra länder? Vad vet vi om hur våra tilltänkta partners tänker?

Den naturliga länken i dessa globaliserade förhandlingar är invandraren. Han/hon besitter den nödvändiga livserfarenheten för att öppna samtalet. Samma kompetens som behövs i lokala konflikter blir grunden i ett transnationellt utbyte. Förmågan att förändra sig och följa med blir avgörande.

Sverige är känt för att vara väldigt aktivt på den internationella politiska scenen: i miljöfrågor, i konfliktlösning, i kvinnofrågor, med mera. Men vi är fullständigt passiva när det gäller utrikes kulturpolitik. Vi har envist vägrat att diskutera en gemensam kulturpolitik inom EU. Sverige är ett av de få EU-länderna som förnekar EU så kallad "kompetens" inom kulturpolitik, på det sätt som vi till exempel gjort inom miljöpolitiken. Kulturpolitiken behandlas istället som bland annat utrikespolitiken, och suveränitetsprincipen gäller. Det nationella går före i kultursfären, EU får inte lägga sig i utvecklingen. Naturligtvis blir EU:s kulturplånbok därmed starkt begränsad, och utgör mindre än

0,03 procent av unionens årsbudget. Sverige tar inga initiativ. Europa som kulturprojekt får inte breda ut sig.

Varför är det så? Hur kan kulturpolitik vara endast en nationell angelägenhet i en alltmer globaliserad värld? Varför är vi rädda för att samspela med andra?

Vi lever med en förlegad tro att vi har en rättvis och generös inställning till kulturens roll i samhället. Vi pumpar in stora summor i våra statliga kulturinstitutioner, som drivs utan tydliga krav, trots att det handlar om skattepengar. Det räcker inte med ett luddigt formulerat regleringsbrev för att institutionerna ska uppdatera sättet att arbeta utifrån migrationens nya förutsättningar. Traditionerna består, är sällan ifrågasatta och staten vågar inte rubba principen om ”armlängds avstånd” (vems arm?) som lämnar teater- och museichefer i ett vakuum.

Kulturutbyte har förvandlats till en reklamkampanj: Svenska institutet talar om att ”sätta Sverige på kartan” för att gynna utrikeshandeln istället för att skapa varaktiga relationer med likvärdiga partners. När vi undviker att förklara vår erfarenhet av migration, när vi talar integration men exporterar blåögda kulturupplevelser, försummar vi vårt goda rykte. Vi blir som vilket litet land som helst, som med armbågar och glättiga evenemang konkurrerar om omvärldens gunst.

En internationell kulturutredning beställdes av den förra regeringen. Ingrid Dahlberg fick ansvaret att leda kommittén och hon lämnade sitt slutbetänkande 2004. Hon och hennes kolleger kom med flera konkreta förslag, bland annat ville kommittén att resurser som är avsatta för internationellt kulturutbyte skulle samlas i en större fond, som förvaltas utifrån en tydlig strategi. Meningen var att man skulle se på kulturpolitik på samma sätt som på utrikespolitik: samordnad och flexibel. Som det ser ut nu går Svenska institutet, Kulturrådet, SIDA, Konstnärsnämnden och flera andra myndigheter åt var sitt håll, utan någon direkt samordning och utan väsentlig finansiering för kulturutbyte.

Sedan 2004 har endast ett fåtal organisatoriska förändringar kommit till. Svenska institutet har förtydligat sin roll som förmedlare av ”svenska” värderingar och arrangerar olika projekt som ska gynna Sveriges snävt tolkade konkurrenskraft. SIDA har praktiskt taget lämnat det kulturella fältet och ska syssla endast med fattigdomsbekämpande. Kulturrådet har fått i uppdrag att arbeta interkulturellt och samordnande internationellt. Men inga nya pengar finns ännu.

Vi måste förstå sammanhanget: Sveriges blandkulturella berättelse är vårt effektivaste verktyg internationellt. Våra invandrare är vårt starkaste kort. Svensk körmusik, kronjuvelerna, ABBA och Björn Borg duger inte längre. Vi behöver uppdatera vår självbild genom att visa andra vilka vi verkligen är.

EU har utropat 2008 som "European Year of Intercultural Dialogue", ett firande som kan låta lite tråkigt och tomt. Dessutom har initiativet inte några resurser att tala om, på samma sätt som Sveriges eget Mångkulturår 2006 var mer eller mindre pankt från början. Mångkulturåret hade endast 3 miljoner kronor till sitt förfogande att dela ut för olika program. Av de 10 miljoner euro avsatta för EU:s satsning på året har närmare hälften öronmärkts för en "reklamkampanj". Ett stort kontrakt har undertecknats med ett konsultföretag i Berlin. Resten av pengarna kommer att spridas till projekt i alla 27 medlemsländerna och ett 10-tal bredare paneuropeiska initiativ.

Men Sverige sitter fortfarande i baksätet när det gäller att påverka och utforma en modern kulturpolitisk plattform. Vi har endast en suppleant i EU:s parlamentariska kulturkommitté. Vi vägrar föreslå ökning i kulturbudgeten. Vi undviker ett aktivt deltagande i kulturpolitiska sammanhang. Vi blundar för möjligheterna som uppstår som EU-medlemsstat. Vi talar ekonomi. Vi talar medborgarskap. Vi glömmer kultur.

Vi har ändå en fördel efter Mångkulturårets arbete under 2006. Vi har statistik, det har gjorts sammanställningar över olika sätt att jobba runt om i landet, vi har diskuterat och debatterat på ett stort antal konferenser och seminarier, vi har försökt övertala stora kulturinstitutioner att radikalt ändra sitt sätt att arbeta och att se.

Men: hur ska dessa erfarenheter förmedlas vidare till andra europeiska länder? Eller ska Bryssel uppfinna hjulet på nytt medan Sverige diskuterar vidare med sig själv?

Slutsatserna från Mångkulturåret 2006 måste förmedlas aktivt till folk som arbetar med European Year of Intercultural Dialogue 2008. Kopplingen är självklar. Sverige har gjort ett försök att påverka nationella kulturinstitutioner, att "mainstreama mångfald", utan morötter och utan piska. Har det fungerat? Om inte, varför?

Det finns andra saker som Sverige kan göra redan nu. Kulturdepartementet, Svenska institutet, Kulturrådet och andra myndigheter måste axla ansvaret.

För det första: *Kulturkontakt Sverige* måste utvecklas till ett dynamiskt instrument för partnerskapande och fortbildning.

Enheten betalas dels av EU, dels av Sverige. Grundidén är att varje medlemsland ska ha ett proaktivt kulturkontor som förmedlar EU:s kulturpolitiska tankar i samspel med det egna landets målsättningar. Det verkar som om Sveriges regering aldrig har funderat på hur man ska hantera konceptet.

Just nu finns en dryg heltidstjänst som administreras av två olika myndigheter, Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet. Den bevakar förändringar på Kommissionen i Bryssel och erbjuder information om EU:s kulturprogram. Men under förutsättningarna klarar den inte av så mycket mer.

Vissa EU-länder har lämnat uppdraget till externa och oberoende organisationer och därmed ökat engagemanget. I Nederländerna finns en enhet som kallas SICA (Service Center for International Cultural Activities). De får sina pengar från både Utrikesdepartementet och Kulturdepartementet. De har över 20 anställda och de har mandat att arbeta aktivt i gränslandet mellan utrikespolitiska mål och kulturpolitiska aktioner. De kan – som en fristående organisation – ta egna, konkreta initiativ för att hitta europeiska partners till holländska projekt. De kan länka nationella mål med EU-initiativ, som till exempel det interkulturella året 2008. Andra EU-länder har åtminstone ett större antal medarbetare för att förstärka *Kulturkontakt*-initiativet. Det krävs en strategi: vad vill man med EU och kulturpolitik? Ska vi delta?

Sverige måste öka sitt deltagande i andra internationella sammanhang. Ett exempel: för cirka ett och ett halvt år sedan bildades EUNIC, en organisation som samlar 22 nationella kulturinstitut i Europa, som British Council, Goethe Institutet och CultureFrances. Svenska institutet representerar vårt land. Under arbetet har det diskuterats olika sätt att samla kraft och samordna en del resurser transnationellt. Konferenser har hållits, gemensamma samtal har förts med olika EU-institutioner, gemensamma projekt har kommit igång. Allt för att söka en ”*multilateral*” kulturstrategi istället för att stanna kvar i det ”*bilateral*” tänkandet. Sverige har knappt varit närvarande och då endast passivt. Den senaste konferensen i Haag som samlade 250 deltagare inklusive cheferna för både utrikes- och kulturpolitik från EU gjordes utan Svenska institutets medverkan. Varför?

När det gäller Kulturrådet: EU:s Kulturprogram kräver allt större resurser från deltagande organisationer. Det behövs respengar till partnerskapandet. Det behövs garantifonder för mindre, dynamiska organisationer, så att de kan våga delta i

programmet. Det behövs ett slags "efterhandsstöd" (som i filmbranschen) för att uppmuntra dem som tar risker i internationella projekt. Inga av dessa konstruktioner finns idag i Sverige. Är vi medvetna om att andra länder i Europa har uppfunnit kreativa instrument för att handskas med EU? I både Bulgarien och Rumänien finns det speciella fonder som är avsatta för organisationer som söker EU-stöd. I Frankrike finns det flera olika bidragsformer för att forma europeiska partnerskap, innan det är dags att söka till EU:s Kulturprogram. Finland har en garantifond för kulturoperatörer som vågar delta i internationella projekt och plattformar.

Och allting handlar inte om EU. Det finns all anledning att höja blicken även utanför. Internationellt förvaltar Sverige sedan många år tillbaka en konstruktion av *Kulturråd* i ett fåtal länder. Dessa är felplacerade, nästan alla i västerländska länder: London, Berlin, Washington, Paris, med flera städer. Systemet är tungt med stora och kostsamma infrastrukturer som hus, personal och administration. Varför inte bilda en eller flera "rörliga" enheter, ett slags "*quick response team*", som kan sätta in krafter och inleda ett kulturellt utbyte där det mest behövs? Man kan samla en mindre grupp av experter som rör sig från ett målområde till ett annat, utifrån en utrikespolitisk omvärldsanalys. Dessa "rörliga kulturråd" kan flera språk, har interkulturell kompetens, arbetar utifrån en flexibel administration och har ett välutvecklat kontaktnät. Invandrare helt enkelt.

Vi måste rusta inför en alltmer globaliserad framtid. Vi behöver en *spetsutbildning för internationell projektledning*. Vi kan genom ett sådant initiativ ta vara på vår blandade befolkning och talangen som finns. Efter några år med en sådan satsning skulle vi kunna bygga upp ett "kompetenskapital".

Och, slutligen, måste Sverige föra fram nya moderna uttryck som speglar vår blandkulturella berättelse, inte minst med hjälp av konst som använder sig av mötet mellan olika kulturer, som växer ur vår kosmopolitiska grogrund. Att visa upp sig internationellt med en etnisk svensk yta är pinsamt och kortsint. Det räcker inte med Astrid Lindgren, Ingmar Bergman och Lars Norén längre. Sverige består av så mycket mer. Jag är övertygad om att åtminstone Lars Norén håller med mig.

Vi har möjligheterna precis framför näsan. En lätt justering i rätt riktning och mycket kan förändras. En medveten *integrationsstrategi* som växer ur *ett internationellt perspektiv* erbjuder helt nya

handlingsätt. Och på samma sätt – *en internationell kulturstrategi* som växer ur våra erfarenheter med migration kan ”återskapa cirkeln”, som min afro-europeiska vän Mandiaye N’Diaye uttrycker det.

Sverige bör vara ledande och längst fram när det gäller både det internationella och det blandkulturella. De hänger väl ihop?

Chris Torch är konstnärlig ledare för Intercult. Tidigare har han bland annat varit med och utformat Shikasta, Riksteaterns mångkulturella ensemble och han var en av initiativtagarna till Re:Orient-festivalen. Han är vice ordförande för EFAH, European Forum for Arts and Heritage, en organisation som arbetar för att påverka europeisk kulturpolitik.

Referenser

Lagar och förordningar

- Förordning (1986:856) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken.
- Förordning (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd.
- Förordning (1995:679) med instruktion för Riksarkivet och landsarkiven.
- Förordning (1998:1714) med instruktion för Statens museer för världskultur.
- Jämställdhetslag (1991:433)
- Lag (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.

Offentligt tryck

- Dir. 2004:169. Samordning av Mångkulturåret 2006. Beslut vid regeringssammanträde den 9 december 2004.
- Dir. 2007:7. Tilläggsdirektiv till Folkrorelseutredningen (Ju 2005:12). Beslut vid regeringssammanträde den 1 februari 2007.
- Prop. 1997/98:16. *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik.*
- Prop. 1997/98:165. *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet.*
- Prop. 1999/2000:79. *Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken.*
- Prop. 2001/02:1. *Budgetpropositionen för 2002.* Utg. omr. 17, bilaga 22.
- Prop. 2002/03:122. *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling.*
- Skr. 2003/04:49. *Lokalt utvecklingsarbete i storstäderna.*

- Skr. 2005/06:175. *Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2005.*
- SOU 2000:15. *Forum för världskultur.* Delbetänkande av Kommittén Forum för världskultur. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2000:118. *Ja jag vill leva jag vill dö i Norden.* Slutbetänkande av Kommittén Forum för världskultur. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2003:121. *Internationella kulturutredningen 2003.* Betänkande av Internationella kulturutredningen. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:29. *Storstad i rörelse – kunskapsöversikt över utvärderingar av storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal.* Slutbetänkande av Utredningen om utvärdering av lokala utvecklingsavtal. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:56. *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige.* Betänkande från utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:91. *Agenda för mångkultur – Programförklaring och kalendarium för Mångkulturåret 2006.* Delbetänkande av Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:22. *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning.* Slutbetänkande av Diskrimineringskommittén. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:42. *Plats på scen.* Betänkande av Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet. Stockholm: Fritzes.

Regeringskansliet

- Integrations- och jämställdhetsdepartementet. *Storstadsdelegationens årsrapport 2006.*
- Justitiedepartementet 2007. *Handläggning av vissa bidrag till föreningslivet, Internt PM.*
- Justitiedepartementet 2006. *Faktablad Storstadspolitiken, Ju 2006.21.*
- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. *Protokoll från mångkulturkonsulentmöte och presentation av Mångkulturellt centrums utvärdering av mångkulturkonsulentverksamheten på Göteborgs Stadsmuseum torsdagen den 21 september 2006. Protokoll 2006/0921, 2006-11-09.*

- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Minnesanteckningar från Statens konstråds portfoliovisning i Malmö 2006-10-06 och från utvärderingen 2006-12-06-2006-12-07.
- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Protokoll från tre samrådsgruppsmöten med de fria aktörerna, genomförda 22 och 23 februari 2007.
- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Protokoll från sex samrådsgruppsmöten med uppdragsmyndigheter och institutioner genomförda den 12 september, 13 september, 14 september, 27 september (två möten), samt 25 oktober 2006.
- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Minnesanteckningar från deltagande i "Det mångkulturella projektet" 2007-05-21.
- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Minnesanteckningar från visning på Nationalmuseum 2007-03-16.
- Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Minnesanteckningar från möte med George Lawson, arrangerat av Intercult, 2007-05-08.
- Kulturdepartementet 1999. *Uppdrag till statliga myndigheter att upprätta handlingsplaner för att främja etnisk mångfald bland sina anställda.* (Ku1999/2927/IM).
- Kulturdepartementet 2003. *Dagordning för kultur 2003–2006.*
- Kulturdepartementet 2007. Faktablad om 2007 års ekonomiska vårproposition (Ku07.005), april 2007.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Kungliga Dramatiska Teatern AB.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Moderna museet
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Kungliga Operan AB.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Riksarkivet och landsarkiven.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Stiftelsen Svenska Rikskonserter.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Statens kulturråd.
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende universitet och högskolor m.m.
- Utbildnings- och kulturdepartementet. Regeringsbeslut om *Uppdrag och inbjudan till myndigheter och andra att medverka i Mångkulturåret 2006.* (U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr, 2005-05-04).

Andra myndigheter

- Arbetets museums slutredovisning
Arkitekturmuseets slutredovisning
Dramatiska institutets slutredovisning
Forum för levande historias slutredovisning
Högskoleverket 2005. Snäv rekrytering till de konstnärliga högskolorna, Statistik och analys. Högskoleverket 2005.
Integrationsverkets årsredovisning för 2006.
Konstfacks slutredovisning
Konstnärsnämnden 2003. *Invandrade konstnärers situation*. Stockholm: Konstnärsnämnden.
Kungliga Musikhögskolans slutredovisning
Kungliga Operans slutredovisning
Livrustkammarens, Skoklosters slotts och Hallwylska museets slutredovisning
Länsstyrelsen Västernorrland, "Program Mångkulturåret 2006 – Västernorrland", Dnr 850-6884-05.
Nationalmuseum 2007. Sammanställning över demografisk bakgrund bland besökarna på museet under 2005-2006. Riksantikvarieämbetet 2004. *Kulturarv är mångfald. Fördjupad omvärldsanalys för kulturmiljöområdet 2004*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
Nordiska museets slutredovisning
Riksteaterns slutredovisning
Riksutställningars slutredovisning
Sida, 2005. Sidas roll och ansvar inom politiken för global utveckling.
Sida 2006. Facts & Figures 2005, Culture and Media.
Sida 2006. "Policy för kultur och medier i svenskt utvecklingsarbete".
Statens försvarshistoriska museers slutredovisning
Statens historiska museers slutredovisning
Statens konstråds slutredovisning
Statens konstråd 2007. Skriftlig rapport från Statens konstråd, inskickad till kommittén 2007-01-19.
Statens kulturråd 2005. *Om kulturell mångfald*. Kulturrådets omvärldsanalys 2005. Stockholm: Statens kulturråd.
Statens kulturråd 2005. *Kulturell mångfald. Bilaga till Kulturrådets omvärldsanalys 2005*. Stockholm: Statens kulturråd.
Statens kulturråds årsredovisning för 2006.

- Statens kulturråd 2006. Rapport av Louise Thurén, Statens kulturråd, daterad 23 augusti 2006.
- Statens kulturråd 2006. Beslut om fördelning av bidragen, GD 2006:140 samt GD 2006:209.
- Statens kulturråd 2006. Statens kulturråds kommentarer på utvärderingen ”Har du sett på mångkulturkonsulenten! – Utvärdering av verksamheten med regionala konsulenter för mångkultur”. 2006-10-13.
- Statens kulturråd 2006. Stöd från EU:s strukturfonder till svenska projekt med kulturanknytning år 2006. Rapport nummer 10 perioden 2006-01-01–2006-12-31. En rapport från Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet.
- Statens kulturråd 2007. ”Uppföljning av de integrationspolitiska målen” (KUR 2006/8049).
- Statens kulturråd 2007. *Access – Delutvärdering av sysselsättningsåtgärder inom kulturområdet*. Kulturrådets skriftserie 2007:6.
- Statens kulturråd 2007. Plan för Kulturrådets arbete med internationell verksamhet 2007-2010.
- Statens kulturråd 2007. Beslut 2007-04-10, GD 2007:116, Dnr KUR 2006/8794.
- Statens kulturråd. Budgetunderlag 2008 – 2010.
- Statens maritima museers slutredovisning
- Statens musiksamlingars slutredovisning
- Statistiska centralbyrån 2006. Sveriges befolkning, kommunala jämförelsetal, 31/12/2006.
- Statskontoret 2004. *Bidrag till ideella organisationer* (2004:17).
- Sveriges ambassad i Tokyos slutredovisning
- Sveriges ambassad i Vilnius slutredovisning
- Sveriges författarfonds slutredovisning

Internationella organisationer

- Arts Council England. Faktabroschyr om decibel, utgiven av Arts Council England, Storbritannien.
- Arts Council England. Faktabroschyr från Arts Council England, decibel Evaluation: key findings, utgiven april 2005.
- Commission of The European Communities 2007. *Communication on a European agenda for culture in a globalizing world*.
- NESTA. Faktabladd om NESTA, Cultural leadership award.

UNESCO, 2001. Universal Declaration on Cultural Diversity, citerad från *Sidas policy för kultur och medier*, 2006.

Övriga källor

- Botkyrka kommun, 2007-05-24. "Erfarenheter från arbetet med främjandet av kulturell mångfald på kommundels- och stadsdelsnivå". Dnr KS/2007:273.
- Dunkers Kulturhus 2006 och 2007. Inbjudan med program till seminarieserien Get Real!. 2-3 mars och 11 september 2006 samt 19-20 februari 2007.
- Edström, Nina, Eva Karlsson & Viveca Motsieloa 2002. *Kultur i storstad - en kartläggning och analys av kulturens roll i storstadsarbetet*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Edström, Nina & Emil Plisch 2005. *En känsla av delaktighet - en studie av underifrånperspektivet i Storstadssatsningen*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Edström, Nina 2006. *Har du sett på mångkulturkonsulenten!* Utvärdering av verksamheten med regionala konsulenter för mångkultur. Botkyrka: Mångkulturellt centrum. (Mångkulturellt centrum 2006:4)
- Edström, Nina 2007. *Framtidens kultur och mångfald i kulturlivet*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Film Stockholm, Regionbibliotek Stockholm & Stockholms läns museum 2007. *Hundra Historier - en mångfald av röster i Stockholms län*, rapport från samarbetsprojekt i anslutning till Mångkulturåret, maj 2007.
- Folkoperan 2007. *Shit också! Onödigt bra opera!* - en dokumentation av Folkoperans barn- och ungdomsprojekt i Rinkeby november 2005 - maj 2007.
- Höglund, Vanja 2005. *Enkultur, flerkultur eller mångkultur? - en analys av Mångkulturåret 2006*. Umeå: Umeå universitet.
- Likić-Brborić, Branka 2006. "Utvecklingspolitik och mångfald: invandrarkvinnors jämställdhet" i *Bortom etnicitet*, red. Diana Mulinari & Nora Räthzel.
- Malmö Museer 2007. *Mångfald i Malmös kulturliv*. Malmö: Malmö Museer och Malmö Kulturförvaltning.
- Musik Gävleborg och DalFolk 2006. *Musik & Mångkultur*.
- Nordin, Annika 2004. *Kultur förändrar - om konsten att gestalta mångfald*. Stockholm: Agora.

- Pripp, Oscar (red.) 2004. *Mångfald i kulturlivet*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Pripp, Oscar, Emil Plisch & Saara Printz Werner 2004. *Tid för mångfald*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Riks förbundet för Folkmusik och Dans (RFoD). Fem reklamblad framställda under hösten 2006 och våren 2007.
- Stockholms läns landsting, Kultur- och utbildningsnämnden, protokoll, 2006-01-20.
- Stockholms stadsteater AB:s årsredovisning för 2006.
- Taylor, Charles 1994. *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.
- Trappan 2006. Projektbeskrivning ”Att ta tillvara invandrade artisters kompetens”.
- Värnamo kommun 2007. Slutrapport för Kulturmöten i Värnamo.
- Västra Götalandsregionen 2005. ”Kulturpolitik för Västra Götaland”. Regional kulturvision antagen av regionfullmäktige 13 september 2005.

Intervjuer

- Intervju med Marie Persson Hedenius, 2006-01-12
- Intervjuer med Edward Buffalo Bromberg, 2006-08-15 och 2007-02-15
- Intervju med Dritëro Kasapi, 2006-08-16
- Intervju med Alma Kirlic, 2006-10-03
- Intervju med Behrang Bedjou, 2006-10-04
- Intervju med Inger Höjer Aspemyr, 2006-12-07
- Intervju med Yvette Vaughn, Visiting Arts, Storbritannien, 2006-12-12
- Intervju med Venu Dhupa och Nicola Turner, Southbank Centre, Storbritannien, 2006-12-12
- Intervju med Lola Young, Storbritannien, 2006-12-13
- Intervju med Ulla Svedin, 2006-12-13
- Intervju med Lisia Pires och Ingeborg Wegter, Netwerk CS, Nederländerna, 2007-01-23
- Intervju med Joost Burger, nederländska kulturdepartementet, Nederländerna, 2007-01-24
- Intervju med Patrik Steorn, 2007-03-16
- Intervju med Christina Molander, 2007-05-15
- Intervju med Lars Farago, 2007-05-21
- Intervju med Josette Bushell-Mingo, 2007-06-07

Elektroniska källor

Arts Council England <http://www.artscouncil.org.uk>
Botkyrka kommun <http://www.botkyrka.se>
Bwana Club <http://www.bwanaclub.org>
Dunkers Kulturhus <http://www.dunkerskulturhus.se>
Dvoted <http://www.dvoted.net>
Folkoperan <http://www.folkoperan.se>
Hundra Historier <http://www.hundrahistorier.se>
Höganäs kommun <http://www.hoganas.se>
Inkonst <http://www.inkonst.com>
Intercult <http://www.intercult.se>
Jeriko <http://www.jeriko.info>
Kosmopolis <http://www.kosmopolis.nl>
Kulturkontakt Sverige <http://www.kultur.nu>
Loco Motion <http://www.loco-motion.se>
Länsstyrelsen Västernorrland <http://www.y.lst.se>
Malmö stad <http://www.malmo.se>
Malmö Stadsbibliotek <http://www2.malmo.stadsbibliotek.org>
Manifesto Club <http://www.manifestoclub.com>
MOI (Mångfald och inflytande) <http://www.omoise.se>
Mångkulturellt centrum <http://www.mkc.botkyrka.se>
Mångkulturåret 2006 <http://www.mangkulturaret.se>
Nederländska kulturdepartementet <http://www.minocw.nl>
Nederländska kulturrådet <http://www.cultuur.nl>
Nya pjäser - nya världar <http://www.nyapjaser.nu>
Ordbron – <http://www.eref.se>
Perfect Performance <http://www.perfectperformance.se>
Regeringen <http://www.regeringen.se>
Re:Orient <http://www.reorient.se>
Riksutställningar <http://www.riksutstallningar.se>
Scottish Arts Council <http://www.scottisharts.org.uk>
Selam <http://www.selam.se>
Statens kulturråd <http://www.kulturradet.se>
Storstadsdelegationen <http://www.storstad.gov.se>
Southbank Centre <http://www.southbankcentre.co.uk>
Trappan <http://www.trappan.net>
Umeå kommun <http://www.umea.se>
Verket för förvaltningsutveckling (VERVA) <http://www.verva.se>
Visiting Arts <http://www.visitingarts.org.uk>
Värnamo kommun <http://www.varnamo.se>
Västra Götalandsregionen <http://www.vgregion.se/mangkulturkonsulenterna>

Kommittédirektiv

Samordning av Mångkulturåret 2006

**Dir.
2004:169**

Beslut vid regeringssammanträde den 9 december 2004

Sammanfattning av uppdraget

En nationell samordnare för Mångkulturåret 2006 tillkallas. I uppdraget ingår att i samarbete med olika aktörer inom kultursektorn kulturarbetare, organisationer, institutioner och myndigheter utarbeta ett program för Mångkulturåret och att vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret. Syftet med Mångkulturåret 2006 är att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Syftet är också att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige. Samordnaren skall även lämna förslag på hur det fortsatta arbetet för att stärka den kulturella mångfalden skall bedrivas.

Bakgrund

Statliga myndigheter skall enligt förordningen (1986:856) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken fortlöpande beakta samhällets etniska och kulturella mångfald både när de utformar sin verksamhet och när de bedriver den. Myndigheter och institutioner på kulturområdet har sedan 2000 i uppdrag att årligen rapportera till regeringen hur de arbetar såväl internt som externt med att främja en samhällsutveckling som kännetecknas av respekt och tolerans, och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald tillvaratas som en positiv kraft. Målet är också att bidra till minskad diskriminering, främlingsfientlighet och rasism. Myndigheter med ett kulturarvsuppdrag

skall särskilt beakta kulturarvets betydelse för en demokratisk samhällsutveckling.

Pågående kartläggningar och analyser av mångfaldsarbete

Mångkulturellt centrum fick under hösten 2003 regeringens uppdrag att kartlägga och analysera myndigheternas och institutionernas resultat vad gäller detta mål. Uppdraget skall redovisas till regeringen under hösten 2004.

Riksantikvarieämbetet har under 2004 haft i uppdrag att i en fördjupad omvärldsanalys visa hur kulturmiljösektorn kan bli en förebild och en aktiv kraft i arbetet med att främja ett mångkulturellt samhälle och att ge en differentierad syn på historien. Uppdraget redovisades till regeringen i oktober 2004.

Även Konstnärsnämnden har under 2004 haft i uppdrag att göra en fördjupad omvärldsanalys som särskilt skall avse invandrade konstnärers situation. Uppdraget skall redovisas under hösten 2004.

Regeringens insatser för att främja kulturell mångfald

Regeringen har sedan flera år konsekvent verkat för att långsiktigt främja den kulturella mångfalden i Sverige. För att ytterligare stärka den etniska och kulturella mångfalden och för att lyfta fram betydelsen av ett ökat ansvar inom offentligt finansierad kulturverksamhet gentemot större delar av befolkningen, har regeringen utlyst 2006 till ett särskilt mångkulturår.

Under senare år har de viktigaste insatserna för att främja kulturell mångfald varit följande.

Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/2002:1 utg.omr. 17) att medel skulle anvisas för särskilda regionala konsulenter för mångkultur. Sådana mångkulturkonsulenter har därefter utsetts och finns för närvarande i sju regioner. Konsulenternas uppgift är att i samarbete med statliga, regionala och lokala krafter stimulera en utveckling som tar till vara det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer och att främja mångfalden i kulturlivet.

Regeringen initierade 2001 ett informationsprojekt om samer och samisk kultur och avsatte för detta ändamål 20 miljoner kronor.

Projektet slutförs under 2004. På regeringens uppdrag bygger Same-tinget upp ett nationellt informationscentrum, som skall överta regeringens arbete med att sprida information om och skapa intresse för samisk kultur.

Statens museer för världskultur inrättades som en ny myndighet 1999. Myndigheten har bl.a. i uppgift att visa och levandegöra världens kulturer. Vidare skall myndigheten dokumentera och belysa olika kulturers yttringar och villkor samt kulturmöten historiskt och i dagens samhälle. I myndigheten ingår det nya Världskulturmuseet, som öppnar i slutet av detta år i Göteborg.

Kommittén Forum för världskultur verkade under åren 1998–2000 och hade i uppdrag att bedriva en försöksverksamhet för att öka den konstnärliga och kulturella mångfalden i Sverige. Kommittén var ett samarbete mellan staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting och skulle ta initiativ till och samordna presentationer av kulturyttringar från hela världen (dir. 1998:14, dir. 1999:55). I sin slutrapport (SOU 2000:118) redovisade Forum för världskultur vissa brister men också en positiv potential inom den offentligt finansierade kulturverksamheten vad gäller mångkulturella uttryck och ett bredare publikt engagemang.

Statens kulturråds arbete

Statens kulturråd har sedan 2001 i uppdrag att ta initiativ till insatser inom det mångkulturella området. Därtill skall rådet vara huvudman för de regionala konsulenterna för mångkultur.

Sedan 2000 har Sverige en samlad politik för nationella minoriteter. De nationella minoriteterna är samer, sverigefinnar, torne-dalingar, romer och judar. Att förutsättningarna för de nationella minoriteternas kultur och språk främjas är en angelägenhet för såväl dessa grupper som samhället i övrigt. Statens kulturråd fick 1999 regeringens uppdrag att utreda hur de nationella minoriteterna skulle få mer utrymme i svenskt kulturliv. Uppdraget redovisades 2001. Sedan 2002 har Statens kulturråd i uppdrag att fördela särskilda medel i syfte att främja de nationella minoriteternas språk och kultur.

Kultur inom ramen för storstadspolitiken

Den statliga storstadspolitiken har som mål att bryta den sociala och etniska segregationen i storstadsregionerna samt att skapa goda förutsättningar för en långsiktigt hållbar tillväxt och bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl i storstadsregionerna som i övriga delar av landet (prop. 1997/98:165). I detta arbete har kulturen en väsentlig roll. Av en rapport som Mångkulturellt centrum skrivit 2002 på regeringens uppdrag framgår att av de särskilda medel som tilldelats 24 stadsdelar har nära en tredjedel använts för ändamål med kulturell inriktning. Ett grundläggande arbetssätt inom storstadspolitiken har varit det s.k. underifrånperspektivet, där bl.a. direkta dialoger med boende är en metod. Regeringen har gett Mångkulturellt centrum i uppdrag att utföra en studie om hur underifrånperspektivet har tillämpats i de aktuella stadsdelarna inom ramen för de lokala utvecklingsavtalen. Studien skall redovisas senast i mars 2005.

Syftet med Mångkulturåret 2006

Sverige har utvecklats till ett land som präglas av etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald. Det är av stor vikt att klargöra att varje offentligt finansierad kulturinstitution och kulturfrämjande organisation ansvarar för att dess verksamhet vänder sig till hela befolkningen. Utgångspunkten är att alla medborgares erfarenheter, kunskaper och värderingar skall speglas och tas till vara för att berika och utveckla det offentligt stödda kulturlivet.

Regeringen har mot denna bakgrund utlyst 2006 till ett särskilt mångkulturår. Verksamheten under året skall bidra till att uppfylla de av riksdagen fastslagna kulturpolitiska målen (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Syftet med Mångkulturåret 2006 är att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Syftet är också att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige. När nya aktörer involveras och får möjlighet att ta egna initiativ och samspelet mellan olika grupper och kulturer främjas, ökas utrymmet för och utvecklingen av konstnärliga och kulturella yttringar och en bredare publik kommer att kunna nås.

Målet är att fler människor som känner sig distanserade från och sällan eller aldrig besöker offentligt finansierade kulturinstitutioner under detta år och därefter skall kunna finna anledning att besöka och bli delaktiga och berörda av verksamheten.

Regeringen avser att ge statliga myndigheter och institutioner på kulturområdet ett särskilt uppdrag inför Mångkulturåret 2006 för att förtydliga målsättningar m.m. Samtidigt kommer en inbjudan att delta i Mångkulturåret att riktas till bl.a. regionala och lokala kulturinstitutioner och deras huvudmän samt till fria kulturutövare.

Uppdraget

Samordnarens uppdrag är att på ett nationellt plan svara för samordningen av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006. Med utgångspunkt i de uttalade målen för Mångkulturåret skall samordnaren utarbeta ett program för året. Av programmet skall framgå hur olika verksamheter kan samverka med varandra och hur Mångkulturårets olika manifestationer kan ge bestående effekter i det offentligfinansierade kulturlivet. Samordnaren skall även fungera som ett stöd för myndigheter, institutioner och andra berörda aktörer inför och under Mångkulturåret.

Mångkulturåret 2006 är en del av ett långsiktigt arbete för att permanent lyfta in kulturuttryck med ursprung från hela världen och att skapa och utveckla ett offentligt finansierat kulturliv i Sverige som kan engagera allt fler människor. Arbetet skall även omfatta de nationella minoriteterna. I linje med detta skall samordnaren ta initiativ till och främja långsiktiga samarbeten mellan myndigheter, institutioner, organisationer och fria kulturutövare. Möten på jämlika villkor skall främjas och nya samarbetsformer bör därvid premieras. Kontakt- och kommunikationsvägar mellan offentligt finansierade kulturverksamheter och kulturutövare respektive publik och besökare med främst utomsvensk eller minoritetsbakgrund skall likaså främjas av samordnaren.

Storstadspolitiken har visat på en rad nya samarbetsformer. Samordnaren bör därför samråda med regeringens storstadsdelegation samt med de sju kommuner med vilka staten tecknat lokala utvecklingsavtal, för att inhämta de erfarenheter som gjorts kring främjandet av kulturell mångfald.

Samordnaren skall vid behov bistå med information och kunskap om kulturyttringar som har annat ursprung än det traditionellt svenska eller västerländska.

Samordnaren skall, med utgångspunkt från den rapport och den idéskrift som Mångkulturellt centrum skrivit på regeringens uppdrag om myndigheters och institutioners måluppfyllelse beträffande kulturell mångfald, lämna förslag på hur den kulturella mångfalden bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet. Som grund för sina ställningstaganden skall samordnaren bl.a. analysera erfarenheterna av Mångkulturåret 2006. Om samordnaren lämnar förslag med kostnadskonsekvenser skall förslag till finansiering anges.

Under arbetets gång skall samordnaren löpande samråda med berörda myndigheter, institutioner, organisationer och andra aktörer. Det kan exempelvis ske i form av att en eller flera samrådsgrupper skapas med berörda aktörer, som Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, centrala museer, teaterinstitutioner, musikinstitutioner, regionala mångkulturkonsulenter, fria kulturarbetare samt Mångkulturellt centrum och andra aktörer som arbetar tvärkulturellt. Samråd bör även ske med universitet och högskolor.

Redovisning av uppdraget

Samordnaren skall redovisa den del av uppdraget som avser ett program för Mångkulturåret 2006 senast den 15 augusti 2005. En redovisning av hela uppdraget skall lämnas senast den 1 juli 2007.

(Kulturdepartementet)

Regeringsbeslut**1:9**

2005-05-04

U2005/4445/Kr

U2005/2828/Kr

Utbildnings- och kulturdepartementet

Enligt bilagor

**Uppdrag och inbjudan till myndigheter och andra att medverka i
Mångkulturåret 2006***(3 bilagor)***Regeringens beslut**

Regeringen ger i uppdrag åt de myndigheter, stiftelser och bolag som anges i bilagd förteckning (*bilaga 1*) att under 2005 förbereda sin medverkan i Mångkulturåret 2006 och att under 2006 genomföra verksamheter.

Regeringen inbjuder vidare landets samtliga kommuner, landsting och länsstyrelser samt de myndigheter, bolag, stiftelser, föreningar och andra organisationer som anges i bilagd förteckning (*bilaga 2*) att delta i Mångkulturåret 2006.

I bilagd promemoria (*bilaga 3*) preciseras utgångspunkterna för uppdraget och inbjudan.

På regeringens vägnar

Leif Pagrotsky

Monica Pourshahidi

Kopia till

Statsrådsberedningen
Justitiedepartementet
Utrikesdepartementet
Socialdepartementet
Finansdepartementet
Jordbruksdepartementet
Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet
Näringsdepartementet
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Storstadsdelegationen
Yvonne Rock, samordnare av Mångkulturåret 2006 (2004:09)

REGERINGSKANSLIET

**Bilaga 1 till
regeringsbeslut
2005-05-04, nr 1:9**

Utbildnings- och kulturdepartementet

Uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006

Myndigheter inom kulturområdet

Statens kulturråd
Konstnärsnämnden
Sveriges författarfond
Statens konstråd
Nämnden för hemslöjdsfrågor
Riksarkivet och landsarkiven
Språk- och folkminnesinstitutet
Riksantikvarieämbetet
Statens historiska museer
Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde
Moderna museet
Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet
Naturhistoriska riksmuseet
Statens maritima museer
Statens försvarshistoriska museer
Statens museer för världskultur
Arkitekturmuseet
Statens musiksamlingar
Riksutställningar
Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund
Talboks- och punktskriftsbiblioteket
Forum för levande historia

Stiftelser och bolag inom kulturområdet

Stiftelsen Arbetets museum
Stiftelsen Nordiska museet
Stiftelsen Tekniska museet
Stiftelsen Skansen
Riksteatern
Stiftelsen Svenska Rikskonserter

Stiftelsen Svenska Filminstitutet
Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, Centrum för
lättläst
Kungl. Operan AB
Kungl. Dramatiska Teatern AB

Universitet och högskolor

Beckmans Designhögskola
Danshögskolan
Dramatiska institutet
Göteborgs universitet
Konstfack
Kungl. Konsthögskolan
Kungl. Musikhögskolan
Linköpings universitet
Luleå tekniska universitet
Lunds universitet
Operahögskolan i Stockholm
Teaterhögskolan i Stockholm
Umeå universitet

Andra myndigheter

Sveriges ambassad i:
Berlin, Bryssel, London, Moskva, Paris, Tokyo, Vilnius, Washington

REGERINGSKANSLIET

Bilaga 2 till
regeringsbeslut
2005-05-04, nr 1:9

Utbildnings- och kulturdepartementet

Inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006

Samtliga kommuner
Samtliga landsting
Samtliga länsstyrelser
Region Skåne

Myndigheter

Arbetslivsinstitutet
Arbetsmarknadsstyrelsen
Barnombudsmannen
Boverket
Handelsflottans kultur- och fritidsråd
Handikappombudsmannen
Högskoleverket
Integrationsverket
Jämställdhetsombudsmannen
Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning
Myndigheten för skolutveckling
Nordiska Afrikainstitutet
Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering
Sametinget
Sida
Skolverket
Statens fastighetsverk
Styrelsen för Samefonden
Svenska institutet
Svenska institutet i Alexandria

Universitet och högskolor

Blekinge tekniska högskola
Chalmers tekniska högskola
Handelshögskolan i Stockholm
Högskolan Dalarna
Högskolan i Borås

Högskolan i Gävle
Högskolan i Halmstad
Högskolan i Kalmar
Högskolan i Skövde
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskolan Kristianstad
Högskolan på Gotland
Idrottshögskolan i Stockholm
Karlstads universitet
Karolinska Institutet
Kungl. Tekniska högskolan
Lärarhögskolan i Stockholm
Malmö högskola
Mitthögskolan
Mälardalens högskola
Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Stockholms universitet
Södertörns högskola
Uppsala universitet
Växjö universitet
Örebro universitet

Scenkonst

AB Helsingborgs stadsteater
AB Regionteatern Blekinge-Kronoberg
AB Upsala stadsteater
Bohusläns teater (Västsvenska Teater och Dans AB)
Borås Stadsteater
Byteatern, Kalmar läns teater
Camerata Nordica
Cirkus Cirkör
Dalasinfoniettan
Dalhalla
Folkoperan AB
Folkteatern i Göteborg
Gävle Symfoniorkester
Göteborgs Konsert AB
Göteborgs Stadsteater AB
GöteborgsOperan AB
Helsingborgs nya konserthus AB
Kalmar läns musikstiftelse
Kommunalförbundet Sundsvalls kammarorkester
Kommunalförbundet Teater Västmanland
Kommunalförbundet Västerås Sinfonietta
Kommunalförbundet Västmanlandsmusiken
Kulturprojekt Röda Sten
Länsmusiken i Jämtlands län
Länsteatern på Gotland

Malmö Dramatiska Teater AB
Malmö Opera och Musikteater AB
Malmö Symfoniorkester AB
Marionetteatern
Musica Vitae AB
Musik Gävleborg
Musik i Blekinge
Musik i Väst
Norrbottensmusiken
NorrDans
Norrköpings symfoniorkester
Norrlands musik- och dansteater
Orienteatern
Sámi Teáhter
Skånes Dansteater AB
Smålands Musik och Teater
Stiftelsen Dansens Hus
Stiftelsen Folkteatern i Gävleborg
Stiftelsen Färgfabriken
Stiftelsen Gotlandsmusiken
Stiftelsen Göteborgsmusiken
Stiftelsen Internationella Vadstena-akademien
Stiftelsen Länsteatern i Dalarna
Stiftelsen Länsteatern i Örebro
Stiftelsen Musik för Örebro län
Stiftelsen Musik i Halland
Stiftelsen Musik i Syd, Skåne-Kronoberg
Stiftelsen Musik i Uppland
Stiftelsen Musik i Västernorrland
Stiftelsen Norrbottensteatern
Stiftelsen Skaraborgs Länsteater
Stiftelsen Teater i Västernorrland
Stiftelsen Östergötlands Länsteater
Stiftelsen Östgötamusiken
Stockholms stadsteater AB
Svenska kammarorkestern
Sörmlands musik och teater
Teater Halland
Ulriksdals slottsteater (Confidencen)
Uppsala kammarorkester
Värmlands Teater- och Musikstiftelse
Västerbottensmusiken AB (Norrlandsoperan)
Västerbottensteatern AB
Älvsborgsteatern (Västsvenska Teater och Dans AB)

Regionala museer

Bohusläns museum
Göteborgs museer

Kalmar konstmuseum
Kulturen i Lund
Länsmuseet Gotlands fornsal
Malmö museer
Naturhistoriska museet i Göteborg
Stiftelsen Blekinge museum
Stiftelsen Dalarnas museum
Stiftelsen Hallands länmuseer, Halmstad och Varberg
Stiftelsen Jämtlands läns museum
Stiftelsen Jönköpings läns museum
Stiftelsen Kalmar läns museum
Stiftelsen Länsmuseet Gävleborg
Stiftelsen Länsmuseet Västernorrland
Stiftelsen Norrbottens museum
Stiftelsen Regionmuseet Kristianstad
Stiftelsen Regionmuseum Västra Götaland
Stiftelsen Smålands museum
Stiftelsen Stockholms läns museum
Stiftelsen Sörmlands museum
Stiftelsen Upplandsmuseet
Stiftelsen Värmlands museum
Stiftelsen Västergötlands museum
Stiftelsen Västmanlands läns museum
Stiftelsen Örebro läns museum
Stiftelsen Östergötlands länmuseum
Stockholms stadsmuseum
Västerbottens museum AB

Övriga museer

Bildmuseet
Föreningen Svensk Form
Nobelmuseet AB
Röhsska museet
Stiftelsen Åjtte, svenskt fjäll- och samemuseum
Stiftelsen Carl och Olga Milles Lidingöhem, Millesgården
Stiftelsen Dansmuseifonden för Dansmuseet
Stiftelsen Drottningholms teatermuseum
Stiftelsen Judiska museet
Stiftelsen Rooseum
Stiftelsen Strindbergsmuseet
Stiftelsen Thielska galleriet
Zornsamlingarna

Bibliotek

Bibliotek Gävleborg
Gotlands läns bibliotek
Jämtlands läns bibliotek
Kungl. biblioteket

Länsbibliotek Dalarna
Länsbibliotek Halland
Länsbibliotek Jönköping
Länsbibliotek Skåne, Malmö och Kristianstad
Länsbiblioteket i Stockholms län
Länsbibliotek Sydost, Växjö, Karlskrona och Ronneby
Länsbibliotek Sörmland
Länsbibliotek Uppsala
Länsbiblioteket i Värmland
Länsbiblioteket i Västerbotten
Länsbiblioteket Västernorrland
Länsbibliotek Västmanland
Länsbiblioteket i Örebro
Länsbibliotek Östergötland
Norrbottnens länsbibliotek
Regionbibliotek Kalmar
Regionbibliotek Västra Götaland, Borås, Skara och Göteborg

Arkiv

Arkiv Gävleborg
Arkiv Västmanland
Blekingearkivet för folkrörelse och lokalhistoria
Bohusläns föreningsarkiv
Dalarnas folkrörelsearkiv
Folkrörelsearkivet för Uppsala län
Folkrörelsearkivet i Västerbotten, Umeå och Skellefteå
Folkrörelsearkivet Västernorrland
Folkrörelsernas arkiv i Örebro län
Folkrörelsernas arkiv för Värmland
Folkrörelsernas arkiv i Norrbotten
Föreningsarkiven i Stockholms län
Föreningsarkivet i Jämtlands län
Föreningsarkivet Sörmland
Hallands arkivförbund
Jönköpings läns folkrörelsearkiv
Kalmar läns Arkivförbund
Kronobergsarkivet för folkrörelse och lokalhistoria
Skaraborgs läns folkrörelsearkiv
Skånes arkivförbund
Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek
Älvsborgs läns föreningsarkiv
Östergötlands Arkivförbund

Festivaler

BUFF – Barn- och ungdomsfilmfestivalen i Malmö
Bwana Club/Clandestino Festival
Emmabodafestivalen/Föreningen Vinterbadarna
Falun Folkmusik Festival AB

Folkmusik i Linköping/Linköpings folkmusikfestival
Föreningen Galaxen/Arvikafestivalen
Göteborg Film Festival
Piteå dansar och ler
Rockparty/Hultsfredsfestivalen
Stockholms Internationella Filmfestival
Stockholm Jazz Festival
Storsjöyran
Svenska Musikfestivaler
Tempo Dokumentärfestival
Umeå Internationella Filmfestival
Uppsala Internationella kortfilmfestival
Urkult

Övriga

Arbetarnas Bildningsförbund

Baltic Art Center
Bygdegårdarnas Riksförbund

Drömmarnas Hus

En bok för alla AB
Eric Sahlström-institutet

Finlandsinstitutet
Film i Skåne
Film i Väst
Filmpool Nord AB
Folkbildningsrådet
Folkrörelsernas konstfrämjande
Folkuniversitetet
Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter
Föreningen handarbetets vänner
Föreningen Kultur och Näringsliv
Föreningen Norden

Gaaltje – Sydsamiskt kulturcentrum
Grekiskt kulturcentrum

Hanaholmen, kulturcentrum för Sverige och Finland

Internationella konstnärer i Sverige
Immigranternas Centralförbund
Immigranternas Riksförbund
Immigrantinstitutet
InKonst
Intercult

Islamiska Samarbetsrådet

Judiska Centralrådet

Konsthantverkscentrum

Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd

Kungl. Akademien för de fria konsterna, Konstakademien

Kungl. Musikaliska akademien

Kurdiska biblioteket

Landsorganisationen i Sverige

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer

Mix musik

Mångkulturellt centrum

Nordiska kulturfonden

Pannhuset, Kultur- och idécentrum

Planeta, Nätverk för folk- och världsmusik

Re:Orient, Ideell Förening

Riksförbundet för Folkmusik och Dans

Riksföreningen Våra Gårdar

Riksorganisationen Folkets hus och Parker

RiksSkådebanan

Romska biblioteket/Internationell Musikförening

Romskt Kulturcentrum (Romano Kulturako Centro)

Samarbetsnämnden för folklig dans

Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige

Selam

Stiftelsen Framtidens kultur

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet

Stiftelsen Svenska institutet i Athen

Stiftelsen Svenska institutet i Rom

Studieförbundet Vuxenskolan

Svenska ESF-rådet, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige

Svenska forskningsinstitutet i Istanbul

Svenska kyrkan

Svenska PEN

Svenska språknämnden

Svenska Tornedalingars riksförbund

Svenska Unescorådet

Svenskhemmet Voksenåsen A/S

Svenskt Kulturarv (inom RAÄ)

Sverigefinska riksförbundet

Sveriges Akademikers Centralorganisation
Sveriges Hembygdsförbund
Sveriges kommuner och landsting
Sveriges Kristna Råd
Sveriges Musik- och Kulturskoleråd
Sveriges Radio AB
Sveriges Rese- och Turistråd AB
Sveriges spelmäns riksförbund
Sveriges Television AB
Sveriges Utbildningsradio AB

Tjänstemännens Centralorganisation
TV 4 AB

Ungdomsstyrelsen

REGERINGSKANSLIET

Bilaga 3
till regeringsbeslut
2005-05-04, nr 1:9

Utbildnings- och kulturdepartementet

Uppdrag och inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006

Regeringen har utlyst 2006 till ett Mångkulturår. Ett antal myndigheter och institutioner ges nu uppdrag inför och under Mångkulturåret. Samtidigt bjuds andra aktörer, t.ex. kommuner, landsting och länsstyrelser, in att delta i Mångkulturåret 2006.

Mål och syfte

Regeringen lyfter inom flera politikområden fram värdet av den kulturella mångfalden i samhället. Syftet med Mångkulturåret 2006 är att fördjupa kunskapen om betydelsen av etnisk och kulturell mångfald inom kulturlivet, så att utvecklingen mot en ökad mångfald stärks inom landets kulturverksamheter.

Mångkulturåret 2006 är en del av en långsiktig satsning för att kulturen bättre skall spegla och införliva den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige. Mångkulturåret 2006 skall bidra till att uppfylla följande målsättningar.

Kulturutövande och kulturutbud skall under Mångkulturåret 2006 och därefter vara en angelägenhet för fler och upplevas som jämställt och lika tillgängligt för alla. Från och med 2006 skall den etniska och kulturella mångfalden inom det offentligt finansierade kulturutbudet öka. Detta innebär att:

- Kulturutbudet under 2006 och därefter skall generellt vara mångfacetterat och i större utsträckning än i dag aktualisera andra kulturuttryck än det traditionellt svenska eller västerländska.
- Andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund skall öka permanent och utgöra en större andel av de yrkesmässigt verksamma inom hela det offentligfinansierade kulturlivet.

- Kulturutbudet skall under 2006 och därefter generellt nå en bredare publik än i dag, inkluderande en ökad andel av befolkningen med utländsk bakgrund.
- Internationella samarbeten och ett aktivt utbyte av kultur över gränser bör öka.

Samordning

För att på ett nationellt plan svara för samordning av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006 har regeringen tillkallat en särskild samordnare (Ku 2004:09). Samordnaren har bl.a. till uppdrag att i samarbete med olika aktörer inom kultursektorn – kulturarbetare, organisationer, institutioner och myndigheter – utarbeta ett program för Mångkulturåret och att vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret 2006 (dir. 2004:169). Samordnaren skall även lämna förslag på hur det fortsatta arbetet för att stärka den kulturella mångfalden skall bedrivas.

Bakgrund

Sverige har utvecklats till ett land som präglas av etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald. Det är av stor vikt att varje offentligt finansierad kulturinstitution och kulturfrämjande organisation öppet och ickediskriminerande vänder sig till hela befolkningen. Utgångspunkten är att medborgarnas erfarenheter, kunskaper och värderingar skall speglas och tas till vara för att berika och påverka utvecklingen inom det offentliga kulturlivet.

Regeringen har sedan flera år konsekvent verkat för att långsiktigt främja den kulturella mångfalden i Sverige. Alla myndigheter skall beakta samhällets etniska och kulturella mångfald både när de utformar sin verksamhet och när de bedriver den. Detta ansvar finns formulerat genom förordningen (1986:856) om integrationspolitikens genomförande.

För myndigheter och institutioner på kulturområdet finns särskilda uppdrag i instruktioner och regleringsbrev, bl.a. om att främja en samhällsutveckling som kännetecknas av respekt och tolerans, och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald tas till vara som en positiv kraft. Därtill gäller de kulturpolitiska målen, som tydligt anger mål för allas möjlighet till delaktighet i kulturlivet, för en ökad kulturell mångfald och för möten mellan olika kulturer (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129).

Uppdrag till Mångkulturellt centrum

Mångkulturellt centrum fick under hösten 2003 regeringens uppdrag att kartlägga och analysera kulturmyndigheters och institutioners arbete med att främja och stärka mångfalden. Mångkulturellt centrum har

redovisat uppdraget i rapporten Tid för mångfald (Ku2004/2309/Kr) samt genom idéskriften Mångfald i kulturlivet (Mångkulturellt centrum 2004:5). Rapporten bygger på enkäter, intervjuer och en kartläggning av årsredovisningar och verksamhetsberättelser. Dessa undersökningar visar att de statliga kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald går långsamt. Kulturinstitutionerna avspeglar enligt Mångkulturellt centrum inte den svenska befolkningens sammansättning. Som exempel nämns att få av de anställda har utländsk bakgrund, ännu färre har utomeuropeisk bakgrund samt att ytterst få chefer har utländsk bakgrund. I rapporten har Mångkulturellt centrum också gjort en fördjupad analys och lämnat förslag på åtgärder för att stärka etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet. Rapporten finns att läsa på www.mkc.botkyrka.se.

Internationella kulturutredningen

Regeringen tillkallade i augusti 2002 en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av de statliga insatserna för internationell kulturverksamhet. Utredaren redovisade sitt uppdrag i december 2003 i betänkandet Internationella kulturutredningen 2003 (SOU 2003:121). Utredningen pekar bl.a. på möjligheterna till nya kulturella impulser, internationella nätverk och kontakter dagens mångkulturella samhälle ger. Sveriges framväxande mångkultur konstateras vidare vara en stor internationell tillgång. Genom olika invandrade grupper ges möjligheter till dialog över kulturella och religiösa gränser och till nya former av kontakter med omvärlden, menar utredaren. Utredningen nämner bl.a. behovet av och utrymmet för förstärkt internationellt engagemang och nya initiativ på kulturområdet, genom t.ex. bilaterala relationer med länder i Mellanösternregionen.

Utredningen har remissbehandlats och ärendet bereds i Regeringskansliet.

Mångkulturkonsulenter

Tidigare insatser för att främja den kulturella mångfalden har bl.a. varit kommittén Forum för världskultur, som var verksam under åren 1998–2000. Kommittén hade i uppdrag att bedriva en försöksverksamhet för att öka den konstnärliga och kulturella mångfalden i Sverige (dir. 1998:14, dir. 1999:55). Med utgångspunkt ur kommitténs betänkande Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden (SOU 2000:118) beslutade regeringen att utse regionala konsulenter för mångkultur. Dessa s.k. mångkulturkonsulenter finns nu verksamma i sju regioner. Deras uppgift är att i samarbete med statliga, regionala och lokala krafter stimulera en utveckling som tar tillvara det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer och att främja mångfalden i kulturlivet.

Statens kulturråd

Statens kulturråd har ett särskilt ansvar och är t.ex. huvudman för de regionala konsulenterna för mångkultur. Rådet har till uppgift att ta initiativ till insatser inom det mångkulturella området. Därtill ger Kulturrådet särskilda medel till bl.a. mångkulturella organisationer och för insatser som syftar till att främja de nationella minoriteternas språk och kultur.

Statens museer för världskultur

Statens museer för världskultur inrättades som myndighet 1999. Det nya museet Världskulturmuseet som ingår i myndigheten invigdes den 1 januari 2005. Myndigheten har bl.a. till uppgift att visa och levandegöra världens kulturer, att dokumentera och belysa olika kulturers yttringar och villkor samt kulturmöten historiskt och i dagens samhälle.

Kultur inom ramen för storstadspolitiken

Inom ramen för regeringens storstadspolitik har också insatser genomförts som främjat en ökad etnisk och kulturell mångfald inom kulturområdet. Den statliga storstadspolitiken har som mål att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare (prop. 1997/98:165, bet. 1998/99:AU2, rskr. 1998/99:34). Särskilda medel har efter en nära dialog med de boende fördelats till olika utvecklingsprojekt i 24 stadsdelar i sju storstadskommuner. Av den rapport som Mångkulturellt centrum gjorde 2002 på regeringens uppdrag framgår att nära en tredjedel av medlen har använts för ändamål med kulturinriktning.

Storstadspolitiken har visat på en rad nya samarbetsformer, bl.a. genom de s.k. lokala utvecklingsavtalen, samt genererat en mängd kunskaper kring utveckling av kulturaktiviteter i miljöer präglade av mångfald och mångkultur i en vid bemärkelse. I betänkandet *Storstäder i rörelse - kunskapsöversikt över utvärderingar av storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal* (SOU 2005:29) finns erfarenheterna som gjorts inom bl.a. kulturområdet på stadsdelsnivå samlade. Mångkulturellt centrum lyfter i rapporten *En känsla av delaktighet* också fram ett antal konkreta exempel på kulturaktiviteter som utvecklats tillsammans med boende på stadsdelsnivå.

Andra uppdrag om kulturell mångfald

Under 2004 har Riksantikvarieämbetet och Konstnärsnämnden haft särskilda uppdrag att göra fördjupade omvärldsanalyser på sitt respektive ansvarsområde bl.a. avseende hur ett mångkulturellt samhälle kan främjas. Uppdragen har redovisats till Utbildnings- och kulturdepartementet.

Uppdrag och inbjudan

Uppdrag till statliga myndigheter, stiftelser och aktiebolag

För att Mångkulturåret 2006 skall kunna bidra till att uppfylla de långsiktiga målsättningarna för att öka den kulturella mångfalden krävs ett stort engagemang från många håll i samhället. En förutsättning för att målsättningarna med Mångkulturåret skall kunna uppnås och ges synliga resultat är att ett stort antal myndigheter och institutioner genomför ett aktivt arbete under året och att detta arbete får ett stort genomslag.

De myndigheter, stiftelser och aktiebolag som genom detta beslut får uppdrag inför och under Mångkulturåret 2006 skall, med utgångspunkt i den egna verksamheten och i de målsättningar och den bakgrund som anges ovan, överväga vilken eller vilka insatser som är lämpliga att genomföra under året.

Myndigheterna och institutionerna på kulturområdet har sedan tidigare fått ett uppdrag i regleringsbrevet för 2005 att i samverkan med samordnaren för Mångkulturåret förbereda aktiviteter inför Mångkulturåret.

Senast den 31 december 2005 skall myndigheten lämna en redovisning till regeringen (Utbildnings- och kulturdepartementet) av hur man avser att medverka i Mångkulturåret 2006. Myndigheten skall även lämna en slutredovisning över genomförda insatser under Mångkulturåret senast den 1 mars 2007.

I de fall myndigheter samarbetar med de sju kommuner med vilka staten har tecknat lokala utvecklingsavtal skall insatserna samordnas med och redovisas i avtalen.

Inbjudan att medverka i Mångkulturåret

För att Mångkulturåret 2006 skall bli framgångsrikt är det en förutsättning att också andra aktörer deltar, inte minst på regional och lokal nivå. Kommuners och regioners kulturverksamhet är av central betydelse. En stor och viktig del av det allmänna kulturutbudet står också föreningsverksamhet och olika typer av organisationer för. Dessa har stor betydelse för att ett brett deltagande och goda resultat av Mångkulturåret skall kunna uppnås.

Myndigheter, institutioner och bolag vars uppdrag och verksamhet inte i huvudsak omfattar kultur kan bidra till att uppfylla målsättningarna med Mångkulturåret bl.a. genom sina respektive specialkunskaper.

Regeringen gör bedömningen att inte minst samverkan mellan nationella, regionala, lokala och olika typer av verksamheter kan ge goda resultat för att uppnå en generellt större etnisk och kulturell mångfald i hela landet.

Genomförande

Medverkan i Mångkulturåret 2006

De mål som regeringen formulerat för Mångkulturåret 2006 i bl.a. denna promemoria är centrala utgångspunkter för de verksamheter som skall genomföras. Vidare skall det delbetänkande samordnaren för Mångkulturåret komma att lämna till Utbildnings- och kulturdepartementet under sensommaren 2005 vara en viktig grund för det fortsatta förberedelsearbetet och för verksamheternas utformning.

Andra dokument att ta hänsyn till och hämta inspiration ifrån är Mångkulturellt centrum rapport om mångfald i kulturlivet som omnämns ovan, samt idéskriften Mångfald i kulturlivet, som har tagits fram i samband med rapporten.

Det är särskilt viktigt att framhålla att varje myndighet och institution själv svarar för de verksamheter och insatser som skall genomföras. All verksamhet skall genomföras inom befintliga anslags- och budgetramar. De målsättningar som anges för Mångkulturåret hör i princip till offentligfinansierade kulturverksamheters grunduppdrag. Verksamheter och projekt under Mångkulturåret som genomförs integrerat i ordinarie verksamhet bör ge bättre möjligheter till en långsiktigt ökad kulturell mångfald.

Gemensamma resurser

Den samordnare som regeringen har utsett skall löpande samråda med berörda myndigheter, institutioner, organisationer och andra aktörer. I samordnarens uppdrag ingår också bl.a. att ta initiativ till, främja och samordna långsiktiga samarbeten mellan myndigheter, institutioner, organisationer och fria kulturutövare. Nya samarbetsformer och nya kontakt- och kommunikationsvägar skall särskilt premieras.

Myndigheter, institutioner och andra aktörer har möjlighet att söka visst stöd av samordnaren för Mångkulturåret för vägledning, planering och utveckling av enskilda projekt och till möjliga samarbeten. All samverkan kring Mångkulturåret uppmuntras. Samarbeten som kan ge bestående, långsiktigt goda effekter främjas särskilt.

Mångkulturåret 2006 ger de medverkande ett gemensamt sammanhang att verka inom och ger också möjligheten till nya kontakter och nya samarbeten genom gemensamma mål. En logotyp för Mångkulturåret 2006 som fritt kan användas av de medverkande i Mångkulturåret i samband med aktiviteter kommer att finnas fr.o.m. den 1 juli 2005. Samtidigt kommer också en webbplats att finnas upprättad, där alla medverkande och på vilket sätt man deltar kommer att nämnas. Ett kalendarium för publika aktiviteter av olika slag kommer även att finnas på hemsidan.

Promemoria

2007-01-18

**Kommittén för samordning av
Mångkulturåret 2006**

Ku 2004:09

Myndigheter, stiftelser och bolag inom kulturområdet samt universitet och högskolor som har fått i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006

Slutredovisning av genomförda insatser under Mångkulturåret 2006

Mångkulturåret 2006 är nu formellt avslutat och för kommitténs del vidtar arbetet med att analysera erfarenheterna av året och lämna förslag på hur den kulturella mångfalden bäst kan främjas inom det offentligfinansierade kulturlivet. Detta kommer vi att göra i form av ett slutbetänkande som kommer att lämnas till regeringen den 1 juli 2007.

I regeringsbeslutet med uppdrag och inbjudan till myndigheter och andra att medverka i Mångkulturåret 2006 (U2005/4445/Kr, 2005-05-04) står det att myndigheten **senast den 1 mars 2007** ska lämna en slutredovisning över genomförda insatser under Mångkulturåret 2006.

Denna slutredovisning ska särredovisas och lämnas till regeringen (Kulturdepartementet) i en separat skrivelse senast den 1 mars 2007.

För kommitténs del är det av stor betydelse att få ta del av de kunskaper, erfarenheter och goda exempel som myndigheten/stiftelsen/bolaget/universitetet/högskolan har förvärvat under Mångkulturåret 2006.

Viktiga utgångspunkter som bör finnas med i slutredovisningen är:

- Beskriv kortfattat hur arbetsprocessen såg ut (i samband med planering, genomförande, utvärdering m.m. av genomförda insatser under året)
- På vilka sätt har ni i samband med era insatser under året förhållit er till/speglat samhällets etniska och kulturella mångfald i fråga om utövare, innehåll/produktion och besökare/publik/brukare?
- Beskriv kortfattat efter vilka eventuella metoder, modeller, analysverktyg m.m. ni har genomfört era insatser under året (såväl teoretiska utgångspunkter som praktiska redskap)

På kommitténs vägnar

Yvonne Rock
Samordnare Mångkulturåret 2006

Ulrika Westerlund
Kommittésekreterare

Emil Plisch
Kommittésekreterare

Urval av konferenser, seminarier, samtal och möten som Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 har genomfört under 2005, 2006 och 2007

2005

11 augusti 2005

Mångkulturårets dialog- och inledningskonferens på kulturhuset Subtopia i Alby i Botkyrka söder om Stockholm. Presentation av Mångkulturåret 2006 och diskussioner om förväntningar inför 2006. Inbjudna var samtliga myndigheter och institutioner som fick ett särskilt uppdrag att medverka under året samt företrädare för lokala och regionala kulturinstitutioner, kommuner, landsting, regioner, fria kulturutövare, journalister och andra aktörer från hela Sverige. Antalet deltagare uppgick till 220 personer.

23 september 2005

Panelsamtal om exotism och mångkultur på Dansens Hus i Stockholm.

30 september 2005

Seminarium om mångkultur på Bok & Bibliotek 2005 i Göteborg.

14 oktober 2005

Dialogkonferens på Historiska museet i Stockholm med ett 70-tal deltagare, i första hand de myndigheter, stiftelser, institutioner och bolag inom kulturområdet med särskilt uppdrag att medverka under året. Förutom tal av dåvarande kulturminister Leif Pagrotsky

presenterades Mångkulturåret 2006 och kommittén svarade på frågor om upplägg och genomförande.

18 oktober 2005

Seminarium på Erlandergården i Ransäter i Värmland med ett 50-tal kulturaktörer från hela Värmland. Utifrån en lokal och regional kontext diskuterades hur mångfalden hos utövarna, i utbudet och bland publiken kan öka inom kulturverksamheterna i Värmlands län och vilket behov av hjälp och stöd som dessa behöver från nationell nivå.

2006

10 januari 2006

Konferensen *Framtidens Scenkonstorganisationer* på Rosenbad i Stockholm. Ett samarrangemang mellan Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006, Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet, Aktionsgruppen för barnkultur, Orkesterutredningen och arbetsgivarorganisationen Svensk Scenkonst.

På konferensen deltog drygt 120 chefer, rektorer och utbildningsledare inom scenkonstens organisationer och utbildningar från hela Sverige.

Presentation av Mångkulturåret 2006 samt medverkan i panel-samtal.

23 januari 2006

Seminarieriet *From cultural diversity to intercultural competence; the challenges of transnational citizenship* med den nederländske teatervetaren och kulturteoretikern Dr Dragan Klaić kring mångfaldsarbete utifrån ett internationellt perspektiv. På seminarieriet, som genomfördes på samordnarens kansli i Stockholm, deltog ett 30-tal personer från kultur- och utbildningsområdet.

9 februari 2006

Samordnaren arrangerade tillsammans med Stockholms stads kulturförvaltning och Statens kulturråd på Finlandshuset i Stockholm ett seminarium med Naseem Khan, tidigare ansvarig för mångfaldsarbetet på Arts Council i England. Antalet deltagare på seminarieriet uppgick till ett 50-tal personer.

11 februari 2006

Mångkulturåret 2006 invigdes officiellt samtidigt i Stockholm (Skärholmen), Göteborg (Nordstan), Malmö (Triangeln) och Umeå (Rådhusstorget). Samordnaren deltog i programmet i Stockholm medan en av sekreterarna närvarade under invigningen i Umeå.

12 februari 2006

Seminarium på samordnarens kansli i Stockholm med Naseem Khan och teaterregissören Ong Keng Sen från Singapore som bland annat diskuterade nationellt mångfaldsarbete och internationellt samarbete tillsammans med ett 20-tal personer från kultur- och utbildningsområdet.

1 mars 2006

Kommunbesök i Höganäs. Presentation av Mångkulturåret 2006 och möte med kommunalråd, kulturchef, kultursekreterare samt representant för det kommunala bostadsbolaget om Höganäs som exempel på hur en mindre kommun arbetar under Mångkulturåret 2006.

12 juni 2006

Samordnaren presenterade Mångkulturåret 2006 på Mångkulturellt centrum i Botkyrka för ett antal europeiska kulturaktörer och journalister som besökte Sverige genom Svenska institutet i Stockholm.

15 juni 2006

Samordnaren deltog i seminariet *Multicultural approaches in a diverse society - differences and similarities* på Svenska institutet i Stockholm.

31 juli 2006

Seminarium med rubriken Mångkultur och mångfald – mycket snack, lite verkstad? om Mångkulturåret 2006 på Pride House på Mariaskolan under Stockholm Pride 2006. Ett 60-tal personer deltog i seminariet.

21 september 2006

Medverkan i Regeringskansliets gemensamma monter på Bok & Bibliotek 2006 i Göteborg (21–24 september). Information om Mångkulturåret 2006 och utdelning av informationsmaterial. Målgrupp: Branschbesökare samt allmänhet.

20 november 2006

Seminarium om mångkultur och kulturell mångfald utifrån ett internationellt perspektiv på seminarium på Mångkulturellt centrum i Fittja och Subtopia i Alby, Botkyrka. Arrangörer: Riksteaterns Teaterdagarna 2006 i samarbete med Mångkulturellt centrum, kulturhuset Subtopia och Mångkulturåret 2006.

2007**9 mars 2007**

Seminarium på samordnarens kansli i Stockholm med Venu Dhupa, kreativ ledare på Europas största kulturella center Southbank Centre i London, som berättade om sitt arbete med att skapa ökad delaktighet i kulturlivet med mångfalden i centrum. Deltog gjorde ett 30-tal personer från kultur- och utbildningsområdet.

3 april 2007

Slutkonferens på Moderna Museet i Stockholm med rubriken *Året är slut, men arbetet har bara börjat!* Drygt 250 deltagare fick bland annat lyssna på kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth, inbjudna svenska och internationella gästföreläsare och ta del av goda exempel på projekt som genomförts under Mångkulturåret 2006.

Följande beviljades bidrag från Statens kulturråds tillfälliga stöd under Mångkulturåret 2006

Kunskapsteatern	Blekinge län
Jönköpings Allmogemarknad/Mediana HB	Jönköpings län
Folkets Bio Malmö	Skåne län
Drömmarnas Hus	Skåne län
Octava Galleri	Skåne län
Ystads konstmuseum	Skåne län
Farhang föreningen	Stockholms län
Forum Nutidsplats för kultur	Stockholms län
Föreningen artister för Sverige	Stockholms län
Moderna Dansteatern	Stockholms län
MOI, Mångfald och Inflytande	Stockholms län
Mäster Olofsgården	Stockholms län
Mångkulturellt centrum	Stockholms län
RFoD, Riksföreningen för Folkmusik och Dans	Stockholms län
Rinkeby Folkets hus m.fl.	Stockholms län
Selam	Stockholms län
Sveriges författarförbund	Stockholms län
Sveriges Hembygdsförbund	Stockholms län
Tempo Dokumentärfestival	Stockholms län
Vadstena – Akademien	Stockholms län
Översättarcentrum	Stockholms län
Föreningen Världskultur	Södermanlands län

KKV-Sörmland	Södermanlands län
RFSL	Västerbottens län
Atalante	Västra Götalands län
Cinnober Teaterförening	Västra Götalands län
Filmcentrum Väst	Västra Götalands län
Kulturföreningen BwC/Bwana Club	Västra Götalands län
Teateralliansen för Trappan	Västra Götalands län
Tryggare och Mänskligare Göteborg	Västra Götalands län
Totalt 3 miljoner kronor	

Interkulturella dialogåret 2008 och interkulturell dialog

I en allt mer globaliserad värld står vi inför utmaningen och möjligheten att kombinera en ökad internationalisering av kulturlivet med ett nationellt kulturliv som i allt högre utsträckning präglas av mångfald.

Samtidigt står frågan om interkulturell dialog allt högre på dagordningen i flera internationella sammanhang, bland annat genom det meddelande om kultur som publicerades av Kommissionen i maj 2007.

Här beskrivs ett av de tre målen för en europeisk agenda för kultur som; ”Att främja kulturell mångfald och interkulturell dialog”. En definition som tar hänsyn till mångfaldsyttringar inte bara mellan nationer utan även på regional och individuell nivå.

Vidare återkommer behovet av att utveckla varje individs interkulturella färdigheter som består av en mängd komponenter, men där de viktigaste kan sägas vara att utveckla en kulturell medvetenhet för mångfalden av uttryck och intryck från hela världen. Eller enkelt sagt, att lära sig att lyssna.

Sverige, och flera andra länder, har i dag ingen officiell position eller definition av termen interkulturell dialog, vilket skapar ett behov av dels teoretiska diskussioner och slutsatser och dels exempel som kan visa vad interkulturell dialog kan vara i praktiken.

EU har utropat 2008 till året för interkulturell dialog och avsatt 10 miljoner euro för att genomföra ett årlångt program. Med tanke på de stora diskrepanser som finns mellan de 27 medlemsstaterna inom mångfaldsområdet har Kommissionen valt att stödja ett projekt i varje land som speglar synen på interkulturell dialog. Motivationen för detta kan till stor del uppfattas som ett sökande efter goda exempel som tillsammans kan ge en bild av vad vi faktiskt menar med termen.

Det finns även ett behov av att ge en bild av interkulturell dialog på en europeisk nivå. Här kommer ett tiotal kulturprojekt som geografiskt och innehållsmässigt spänner över stora delar av Europa att sjösättas.

En paneuropeisk kommunikationskampanj kommer också att lanseras under året som har som särskild målsättning att tillgängliggöra året för Europas ungdomar.

För Sveriges del innebär året en möjlighet att pröva en modell som direkt syftar till att samverka med den långsiktiga satsningen på etnisk och kulturell mångfald som regeringen aviserade i vårpropositionen 2007, där nätverksbygge, interkulturell dialog och internationellt kulturutbyte står i centrum.

Nätverksbygge för att skapa forum och möten mellan konstnärliga utövare, organisatörer och publik där man använder den resurs och särskilda kompetens som den del av Sveriges befolkning med bikulturell bakgrund kan erbjuda i kombination med existerande strukturer.

Interkulturell dialog så att det skapas trådar från individnivå över region/nation till internationella rörelser. Genom att starta med enskilda människor och deras närmaste omgivning skapas ett nätverk där en (interkulturell) dialog kan föras på flera nivåer.

Internationellt kulturutbyte där man tar avstamp i de nätverk och den interkulturella dialog som är själva förutsättningen för ett internationellt kulturutbyte som syftar till en djupare konstnärlig och demokratisk idé än de mer traditionella utbyten som sker idag.

I skrivande stund har inte det slutgiltiga beslutet fattats om vilken sorts projekt som kommer att vara Sveriges bidrag till det interkulturella dialogåret.

De 23 myndigheter, stiftelser, bolag, universitet och högskolor som omfattas av samordnarens metod *Förhandling och förankring* och vilka föreslås få ett specifikt uppdrag inom mångfaldsområdet

Myndigheter inom kulturområdet

LOGGA IN

Konstnärsnämnden
Nationalmuseum med Prins Eugens
Waldemarsudde
Riksantikvarieämbetet
Riksarkivet och landsarkiven
Riksutställningar
Statens historiska museer
Statens maritima museer
Statens konstråd
Statens kulturråd
Statens museer för världskultur

Stiftelser och bolag inom kulturområdet

Riksteatern
Stiftelsen Nordiska museet
Stiftelsen Svenska Filminstitutet
Stiftelsen Svenska Rikskonserter
Kungliga Dramatiska Teatern AB
Kungliga Operan AB

Universitet och högskolor

Beckmans Designhögskola
Danshögskolan
Dramatiska institutet
Konstfack
Kungliga Musikhögskolan
Operahögskolan i Stockholm
Teaterhögskolan i Stockholm